

Dréacht-Phlean Forbartha Chontae Loch Garman 2021-2027

Imleabhar 1 Ráiteas Scríofa

Meán Fómhair 2020

Clár Ábhair

Caibidil 1 Réamhrá	1
1.1 Réamhrá.....	2
1.2 Cad é an Plean Forbartha Contae?	2
1.3 Comhthéacs Reachtach.....	3
1.3.1 An tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000(arna leasú).....	3
1.3.2 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta	6
1.3.3 Measúnacht Chuí.....	7
1.3.4 Measúnú Straitéiseach Riosca i gcás Tuilte	7
1.4 Formáid an Phlean	7
1.5 Monatóireacht agus Cur i bhFeidhm	10
1.6 Buntéamaí.....	10
1.6.1 Forbairt Inbhuanaithe.....	11
1.6.2 Gníomhú ar son na hAeráide.....	12
1.6.3 Ionchuimsiú Sóisialta , Inrochtaineacht agus Aoisbhá	12
Caibidil 2 Gníomhú ar son na hAeráide	13
2.1 Réamhrá.....	14
2.2 Comhthéacs Beartais	16
2.2.1 Seasamh Beartais Náisiúnta 2014	16
2.2.2 Acht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin , 2015.....	16
2.2.3 An Plean Náisiúnta um Maolú	17
2.2.4 An Creat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide.....	17
2.2.5 An Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019	18
2.2.6 An Creat Náisiúnta Pleanála 2040	18
2.2.7 An Plean Forbartha Náisiúnta.....	19
2.2.8 Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt	19

2.2.9	Straitéis Chontae Loch Garman um Oiriúnú Aeráide 2019-2024.....	20
2.3	Athrú Aeráide i gContae Loch Garman	21
2.3.1	Bonneagar Criticiúil	22
2.3.2	Aibhneacha agus Uisce	22
2.3.3	Ceantair Chósta agus An Earnáil Mhuirí.....	22
2.3.4	Oidhreacht Thógtha.....	23
2.3.5	Turasóireacht.....	23
2.3.6	Talmhaíocht, Foraoiseacht agus Bithéagsúlacht	23
2.4	Straitéis Pleanála Spáis um Ghníomhú ar son na hAeráide.....	24
2.4.1	Sprioc	24
2.4.2	Maolú agus Pleanáil Spáis	24
2.4.3	Oiriúnú agus Pleanáil Spáis.....	25
	Caibidil 3 An Chroístraitéis.....	30
3.1	Fís na Croí-Straitéise - Contae Loch Garman 2027	31
3.2	Comhlíonadh leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000(arna leasú)	31
3.3	Comhlíonadh leis an CPN agus an SSER.....	33
3.3.1	An Creat Náisiúnta Pleanála	33
3.3.2	Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt	33
3.4	Treoirphrionsabail na Croí-Straitéise	36
	Fíor 3-1 Léarscáil na Croí-Straitéise	40
3.5	Ordlathas Socraíochta sa Croí-Straitéis	41
3.6	Cur Chuige Forbartha Croí-Straitéise.....	44
3.6.1	Leibhéal 1 Príomhbhailte.....	44
3.6.2	Leibhéal 2 Bailte Móra.....	50
3.6.3	Leibhéal 3 Lonnaíochtaí Seirbhíse	58
3.6.4	Leibhéal 4 Sráidbhailte Móra.....	60

3.6.5	Leibhéal 5 Sráidbhailte Beaga	62
3.6.6	Nóid Tuaithe	64
3.6.7	Amuigh faoin Tuath	65
3.7	An Daonra a Leithdháileadh ar an Ordlathas Lonnaíochta.....	65
3.7.1	Spríocanna Daonra CPN agus SSER.....	65
3.7.2	Spríocanna Athfhorbraíochta/Inlíonta CPN a bhaint amach.....	66
3.7.3	Leithdháiltí Daonra Croí-Straitéise	67
3.8	Riachtanais Tithíochta.....	70
3.8.1	Éileamh Reatha	70
3.8.2	Stoc Tithíochta atá ann cheana	70
3.8.3	Riachtanais maidir le Stoc Tithíochta sa Todhchaí	71
3.8.4	Riachtanais Talún um Thithíocht Talún Criosaithe Cónaithe	71
3.9	Tithíocht Amuigh faoin Tuath Leibhéal 7.....	75
3.10	Miondíol	76
4.1	Réamhrá.....	89
4.2	Gníomhú ar son na hAeráide agus Tithíocht	82
4.3	Comhthéacs Beartais	82
4.4	Straitéis Tithíochta Inbhuanaithe	86
4.4.1	Spríoc	86
4.5	Riachtanais Tithíochta.....	88
4.5.1	Tithíocht do Chách.....	88
4.5.2	Riachtanais Tithíochta	88
4.6	Suíomhanna do Thithíocht sa Todhchaí	92
4.7	Seachadadh Tithíochta sa Todhchaí	93
4.7.1	An Straitéis Tithíochta Contae a chur i bhfeidhm	93
4.7.3	Úsáid an Stoic atá ann cheana.....	99

4.7.4	Tionacht Tithíochta.....	99
4.7.5	Cineálacha Tí	100
4.7.9	Forbairtí Tithíochta Neamhchríchnaithe.....	103
4.7.10	Scéimeanna Ardchaighdeáin agus ‘Déanamh Áite’	103
4.8	Riachtanais Shonracha Tithíochta.....	108
4.8.1	Tithíocht do Dhaoine gan Dídean.....	108
4.8.2	Tithíocht do Dhaoine Scothaosta	108
4.8.3	Tithíocht do Dhaoine faoi Mhíchumas	110
4.8.4	Tithíocht don Lucht Siúil	110
4.9	Tithíocht Amuigh faoin Tuath Oscailte	113
4.9.1	Comhthéacs Beartais um Thithíocht Tuaithe (Aonair).....	113
4.9.2	Tithe aonair neamhchríchnaithe amuigh faoin tuath	121
4.9.3	Forbairt Ribíneach	121
4.9.4	Athchóiriú agus Athsholáthar Áitribh Tuaithe / Struchtúir Tuaithe Neamhchónaithe	123
4.9.5	Aonaid chónaithe féin chuimsitheacha do bhall teaghlaigh	127
4.9.7	Tithe Soghluaiste Aonair le húsáid mar Bhuanachónaí	128
4.9.8	Tithe Saoire Aonair	128
	Caibidil 5 Dearadh agus Déanamh Áite i mBailte agus i Sráidbhailte.....	132
5.1	Réamhrá.....	133
5.2	Athrú Aeráide inár mBailte agus inár Sráidbhailte	134
5.3	Comhthéacs Beartais	135
5.4	Sprioc	136
5.5	Straitéis	137
5.6	An Próiseas Dearaidh	139
5.7	Cáilíocht Dearaidh.....	141

5.7.1	Cáilíocht Ailtireachta	141
5.7.2	An Ríocht Phoiblí a Dhearadh.....	142
5.8	Áiteanna Nasctha agus Dearadh Sráideanna.....	144
5.8.1	Líonraí Sráide, tosaíocht úsáideora agus tréscailteacht.....	144
5.8.2	Ordlathas Bealaigh.....	145
5.8.3	Dearadh Sráide	148
5.8.4	Sráideanna - Dearadh Mionsonraithe agus Sábháilteacht.....	153
5.9	Fás Dlúth agus Athghiniúint.....	156
5.9.1	Inlíon, Athghiniúint agus Athnuachan.....	157
5.9.2	Bainistíocht Ghníomhach Talún agus Idirghabháil Údaráis Áitiúil	159
5.9.3	Láithreáin Fholmha, Láithreáin Tréigthe agus Láithreáin Chontúirteacha.....	160
5.9.4	Láithreáin Tréigthe	163
5.9.5	Láithreáin Chontúirteacha	163
5.9.6	Airde Foirgnimh agus Dlús.....	163
5.10	Beoga, Uilechuimsitheach, Athléimneach agus Inoiriúnaithe	170
	Caibidil 6 Straitéis Forbartha Eacnamaíochta.....	172
6.1	Réamhrá.....	173
6.2	Ról na Comhairle i bhForbairt Eacnamaíochta	173
6.3	Gníomhú ar son na hAeráide agus Forbairt Eacnamaíoch	174
6.4	Comhthéacs Beartais	175
6.5	Próifíl Eacnamaíoch Chontae Loch Garman.....	181
6.5.1	Bunlíne Socheacnamaíoch.....	181
6.5.2	Fostaíocht atá ann cheana i Loch Garman	185
6.6	Straitéis um Fhorbairt Eacnamaíoch.....	189
6.6.1	Daoine.....	192
6.6.2	Próifíl.....	195

6.6.3	Colúin	197
6.6.4	Maoin.....	198
6.6.5	Áit.....	201
6.7	Suíomhanna Sonracha d’Fhorbairt Eacnamaíochta	204
6.7.1	Conair Eacnamaíoch an Oirthir	204
6.7.2	Príomhbhailte agus Bailte Móra.....	205
6.7.3	Lonnaíochtaí Seirbhíse agus Sráidbhailte.....	209
6.7.4	An Geilleagar Gorm	211
6.7.5	An Geilleagar Glas.....	217
6.7.6	Geilleagar Tuaithe.....	218
	Caibidil 7 Forbairt Turasóireachta.....	236
7.1	Réamhrá.....	237
7.2	Gníomhú ar son na hAeráide agus Turasóireacht	237
7.3	Comhthéacs Beartais	238
7.4	Táirge Turasóireachta	243
7.5	Straitéis Spásúlachta um Fhorbairt Turasóireachta.....	245
7.5.1	Sprioc Foriomlán.....	245
7.5.2	Straitéis.....	245
7.5.3	Turasóireacht Inbhuanaithe	246
7.5.4	Turasóireacht a Dhéanamh Inrochtana do Chách.....	247
7.6	Suíomhanna don Turasóireacht.....	250
7.6.1	Turasóireacht i mBailte agus i Sráidbhailte	250
7.6.2	Turasóireacht Tuaithe-Bhunaithe.....	252
7.6.3	Turasóireacht i gCeantair Chósta	254
7.7	Forbairtí Sonracha Turasóireachta	256
7.7.1	Turasóireacht Gníomhaíochta agus Eachtraíochta	256

7.7.2	Turasóireacht Ghnó	261
7.7.3	Na hEalaíona Cruthaitheacha, Cultúr agus Turasóireacht Bia.....	262
7.7.4	Ionaid agus Áiseanna Comhtháite	264
7.7.5	Cóiríocht do Thurasóirí	266
7.7.6	Bonneagar Turasóireachta	274
Caibidil 8 An Straitéis Iompair		276
8.1	Réamhrá.....	277
8.2	Athrú Aeráide agus Iompar.....	278
8.3	Comhthéacs an Pholasaithe.....	279
8.3.1	Polasaí agus Treoirínte Náisiúnta Iompair.....	279
8.3.2	Dréacht ar Chreat Pleanála Muirí.....	280
8.3.3	Straitéisí Spásúla Réigiúnacha agus Eacnamaíoch don Deisceart	280
8.4	Straitéis Iompair Inbhuanaithe	282
8.4.1	Aidhm.....	282
8.4.2	Straitéis:.....	282
8.4.3	Ár nGréasán Iompair.....	283
8.4.4	Aistriú Modh	285
8.4.4	Dearadh Bóithre agus Sráideanna Uirbeacha	288
8.5	Siúil agus Rothaíocht.....	295
8.6	Iompar Poiblí.....	298
8.6.1	Iarnród	299
8.6.2	Bus	300
8.6.3	Tacsaí	300
8.6.4	Páirceáil agus Taisteal.....	301
8.6.5	Roinnt Iompair	301
8.7	Bóithre	304

8.7.1	Bóithre Náisiúnta	309
8.7.2	Bóithre Réigiúnacha.....	318
8.7.3	Bóithre Áitiúla.....	322
8.8	Línte Radhairc a dTeastaíonn Oibreacha uathu.....	324
8.9	Pleananna Taistil	324
8.10	Measúnuithe Tráchta agus Iompair, Iniúchta Sábháilteachta sa Bhóthair agus Measúnuithe ar Thionchar Sábháilteachta sa Bhóthair	325
8.10.1	Measúnú Tráchta agus Iompair	325
8.10.2	Iniúchta ar Shábháilteacht an Bhóthair.....	326
8.10.3	Measúnú Tionchair ar Shábháilteacht an Bhóthair.....	326
8.11	Cuanta	327
8.12	Taisteal Aeir	330
	Caibidil 9 Straitéis Infreastruchtúir	331
9.1	Réamhrá.....	332
9.2	Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Pleanáil Infreastruchtúir.....	333
9.3	Comhthéacs an Pholasaithe.....	333
9.4	Straitéis Infreastruchtúir.....	334
9.4.1	Aidhm.....	334
9.4.2	Straitéis.....	334
9.5	Soláthair Uisce	336
9.5.1	Uisce Poiblí.....	337
9.5.2	Scéimeanna Uisce an Ghrúpa agus Soláthair Uisce Príobháideacha	340
9.5.3	Scéimeanna Cosanta Screamhuisce	340
9.5.4	Caomhnú Uisce	341
9.6	Fuíolluisce	343
9.6.1	Áiseanna Fuíolluisce Poiblí	344

9.6.2	Tionscadail Fuíolluisce Poiblí Beartaithe	347
9.6.3.	Scéim Bhailte Beaga agus Sráidbhailte.....	349
9.6.4	Áiseanna Fuíolluisce Aonair Príobháideacha i gCeantair Tuaithe	350
9.6.5	Córais Cóireála Fuíolluisce agus Tobair Príobháideacha	352
9.7	Infreastruchtúr Bainistíochta Uisce	355
9.7.1	Infreastruchtúr Bainistíochta Dramhaíl.....	357
9.7.2	Áiseanna Bhainistíochta Sloda.....	358
9.7.3	Lonnaíocht ar Infreastruchtúr Bainistíochta Dramhaíl.....	360
9.7.4	Dramhaíl Guaiseach.....	361
9.7.5	Dramhaíl Tógála agus Scartála.....	362
9.7.6	Dramhaíl Talmhaíochta	362
9.7.7	Bainistíocht Bruscair	362
9.8	Líonta Talún Stairiúla	367
9.9	Reiligí agus Créimeatóiríaimí	367
9.10	Straitéis Teileachumarsáide agus ICT	369
9.10.1	Crainn Cumarsáide agus Aeróga.....	370
9.10.2	Leathanbhanda	371
9.11	Riosca Tuilte agus Bainistíocht Uisce Dromchlaí	374
9.11.1	Riosca Tuilte.....	375
9.11.2	Comhthéacs an Pholasaithe	376
9.11.3	Foinsí Riosca Tuilte i gContae Loch Garman.....	377
9.11.4	Measúnú ar Riosca Tuilte Straitéiseach.....	378
9.11.5	Léarscáiliú Tuilte	379
9.11.6	Nóta Comhairle.....	379
9.11.7	Cur Chuige Seichimh	380
9.11.8	Tástálacha Fírinnithe	381

9.11.9	Criosanna Bruachánacha agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte	381
9.11.10	Bainistíocht Forbartha	382
9.11.11	Bainistíocht ar Uisce Dromchla	386
9.12	Tarchur Cumhachta.....	389
9.13	Gréasán Gáis	390
Caibidil 10	Bainistíocht Chomhshaoil.....	374
10.1	Réamhrá.....	375
10.2	Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus an Comhshaoil.....	376
10.3	Comhthéacs an Pholasaithe.....	376
10.4	Straitéis Bhainistíochta Comhshaoil	377
10.4.1	Aidhm.....	377
10.4.2	Straitéis	378
10.5	Caighdeán Uisce.....	380
10.5.1	Treoir Chreat Uisce	381
10.5.2	Plean Bainistíochta d’Abhantrach 2018-2021.....	383
10.5.3	Forléargas ar Cháilíocht Uisce i gContae Loch Garman.....	383
10.5.4	Cosaint agus Feabhsú Cáilíochta Uisce.....	386
10.5.5	Réimsí Tosaíochta um Gníomhaíocht.....	387
10.5.6	Clár Dobharcheantair Blua Dot.....	387
10.5.7	Uisce Folctha.....	388
10.6	Caighdeán Aeir.....	392
10.7	Torann.....	393
10.7.1	Treoir Torainn an AE	394
10.7.2	Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn Chontae Loch Garman 2019-2023....	395
10.8	Soilsiú Seachtrach	399
10.9	Treoir um Thimpistí Móra	400

Caibidil 11 Tírdhreach agus Infreastruchtúr Glas	403
11.1 Réamhrá.....	404
11.3 Comhthéacs an Pholasaithe.....	405
11.4 Aidhm.....	406
11.5 Straitéis.....	406
11.6 Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha	406
11.7 Feidhmeanna Tírdhreacha Eile	409
11.8 Leochaileacht Tírdhreacha.....	410
11.9 Bealaigh Radharcacha agus Radharcanna Cosanta	411
11.10.1 Tionchair Físiúla	412
11.10.2 Measúnú arThionchar Tírdhreacha agus Físiúil.....	413
11.12 Infreastruchtúr Glas	417
Caibidil 12 Bainistíocht ar Chrios an Chósta agus Pleanáil Spáis Muirí	422
12.1 Réamhrá.....	423
12.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide i Suíomhanna an Chósta	424
12.3 Pleanáil Spáis Muirí.....	425
12.3.1 Treoir Phleanála Spáis Muirí an AE 2014/89	425
12.3.2 Ráiteas Pholasaí Pleanála Muirí.....	425
12.3.3 Acht Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2018	425
12.3.4 Bille Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2019.....	426
12.3.5 Creat Pleanála Muirí Náisiúnta (NMPF).....	427
12.4 Straitéis Spásúil Bhainistíochta ar Chrios an Chósta.....	430
12.4.1 Crios an Chósta	430
12.4.2 Aidhm.....	430
12.4.3 Cur Chuige Comhtháite ar Bhainistíocht ar Chrios an Chósta.....	431
12.5 Bainistíocht ar Limistéar an Chósta agus Limistéar Muirí.....	436

12.5.1	Pobail an Chósta agus Buntáistí Sóisialta	436
12.5.2	Rochtain do Chách	437
12.5.3	Gníomhaíocht ar son na hAeráide	437
12.5.4	Creimeadh an Chósta	437
12.5.5	Tuile an Chósta	439
12.5.6	Seirbhísí Éiceachórais	440
12.5.7	Oidhreacht Thógtha agus Chultúrtha	441
12.5.8	Muirdhreach agus Tírdhreach	441
12.5.9	Cáilíocht Uisce.....	441
12.6	Úsáid Talún Sonrach/Forbairtí Thaobh an Talaimh i gCrios an Chósta	448
12.6.1	Forbairtí ar thaobh an Talaimh chun Forbairt a Éascú sa Limistéar Muirí	449
12.6.2	Iascaigh agus Uisceshaothrú.....	449
12.6.3	Forbairtí Fuinnimh sa Limistéar Muirí	450
12.6.4	Calafóirt, Cuanta agus Loingeas	452
12.6.5	Cosaint agus Slándáil	453
12.6.6	Teileachumarsáidí.....	453
12.6.7	Cóireáil agus diúscairt fuíolluisce	454
12.6.8	Turasóireacht agus Sos i gCrios an Chósta	454
12.6.9	Tránna agus Folcadh	459
12.7	Forbairt laistigh Lonnaíochtaí i gCrios an Chósta.....	461
12.8	Forbairt lasmuigh Lonnaíochtaí Reatha i gCrios an Chósta	462
	Caibidil 13 Oidhreacht agus Caomhnú	465
13.1	Réamhrá.....	466
13.1.1	Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Oidhreacht	467
13.1.2	Comhthéacs an Pholasaithe	467
13.1.3	Aidhm.....	469

13.1.4	Straitéis	469
13.2	Oidhreacht Nádurtha	470
13.2.1	Suíomhanna Natura 2000.....	471
13.2.2	Limistéir Oidhreachta Nádurtha agus Suíomhanna Geolaíochta an Chontae	474
13.2.3	Suíomhanna Ramsar	480
13.2.4	Tearmainn Dúlra	480
13.2.5	Dídine i gcomhair Fána	481
13.2.6	Limistéar Sliogéisc.....	481
13.2.7	Diúilicín péarla fionnuisce	481
13.2.8	Céimeanna Éiceolaíochta, Gréasáin agus Pasáistí Fiadhúlra	482
13.2.9	Speicis Ionracha	483
13.3	Oidhreacht Sheandálaíoch.....	489
13.3.1	Oidhreacht Sheandálaíoch	489
13.3.2	Seandálaíocht Mhuirí agus Faoin Uisce.....	493
13.3.3	Láithreacha Chatha.....	493
13.4	Oidhreacht Thógtha	499
13.4.1	Struchtúir Cosanta	499
13.4.2	Oibreacha Chothabhála agus Dheisithe.....	500
13.4.3	Riachtanas ar Chead Pleanála d’Athruithe ar Struchtúr Cosanta.....	500
13.4.4	Riachtanais ar Fhaisnéis Bhreise.....	501
13.4.5	Athrú in Úsáid agus Síneadh ar Struchtúir Cosanta	501
13.4.6	Cosaint ar Eilimintí Oidhreachta Ailtireachta	502
13.4.7	Bearta Inbhuanaitheachta Aisfheistithe.....	502
13.4.9	Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta.....	506
13.4.10	Riachtanas do Chead Pleanála in ACA	507
13.4.11	Scartáil in ACA.....	508

13.4.12	Liosta ACA Molta agus Glactha i gContae Loch Garman	508
13.4.13	Reiligí.....	511
13.4.14	Oidhreacht Chultúrtha	513
Caibidil 14 Straitéis Sosa agus Spáis Oscailte.....		515
14.1	Réamhrá.....	516
14.2	Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Sos	516
14.3	Comhthéacs an Pholasaithe.....	517
14.4	Straitéis Sosa agus Spáis Oscailte	519
14.4.1	Sprioc, Aidhmeanna Straitéiseacha agus Cuspóirí	519
14.5	Spás Oscailte	521
14.5.1	An Ról le Spás Oscailte.....	521
14.5.2	Spás Oscailte i mBailte agus Sráidbhailte.....	522
14.5.3	Cliarlathas le Spáis Oscailte Poiblí	523
14.5.4	Seachadadh Spáis Oscailte Poiblí	525
14.5.5	Spás Conláiste an Phobail i bhForbairtí Árasáin	527
14.5.6	Spáis Oscailte Poiblí a Mheascadh is a Nascadh.....	528
14.5.7	Dearadh Spáis Oscailte Poiblí	528
14.6	Áiseanna Igeartha.....	534
14.7	ÁiseannaSpóirt agus Sosa	537
14.8	Bealaí Siúil agus Rothaíochta	540
14.9	Ceada Slí Poiblí.....	545
14.10	Conláistí Nádúrtha.....	547
Caibidil 15 Pobail Inbhuanaithe		549
agus Straitéis d’Infreastruchtúir Sóisialta		549
15.1	Réamhrá.....	550
15.2	Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Pobail Inbhuanaithe	551

15.3	Comhthéacs an Pholasaithe.....	551
15.4	Dul i nGleic le Easnamh i gContae Loch Garman	554
15.5	Straitéis	554
15.5.1	Aidhm.....	554
15.5.2	Straitéis.....	555
15.6	Ionchuímsiú Sóisialta	556
15.6.1	Grúpaí le Riachtanais Dearaidh/Pleanála Sonracha	557
15.6.2	Rochtain Uilíoch agus Dearadh.....	558
15.7	Forbairtí Pobail.....	562
15.7.1	Áiseanna Chúram Leanaí	563
15.7.2	Oideachas	565
15.7.3	Áiseanna Chúram Sláinte.....	570
15.7.4	Áiseanna Pobail	572
15.7.5	Ealaín, Cultúr agus Seirbhísí Leabharlainne.....	574

Caibidil 1 Réamhrá

1.1 Réamhrá

I bPlean Forbartha Contae Loch Garman 2021-2027 leagtar amach an straitéis fhoriomlán maidir le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe de Chontae Loch Garman do thréimhse an phlean agus ina dhiaidh sin. Baineann an Plean le limistéar feidhme iomlán Chomhairle Contae Loch Garman lena n-áirítear na ceantair a bhí faoi dhlínse Chomhairle Buirge Loch Garman, Baile Ros Mhic Thriúin agus Baile Inis Córthaidh roimhe seo¹.

1.2 Cad é an Plean Forbartha Contae?

Sa Phlean Forbartha Contae, dá ngairtear an Plean anseo feasta, leagtar amach an creat straitéiseach um pleanáil spásúlachta chun forbairt an chontae a threorú ar feadh na thréimhse sé bliana den phlean agus ina dhiaidh sin. Déantar foráil sa Phlean d'fhorbairt fhisiciúil, eacnamaíoch agus shóisialta an chontae agus leagtar amach ann na straitéisí treorach, na cuspóirí agus na caighdeáin don fhorbairt seo.

Sa Phlean, tógtar ar straitéisí agus ar chuspóirí an Phlean Forbartha Contae 2013-2019 roimhe seo agus léiríonn sé na dúshláin reatha agus na deiseanna atá roimh an gcontae. Féachann an Plean le réiteach a dhéanamh ar an ngá atá leis an gcomhshaol a chosaint leis an bhforbairt atá riachtanach chun freastal ar riachtanais agus ar mhianta mhuintir Chontae Loch Garman.

Sa phróiseas athbhreithnithe agus ullmhúchán an Phlean, tugadh aird ar phríomhthreochtaí forbartha le déanaí agus ar fhorbairtí beartais náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla, go háirithe an Creat Náisiúnta Pleanála, Atógáil Éireann, Straitéis Réigiúnach Spáis agus Eacnamaíochta do Réigiún an Deiscirt agus An tAcht um Athchóiriú Rialtais Áitiúil, 2014, go háirithe, ról feabhsaithe na Comhairle i gcur chun cinn na forbartha eacnamaíche agus pobail.

---

¹San Acht um Athchóiriú Rialtais Áitiúil, 2014 foráiltear do dheireadh a chur le Comhairle Buirge Loch Garman, Comhairle Baile Inis Córthaidh agus Comhairle Baile Ros Mhic Thriúin, a bhíodh a bpleananna forbartha féin ag gach ceann acu roimhe seo.

1.3 Comhthéacs Reachtach

Ullmhaíodh an Plean de réir Threoracha ábhartha an AE, na reachtaíochta náisiúnta agus na dtreoirlínte.

1.3.1 An tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000(arna leasú)

Ullmhaíodh an Plean de réir an Achta um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú) ina leagtar amach na ceanglais reachtúla agus ábhar an phlean forbartha. De réir an Achta, tá an Plean straitéiseach ó thaobh nádúir chun cuspóirí a fhorbairt chun straitéis fhoriomlán a sheachadadh do phleanáil cheart agus d'fhorbairt inbhuanaithe an chontae agus chuir sé oibleagáidí reachtúla na Comhairle san áireamh chomh maith le beartais nó cuspóirí ábhartha an Rialtais nó Airí an Rialtais.

Cuimsítear sa Phlean ráiteas i scríbhinn agus pleananna ina léirítear na cuspóirí forbartha do limistéar an phlean. Cuimsítear Croí-Straitéis ina dtaispeántar go bhfuil na cuspóirí sa Phlean comhsheasmhach, a mhéid is indéanta, leis na cuspóirí forbartha náisiúnta agus réigiúnacha atá leagtha amach sa Chreat Pleanála Náisiúnta (CPN) agus sa Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach do Réigiún an Deiscirt (SSER).

Taispeántar sa Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta agus an Ráiteas MST gaolmhar in Imleabhar 12 go bhfuil cuspóirí an phlean forbartha comhsheasmhach, a mhéid is indéanta, le caomhnú an chomhshaoil mar a cheanglaítear le hAlt 10(1D) den Acht Pleanála agus Forbartha 2000 (arna leasú).

Ceanglaítear leis an Acht freisin ar an Údarás Pleanála ráiteas a chur leis an bPlean a thaispeánann conas a cuireadh beartais agus cuspóirí Threoirlínte Alt 28 i bhfeidhm, nó nach amhlaidh de réir mar a bheidh, agus an Plean á ullmhú. Tá an ráiteas seo le fáil in Imleabhar 4.

Liostaítear in alt 10 (2) den Acht na cuspóirí éigeantacha a ionchorpraíodh sa Phlean, más ábhartha. Áirítear orthu seo:

- Criosú talún chun críocha áirithe;

- Bonneagar lena n-áirítear iompar a sholáthar, nó an soláthar d’amhlaidh a éascú; saoráidí fuinnimh agus cumarsáide, soláthairtí uisce, seirbhísí fuíolluisce, saoráidí aisghabhála agus diúscartha dramhaíola agus aon saoráidí nó seirbhísí coimhdeacha;
- Caomhnú agus cosaint an chomhshaoil lena n-áirítear go háirithe an oidhreacht seandálaíochta agus nádúrtha agus caomhnú agus cosaint suíomhanna Eorpacha; Bainistíocht ar ghnéithe den tírdhreach cosúil le teorainneacha páirce traidisiúnta, atá tábhachtach do chomhleanúnachas éiceolaíoch líonra Natura 2000;
- Comhlíonadh na gcaighdeán agus na gcuaspóirí comhshaoil arna mbunú do dhobharlaigh choirp uiscí dromchla agus screamhuisce a chur chun cinn;
- Pleanáil agus forbairt inbhuanaithe an cheantair a chomhtháthú le riachtanais shóisialta, phobail agus chultúrtha an cheantair agus a dhaonra;
- Carachtar an tírdhreacha a chaomhnú, lena n-áirítear radhairc agus ionchais a chaomhnú agus taitneamhachtaí áiteanna agus gnéithe áilleachta nádúrtha nó spéise
- Struchtúir, nó codanna de struchtúir, a bhfuil spéis speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíochta, ealaíonta, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta nó teicniúla ag baint leo a chosaint.
- Carachtar na limistéar caomhnaithe ailtireachta a chaomhnú;
- Forbairt agus athnuachan limistéar, a sainaitníodh ag féachaint don chroístraitéis, a bhfuil athghiniúint de dhíth orthu d’fhonn éifeachtaí díobhálacha ar thaitneamhachtaí atá ann cheana i gceantair den sórt sin a chosc go háirithe mar thoradh ar riocht fothrach nó faillí aon talún, gaiseadh uirbeach nó lobhadh, iompar frithshóisialta nó ganntanas tithe ináirithe nó talún atá oiriúnach d’úsáid chónaithe nó meascán d’úsáid chónaithe nó úsáidí eile;
- Cóiríocht a sholáthar don lucht siúil agus ceantair áirithe a úsáid chun na críche sin;
- Taitneamhachtaí agus taitneamhachtaí áineasa a chaomhnú, a fheabhsú agus a leathnú;
- Bunaíochtaí a rialú faoi fhorálacha na Treorach um Mórthionóiscí;
- Seirbhísí a sholáthar, nó a éascú, don phobal, lena n-áirítear, go háirithe scoileanna, naíolanna agus áiseanna oideachais agus cúraim leanaí eile;

- Oidhreacht theangeolaíoch agus chultúrtha na Gaeltachta a chosaint áit a bhfuil Gaeltacht i gceantar an Phlean;
- Straitéisí lonnaíochta agus iompair inbhuanaithe a chur chun cinn i gceantair uirbeacha agus thuaithe lena n-áirítear bearta a chur chun cinn chun éileamh ar fhuinneamh a laghdú, astaíochtaí gás ceaptha teasa antrapaigineacha a laghdú agus aghaidh a thabhairt ar an ngá atá le hoiriúnú don athrú aeráide go háirithe ag féachaint do shuíomh, leagan amach agus dearadh na forbartha nua;
- Cearta slí poiblí a thugann bealach go dtí trá mhara, sliabh, bruach locha nó bruach abhann, nó go dtí áit eile a ngabhann áilleacht nádúrtha léi nó a úsáidtear le haghaidh áineasa a shlánchoimeád; agus
- Creat a sholáthar chun tírdhreacha a shainithint, a mheasúnú, a chosaint, a bhainistiú agus a phleanáil.

Leagtar amach sa Chéad Sceideal den Acht liosta de chuspóirí lánroghnacha a ionchorpraíodh sa Phlean, nuair is iomchuí.

Le hAlt 19 den Acht Pleanála agus Forbartha, 2000 (arna leasú), éilítear plean ceantair áitiúil a ullmhú nó cuspóirí a léiriú i bplean forbartha do bhailte a bhfuil daonra níos mó ná 1,500 duine iontu. Bunaithe ar Dhaonáireamh 2016, tá 9 lonnaíocht den sórt sin sa chontae. I dTábla 1 -1 leagtar amach creat pleanála spásúlachta an údaráis phleanála do gach lonnaíocht:

Tábla 1-1 Creat Pleanála Spásúlachta do Lonnaíochtaí > 1,500 duine

Lonnaíocht	Daonáireamh 2016	Plean Ceantair Áitiúil nó Cuspóirí Sonracha i PFC
Baile Loch Garman	20,188	PCA le hullmhú
Baile Inis Córthaidh	11,381	PCA le hullmhú
Baile Ghuaire	9,822	PCA 2017-2023
Baile Ros Mhic Thriúin	8,040	PCA le hullmhú

Baile Bhun Clóidí²	1,984	Tá cuspóirí sonracha agus criosú úsáide talún le fáil in Imleabhar 3 den PFC.
Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann	3,591	PCA 2015-2021 (arna leathnú)
Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin³	1,847	Tá cuspóirí sonracha agus criosú úsáide talún le fáil in Imleabhar 3 den PFC.
Droichead an Chaisleáin	1,840	Cuspóirí sonracha atá in Imleabhar 3 den PFC.
Trá Ros Láir	1,620	Cuspóirí sonracha atá in Imleabhar 3 den PFC.

1.3.2 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta

Is éard atá sa Mheasúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) ná meastóireacht fhoirmiúil, chórasach ar na héifeachtaí suntasacha dóchúla a bhaineann le plean nó clár a chur i bhfeidhm sula ndéantar cinneadh an plean nó an clár a ghlacadh. Is é cuspóir Threoir an MST (2001/42/CE) foráil a dhéanamh maidir le leibhéal ard cosanta don chomhshaoil agus cur le comhtháthú cúinsí comhshaoil in ullmhú pleananna agus clár d'fhonn forbairtí inbhuanaithe a chur chun cinn.

Rinneadh MST an Phlean de réir Threoir an MST agus rialacháin náisiúnta a thrasaí. Ullmhaíodh Tuarascáil Chomhshaoil MST i gcomhar leis an bPlean agus tá sí le fáil in Imleabhar 12. Déantar cur síos sa tuarascáil ar na héifeachtaí suntasacha dóchúla a bhaineann le cur i bhfeidhm an phlean agus tugtar breac-chuntas ar na bearta chun éifeachtaí dearfacha a uasmhádú agus éifeachtaí díobhálacha féideartha a laghdú nó a fhritháireamh. Aithnítear sa tuarascáil freisin na modhanna chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtaí comhshaoil thar shaolré an Phlean.

²Áirítear leis seo an Charraig Dhubh atá faoi dhlínse Chomhairle Contae Cheatharlach.

³Ba é 1,200 daonra Bhaile Déire (Calafort Ros Láir) agus ba é 647 daonra Cill Ruáin arb'ionann agus daonra iomlán de 1,847.

1.3.3 Measúnacht Chuí

Le hAirteagail 6(3) agus 6(4) den Treoir maidir le Gnáthóga (92/43/CEE) cuirtear oibleagáid ar údaráis inniúla éifeachtaí gach plean agus tionscadail ar láithreáin Eorpacha (lónra suíomhanna Natura 2000) a mheas trí phróiseas ar a dtugtar Measúnacht Chuí. Ullmhaíodh Tuarascáil Tionchair Natura chun an Dréachtphlean a mheas agus socraíodh nach ndéanadh an Plean, ina aonar nó i gcomhcheangal le pleananna nó tionscadail eile, drochthionchar ar shláine láithreán Eorpach.

Cinntoidh an Chomhairle, le linn thréimhse an Phlean, go mbeidh gach plean agus tionscadal i limistéar an phlean, ar dóigh go mbeidh éifeacht shuntasach acu ar shuíomh Natura 2000, ina n-aonair nó i gcomhcheangal le pleananna agus tionscadail eile, faoi réir measúnacht chuí ar a n-impleachtaí don láithreán i bhfianaise chuspóirí caomhnaithe an láithreáin.

1.3.4 Measúnú Straitéiseach Riosca i gcás Tuilte

Le hAlt 28 'An Córas Pleanála agus Bainistíocht-Treoirínte um Riosca i gcás Tuilte d'Údaráis Phleanála' (RCORÁ agus OOP 2009) go mbeadh pleananna úsáide talún údaráis áitiúla faoi réir measúnaithe straitéiseach riosca tuile chun riosca tuile féideartha i limistéar an phlean a aithint. Rinneadh Measúnú Straitéiseach Riosca i gcás Tuilte mar chuid den phróiseas chun an Plean a ullmhú agus tá sé le fáil in Imleabhar 11.

1.4 Formáid an Phlean

Tá Ráiteas Scríofa sa Phlean agus imleabhair a ghabhann leis mar a leanas:

Imleabhar 1 Ráiteas Scríofa

Is é seo príomhchorp an doiciméid a thugann léargas ar fhís, Croí-Straitéis agus cuspóirí an Phlean. Tá sraith léarscáileanna ag gabháil leis an ráiteas i scríbhinn a thugann léiriú amhairc ar straitéisí agus ar chuspóirí sa Phlean.

Imleabhar 2 Caighdeáin Bainistíochta Forbartha

Sa lámhleabhar bainistíochta forbartha leagtar amach na caighdeáin do chineálacha éagsúla forbartha agus úsáidí talún a chuirfear i bhfeidhm i measúnú na n-iarratas pleanála.

Imleabhar 3 Pleananna Lonnaíochta

Cuimsítear san imleabhar seo léarscáileanna criosaithe úsáide talún agus sainchuspóirí do Chalafort Ros Láir agus Cill Ruáin agus Baile Bhun Clóidí. Cuimsítear cuspóirí sonracha freisin maidir le Trá Ros Láir agus Droichead an Chaisleáin.

Imleabhar 4 Alt 28 Ráiteas Comhlíontachta

Ullmhaíodh an imleabhar seo de réir Alt 28 den acht Pleanála agus Forbartha, 2000 (arna leasú) agus tugtar breac-chuntas ar an gcaoi ar cuireadh na Treoirlínte ábhartha i bhfeidhm sa Dréachtphlean.

Imleabhar 5 Taifead na Struchtúr atá faoi Chosaint

Tá liosta na Struchtúr atá faoi Chosaint sa Taifead. Meastar gur fiú na struchtúir seo a chosaint mar gheall ar a spéis speisialta ó thaobh ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta agus nó teicniúla de. Cuimsítear sa Taifead anois na struchtúir a bhí faoi chosaint roimhe seo faoi phleananna forbartha baile de Loch Garman, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin.

Imleabhar 6 Limistéar Caomhantais Ailtireachta

Soláthraítear san imleabhar seo liosta agus léarscáileanna de na Limistéir Chaomhantais Ailtireachta (LCAanna) sa chontae, a ghlactar agus atá beartaithe. Soláthraítear treoir agus comhchuspóirí freisin maidir le LCAanna a chaomhnú agus a fheabhsú agus chun athrú sna réimsí seo a bhainistiú.

Imleabhar 7 Measúnacht ar Nádúr an Tírdhreacha

Aithnítear sa mheasúnú ar nádúr an tírdhreacha na haonaid carachtar tírdhreacha sa chontae. Sanntar rátáil íogaireachta do na haonaid carachtar tírdhreacha agus tá cuspóirí ann chun athrú inár dtírdhreacha a bhainistiú.

Imleabhar 8 Straitéis Mhiondíola

Ullmhaíodh an Straitéis Mhiondíola de réir na dTreoirínte d'Údaráis Phleanála: Pleanáil Mhiondíola (An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, 2012).

Imleabhar 9 Straitéis Tithíochta

Ullmhaíodh an Straitéis Tithíochta de réir Chuid V den Acht Pleanála agus Forbartha, 2000 (arna leasú). Cuimsítear inti freisin gnéithe den Mheasúnacht Éilimh ar Riachtanas Tithíochta (MÉRT) .

Imleabhar 10 Straitéis Fuinnimh

Baineann an Straitéis seo le gach cineál forbairt fuinnimh agus áirítear léi na cuspóirí agus na caighdeáin bhainistíochta forbartha a bhaineann le forbairtí fuinnimh sa chontae sa toadhchá. Leagtar amach sa straitéis spriocanna acmhainní fuinnimh in-athnuaite do Chontae Loch Garman atá le baint amach faoi 2027 a chuirfidh le spriocanna náisiúnta fuinnimh in-athnuaite agus leis an aistriú go geilleagar ísealcharbóin. Aithnítear sa Straitéis an tábhacht a bhaineann ní amháin le fuinneamh a ghiniúint agus a sholáthar ar bhealaí inathnuaite, ach é a chothromú le cleachtais níos tíosaí ar fhuinneamh.

Imleabhar 11 Measúnú Straitéiseach Riosca i gcás Tuilte

Aithnítear sa MSRT cineál an riosca tuile sa chontae agus cuimsítear na lonnaíochtaí atá liostaithe i Leibhéil 1 go 5 den Chroí-Straitéis, lena n-áirítear measúnuithe mionsonraithe ar riosca tuile do Chalafort Ros Láir agus Cill Ruáin agus do Bhaile Bhun Clóidí chomh maith le comhairle bainistíochta forbartha agus cuspóirí bainistíochta riosca i gcás tuilte.

Imleabhar 12 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta

Sa Mheasúnacht Straitéiseach Timpeallachta, aithnítear, déantar measúnú agus cur síos ar na héifeachtaí suntasacha dóchúla ar an gcomhshaol a bhaineann le cur i bhfeidhm an Phlean agus aithnítear bearta maolaithe iomchuí.

Imleabhar 13 Tuarascáil Tionchair Natura

Leagtar amach i dTuarascáil Tionchair Natura an Measúnacht Chúí ar an bPlean lena n-áirítear an cinneadh gaolmhar.

1.5 Monatóireacht agus Cur i bhFeidhm

Tá sé tábhachtach go ndéanfaí monatóireacht ar Phlean chun a éifeachtúlacht a mheas agus chun a chuspóirí a chur chun feidhme. Ní mór do phlean forbartha a bheith in ann freagairt d'ímthosca athraitheacha le linn a shaolré.

Trí mhonatóireacht, sainnithneofar saincheisteanna le cuspóirí agus ligfear do cheartú oiriúnach a dhéanamh. Aithneofar freisin cibé an bhfanann an Plean comhsheasmhach leis an mbeartas náisiúnta agus réigiúnach, agus i gcás ina dtarlaíonn athruithe ar leibhéal náisiúnta agus/nó réigiúnach, tabharfar comhairle ar cheart an Plean a athrú de réir mar is gá chun comhsheasmhacht leis na pleananna ardleibhéil seo a chinntiú.

De réir Alt 15 den Acht, laistigh de dhá bhliain ón bPlean a dhéanamh, ceanglaítear ar an bPríomhfheidhmeannach tuarascáil a thabhairt do Chomhaltaí an Údaráis Phleanála ar an dul chun cinn atá bainte amach maidir leis na cuspóirí sa Phlean a bhaint amach. Féadfaidh an tÚdarás Pleanála cibé céimeanna a ghlacadh a bheidh riachtanach chun cuspóirí an Phlean a bhaint amach.

Le Treoirlínte an Phlean Forbartha d'Údaráis Phleanála (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2007) moltar go n-ullmhaítear tuarascáil mhonatóireachta agus meastóireachta bliantúil. Éascóidh an tuarascáil seo sainnithint aon saincheisteanna a bhaineann le cur chun feidhme an Phlean. Cuirfidh sé bonn eolais faoin athbhreithniú dhá bhliain a cheanglaítear le hAlt 15 den Acht. Cuirfidh sé bonn eolais freisin faoin athbhreithniú éigeantach ar an bPlean atá ann agus faoi ullmhú Plean nua a cheanglaítear le hAlt 11 den Acht, nach mór a thosú tráth nach déanaí ná ceithre bliana tar éis an Plean a dhéanamh.

1.6 Buntéamaí

Sa Phlean, tugtar aghaidh ar raon leathan saincheisteanna eacnamaíocha, sóisialta agus comhshaoil idirghaolmhara atá leagtha síos laistigh de chreat foriomlán chun forbairt inbhuanaithe, cuimsiú sóisialta a bhaint amach agus oiriúnú don athrú aeráide.

1.6.1 Forbairt Inbhuanaithe

Éilítear leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú) plean forbartha chun straitéis fhoriomlán a sholáthar do pleanáil cheart agus d'fhorbairt inbhuanaithe an chontae. Is é an sainmhíniú a thugann an Chomhairle, chun críocha an Plean, pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe ná a chinntiú go mbaintear cothromaíocht amach idir cúinsí eacnamaíocha, sóisialta, cultúrtha agus comhshaoil ar mhaithe le leas coiteann ghlúin an chontae inniu agus na glúine atá le teacht.

Ghlac na Náisiúin Aontaithe Clár Oibre 2030 um Fhorbairt Inbhuanaithe agus 17 Sprioc Forbartha Inbhuanaithe (SFlanna) chun forbairt inbhuanaithe a bhaint amach ina thrí ghné - eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil (féach Fíor 1-1). Tá go leor de na SFlanna seo ábhartha don Plean seo lena n-áirítear gníomhú ar son na haeráide, cathracha agus pobail inbhuanaithe, tionscal, nuálaíocht agus bonneagar, fás eacnamaíoch, fuinneamh glan, uisce glan, oideachas ar ardchaighdeán agus dea-shláinte agus folláine. Tugann na SFlanna seo eolas agus bonn taca don Plean atá dírithe ar chomhtháthú fostaíochta, iompair, scoileanna, áiseanna pobail, taitneamhachtaí agus lonnaíochtaí uirbeacha agus tuaithe inbhuanaithe mar phríomh-mheicníochtaí chun inbhuanaitheacht a bhaint amach. Tá ailíniú suntasach idir Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na Náisiúin Aontaithe agus an Plean seo, go háirithe dea-shláinte agus folláine, oideachas, cáilíocht an chomhshaoil, fuinneamh glan, fás eacnamaíoch, pobail inbhuanaithe agus gníomhú ar son na haeráide.

Fíor 1-1 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na Náisiúin Aontaithe

1.6.2 Gníomhú ar son na hAeráide

Tugann an t-athrú aeráide dúshláin agus deiseanna do Chontae Loch Garman. Tá an Chomhairle tiomanta d'aghaidh a thabhairt ar athrú aeráide ar bhealach réamhghníomhach trí bhreithniú cúramach a dhéanamh ar fhás agus ar fhorbairt. Féachann an Plean le tionchair atá ag athrú aeráide a chosaint, a mhaolú agus a oiriúnú dóibh, tá Gníomhú ar son na hAeráide comhtháite i ngach caibidil agus straitéis sa phlean. Tá fo-alt i ngach caibidil a thugann breac-chuntas ar an gcaoi a ndearnadh an straitéis agus na cuspóirí spásúlachta a phromhadh ó thaobh na haeráide de agus/nó ar an gcaoi a rannchuideoidh le maolú agus oiriúnú don athrú aeráide.

1.6.3 Ionchuimsiú Sóisialta , Inrochtaineacht agus Aoisbhá

Is próiseas é ionchuimsiú sóisialta a chuidíonn le daoine páirt iomlán a ghlacadh sa saol ó thaobh na heacnamaíochta, na sóisialta agus an chultúir de. Is féidir daoine a eisiamh ón tsochaí mura bhfuil rochtain chomhionann acu ar sheirbhísí, áiseanna, acmhainní agus deiseanna. Tá an Chomhairle tiomanta sochaí atá uilechuimsitheach go sóisialta a fhorbairt i gContae Loch Garman agus díríonn an Plean ar ionchuimsiú sóisialta a chur chun cinn agus a éascú do gach duine sa chontae. Tá spriocghrúpaí sainaitheanta sa Phlean lena n-áirítear leanaí agus daoine óga, cúramóirí, daoine scothaosta, daoine faoi mhíchumas, grúpaí mionlach eitneach agus an Lucht Siúil.

Caibidil 2 Gníomhú ar son na hAeráide

2.1 Réamhrá

De réir mar a bhíonn tionchair atá ag athrú aeráide le feiceáil go pearsanta ar an leibhéal áitiúil, is í an Chomhairle atá san áit is fearr chun pleanáil d'athrú aeráide áitiúil agus freagairt dó agus a seirbhísí agus a hacmhainní a úsáid chun cabhrú le pobail agus gnóthais áitiúla athléimneacht do na tionchair a chruthú. Tá go leor de sheirbhísí na Comhairle, lena n-áirítear bainistíocht bóithre, ceantair chósta agus seirbhísí uisce, ag mothú éifeachtaí an athraithe aeráide cheana féin, ag freagairt ar an talamh d'imeachtaí droch-aimsire atá ag dul i gcion ar dhaoine, ar mhaoin agus ar bhonneagar ar fud an chontae. Leis an gCairt um Athrú Aeráide a shínigh na húdaráis áitiúla uile an 31 Deireadh Fómhair 2019, éilítear ar gach údarás áitiúil dícharbónú, forbairt inbhuanaithe agus athléimneacht i leith na haeráide a neadú i ngach gné den obair a dhéanann siad.

Tá an Chomhairle ar thús cadhnaíochta maidir le gníomhú ar son na haeráide agus maidir le haistriú go geilleagar ísealcharbóin. I mí na Samhna 2017, síníodh meabhrán tuisceana idir na Náisiúin Aontaithe, Rialtas na hÉireann, Comhairle Contae Loch Garman agus FNTFRA, ag gealladh go mbunófaí Ionad Feabhais na Náisiún Aontaithe ar Fhoirgnimh Nach Mór Neodrach Ó Thaobh Fuinnimh (FNTF) i mBaile Inis Córthaidh, taobh le hionaid chosúla i Vancouver agus Nua Eabhrac. Cuirfidh an t-ionad seo, i gcomhar le Bord Oiliúna Oideachais Loch Garman Phort Láirge (BOOLGPL), oideachas i bhFoirgnimh Ardfheidhmíochta ar fáil do mhic léinn ó gach cearn den domhan agus cuideoidh sé le caighdeáin a fhorbairt a fheabhsóidh éifeachtúlacht fuinnimh i bhfoirgnimh agus a laghdóidh astaíochtaí. Aithnítear an t-ionad san SSER freisin mar 'Príomh-Suíomh Athraithe' maidir le nuálaíocht a spreagadh agus an t-aistriú go geilleagar ísealcharbóin.

Bhí Loch Garman ar thús cadhnaíochta i bhforbairt fuinnimh in-athnuaite agus straitéis fuinnimh gaoithe i bhfeidhm aici ó 2007 agus chuir sí go mór le fuinneamh in-athnuaite suiteáilte an Stáit (182 MW). Tá an t-athrú aeráide mar théama bunúsach sa phlean forbartha contae agus i bpleananna ceantair áitiúla ón Dréacht PFC in 2011. Is príomhúdarás í an Chomhairle freisin maidir le tithíocht shóisialta FNTF a thógáil agus tithe sóisialta a iarfheistiú, agus laghduithe tábhachtacha i mbochtaineacht breosla d'áititheoirí mar thoradh air.

Mar Údarás Pleanála is féidir leis an gComhairle a chinntiú go dtugann pleanáil spásúil, trí straitéisí agus cuspóirí i bpleananna forbartha agus i bpleananna ceantair áitiúla, aghaidh ar mhaolú agus oiriúnú don athrú aeráide arb iad an dá théarma a úsáidtear de ghnáth chun athrú aeráide a mhíniú.

Tagraíonn maolú aeráide d'iarrachtaí chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú nó a chosc. I gceist le maolú, d'fhéadfadh úsáid de theicneolaíochtaí nua agus fuinneamh in-athnuaite a bheith i gceist, trealamh níos sine a dhéanamh níos tíosaí ar fhuinneamh, nó cleachtais agus iompraíochtaí a athrú m.sh. níos mó siúlóide agus rothaíochta a spreagadh trí chosáin agus rothair a sholáthar.

Tá oiriúnú aeráide dírithe ar éifeachtaí díobhálacha an athraithe aeráide a réamh-mheas agus gníomhú go cuí chun an damáiste a chosc nó a íoslaghdú nó leas a bhaint as deiseanna a d'fhéadfadh teacht chun cinn. I measc na samplaí tá caomhnú uisce, a chinntiú go ndeartar foirgnimh de réir dálaí aeráide agus imeachtaí aimsire na todhchaí, cosaintí tuile a thógáil, barra agus crainn a chur atá oiriúnach don aeráid nua, agus forbairt neamhriachtanach i gceantair chósta atá i mbaol creimeadh cósta agus tuile a sheachaint.

Sa PFC, tugtar aghaidh ar athrú aeráide a mhéid a bhaineann sé le pleanáil spásúlachta agus is féidir leis tionchar a imirt air. Is buntéama é agus bhí tionchar sainráite aige ar fhoirmiú roinnt straitéisí sa phlean lena n-áirítear lonnaíocht, gluaiseacht, forbairt eacnamaíoch, fuinneamh in-athnuaite, bainistíocht riosca tuile agus bainistíocht criosanna cósta. Sa Tuarascáil Chomhshaoil an MST agus Tuarascáil Tionchair Natura breithnítear athrú aeráide freisin. Tá an tábhacht a chuirtear i leith athrú aeráide chomh mór sin, tugadh réamhrá do gach caibidil le mionsonraí ar an gcaoi a n-idirghníomhaíonn an t-ábhar leis an athrú aeráide.

Chun dúbailt le straitéisí agus doiciméid bheartais eile a sheachaint, lena n-áirítear Straitéis um Oiriúnú Aeráide na Comhairle, ní thugann an PFC aghaidh ar athrú aeráide ach a mhéid a bhaineann sé le pleanáil spásúlachta.

2.2 Comhthéacs Beartais

Tá beartas aeráide in Éirinn tagtha chun cinn go gasta le blianta beaga anuas agus an Rialtas tiomanta go hiomlán do bheartas aeráide fadtéarmach bunaithe ar ghlacadh le pleananna náisiúnta sa tréimhse suas go dtí 2050, arna threorú ag beartas na Náisiún Aontaithe agus an AE araon. I bhfianaise an raon leathan doiciméad beartais um athrú aeráide, tugtar achoimre ghairid ar na príomhdhoiciméid beartais agus na príomhcheisteanna mar a bhaineann siad le hathrú aeráide agus le pleanáil spásúlachta.

2.2.1 Seasamh Beartais Náisiúnta 2014

Bunaíonn sé seo an cuspóir náisiúnta maidir le haistriú go gilleagar iomaíoch, ísealcharbóin, athléimneach ó thaobh na haeráide agus inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de faoin mbliain 2050. Leagann sé amach an comhthéacs don chuspóir; soiléiríonn sé an leibhéal uaimhian maolaithe GCT atá beartaithe; agus bunaíonn sé an próiseas chun an cuspóir foriomlán a shaothrú agus a bhaint amach. Go sonrath, samhlaítear go mbeidh forbairt beartais treoraithe ag fíis fadtéarmach bunaithe ar: laghdú comhiomlán ar astaíochtaí dé-ocsaíd charbóin (CO₂) de 80% ar a laghad (i gcomparáid le leibhéal 1990) faoi 2050 ar fud na n-earnálacha giniúna leictreachais, timpeallachta tógtha agus iompair i gcomhthreo leis sin, cur chuige maidir le neodracht charbóin san earnáil talmhaíochta agus úsáide talún, lena n-áirítear foraoiseacht, nach gcuireann isteach ar an gcumas chun bia a tháirgeadh ar bhealach inbhuanaithe.

2.2.2 Acht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin , 2015

San Acht seo, cuireadh athrú aeráide i gcoirílár bheartas agus chinnteoireacht an Rialtais. I measc nithe eile rinne an tAcht foráil do dhá phlean náisiúnta; an Plean Náisiúnta um Maolú agus an Creat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide. Éilítear leis an Acht ar údaráis áitiúla aird a thabhairt ar chomhlíonadh a bhfeidhmeanna agus éilítear freisin ar údaráis áitiúla Straitéisí Oiriúnaithe don Athrú Aeráide a ullmhú ina leagfar amach bearta oiriúnaithe ar leibhéal áitiúil.

2.2.3 An Plean Náisiúnta um Maolú

Foilsithe in 2017, leagtar amach sa Phlean Náisiúnta um Maolú (PNM) gur féidir le pleanáil spásúil cur go mór le dul i ngleic le dúshláin a bhaineann le maolú agus oiriúnú don athrú aeráide, chomh maith le cuidiú leis an aistriú atá riachtanach i gcóras fuinnimh na tíre a chur chun cinn. Is féidir é seo a bhaint amach trí chabhrú le forbairtí nua agus reatha a mhúnlú ar bhealaí a laghdaíonn astaíochtaí gás ceaptha teasa, a mhéadaíonn athléimneacht ar na tionchair atá ag athrú aeráide agus a chumasaíonn oibleagáidí fuinnimh in-athnuaite a chomhlíonadh.

Tugtar breac-chuntas sa PNM go bhfuil ról bunúsach ag patrúin lonnaíochta maidir le tionchar a imirt ar an mbealach a thaistealaíonn daoine, na faid a dhéantar agus an rogha módúil. D'fhonn freastal éifeachtach ar éileamh taistil ar bhealach a sheachnaíonn plódú agus a chuireann srian ar astaíochtaí iompair tá gá le beartais spásúla éifeachtacha a chur i bhfeidhm ar leibhéal áitiúla agus náisiúnta. Tugann sé dá aire go bhfuil an caidreamh spásúil idir an áit a bhfuil duine ina chónaí, ag obair, ag dul ar scoil, ag siopadóireacht agus ag sóisialú mar bhunús don éileamh. Níl soláthar roghanna iompair inbhuanaithe réadúil ach nuair a bhíonn daoine ina gcónaí gar d'ionaid fostaíochta agus seirbhísí comhlántacha cosúil le hoideachas, miondíol agus fóillíocht.

Bíonn siúlóid agus rothaíocht, go háirithe, níos inmharthana freisin mar roghanna iompair nuair a dhéantar an fad idir úsáidí den sórt sin a laghdú. Is léir go bhfuil beartas úsáide talún ina phríomhchinnitheach ar chinntí infheistíochta iompair agus mar sin tá sé ríthábhachtach go mbeadh pleanáil úsáide talún agus pleanáil iompair ailínithe go hiomlán.

2.2.4 An Creat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide

Foilsithe in 2018, sonraítear sa Chreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide an straitéis náisiúnta maidir le bearta oiriúnaithe atá le cur i bhfeidhm in earnálacha éagsúla ag údaráis áitiúla ina limistéar riaracháin. Cuireann sé béim láidir go gcaithfear cúinsí athraithe aeráide a chur san áireamh mar ghnáthchúrsa i bpróisis chinnteoireachta a bhaineann le pleanáil agus go meastar gurb é dul chun cinn breithnithe oiriúnaithe i bpróisis na gcaighdeán pleanála agus tógála an bealach is iomchuí chun athléimneacht an timpeallacht thógtha a mhéadú.

Cuireann sé béim freisin go laghdaíonn pleanáil éifeachtach leochaileacht d'éifeachtaí diúltacha an athraithe aeráide trí chúinsí aeráide a chomhtháthú sa chinnteoireacht d'fhonn cineálacha míchuí forbartha a sheachaint i gceantair leochaileacha agus forbairt dhlúth a chur chun cinn i gceantair nach bhfuil chomh leochaileach sin.

2.2.5 An Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019

Tá 183 gníomh sa Phlean Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019 chun Dul i nGleic le Miondealú Aeráide a chuirfidh 13 Roinn Rialtais agus 40 gníomhaireacht faoi shainchúram na Ranna sin i bhfeidhm. I measc na ngníomhartha a bhaineann le húdaráis áitiúla tá síniú suas leis an gCairt um Ghníomhú ar son na hAeráide, forbairt an líonra luchtaithe Feithiclí Leictreacha (FL), straitéisí oiriúnaithe áitiúla a ullmhú agus cuspóirí maidir le fás dlúth a chur i bhfeidhm, go háirithe CPN NPO 3a, 3b agus 3c maidir le spriocanna forbartha laistigh de lorg tógála reatha na lonnaithe.

2.2.6 An Creat Náisiúnta Pleanála 2040

Cinntoidh cur i bhfeidhm an CPN go bhfreagróidh an córas pleanála go rathúil do dhúshláin an athraithe aeráide agus go sonrach dóibh siúd a bhaineann leis an gcaoi a n-aistríonn Éire go geilleagar athléimneach aeráide faoi 2050. I measc roinnt spriocanna straitéiseacha, tá sé mar aidhm ag an gCreat comhtháthú níos fearr a bhaint as beartas pleanála úsáide talún agus iompair chun laghdú a chur ar éileamh taistil comaitéara agus chun tacú le patrúin forbartha agus taistil níos éifeachtaí. Beidh tionchar ag infheistíocht i réimsí sóisialta, oideachais, sláinte agus fostaíochta ar fhorbairt chórais iompair chomhtháite, éifeachtaigh agus inbhuanaithe.

Le NSO1 Fás Dlúth, NSO 5 Soghluaisteacht Inbhuanaithe, NSO 8 Aistriú chuig sochaí áitiúil atá athléimneach ó thaobh carbóin agus aeráide agus le NSO 9 Bainistíocht inbhuanaithe d'acmhainní uisce, dramhaíola agus comhshaoil eile, leabaítear an t-athrú aeráide i gcroílár an CPN agus pleanáil ar bhonn náisiúnta, ar bhonn réigiúnach agus ar bhonn leibhéal áitiúil.

2.2.7 An Plean Forbartha Náisiúnta

Cuimsítear sa Plean Forbartha Náisiúnta (PFN) cuspóirí maidir leis an aidhm d'aistriú go sochaí ísealcharbóin agus athléimneach aeráide, lena n-áirítear € 940 milliún do thionscadail bainistíochta riosca i gcás tuilte.

Bhunaigh an PFN Ciste Gníomhaithe Aeráide freisin le leithdháileadh de € 500 milliún ar a laghad suas go dtí 2027. Tacóidh an ciste le tionscnaimh a chuidíonn le spriocanna aeráide agus fuinnimh na hÉireann a bhaint amach ar bhealach costéifeachtach. Tugann sé an deis idirghabhálacha nuálacha a dhéanamh nach bhforbrófaí murach tacaíocht ón gCiste.

Féachfaidh an Ciste freisin le tionscadail a chuireann le tosaíochtaí beartais eile an Rialtais a éascú lena n-áirítear:

- Tacú le nuálaíocht agus forbairt acmhainne i dtreo réitigh athraithe aeráide a fhorbairt ar féidir iad a thomhas agus buntáistí a sheachadadh thar thionchar aonuaire
- Buntáistí socheacnamaíocha níos leithne a ghiniúint ar nós cruthú post, feabhsúcháin ar cháilíocht an aeir, laghdú ar bhochtaineacht breosla, bithéagsúlacht agus athléimneacht agus forbairt pobail.

2.2.8 Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt

Tá sé mar aidhm ag an SSER réigiún láidir, athléimneach, inbhuanaithe a thógáil trí 11 ráiteas straitéise a chur i bhfeidhm, a bhfuil gníomhú ar son na haeráide leabaithe i 7 gcinn de na ráitis sin. Tacaíonn sé le cur chun feidhme an Phlean um Gníomhú ar son na hAeráide 2019, agus tá trí réimse tosaíochta ann le haghaidh gníomhaíochta chun aghaidh a thabhairt ar athrú aeráide agus chun geilleagar agus sochaí ísealcharbóin a aistriú - dícharbónú, athléimneacht aeráide agus éifeachtúlacht acmhainní. Tugann an SSER tosaíocht do ghníomhaíocht ar athrú aeráide ar fud na réimsí straitéiseacha go léir agus i ngach earnáil eacnamaíoch, agus leagann sé amach go bhfuil comhiarracht ag teastáil chun cuspóirí a chur i bhfeidhm maidir le fás dlúth, taisteal inbhuanaithe agus déanamh áiteanna chun an t-éileamh ar thaisteal idir ceantair chónaithe agus ionaid fostaíochta agus oideachais a laghdú. . Tá na príomh-CPRanna atá liostaithe thíos ionchorpraithe sna caibidlí / straitéisí ábhartha sa PFC:

Tábla 2-1 Príomhchuspóirí Pleanála Réigiúnacha um Gníomhú ar son na hAeráide

Uimhir CPR	Béim
CPR 87	Todhchaí ísealfhuinnimh charbóin
CPR 88	An Plean Náisiúnta um Maolú agus an Chreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide
CPR 89	Tógáil ar athléimneacht um athrú aeráide.
CPR 90	Dícharbónú réigiúnach
CPR 91-93	Dícharbónú san Earnáil Iompair, Bonneagar FL agus CNG
CPR 94	Dícharbónú san earnáil talmhaíochta
CPRnna 95-103	Giniúint fuinnimh in-athnuaite inbhuanaithe agus bonneagar tacaíochta

2.2.9 Straitéis Chontae Loch Garman um Oiriúnú Aeráide 2019-2024

Glacadh an chéad straitéis um oiriúnú aeráide sa chontae i mí Mheán Fómhair 2019. Is é an aidhm atá leis ná tuiscint cheart a chinntiú ar phríomhrioscaí agus leochaileachtaí an athraithe aeráide, chun cur i bhfeidhm gníomhartha athléimneacha aeráide a thabhairt ar aghaidh ar bhealach pleanáilte agus réamhghníomhach; agus a chinntiú go ndéantar cúinsí maidir le hoiriúnú aeráide a phríomhshruthú i ngach plean agus beartas agus go ndéantar iad a chomhtháthú i ngach oibríocht agus feidhm de chuid na Comhairle.

De réir na faisnéise bunlíne, ba í an talmhaíocht (43%), iompar (22%) agus cónaithe (18%) mar chúis le 83% d'astaíochtaí CO₂ sa chontae i 2006⁴. Bhí an 17% eile de bharr tráchtála (8%), tionscail (7%), agus na hearnála poiblí (2%).

Forbraítear an straitéis timpeall ar 6 phríomhthéama, a mbaineann a bhformhór le feidhmeanna pleanála na Comhairle. Tá tacar cuspóirí agus gníomhartha mar bhonn agus

⁴Tá an fhaisnéis is cruinne maidir le hastaíochtaí iomlána i gContae Loch Garman bunaithe ar shonraí Dhaonáireamh 2006. Ag baint úsáide as na sonraí seo, bhí CCLG in ann a ríomh gurbh é 1,882,699 tonna de choibhéis CO₂ na hastuithe iomlána do Chontae Loch Garman i 2006.

mar thaca ag gach ceann de na téamaí seo a ionchorpraíodh, nuair is ábhartha, i straitéisí agus i gcuspóirí an PFC.

Tábla 2-2 Réimsí Téamacha i Straitéis um Oiriúnú Aeráide Chomhairle Contae Loch

Garman

Uimh.	Téama
1	Rialachas Oiriúnaithe Áitiúil agus Oibríochtaí Gnó
2	Bonneagar agus an Timpeallacht Thógtha
3	Úsáid agus Forbairt Talún
4	Bainistíocht Draenála agus Tuilte
5	Acmhainní Nádúrtha agus Bonneagar Cultúrtha
6	Sláinte agus Folláine Pobail

2.3 Athrú Aeráide i gContae Loch Garman

Taispeánann taighde ar leibhéal náisiúnta go bhfuil athruithe in aeráid na hÉireann ar aon dul le treochtaí domhanda. Maidir le hÉirinn, táthar ag súil go dtiocfaidh méadú ar thionchar an athraithe aeráide sna blianta amach romhainn agus d'fhéadfadh an méid seo a leanas a bheith san áireamh:

- ardú leibhéal na farraige,
- stoirmeacha agus imeachtaí báistí níos déine,
- dóchúlacht agus méid méadaithe tuilte abhann agus cósta,
- ganntanas uisce sa samhradh san oirthear
- drochthionchar ar cháilíocht uisce
- athruithe ar dháileadh na speiceas plandaí agus ainmhithe
- éifeachtaí ar iascaigh atá íogair d'athruithe teochta

Tá ceantair agus úsáidí talún ar leith ann a bheidh i mbaol na n-athruithe tuartha seo inár n-aeráid.

2.3.1 Bonneagar Criticiúil

Tá an bonneagar seo riachtanach d'fheidhmiú an chontae, lena n-áirítear iompar, fuinneamh, cumarsáid, seirbhísí uisce agus seirbhísí sláinte agus ag brath ar a shuíomh d'fhéadfadh sé a bheith i mbaol na dtionchar atá ag athrú Aeráide ar nós imeachtaí adhaimsire, tuilte agus creimeadh cósta. Caithfidh bonneagar nua a bheith athléimneach ó thaobh na haeráide de chun na tionchair ar dhaoine, ar mhaoin agus ar ghnólachtaí a íoslaghdú.

2.3.2 Aibhneacha agus Uisce

Tá go leor de phríomh lonnaíochtaí an chontae forbartha timpeall ar aibhneacha agus tá cuid de na lonnaíochtaí seo i mbaol tuile cheana féin m.sh. Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin. Mar thoradh ar bháisteach mhéadaithe beidh tuilte agus brúnna ar chosaintí tuile.

Féadfaidh tuilte drochthionchar a imirt ar cháilíocht uisce freisin. Caithfear smaoineamh freisin ar infhaighteacht foinsí uisce agus ar chumas dobharlaigh doirteadh fuíolluisce a chomhshamlú nuair a bhíonn leibhéil uisce íseal in aibhneacha le linn tréimhsí tirime níos faide i bpleanáil acmhainní uisce.

2.3.3 Ceantair Chósta agus An Earnáil Mhuirí

Tá go leor de lonnaíochtaí an chontae forbartha feadh an chósta agus tá earnáil na mara agus an iascaigh an-tábhachtach do gheilleagar an chontae. Tá an baol méadaithe de thuilte cósta ó ardú leibhéal na farraige agus déine méadaithe de stoirmeacha ina bhgairt do phobail agus d'earnálacha cósta atá ag feidhmiú sa chrios cósta. Le déine méadaithe stoirme, méadófar creimeadh cósta go háirithe na cladaigh bhog agus beidh sé seo ina bhgairt ar mhaoin agus ar bhonneagar. Beidh sé riachtanach, dá bhrí sin, nádúr agus cineál na forbartha sa todhchaí sna ceantair seo a rialú go docht, lonnaíocht agus suíomh na forbartha a bhainistiú go cúramach agus a chinntiú go bhfuil bonneagar nua athléimneach ó thaobh na haeráide de chun na tionchair ar dhaoine, ar mhaoin agus ar bhonneagar a íoslaghdú.

2.3.4 Oidhreacht Thógtha

Beidh sé an-tábhachtach éifeachtaí an athraithe aeráide ar an timpeallacht thógtha stairiúil a bhainistiú agus oiriúnú dóibh, go háirithe oidhreacht seandálaíochta agus ailtireachta an chontae. Bhí tionchar cheana féin ag an athrú aeráide ar fhoirgnimh stairiúla cheana féin agus tháinig siad slán astu, i go leor cásanna thar roinnt céadta bliain, rud atá mar fhianaise d'athléimneacht na bhfoirgneamh. Mar sin féin, mar gheall ar líon na n-imeachtaí adhaimsire atá ag dul i méid, ní mór gach struchtúr, lena n-áirítear struchtúir stairiúla, a choinneáil i ndea-riocht chun seasamh in aghaidh damáiste ó bhagairtí éagsúla⁵.

2.3.5 Turasóireacht

Beidh tionchar ag athrú aeráide ar thurasóireacht sa chontae ar roinnt bealaí. Le haeráid fhéideartha níos teo, beidh deiseanna ann chun séasúr na turasóireachta a leathnú agus mar thoradh air sin a acmhainn eacnamaíoch a fheabhsú go suntasach. Tá luach ag ceantair chósta an chontae, lena n-áirítear tránna, don turasóireacht chomh maith leis an iliomad láithreán oidhreachta stairiúla agus cultúrtha sna ceantair seo. Toisc go bhfuil ceantair chósta i mbaol creimeadh cósta agus tuilte, is gá leochaileacht ár dtránna agus na suíomhanna oidhreachta cultúrtha a mheas chomh maith lena gcosaint sa todhchaí a mheas.

2.3.6 Talmhaíocht, Foraoiseacht agus Bithéagsúlacht

Is earnálacha tábhachtacha inár ngeilleagar áitiúil iad talmhaíocht agus foraoiseacht. Beidh tionchar ag an aeráid athraitheach, go háirithe teocht, báisteach, cáilíocht ithreach agus imeachtaí drochaimsire ar tháirgeadh barr, bia agus crann. Beidh ról tábhachtach ag an bhforaoiseacht i maolú toisc go bhfeidhmíonn crainn mar doirteal carbóin ag cuidiú le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Tá an bhithéagsúlacht i mbaol de bharr athrú aeráide, ach, tugann sí deiseanna maolaithe agus oiriúnaithe, áfach. Go háirithe tá ról ag gnéithe cósta ar nós bogaigh agus dumhcha maidir le maolú tuile agus cosaint ar chreimeadh. Ar an gcaoi chéanna soláthraíonn bogaigh agus tuilemhána aibhneacha maolú nádúrtha ó thuilte abhann agus le fásra ar bhruacha abhann tugtar cosaint ó chreimeadh agus scagachán uisce tuile. Mar sin beidh cosaint agus feabhsú bhonneagar glas agus

---

⁵An Chreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide, Leathanach 68

bithéagsúlachta an chontae ina chuid an-tábhachtach d'aon straitéis a bhaineann le hathrú aeráide.

2.4 Straitéis Pleanála Spáis um Gníomhú ar son na hAeráide

2.4.1 Sprioc

Na daoine, foirgnimh, bonneagar, gnóthais agus éiceachórais i gContae Loch Garman a chosaint ar thionchair dhiúltacha an athraithe aeráide, agus chun athléimneacht an athraithe aeráide a thógáil, ár n-iompraíochtaí agus ár bpatrúin forbartha a athrú chun méid an athraithe aeráide a laghdú agus leas a bhaint as aon deiseanna a d'fhéadfadh teacht chun cinn mar gheall ar athrú aeráide. Beidh gá leis an gComhairle, príomhpháirtithe leasmhara, gnóthais agus pobail oibriú le chéile, chun í seo a bhaint amach.

2.4.2 Maolú agus Pleanáil Spáis

Tá sé seo dírithe ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, foinsí fuinnimh in-athnuaite inbhuanaithe a úsáid agus bogadh go geilleagar ísealcharbóin. Maidir leis seo, tá cuspóirí ann sa PFC chun:

- Aistriú módúil i dtreo roghanna iompair inbhuanaithe a éascú, úsáid feithiclí leictreacha a spreagadh trína chinntiú go bhfuil bonneagar FL i bhfeidhm, agus oibriú le soláthraithe iompair chun roghanna iompair phoiblí a fhorbairt ar fud an chontae, i gceantair uirbeacha agus thuaithe araon.
- Fás dlúth a sheachadadh, trí dhlúis a mhéadú, láithreáin athfhorbraíochta a fhorbairt agus ceantair nach bhfuil in úsáid inár mbailte agus inár sráidbhailte a líonadh isteach agus forbairt limistéar cónaithe agus tráchtála measctha a éascú a laghdóidh an fad a chaithfidh daoine taisteal chuig a dtithe, a n-ionaid oibre agus chuig áiseanna agus seirbhísí eile.
- Deiseanna fostaíochta a mhéadú sa chontae chun an méid comaitéireachta neamh-inbhuanaithe i gcomhar oibre amach as an gcontae a laghdú, tá an chuid mhaith den chomaitéireacht seo carr-bhunaithe.
- Talmhaíocht inbhuanaithe a éascú mar fhoraóisiú a fheidhmíonn ní amháin mar linn carbóin ach atá ina foinse breosla in-athnuaite agus bithmhaise.

- An t-aistriú go geilleagar ísealcharbóin a éascú a bheidh dírithe ar theicneolaíochtaí glan, ísealcharbóin agus a chuireann forbairt foinsí fuinnimh in-athnuaite inbhuanaithe ar nós fuinneamh gaoithe, taoide agus gréine chun cinn mar bhealach chun spleáchais ar bhreosláí iontaise a laghdú.
- De réir Athmhúnlú na Treorach um Fheidhmíocht Fuinnimh na bhFoirgneamh, a chinntiú go mbeidh gach foirgneamh nua ina bhFoirgnimh Nach Mór Neodrach Ó Thaobh Fuinnimh (FNTF) faoin 31 Nollaig 2020.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna a thairgeann Lárionad Feabhais Eorpach na Náisiún Aontaithe i bhFoirgnimh Ardfheidhmíochta i mBaile Inis Córthaidh agus cuidiú le caighdeán a fhorbairt a fheabhsóidh éifeachtúlacht fuinnimh i bhfoirgnimh agus a laghdóidh astaíochtaí go suntasach.

2.4.3 Oiriúnú agus Pleanáil Spáis

Is í aidhm le hoiriúnú ná leochaileacht ár gcontae, ár ngeilleagair agus ár gcomhshaoil a laghdú agus athléimneacht a mhéadú. Le hoiriúnú, tagann deiseanna chomh maith trí fhás glan, nuálaíocht, poist agus feabhas ar an éiceachórais chomh maith le feabhsuithe i réimsí ar nós caighdeán uisce agus aeir. Maidir leis seo, tá cuspóirí ann sa PFC chun:

- A chinntiú go ndéantar bonneagar criticiúil nua ar nós iompair, cumarsáide, saoráidí dramhaíola agus uisce agus soláthar fuinnimh a bhainistiú agus a rialú chun ceantair atá i mbaol tuile cósta nó abhann agus / nó creimeadh cósta a sheachaint.
- A chinntiú go ndéantar forbairtí leochaileacha a threorú ó cheantair atá i mbaol, ó cheantair chósta go háirithe atá i mbaol creimeadh agus tuile agus ceantair atá i mbaol tuile ó aibhneacha.
- Bithéagsúlacht agus bonneagar glan an chontae a chosaint agus a leathnú toisc go soláthraíonn sé go leor buntáistí lena n-áirítear rialáil teochta, laghdú ar shreabha stoirme agus soláthraíonn sé uisce glan agus aer.
- Smaoinigh ar thalamh atá i mbaol tuile a thiontú nó a chothabháil go dtí úsáidí nach bhfuil chomh leochaileach m.sh. níl páirceanna, gairdíní agus spásanna oscailte do ghnáthóga nádúrtha nach bhfuil an talamh sin ina gcuid den chrios bruachánach nó den mhaolán bruachánach agus i gcás nach gcuirfeadh sé isteach ar na feidhmeanna rialú tuile den tuilemhá.

- Leanúint ar aghaidh ag obair leis an OOP chun scéimeanna faoisimh tuile a fhorbairt agus chun cosaintí tuile atá ann a chothabháil.
- A cheangal ar fhorbairtí nua a thaispeáint gur cuireadh pleanáil fuinnimh agus éifeachtúlacht fuinnimh san áireamh i ndearadh an fhoirgnimh agus i leagan amach an láithreáin agus a chinntiú go bhfreastalóidh suíomh, leagan amach agus dearadh na forbartha nua ar na tionchair réamh-mheasta a bheidh ag athrú aeráide sa todhchaí. Éileoidh an cur chuige seo dearadh foirgneamh nuálach, ábhair agus caighdeáin nua (chun freastal ar shamhraí níos teo in ainneoin athruithe i bpatrúin frasaíochta agus stoirmeacha níos déine mar shampla). Agus iarratais á meas aige, beidh an t-údarás pleanála ar an eolas faoi riachtanais an oiriúnaithe.

Cuspóirí Straitéiseacha um Ghníomhú ar son na hAeráide⁶

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir CA01

A chinntiú go ndéantar foráil i bpleanáil spásúil Chontae Loch Garman do chontae atá athléimneach ó athrú aeráide, a chumasaíonn dícharbónú gheilleagar an chontae agus a laghdaíonn lorg carbóin an chontae mar thacaíocht do spriocanna náisiúnta maidir le cuspóirí maolaithe aeráide agus oiriúnaithe chomh maith le spriocanna do laghdúithe ar astaíochtaí gáis cheaptha teasa.

Cuspóir CA02

An Plean Náisiúnta um Maolú agus an Creat Oiriúnú Náisiúnta a chur i bhfeidhm trí straitéisí agus cuspóirí an Phlean Forbartha Contae agus i bpleananna ceantair áitiúla amach anseo.

Cuspóir CA03

Straitéis Straitéis Chontae Loch Garman um Oiriúnú Aeráide 2019-2024 a chur i bhfeidhm i bpleananna ceantair áitiúla amach anseo agus i measúnú na n-iarratas pleanála.

---

⁶Tá maolú agus oiriúnú don athrú aeráide le feiceáil / leabaithe i go leor cuspóirí ar fud an PFC.

Cuspóir CA04

An Straitéis Fuinnimh atá in Imleabhar 10 de Phlean Forbartha Contae Loch Garman a chur i bhfeidhm chun an t-aistriú go contae ísealcharbóin a éascú.

Cuspóir CA05

Tacú agus uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna a thairgeann Lárionad Feabhais na Náisiún Aontaithe ar Fhoirgnimh Nach Mór Neodrach Ó Thaobh Fuinnimh i mBaile Inis Córthaidh agus tacú le hainmniú an ionaid seo mar Ionad Náisiúnta na hÉireann.

Cuspóir CA06

An Ciste Gníomhaithe Aeráide a bunaíodh faoin bPlean Forbartha Náisiúnta a úsáid chun tionscadail maolaithe agus oiriúnaithe aeráide poiblí agus príobháideach a éascú de réir critéar a bhí leagtha amach ag an gCiste ag an am sin.

Cuspóir CA07

Straitéisí inbhuanaithe lonnaithe agus iompair i gceantair uirbeacha agus thuaithe a chur i bhfeidhm, tríd an PFC agus pleananna ceantair áitiúla amach anseo, lena n-áirítear bearta chun an t-éileamh ar fhuinneamh a laghdú mar fhreagairt ar an dóchúlacht go dtiocfaidh méadú ar fhuinneamh agus ar chostais eile mar gheall ar mheath fadtéarmach ar acmhainní neamh-inathnuaite, astaíochtaí gás ceaptha teasa antrapaigineacha a laghdú, agus aghaidh a thabhairt ar an ngá atá le hoiriúnú don athrú aeráide go háirithe, ag féachaint do shuíomh, leagan amach agus dearadh na forbartha nua.

Cuspóir CA08

Tacú le bearta chun athléimneacht i leith athrú aeráide a thógáil lena n-áirítear cumas oiriúnaitheach, feasacht agus soláthar do réitigh bunaithe ar nádúr agus pleanáil éigeandála agus feasacht a mhúscailt faoi ról na pleanála spásúlachta i maolú agus oiriúnú athrú aeráide trí fheidhmeanna bainistíochta réamhphleanála agus forbartha na nÚdarás Pleanála.

Cuspóir CA09

A chinntiú go nglacfaidh pleananna ceantair áitiúla amach anseo creataí pleanála spásúlachta inbhuanaithe a chomhtháthaíonn úsáid talún agus iompar go rathúil agus a

éascaíonn forbairtí úsáide measctha mar bhealach chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus an contae a dhícharbónú.

Cuspóir CA10

A cheangal ar fhorbairtí nua tionchair an athraithe aeráide a mhaolú agus oiriúnú dóibh trína chinntiú go bhfuil siad lonnaithe, suite agus deartha go cuí chun freastal ar thionchair réamh-mheasta athraithe aeráide sa todhchaí.

Cuspóir CA11

Beara oiriúnaithe aeráide a ghlacadh ar nós tithíocht shóisialta FNTF a fhorbairt agus tithíocht údaráis áitiúil a iarfheistiú, a chinntiú go bhfuil foirgnimh phoiblí nua FNTF agus iarfheistiú foirgneamh poiblí, poist agus nuálaíocht a chur chun cinn sa gheilleagar glas tríd an Oifig Fiontar Áitiúil agus an Rannóg Forbartha Eacnamaíochta, ag éascú bonneagar FL i gcarrchlóis phoiblí, bainistíocht riosca tuile a chinntiú i gcomhar le hOifig na nOibreacha Poiblí, caomhnú uisce a chur chun cinn i gcomhar le Uisce Éireann, ionchorprú bithéagsúlachta agus pleanáil bonneagair ghlais i bhforbairtí údaráis áitiúil lena n-áirítear scéimeanna cónaithe, páirceanna poiblí, spásanna oscailte, conairí siúlóide agus féarbhealaí.

Cuspóir CA12

Tacú le dícharbónú na hearnála fuinnimh trí thacú le cur i bhfeidhm an Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Éifeachtúlacht Fuinnimh agus infheistíocht i dtionscnaimh chun éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú agus cruthúnas todhchaí a dhéanamh ar stoc foirgneamh cónaithe, tráchtála, tionsclaíoch, talmhaíochta agus poiblí an chontae, lena n-áirítear iarfheistiú i gceantar uirbeach agus tuaithe agus laghdú ar bhochtaineacht breosla. Tacóidh an Chomhairle freisin le forbairt foirgneamh inbhuanaithe a ghnóthaíonn deimhniú faoi chórais amhail an Innéacs Feidhmíochta Baile agus Ceannaireacht i bhFuinneamh agus Dearadh Comhshaoil.

Cuspóir CA13

Tacú le hathrú ar fud na n-earnálacha gnó, poiblí agus cónaithe chun astaíochtaí laghdaithe gás ceaptha teasa a bhaint amach de réir spriocanna náisiúnta atá i bhfeidhm faoi láthair agus amach anseo, éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú agus úsáid foinse fuinnimh in-

athnuaite a mhéadú ar fud na bpríomh-earnálacha soláthair leictreachais, téimh, iompair agus talmhaíochta.

Cuspóir CA14

Tacú le dícharbónú san earnáil iompair trí thionscnaimh a éascú a chuireann úsáid bithgháis leictreachais ghinte, hidrigine agus breoslaí neamh-iontaise eile chun cinn le haghaidh iompair phríobháidigh agus phoiblí, agus fuinneamh glan agus breosla agus carbóin níos ísle agus stáisiúin luchtaithe feithiclí leictreacha agus bonneagair a sholáthar mar is cuí ag suíomhanna lena n-áirítear breithniú ar leictreachas, hidrigin, gás nádúrtha comhbhrúite (CNG) / bithghás.

Cuspóir CA15

A cheangal go soláthrófar bonneagar pointe luchtaithe Feithicil Leictreach agus painéil ghréine (an dara ceann nuair is féidir) laistigh d'fhorbairtí cónaithe, tráchtála agus úsáide measctha, agus tacú le hinfheistíocht i bhforbairt inbhuanaithe saoráidí luchtaithe Feithicilí Leictreacha atá ailínithe leis na líonraí iompair sa stáisiúin athbhreoslaithe contae agus an réigiúin agus CNG atá ailínithe leis na conairí TEN-T mar theicneolaíocht in-athnuaite chun feithicilí seirbhíse poiblí agus cabhlaigh tráchtála a sheirbhísiú.

Cuspóir CA16

Tacú le dícharbónú na hearnála talmhaíochta trí thionscnaimh a éascú a chuireann cur chuige chun cinn chun neodracht charbóin a bhaint amach don talmhaíocht agus d'úsáid talún nach gcuireann isteach ar tháirgeadh bia inbhuanaithe trí chlár ar nós an Scéim Agra-Chomhshaoil Glas Ísealcharbóin (GLAS) agus clár agus tionscnaimh mhaolaithe agus oiriúnaithe ábhartha eile de chuid na Roinne Talmhaíochta, Bia agus Mara agus na Roinne Cumarsáide, Gníomhú ar son na hAeráide agus an Chomhshaoil.

Caibidil 3 An Chroítraitéis

3.1 Fís na Croí-Straitéise - Contae Loch Garman 2027

Tógann an Plean seo ar an bhFís don chontae a bhí mar chuid de Phlean Forbartha Contae 2013-2019 agus a úsáidtear freisin i bPlean Pobail Eacnamaíoch Áitiúil Loch Garman 2016-2021 (PEPÁ). Cuireann an fhís maidir le gníomhú ar son na haeráide i gcroílár phleanáil an chontae sa todhchaí.

Faoi 2027 beidh Contae Loch Garman:

- Ina chontae féinchothabhálach, ísealcharbóin, athléimneach ó thaobh na haeráide de, áit a mbeidh daoine ag iarraidh maireachtáil, obair agus spraoi inti.
- Ag cur deiseanna fostaíochta inbhuanaithe ar ardchaighdeán agus forbairtí cónaithe ar ardchaighdeán ar fáil.
- Le timpeallachtaí uirbeacha agus tuaithe inbhuanaithe le tacaíocht ó bhonneagar fisiceach agus sóisialta den scoth.
- Ag leanúint de luach a chur ar a thimpeallacht nádúrtha uathúil, ar a oidhreacht thógtha agus chultúrtha, agus a thairgfídh raon eispéireas ardchaighdeán d'áitritheoirí agus do chuariteoirí araon.

3.2 Comhlíonadh leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000(arna leasú)

Leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú) tugadh isteach ceanglas chun Croí-Straitéis a áireamh i bplean forbartha. Feidhmíonn sé mar an nasc bunúsach idir pleanáil náisiúnta, réigiúnach, contae agus áitiúil trína thaispeáint go bhfuil an beartas pleanála áitiúil comhsheasmhach le beartas agus cuspóirí náisiúnta agus réigiúnacha ardleibhéil agus tugann sé bonn eolais faoi phleananna áitiúla amhail Pleananna Ceantair Áitiúil agus an PEPÁ.

Ceanglaítear ar an gCroí-Straitéis straitéis mheántéarmach agus fhadtéarmach a leagan amach a bhfuil fianaise-bhunaithe agus go sonraítear ann suíomh agus chandamach na talún criosaithe cónaithe sa chontae. Soláthraíonn an Straitéis an comhthéacs freisin chun infheistíochtaí i mbonneagar a phleanáil agus a chur in ord tosaíochta lena n-áirítear seirbhísí uisce, iompar poiblí, oideachas agus cúram sláinte.

De réir cheanglais an Achta, léireofar an Croí-Straitéis go gcomhlíontar cuspóirí an Chreata Pleanála Náisiúnta (CPN) agus na Straitéise Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnaí (SSER) i Roinn 3.3. Baineadh úsáid as Ordlathas Lonnaíochta agus spriocanna daonra an CPN agus an Treochlár gaolmhar agus an SSER chun bonn eolais a chur faoin ordlathas lonnaíochta agus leithdháiltí daonra na Croí-Straitéise (Roinn 3.7) sa Phlean seo. I dTábla 3.4 faightear an fhaisnéis riachtanach ar achar talún srl.

Tá an Croí-Straitéis curtha le chéile ag féachaint do na 10 NSO sa CPN, na 11 príomhghné straitéise den SSER agus Treoirlínte Alt 28 agus beartais eile Airí an Rialtais de réir mar is gá. Ag féachaint do nádúr tuaithe agus daonra tuaithe Chontae Loch Garman, tá an Croí-Straitéis agus na treoirphrionsabail don Straitéis Forbartha curtha ar an eolas freisin ag 'Ár bPoitéinseal Tuaithe a Fhíorú: Plean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe 2017 '(An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail.

Sonraíonn an Ordlathas Socraíochta (Roinn 3.5) na príomhshuímh nó na príomhchineálacha suíomhanna ina dtarlóidh forbairt. Tugtar sonraí maidir le comhlíonadh na dTreoirlínte um Thithíocht Tuaithe i Roinn 3.9 den chaibidil seo agus i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe. Ní mór go gcomhlíonann an Plean freisin ceanglas maidir le Riachtanas Polasaithe Pleanála Speisialta (RPPS) a leagtar amach i dtreoirlínte ábhartha Alt 28 . Baineann na RPPS seo le forbairtí Árasáin agus Airde Foirgnimh faoi láthair agus tugtar aghaidh orthu i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe, i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte agus in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Tá an Croí-Straitéis ailínithe leis an Straitéis Tithíochta (Caibidil 4 agus Imleabhar 9), an Straitéis Forbartha Eacnamaíochta (Caibidil 6), an Straitéis Iompair (Caibidil 8) agus an Straitéis Miondíola (Imleabhar 8). Taispeántar an Croí-Straitéis freisin ar mhapa léaráideach (Fíor 3-1) ina sainaithnítear na príomhlonnaíochtaí, na bealaí bóthair agus iarnróid atá ann cheana chomh maith le ceantair thuaithe ainmnithe sa chontae.

3.3 Comhlíonadh leis an CPN agus an SSER

3.3.1 An Creat Náisiúnta Pleanála

Sa CPN, cuirtear béim láidir ar struchtúr uirbeach na hÉireann a neartú trí dhíriú ar fhás daonra agus fostaíochta sna ceantair seo, forbairt inlíonta uirbeach agus athfhorbraíochta a chur chun cinn agus a chinntiú go bhfuil ceantair uirbeacha áiteanna tarraingteacha, ináitrithe, dea-dheartha, ar ardchaighdeán ina bhfuil áiteanna éagsúla agus pobail chomhtháite a mbaineann ardchaighdeán beatha agus folláine leo.

Aithnítear sa CPN an tábhacht a bhaineann le bailte agus sráidbhailte tuaithe i dtéarmaí a bhfeidhmeanna eacnamaíocha, riaracháin agus sóisialta. Féachann sé leis an bhféidearthacht athnuachana a ghníomhachtú agus bailte tuaithe a neartú agus a éagsúlú mar fhócas d'fhás agus athghiniúint tithíochta áitiúil agus fostaíochta. Sa CPN meastar go gcuimsíonn 'tuaithe' bailte agus sráidbhailte suas le daonra de 10,000 duine. Dá réir sin, meastar go bhfuil 72% de dhaonra Loch Garman ina daonra tuaithe.

Maidir leis an tithíocht amuigh faoin tuath, aithníonn an CPN go bhfuil gá leanúnach le soláthar tithíochta do dhaoine a chónaíonn agus a oibríonn i gceantair thuaithe. Tugann sé le fios, áfach, gur gá an t-éileamh seo a bhainistiú go cúramach, go háirithe faoin tuath is inrochtana timpeall cathracha agus bailte. Maidir leis seo, dearbhaíonn an CPN go gcaithfidh an phríomhbhreithniú a bheith i riachtanas tuaithe nó eacnamaíochta chun cónaí sa cheantar tuaithe sin i gceantair thuaithe faoi thionchar uirbeach.

Taispeántar i dTábla 3-1 an chaoi ar comhtháthaíodh na 10 NSO sa Phlean. Fuarthas faisnéis don Chroí-Straitéis, don Straitéis Forbartha agus leithdháiltí daonra ó roinnt NPOanna, lena n-áirítear NPO 2c, NPO 3c, NPO 4, NPO 5 NPO 6, NPO 7, NPO 9, NPO 10b agus NPO11.

3.3.2 Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt

Taispeántar freisin i dTábla 3-1 an chaoi ar corpraíodh na 11 príomhghné straitéise den SSER sa Phlean. Thug foirmiú na tíopeolaíochtaí lonnaíochta agus an Ordlathas Socraíochta sa chaibidil seo aird ar an gcur chuige oiriúnaithe agus ar na treoirphrionsabail atá i Mír 3.3 den SSER. Tá an t-ordlathas cosúil leis an ordlathas sa SSER (Mír 3.5 Príomhbhailte, Mír 3.6

Bailte agus Sráidbhailte agus Mír 3.7 Ceantair Tuaithe). Dírítear freisin ar lonnaíochtaí a nascadh agus líonraí féideartha a iniúchadh (Mír 3.8 Líonraí). Aithnítear CPR 30 Conair Eacnamaíoch an Oirthir mar thosaíocht don chontae agus don réigiún agus tá sé leabaithe sa straitéis forbartha lonnaíochta.

Tábla 3-1 Comhtháthú an CPN agus SSER i bPlean Forbartha Contae Loch Garman 2021-2027

NSO CPN		Straitéis SSER	Ionchorprú i PFC
1.	Fás Dlúth	Ár gcathracha agus ár gceantair uirbeacha a neartú agus a fhás ag tógáil ar an líonra láidir de Bhailte ar fud an réigiúin agus ag tacú lenár sráidbhailte agus lenár gceantair thuaithe.	2 - Gníomhú ar son na hAeráide 3 - Croí-Straitéis agus Lonnaíocht 4 - Tithíocht Inbhuanaithe 5 - Baile agus Sráidbhailte 6 - Forbairt Eacnamaíoch 8 - Iompar Imleabhar 3 Lonnaíochtaí
2.	Inrochtaineacht Réigiúnach Feabhsaithe	Inrochtaineacht réigiúnach a fheabhsú trí bhonneagar iompair uasghrádaithe agus nascacht dhigiteach a bhaineann le hordlathas lonnaíochta atá bunathraithe.	3 - Croí-Straitéis agus Lonnaíocht 8 - Iompar 9 - Bonneagar
3.	Geilleagair agus Pobail Tuaithe Neartaithe	Ról na beatha i gceantair agus i bpobail éagsúla tuaithe an réigiúin a neartú agus luach a chur ar ár réigiún tuaithe mar cheantar dinimiciúil, athléimneach agus forbhreathnaitheach.	3 - Croí-Straitéis agus Lonnaíocht 4 - Tithíocht Inbhuanaithe 5 - Bailte agus Sráidbhailte 6 - Forbairt Eacnamaíoch 7 - Turasóireacht 8 - Iompar 9 - Bonneagar 12 - Bainistíocht Crios Cósta Imleabhar 3 Lonnaíochtaí Imleabhar 9 Straitéis Tithíochta
4.	Soghluaisteacht inbhuanaithe	Ár gcórais iompair a athrú i dtreo iompar poiblí comhtháite inbhuanaithe a fheidhmíonn go breá, siúlóid agus rothaíochta agus feithiclí leictreacha.	2 - Gníomhú ar son na hAeráide 3 - Croí-Straitéis agus Lonnaíocht 4 - Tithíocht Inbhuanaithe 5 - Bailte agus Sráidbhailte

			8 - Iompar 15 - Straitéis Áineasa agus Spáis Oscailte
5.	Geilleagar láidir, le tacaíocht ó fhiontar, nuálaíocht agus scileanna	Geilleagar iomaíoch, nuálach agus táirgiúil a thógáil.	6 - Forbairt Eacnamaíoch 7 - Turasóireacht 12 - Crios Cósta 15 - Pobail Inbhuanaithe agus Bonneagar Sóisialta Imleabhar 8 Straitéis Mhiondíola
6.	Nascacht Idirnáisiúnta Ardchaighdeán	Ár nascacht idirnáisiúnta a bharrfheabhsú trí infheistíocht agus cumas méadaithe inár gcalafoirt agus inár n-aerfoirt agus trí nascacht dhigiteach ardchaighdeán a sholáthar ar fud an réigiúin.	6 - Forbairt Eacnamaíoch 7 - Forbairt Turasóireachta 8 - Straitéis Iompair 9 - Bonneagar 12 - Bainistíocht Crios Cósta 15 - Pobail Inbhuanaithe agus Bonneagar Sóisialta Imleabhar 3 - Plean Lonnaíochta do Chalafort Ros Láir
7.	Cultúr, taitneamhacht agus oidhreacht fheabhsaithe	Éagsúlacht, teanga agus cultúr an réigiúin, ár sócmhainní áineasa agus ár n-oidhreacht nádúrtha agus thógtha a neartú agus a chosaint.	5 - Bailte agus Sráidbhailte 10 - Bainistíocht Chomhshaoil 13 - Straitéis Oidhreachta agus Caomhnaithe 12 - Tírdhreach agus Bonneagar Glas 15 - Straitéis Áineasa agus Spáis Oscailte Imleabhar 7 Measúnacht ar Nádúr an Tírdhreacha Imleabhar 12 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta Imleabhar 13 Tuarascáil Tionchair Natura
8.	Aistriú chuig sochaí ísealcharbóin atá athléimneach ó thaobh na haeráide de	Ár dtimpeallacht a chosaint agus a fheabhsú trí fhorbairt inbhuanaithe ag tabhairt tosaíochta do ghníomhaíocht ar athrú aeráide ar fud an réigiúin, ag spreagadh an aistrithe chuig sochaí ísealcharbóin atá athléimneach ó thaobh na haeráide de.	Tugtar aghaidh air i ngach caibidil sa Phlean. Imleabhar 12 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta

9.	Bainistíocht inbhuanaithe ar uisce, ar dhramhaíl agus ar acmhainní comhshaoil eile	Bonneagar agus seirbhísí a sholáthar ar bhealach plean-threoraithe chun bainistíocht inbhuanaithe dramhaíola uisce agus acmhainní comhshaoil eile a chinntiú.	2 - Gníomhú ar son na hAeráide 3 - Croí-Straitéis agus Straitéis Lonnaíochta 6 - Forbairt Eacnamaíoch 9 - Bonneagar 10 - Bainistíocht Chomhshaoil Imleabhar 12 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta Imleabhar 13 Tuarascáil Tionchair Natura
10	Rochtain ar sheirbhísí cúram leanaí, oideachais agus sláinte ar ardchaighdeán	Oideachas, seirbhísí sláinte agus poiblí agus áiseanna feabhsaithe a bhaint amach do gach saoránach agus pobal.	3 - Croí-Straitéis agus Straitéis Lonnaíochta 15 - Pobail Inbhuanaithe agus Bonneagar Sóisialta
		Réigiún idirnáisiúnta uilechuimsitheach forbhreathnaitheach a thógáil ar an stáitse domhanda.	3 - Croí-Straitéis 6 - Straitéis um Fhorbairt Eacnamaíoch 15 - Straitéis Pobail Inbhuanaithe agus Bonneagair Pobail

3.4 Treoirphrionsabail na Croí-Straitéise

Forbraíodh Croí-Straitéis an chontae timpeall ar na treoirphrionsabail seo a leanas:

A. Gníomhú ar son na hAeráide

Tá Cur Chuige Forbartha na Croí-Straitéise dírithe ar ról ár mbailte agus ár sráidbhailte a fhorbairt agus a neartú. Tá béim curtha ar dhlúis chónaithe agus ar fhostaíocht a mhéadú sna príomhbhailte, ag cruthú ‘bailte oibre beo’, agus ar an gcaoi sin an fad a chaithfidh daoine taisteal óna mbaile chun oibre a laghdú. Tá an straitéis dírithe freisin ar lonnaíochtaí a bhfuil naisc mhaithe iompair phoiblí acu, agus ar naisc iompair phoiblí i lonnaíochtaí eile a fheabhsú, ag aibhsiú an tábhacht a bhaineann le talamh agus iompar a chomhtháthú chun cabhrú le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus an t-aistriú go geilleagar ísealcharbóin a éascú.

B. 'Ionaid Scála' a fhorbairt chun fás réigiúnach a bhrú chun cinn

In NPO 5 tugtar breac-chuntas ar an ngá atá le cathracha agus bailte a fhorbairt ar scála agus ar cháilíocht leordhóthanach chun dul san iomaíocht go hidirnáisiúnta agus chun a bheith ina gcúis le fás, infheistíocht agus rathúnas náisiúnta agus réigiúnach. Díríonn an straitéis ar fhorbairt na bpríomhbhailte Loch Garman agus Guaire chun lárionaid scála a thógáil a bheidh in ann a bheith ina dtiománaithe eacnamaíocha réigiúnacha a thabharfaidh deiseanna agus buntáistí dár gcontae freisin. Éileoidh seachadadh na n-ionad seo fás suntasach daonra, fás dlúth agus déanamh áiteanna cruthaitheacha. Beidh gá freisin le hinfeistíocht a fháil i mbonneagar ard-aicme lena n-áirítear iompar, nascacht dhigiteach agus i bhforbairt scileanna agus tallainne chun tacú le fás eacnamaíoch agus fiontar.

C. An Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a fhorbairt

Díríonn NPO 2c ar inrochtaineacht a fheabhsú idir cathracha agus ionaid níos mó a dháiltear go réigiúnach. Tacaíonn CPR 42 san SSER le forbairt Chonair Eacnamaíoch an Oirthir, agus conair iompair agus conair eacnamaíoch a bheidh anseo. Aithnítear i gCaibidil 4 den SSER é mar cheann de Phríomhthiománaithe Eacnamaíocha an Réigiúin. Déanfaidh sé Contae Loch Garman pointe lárnach, ag nascadh Réigiún an Deiscirt le conair Bhaile Átha Cliath - Bhéal Feirste agus Thiar le Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh. Beidh sé tábhachtach freisin tar éis an Bhreathimeachta. Éascóidh agus tabharfaidh an chonair go leor deiseanna forbartha eacnamaíochta do bhailte ar feadh na conaire lena n-áirítear Guaire, Inis Córthaidh agus Loch Garman agus tacóidh sé freisin le forbairt eacnamaíoch Chalaafort Ros Láir agus an Europort. Tugann sé deiseanna freisin do Bhaile Ros Mhic Thriúin a sholáthraíonn an nasc ón gconair le réigiún an Deiscirt agus le Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh. Leis seo, cuirfear chun cinn forbairt de gach modh iompair ar an mbealach seo lena n-áirítear nascacht iompair phoiblí agus an poitéinseal le haghaidh lasta iarnróid a bharrfheabhsú.

D. Úsáid an gaireacht do MASP Phort Láirge

Tugann an ghaireacht do Chathair Phort Láirge go leor deiseanna dár gcontae, go háirithe, iarthar an chontae, Baile Ros Mhic Thriúin agus Baile Loch Garman agus sráidbhailte ar nós Baile Hac, Colmán agus na sráidbhailte máguaird mar gheall ar an nasc farantóireachta le Port Láirge. Leis na nasc iompair fheabhsaithe, trí sheachbhóthar N25 Ros Mhic Thriúin a

osclaíodh le déanaí, méadófar rochtain ar dheiseanna fostaíochta agus rochtain ar sheirbhísí lena n-áirítear oideachas agus cúram sláinte.

E. Fás dlúth agus lonnaíochtaí inbhuanaithe inmharthana

Tá fás dlúth anois i gcroílár na pleanála spáis náisiúnta, agus léirítear é in NSO 1 sa CPN. Cinnteoidh an cur chuige seo, a sholáthróidh cion níos mó dár bhforbairt chónaithe laistigh de na loirg chosanta lonnaíochtaí atá ann cheana (30% ar a laghad de thithíocht nua) agus dlúis níos airde, todhchaí níos inbhuanaithe dár lonnaíochtaí agus dár bpobail. Cuideoidh sé lenár lonnaíochtaí go léir a gcuid tarraingteacht, inmharthanacht agus beogacht a fheabhsú, go háirithe ár mbailte beaga, sráidbhailte agus ceantair thuaithe, agus ag an am céanna forbairt eacnamaíoch agus cruthú post a spreagadh agus inmharthanacht a fheabhsú.

F. Athghiniúint

Tacaíonn Cur Chuige Forbartha na Croí-Straitéise le fócas an CPN ar athghiniúint agus athnuachan bailte agus sráidbhailte de gach cineál. Tá gá le hathghiniúint spriocdhírthe i go leor de bhailte agus sráidbhailte an chontae, agus bainfidh siad leas astu freisin, chomh maith le patrúin marbhántachta nó meath a aisiompú, go háirithe inár mbailte agus sráidbhailte beaga. Feabhsóidh an cur chuige seo taitneamhachtaí amhairc, cáilíocht dearaidh agus déanamh áiteanna agus éascóidh sé daonra cónaithe méadaithe agus gníomhaíocht fostaíochta, ag déanamh áiteanna tarraingteacha le maireachtáil, obair agus cuairt a thabhairt orthu. Tá deiseanna ann maoiniú a ghíaráil do thionscadail athghiniúna faoi na Cistí Athghiniúna agus Forbartha Tuaithe agus Uirbí.

G. Aghaidh a thabhairt ar leagáidí in áiteanna nár choinnigh seirbhísí suas le céimeanna tapa fáis) agus difríochtaí réigiúnacha faoi mhíbhuntáiste

In NPO7, cuirtear cur chuige oiriúnaithe i bhfeidhm maidir le forbairt uirbeach, le fócas ar aghaidh a thabhairt ar oidhreacht an fháis mhear neamhphleanáilte, trí thaitneamhachtaí agus sheirbhísí uasghrádaithe a éascú, fás post i lonnaíochtaí comaitéireachta de gach méid a leathnaíodh le déanaí. Tá lonnaíochtaí ann ina bhfuil gá le díriú ar ghiniúint fostaíochta agus infheistíocht i mbonneagar agus seirbhísí chun cabhrú le dul i ngleic le leagáidí den chineál céanna. Teastaíonn infheistíocht agus forbairt i roinnt lonnaíochtaí chun aghaidh a

thabhairt ar dhifríochothaí sa bhuntáiste lena n-áirítear dífhostaíocht agus díothacht. Ligeann cuimsiú na lonnaíochtaí seo san ordlathas do chur chuige plean-threoraithe, agus bealach chun díriú ar infheistíocht i réimsí cosúil le fostaíocht, oideachas, seirbhísí agus taitneamhachtaí, agus maoiniú a ghíaráil ó fhoinsí éagsúla lena n-áirítear faoin Athghiniúint agus Forbairt Tuaithe agus Uirbeach Cistí agus an Scéim Athnuachana Baile agus Sráidbhaile.

H. Lonnaíochtaí agus líonraí nasctha

Tacaíonn an cur chuige forbartha le hinfeistíochtaí atá ann cheana agus atá beartaithe in iompar lena n-áirítear an gréasán bóithre náisiúnta agus réigiúnach agus an líonra iarnróid trí fhorbairt nua daonra agus fostaíochta a dhíriú ar phríomhlonnaíochtaí a chuireann go rathúil le comhtháthú úsáidí talún agus soláthar iompair phoiblí ar ardchaighdeán agus infheistíocht sna cinn atá ann cheana agus bonneagar iompair pleanáilte. Dhírigh an creat freisin ar na deiseanna a thairgeann líonraí lonnaíochtaí a uasmhéadú go hinmheánach laistigh de na líonraí contae agus idirchontae.

I. Fás Cliste de Lonnaíochtaí

Éilíonn an fócas ar fhás agus athghiniúint dhlúth fás cliste inár gceantair uirbeacha, rud a chuirfidh ar chumas soláthar seirbhísí feabhsaithe agus éifeachtacha a sholáthar dár bpobail uirbeacha agus tuaithe, lena n-áirítear oideachas, seirbhísí sláinte agus cúram leanaí. Díríonn an cur chuige seo freisin ar ról na nascachta digití maidir le rochtain ar raon seirbhísí a fheabhsú lena n-áirítear riarachán poiblí, seirbhísí iompair, oideachas agus sláinte agus cáilíocht beatha ár gcónaitheoirí a fheabhsú lena n-áirítear an daonra atá ag dul in aois agus daoine faoi mhíchumas.

J. Limistéir Tuaithe Bheoga

Ag teacht leis an bPlean Gníomhaíochta Tuaithe, tá béim láidir ag an gCur Chuige um Fhorbairt Croí-Straitéise ar thacaíocht a thabhairt do phobail tuaithe inbhuanaithe agus beoga, tacú le sráidbhailte atá ag streachailt nó atá ag dul in olcas, le sráidbhailte áirithe a chaill seirbhísí le blianta beaga anuas ag tacú le fiontar agus fostaíocht agus ag cur feabhais ar bhonneagar tuaithe agus nascacht mar bhealach chun daonraí tuaithe a chothú agus cáilíocht na beatha i gceantair thuaithe a fheabhsú.

Fíor 3-1 Léarscáil na Croí-Straitéise

Figure 3.1 Core Strategy Map	Fíor 3-1 Léarscáil na Croí-Straitéise
Key Towns	Príomhbhailte
Large Towns	Bailte Móra

Service Settlements	Lonnaíochtaí Seirbhíse
National Road	Bóthar Náisiúnta
Motorway	Mótarbhealach
Rail Line	Líne Iarnróid
Eastern Economic Corridor	Conair Eacnamaíoch an Oirthir
Port	Calafort
Strong Urban Influence	Tionchar Láidir Uirbeach
Stronger Rural Area	Ceantar Tuaithe Níos Láidre
Structurally Weak Area	Limistéar Lag ó thaobh Struchtúir
Coolgreany	Cúil Ghréine
Bunclody	Bun Clóidí
Ferns	Fearna
Courtown & Riverchapel	Baile na Cúirte & Séipéal na hAbhann
Enniscorthy	Inis Córthaidh,
Clonroche	Cluain an Róistigh
Kilmuckridge	Cill Mhucraise
Castlebridge	Droichead an Chaisleáin
New Ross	Ros Mhic Thriúin
Taghmon	Teach Munna
Campile	Ceann Poill
Wellington Bridge	Droichead Eoin
Bridgetown	Baile an Droichid
Kilmore Quay	Cé na Cille Móire
Rosslare Strand	Trá Ros Láir
Rosslare Harbour	Calafort Ros Láir

3.5 Ordlathas Socraíochta sa Croí-Straitéis

Forbraítear an Ordlathas Socraíochta timpeall 7 leibhéal. Cé go bhfreastalaíonn gach leibhéal ar ról straitéiseach difriúil, le chéile bainfidh siad amach creat socraíochta pleanála cothrom, spásúil a thacaíonn lenár gceantair uirbeacha agus tuaithe. Tá ról agus rannchuidiú

tábhachtach le déanamh ag gach lonnaíocht, beag beann ar a leibhéal, do shaol eacnamaíoch agus sóisialta an chontae.

Tá sé tábhachtach a thabhairt faoi deara nach gciallódh socrú lonnaíochta ar leibhéal níos airde leithdháileadh fáis níos airde, m.sh. cé go bhfuil Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann san áireamh ag Leibhéal 3, leithdháileadh fás measartha orthu ,chun ráta agus luas na fás daonra san am atá thart agus an gá le soláthar seirbhíse agus bonneagar chun freastal ar na hathruithe seo.

Thug leithdháileadh lonnaíochtaí ar na leibhéil éagsúla aird ar raon fachtóirí lena n-áirítear:

- Na treoirphrionsabail a leagtar amach i Mír 3.4.1.
- Ainmniú san SSER, i.e. Príomhbhailte.
- Scála an daonra atá ann agus a fheidhmíocht reatha.
- Ráta agus luas na forbartha roimhe seo agus a mhéid atá riachtanais bonneagar agus taitneamhachtaí nár freastalaíodh fós orthu.
- Inrochtaineacht agus tionchar féideartha i gcomhthéacs réigiúnach agus fo-réigiúnach.
- Cumas comhshaoil agus bonneagair agus an gá le cur chuige plean-threoraithe le haghaidh infheistíochta i bpríomh-bhonneagar, m.sh. seirbhísí uisce.
- Scála an tsoláthair fostaíochta agus acmhainneacht eacnamaíoch na lonnaíochta, lena n-áirítear tionscadail eacnamaíocha atá beartaithe.
- Méid na seirbhísí áitiúla agus an tsoláthair taitneamhachta, go háirithe oideachas tríú leibhéal, oideachas iar-bhunscoile, sláinte, miondíol agus fóillíocht.
- Scóip na lonnaíochta chun infheistíocht a ghíaráil, go háirithe fostaíocht.
- Carachtar na tíreolaíochta áitiúla agus inrochtaineachta mar ionad seirbhíse do chúlchríocha tuaithe.
- An gá atá le daonraí agus seirbhísí tuaithe a chothú.
- An gá atá le roghanna tarraingteacha malartacha a sholáthar do thithíocht tuaithe i mbailte beaga, sráidbhailte agus nóid tuaithe.

Tábla Uimh. 3-2 Ordlathas Lonnaíochta Chontae Loch Garman

Ordlathas Lonnaíochta	Lonnaíocht ⁷
Leibhéal 1 Príomhbhailte	Baile Loch Garman agus Baile Guaire
Leibhéal 2 Bailte Móra	Baile Inis Córthaidh agus Baile Nua Rois
Leibhéal 3 Lonnaíochtaí	Baile an Droichid, Baile Bhun Clóidí, Ceann Poill, Droichead an Chaisleáin, Cluain an Róistigh, Cúil Ghréine, Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann, Cill Mhucraise, Cé na Cille Móire, Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin, Trá Ros Láir, Teach Munna agus Droichead Eoin.
Leibhéal 4 Sráidbhailte Móra	Maigh Arnaí, An Bealach, Baile Uí Chonmhaí, Baile Uí Choileáin, Baile an Daingin, Baile Uí Cheog, Baile Uí Mhurúin, Baile Fhéilim, Baile an Bharúnaigh, An Abhainn Dubh, Brí, Cam Eolaing, An Charraig, Cluain Caoin, Áth an Chorráin, Dún Canann, Fiodh Ard, Coill an Iarainn, Baile Mhúráin, Maolán na nGabhar, An tAbhallort, Baile an Phiarsaigh, An Ghráinseach, Teach Gót.
Leibhéal 5 Sráidbhailte Beaga Chatagóir 1	Colmán, An Chéim, Baile Dháith, Dún Chormaic, Gleann Bhriain, An Gleann, An Chill Mhór, Cill Maisil, Cill Téile, Oileán Mhuire, Baile Mharascail, Móin na gCaor, An Bábhún Nua, Ráth an Lúir agus An Scrín.
Leibhéal 5 Sráidbhailte Beaga Chatagóir 2	Baile na Buaile, Baile Ghearóid, Baile Hac, Baile Uí Mhitigh, Baile Muine, Buaile Mhaodhóg, Caisleán Docrail, Baile de Cléir, Na Crosa Beaga, Currach Cló, Dún Chormaic, Muileann Fúca, Ráth na gCosarán, Ráithín Cuilinn, Muine Moling, Móin na Saighead, Ráth Daingean, Teach Moshagard.
Leibhéal 6 Nóid Tuaithe	Baile Uí Chearnaigh, Baile Uí Choighligh, An Baile Dubh, Baile Éamainn, Baile Eilís, An Baile Fada, An Baile Uachtarach, Baile Robac, Baile Bhdain, Cathóir, Cassagh, Baile an Chaisleáin, Baile

⁷Sa chás nár leithdháileadh ‘leibhéal’ ar shocraíocht san Ordlathas Lonnaíochta, cinnfidh an tÚdarás Pleanála na rialuithe leibhéal, ról, feidhm agus fáis iomchuí don socrú sin agus tabharfaidh sé comhairle dá réir.

	de Cléir, Cloch Laoghóg, Cloch Ámainn, Baile Chuilinn, Baile Chuisín, An Dún Ard, An Gallbhaile, Coill an Hóraigh, Cill Anna, Cill Éanach, Cill Liúráin, Poll Péiste, An Ráithín, Rath Gearróg, Muileann an tSáile, Torchoill, Tulaigh Reacht, Teampall Seanbhoth, An Bráca, An Charraig, Tuaim Bhreacaí, An Baile Watchhouse.
Leibhéal 7 Faoin Tuath	Faoin tuath lasmuigh de na lonnaíochtaí atá liostaithe i Leibhéal 1 go 6.

3.6 Cur Chuige Forbartha Croí-Straitéise

I Mír 3.6.1 go Mír 3.6.7 leagtar amach an cur chuige forbartha do lonnaíochtaí ag gach leibhéal san Orlathas Lonnaíochta. Faigheann siad tacaíocht ó shraith cuspóirí ag deireadh na caibidle seo. Ba cheart na cuspóirí seo a léamh i dteannta na gcaibidlí eile go léir sa Ráiteas Scríofa agus Imleabhair ábhartha eile den Plean. Ionchorprófar an cur chuige forbartha atá leagtha amach do Bhaile Loch Garman, do Bhaile Inis Córthaidh agus do Bhaile Ros Mhic Thriúin sna pleananna ceantair áitiúla nua do na bailte sin agus leathnófar orthu.

3.6.1 Leibhéal 1 Príomhbhailte

Baile Loch Garman

Tá Baile Loch Garman ainmnithe mar Phríomh-Bhaile san SSER. Tugann an SSER breacchuntas, mar aon le 5 bhaile eile de mhéid suntasach i Réigiún an Deiscirt, gur tiománaí réigiúnach féinchothabháilach é Baile Loch Garman a bhfuil struchtúr inchomparáide aige leis na 5 ionad atá ainmnithe sa CPN.

Is é Baile Loch Garman an baile is mó sa chontae agus bhí daonra de 20,188 ann in 2016. Tá an baile chun tosaigh i Straitéis Lonnaíochta an chontae ó 2002 i bhfianaise gur ainmníodh é mar 'Mhol' ag an am sin sa Straitéis Spásúlachta Náisiúnta agus sna Treoirlínte Pleanála Réigiúnacha. Rinneadh infheistíocht spriocdhírthe suntasach sa bhaile chun tacú leis an ról seo agus chun cuidiú leis an mais chriticiúil a bhaint amach chun a ainmniú mar Mhol a fheidhmiú agus a chomhlíonadh. Áiríodh leis an infheistíocht seo naisc iompair an bhaile, seirbhísí uisce, áiseanna oideachais a fhorbairt, go háirithe oideachas tríú leibhéal, seirbhísí

sláinte, riarachán poiblí agus forbairt suíomhanna gnó ar ardchaighdeán agus seirbhís tacaíochta. I bhfianaise mhéid na hinfheistíochta atá ann cheana agus atá beartaithe, leanfaidh an baile de bheith mar phríomhshocraíocht an chontae d'fhás cónaithe agus eacnamaíoch.

Is lárionad réigiúnach suntasach é Baile Loch Garman don oideachas, sláinte, seirbhísí poiblí agus miondíol. Is lárionad mór fostaíochta é an baile freisin do na hearnálacha airgeadais, eolaíochtaí beatha agus teicneolaíochta. Leis an bhforbairt úsáide measctha atá beartaithe de Trinity Wharf, cuirfear an t-ardán ar fáil chun próifíl an bhaile a fheabhsú go suntasach mar thimpeallacht tharraingteach do chuideachtaí idirnáisiúnta atá ag iarraidh lonnú sa chontae, nó do chuideachtaí atá ann cheana féin atá ag iarraidh leathnú.

Aithnítear sa SSER a ról maidir le Conair Eacnamaíoch an Oirthir a leathnú chuig an Europort agus suíomh straitéiseach an bhaile i ndáil le Europort Ros Láir. Cuireann sé béim ar an ngá lena chinntiú go dtacaíonn forbairt an bhaile leis an gcaidreamh sin leis an gcalafort.

Leis an turasóireacht tá an fhéidearthacht freisin cur le ról an tiománaí eacnamaíoch réigiúnach. I Straitéis Forbartha Turasóireachta na Comhairle moltar próifíl bhaile Loch Garman a fhorbairt mar bhaile Muirí uathúil beoga. Beidh sé seo dírithe ar oidhreacht Lochlannach an bhaile, a stair fhada saibhir leis an bhfarraige, a thimpeallacht mhuirí uathúil, spóirt uisce, féile agus tairiscint bia agus, le himeacht ama, Forbairt Trinity Wharf ina mbeidh muiríne.

Tá tionscadail sa réimse poiblí ann freisin a chuirfidh le tarraingteacht an bhaile lena n-áirítear obair Feabhsúcháin Ché an Chorráin agus gnéithe den réimse poiblí den scéim Trinity Wharf a fhorbróidh ceathrú uirbeach nua le fearann poiblí ar ardchaighdeán, spásanna cathartha, cosán boird nua agus féarbhealach uirbeach.

Tá forbairt an bhaile ag brath ar roinnt riachtanas bonneagair lena n-áirítear seirbhísí bóthair, iarnróid agus uisce. Tá easnamh ann faoi láthair in áiteanna oideachais bunscoile agus iar-bhunscoile nach mór aghaidh a thabhairt orthu go práinneach chun freastal ar an

daonra atá ann agus ar dhaonraí na todhchaí agus chun a chinntiú go bhfuil an baile tarraingteach do theaghlaigh atá ag athlonnú chun an bhaile ar obair nó ar chúiseanna eile.

Cur Chuige Forbartha

D'fhonn a ainmniú mar Phríomh-Bhaile san SSER a chomhlíonadh agus de réir RP011 agus CPR16, déanfaidh an Chomhairle an méid seo a leanas:

1. Fás suntasach daonra a leithdháileadh ar an mbaile chun cur le forbairt lárionaid scála.
2. Díriú ar fhostaíocht agus ar fhorbairt eacnamaíoch a mhéadú go suntasach ar an mbaile chun mais chriticiúil fostóirí a bhaint amach. Cé go n-éascóidh an Chomhairle gach cineál forbartha eacnamaíochta, beidh fócas spriocdhírthe ar phróifíl an bhaile a leathnú sna hearnálacha airgeadais, eolaíochtaí beatha, teicneolaíochta agus turasóireachta agus sineirgí a fhorbairt le Campas TF Loch Garman agus TUSE na todhchaí chun scileanna agus tallann a mheaitseáil le riachtanais na n-earnálacha sin.
3. Díriú ar Trinity Wharf a fhorbairt mar Suíomh Straitéiseach Fostaíochta.
4. Díriú ar fhorbairt sa bhaile a thacaíonn le feidhm agus leathnú Europort Ros Láir, lena n-áirítear forbairt thionsclaíoch, forbairt tráchtála agus cónaithe.
5. Díriú ar na deiseanna eacnamaíocha a thairgeann suíomh an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a uasmhéadú.
6. Tosaíocht a thabhairt d'fhorbairt suíomhanna athfhorbraíochta agus inlíonta i lár an bhaile agus gar do chonairí iompair phoiblí, agus úsáid éifeachtach na láithreán lárnach sin a chinntiú, fás dlúth agus dlúis chónaithe níos airde a bhaint amach, agus timpeallachtaí maireachtála tarraingteacha agus ardchaighdeán a chinntiú.
7. Feabhas a chur ar réimse an phobail agus tarraingteacht lár an bhaile mar áit le maireachtáil agus oibriú inti agus cuairt a thabhairt uirthi trí phríomhthionscadail athghiniúna uirbeacha a fhorbairt ar nós Trinity Wharf agus scéimeanna sa réimse poiblí lena n-áirítear Cé an Chorráin agus Sráid Monck.
8. A cheangal go ndéanfar pleanáil d'fhás an bhaile sa todhchaí ar bhonn céimnithe i gcomhairle le hUisce Éireann lena chinntiú go gcuirtear san áireamh acmhainn leordhóthanach uisce agus fuíolluisce agus nach gcuireann tuilleadh fáis le díghrádú na timpeallachta uisce agus go háirithe na suíomhanna ainmnithe.

9. Plean iompair áitiúil a ullmhú a chuirfidh bonn eolais faoi chinntí criosaithe, lena n-áirítear coinneáil agus leathnú líonra bus an bhaile agus seirbhísí iarnróid, feabhsúcháin ar bhonneagar rothaíochta agus siúlóide agus seirbhísí iompair tuaithe isteach sa bhaile agus infheistíocht a fháil chun an plean a sheachadadh.
10. Seachadadh an bhonneagair nua a éascú agus a sheachadadh chun tacú leis an bhfás pleanáilte daonra, lena n-áirítear oideachas, seirbhísí sláinte, spásanna oscailte sóisialta, áineasa agus taitneamhachta agus riachtanais chultúrtha chun coinneáil suas leis an bhfás pleanáilte daonra a tharla le déanaí agus a tharlóidh amach anseo.
11. Tacú le tionscnaimh foghlama, oideachais agus oiliúna, tionscnaimh athghiniúna eacnamaíochta agus fiontar chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta sa bhaile.
12. Tacú le seachadadh na gceanglas bonneagair a rachadh chun leasa príomhról an bhaile lena n-áirítear bonneagar bóithre a fheabhsú chun naisc ó Ros Láir agus Loch Garman a fheabhsú lena n-áirítear scéim Maolán na nGabhar an M11 / M25 go Calafort Ros Láir, an N30 agus an N80, uasghrádú agus forbairt an tsoláthair uisce agus infheistíocht bhreise i mbonneagar fuíolluisce chun tacú le forbairt eacnamaíoch agus fás réamh-mheasta an bhaile.
13. Taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagar glas agus bithéagsúlacht an bhaile a chosaint agus a fheabhsú.

Tá tacar cuspóirí straitéiseacha ann don bhaile atá leagtha amach in WT01-WT09. Leagfar amach an chreat pleanála spásúlachta don bhaile i bPlean Ceantair Áitiúil nua do Bhaile agus Purláin Loch Garman.

Baile Ghuaire

Ainmníodh Guaire mar Phríomhbhaile sa SSER a thugann faoi deara gur baile tábhachtach rathúil é atá i suíomh maith chun freastal ar fhás eacnamaíoch breise agus a bheith níos féinchothabhálaí.

Ba é Guaire an tríú baile ba mhó sa chontae in 2016, agus comhlíonann Baile Ghuaire feidhmeanna éagsúla lena n-áirítear tithíocht, fostaíocht, oideachas, cúram sláinte, miondíol, áineas, turasóireacht agus cultúr. Tá an baile fós faoi bhláth agus tá an-tóir air

mar áit chónaithe de bharr a ghaireachta do Chill Mhantáin agus do Bhaile Átha Cliath Theas. Mar gheall ar an suíomh straitéiseach seo, a thairgeann rochtain láithreach ar Bhaile Átha Cliath tríd an M11 agus an t-iarnród, is baile comaitéireachta é agus tá go leor de chónaitheoirí an bhaile ag brath ar phoist lasmuigh den chontae. Mar sin féin, tá an suíomh straitéiseach seo suite ar Chonair Eacnamaíocht an Oirthir freisin, gar do Bhaile Loch Garman agus Calafort Ros Láir, agus tugtar deiseanna freisin chun fás eacnamaíoch breise a mhealladh agus freastal air chun ligean don bhaile a bheith níos féinchothabhálaí.

Is cúis mhór inní é tionchar eacnamaíoch agus sóisialta na comaitéireachta, agus tá cruthú deiseanna nua fostaíochta mar thosaíocht ag an gComhairle d'fhonn na leibhéil neamh-inbhuanaithe comaitéireachta a laghdú. Mar gheall ar a shuíomh straitéiseach agus an linn scileanna atá ar fáil, tá an baile tarraingteach d'earnálacha éagsúla lena n-áirítear an earnáil TF, lóistíochta agus turasóireachta. Tairgeann Páirc Ghnó an M11 a forbraíodh le déanaí, Páirc Ghnó Bhaile an Locháin agus Páirc Ghnó Ghuaire réitigh réadmhaoine d'fhorbairt eacnamaíoch, chomh maith le candam na dtailte neamhfhorbartha atá criosaithe le haghaidh úsáidí eacnamaíocha agus fostaíochta.

Tá ag éirí go maith leis an mbaile ó thaobh miondíola agus seirbhísí de. Tá lár an bhaile bríomhar agus tarraingteach, le roinnt deiseanna ann d'fhorbairtí athfhorbraíochta agus inlíonta. Suíomh amháin den sórt sin is í athfhorbairt Theach an Mhargaidh agus na tailte cúil a ghabhann leis mar fhorbairt chultúrtha. Rinneadh infheistíocht shuntasach freisin sa réimse poiblí, leis an athfhorbairt ar an Ascaill le déanaí agus na hoibreacha beartaithe ar Shráid Easmainn.

Tá dea-sheirbhísí fuíolluisce ag an mbaile mar gheall ar uasghrádú a rinneadh le déanaí ar ghléasra cóireála fuíolluisce i mBaile na Cúirte. Maidir leis seo, is féidir leis an mbaile freastal ar an bhfás breise daonra agus fostaíochta atá beartaithe chun a ról mar thiománaí eacnamaíoch réigiúnach a bhaint amach.

Tá easnamh ann, áfach, in áiteanna oideachasúla iar-bhunscoile nach mór aghaidh a thabhairt orthu go práinneach. Tá go leor tailte criosaithe i PCÁ do Ghuaire chun freastal ar áiseanna oideachais breise, agus leanfaidh an Chomhairle ag tacú le seachadadh áiteanna

scoile breise mar thosaíocht don daonra atá ann agus don daonra a bheidh ann amach anseo.

Cur Chuige Forbartha

D'fhonn a ainmniú mar Phríomh-Bhaile san SSER a chomhlíonadh agus de réir RPO 11 agus CPR 25, déanfaidh an Chomhairle an méid seo a leanas:

1. Fás suntasach daonra a leithdháileadh ar an mbaile chun cur le forbairt lárionaid scála.
2. Díriú ar fhostaíocht agus ar fhorbairt eacnamaíoch a mhéadú go suntasach ar an mbaile chun ligean don bhaile a bheith ina Suíomh Straitéiseach Fostaíochta, a bheith níos féinchothabhálaí agus dul i gcoinne comaitéireachta neamh-inbhuanaithe amach as an gcontae le haghaidh post. Cé go n-éascóidh an Chomhairle gach cineál forbartha eacnamaíochta, díreofar fócas láidir ar na hearnálacha TFC agus teicneolaíochta.
3. Díriú ar na deiseanna eacnamaíocha a thairgeann suíomh an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a uasmhéadú.
4. Tosaíocht a thabhairt d'fhorbairt suíomhanna athfhorbraíochta agus inlíonta i lár an bhaile agus gar do chonairí iompair phoiblí, agus úsáid éifeachtach na láithreán lárnach sin a chinntiú, fás dlúth agus dlúis chónaithe níos airde a bhaint amach, agus timpeallachtaí maireachtála tarraingteacha agus ardchaighdeán a chinntiú.
5. Leanúint ar aghaidh ag feabhsú réimse poiblí agus tarraingteacht lár an bhaile mar áit le maireachtáil agus obair inti agus cuairt a thabhairt uirthi trí phríomhthionscadail a fhorbairt lena n-áirítear Sráid Easmainn agus Teach an Mhargaidh.
6. A cheangal go ndéanfar pleanáil d'fhás an bhaile sa todhchaí ar bhonn céimnithe i gcomhairle le hUisce Éireann lena chinntiú go gcuirtear san áireamh acmhainn leordhóthanach uisce agus fuíolluisce agus nach gcuireann tuilleadh fáis le díghrádú na timpeallachta uisce agus go háirithe na suíomhanna ainmnithe.
7. Seachadadh an bhonneagair shóisialta agus phobail a éascú agus a sheachadadh chun tacú leis an bhfás daonra a bheidh ann sa todhchaí, lena n-áirítear oideachas, seirbhísí sláinte, spásanna oscailte sóisialta, áineasa agus taitneamhachta agus

riachtanais shóisialta agus chultúrtha chun coinneáil suas leis an bhfás pleanáilte daonra a tharla le déanaí agus a tharlóidh amach anseo.

8. Plean iompair áitiúil a ullmhú a chuirfidh bonn eolais faoi chinntí criosaithe, lena n-áirítear forbairt líonra bus an bhaile agus seirbhísí iarnróid, feabhsúcháin ar bhonneagar rothaíochta agus siúlóide agus seirbhísí iompair tuaithe isteach sa bhaile agus infheistíocht a fháil chun an plean a sheachadadh.
9. Tacú le seachadadh na gceanglas bonneagair a rachadh chun leasa príomhról an bhaile, lena n-áirítear infheistíocht in iarnród Bhaile Átha Cliath-Guaire-Europort Ros Láir chun an líne a chosaint agus luas agus minicíocht seirbhísí a mhéadú, clár beartaithe Soláthar Uisce Réigiúnach na Guaire, an bealach fithiseach agus droichid thar an líne iarnróid mar a mholtar sa PCÁ do Ghuaire.
10. Taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagar glas agus bithéagsúlacht an bhaile a chosaint agus a fheabhsú.

Tá tacar cuspóirí straitéiseacha ann don bhaile atá leagtha amach in GT01 go GT07. Leagfar amach an chreat pleanála spásúlachta don bhaile i bPlean Ceantair Áitiúil nua do Bhaile agus Purláin Ghuaire 2017-2023.

3.6.2 Leibhéal 2 Bailte Móra

Sainmhíonann an CPN bailte móra mar iad siúd a raibh daonra > 10,000 acu in 2016 agus tagann Baile Inis Córthaidh laistigh den 'sainmhíniú' seo. Cé go bhfuil daonra níos lú ag Ros Mhic Thriúin (8,040 in 2016), comhlíonann sé na feidhmeanna tábhachtacha céanna dá chónaitheoirí agus dá cheantar bardasach agus a dhéanann Baile Inis Córthaidh dá cheantar bardasach agus dá bhrí sin tá sé san áireamh ag an leibhéal céanna.

Baile Inis Córthaidh

Sa dara baile is mó sa chontae, Baile Inis Córthaidh cuirtear raon feidhmeanna ar fáil lena n-áirítear tithíocht, fostaíocht, oideachas, cúram sláinte, miondíol agus áineas, turasóireacht agus cultúr. Laghdaíodh forbairt an bhaile le blianta beaga anuas mar gheall ar shrianta bonneagair fuíolluisce. Tugadh aghaidh ar an gceist seo, agus in éineacht le hoscailt Sheachbhóthar Inis Córthaidh an M11 i mí Iúil 2019 agus suíomh an bhaile ar Chonair

Eacnamaíoch an Oirthir, tá deiseanna nua ann don bhaile agus beidh sé in ann freastal ar fhás breise, idir dhaonra agus fhostaíocht.

Is tosaíocht don Chomhairle deiseanna fostaíochta sa bhaile a fhorbairt, chun cabhrú le dul i ngleic le hoidhreacht na dífhostaíochta agus an díothachta a bhaineann le codanna áirithe den bhaile. Tá an baile ag gnóthú clú corraitheach dó féin i réimse na bhfoirgneamh ardfheidhmíochta (FNTF). In 2017, roghnaíodh an baile mar an suíomh le haghaidh ceann de thrí 'Lárionad Sármhaitheasa' domhanda na Náisiún Aontaithe chun srian a chur ar astaíochtaí carbóin le béim ar leith ar fhoirgnimh ardfheidhmíochta. Meastar go mbeidh an t-ionad ina ionad Náisiúnta, ag soláthar deiseanna suntasacha chun infheistíocht a mhealladh i dtaighde agus i bhforbairt, aistriú teicneolaíochta idir institiúidí oideachais tríú leibhéal, fiontar, uasoiliúint agus athoiliúint.

Tá Páirc nua Ghnó agus Teicneolaíochta Inis Córthaidh suite i gCoill an Ghabhlá ar thart ar 14.45 heicteár. Éascóidh an fhorbairt Fiontair Bheaga agus Mheánmhéide. Is é an cuspóir saoráid thionsclaíoch nua-aimseartha a sholáthar d'fhonn gnólachtaí a mhealladh ó na hearnálacha eolaíochta agus teicneolaíochta agus poist a chruthú agus an geilleagar áitiúil a fheabhsú.

Sa SSER tugtar isteach an coincheap de Cathracha agus Bailte Cliste a úsáideann teicneolaíochtaí digiteacha. Aithnítear gur ghlac Baile Inis Córthaidh na céimeanna tosaigh i dtreo Stádas Baile Cliste a bhaint amach le bunú FAB LAB in 2017, Páirc Teicneolaíochta a fhorbairt do ghnó cliste agus bunú d'ionad oiliúna FNTF.

Tá an Chomhairle tiomanta an baile a fhorbairt mar cheann scríbe turasóireachta agus faoi láthair tá Máistirphlean á fhorbairt aici chun an baile a fhorbairt mar díol spéise íocónach nua do chuairoteoirí agus mar spás don réimse poiblí agus ag an am céanna a láithreáin láidre oidhreachta, cultúrtha agus comhshaoil a chosaint. Beidh sé ailínithe le Sean-Oirthear na hÉireann, ag baint leasa as Cnoc Fhiodh na gCaor agus Caisleán Inis Córthaidh atá oiriúnach don téama 'Conquer and Conquest' (*Treascair agus Concas*). Is féidir leis an mbaile leas a

bhaint as braisliú le láithreacha turasóireachta eile in aice láimhe lena n-áirítear an Pháirc Oidhreachta Náisiúnta i mBaile Loch Garman agus Caisleán Fhearna.

Tá pleananna ann freisin gormbhealach a fhorbairt ó Bun Clóid trí Bhaile Inis Córthaidh go Baile Loch Garman.

Tá ceantair sa bhaile a bhfuil athghiniúint de dhíth orthu. Tá an Chomhairle ag cur tograí chun cinn faoi láthair maidir le hathghiniúint uailmhianach i gceantar Theampall Seanáin. Cuimsíonn sé roinnt príomhthionscadal bonneagair lena n-áirítear feabhas a chur ar an réimse poiblí agus ar an sráid-dreach, inrochtaineacht agus naisc ón gceantar go dtí an chuid eile den bhaile a fheabhsú lena n-áirítear droichead nua do choisithe, carrchlós príobháideach Ionad Fóillíochta Waterfront a athrú chun spás cathartha nua agus carrchlós poiblí a chruthú agus feabhsúcháin ar limistéar teachta Stáisiún Iarnróid Inis Córthaidh agus an nasc leis an gcuid eile den bhaile.

Cuireann infheistíocht le déanaí i mbonneagar seirbhísí fuíolluisce go bhfuil an baile i dea-riocht chun freastal ar fhás breise, idir dhaonra agus fhostaíocht. Tá scéim faoisimh tuile a bhfuil súil leis le fada le tosú go luath freisin. Bhainfeadh an baile leas as infheistíocht i mbonneagar lena n-áirítear an líne iarnróid agus naisc fheabhsaithe bóithre go háirithe an N30 agus an N80.

Inis Córthaidh mar Bhaile Cliste

- a.) Tá Inis Córthaidh ainmnithe mar bhaile cliste ag Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt (SSER). Forbróidh Comhairle Contae Loch Garman straitéis fhorbartha mionsonraithe bunaithe ar an ainmniú seo le fócas ar leith ar Inis Córthaidh a fhorbairt mar cheannaire náisiúnta i dteicneolaíocht dhigiteach, nuálaíocht agus claochlú ionas go mbeidh Inis Córthaidh dea-nasctha, inbhuanaithe, athléimneach agus liteartha ó thaobh na teicneolaíochta de.
- b.) Banfidh an Chomhairle leas as teicneolaíochtaí faisnéise agus cumarsáide, an t-idirlíon de rudaí, teicneolaíocht gheospásúil (ar nós córais faisnéise geografacha, teicneolaíocht cianbhraite agus geofhalú), intleacht shaorga, feidhmchláir blocshlabhra, feidhmchláir néal-bhunaithe agus teicneolaíochtaí gan sreang, i measc

nithe eile, chun Inis Córthaidh a fhorbairt agus a chosaint don todhchaí. Tabharfaidh an Chomhairle tosaíocht d'Inis Córthaidh mar uchtaitheoir luath ar theicneolaíocht chliste. Bainfidh Comhairle Contae Loch Garman leas as réitigh theicneolaíocha do Inis Córthaidh chun seirbhísí poiblí, bonneagar, eispéiris shóisialta, eacnamaíocha, turasóireachta, fostaíochta agus chónaithe de chónaitheoirí Inis Córthaidh a fheabhsú.

- c.) Agus Inis Córthaidh á fhorbairt mar bhaile cliste, lorgóidh Comhairle Contae Loch Garman infheistíocht phríobháideach, phoiblí agus rialtais (Idirnáisiúnta, Eorpach (lena n-áirítear maoiniú Interreg), náisiúnta agus áitiúil). Ina theannta sin féachfaidh sé le comhpháirtíochtaí straitéiseacha taighde agus nuálaíochta a fhorbairt le bailte agus cathracha comhpháirtíochta Eorpacha oiriúnacha.
- d.) Mar fho-thacar d'Inis Córthaidh mar straitéis um bhaile cliste agus ag aithint na tábhachta straitéisí atá ag baile Inis Córthaidh mar lárionad barr feabhais na Náisiún Aontaithe in éifeachtúlacht fuinnimh i bhFoirgnimh Ardfheidhmíochta, saothróidh Comhairle Contae Loch Garman go sonrach straitéis fhócasaithe Baile Cliste / Timpeallacht Chliste a fhéachann dp straitéis um bhaile chliste a mheaitseáil le haidhmeanna inbhuanaitheachta comhshaoil. Féachfaidh an chomhairle ar Reykjavik agus Amstardam, i measc nithe eile, chun fasach agus inspioráid a fháil.
- e.) Forbróidh Comhairle Contae Loch Garman Bun Clóid agus Fearna mar mhoil cliste faoi scáth straitéis Bhaile Cliste Inis Córthaidh.

Cur Chuige Forbartha

D'fhonn a ainmniú mar Bhaile Mór a chomhlíonadh, déanfaidh an Chomhairle:

1. Fás daonra measartha a leithdháileadh ar an mbaile.
2. Díriú ar fhostaíocht agus ar fhorbairt eacnamaíoch a mhéadú ar an mbaile, agus uasmhéadú a chur ar na deiseanna a thairgeann Páirc Ghnó agus Teicneolaíochta Inis Córthaidh agus Ionad Feabhais na Náisiún Aontaithe i bhFoirgnimh Ardfheidhmíochta.
3. Díriú ar na deiseanna eacnamaíocha a thairgeann suíomh an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a uasmhéadú.
4. Díriú ar athghiniúint lár an bhaile lena n-áirítear limistéar Theampall Seanáin.

5. Acmhainneacht turasóireachta an bhaile a fhorbairt tuilleadh agus an seachtháirge díreach agus indíreach don bhaile agus dá chónaitheoirí a uasmhéadú.
6. Tacú le tionscnaimh foghlama, oideachais agus oiliúna, tionscnaimh athghiniúna eacnamaíochta agus fiontar chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta sa bhaile.
7. Tosaíocht a thabhairt d'fhorbairt suíomhanna athfhorbraíochta agus inlíonta i lár an bhaile agus gar do nóid iompair phoiblí, agus úsáid éifeachtach na láithreán lárnach sin a chinntiú, fás dlúth agus dlúis chónaithe níos airde a bhaint amach, agus timpeallachtaí maireachtála tarraingteacha agus ardchaighdeán a chinntiú.
8. Leanúint ar aghaidh ag feabhsú réimse poiblí agus tarraingteacht lár an bhaile mar áit le maireachtáil agus obair inti agus cuairt a thabhairt uirthi trí phríomhthionscadail a fhorbairt lena n-áirítear athghiniúint Cheantar Theampall Seanáin agus na Céanna agus feabhsúcháin an fhearainn phoiblí i lár an bhaile.
9. A cheangal go ndéanfar pleanáil d'fhás an bhaile sa todhchaí ar bhonn céimnithe i gcomhairle le hUisce Éireann lena chinntiú go gcuirtear san áireamh acmhainn leordhóthanach uisce agus fuíolluisce agus nach gcuireann tuilleadh fáis le díghrádú na timpeallachta uisce agus go háirithe na suíomhanna ainmnithe.
10. Tacú leis an mbonneagar sóisialta agus pobail a sheachadadh chun tacú leis an daonra breise, lena n-áirítear oideachas, seirbhísí sláinte, spásanna oscailte sóisialta, áineasa agus taitneamhachta agus riachtanais shóisialta agus chultúrtha chun coinneáil suas leis an bhfás pleanáilte daonra a tharla le déanaí agus a tharlóidh amach anseo.
11. Plean iompair áitiúil a ullmhú a chuirfidh bonn eolais faoi chinntí criosaithe, lena n-áirítear forbairt líonra bus an bhaile agus seirbhísí iarnróid, feabhsúcháin ar bhonneagar rothaíochta agus siúlóide agus seirbhísí iompair tuaithe isteach sa bhaile agus infheistíocht a fháil chun an plean a sheachadadh.
12. Tacú le seachadadh na gceanglas bonneagair a rachadh chun leasa príomhról an bhaile, lena n-áirítear ; infheistíocht in iarnród Bhaile Átha Cliath-Guaire-Europort Ros Láir chun an líne a chosaint agus luas agus minicíocht seirbhísí a mhéadú, naisc bhóthair agus bhonneagair a mhéadú lena n-áirítear an N30 agus an N80, an Scéim um Fhaoiseamh ó Thuilte agus infheistíochtaí i nascacht agus teicneolaíochtaí digiteacha.

13. Taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagar glas agus bithéagsúlacht i ngach forbairt nua a chosaint agus a fheabhsú.
14. Le hoscailt sheachbhóthar Inis Córthaidh, tá Inis Córthaidh i mbaol an tionchar eacnamaíoch agus sóisialta céanna a bhíonn ag comaitéireacht agus a d'fhulaing bailte eile atá ar an bhfad céanna ó Bhaile Átha Cliath. Is tosaíocht don chomhairle deiseanna nua fostaíochta a chruthú in Inis Córthaidh d'fhonn forbairt leibhéal neamh-inbhuanaithe comaitéireachta a laghdú agus chun dul i ngleic leis na leibhéal díothachta sóisialta atá ann cheana. Chuige sin díreoidh an Chomhairle ar fhostaíocht agus ar fhorbairt eacnamaíoch a mhéadú sa bhaile. Cé go n-éascóidh an chomhairle gach cineál forbartha eacnamaíochta beidh fócas láidir ar eolaíochtaí beatha, cistí agus earnálacha seirbhísí airgeadais eile dá samhail agus earnálacha taighde agus forbartha comhshaoil.
15. Aithníonn an Chomhairle ról Inis Córthaidh mar bhaile margaidh stairiúil le dobharcheantar mór nádúrtha. Aithníonn an chomhairle go háirithe na dlúthnaisc stairiúla agus eacnamaíocha atá ag Lonnaíochtaí Seirbhíse Leibhéal 3 Bun Clóid agus Fearna le baile Inis Córthaidh. Neartóidh an chomhairle an nascacht eacnamaíoch, turasóireachta agus iompair idir na hionaid uirbeacha seo, lena n-áirítear forbairt rotharbhealaí straitéiseacha agus feabhsúcháin ar bhonneagar siúlóide agus naisc iompair tuaithe.
16. Aithníonn an Chomhairle an tábhacht chomhshaoil, thurasóireachta agus eacnamaíoch a bhaineann leis an tSláine agus féachfaidh sí lena bhforbairt. Díreoidh an chomhairle freisin ar Ghormbhealach a fhorbairt idir Bun Clóid agus Inis Córthaidh chun rotharbhealach in aice láimhe agus conair siúlóide a áireamh. Déanfaidh an chomhairle iarracht shuntasach díghrádú na Sláine ag droichead Cloch Ámainn agus a phurláin a laghdú agus a aisiompú. Beidh aon mholtaí den sórt sin faoi réir Measúnacht Chúí de réir cheanglais Threoir maidir le Gnáthóga an AE chun cosaint agus caomhnú SAC Ghleann na Sláine a chinntiú.
17. Aithníonn an Chomhairle an gá atá le hacmhainn uisce méadaithe do bhaile Inis Córthaidh agus tabharfaidh sí tosaíocht do bheith ag obair le Uisce Éireann chun an acmhainn mhéadaithe riachtanach seo a sheachadadh.
18. D'aithin an Chomhairle an tábhacht agus an poitéinseal atá ag Contae Loch Garman do limistéar tionsclaíoch agus déantúsaíochta amach ó sheanbhóthar Bhaile Átha

Cliath agus forbróidh sé an limistéar ina ionad tionsclaíoch nua-aimseartha. Forbróidh an Chomhairle na concláistí, na seirbhísí, na físeanna agus rochtain ar an ionad. Díreoidh an Chomhairle go háirithe ar chuideachtaí déantúsaíochta FDI chuig an gceantar.

Tá tacar cuspóirí straitéiseacha ann don bhaile atá leagtha amach in ET01 go ET08. Leagfar amach an chreat pleanála spásúlachta don bhaile i bPlean Ceantair Áitiúil nua do Bhaile agus Purláin Inis Córthaidh.

Baile Ros Mhic Thriúin

Is é an ceathrú baile is mó sa chontae é Ros Mhic Thriúin a chomhlíonann feidhmeanna tábhachtacha éagsúla lena n-áirítear tithíocht, fostaíocht, oideachas, cúram sláinte, miondíol, caitheamh aimsire, turasóireacht agus cultúr. Bhain an baile leas as infheistíocht le blianta beaga anuas leis an bhfócas ar sheachadadh Sheachbhóthar an Ros Mhic Thriúin an N25 a chinntiú, acmhainn turasóireachta an bhaile a fhorbairt agus an réimse poiblí a fheabhsú ar nós siúlóid an Bhoird agus áiseanna sóisialta agus pobail a fhorbairt lena n-áirítear Páirc na Leabharlainne.

Tá an turasóireacht ag teacht chun tosaigh go mór mar phríomhról eacnamaíoch an bhaile. Tá forbairt ar Ghlasbhealach Nua Ros Mhic Thriúin go Port Láirge ar siúl. Tugadh maoiniú de €5.56 milliún don Chomhairle le déanaí faoin gCiste Forbartha Tuaithe agus Athghiniúna chun Tionscadal Claochlaithe Turasóireachta Ros Mhic Thriúin a fhorbairt. Forbróidh an tionscadal trí ábhar is díol spéise do chuariteoirí i bplean uailmhianach a chomhcheanglóidh athnuachan suíomhanna feiceálacha i lár an bhaile le heispéiris láidre turasóireachta dírithe ar stair Normannach an bhaile agus Long Gorta Dhún Bróithe le forbairt ionad tumoideachais nua atá lonnaithe i Ros Mhic Thriúin maidir leis an ról a bhí aige roimhe seo mar chalafort eisimirce. Cuimsíonn na hoibreacha freisin athfhorbairt mhór ar pháirc an phobail €1.2m ag an gCnoc Ard.

Tá an baile suite go straitéiseach idir Baile Loch Garman agus Cathair Phort Láirge agus tá sé ainmnithe san SSER mar Bhaile Cúlchríche de MASP Phort Láirge. Tá suíomh straitéiseach ag an mbaile ar an mbealach ó Chonair Eacnamaíoch an Oirthir go Réigiún an Deiscirt agus

Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh. Mar gheall ar chur i gcrích Seachbhóthar an M25, a chumais seirbhísí uisce, Calafort Ros Mhic Thriúin agus a chumas suntasach turasóireachta, tá sé i dea-shuíomh chun freastal ar fhás breise.

Cur Chuige Forbartha

D'fhonn a ról a chomhlíonadh, cuirfidh an Chomhairle an cur chuige forbartha seo a leanas i bhfeidhm maidir le Baile Ros Mhic Thriúin:

- Ráta fáis daonra measartha a chur i bhfeidhm agus é mar aidhm daonra an Ros Mhic Thriúin a mhéadú de réir a chéile go 10,000 duine thar chúpla tréimhse plean.
- Díriú ar Bhaile Ros Mhic Thriúin a fhorbairt mar 'Gheata' i bhfianaise a shuímh i lár an Oirdheiscirt agus uasmhéadaigh na deiseanna eacnamaíocha agus sóisialta a thairgeann Seachbhóthar Ros Mhic Thriúin an N25, a osclaíodh le déanaí, a ghaireacht do MASP Phort Láirge agus naisc an bhaile le Conair Eacnamaíoch an Oirthir, Féarbhealach an Oir-Dheiscirt, Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge agus Aerfort Phort Láirge.
- Díriú ar acmhainneacht turasóireachta an bhaile a fhorbairt agus a uasmhéadú, tosaíocht a thabhairt d'fhorbairt Thionscadal Claochlaithe Turasóireachta Ros Mhic Thriúin agus stádas Bhaile Ceann Scríbe ó Fáilte Ireland a fháil don bhaile.
- Díriú ar athghiniúint lár an bhaile, ag baint úsáide as príomhshuímh athfhorbraíochta agus inlíonta chun forbairt nua tithíochta, eacnamaíoch, tráchtála agus turasóireachta a sholáthar.
- Tacú le tionscnaimh foghlama, oideachais agus oiliúna, tionscnaimh athghiniúna eacnamaíochta agus fiontar chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta sa bhaile.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar an acmhainneacht eacnamaíoch a thairgeann Calafort Ros Mhic Thriúin agus Calafort Belview, ar an bhforbairt a bhaineann le calafoirt, agus ar na hearnálacha déantúsaíochta, iompair agus lóistíochta.
- Plean iompair áitiúil a ullmhú a chuirfidh bonn eolais faoi chinntí criosaithe, lena n-áirítear forbairt líonra bus an bhaile, feabhsúcháin ar bhonneagar rothaíochta agus siúlóide agus seirbhísí iompair tuaithe isteach sa bhaile agus infheistíocht a fháil chun an plean a sheachadadh.

- Tacú leis an mbonneagar sóisialta agus pobail a sheachadadh chun tacú leis an daonra breise, lena n-áirítear oideachas, seirbhísí sláinte, spásanna oscailte sóisialta, áineasa agus taitneamhachta agus riachtanais shóisialta agus chultúrtha chun coinneáil suas leis an bhfás daonra atá beartaithe sa todhchaí.
- Taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagar glas agus bithéagsúlacht i ngach forbairt nua a chosaint agus a fheabhsú.

Tá tacar cuspóirí straitéiseacha ann don Bhaile Ros Mhic Thriúin atá leagtha amach in NT01 go NT07. Leagfar amach an chreat pleanála spásúlachta don bhaile, ina n-ionchorprófar an cur chuige forbartha seo, i bPlean Ceantair Áitiúil nua do Bhaile agus Purláin Ros Mhic Thriúin, a ullmhaíodh le déanaí.

3.6.3 Leibhéal 3 Lonnaíochtaí Seirbhíse

Tá 14 lonnaíocht san áireamh ag an leibhéal seo: Baile Bhun Clóidí, Droichead an Chaisleáin, Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann, Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin, Trá Ros Láir, Fearna, Baile an Droichid, Ceann Poill, Cluain an Róistigh, Cúil Ghréine, Cé na Cille Móire, Cill Mhucraise, Teach Munna agus Droichead Eoin.

Ról agus Feidhm

Cé go n-athraíonn méid na lonnaíochtaí seo, tá tréith choiteann ag na lonnaíochtaí go léir mar lonnaíochtaí seirbhíse tábhachtacha dá bpobail áitiúla agus dá gcúlchríoch tuaithe níos leithne. Cuireann cuid de na lonnaíochtaí go mór le gníomhaíocht eacnamaíoch sa chontae lena n-áirítear Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin (muirí agus calafort), Cé na Cille Móire (muirí, iascaigh agus turasóireacht), Trá Ros Láir (turasóireacht), Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann (turasóireacht, muirí agus iascaigh) agus cuireann Cluain an Róistigh (bianna talmhaíocht) agus cuireann lonnaíochtaí eile acmhainn eacnamaíoch ar fáil lena n-áirítear Baile Bhun Clóidí agus Fearna d'fhorbairt a bhaineann leis an turasóireacht go háirithe.

Tá feidhmeanna tábhachtacha ag na lonnaíochtaí seo go léir lena n-áirítear feidhmeanna miondíola, tráchtála, oideachais, cónaithe, seirbhíse agus taitneamhachta. Cuirfidh suíomh na lonnaíochtaí seo, mar aon le fás spriocdhírthe agus infheistíocht i seirbhísí, le forbairt spásúil chothromaithe an chontae. Cé go bhfuil toilleadh fuíolluisce leordhóthanach ag cuid

de na lonnaíochtaí seo, tá infheistíocht ag teastáil i bhFearna, Baile an Droichid, Ceann Poill, Cé na Cille Móire agus Droichead Eoin chun ligean do na lonnaíochtaí seo tuilleadh forbartha a dhéanamh.

Cur Chuige Forbartha

Is é an cur chuige forbartha do na lonnaíochtaí Seirbhíse ná:

- Díriú ar fhás measartha daonra sna lonnaíochtaí seo. Tá an fás leithdháilte i gcoibhneas leis na daonraí bunlíne atá acu, an poitéinseal atá ann agus a d'fhéadfadh a bheith ann d'fhorbairt eacnamaíoch agus d'acmhainní bonneagair. Tugadh aird freisin ar ráta agus luas na forbartha roimhe seo agus ar an ngá le háiseanna sóisialta agus pobail a sholáthar chun luas a choinneáil le forbairt le déanaí m.sh. Cuan Bhaile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann agus Baile an Droichid.
- An cur chuige seicheamhach a chur i bhfeidhm maidir le forbairt talún, ag éileamh go dtarlóidh forbairt chónaithe laistigh de lorg reatha na lonnaíochta. Ní bhreithneofar an modh cliobógach de thailte inlíonta / athfhorbraíochta go tailte neamhfhorbartha nó úrnua.
- Forbairt eacnamaíoch agus fiontar a chur chun cinn atá oiriúnach ó thaobh scála do na lonnaíochtaí, mar shampla acmhainneacht an gheilleagair mhuirí agus na turasóireachta a leathnú i gCé na Cille Móire, an calafort agus an fhorbairt a bhaineann le calafoirt agus i gCalafort Ros Láir agus acmhainn turasóireachta Trá Ros Láir, Baile Bhun Clóidí agus Fearna a fhorbairt.
- Tacú le tionscnaimh foghlama, oideachais agus oiliúna, tionscnaimh athghiniúna eacnamaíochta agus fiontar chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta atá soiléir i gcuid de na lonnaíochtaí seo, m.sh. Cluain an Róistigh, Teach Munna, Bun Clóidí agus, Baile an Droichid.
- Díriú ar na deiseanna a chuirtear ar fáil do lonnaíochtaí atá suite ar bhealaí glasbhealaigh pleanáilte nó atá cóngarach dóibh a uasmhéadú.
- Díriú ar athghiniúint agus athnuachan na lonnaíochtaí seo.
- A chinntiú go gcuireann forbairt nua le lonnaíochtaí tarraingteacha, inmharthana, dea-dheartha, ar ardchaighdeán a chruthú agus go mbaineann na pobail áitiúla taitneamh as cáilíocht beatha agus folláine ar ardchaighdeán.

- Tacú le heagraíochtaí pobail atá ag obair chun áiseanna pobail a fhorbairt agus tionscnaimh sa réimse poiblí a chur chun cinn agus a éascú.
- Taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagar glas agus bithéagsúlacht sna lonnaíochtaí seo a chosaint agus a fheabhsú.

Tá daonra > 1,500 ag Baile Bhun Clóidí agus Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin. Tá cuspóirí sonracha agus criosú úsáide talún do na lonnaíochtaí seo le fáil in Imleabhar 3.

Tá daonra > 1,500 ag Droichead an Chaisleáin agus ag Trá Ros Láir freisin. Tá cuspóirí sonracha don dá lonnaíocht san áireamh in Imleabhar 3 do na lonnaíochtaí seo.

Tá saolré Phlean Ceantair Áitiúil Bhaile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann sínte le cúig bliana breise go 2026 agus soláthraíonn sé an creat pleanála spásúlachta don lonnaíocht seo.

3.6.4 Leibhéal 4 Sráidbhailte Móra

Tá 24 lonnaíocht san áireamh ag an leibhéal seo: Maigh Arnaí, An Bealach, Baile Uí Chonmhaí, Baile Uí Choileáin, Baile an Daingin, Baile Uí Cheog, Baile Uí Mhurúin, Baile Fhéilim, Baile an Bharúnaigh, An Abhainn Dubh, Brí, Cam Eolaing, An Charraig, Cluain Caoin, Áth an Chorráin, Dún Canann, Fiodh Ard, Coill an Iarainn, Baile Mhúráin, Maolán na nGabhar, An tAbhallort, Baile an Phiarsaigh, An Ghráinseach agus Teach Gót.

Ról agus Feidhm

Cé go n-athraíonn na lonnaíochtaí seo i méid agus scála lena chéile, tá na tréithe comónta acu maidir le seirbhísí tábhachtacha áitiúla a sholáthar. Tá struchtúir lonnaíochta inaitheanta agus daonraí seanbhunaithe ag na sráidbhailte seo agus tá an cumas acu tacú le fás breise. Teastaíonn infheistíocht ó na seirbhísí fuíolluisce i bhformhór na sráidbhailte seo agus meastar go soláthróidh a gcur san áireamh san ordlathas cur chuige plean-threoraithe chun an infheistíocht seo a fháil.

Cur Chuige Forbartha

Is sráidbhailte móra iad seo a bhfuil leibhéal measartha seirbhísí bonneagair acu cheana féin, idir fhisiciúil agus shóisialta, agus atá in ann freastal ar fhás breise daonra.

Is é an cur chuige pleanála spásúlachta do na sráidbhailte seo ná fás cónaithe nua a dhíriú laistigh de lorg reatha an tsráidbhaile. Cuirfidh an Chomhairle an cur chuige seicheamhach i bhfeidhm maidir le forbairt talún, ag díriú ar fhorbairt tailte laistigh de lár an tsráidbhaile agus is gaire dó ar dtús. Ní bhreithneofar ‘modh cliobógach’ de thailte neamhfhorbartha agus de thailte úrnua.

Breithneofar dlús na bhforbairtí sna lonnaíochtaí seo ar bhonn cás ar chás agus aird á tabhairt ar charachtar na lonnaíochta agus ar a chumas forbairt nua a ionsú. Pléitear é seo a thuilleadh i Mír 4.7.2.1 i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

D’fhonn a mbeatha leanúnach a chosaint sa todhchaí, tá sé tábhachtach go spreagfar agus go n-éascófar an fás ar bhealach inbhuanaithe. Ba cheart go mbeadh sé mar aidhm ag na lonnaíochtaí seo díriú ar infheistíocht áitiúil i dtionscal neamh-dhian ar scála beag go ginearálta atá bunaithe ar acmhainní tuaithe áitiúla.

Ba cheart go ndéanfadh asraonta miondíola soláthar do riachtanais áise an daonra áitiúil. Ba cheart go ndéanfadh saoráidí sóisialta / áineasa soláthar do riachtanais laethúla an daonra áitiúil.

Sna lonnaíochtaí seo tá sé riachtanach go dtacaítear le fás agus go ndéantar rialú docht air freisin ionas go ndéanfar forbairt ar bhealach a urramaíonn carachtar na sráidbhailte seo agus íogaireachtaí comhshaoil na gceantar tuaithe seo agus íogaireachtaí lonnaíochtaí cósta.

Ba cheart go gcuirfeadh forbairtí nua le cosaint agus feabhsú taitneamhachtaí, oidhreachta, bonneagair ghlais agus bithéagsúlachta agus áineasa agus spásanna oscailte.

3.6.5 Leibhéal 5 Sráidbhailte Beaga

Tá ról tábhachtach ag sráidbhailte beaga an chontae maidir le miondíol, seirbhísí, áiseanna sóisialta agus áineasa áitiúla a sholáthar dá bpobail faoi seach agus do na cúlchríocha tuaithe níos leithne. Tugann na sráidbhailte seo deiseanna freisin chun daoine nua a mhealladh atá ag iarraidh maireachtáil i dtimpeallacht tuaithe agus rogha eile a sholáthar seachas tithíocht tuaithe a ghintear go uirbeach. Mar thoradh air sin, beidh deiseanna ann chun seirbhísí breise a sholáthar.

Tá an leibhéal sráidbhaile níos lú roinnte ina dhá chatagóir: Catagóir 1 agus Catagóir 2. Is é aidhm na fo-roinne seo a chinntiú go bhfuil an cur chuige forbartha oiriúnach do charachtar agus scála gach cineál sráidbhaile.

Leibhéal 5 Sráidbhaile Beag Chatagóir 1

Tá 15 lonnaíocht sa chatagóir seo: Colmán, An Chéim, Baile Dháith, Dún Chormaic, Gleann Bhriain, An Gleann, An Chill Mhór, Cill Maisil, Cill Téile, Oileán Mhuire, Baile Mharascail, Móin na gCaor, An Bábhún Nua, Ráth an Lúir agus An Scrín.

Ról agus Feidhm

Tá struchtúir lonnaíochta inaitheanta ag na sráidbhailte seo, daonraí seanbhunaithe agus tá an cumas acu tacú le candam beag d'fhás breise, agus carachtar na lonnaíochta a chosaint. Teastaíonn infheistíocht ó na seirbhísí fuíolluisce i bhformhór na sráidbhailte seo agus meastar go soláthróidh a gcur san áireamh ag an leibhéal seo san ordlathas cur chuige plean-threoraithe chun an infheistíocht seo a fháil.

Cur Chuige Forbartha

Is é an cur chuige forbartha do na sráidbhailte seo fás incriminteach a éascú ar bhealach inbhuanaithe. Comhdhlúthófar na sráidbhailte seo trí fhás nua a dhíriú i lár an tsráidbhaile. Cuirfidh an t-údarás pleanála an cur chuige seicheamhach i bhfeidhm maidir le forbairt talún, ag díriú ar fhorbairt tailte laistigh den lorg atá ann cheana agus is gaire dó ar dtús. Ní bhreithneofar 'modh cliobógach' de thailte neamhforbartha.

Déanfar scála agus dlús na forbartha cónaithe sa todhchaí sna lonnaíochtaí seo a rialú go docht. Ní bhreithneofar forbairt chónaithe nua ach sa chás go bhfuil sí oiriúnach ó thaobh scála de do mhéid agus do charachtar an tsráidbhaile. Ba cheart go mbeadh forbairt sna sráidbhailte seo sa todhchaí bunaithe ar fhorbairt roinnt suíomhanna comhtháite laistigh de lár an tsráidbhaile agus timpeall air. Pléitear é seo a thuilleadh i Mír 4.7.2.1 i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

Ba cheart go gcuirfeadh forbairtí nua le cosaint agus feabhsú taitneamhachtaí, oidhreachta, bonneagair ghlais agus bithéagsúlachta agus áineasa agus spásanna oscailte.

Leibhéal 5 Sráidbhailte Beaga Chatagóir 2

Tá 18 lonnaíocht sa chatagóir seo: Baile na Buaile, Baile Ghearóid, Baile Hac, Baile Uí Mhitigh, Baile Muine, Buaile Mhaodhóg, Caisleán Docrail, Baile de Cléir, Na Crosa Beaga, Currach Cló, Dún Chormaic, Muileann Fúca, Ráth na gCosarán, Ráithín Cuilinn, Muine Moling, Móin na Saighead, Ráth Daingean agus Teach Moshagard.

Ról agus Feidhm

Tá na sráidbhailte seo cosúil ó thaobh carachtar le sráidbhailte Chatagóir 1, ach amháin go bhfuil siad níos lú i gcoitinne, le bonneagar níos teoranta agus dá bhrí sin is féidir leo freastal ar leibhéal fáis níos lú ná sráidbhailte Chatagóir 1. Ar gach bealach eile feidhmíonn siad ról agus feidhm chomhchosúil le sráidbhailte Chatagóir 1 ag gníomhú mar áit ina mbailíonn agus ina dtacaíonn an pobal tuaithe áitiúil le féiniúlacht an phobail áitiúil. Ag féachaint dá stádas ar shraith íochtarach den ordlathas lonnaíochta, tá sé tábhachtach go háirithe a mbeatha leanúnach a chosaint sa todhchaí, agus a chinntiú go spreagfar agus go n-éascaítear fás ar bhealach inbhuanaithe.

Cur Chuige Forbartha

Is é an cur chuige forbartha do shráidbhailte Chatagóir 2 ná a chinntiú go gcoinníonn siad na leibhéal agus na seirbhísí daonra atá acu cheana féin. Beidh fás sa todhchaí incriminteach, beag ar scála agus oiriúnach do mhéid, scála agus carachtar an tsráidbhaile. Pléitear é seo a thuilleadh i Mír 4.7.2.1 i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

Comhdhlúthófar na sráidbhailte seo trí fhás nua a dhíriú ar lorg an tsráidbhaile atá ann cheana. Cuirfidh an t-údarás pleanála an cur chuige seicheamhach i bhfeidhm maidir le forbairt talún, ag díriú ar fhorbairt tailte laistigh den lorg atá ann cheana agus is gaire dó ar dtús. Ní bhreithneofar ‘modh cliobógach’ de thailte neamhfhorbartha. Ba cheart go gcuirfeadh forbairtí nua le cosaint agus feabhsú taitneamhachtaí, oidhreacht, bonneagair ghlais agus bithéagsúlachta agus áineasa agus spásanna oscailte.

3.6.6 Nóid Tuaithe

Tá 34 nód tuaithe ann: Baile Uí Chearnaigh, Baile Uí Choigligh, An Baile Dubh, Baile Éamainn, Baile Eilís, An Baile Fada, An Baile Uachtarach, Baile Robac, Baile Bhdaldain, Cathóir, Cassagh, Baile an Chaisleáin, Baile de Cléir, Cloch Laoghóg, Cloch Ámainn, Baile Chuilinn, Baile Chuisín, An Dún Ard, An Gallbhaile, Coill an Hóraigh, Cill Anna, Cill Éanach, Cill Liúráin, Poll Péiste, An Ráithín, Rath Gearróg, Muileann an tSáile, Torchoill, Tulaigh Reacht, Teampall Seanbhoth, An Bráca, An Charraig, Tuaim Bhreacaí agus An Baile Watchhouse.

Ról agus Feidhm

Is lonnaíochtaí ‘neamhstruchtúrtha’ iad seo is fearr a thuairiscítear mar cheantair tuaithe ina bhfuil bailiúchán d’áitribh tuaithe aonuaire agus / nó seirbhísí pobail nó sóisialta áitiúla, ar nós eaglais, scoil, teach tábhairne nó siopa cnuasaithe timpeall ar phointe fócasach, mar shampla crosbhóthar. Measfar go bhfuil na lonnaíochtaí seo oiriúnach d’fhorbairt tuaithe nua an-teoranta, agus is é príomhchuspóir an ainmnithe tithíocht a ghintear faoin tuath a threorú isteach sna lonnaíochtaí tuaithe seo seachas amuigh faoin tuath.

Cur Chuige Forbartha

Déanfar leibhéal na forbartha sna lonnaíochtaí tuaithe seo a rialú go docht lena chinntiú go bhfuil an fhorbairt ag teacht le carachtar na lonnaíochta agus go bhfuil an cumas bonneagair ag an lonnaíocht freastal ar an bhforbairt bhreise.

Breithneofar forbairtí de chineál braisle cónaithe atá deartha go cuí ag na suíomhanna seo faoi réir gach critéar pleanála, sábháilteachta tráchta agus comhshaoil a chomhlíonadh. Sainmhínítear forbairt bhraisle mar fhorbairt chónaithe bheag a chuimsíonn idir dhá agus cúig theach cónaithe a bhfreastalaíonn pointe iontrála feithicle comhchoiteann orthu agus

bóthar rochtana ón mbóthar poiblí. Ní bheidh feidhm ag riachtanas áitiúil ná ag an gceanglas maidir le comhaontú áitiúchá a dhéanamh maidir le háititheoirí teaghaisí aonair nó forbairtí braisle laistigh de theorainn na nóid tuaithe sin.

Go ginearálta, is é an treoirphrionsabal ná nach gceadófar níos mó ná 5-10 teach i nód tuaithe le linn thréimhse an Phlean seo. Féadfar eisceacht dó seo a mheas i gcás go léirítear gur féidir freastal ar theaghais (i) bhreise gan baint de charachtar tuaithe an nóid.

3.6.7 Amuigh faoin Tuath

Tá an tuath oscailte ag an leibhéal is ísle den Ordalthas Lonnaíochta agus cuimsítear na codanna sin den chontae lasmuigh de lonnaíochtaí i Leibhéal 1 go 6. Breithneofar tithíocht tuaithe aonuaire amuigh faoin tuath nuair a léirítear riachtanas eacnamaíoch nó feidhmiúil eacnamaíoch de réir Mír 4.9, Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

3.7 An Daonra a Leithdháileadh ar an Ordalthas Lonnaíochta

Ní mór don Chroí-Straitéis cloí le haon spriocanna daonra náisiúnta agus réigiúnacha ábhartha.

3.7.1 Spriocanna Daonra CPN agus SSER

Tugtar breac-chuntas i dTreochlár Forfheidhmithe an CPN a foilsíodh i mí Iúil 2018, i bhfianaise na ndifríochtaí idir an méid atá á ndéanamh ag go leor pleananna forbartha cathrach agus contae faoi láthair agus torthaí dóchúla ar an talamh, go bhfuil gá le tacar idirthréimhseach de réamh-mheastacháin daonra chun na pleananna seo a threorú do na tréimhsí go dtí 2026 agus 2031 go háirithe. Foráiltear leis na réamh-mheastacháin seo do chur chuige idirthréimhseach chun ailíniú níos fearr a sholáthar idir na pleananna ag na leibhéil éagsúla⁸. Leithdháileann na réamh-mheastacháin daonra idirthréimhseacha do Réigiún an Deiscirt an daonra seo a leanas ar Chontae Loch Garman:

---

⁸ Pléann na réamh-mheastacháin daonra idirthréimhseacha ruthag fáis atá suite leath bealaigh idir an méid atá beartaithe faoi láthair i bPleananna Forbartha reachtúla má réamh-mheastar é go dtí 2031, agus an cás réamh-mheasta is dóichí atá bunaithe ar fhianaise agus atá comhleanúnach ar bhun náisiúnta suas go 2031 agus 2040. Beidh feidhm ag na figiúirí idirthréimhseacha 'coigeartaithe' seo go 2026 agus cuirfidh siad an tréimhse go 2031 ar an eolas freisin. Tá réamh-mheastacháin daonra idirthréimhseacha, arna shlánú go dtí an 500 duine is

- Faoi 2026: daonra idir 163,000 agus 166,000
- Faoi 2031: daonra idir 169,000 agus 172,500

3.7.2 **Spriocanna Athfhorbraíochta/Inlíonta CPN a bhaint amach**

Caithfear spriocanna suntasacha inlíonta/athfhorbraíochta a thabhairt isteach d'fhorbairt chónaithe laistigh de 'loirg' na lonnaíochta atá ann cheana féin sa CPN chun an t-aistriú ó spleáchas iomarcach ar fhorbairt úrnua a léiriú chun freastal ar ár riachtanais forbartha agus níos mó athnuachana i lár na cathrach, sa bhaile agus sa sráidbhaile a spreagadh. Ciallaíonn sé seo go gcaithfear meastóireacht chriticiúil a dhéanamh ar mhéid na gcriosanna ar shuíomhanna forbartha páirce imeallacha maidir lena gcomhoiriúnacht leis na spriocanna athnuachana agus athghiniúna atá leagtha amach sa CPN. Éilíonn sé seo go ndéanfar fás daonra réamh-mheasta a phleanáil de réir bheartas náisiúnta an CPN.

Tá cuspóirí NPO 3a, b agus c, dírithe ar fhorbairt inlíonta agus athfhorbraíochta laistigh den lorg tógtha atá ann cheana i lonnaíochtaí uirbeacha. Sainmhíníonn an CPN 'lorg' mar an lorg tógtha atá ann cheana de gach méid lonnaíochta uirbí, mar a shainmhíníonn an Phríomh-Oifig Staidrimh de réir chritéir na Náisiún Aontaithe i.e. 50 teaghais áitithe ar a laghad, agus an fad uasta de 100 méadar idir aon teaghais agus an foirgneamh is gaire dó, agus áit a bhfuil fianaise ann go bhfuil ionad uirbeach (siopa, scoil srl.). Rangaítear tithe aonair nó tithe scéime a sheachadtar lasmuigh de theorainn lonnaíochta uirbí sainithe na Príomh-Oifige Staidrimh mar Úrnua.

Ní mór don Chroí-Straitéis an riachtanas maidir le cineálacha éagsúla soláthair tithíochta a chothromú de réir suímh, chun criosú talún a áireamh nuair is infheidhme, ó:

- i. Cathracha agus a mbuachbhailte
- ii. Bailte móra
- iii. Bailte beaga
- iv. Lonnaíochtaí ina bhfuil 1,500 duine nó níos lú
- v. An tuath i gcoitinne.

---

gaire , agus arna shloinneadh mar raon le héagsúlacht 20%, san áireamh do gach Réigiún agus Contae in Aguisín 2 den Treochlár

Sa CPN, luaitear nuair a chuimsíonn údarás áitiúil gach ceann den cúig chatagóir seo de shuíomh tithíochta, go gcaithfidh trí cinn ar a laghad de na cineálacha lonnaithe seo (i.e. i, ii agus iii) breithniú sonrath a dhéanamh ar acmhainn inlíoanta / athfhorbraíochta agus úrnua. Leis an leibhéal idirthréimhseach fáis suas go 2027, tabharfar scóip leordhóthanach chun go bhféadfar athbhreithniú a dhéanamh ar Phleananna Forbartha Cathrach agus Contae, tosaíocht a thabhairt do chriosú talún agus oibriú trí Phleananna Ceantair Áitiúla agus ceadanna pleanála, agus aclaíocht agus uailmhian a cheadú, chomh maith le monatóireacht agus athbhreithniú, agus muid ag dul i dtreo chur i bhfeidhm iomlán an CPN agus an PFN.

Toisc nach n-áirítear criosú do na bailte sa Phlean Forbartha Contae seo (seachas Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin agus Bun Clóidí) ní féidir a aithint ag an bpointe seo cé iad na suíomhanna a aicmeofar mar inlíoan agus mar úrnua. Is dóigh go mbeifear in ann freastal ar chuid shuntasach den daonra leithdháilte ar thailte a thioctadh faoi shainmhínte inlíoanta nó athfhorbraíochta.

Mar an gcéanna toisc nach bhfuil criosú na mbailte san áireamh sa PFC ní féidir dlúis a chur in oiriúint do shuíomh áirithe (ar nós suíomhanna lárnaacha nó iad siúd ar chonairí iompair phoiblí). Mar sin, cé go socraíonn an Plean Forbartha Contae an daonra leithdháilte, ní féidir an chandam talún criosaithe a shocrú go dtí go ndéanfar gach ceann de na bailte ar leith a scrúdú ina CPÁS chun a gcumas forbairt athfhorbraíochta inlíoanta, fás dlúth agus dlúis níos airde a bhaint amach. Mar sin tugadh dlús measta de 25 aonad/heicteár do Bhaile Loch Garman agus do Bhaile Ghuaire, 25 aonad/heicteár go Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin agus 25 aonad/heicteár do na Lonnaithe criosaithe Leibhéal 3. Cinnfear an dlús sna lonnaithe Leibhéal 3 atá fágtha trí thagairt a dhéanamh do mhéid na lonnaithe agus na dlúis treorach atá leagtha amach i gCaibidil 6 de na Treoirínte d'Údarais Phleanála ar Threoirínte Cónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha (RCRÁ, 2009).

3.7.3 Leithdháiltí Daonra Croí-Straitéise

Taispeántar leithdháileadh an daonra ar an Ordlathas Lonnaithe i dTábla 3.3. Tá na leithdháiltí seo frámaithe ag cuspóirí an CPN, an SSER agus an fhís don chontae agus tá siad bunaithe ar anailís ar an gcontae inar cuimsíodh:

- Próifíl déimeagrafach lonnaíochtaí agus réamh-mheastacháin daonra. Ullmhaíodh na réamh-mheastacháin chun a chinntiú go raibh an daonra a bhí á leithdháileadh ar aon lonnaíocht réasúnta ag féachaint dá struchtúr déimeagrafach atá ann cheana;
- Suíomh na lonnaíochta agus a chumas cuidiú le haidhmeanna na Croí-Straitéise a bhaint amach;
- An fhorbairt eacnamaíochta agus fiontar atá ann agus a d'fhéadfadh a bheith ann,
- Bonneagar sóisialta atá ann cheana mar bhunscoil nó meánscoil, agus seirbhísí atá ann cheana ar nós ollmhargadh, cógaslann, oifig an phoist, siopa crua-earraí, ceannaithe talmhaíochta, teach tábhairne, gruagairí, agus.
- Cumais bhonneagair agus chomhshaoil.

Léirigh na réamh-mheastacháin daonra a choimisiúnaigh an Chomhairle go mbeadh fás i bhfad níos airde sa chontae ná mar a bhí i dTreochlár an CPN. Ar an gcúis seo, úsáideadh an líon uachtarach sa raon a soláthraíodh chun an daonra a leithdháileadh.

Tugann NPO 9 breac-chuntas gur féidir lonnaíochtaí nach sainithníodh in NPO 2a nó 2b a shainithint le haghaidh rátaí suntasacha fáis daonra (is é sin 30% nó níos mó os cionn leibhéil daonra 2016) ag céimeanna pleanála réigiúnacha nó áitiúla faoi réir:

- comhaontú leis an gcomhthionól réigiúnach / údarás áitiúil de réir mar is cúí;
- cothromaíocht le straitéisí do cheantair uirbeacha agus thuaithe eile a chiallaíonn go gcaithfidh iomlán an fháis daonra atá beartaithe a bheith ar aon dul leis an sprioc foriomlán fáis, agus
- straitéis chomhordaithe a chinntíonn ailíniú le hinfheistíocht i mbonneagar agus i soláthar fostaíochta, mar aon leis na taitneamhachtaí agus na seirbhísí tacaíochta.

Maidir leis seo agus d'fhonn Ionaid Scála a bhaint amach, leithdháileann an Croí-Straitéis fás de 40% agus 35% suas go 2040 do Bhaile Loch Garman agus do Bhaile Guaire faoi seach. Sna ceithre phríomhbhaile rinneadh an fás a luchtú chun tosaigh ionas go dtarlódh 60% den fhás a leithdháileadh don tréimhse suas go 2040 idir 2016-2026 agus go dtarlódh an chuid eile idir 2026-2040.

Tábla 3-3 An Daonra a Leithdháileadh ar an Ordalthas Lonnaíochta

Ordalthas Lonnaíochta	Lonnaíocht	2016	2021	2027	2031	2040
Leibhéal 1 Príomhbhailte	Baile Loch Garman	20,188	22,611	25,264	26,187	28,263
	Guaire	9,822	10,853	11,983	12,376	13,259
Leibhéal 2 Bailte Móra	Baile Inis Córthaidh	11,381	12,405	13,527	13,917	14,795
	Baile Ros Mhic Thriúin ⁹	7,780	8,480	9,247	9,514	10,114
Leibhéal 3 Lonnaíochtaí	Baile Bhun Clóidí ¹⁰	1,430	1,519	1,627	1,698	1,859
	Droichead an Chaisleáin	1,840	1,955	2,093	2,185	2,392
	Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann	3,591	3,741	3,920	4,040	4,309
	Fearna	1,415	1,503	1,610	1,680	1,840
	Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin	1,847	2,001	2,186	2,309	2,586
	Trá Ros Láir	1,620	1,721	1,843	1,924	2,106
	Baile an Droichid (462) ¹¹ , Ceann Poill (448), Cluain an Róistigh (326), Cúil Ghréine (376), Cé na Cille Móire (372), Cill Mhucraise, (722), Teach Munna (585), Droichead Eoin (137) ¹² .	3428	3,628	3,868	4,028	4,389
Leibhéal 4¹³ Sráidbhailte Móra	Maigh Arnaí (293), An Bealach (515), Baile Uí Chonnmhaí (516) Baile Uí Choileáin (318), Baile an Daingin, Baile Uí Cheog (269), Baile Uí Mhurúin (524), Baile Fhéilim, Baile an Bharúnaigh (459), An Abhainn Dubh (339), Brí (193), Cam Eolaing (415), An Charraig, (258), Áth an Chorráin, Cluain Caoin (234), Dún Canann (305), Fiodh Ard (311), Coill an	7,290	7,700	8,192	8,520	9,258

⁹Cuid Loch Garman amháin¹⁰Cuid Loch Garman measta¹¹Tá na figiúirí idir lúbíní ón POS 2016¹²Meastachán - POS Níl an figiúr ar fáil¹³Níl aon fhiúir daonra CSO 2016 ar fáil do Bhaile an Daingin, Baile Fhéilim, Áth an Chorráin agus dá bhrí sin níorbh fhéidir teilgean / leithdháileadh a ríomh do na lonnaíochtaí seo. Mar sin tá daonra na lonnaíochtaí seo eisiata ó na hiomláin leithdháilte comhiomlán do Leibhéal 4 agus tá siad san áireamh faoin daonra comhiomlán do Leibhéal 5, 6 agus don Fhuílleach Tuaithe.

	Iarainn (244), Baile Mhúráin (365), Maolán na nGabhar (358), An tAbhallort (274), Baile an Phiarsaigh (535), An Ghráinseach (126), Teach Gót (439).					
Leibhéal 1-4⁷		71,632	78,118	85,359	88,378	95,170
Leibhéal 5, 6 agus an Tuath Oscailte ⁷		78,090	79,742	81,941	84,122	90,997
Treochlár CPN Iomlán an Chontae		149,722	157,860	167,300	172,500	186,167

3.8 Riachtanais Tithíochta

3.8.1 Éileamh Reatha

Leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú), ceanglaítear do phlean forbartha Straitéis Tithíochta a áireamh. Is é aidhm Straitéise Tithíochta a chinntiú go ndéantar foráil i bpleanáil cheart agus i bhforbairt inbhuanaithe an cheantair do thithíocht dhaonraí an chontae atá ann agus a bheidh ann amach anseo. Tá an Straitéis Tithíochta le fáil in Imleabhar 9, tá sí comhsheasmhach leis an CPN agus an SSER agus ionchorpraíonn sí na spriocanna daonra idirthréimhseacha náisiúnta agus réigiúnacha.

Leagann sé amach an t-éileamh tithíochta atá ann agus déanann sé meastachán ar an éileamh dóchúil ar thithíocht sa todhchaí, suíomh an éilimh seo agus cineál agus tionacht na gcineálacha tithe riachtanacha. Cuireadh é seo san áireamh sa Chroí-Straitéis i dtéarmaí leithdháiltí daonra, riachtanais tithíochta agus stoic tithíochta agus sa Straitéis Lonnaíochta.

3.8.2 Stoc Tithíochta atá ann cheana

De réir Dhaonáireamh 2016 bhí 68,206 aonad tithíochta sa chontae. Úsáideadh 9.7% (6,616) díobh seo mar thithe saoire, bhí 8.7% (5,933) folamh agus bhí 2.1% (1,432) as láthair go sealadach. Cé go bhféadfadh cuid de na tithe folmha freastal ar an éileamh ar thithíocht atá

ann cheana agus a bheidh ann amach anseo, tá sé deacair méid na riachtanas tithíochta a chainníochtú chun críocha na Croí-Straitéise .

3.8.3 Riachtanais maidir le Stoc Tithíochta sa Todhchaí

Dá réir sin , glactar leis go mbeidh 100% ag teastáil. Meastar go bhfuil sé iomchuí glacadh leis seo, go háirithe i bhfianaise an éilimh reatha ar thithíocht sa chontae (mar atá mionsonraithe sa Straitéis Tithíochta).

Is é sprioc daonra an chontae 167,300 faoi 2027 a éileoidh aonaid tithíochta breise a sheachadadh ar fud na lonnaíochtaí san ordlathas.

3.8.4 Riachtanais Talún um Thithíocht Talún Criosaithe Cónaithe

I dTábla 3-4 leagtar amach méid na talún criosaithe cónaithe agus líon na n-aonad tí atá riachtanach don spriocdhaonra i lonnaíochtaí sonraithe. Rinneadh riachtanais na n-aonad talún agus cónaithe sa todhchaí a mheas i gcoinne an tsuímh atá ann agus aithníodh an t-easnamh nó an farasbarr sa talamh criosaithe cónaithe dá réir.

Mar a leagtar amach thuas, socraíodh an riachtanas talún criosaithe do gach leibhéal san ordlathas lonnaíochta bunaithe ar mheán-dlús leithdháilte don lonnaíocht sin, m.sh. Leibhéal 1 Príomhbhailte 25 aonad/ha, Leibhéal 2 Bailte Móra 25 aonad/ha agus 25 aonad/ha don lonnaíochtaí criosaithe Leibhéal 3. Ní bheidh aon chriosú i Leibhéal 4, 5 agus 6 ar an Ordilathas Lonnaíochta.

Déanfar athbhreithniú ar an mbanc talún criosaithe cónaithe atá ann cheana le linn pleananna nua áitiúla a ullmhú agus a ailíniú de réir mar is gá leis na leithdháiltí daonra agus na riachtanais talún tithíochta atá leagtha amach i gCroí-Straitéis an Chontae. Ina theannta sin, cé gur cuireadh na ríomhanna heicteáir seo san áireamh sa Phlean, meastar gur chóir iad a athbhreithniú do gach plean ceantair áitiúil d'fhonn cothromaíocht cheart dlúis a bhaint amach laistigh de gach baile nó sráidbhaile.

Cuirfear an cur chuige srathach i leith criosaithe mar atá leagtha amach sa CPN i bhfeidhm freisin ar an gcriosú sna pleananna nua ceantair áitiúla.

Tábla 3.4 Leithdháiltí Daonra Croí-Straitéise agus Talamh Tithíochta 2016-2027

Leibhéal Lonnaíochta	Lonnaíocht	Daonra Croí- Straitéise Leithdháileadh	Teaghlaigh/ Aonaid Tithíochta ¹⁴	Meán ¹⁵ Dlíús Aonad/HA	Talamh Criosaithe de dhíth	Criosú Reatha (Ha)	Easnamh/ Barrachas (Ha)
Contae Loch Garman							
Príomhbhaile	Loch Garman	5,076	2,410	25	96	406	+310
	Guairne	2,161	998	25	40	99	+59
Baile Mór	Inis Córthaidh,	2,146	972	25	39	321	+282
	Ros Mhic Thriúin	1,467	509	25	20	39	+19
Lonnaíochtaí Seirbhíse	Baile Bhun Clóidí ¹⁶	197	96	25	4	0	0
	Droichead an Chaisleáin	253	104	-	-	-	-
	Baile na Cúirte agus Séipéal na	329	145	25	5.8	1.8 ¹⁷	0

¹⁴Chun teaghlaigh a ríomh, glacadh leis go bhfanfaidh méid an teaghlaigh mar an gcéanna i mBaile Loch Garman, Inis Córthaidh agus i Ros Mhic Thriúin (gach ceann acu gar do ráta réamh-mheasta an NPF do 2040 ag 2.42, 2.56, 2.46 faoi seach) agus go rachaidh Guairne agus na lonnaíochtaí eile go NPF2.5 faoi 2040.

¹⁵Cinnfear an dlús deiridh sna Pleananna Ceantair Áitiúil faoi seach. Fanfaidh leithdháileadh daonra seasta ach cuirfear an dlús in oiriúint de réir an dlúis atá leagtha amach sna Tithíocht Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha - Treoirlínte d'Údarás Phleanála agus riachtanais an NPF i dtéarmaí fás dlúth agus an riachtanas go mbeadh 30% den fhorbairt chónaitheach ar fad ina suíomhanna inlíonta agus athfhorbraíochta. Bainfear aonaid tithíochta a tógadh idir 2016 agus dáta an LAP faoi seach nuair a bheidh na LAPanna á gcur i gcrích.

¹⁶Cuid Loch Garman

¹⁷I gCroí-Straitéis de Phlean Ceantair Áitiúil Bhaile na Cúirte leithdháil daonra 227 do thréimhse an phlean. Nuair a bhí an talamh riachtanach á ríomh laghdaíodh é chun leibhéal an fholúntais sa lonnaíocht agus na ceadanna atá ann a léiriú. Scrúdaíodh an plean in 2019 agus glacadh cinneadh seoladh na bhfógraí faoi Alt 19 den Acht a chur siar. Meastar, agus aird á tabhairt ar leibhéal an fholúntais i mBaile na Cúirte, gur leor an talamh chandamach atá criosaithe faoi láthair chun freastal ar an éileamh seo.

Caibidil 3 An Chroístraitéis

	hAbhann						
	Fearna	195	66	-	-	-	-
	Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin	339	85	25	3.4	0	-3.4
	Trá Ros Láir	223	148	-	-		-
	Baile an Droichid, Ceann Poill, Cluain an Róistigh, Cúil Ghréine, Cé na Cille Móire, Cill Mhucraise, Teach Munna, Droichead Eoin.	-	-	-	-	-	-
Leibhéal 4	Maigh Arnaí, An Bealach, Baile Uí Chonmhaí, Baile Uí Choileáin, Baile Uí Cheog, Baile Uí Mhurúin, Baile an Bharúnaigh, An Abhainn Dubh, Brí, Cam Eolaing, An Charraig, Cluain Caoin, Dún Canann, Fiodh Ard, Coill an Iarainn,	-	-	-	-	-	-

Caibidil 3 An Chroístraitéis

	Baile Mhúráin, Maolán na nGabhar, An tAbhallort, Baile an Phiarsaigh, An Ghráinseach, Teach Gót.						
Leibhéal 5, 6 agus an Tuath Oscailte		,		-	-	-	-

3.9 Tithíocht Amuigh faoin Tuath Leibhéal 7

Toisc gur contae tuaithe é Contae Loch Garman go traidisiúnta, tá tithíocht tuaithe ina cuid thábhachtach dár bpatrún lonnaithe. Admhaíonn an CPN go bhfuil gá leanúnach le soláthar tithíochta do dhaoine chun cónaí agus obair faoin tuath. Teastaíonn pleanáil chúraim, áfach, chun éileamh a bhainistiú inár gceantar tuaithe is inrochtana timpeall cathracha agus bailte, ag díriú ar na gnéithe atá riachtanach chun tacú le fás inbhuanaithe geilleagair tuaithe agus pobail tuaithe.

Tá brú suntasach ar thithíocht tuaithe fós i go leor áiteanna sa chontae. I measc na gcúiseanna atá leis an mbrú seo tá gaireacht do Bhaile Átha Cliath, inacmhainneacht, tarraingteacht na tuaithe, cáilíocht na beatha agus brú do dara thithe i gceantair áille cósta an chontae. Caithfear an brú seo a rialú ar mhaithe le pleanáil cheart an chontae agus ar mhaithe le forbairt inbhuanaithe.

Soláthraíonn na Treoirínte um Thithíocht Tuaithe Inbhuanaithe d'Údaráis Phleanála (RCORÁ, 2005) an creat beartais um pleanáil spásúil chun tithíocht tuaithe aonuaire a bhainistiú. Tá an cur chuige beartais dírithe ar dhaoine a éascú, a bhfuil riachtanas sóisialta nó eacnamaíoch sainmhínithe acu cónaí i gceantar tuaithe ar leith agus toimhde i gcoinne tithíocht tuaithe a ghintear go uirbeach. Sainithníonn na Treoirínte trí chineál ceantair thuaithe agus éilítear ar údaráis phleanála cineálacha ceantair tuaithe a scrúdú, a anailísiú agus a chatagóiriú ag an leibhéal áitiúil.

Scrúdaíodh cineálacha ceantair thuaithe sa chontae le linn ullmhú an Phlean. Áiríodh san athbhreithniú seo anailís ar dhlús na tithíochta aonuaire i ngach ceantar tuaithe, ceadanna pleanála a deonaíodh le linn thréimhse dheireanach an Phlean agus athrú daonra le linn na thréimhse Daonáirimh dheireanaigh. Cuireadh i gcrích an méid seo a leanas san anailís :

- Tá brú leanúnach ar thithíocht tuaithe ar fud an chuid is mó den chontae.
- Tá an brú is suntasaí laistigh d'achar comaitéireachta ó na príomhbhailte sa chontae, feadh na bpríomhbhealaí iompair agus gar dóibh, i dtuaisceart an chontae agus ar feadh an chósta thoir agus an chósta theas.

- Níl aon cheantar sa chontae ag fulaingt 'laghdú suntasach agus leanúnach sa daonra'. Mar sin féin, tá ceantair thuithe in iarthar / iarthuaisceart an chontae ina bhfuil an dlús daonra níos ísle agus ina bhfuil níos lú brú i dtéarmaí iarratas pleanála.
- Tá ceantair sa chontae a dteastaíonn leibhéal ard cosanta uathu mar gheall ar chúiseanna taitneamhachta speisialta nó oidhreacht nádúrtha.
- Is gá srian a chur ar fhorbairt ar bhóithre náisiúnta agus ar bhóithre réigiúnacha ar mhaithe le sábháilteacht tráchta agus chun acmhainn iompair agus oibriú na mbealaí tábhachtacha iompair seo a chosaint.

Tar éis breithniú a dhéanamh ar an anailís, patrúin forbartha le déanaí, feabhsuithe i dtéarmaí inrochtaineachta agus tarraingteacht maireachtála faoin tuath agus an t-eolas go leanfaidh brúnna do thithíocht tuaithe le linn thréimhse an phlean seo, tá an straitéis agus na cuspóirí tithíochta tuaithe curtha le chéile chun a chinntiú go ndéanfar an brú seo a bhainistiú de réir na dTreoirínte um Thithíocht Tuaithe Inbhuanaithe d'Údaráis Phleanála, don CPN agus do (féach Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe le haghaidh tuilleadh sonraí).

3.10 Miondíol

Cuimsítear sa Phlean Straitéis Miondíola a ullmhaíodh de réir na dTreoirínte Pleanála Miondíola d'Údaráis Phleanála (2012). Éilíonn na Treoirínte ar fhorbairt mhiondíola an Ordilathas Lonnaíochta atá leagtha síos ag an CPN / SSER a leanúint agus a chinntiú go bhfuil forbairt mhiondíola oiriúnach do scála agus d'fheidhm na lonnaíochta sa Chroí-Straitéis.

Tá an Straitéis ailínithe le Straitéis Corey agus leis an Ordilathas Lonnaíochta. Díríonn sé ar na Príomhbhailte agus na Bailte Móra a chothabháil agus a fhorbairt tuilleadh mar na príomhionaid mhiondíola sa chontae. Díreofar forbairt seirbhísí miondíola sna Lonnaíochtaí Seirbhíse, Sráidbhailte Móra, Sráidbhailte Beaga agus Nóid Tuaithe ar sheirbhísí tacaíochta a sholáthar dá ndaonraí agus do chúlchríocha tuaithe faoi seach.

Tábla 3.5 Ordthas Lonnaíochta Miondíola Chontae Loch Garman

Treoirínite Pleanála Miondíola Cineál Lonnaíochta	Ordthas Croí-Straitéis Loch Garman	Lonnaíochtaí Miondíola	Scála agus Cineál Miondíola Cuí
Leibhéal 1: Baile Réigiúnach	Príomhbhaile	Baile Loch Garman	Mór-Áisiúlacht agus Comparáid
Leibhéal 2: Bailte Móra Fo-Réigiúnacha	Príomhbhaile	Baile Ghuaire	Áisiúlacht ar scála mór go meánach agus comparáid ar scála meánach
Leibhéal 2: Bailte Móra Fo-Réigiúnacha	Baile Mór	Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin	Áisiúlacht ar scála mór go meánach agus comparáid ar scála meánach
Leibhéal 3: Bailte Seirbhíse Beaga	Lonnaíochtaí Seirbhíse	Baile an Droichid, Bun Clóidí, Ceann Poill, Droichead an Chaisleáin, Cluain an Róistigh, Cúil Ghréine, Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann, Cill Mhucraise, Cé na Cille Móire, Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin, Trá Ros Láir, Teach Munna agus Droichead Eoin.	Áisiúlacht ar scála meánach chomh maith le comparáid ar scála beag go meánach lena n-áirítear comparáid a bhaineann le turasóireacht
Leibhéal 4: Ionaid Siopadóireachta Áitiúla nó Comharsanachta	Sráidbhailte agus Lonnaíochtaí Tuaithe Éagsúla		Áisiúlacht den chuid is mó ar ord níos ísle, ach gan comparáid a bhaineann le turasóireacht a áireamh

Cuspóirí Croí-Straitéise agus Straitéis Lonnaíochta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir CS01

An Prionsabal Treorach agus an Cur Chuige Forbartha Croí-Straitéise a chur i bhfeidhm agus a chinntiú go soláthraíonn soláthraithe bonneagair an bonneagar agus na seirbhísí

riachtanacha, roimh ré nó i gcomhpháirt leis an bhforbairt, chun an cur chun feidhme seo a bhaint amach.

Cuspóir CS02

A chinntiú go gcomhlíonann forbairt chónaithe nua i ngach lonnaíocht na spriocanna leithdháilte daonra agus tithíochta agus na prionsabail atá leagtha amach sa Chroí-Straitéis agus sa Straitéis Forbartha Lonnaíochta, a mhéid is indéanta.

Cuspóir CS03

A chinntiú go bhfuil go leor tailte criosaithe ar fáil chun an daonra pleanáilte agus an fás tithíochta sna lonnaíochtaí sin a shásamh thar shaolré an Phlean.

Cuspóir CS04

Fás níos dlúithe a bhaint amach trí fhorbairt suíomhanna inlíonta agus athfhorbraíochta / athghiniúna agus athfhorbairt talún tearcúsáidte a chur chun cinn laistigh de lorg tógtha na lonnaíochtaí atá ann cheana de rogha ar thailte úrnua agus iniúchadh a dhéanamh ar láithreáin athfhorbraíochta le linn shaolré an phlean seo sna ceithre phríomhbhaile.

Cuspóir CS05

A chinntiú go ndéantar 30% ar a laghad de na tithe nua go léir a ndírítear orthu i lonnaíochtaí a sheachadadh laistigh de lorg tógtha na lonnaíochta.

Cuspóir CS06

Forbairt eacnamaíoch Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a chur chun cinn agus a éascú mar thiománaí eacnamaíoch réigiúnach idir-uirbeach, go háirithe i mBaile Guaire, Baile Inis Córthaidh, Baile Loch Garman agus Calafort Ros Láir agus Cill Ruáin agus an Europort.

Cuspóir CS07

Tacú le hinfheistíocht 'stáit seasta' sa bhonneagar iarnróid atá ann cheana sa chontae agus infheistíocht a lorg le haghaidh bonneagair agus seirbhísí feabhsaithe lena n-áirítear luasanna líne méadaithe chun a athnuachan agus a chothabháil leanúnach a chinntiú go

leibhéal ard d'fhonn leibhéal cháilíochta sábháilteachta, seirbhíse, inrochtaineachta agus nascachta a sholáthar, lena n-áirítear minicíocht fheabhsaithe agus amanna turais.

Cuspóir CS08

Pleananna Iompair Áitiúla a ullmhú do na Príomhbhailte agus na Bailte Móra a dhíríonn ar fhorbairt líonraí bus baile, seirbhísí iarnróid, forbairt de moil iompair idir-mhúlna, feabhsúcháin ar bhonneagar rothaíochta agus siúlóide agus seirbhísí iompair tuaithe i mbailte agus infheistíochtaí a lorg le haghaidh na bearta iompair inbhuanaithe atá leagtha amach sna pleananna seo.

Cuspóir CS09

Toimhde a ghlacadh i bhfabhar forbartha ar féidir léi níos mó post agus gníomhaíochtaí a ghiniúint laistigh de bhailte agus sráidbhailte atá ann cheana d'fhonn na faid a chaithfidh daoine taisteal ón mbaile chun na hoibre a laghdú agus faoi réir forbartha ag comhlíonadh na gcaighdeán pleanála iomchuí agus fás spriocdhírithé a bhaint amach.

Cuspóir CS10

Maoiniú a ghairíl ó na foinsí uile atá ar fáil lena n-áirítear na Cistí um Fhorbairt Uirbeach agus Tuaithe agus Athghiniúint chun cabhrú le seachadadh príomhthionscadal a chinntiú a chuirfidh le cuspóirí na Croí-Straitéise agus na Straitéise Lonnaíochta a bhaint amach.

Cuspóir CS11

Tacú le coincheap na líonraí lonnaíochta tuaithe, agus tacú le forbairt inbhuanaithe an bhonneagair chun cabhrú le tionscadail chomhoibríocha agus le sócmhainní agus buanna a roinnt chun fás inbhuanaithe daonra agus fiontar a thiomáint i gceantair fho-réigiúnacha.

Cuspóir CS12

Aitheantas a thabhairt don mhais chriticiúil roinnte daonra, sócmhainní straitéiseacha agus acmhainneacht eacnamaíoch líonraí idir-uirbeacha atá ag obair i gcomhpháirtíochtaí comhoibríocha mar spreagthóirí suntasacha fáis réigiúnacha chomh maith le tacú le

hinfheistíocht i mbonneagar agus i dtionscnaimh chun nascacht iompair ilmhódach fheabhsaithe agus ardluais, nascacht dhigiteach ardchaighdeán a sholáthar eatarthu.

Cuspóir CS13

Struchtúr sóisialta agus eacnamaíoch na mbailte agus na sráidbhailte tuaithe a neartú trí thacú le hathúsáid foirgneamh atá ann cheana agus le hathghiniúint foirgneamh agus tailte tearcúsáidte.

Cuspóir CS14

Pleananna ceantair áitiúla nua a ullmhú do Bhaile Loch Garman, Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin agus a chinntiú go n-ullmhaítear gach plean ceantair áitiúil amach anseo de réir na ngnéithe ábhartha de Threoirlínte an Phlean Forbartha d'Údaráis Phleanála (2007), Treoirlínte an Phlean Ceantair Áitiúil do na hÚdaráis Phleanála (2012) agus gach Treoirlíne ábhartha eile faoi Alt 28 nó aon leagan nuashonraithe de na treoirlínte seo.

Cuspóir CS15

Inmharthanacht ár mbailte agus ár sráidbhailte tuaithe a neartú agus tacú le seirbhísí riachtanacha tuaithe a choinneáil amhail oifigí poist, siopaí agus saoráidí míochaine.

Cuspóir CS16

Infheistíocht agus tionscnaimh a lorg a sholáthraíonn teicneolaíochtaí cliste, athbheochan sráideanna ilchineálach baile agus sráidbhaile agus tionscnaimh phíolótacha le haghaidh dea-chleachtais maidir le foirgnimh a athnuachan agus a athúsáid.

Cuspóir CS17

Cáilíocht, carachtar agus sainiúlacht bhailte tuaithe, sráidbhailte agus tuath oscailte an chontae a chosaint agus a chur chun cinn agus tacú leis an bhfás comhréireach agus an fhorbairt atá deartha go cuí a chuireann lena n-athbheochan agus a athnuachan agus le forbairt pobail inbhuanaithe.

Cuspóir CS18

Chun a chinntiú go leanfaidh Príomhbhailte Bhaile Loch Garman agus Baile Ghuaire ina dtiománaithe d'fhás eacnamaíoch agus rathúnais don réigiún, don chontae agus dá gCeantair Bardasacha trí na buntáistí a bhaineann lena suíomh straitéiseach a uasmhéadú chun fás a mhealladh, fostaíocht agus daonra, a gcuid seirbhísí agus feidhmeanna a fhorbairt agus a chosaint agus lár a mbailte, an réimse poiblí agus cáilíocht oidhreachta agus comhshaoil a fheabhsú, rud a fhágann gur áiteanna inbhuanaithe ardchaighdeán iad na bailte le bheith ag obair agus ag maireachtáil iontu agus chun cuairt a thabhairt orthu.

Cuspóir CS19

Chun a chinntiú go spreagann Bailte Móra Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin fás agus rathúnas don chontae agus dá gCeantair Bardasacha faoi seach trína n-acmhainneacht a uasmhéadú chun forbairt eacnamaíoch, fostaíocht agus fás daonra a mhealladh, a bhfeidhmeanna seirbhíse agus miondíola a fhorbairt agus ag an am céanna a lár na mbailte sainiúla a chosaint agus a fheabhsú agus iad ag cosaint a n-oidhreachta áitiúla agus a gcaighdeán comhshaoil agus ag déanamh áiteanna inbhuanaithe ar ardchaighdeán do na bailte chun maireachtáil agus oibriú iontu agus cuairt a thabhairt orthu.

Cuspóir CS20

Chun fás agus forbairt sna Lonnaíochtaí Seirbhíse, na Sráidbhailte Móra agus na sráidbhailte beaga ar fud an chontae a chinntiú tá sé comhréireach le scála, méid agus carachtar na lonnaíochta agus deartha go maith chun cur le hathghiniúint na lonnaíochtaí seo lena n-áirítear idirghabhálacha sa réimse poiblí, conláistí a sholáthar, suíomhanna a fháil agus seirbhísí a sholáthar agus dea-cháilíocht beatha agus folláine a chinntiú do na pobail áitiúla.

Cuspóir CS21

Oibriú le soláthraithe bonneagair phoiblí ar nós Uisce Éireann agus pobail áitiúla chun bonneagar cuí a sholáthar do shuíomhanna seirbhísithe chun daoine a mhealladh chun a dtithe féin a thógáil agus chun cónaí sna Sráidbhailte Móra agus sna Sráidbhailte Beaga ainmnithe sa chontae faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na pleanála cuí agus forbartha inbhuanaithe an chontae.

Cuspóir CS22

A chinntiú go gcoinníonn Nóid Tuaithe ar fud an chontae an carachtar atá acu cheana féin agus nach soláthraíonn siad ach fás ar scála an-bheag a oireann dá gcarachtar.

Cuspóir CS23

A chinntiú go leanann an tuath oscailte de bheith ina dtírdhreach ina mbíonn agus ina mbeidh daoine ina gcónaí iontu, ag díriú ar riachtanais gheilleagair tuaithe agus phobail tuaithe agus ag an am céanna an tuath oscailte a chosaint ar fhorbairt mhíchuí, tithíocht ginte uirbeach agus a tírdhreach agus cáilíocht an chomhshaoil a chosaint.

Cuspóirí Straitéiseacha Bhaile Loch Garman

Cuspóir WT01

Ról Bhaile Loch Garman a neartú mar thiománaí eacnamaíoch réigiúnach féinchothabhlach agus é suite ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir trí leas a bhaint as an suíomh straitéiseach seo agus an inrochtaineacht ar Europort Ros Láir agus tógáil ar a láidreachtaí bunúsacha lena n-áirítear nascacht dhigiteach, scileanna, nuálaíocht agus fiontar, turasóireacht, seirbhísí cultúir agus miondíola.

Cuspóir WT02

Tacú le forbairt Champas Loch Garman mar chuid d'Ollscoil Teicneolaíochta Ilchampas an Oirdheiscirt, agus gach seirbhís ghaolmhar a éascú lena n-áirítear cóiríocht do mhic léinn agus áiseanna áineasa.

Cuspóir WT03

Forbairt de thailte Trinity Wharf a chur chun cinn agus tacú leo mar Suíomh Straitéiseach Fostaíochta.

Cuspóir WT04

Forbairt thionsclaíoch, thráchtála, bhonneagair agus chónaithe a fhorbairt i mBaile Loch Garman chun tacú le feidhm an chalafoirt ag Europort Ros Láir.

Cuspóir WT05

Tacú le forbairt acmhainne breise ag Europort Ros Láir agus le seirbhísí agus saoráidí lasta iarnróid a sholáthar chun tacú le méaduithe inbhuanaithe ar oibríochtaí calafoirt.

Cuspóir WT06

Tacú le forbairt tionscadal turasóireachta ar an mbaile lena n-áirítear iad siúd a bhfuil baint acu le branda Muirí nua an bhaile mar an muiríne pleanáilte ag Trinity Wharf, agus Glasbhealach beartaithe Loch Garman go Ros Láir faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an bhaile.

Cuspóir WT07

Tacú le seachadadh na gceanglas bonneagair a rachadh chun leasa ról lárnach an bhaile lena n-áirítear bonneagar bóithre feabhsaithe mar scéim Maolán na nGabhar M11 / M25 go Calafort Ros Láir agus uasghrádú ar an N30 agus N80, nascacht dhigiteach fheabhsaithe, uasghrádú agus forbairt an tsoláthair uisce agus infheistíocht bhreise i mbonneagar fuíolluisce chun tacú le forbairt eacnamaíoch agus fás réamh-mheasta an bhaile.

Cuspóir WT08

Tacú le seachadadh riachtanas bonneagair chun ligean do Bhaile Loch Garman coinneáil suas leis an daonra pleanáilte agus leis an bhfás eacnamaíoch. I measc na gceanglas seo tá oideachas agus tosaíocht a thabhairt d'áiteanna breise bunscoile agus iar-bhunscoile d'fhonn aghaidh a thabhairt ar éileamh atá ann cheana agus a bheidh ann amach anseo agus saoráidí sóisialta, cultúrtha agus taitneamhachta breise a sholáthar lena n-áirítear Páirc Min Ryan nua agus athfhorbairt Ionad Ealaíon Loch Garman.

Cuspóir WT09

Feabhas a chur ar réimse poiblí agus tarraingteacht an bhaile trí athghiniúint agus athbheochan de phríomhshuíomhanna ar nós tailte Trinity Wharf, tionscadal Feabhsú Réimse Poiblí Ché an Chorráin agus oibreacha ríochta poiblí ar Shráid Monck.

Cuspóirí Straitéiseacha Bhaile Ghuaire

Cuspóir GT01

Chun ról Bhaile Ghuaire a neartú mar thiománaí eacnamaíoch ag baint leasa as a shuíomh straitéiseach agus a inrochtaineachta chuig Europort Ros Láir agus Conair Eacnamaíoch an Oirthir (calafort, iarnród agus bóthar), tógáil ar a láidreachtaí bunúsacha lena n-áirítear nascacht dhigiteach, scileanna, nuálaíocht agus fiontar, turasóireacht, seirbhísí cultúir agus miondíola.

Cuspóir GT02

Le forbairt straitéiseach fostaíochta sa bhaile a éascú ligfidh sé dó a bheith níos féinchothaithí i dtéarmaí fostaíochta lena n-áirítear forbairt de láithreáin deise agus réitigh réadmhaoine.

Cuspóir GT03

Pacáiste maoinithe eacnamaíoch a lorg d'fhorbairt bhreise, i gcomhpháirtíocht le hinfheisteoirí príobháideacha, ar Pháirc Ghnó an M11 mar Suíomh Straitéiseach Fostaíochta don bhaile.

Cuspóir GT04

Chun a chinntiú go soláthraíonn an Plean Iompair Áitiúil don bhaile an creat chun infheistíocht a lorg chun mol idirmhódúil iompair phoiblí a fhorbairt sa bhaile, bealach fithiseach agus droichid bóthair nua a fhorbairt ag Bealach Thaidhgín agus Baile Ram / Cnoc an Mhuilinn) agus bonneagar feabhsaithe do choisithe agus rothair.

Cuspóir GT05

Fearann poiblí agus tarraingteacht lár an bhaile a fheabhsú mar áit chun cónaí agus oibriú inti agus chun cuairt a thabhairt uirthi. Áireofar leis seo príomhthionscadail athghiniúna uirbeacha / scéimeanna feabhsúcháin comhshaoil amhail athfhorbairt Theach an Mhargaidh le haghaidh úsáidí cultúrtha agus na feabhsuithe beartaithe ar an bhfearann poiblí ar Shráid Easmainn.

Cuspóir GT06

Tacú le seachadadh riachtanas bonneagair chun ligean do Bhaile Ghuaire coinneáil suas leis an daonra pleanáilte agus leis an bhfás. I measc na gceanglas seo tá oideachas agus tosaíocht a thabhairt d'áiteanna breise bunscoile agus iar-bhunscoile d'fhonn aghaidh a thabhairt ar éileamh atá ann cheana agus a bheidh ann amach anseo agus saoráidí sóisialta, cultúrtha agus taitneamhachta breise a sholáthar lena n-áirítear athfhorbairt ar Bhaile Ghuaire agus ar an bPáirc Dúiche.

Cuspóir GT07

Tacú le príomhthionscadail bhonneagair don bhaile lena n-áirítear gás nádúrtha a sheachadadh agus feabhsúcháin ar an N11 Guaire go Inis Córthaidh ar nós na feabhsuithe ar an N30 agus an scéim N11 / N25 Maolán na nGabhar go Ros Láir.

Cuspóirí Straitéiseacha Bhaile Inis Córthaidh

Cuspóir ET01

Chun ról Bhaile Inis Córthaidh mar bhaile mór a neartú le cúlchríoch mór eacnamaíoch agus leas a bhaint as a shuíomh straitéiseach agus a inrochtaineacht ar Europort Ros Láir agus Conair Eacnamaíoch an Oirthir (calafort, iarnród agus bóthar), tógfaidh sé ar a láidreachtaí bunúsacha lena n-áirítear nascacht dhigiteach, nuálaíocht agus fiontar, turasóireacht, agus an chultúir, chun fás eacnamaíochta agus fostaíochta a éascú sa bhaile, agus go háirithe Páirc Ghnó agus Teicneolaíochta Inis Córthaidh agus an tIonad Oiliúna FNTF a chur chun cinn mar phríomhthiománaithe eacnamaíochta don bhaile agus chun tacú le forbairt agus feabhsú an ghnó / tionscail ionad ag Cill Cheanannáin agus suite ar an R772 agus Seanbhóthar Bhaile Átha Cliath isteach i bpáirc Ghnó nua-aimseartha atá an cumas aige cuideachtaí idirnáisiúnta a mhealladh mar phríomhthiománaí eacnamaíochta don Chontae.

Cuspóir ET02

Baile Inis Córthaidh agus an ceantar máguaird a fhorbairt mar Cheann Scríbe Turasóireachta agus forbairtí nua a bhaineann le turasóireacht a éascú, go díreach agus go hindíreach, a éascóidh agus a leathnóidh tairiscint turasóireachta agus acmhainneacht an bhaile.

Cuspóir ET03

Stádas Baile Cliste a shaothrú don bhaile, agus na deiseanna a thairgeann an stádas sin a uasmhéadú do gach gné de shaol an bhaile.

Cuspóir ET04

Tacú le forbairt tionscnamh foghlama, oideachais agus oiliúna, athghiniúint eacnamaíoch agus tionscnamh fiontraíochta chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta ar an mbaile.

Cuspóir ET05

Forbairt de Bhealach Gorm feadh na Sláine sa bhaile a chur chun cinn faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir ET06

Feabhas a chur ar réimse an phobail agus tarraingteacht lár an bhaile mar áit chónaithe, oibre agus chuairte trí phríomhthionscadail athghiniúna uirbeacha / scéimeanna feabhsúcháin comhshaoil ar nós an tionscadal Athghiniúna Templeshannon atá beartaithe, suíomhanna athfhorbraíochta feadh na Céanna agus oibreacha feabhsúcháin eile i lár an bhaile.

Cuspóir ET07

Tacú le seachadadh riachtanas bonneagair chun ligean d'Iniscorthy coinneáil suas leis an bhfás pleanáilte daonra lena n-áirítear gás nádúrtha a sheachadadh, agus feabhsúcháin ar naisc bhóthair mar an N30 agus an N80 agus an Scéim N11 / N25 atá beartaithe ó Mhaolán na nGabhar go Ros Láir agus feabhsúcháin ar dhigiteach nascacht chun tacú le stádas Baile Cliste a bhaint amach, uasghrádú agus forbairt ar sholáthar uisce agus saoráidí taitneamhachta lena n-áirítear i bhforbairt spáis phoiblí le saoráidí clós súgartha i bparóiste Naomh Seanáin i mbaile Inis Córthaidh . Beidh aon mholtaí den sórt sin faoi réir Measúnacht Chúí de réir cheanglais Threoir maidir le Gnáthóga an AE chun cosaint agus caomhnú na SACanna agus SPAnna ainmnithe uile a chinntiú.

Cuspóir ET08

Tacú le seachadadh riachtanas bonneagair chun ligean do Bhaile Inis Córthaidh coinneáil suas leis an daonra pleanáilte agus leis an bhfás. Áirítear leis na riachtanais seo saoráidí breise oideachais a sholáthar lena n-áirítear áiteanna breise iar-bhunscoile chun aghaidh a thabhairt ar éileamh atá ann cheana agus a bheidh ann amach anseo chomh maith le saoráidí sóisialta, cultúrtha agus taitneamhachta.

Cuspóirí Straitéiseacha Bhaile Ros Mhic Thriúin

Cuspóir NT01

Acmhainneacht forbartha eacnamaíochta an bhaile a uasmhéadú, ag uasmhéadú an acmhainneachta a thairgeann an Seachbhóthar N25 Ros Mhic Thriúin, láithreach Chalafort Ros Mhic Thriúin agus a ghaireacht do MASP Phort Láirge agus do Bhaile Loch Garman.

Cuspóir NT02

Díriú ar fhorbairt na turasóireachta mar phríomhspreagthóir eacnamaíochta don bhaile agus don chontae, ag tabhairt tosaíochta do chur i bhfeidhm Thionscadal Claochlaithe Turasóireachta Ros Mhic Thriúin, ainmniú Fáilte Ireland a fháil mar Bhaile Ceann Scríbe Turasóireachta agus forbairt den Ghlasbhealach ó Ros Mhic Thriúin go Port Láirge.

Cuspóir NT03

Chun forbairt an Mhol Gnó beartaithe ar Shráid Eoin a éascú.

Cuspóir NT04

Díriú ar fhorbairt suíomhanna athfhorbraíochta agus inlíonta feadh na Cé agus na sráideanna i lár an bhaile d'fhorbairtí daonra, eacnamaíochta, fiontraíochta, tráchtála agus miondíola.

Cuspóir NT05

Feabhas a chur ar réimse an phobail agus tarraingteacht lár an bhaile mar áit chónaithe, oibre agus chuairte trí phríomhthionscadail athghiniúna uirbeacha / scéimeanna feabhsúcháin comhshaoil mar Pháirc Shráid an Chnoic Ard agus fáil réidh leis na sean-umair ola agus tógáil nua de spás poiblí ina n-áit ar na Céanna.

Cuspóir NT06

Tacú le forbairt tionscnamh foghlama, oideachais agus oiliúna, athghiniúint eacnamaíoch agus tionscnamh fiontraíochta chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta ar an mbaile.

Cuspóir NT07

Oibriú le Comhairle Contae Chill Chainnigh chun Comhphean Ceantair Áitiúil a ullmhú do cheantair Bhaile Ros Mhic Thriúin agus Ros Bearrcon.

Cuspóir NT08

Tacú le príomhthionscadail bhonneagair don bhaile lena n-áirítear gás nádúrtha a sheachadadh.

Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe

4.1 Réamhrá

Tá go leor dúshlán tithíochta sa tír faoi láthair. I measc na ndúshlán seo tá ganntanas soláthair tithíochta, go háirithe tithíocht shóisialta, brú ar an earnáil cíosa agus dúshlán a bhaineann le hinacmhainneacht agus infhaighteacht airgeadais dóibh siúd ar mian leo a dtithe féin a cheannach. Tá ról iomadúla ag an gComhairle, mar údarás tithíochta agus údarás pleanála, i mbainistíocht agus i seachadadh tithíochta sa chontae.

Mar údarás tithíochta, cuimsíonn ról na Comhairle soláthar agus bainistíocht tithíochta údaráis áitiúil ar cíos, úinéireacht tí a chur chun cinn trí scéimeanna oiriúnaithe agus eagraíochtaí tithíochta deonacha nó neamhbhrabúis ceadaithe a éascú i soláthar cóiríochta agus saoráidí ar cíos.

Mar údarás pleanála, is é ról na Comhairle suíomh, cineál agus cáilíocht na forbartha tithíochta nua laistigh dá limistéar riaracháin a threorú agus a oibleagáidí reachtúla a chomhlíonadh chun a chinntiú go gcomhlíonann forbairtí tithíochta treoirlínthe ábhartha an Rialtais. Trína pleananna úsáide talún reachtúla agus a feidhmeanna bainistíochta forbartha, cinntíonn an Chomhairle go ndéantar talamh leordhóthanach agus iomchuí a chriosú d'fhorbairt chónaithe, go ndéantar tithíocht shóisialta a sheachadadh trí Chuid V a chur i bhfeidhm, agus go ndéanann sí bainistíocht ar fhorbairt tithíochta i ngach limistéar den

chontae. Sa chaibidil seo, cuirtear an creat agus na cuspóirí pleanála spásúlachta ar fáil chun tithíocht inbhuanaithe a sholáthar sa chontae.

4.2 Gníomhú ar son na hAeráide agus Tithíocht

Díreoidh an Chomhairle an méid seo a leanas inter alia:

- Caighdeán nua tógála FNTF a chur i bhfeidhm maidir le gach teaghais chónaithe nua (tithe agus árasáin). Tá tithe FNTF 70% níos tíosaí ar fhuinneamh agus astaíonn siad 70% níos lú dé-ocsaíd charbóin ná iad siúd a tógadh faoi rialacháin tógála roimhe seo.
- Forbairt nua tithíochta a threorú amach ó cheantair atá i mbaol tuile agus / nó creimeadh cósta.
- A cheangal ar iarratais phleanála ar thithíocht a thaispeáint gur cuireadh oiriúnú don athrú aeráide san áireamh i suíomh, leagan amach agus dearadh an togra.

4.3 Comhthéacs Beartais

Tá fócas an bheartais náisiúnta tithíochta reatha go príomha ar réitigh a fháil ar na saincheistanna soláthair tithíochta atá forleithne ar fud na tíre agus an t-easnamh i ngach cineál tithíochta agus tionachta, sóisialta agus príobháideach. Sáraíonn na freagraí beartais náisiúnta seo dhá ról na Comhairle.

Atógáil Éireann– An Plean Gníomhaíochta um Thithíocht agus Easpa Dídine

Dearadh an doiciméad beartais is suntasaí 'Atógáil Éireann' chun dlús a chur leis an soláthar tithíochta sa tír agus chun dul i ngleic le ganntanas tithíochta na tíre. Is plean gníomhaíochta-tiomáinte é atá dírithe ar chúig philéar idirghaolmhara:

- Colún 1 - Aghaidh a thabhairt ar Easpa Dídine
- Colún 2 - Dlús a chur le Tithíocht Shóisialta
- Colún 3 - Tuilleadh Tithe a Thógáil
- Colún 4 - An Earnáil Cíosa a Fheabhsú
- Colún 5 - Úsáid a bhaint as Tithíocht Reatha

Leagtar amach sa phlean sraith beart agus spriocanna atá ag an Rialtas a bhfuil sé mar aidhm acu seachadadh tithíochta ar fud na tíre a mhéadú agus a luathú. Tá sprioc ann an leibhéal tógála bliantúil a dhúbailt go 25,000 aonad faoi 2020 agus 47,000 aonad de thithíocht shóisialta a sheachadadh suas go dtí 2021.

Féachann an plean leis an earnáil cíosa a fheabhsú trí iarracht a dhéanamh cíos a dhéanamh níos inacmhainne agus earnáil chíosa phríobháideach tarraingteach, inmharthana agus inbhuanaithe a chruthú. Mar chuid den straitéis seo tá 'Tógáil le Ligean ar Cíos' agus 'Cónaí Comhroinnte' tagtha chun cinn.

- Is forbairtí mórsála iad forbairtí 'Tógáil le Ligean ar Cíos' a bhfuil sé d'acmhainn acu cóiríocht chónaithe a sholáthar ar luas agus ar scála atá i bhfad níos mó ná forbairtí níos traidisiúnta.
- Is éard atá i 'cóiríocht chomhroinnte' nó 'Comhchónaí' ná cóiríocht ar cíos arna bhainistiú go gairmiúil ina bhfuil seomraí aonair ar cíos laistigh d'fhorbairt fhoriomlán a chuimsíonn rochtain ar shaoráidí agus taitneamhachtaí comhroinnte nó comhchoiteanna.

Creat Náisiúnta Pleanála - Tionscadal 2040

Sa CPN, leagtar amach an fhís fhadtéarmach do thithíocht na hÉireann sa todhchaí, is é sin *“soláthar tithíochta ar ardchaighdeán a chothromú a fhreastalaíonn ar riachtanais daonra éagsúil, ar bhealach a fhágann gur áiteanna maithe iad cathracha, bailte, sráidbhailte agus ceantair thuaithe chun cónaí iontu anois agus amach anseo”*¹⁸.

Sa CPN, leagtar croíphrionsabail amach freisin chun seachadadh tithíochta sa todhchaí a threorú ag gach leibhéal Rialachais agus atá corpraithe sa chaibidil seo.

I measc na bpríomh-NPOanna tá:

- Tugann NPO 33- tús áite do sholáthar tithe nua in áiteanna ar féidir leo tacú le forbairt inbhuanaithe agus ar scála iomchuí soláthair i gcoibhneas leis an suíomh.
- NPO 34 - tacaíonn sé le tithe inoiriúnaithe ar feadh an tsaoil a sholáthar a fhéadfaidh freastal ar riachtanais athraitheacha tí le himeacht ama.

---

¹⁸An Chreat Náisiúnta Pleanála, Leathanach 91

- NPO 35 - dlús cónaithe i lonnaíochtaí a mhéadú, trí raon beart lena n-áirítear laghduithe ar fholúntas, athúsáid na bhfoirgneamh atá ann cheana, scéimeanna forbartha inlíonta, athghiniúint limistéar nó láithreán-bhunaithe agus airde foirgneamh méadaithe.
- NPO 37 - Measúnú ar Éileamh ar Riachtanas Tithíochta (NHDA) le tabhairt faoi do gach limistéar údaráis áitiúil d'fhonn riachtanais tithíochta sa todhchaí a chomhghaolú agus a ailíniú go cruinn.

Sa CPN tugtar breac-chuntas go gcaithfear a chinntiú freisin go dtógtar níos mó tithe inacmhainne le díol nó le ligean ar cíos, go háirithe i gcathracha, i mbailte agus i sráidbhailte, i dteannta leis an infheistíocht shuntasach i dtithíocht shóisialta, go háirithe i gcathracha, i mbailte agus i sráidbhailte, rud a chuireann ar chumas daoine rogha a dhéanamh maireachtáil laistigh dá bpobail agus níos gaire don áit a n-oibríonn siad. Éascófar é seo trí bhainistíocht talún níos réamhghníomhaí agus trí bhonneagar cumasúcháin a sholáthar, go háirithe ar thalamh údaráis áitiúil agus faoi úinéireacht an Stáit. Is gá freisin solúbthacht a sholáthar maidir le dearadh agus dlús, go háirithe i gcroí uirbeacha chun tógáil níos cost-éifeachtaí agus tithe éagsúla a chumasú do cheannaitheoirí céaduaire.

Straitéis Spásúlachta Réigiúnach agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt

Treisiónn an SSER an tábhacht a bhaineann le díriú ar an cúig colún atá in Atógáil Éireann, le CPR 32 ag cur na bhforálacha seo i bhfeidhm. Tugann an SSER breac-chuntas freisin ar an ngá atá ann an meascán tithíochta agus na tíopeolaíochtaí a éagsúlú agus an MÉRT a úsáid chun bonn fianaise láidir a sholáthar chun cabhrú le tuairimí straitéiseacha fadtéarmacha a fhorbairt ar riachtanais tithíochta ar fud gach tionachta agus tíopeolaíochta. Tacaíonn an SSER le ról na Gníomhaireachta Forbartha Talún i gcomhordú talún le haghaidh seachadadh tithíochta agus le húdaráis áitiúla úsáid a bhaint as feidhmeanna gníomhacha bainistíochta talún mar OCÉ chun talamh a chur ar fáil le haghaidh tithíochta nua.

Treoirínte Alt 28

Soláthraíodh Treoirínte Alt 28 le déanaí freisin chun cabhrú le haschur tithíochta a mhéadú. Tógann na 'Treoirínte um Fhorbairt Uirbeach agus Airde Foirgnimh d'Údaráis Phleanála' a foilsíodh in 2018 ar an gcreat beartais straitéiseach atá leagtha amach sa CPN a thacaíonn le

dlúis níos airde agus fás uirbeach níos dlúithe. Nuashonraíodh na ‘Treoirlínte um Chaihdeáin Dearaidh d’Árasáin Nua d’Údaráis Phleanála’ in 2018 agus tá sé mar aidhm ag na leasuithe meascán de chineálacha árasáin a chumasú, soláthar níos fearr a dhéanamh d’athchóiriú foirgneamh agus scéimeanna inlíonta, agus aghaidh a thabhairt ar na eárnálacha um ‘tógáil le ligean ar cíós’ agus um ‘cónaí comhroinnte’ atá ag teacht chun cinn.

An tAcht um Athghiniúint Uirbeach agus Tithíocht 2015

Ba é aidhm an Achta seo talamh a thabhairt ar aghaidh i gceantair ina bhfuil gá le tithíocht agus i gceantair ina bhfuil gá le hathnuachan chun cosc a chur air iad a bheith díomhaoin nó folamh. Foráiltear leis an Acht don Tobhach Láithreáin Fholamh agus clár de shuíomhanna folmha i gceantair ina bhfuil gá le tithíocht agus i gceantair a bhfuil gá le hathnuachan.

Mar thoradh ar an Acht rinneadh athruithe suntasacha ar sheachadadh tithíochta sóisialta faoi Chuid V den Acht Pleanála agus Forbartha 2000 (arna leasú). Íslíodh an oibleagáid tithíochta sóisialta ó 20% go 10%. Mar atá leagtha amach i gCiorclán 36, 2015 na 6 rogha atá ar fáil anois d’fhorbróirí (Féach Cuid 4.7.1).

An tAcht um Pleanáil agus Forbairt (Tithíocht) agus um Thionóntachtaí Cónaithe 2016

Leis an Acht tugadh bearta isteach chun an próiseas pleanála a shruthlíniú chun seachadadh tithíochta a bhrostú trí shocruithe a thabhairt isteach d’iarratais phleanála mear d’fhorbairt straitéiseach tithíochta (FSTanna). Is forbairtí iad seo de 100 aonad tithíochta nó níos mó, cóiríocht do mhic léinn le 200 spás leapa nó níos mó, nó forbairtí cóiríochta roinnte de 200 spás leapa nó níos mó agus déantar na hiarratais phleanála go díreach chuig an mBord Pleanála lena gcinneadh.

Thug an tAcht seo Criosanna Brú Cíosa (CBC) isteach agus thug sé Beart Intuarthachta Cíosa isteach chun méaduithe cíosa a theorannú ag 4% in aghaidh na bliana i CBCanna. Go dtí seo, tá Toghcheantar Ghuaire an CBC amháin ainmnithe sa chontae agus beidh an t-ainmniú fós i bhfeidhm go dtí 31 Nollaig 2021 (ach amháin má dhéantar é a leathnú). Tugadh isteach reachtaíocht laistigh de cheantair atá ainmnithe mar CBCanna a éilíonn cead pleanála sa chás go bhfuil sé ar intinn ag duine a mhaoin a ligean chun críocha gearrthéarmacha ligthe.

Tá an chaibidil seo curtha le chéile timpeall an CPN, an SSER agus na cúig cholún de Atógáil Éireann agus tá sé bunaithe ar na bearta reachtaíochta agus beartais thuasluaite a ghlacadh le déanaí.

4.4 Straitéis Tithíochta Inbhuanaithe

4.4.1 Sprioc

Is cuid lárnach i seachadadh na bpobal inbhuanaithe tithíocht atá oiriúnach do riachtanais an áititheora, i suíomh a bhfuil rochtain áisiúil aige ar sheirbhísí riachtanacha agus a thacaíonn le rannpháirtíocht i ngníomhaíochtaí sóisialta agus áineasa. Maidir leis seo, is é príomhaidhm tithíochta na Comhairle *“a chinntiú go mbeidh rochtain ag gach teaghlach i gContae Loch Garman ar thithíocht shlán ar ardchaighdeán a oireann dá riachtanais ar phraghsanna réasúnta i bpobal inbhuanaithe”*.

Is féidir pleanáil úsáide talún a úsáid go héifeachtach chun a chinntiú go ndéantar tithíocht sa todhchaí a sheachadadh ag na láithreacha cearta, go n-úsáidtear agus go bhforbrófar talamh go héifeachtúil ar scála agus dlús iomchuí agus go bhféafdaidh dá bharr an tithíocht nua agus a áitritheoirí comhtháthú go héasca agus go rathúil sa phobal áitiúil agus sa lonnaíocht.

Bainfear an aidhm seo amach mar a leanas trí phríomhphrionsabail an CPN a úsáid:

- Ardchaighdeán tithíochta agus cáilíocht beatha a chinntiú d’áitritheoirí sa todhchaí chomh maith le tithíocht atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil agus sóisialta de agus déanamh áiteanna trí phleanáil chomhtháite agus dearadh den scoth i gcónaí.
- Tabharfar tosaíocht do shuíomh na tithíochta nua, lena n-áirítear tithíocht do dhaoine scothaosta agus do dhaoine faoi mhíchumas, sna lonnaíochtaí atá ann cheana chun rochtain níos fearr a thabhairt do dhaoine ar sheirbhísí, chun úsáid talún níos éifeachtaí a chinntiú agus chun comhtháthú níos fearr leis an mbonneagar atá ann cheana a cheadú.
- Tá scála agus cineál an tsoláthair tithíochta sa todhchaí le cur in oiriúint do mhéid agus do chineál na lonnaíochta ina bhfuil sé beartaithe é a lonnú.

- Rogha a sholáthar maidir le cineál tithíochta, tionacht agus cóiríocht, freagairt do riachtanas agus leanúint le forbairt tithe ar feadh an tsaoil mar chuid de scéimeanna cónaithe.
- An stoc tithíochta atá ann a úsáid chun freastal ar éileamh sa todhchaí.

Cuspóirí Tithíochta Straitéiseacha

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH01

A chinntiú go gcuireann forbairtí cónaithe nua le comharsanachtaí inbhuanaithe agus go léiríonn siad riachtanais atá uilechuimsitheach agus freagrúil do riachtanais fhisiciúla nó chultúrtha na ndaoine a úsáideann iad, go bhfuil siad i suíomh maith i gcoibhneas leis na seirbhísí sóisialta, pobail, tráchtála agus riaracháin agus go mbeidh siad comhtháite leis an bpobal ina mbeidh siad suite.

Cuspóir SH02

A chinntiú go soláthraíonn gach forbairt chónaithe nua timpeallacht mhaireachtála d'ardchaighdeán le foirgnimh tarraingteacha agus éifeachtúla atá suite i réimse poiblí ar ardchaighdeán agus a bhfreastalaíonn spásanna oscailte dea-dheartha agus dea-suite orthu.

Cuspóir SH03

Iarracht a dhéanamh gach teaghlach a éascú chun rochtain a fháil ar thithíocht ar ardchaighdeán atá oiriúnach do chúinsí an teaghlaigh agus dá bpobal roghnaithe féin. Beidh tosaíocht na Comhairle ag freastal ar na riachtanais is géire - iad siúd nach bhfuil in ann soláthar dá gcóiríocht óna gcuid acmhainní féin nó a bhfuil gá acu le tacaíocht tithíochta nó tithíochta ar bhealach eile.

Cuspóir SH04

A chinntiú go n-íoslaghdaítear an úsáid d'acmhainní nádúrtha agus na tionchair ar shócmhainní nádúrtha le forbairt chónaithe nua. Ba cheart go n-uasmhéadóidh na láithreacha a roghnófar d'fhorbairtí cónaithe an acmhainn atá ann modhanna iompair

inbhuanaithe a úsáid, mar shampla siúl, rothaíocht agus iompar poiblí chun an spleáchas ar bhreoslaí iontaise a laghdú. Ba cheart go ndéanadh dearadh na n-aonad cónaithe agus na seirbhísí bainteacha úsáid fuinnimh in-athnuaite a uasmhéadú agus an úsáid uisce a íoslaghdú.

4.5 Riachtanais Tithíochta

4.5.1 Tithíocht do Chách

Beidh sé mar aidhm ag gach tithíocht nua agus, nuair is féidir, tiontú agus athchóiriú tithíochta tithe a sheachadadh atá deartha go huilíoch agus oiriúnaithe go héasca chun freastal ar riachtanais athraitheacha tí le himeacht ama. Tabharfaidh sé sin rogha níos fearr maidir leis an áit a bhfuil daoine ina gcónaí, agus cuirfidh sé ar a gcumas fanacht ina dtithe féin de réir mar a athraíonn a riachtanais. Trí ghnéithe a ionchorprú in áitribh a chumasaíonn oiriúnú, agus trí mhachnamh cúramach a dhéanamh ar leagan amach agus ar sholáthar dóthain spáis do dhaoine bogadh iontu, beidh teaghaisí oiriúnach do raon leathan teaghlach agus cuairteoirí a mhéid agus is féidir.

Bhí an Chomhairle an-réamhghníomhach i réimse na rochtana uilíche agus na dtithe ar feadh an tsaoil, ag éileamh go mbeadh 20% de scéimeanna cónaithe cúig aonad nó níos mó ina dtithe ar feadh an tsaoil. Mar thacaíocht do NPO 34, leanfaidh an Chomhairle de bheith ag cur i bhfeidhm ar an gcaighdeán beartais seo agus beidh ráitis rochtana ag teastáil uaithi¹⁹ le cur isteach le hiarratais phleanála ar scéimeanna cónaithe de chúig aonad nó níos mó (Féach Mír 3, Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha Imleabhar 2).

4.5.2 Riachtanais Tithíochta

Is é cuspóir Straitéis Tithíochta Chontae Loch Garman (Imleabhar 9) a chinntiú go ndéantar foráil sa PFC do thithíocht dhaonra an cheantair atá ann agus a bheidh ann amach anseo ar

---

¹⁹Is meicníocht bhainistíochta forbartha é ráiteas rochtana, a úsáidtear chun an cur chuige maidir le rochtain laistigh den scéim a bhfuiltear ag cur isteach air a mhíniú agus a chosaint agus an chaoi a bhfreagraíonn dearadh na scéime do riachtanais na n-úsáideoirí ionchasacha go léir.

an mbealach a leagtar amach sa straitéis. Áiríodh leis seo riachtanais tithíochta atá ann cheana agus a d'fhéadfadh a bheith ann a aithint.

Mar thacaíocht do NPO 37, chuir bonn leathan de Mheasúnacht ar Éileamh ar Riachtanas Tithíochta (MÉRT) bonn eolais faoi ullmhúchán na Straitéise Tithíochta²⁰ Aithníodh sa MÉRT agus an Straitéis Tithíochta na riachtanais tithíochta seo a leanas le linn shaolré an PFC:

Bunaithe ar Shamhail Straitéise Tithíochta traidisiúnta na Roinne Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil²¹ foirmle blianachta, aithníodh sa Straitéis Tithíochta nach gcomhlíonfaidh 537 den 6,488 teaghlach breise le linn thréimhse an phlean na critéir inacmhainneachta d'úinéireacht tí le linn thréimhse an phlean atá comhionann le 8.3% d'iomlán na dteaghlach breise i gContae Loch Garman.

Tábla 4-1 Achoimre ar Riachtanais Tithíochta Sóisialta (agus Inacmhainne) 2021-2027

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Iomlán
Teaghlaigh Ionchais Breise	918	928	938	943	956	967	838	6,488
Riachtanais Tithíochta Sóisialta (agus Inacmhainne)	48	56	64	75	90	104	100	537
% (mar Iomlán na dTeaghlach Réamh-mheasta Breise)	5.26%	5.99%	6.77%	7.93%	9.45%	10.76%	11.96%	8.3%

Rinneadh anailís bhreise chun riachtanais MÉRT a léiriú mar atá leagtha amach sa CPN agus a thuiriscítear go mion i Mír 4.4 den Straitéis Tithíochta. Dhírigh an anailís seo ar na teaghlaigh bhreise ionchais d'fhonn scrúdú a dhéanamh ar ghnéithe ar nós Rialacha an Bhainc Ceannais maidir le cáiliú do mhorgáiste, cíos príobháideach chomh maith le tásca ar chomhdhéanamh teaghlaigh, tionacht agus cineál teaghaise.

²⁰Glacadh an cur chuige seo in éagmais treorach agus modheolaíochta mionsonraithe chun tacú le húdaráis áitiúla agus HNDAnna á n-ullmhú.

²¹Cuid V den Acht Pleanála agus Forbartha, 2000, Soláthar Tithíochta: Straitéis Shamhail Tithíochta agus Treoir Céim ar Chéim ó 2000.

Chinn an anailís seo nach gcáileoidh 2,476 de na 6,488 teaghlach breise ionchais le haghaidh morgáiste le linn thréimhse an phlean mar gheall ar Rialacha an Bhainc Ceannais (féach Mír 4.4.1 sa Straitéis Tithíochta le haghaidh tuilleadh sonraí). Cinneadh freisin nach gcomhlíonfaidh 2,141 de na 6,488 teaghlach breise na critéir inacmhainneachta maidir le cíos príobháideach le linn thréimhse an phlean.

Tábla 4-2 Forbhreathnú ar Cháilíocht Morgáiste agus Inacmhainneacht Cíosa Príobháideach do Theaghlaigh Bhreise Ionchais i gContae Loch Garman²²

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Iomlán
Teaghlaigh Ionchais nach gCáilíonn le haghaidh Morgáiste chun an Mhaoín is Saoire a Cheannach	283	286	332	373	395	399	406	2,476
Teaghlaigh Ionchais nach bhfuil i ndóthain acmhainní acu chun Cíosa Príobháideach a Fháil (bunaithe ar leithdháileadh Éileamh RTB de réir Cineál Aonaid)	243	293	296	298	336	345	329	2,141

Ag féachaint don difríocht sna huimhreacha idir an tsamhail thraidisiúnta agus na ríomhanna nua MÉRT, meastar go bhfuil údar le ranníocaíocht Chuid V 10% ar a laghad a chur i bhfeidhm. Oibreoidh an Chomhairle chun tionchar a imirt ar bheartas an Rialtais chun méadú a chur ar an méid a cheadaítear a ghearradh chun an méid a shainithnítear sa MÉRT (circa) a léiriú. 38%).

²²Ba chóir a thabhairt faoi deara gur breithníodh cáilíocht morgáiste agus cíosa príobháideach ina n-aonar agus dá bhrí sin níor cheart iad a chomhiomlánú. D'fhéadfaí nach shuimítear go díreach an líon iomlán mar gheall ar shlánú

Soláthraíonn an MÉRT faisnéis thábhachtach freisin maidir le méideanna na dteaghlach atá leagtha amach i dTábla 4-3.

Tábla 4-3 Réamhaisnéisí maidir le Méid Teaghlaigh na dTeaghlach Bhreise Ionchais i gContae Loch Garman 2021-2027²³

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Iomlá n
Teaghlach 1 duine	90	92	94	96	98	100	80	651
Teaghlach 2 dhuine	202	205	207	209	212	215	183	1,433
Teaghlach 3 duine	176	177	178	179	181	182	153	1,226
Teaghlach 4 dhuine	230	233	237	239	244	248	214	1,645
Teaghlach 5 dhuine+	221	221	221	220	221	222	206	1,532

Soláthraíonn an MÉRT réamhaisnéisí maidir le cineál teaghaise le linn thréimhse an phlean. Tá sé seo leagtha amach i dTábla 4-4. Soláthraíonn Cuid 4.7.5 tuilleadh sonraí faoin miondealú ar na cineálacha tithe a shaothrófar i bhforbairtí cónaithe nua sa chontae.

Tábla 4-4 Réamhaisnéisí maidir le Méid Teaghlaigh na dTeaghlach Bhreise Ionchais i gContae Loch Garman 2021-2027²⁴

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Iomlá n
1 Sheomra Leapa	70	71	71	71	72	73	54	483
2 Sheomra Leapa	290	293	296	296	300	303	238	2,016
3 Sheomra Leapa	395	400	405	407	413	418	378	2,817

²³D'fhéadfaí nach shuimítear go díreach an líon iomlán mar gheall ar shlánú

²⁴D'fhéadfaí nach shuimítear go díreach an líon iomlán mar gheall ar shlánú

4 Sheomra Leapa +	162	164	166	168	171	173	168	1,172
Iomlán	917	928	938	942	956	967	838	6,488

4.6 Suíomhanna do Thithíocht sa Todhchaí

De réir an CPN, treoróidh an tÚdarás Pleanála forbairt chónaithe nua chuig bailte, sráidbhailte agus lonnaíochtaí tuaithe an chontae de réir na Croí-Straitéise agus na Straitéise Lonnaíochta i gCaibidil 3.

Cuimsíonn an CPN cuspóir freisin gur chóir 30% ar a laghad de na tithe nua go léir a sheachadadh laistigh de lorg tógtha na lonnaíochtaí. Comhlíonfar é seo nuair a bheidh pleananna ceantair áitiúla á n-ullmhú do bhailte an Chontae.

Tacaíonn agus aithníonn an Chomhairle an ról tábhachtach a chuirfeadh suíomhanna seirbhísithe i sráidbhailte an chontae ar fáil. Chuirfeadh na suíomhanna seo rogha tarraingteach ar fáil seachas tithíocht tuaithe aonair agus chuirfeadh siad le beogacht na sráidbhailte seo. De réir NPO 18b oibreoidh an Chomhairle le hUisce Éireann agus le comhlachtaí bonneagair eile agus fiosróidh sí roghanna féideartha eile chun an clár tithe nua i mbailte beaga agus sráidbhailte a sheachadadh (Féach Caibidil 9 le haghaidh tuilleadh sonraí).

Maidir le hárasáin, is iondúil go nglacfar le forbairt den chineál seo i lár na mbailte, ar scálaí iomchuí. Féadfar scéimeanna beaga árasáin a mheas i lár na sráidbhailte agus beidh an scála ag brath ar shaintréithe agus ar mhéid an tsráidbhaile. Sna Sráidbhailte Beaga (Ordthas Lonnaíochta Leibhéal 5), áfach, beidh soláthar árasáin teoranta do thiontú foirgneamh atá ann cheana féin m.sh. úsáid an chéad urláir thar shiopa nó gruagairí le haghaidh árasán.

Ní bhreithneofar tithíocht aonair amuigh faoin tuath ach sa chás go bhfuil sé ann dóibh siúd a bhfuil riachtanas feidhmiúil eacnamaíoch nó sóisialta acu maireachtáil ann mar atá leagtha amach i Mír 4.9 agus Tábla 4-6.

Suíomhanna le haghaidh Cuspóirí Tithíochta sa Todhchaí

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH05

Tosaíocht a thabhairt do sholáthar tithíochta nua i lonnaíochtaí atá ann cheana agus ar scála agus dlús iomchuí i gcoibhneas leis an suíomh de réir an Chreata Pleanála Náisiúnta, an Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt agus an Croí-Straitéis agus an Straitéis Lonnaíochta sa PFC.

Cuspóir SH06

Breithniú a dhéanamh ar sholáthar suíomhanna seirbhísí d'fhorbairt chónaithe i sráidbhailte an chontae faoi réir réitigh inbhuanaithe agus iomchuí seirbhísí uisce a chur i bhfeidhm i gcomhar le páirtithe leasmhara ábhartha agus faoi réir chomhlíonadh na gcritéar ábhartha pleanála agus comhshaoil eile go léir.

4.7 Seachadadh Tithíochta sa Todhchaí

Úsáidfidh an Chomhairle na meicníochtaí pleanála spásúlachta seo a leanas chun cabhrú le seachadadh na n-aonad tithíochta riachtanach

4.7.1 An Straitéis Tithíochta Contae a chur i bhfeidhm

Beidh ról suntasach ag cur i bhfeidhm na Straitéise Tithíochta Contae (Imleabhar 9), agus go háirithe comhaontuithe faoi Chuid V den Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú) maidir le haonaid nua tithíochta sóisialta a sholáthar ar thalamh criosaithe cónaithe sa chontae, ar an gcaoi sin cur le **luasghéarú an tsoláthair tithíochta sóisialta**.

Tugtar breac-chuntas sa Straitéis Tithíochta go seachadfar na haonaid tithíochta sóisialta aitheanta trí roinnt meicníochtaí lena n-áirítear:

- Cuid V den Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000, (arna leasú)
- Tógáil dhíreach ag an údarás áitiúil agus ag comhlachtaí tithíochta ceadaithe (AHBanna).

- Scéim Cóiríochta ar Cíos (RAS), Tionscnaimh Léasanna Tithíochta Sóisialta agus Íocaíochtaí Cúnaimh Tithíochta (ÍCTanna).
- Aonaid chónaithe nua nó dara láimhe a cheannach.

Faoi Alt 96 (3) den Acht um Phleanáil agus Forbairt, 2000, (arna leasú) tá 6 rogha ar fáil anois d'fhorbróirí:

1. Tailte a aistriú;
2. Tógáil agus aistriú suas le 10% de na haonaid tithíochta atá beartaithe;
3. Aonaid tithíochta a aistriú ar aon talamh eile i limistéar feidhme an údaráis phleanála;
4. Aonaid tithíochta a léasú ar an láithreán faoi réir an iarratais nó in aon limistéar eile laistigh de limistéar feidhme an údaráis phleanála;
5. Aistriú talún a chomhcheangal agus ceann amháin níos mó de na roghanna eile; agus
6. Comhcheangal roghanna nach mbaineann úinéireacht talún leo.

I gCuid V den Acht um Phleanáil agus Forbairt, 2000 - Alt 28 Treoirlínte d'Údaráis Phleanála (2017) tugtar treoir d'údaráis áitiúla maidir le comhaontuithe Chuid V a chomhlíonadh mar chuid den phróiseas bainistíochta forbartha, ag aibhsiú an tábhacht a bhaineann le rannpháirtíocht ag an gcéim réamhphleanála luath. Tugann na treoirlínte le fios gurb é an rogha tosaíochta ba cheart do na húdaráis áitiúla a shaothrú ná tithíocht shóisialta a fháil ar an láithreán forbartha, trí úinéireacht a aistriú chuig an údarás áitiúil nó chuig AHB d'fhonn an aidhm meascán sóisialta a bhaint amach i bhforbairtí nua. Leanfaidh an Chomhairle ag obair go dlúth le forbróirí chun seachadadh Chuid V agus cur i bhfeidhm na Straitéise Tithíochta a chinntiú.

4.7.2 Bainistíocht Talún Tithíochta

4.7.2.1 Dlús na bhForbairtí Cónaithe

De ghnáth cuirfear dlús chónaithe i bhfeidhm de réir na dTreoirlínte Cónaithe Inbhuanaithe do Cheantair Uirbeacha agus Tuaithe.

I dTábla 4-5 leagtar amach na dlúis tháscacha a chuirfear i bhfeidhm ar fhorbairtí cónaithe ag Leibhéil 1-4 den Ordlathas Lonnaíochta. Soláthraítear an tábla seo chun críocha treorach amháin. Mar a leagtar amach sa Croí-Straitéis, sonrúidh na CPÁanna do na Príomhbhailte agus na Bailte Móra na dlúis a bheidh i bhfeidhm ar shuíomhanna / cheantair shonracha laistigh de na pleananna sin.

Tábla 4-5 Dlús Táscach agus Leibhéil Scála 1-4 san Ordlathas Lonnaíochta

Uimh. Leibhéil	Cineál Lonnaíochta	Aonaid/Ha
1	Príomhbhailte	25 aonad/ha
2	Bailte Móra	25 aonad/ha
3	Lonnaíochtaí Seirbhíse	<p>25 aonad/ha do lonnaíochtaí criosaithe. Cinnfear an dlús sna lonnaíochtaí atá fágtha ag an leibhéal seo trí thagairt a dhéanamh do mhéid na lonnaíochta agus na dlúis treorach atá leagtha amach i gCaibidil 6 de na Treoirlínte d'Údaráis Phleanála ar Threoirlínte Cónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha (RCRÁ, 2009).</p> <p>Ag teacht leis an gCroí-Straitéis agus cé is moite de Chalafort Ros Láir agus Cill Ruáin, ní thiocfaidh fás daonra de níos mó ná 30% i ngach lonnaíochta faoi 2040. Dá réir sin, níor cheart go méadódh an fhorbairt chónaithe cheadaithe chomhcheangailte an daonra lonnaíochta le níos mó ná 20% dá dhaonra na bliana 2016 le linn shaolré an Phlean seo.</p> <p>Cinnfear scála / líon iomchuí na n-aonad i ngach scéim chónaithe bunaithe ar scála agus tréithe na lonnaíochta aonair.</p>
4	Sráidbhailte Móra	<p>12 aonad/ha</p> <p>De réir na Croí-Straitéise, ní thiocfaidh fás de níos mó ná 30% ar dhaonra gach lonnaíochta faoi 2040. Dá réir sin, níor cheart go méadódh an fhorbairt chónaithe cheadaithe chomhcheangailte an daonra lonnaíochta le</p>

		<p>níos mó ná 20% dá dhaonra na bliana 2016 thar thréimhse an Phlean seo.</p> <p>Go ginearálta, i sráidbhailte ina bhfuil daonra de <400 duine, níor chóir go mbeadh méid na scéime níos mó ná 10-12 aonad, agus i sráidbhailte ina bhfuil daonra de > 400 duine, ba cheart go mbeadh méid na scéime idir 10-15 aonad.</p>
--	--	--

Leibhéal 5-6 Lonnaíochtaí

Breithneofar scála iomchuí na forbartha cónaithe sna lonnaíochtaí seo de réir na dtreoirphrionsabal thíos agus ar bhonn cás ar chás agus aird á tabhairt ar charachtar, ar fheidhm agus ar mhéid na lonnaíochta sin.

Leibhéal 5 Lonnaíochtaí

Sráidbhailte Chatagóir 1: Go ginearálta, is é an treoirphrionsabal nár cheart don fhorbairt chónaithe cheadaithe chomhcheangailte méadú de níos mó ná 20% a chur ar dhaonra na lonnaíochta in 2016 thar thréimhse an Phlean seo. Níor chóir go mbeadh níos mó ná 10-12 aonad i ngach scéim chónaithe.

Sráidbhailte Chatagóir 2: Go ginearálta, is é an treoirphrionsabal ná nár cheart don fhorbairt chónaithe cheadaithe chomhcheangailte méadú níos mó ná 25 duine /10 dteach a chur ar dhaonra na lonnaíochta le linn shaolré an Phlean seo d'fhonn carachtar na lonnaíochtaí a chosaint. Breithneofar méid gach scéime cónaithe ar bhonn cás ar chás agus aird á tabhairt ar scála agus tréithe na lonnaíochta.

Agus cinneadh á dhéanamh ar scála agus dlús cuí na forbartha sna lonnaíochtaí Leibhéal 5, breithneofar an fhorbairt ag féachaint do na Treoirlínte Cónaithe Inbhuanaithe agus beidh sí ag brath ar líon na bhfachtóirí lena n-áirítear:

- Daonra na lonnaíochta agus scála an togra a bhaineann leis an daonra atá ann.
- Rannchuidiú le feabhas a chur ar fhoirm an tsráidbhaile trí phatrún na sráide a threisiú nó trí chabhrú le hathfhorbairt láithreán cúil.
- Rannchuidiú le cáilíochtaí ailtireachta agus comhshaoil an tsráidbhaile a chosaint.
- Bonneagar a bheith ar fáil lena n-áirítear saoráidí cóireála fuíolluisce iomchuí, soláthar uisce agus saoráidí oideachais.

Leibhéal 6 Nóid Tuaithe

Go ginearálta, is é an treoirphrionsabal ná nach gceadófar níos mó ná 5-10 teach i nód tuaithe le linn thréimhse an Phlean seo. Féadfar eisceacht dó seo a mheas i gcás go léirítear gur féidir freastal ar theaghais (i) bhreise gan baint de charachtar tuaithe an nóid.

4.7.2.2 Talamh réidh le forbairt

Is cuid thábhachtach den slabhra soláthair tithíochta é soláthar maith talún atá réidh le forbairt mar go gcuidíonn sé le haonaid tithíochta a sheachadadh. Is é an aidhm atá le talamh a chríosú le haghaidh forbairt chónaithe ná táirgeadh na tithíochta sin a chinntiú. Tá an chandam talún cónaithe criosaithe sa chontae socraithe ag an gCroí-Straitéis. Agus **níos mó tithe á dtógáil** mar phríomhchólún de 'Atógáil Éireann', tá sé tábhachtach go bhféadtar gach talamh criosaithe cónaithe a fhorbairt, seachas cuid de chandam na Croí-Straitéise a bheith 'ceangailte le' tailte nach bhforbrófar ar chúiseanna lena n-áirítear talamh srianta úinéireachta nó bonneagair.

Maidir leis seo, leagann an CPN amach cur chuige nua trí shraith maidir le criosú talún:

- Tá talamh Shraith 1 réidh le forbairt;
- Is féidir tailte Shraith 2 a sheirbhísiú laistigh de shaolré sé bliana an phlean ach tá srian orthu faoi láthair mar gheall ar an ngá atá le bonneagar éigin a sholáthar; agus
- Ní dócha go ndéanfar nó nach féidir seirbhísiú a dhéanamh ar thailte Shraith 3 le linn shaolré an phlean.

Scrúdóidh ullmhúchán na bpleananna ceantair áitiúla go criticiúil na tailte criosaithe cónaithe go léir atá ann, go háirithe tailte atá criosaithe go stairiúil agus atá

neamhforbartha, chun a fháil amach an bhfuil tailte comhchosúla dea-shuite agus réidh le forbairt ach gan ach tailte neamhchriosaithe ar fáil.

Cuirfidh an Chomhairle cur chuige an CPN i bhfeidhm chun a chinntiú (a) go bhfuil go leor talún criosaithe le haghaidh forbairt chónaithe, (b) go bhfuil an talamh seo ar fáil, seirbhísithe agus réidh le forbairt, agus (c) go **ndéanfar níos mó tithe a thógáil**.

Tá forbairt chéimnithe talún tábhachtach freisin chun seachadadh tithíochta tráthúil agus éifeachtach a bhaint amach agus beidh sé seo nasctha leis an gcur chuige srathach i leith criosú úsáide talún cónaithe de réir na modheolaíochta atá leagtha amach sa CPN.

4.7.2.3 Bainistíocht Ghníomhach Talún

Úsáidfidh an Chomhairle na cumhachtaí atá aici chun soláthar talún le haghaidh tithíochta a bhainistiú. Cuimsíonn sé seo cumhachtaí an Tobhaigh Láithreán Folamh agus cumhachtaí OCÉ agus déantar tuilleadh plé air i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte.

4.7.2.4 An Ghníomhaireacht Forbartha Talún

Bunaíodh an Ghníomhaireacht Forbartha Talún chun príomhthailte faoi úinéireacht an stáit a chomhordú agus a fhorbairt le haghaidh athghiniúna agus forbartha, agus chun coimeál talún straitéiseach a thiomáint ag obair le húinéirí talún san earnáil phoiblí agus phríobháideach chun seachadadh tithíochta agus forbairt eile a chur chun cinn. Meastar go mbeidh Ordú Ceannaigh Éigeantach (OCÉ) agus cumhachtaí reachtacha eile ag an ngníomhaireacht chun ról bainistíochta talún níos réamhghníomhaí a cheadú. Oibreoidh an Chomhairle leis an nGníomhaireacht chun príomhshuímh agus tailte a ghníomhachtú a chabhróidh le tithíocht a sheachadadh.

4.7.2.5 Fás Dlúth

Cuirfidh forbairt talún ag dlúis níos airde chun fás dlúth a bhaint amach. Tá na forálacha dlúis a leithdháiltear ar gach leibhéal san Ordlathas Socraíochta leagtha amach i gCaibidil 3 Croí-Straitéis. Déantar tuilleadh plé ar fhás dlúth i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte.

4.7.3 Úsáid an Stoic atá ann cheana

Leanfaidh an Chomhairle ag spreagadh **úsáid an stoic tithíochta atá ann cheana** agus a athchóiriú. I Straitéis agus Plean Gníomhaíochta um Thithe Folamh na Comhairle 2018-2021, léiríodh go raibh 5,918 teach folamh (bunaithe ar Dhaonáireamh 2016) agus 110 tithíocht shóisialta folamh sa chontae. Tugadh breac-chuntas ann ar an modheolaíocht atá le déanamh chun leibhéal an fholúntais a dhearbhu, agus na bearta atá le leanúint chun tacaí folmha tí a úsáid.

Breithneofar an t-athrú ar úsáid réadmhaoine tráchtála folamh go húsáid chónaithe in áiteanna iomchuí agus de réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair. Forbraíodh ‘Ag tabhairt Tithe ar Ais - Lámhleabhar chun Foirgnimh atá ann cheana a Athúsáid’ (DHPLG 2018) chun tacú le hathúsáid foirgneamh aosta / folamh inár mbailte agus sráidbhailte le haghaidh úsáide cónaithe agus chun iad a éascú. Aithníonn an Lámhleabhar go bhféadfadh athbheochan na bpríomhshráideanna trí aonaid chónaithe dea-phleanáilte agus deartha, go háirithe os cionn siopaí, cuidiú le lár bailte agus sráidbhailte níos lú a athnuachan (féach Caibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte le haghaidh tuilleadh sonraí).

Soláthraíonn Pleanáil agus Forbairt (Leasú) (Uimh. 2) 2018 (IR Uimh. 30 de 2018) díolúine, ar feadh tréimhse ama, d’athrú úsáide, agus d’oibreacha gaolmhara, d’áitribh thráchtála folamh chun críocha cónaithe. Ligeann an díolúine seo athrú ar úsáid aonad tráchtála folamh i gceantair uirbeacha, lena n-áirítear ceantair atá folamh nó tearcúsáidte thar áitribh bhunurláir, ina n-aonaid chónaithe gan a bheith ag dul tríd an bpróiseas pleanála. Éascóidh sé seo don soláthair tithíochta méadaithe a bhfuil géarghá leis, a sholáthar, chomh maith le húsáid na spásanna folmha tearcúsáidte a uasmhéadú agus cuideoidh sé le croí na gceantar uirbeach a athnuachan. Féadtar leas a bhaint as an díolúine suas go dtí an 31 Nollaig 2021 agus tá sé faoi réir liosta coinníollacha agus teorainneacha.

4.7.4 Tionacht Tithíochta

Déantar cur síos ar thionacht tithíochta mar chóiríocht úinéirí-áitithe agus cóiríocht ar cíos agus soláthraítear go príobháideach é nó trí chomhlachtaí tithíochta poiblí.

Sa Daonáireamh 2016, deimhnítear go bhfanann rátaí úinéireachta tí sa chontae ard, agus 71.5% de na teaghlaigh in úinéir an chontae á n-áitiú. Bhí sé seo i bhfad níos airde ná meán an Stáit de 67.7%. Thug an Daonáireamh le fios go bhfuil an earnáil cíosa príobháideach ag dul i méid sa chontae. Ba é ráta na réadmhaoine príobháideacha ar cíos ná 14.6%, agus cé go bhfuil an figiúr seo níos ísle ná meán an Stáit 18.2%, bhí an ráta fáis sa chontae (3.7%) níos mó ná dhá oiread mheán an Stáit (1.4%). Bhí dáileadh spásúil soiléir ar an earnáil phríobháideach ar cíos agus bhí na rátaí agus na huimhreacha is airde lonnaithe sna príomhlonnaíochtaí.

Is léir freisin go bhfaigheann an margadh tithíochta ar cíos príobháideach fóirdheontas mór ó mhaoiniú stáit i bhfoirm Íocaíochtaí Cúnaimh Tithíochta (HAP), an Scéim Cóiríochta Cíosa (RAS) agus Forlíonadh Cíosa.

Is gá díriú ar an dá thionacht i soláthar tithíochta sa todhchaí. Aibhsíonn an t-aistriú i dtreo na tionachta ar cíos an gá atá leis **an earnáil cíosa a fheabhsú** trí sholáthar na n-aonad ar chíosanna inacmhainne a mhéadú ar fud gach cineál cineálacha tithíochta, i.e. tithe agus árasáin.

Tá ról ag árasáin maidir le soláthar tithíochta a mhéadú agus freastal ar éileamh, go háirithe an earnáil cíosa. Féadfar árasáin a chur ar fáil le díol, más le haghaidh áitiú úinéara nó le ligean ar cíos, nó samhlacha tithíochta níos déanaí a thógtar go sonrach chun críocha cíosa (m.sh. 'Tógáil le Ligean ar Cíosa' nó 'Cónaí Comhroinnte').

Is cuid shonrach den earnáil tithíochta ar cíos é tithíocht do mhic léinn a bhfuil tréithe agus riachtanais ar leith aige. Caithfidh suíomh na cóiríochta do mhic léinn saintógtha a bheith chomh gar agus is féidir don lárionad oideachais, chomh maith le bheith ceangailte le bonneagar inrochtana ar nós siúlóide, rothaíochta agus iompair phoiblí. Spreagfaidh an Chomhairle soláthar cóiríochta do mhic léinn in éineacht le haon fhorbairt ar champais oideachais trí leibhéal sa chontae sa todhchaí.

4.7.5 Cineálacha Tí

Aithníodh sa MÉRT, a chuir bonn eolais faoin Straitéis Tithíochta, an gá atá le meascán de chineálacha tithe chun riachtanais éagsúla tithíochta an daonra atá ann agus a bheidh ann

amach anseo a léiriú. Is léir go bhfuil gá le háitribh seomra leapa amháin agus dhá sheomra leapa.

Tithe

Leanfaidh tithe de bheith mar an gcineál tí is fearr le go leor teaghlach sa chontae.

Tugann an MÉRT le fios go bhfuil gá le meascán de mhéideanna aonaid a sholáthar chun freastal ar chomhdhéanamh teaghlach sa chontae sa todhchaí. Maidir leis seo, i gcás ina moltar scéim chónaithe le tithe, ba cheart go bhforálfadh an fhorbairt don mheascán cineál tí seo a leanas, **ach amháin i gcásanna ina bhfuil feidhm ag RPPS 2 de na Treoirlínte Árasáin d'Údaráis Pleanála**

- 25% tithe dhá sheomra leapa
- 30% tithe trí sheomra leapa
- 30% tithe ceithre sheomra leapa / cúig sheomra leapa
- 15% le leithdháileadh ar aon cheann de na nithe thuas bunaithe ar fhianaise ar éileamh.

Cuirfear an caighdeán seo i bhfeidhm ar scéimeanna de 25 aonad nó níos mó. Breithneoidh an tÚdarás Pleanála diall ón meascán cineál tithíochta thuas i gcás ina dtugann riachtanais áitiúla agus / nó fianaise margaidh le tuiscint go bhfuil gá le meascán tithíochta difriúil.

Árasáin

Ní mór do gach forbairt árasán sa chontae, bíodh sé príobháideach nó poiblí, cloí leis na Treoirlínte Árasáin nua. Cuimsíonn na Treoirlínte naoi Riachtanas Sonracha maidir le Beartas Pleanála (RPPSanna) nach mór a chomhlíonadh, agus ionchorpraíodh iad seo nuair is ábhartha sa PFC. Thug na Treoirlínte dhá choincheap nua isteach freisin - árasáin 'Tógáil le Ligean ar Cíos' nó 'Cónaí Comhroinnte/ Comhchónaí.

Árasáin 'Tógtha le Ligean ar Cíos'

Leis an earnáil 'Tógáil le Ligean ar Cíos' atá ag teacht chun cinn cuirtear deiseanna nua ar fáil chun scála agus luas seachadta tithíochta nua a mhéadú. Sainmhínítear BTR mar '*chóiríocht chónaithe saintógtha agus taitneamhachtaí gaolmhara a tógadh go sonracha le haghaidh*

cíosa fadtéarmaí a bhainistíonn agus a sheirbhíonn tiarna talún institiúideach ar bhealach institiúideach. Le BTR, nuair a bheidh sí tógtha, tá an scéim fhoriomlán ar fáil don earnáil cíosa thar thréimhse ama i bhfad níos giorra nuair a bheidh sí críochnaithe agus mar sin tá an tsamhail infheistíochta in ann méid tithíochta i bhfad níos airde a sholáthar ná samhlacha traidisiúnta.

Cé gur dóichí go dtarlóidh forbairt ar scála mór BTR i gcathracha agus i gceantair uirbeacha móra, breithneoidh an Chomhairle an tsamhail tithíochta seo sna príomhbhailte agus sna bailte móra, ar scála iomchuí. Caithfidh na scéimeanna seo RPPS 7 agus 8 a chomhlíonadh sna Treoirínte Árasáin más ábhartha.

Cónaí Comhroinnte/ Comhchónaí

Is formáid nua é seo de chóiríocht chónaithe a chuimsíonn cóiríocht ar cíos arna bhainistiú go gairmiúil, ina bhfuil seomraí aonair ar cíos laistigh d'fhorbairt fhoriomlán a chuimsíonn rochtain ar áiseanna agus taitneamhachtaí comhroinnte nó comhchoiteanna. Mar gheall ar nádúr agus gnéithe sainiúla na forbartha ar chineál Chónaí Comhroinnte, níl sé oiriúnach ach nuair a bhíonn sé ag freagairt do riachtanas tithíochta uirbeach aitheanta ag láithreacha ar leith, e.g. riachtanais chóiríochta gearrthéarmacha d'fhostaithe agus cóiríocht do mhic léinn. Níl an cineál cóiríochta seo oiriúnach do theaghlaigh. Déanfaidh an Chomhairle breithniú ar an tsamhail tithíochta seo i gceantair lárnaigh na bpríomhbhailte agus na mbailte móra, ar scála iomchuí.

Meascán Aonad i bhForbairtí Árasáin

Ag féachaint do RPPS 1 sna Treoirínte Árasáin, comhlíonfar an caighdeán seo a leanas i scéim árasán amháin nó i scéimeanna cónaithe measctha lena n-áirítear tithe agus árasáin:

- D'fhéadfadh suas le 50% aonad aon-sheomra leapa nó stiúideo a bheith san áireamh i bhforbairtí árasáin (gan níos mó ná 20-25% den fhorbairt iomlán atá beartaithe mar stiúideonna, agus ní bheidh aon íosmhéid ag teastáil d'árasáin le trí sheomra leapa nó níos mó. Tá tosaíocht ag comhlíonadh RPPS 1 de na Treoirínte Árasáin maidir le comhlíonadh aon chaighdeáin eile maidir le meascán tithe sa

Phlean seo, ach amháin na ceanglais a bhaineann le comhlíonadh RPPS 2 sna Treoirínte.

Scéimeanna Athchóirithe Foirgnimh

De réir RPPS 2 de na Treoirínte Árasáin, maidir le gach scéim athchóirithe foirgnimh ar láithreáin ar aon mhéid, nó scéimeanna inlíonta uirbeacha ar láithreáin suas le 0.25ha, comhlíonfar an caighdeán seo a leanas:

- I gcás ina moltar suas le 9 n-aonad cónaithe, ní bheidh aon srian ar mheascán teaghaise, ar choinníoll nach mbeidh níos mó ná 50% den fhorbairt (ie suas le 4 aonad) aonaid de chineál stiúideo;
- I gcás ina mbeartaítear idir 10 agus 49 aonad cónaithe, féadfar an soláthar meascán teaghaise solúbtha don chéad 9 n-aonad a thabhairt ar aghaidh agus beidh feidhm ag na paraiméadair atá leagtha amach in RPPS 1, ón 10ú aonad cónaithe go dtí an 49ú;
- Maidir le scéimeanna 50 aonad nó níos mó, beidh feidhm ag RPPS 1 sna Treoirínte Árasáin maidir leis an bhforbairt iomlán.

Tá tosaíocht ag comhlíonadh RPPS 2 de na Treoirínte Árasáin maidir le comhlíonadh aon chaighdeán eile maidir le meascán tithe sa Phlean seo, ach amháin na ceanglais a bhaineann le comhlíonadh RPPS 1 sna Treoirínte.

4.7.9 Forbairtí Tithíochta Neamhchríochnaithe

Bhí an Chomhairle an-ghníomhach ag réiteach forbairt tithíochta neamhchríochnaithe sa chontae, agus leanfaidh sí uirthi ag réiteach saincheistanna atá fós gan réiteach.

4.7.10 Scéimeanna Ardchaighdeán agus ‘Déanamh Áite’

Cuirfidh forbairtí cónaithe dea-dheartha agus ar ardchaighdeán go mór le cruthú bailte agus sráidbhailte agus pobail tarraingteacha inar mian le daoine maireachtáil, obair agus sóisialú. Tá cáilíocht dearaidh agus leagan amach na forbartha cónaithe an-tábhachtach chun a chinntiú go gcuireann na scéimeanna seo leis na pobail ina bhfuil siad lonnaithe agus go soláthraíonn siad timpeallacht mhaireachtála d’ardchaighdeán dóibh siúd a bhfuil cónaí orthu iontu. Ba cheart forbairt chónaithe nua a lonnú agus a leagan amach ar bhealach a

chinntíonn go mbeidh siad comhtháite go héasca le creatlach agus struchtúr reatha na lonnaíochtaí agus go gcosnaítear sócmhainní nádúrtha. Tá tuilleadh sonraí faoi na riachtanais le haghaidh forbairtí cónaithe leagtha amach i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte agus Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha Imleabhar 2.

Cuspóirí Seachadta Tithíochta sa Todhchaí

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH07

Tacú le beartas agus spriocanna an Rialtais faoi “Atógáil Éireann: Plean Gníomhaíochta um Thithíocht agus Easpa Dídine ” agus gníomhartha údaráis áitiúil a chuireann le dul chun cinn faoi na príomhcholúin chun aghaidh a thabhairt ar easpa dídine, dlús a chur le tithíocht shóisialta, níos mó tithe a thógáil, an earnáil cíosa a fheabhsú agus an stoc tógála atá ann cheana sa chontae a úsáid.

Cuspóir SH08

A cheangal go gcuirfear Dearadh Uilíoch agus Tithíocht ar Feadh an Saoil i bhfeidhm de réir dea-chleachtais agus na mbeartas agus na bprionsabal atá i bhFoirgnimh do Chách: Cur Chuige Dearaidh Uilíoch (An tÚdarás Náisiúnta Míchumais, 2012) agus Forbairt Chónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha: Treoirlínte d’Údaráis Phleanála agus a dhoiciméad comhghabhálach Lámhleabhar um Dhearadh Uirbeach (RCORÁ, 2009).

Cuspóir SH09

A chinntiú go bhfuil criosú tailte le haghaidh úsáide cónaithe de réir na Croí-Straitéise agus na Straitéise Lonnaíochta agus go ndéantar é de réir na modheolaíochta le haghaidh Cur Chuige Ceangailte i leith Criosú Talún mar atá leagtha amach sa Chreat Pleanála Náisiúnta agus de réir critéar ábhartha i dTreoirlínte an Phlean Forbartha d’Údaráis Phleanála (2007) agus sa Phlean Ceantair Áitiúil-Treoirlínte d’Údaráis Phleanála (2012) agus in aon leagan nuashonraithe de na treoirlínte seo le linn shaolré an Phlean.

Cuspóir SH10

A chinntiú go ndéantar forbairt talún ar bhonn céimnithe agus chun tosaíocht na talún le haghaidh forbartha a shainiú sa phlean ceantair áitiúil ábhartha agus de réir na modheolaíochta do Thús Áite a thabhairt do Tailte Forbartha a sa Chreat Náisiúnta Pleanála agus de réir an critéir ábhartha i dTreoirlínte an Phlean Forbartha d'Údaráis Phleanála (2007) agus sa Phlean Ceantair Áitiúil-Treoirlínte d'Údaráis Phleanála (2012) agus in aon leagan nuashonraithe de na doiciméid seo le linn shaolré an Phlean.

Cuspóir SH11

Oibriú leis an nGníomhaireacht Forbartha Talún chun talamh iomchuí faoi úinéireacht an Stáit agus tionól straitéiseach talún poiblí agus príobháideach a chomhordú chun athghiniúint, tithíocht agus forbairtí eile a éascú.

Cuspóir SH12

Bainistíocht Talún Gníomhach a dhéanamh (lena n-áirítear cumhachtaí CPO a úsáid) chun soláthar talún le haghaidh forbairt chónaithe a bhainistiú agus a chinntiú go bhfuil criosú oiriúnach i bhfeidhm chun spriocanna fáis dlúth, cliste, inbhuanaithe a bhaint amach laistigh de na lorganna uirbeacha atá ann cheana.

Cuspóir SH13

A chinntiú go bhfuil dlús na bhforbairtí cónaithe oiriúnach do shuíomh na forbartha beartaithe, ag féachaint do na buntáistí a bhaineann lena cinntiú go n-úsáidtear talamh go héifeachtúil agus de réir na Forbartha Cónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha agus an Lámhleabhar um Dhearadh Uirbeach a ghabhann leis - Treoir Dea-Chleachtas (RCORÁ, 2009) agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Cuspóir SH14

A éileamh go gcomhlíonfaidh forbairtí árasáin nua na Ceanglais agus na Caighdeáin Bheartais Phleanála Sonracha atá leagtha amach sna Treoirlínte Árasáin d'Údaráis Phleanála (An Roinn Tithíochta, Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2018), nuair is ábhartha. Déanfar tograí le haghaidh forbairtí bloc árasán os cionn 50 aonad a mheas freisin ag féachaint do

chineál na bhforbairtí atá ann cheana sa cheantar, na saoráidí sóisialta atá ann agus atá beartaithe agus an gá lena chinntiú go gcuirfidh forbairtí árasáin le forbairt na bpobal inbhuanaithe sa todhchaí.

Cuspóir SH15

A cheangal ar scéimeanna cónaithe nua cloí leis na Treoirínte um Fhorbairt Uirbeach agus Airde Foirgnimh d'Údaráis Phleanála (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil) 2018 agus na sainriachtanais bheartais phleanála atá leagtha amach ann nuair is ábhartha agus na breithnithe atá leagtha amach i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte.

Cuspóir SH16

Na cuspóirí i Straitéis Tithíochta Chontae Loch Garman 2021-2027 a chur i bhfeidhm de réir cheanglais an Achta um Phleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú).

Cuspóir SH17

Ceanglas tithíochta sóisialta 10% (nó céatadán níos mó má fhoráiltear dó i reachtaíocht amach anseo) a chur i bhfeidhm de bhun Chuid V den Acht um Phleanáil agus Forbairt 2000, (arna leasú) maidir le talamh atá criosaithe le haghaidh úsáide cónaithe, nó le haghaidh meascán cónaithe nó úsáidí eile, ach amháin i gcás ina mbeadh an fhorbairt díolmhaithe ón gceanglas seo. Cinnfear forálacha an Achta agus ceanglais na Straitéise Tithíochta maidir le cur i bhfeidhm an cheanglais 10% ar thailte áirithe.

Cuspóir SH18

Cur i bhfeidhm pleananna agus tionscadal a chur chun cinn agus tacú leo chun tithe folmha athúsáid.

Cuspóir SH19

A cheangal ar scéimeanna nua tithe agus árasáin agus scéimeanna athchóirithe foirgneamh meascán de chineálacha aonaid a sholáthar de réir Alt 4.7.5 lena chinntiú go bhfuil raon cineálacha tithe ar fáil a oireann do riachtanais na dteaghlach éagsúla sa chontae.

Cuspóir SH20

A chinntiú go gcuirtear an bonneagar fisiceach agus / nó sóisialta riachtanach ar fáil roimh nó i dteannta le forbairtí cónaithe nua ar mhaithe le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir SH21

A chinntiú go gcuireann forbairtí nua tithíochta le bonneagar sóisialta nó áineasa an phobail ina mbeidh siad lonnaithe, trí áiseanna a sholáthar nó trí ranníocaíocht airgeadais.

Cuspóir SH22

A chinntiú go roghnóidh tailte nó aonaid tithíochta le ceannach nó léasú ag an gComhairle, lena n-áirítear Cuid V, a bhíonn i gcoinne deighilt mhíchuí ag daoine ó chúlraí sóisialta éagsúla.

Cuspóir SH23

A chinntiú go bhforbrófar suíomhanna folmha cónaithe agus athghiniúna trí cheanglais an Achta um Athghiniúint Uirbeach agus Soláthar Tithíochta 2015 (arna leasú) a chur i bhfeidhm ar thailte atá criosaithe i bpleananna forbartha, pleananna ceantair áitiúla agus plean lonnaíochtaí mar atá leagtha síos i dTábla 5-1 den Chaibidil maidir le Bailte agus Sráidbhailte.

Cuspóir SH24

Dea-chleachtas agus an nuálaíocht a chur chun cinn i mbainistíocht agus i gcothabháil leanúnach stoc tithíochta uile na Comhairle agus an réimse poiblí gaolmhar.

Cuspóir SH25

Tacú le tionscnaimh chun foirgnimh chónaithe atá áitithe agus folamh a athchóiriú agus a iarfheistiú lena n-áirítear teicneolaíochtaí cliste, éifeachtúlacht fuinnimh agus micrea-chórais in-athnuaite.

Cuspóir SH26

Na Rialacháin fán Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (Forbairt Díolmhaithe) (Uimh. 2) 2019 agus aon reachtaíocht, ciorcláin nó treoirlínte eile sa todhchaí maidir leis seo arna n-eisiúint ag an Aire ábhartha a chur i bhfeidhm agus breithniú á dhéanamh ar iarratais phleanála ar úsáid réadmhaoine cónaithe a athrú go téarma gairid ligin.

Cuspóir SH27

Aird a thabhairt ar 'Lámhleabhar Treorach um Fhorbairtí Tithíochta Neamhchríochnaithe a Bhainistiú agus a Réiteach' (An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, 2011) agus pleananna ceantair áitiúla á n-ullmhú agus iarratais phleanála a dhéileáil le forbairtí tithíochta neamhchríochnaithe á meas.

Cuspóir SH28

Cur chuige solúbtha a ghlacadh maidir le hiarratais phleanála a fhéachann le saincheistean a bhaineann le forbairtí tithíochta neamhchríochnaithe a réiteach agus ina mbeadh gnóthachan substaintiúil comhshaoil nó pobail mar thoradh air. D'fhéadfadh go n-áireofaí ar an tsolúbthacht sin forbairt a athchumrú maidir le riachtanais spáis oscailte, bóithre agus cúrsaíochta.

4.8 Riachtanais Shonracha Tithíochta

Leanfaidh an Chomhairle lena chinntiú go gcomhlíontar tithíocht do dhaoine a bhfuil sainriachtanais acu ar bhealach a oireann dá riachtanais fhisiciúla agus shóisialta.

4.8.1 Tithíocht do Dhaoine gan Dídean

Leanfaidh an Chomhairle uirthi ag obair i gcomhar le comhlachtaí deonacha tithíochta agus gníomhaireachtaí eile chun cóiríocht éigeandála a sholáthar do dhaoine gan dídean agus dóibh siúd a bhfuil saoráidí géarchéime de dhíth orthu.

4.8.2 Tithíocht do Dhaoine Scothaosta

De réir mar a mhéadaíonn líon na ndaoine sna cohóirt aoise níos sine caithfear aird níos mó a thabhairt ar riachtanais tithíochta daoine scothaosta agus a chinntiú go n-oireann réitigh tithíochta dá sainriachtanais fhisiciúla agus shóisialta. Tacaíonn Ráiteas Beartais an Rialtais

maidir le Roghanna Tithíochta dár nDaonra atá ag Dul in Aois (a foilsíodh in 2018) le forbairt tithíochta agus seirbhísí ar shuíomhanna atá suite go lárnach laistigh de cheantair uirbeacha mar a léiríonn taighde go dtugann ionaid uirbeacha ar ardchaighdeán, dea-nasctha le raon agus rogha tionachtaí tithíochta tacaíocht ghníomhach d'aosú. Is féidir le daoine aosta tithíocht a roghnú atá oiriúnach agus freagrúil do riachtanais níos casta a chuireann ar a gcumas taitneamh a bhaint as saol níos gníomhaí, níos folláine agus níos sóisialta agus dul in aois go sláintiúil agus go sábháilte laistigh dá bpobal. Aithnítear ag an am céanna go gcuireann daoine scothaosta neart scileanna agus taithí ar fáil a fheabhsaíonn ár bpobail uile agus a thugann luach suntasach thar na glúnta.

Caithfear raon réitigh tithíochta a thairiscint do dhaoine aosta. Beidh go leor daoine scothaosta ag iarraidh fanacht ina dtithe reatha agus maireachtáil go neamhspleách. Éileoidh an socrú seo i go leor cásanna athruithe ar áitribh atá ann cheana, agus tá ról ag an gComhairle maidir le hathruithe den sórt sin a éascú m.sh. scéim deontas oiriúnaithe tithíochta do dhaoine scothaosta.

Tá an treocht ag dul i méid i measc daoine scothaosta ag bogadh isteach i dtithíocht foscadh / suíomhanna cúraim chónaithe / sráidbhailte scoir de réir mar a théann siad in aois. Aithníonn an Chomhairle riachtanas agus tábhacht na n-áiseanna seo, go háirithe soláthar aonad maireachtála féinchiúimsitheach ardcháilíochta laistigh de choimpléasc níos mó le saoráidí siamsaíochta, áineasa agus cúram sláinte roinnte. Ligeann sé seo do dhaoine scothaosta a gcuid neamhspleáchais agus príobháideachta a choinneáil agus taitneamh a bhaint as idirghníomhaíochtaí sóisialta laethúla agus slándáil timpeallacht mhaireachtála dhídeanach.

Ba cheart go mbeadh na háiseanna seo lonnaithe i mbailte agus i sráidbhailte agus go mbeadh siad suite cóngarach do sheirbhísí áitiúla mar shiopaí, oifig an phoist agus saoráidí pobail eile a theastaíonn ó chónaitheoirí na saoráide agus ba cheart go mbeadh cosáin inrochtana ag freastal orthu agus go mbeadh sé éasca do chuirteoirí teacht orthu. Ní bhreithneofar forbairt na n-áiseanna seo lasmuigh de lonnaíocht atá ann cheana ach sa chás go bhfuil an láithreán suite cóngarach don lonnaíocht, nach mbeadh forbairt iargúlta ann, go bhfuil dearadh agus scála na saoráide oiriúnach don láthair agus go bhfuil naisc inrochtana do choisithe ann cheana nó phleanáilte leis na lonnaíochtaí agus a sheirbhísí. Ní mór naisc

phleanáilte do choisithe a sheachadadh mar chuid den togra nó sula n-áitítear an tsaoráid tithíochta den chéad uair.

4.8.3 Tithíocht do Dhaoine faoi Mhíchumas

Ní mór go mbeadh réimse réiteach tithíochta ar fáil do dhaoine faoi mhíchumas.

Athdhearbhaíodh an Straitéis Náisiúnta Tithíochta do Dhaoine faoi Mhíchumas 2011-2016 agus leathnaíodh í go 2020 faoi Atógáil Éireann. Soláthraíonn an straitéis an creat chun tithíocht a sholáthar do dhaoine faoi mhíchumas, agus tá sé mar aidhm aici a chinntiú go dtugtar an tosaíocht atá tuillte ag seachadadh na tithíochta seo. Tá an straitéis frámaithe timpeall ar 9 n-aidhm straitéise, inter alia,

1. Tacaíonn sé le daoine faoi mhíchumas maireachtáil go neamhspleách ina dtithe agus ina bpobail féin, nuair is cuí.
2. I gcás daoine faoi mhíchumas intleachtúil nó fisiceach díritear ar aistriú ó shuíomhanna comhchruinnithe de réir dea-chleachtais, trí chreataí a fhorbairt chun tithíocht sa phobal a éascú.
3. Maidir le daoine faoi mhíchumas meabhairshláinte, díritear ar thithíocht sa phobal a éascú do dhaoine le riachtanais tacaíochta íseal agus meánmhéide atá ag bogadh ó shaoráidí meabhairshláinte, ar aon dul le dea-chleachtas.

Tacaíonn an Chomhairle le haidhmeanna straitéiseacha na straitéise agus le réitigh mhaireachtála neamhspleách a sholáthar do dhaoine faoi mhíchumas, nuair is féidir.

Déanann an Chomhairle maoirseacht ar chur i bhfeidhm an deontais oiriúnaithe tithíochta a ligeann do go leor daoine fanacht ina dtithe agus ina bpobal áitiúil. Leanfaidh an Chomhairle ag tabhairt aghaidh ar riachtanais aitheanta ar leith trí sholáthar teaghaisí saintógtha, inoiriúnaithe agus tithíocht shóisialta chaighdeánach de thacaíochtaí tithíochta a éascú nuair is infheidhme. Breithneoidh an Chomhairle freisin go n-éascóidh forbairt tithíochta sa phobal, mar shampla tithíocht dhídeanach, soláthar na saoráidí sin in áiteanna iomchuí (cosúil le tithíocht do dhaoine scothaosta Mír 4.8.2).

4.8.4 Tithíocht don Lucht Siúil

Aithníodh sa Chlár um Chóiríocht don Lucht Siúil 2019-2024, arna ghlacadh an 9 Iúil 2019, an gá le soláthar de thart ar 100 aonad a chur ar fáil nó cabhrú leis, ar fud raon iomlán de

chineálacha cóiríochta thar thréimhse an chláir. Is í cóiríocht chaighdeánach údarás áitiúil an rogha cóiríochta is fearr do theaghlaigh i gcónaí agus léirigh ceithre theaghlach spéis i nGrúpthithíocht don Lucht Siúil i gCeantar Bardasach Loch Garman. Leanfaidh an Chomhairle ar aghaidh ag tabhairt aghaidh ar sholáthar cóiríochta atá oiriúnach do riachtanais áirithe an Lucht Siúil tríd an gclár a chur i bhfeidhm atá faoi réir an mhaoinithe is gá a bheith ar fáil.

Cuspóirí um Riachtanais Shonracha Tithíochta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH29

A chinntiú go ndéantar freastal ar ghrúpaí a bhfuil sainriachtanais tithíochta acu ar nós daoine scothaosta, daoine faoi mhíchumas, daoine gan dídean agus baill den Phobal Taistil ar bhealach atá oiriúnach dá riachtanais shonracha. Tabharfaidh an Chomhairle rochtain do na grúpaí seo ar raon iomchuí seirbhísí tithíochta agus tacaíochta gaolmhara, a sheachadtar ar bhealach comhtháite, inbhuanaithe a chuireann comhionannas deiseanna, rogha an duine aonair agus maireachtáil neamhspleách chun cinn nuair is féidir.

Cuspóir SH30

Tosaíocht a thabhairt do réitigh cóiríochta a sholáthar do dhaoine atá gan dídean nó a dteastaíonn cóiríocht éigeandála uathu.

Cuspóir SH31

Soláthar a dhéanamh do chóiríocht don Lucht Siúil de réir Chlár Cóiríochta Lucht Siúil Chomhairle Contae Loch Garman 2019-2024 agus aon chlár a glacadh ina dhiaidh sin.

Cuspóir SH32

Chun aird a thabhairt ar an Straitéis Náisiúnta do Dhaoine faoi Mhíchumas 2011-2016 (a leathnaíodh go 2020) agus, a mhéid is féidir agus ag féachaint do shrianta buiséadacha, aidhmeanna straitéiseacha na straitéise seo a chur i bhfeidhm agus aon nuashonrú ar an straitéis amach anseo.

Cuspóir SH33

Rochtain do dhaoine faoi mhíchumas agus do dhaoine scothaosta ar raon iomchuí seirbhísí tithíochta agus tacaíochta gaolmhara a éascú a sheachadtar ar bhealach comhtháite agus inbhuanaithe a chuireann comhionannas deiseanna, rogha aonair agus maireachtáil neamhspleách chun cinn.

Cuspóir SH34

Tacú le maireachtáil neamhspleách do dhaoine faoi mhíchumas agus do dhaoine scothaosta agus chun soláthar cóiríochta saintógtha a éascú agus tithe altranais, sráidbhailte scoir, saoráidí cúraim chónaithe a sholáthar ag áiteanna iomchuí i mbailte agus i sráidbhailte sa chontae. Caithfidh bonneagar agus taitneamhachtaí freastal ar na háiseanna seo lena n-áirítear cosáin inrochtana, siopaí áitiúla agus iompar poiblí d'fhonn ligean don chónaitheoir a ionchuimsithe go sóisialta agus chun cúram níos fearr a cheadú sa phobal, neamhspleáchas agus rochtain.

Cuspóir SH35

Breithneofar forbairt tithe altranais nua, sráidbhailte scoir agus saoráidí cúraim chónaithe lasmuigh de lonnaíocht atá ann cheana féin sa chás go bhfuil an láithreán suite cóngarach don lonnaíocht, nach mbeadh forbairt iargúlta ann, go bhfuil dearadh agus scála na saoráide oiriúnach don láthair agus go bhfuil naisc inrochtana do choisithe ann cheana nó phleanáilte leis na lonnaíochtaí agus a sheirbhísí. Breithneoidh an Chomhairle síntí réasúnta ar shaoráidí údaraithe atá ann cheana lasmuigh de lonnaíochtaí atá ann cheana faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir SH36

Forbairt cóiríochta mac léinn atá dea-shuite agus dea-dheartha a éascú a chuirfidh ar chumas agus a spreagfaidh mic léinn freastal ar institiúidí tríú leibhéal sa chontae. Ba cheart go n-áireofaí na háiseanna seo feadh bealaí iompair phoiblí, nuair is féidir, agus gar don áis tríú leibhéal.

4.9 Tithíocht Amuigh faoin Tuath Oscailte

4.9.1 Comhthéacs Beartais um Thithíocht Tuaithe (Aonair)

Leanfaidh an Chomhairle ag tacú le lonnaithe tuaithe inbhuanaithe de réir an Chreata Náisiúnta Pleanála, an SSER agus na Treoirínte um Thithíocht Tuaithe Inbhuanaithe d'Údarás Pleanála (RCORÁ, 2005) agus aon nuashonruithe ar na treoirínte sin sa todhcháí.

CPN agus SSER

Sa CPN agus sa SSER²⁵ luaitear, i gceantair atá faoi thionchar uirbeach, is é sin, laistigh de dhobharcheantar comaitéireachta cathracha agus bailte móra agus lárionaid fostaíochta nó in áiteanna eile, go mbeadh soláthar tithíochta aonair faoin tuath bunaithe ar an bpríomhbhreithniú ar an ngá feidhmiúil eacnamaíoch nó sóisialta le maireachtáil i limistéar tuaithe agus critéir suite agus dearaidh do thithíocht tuaithe de réir treoirínte agus pleananna reachtúla. I gceantair thuaithe in áiteanna eile, beidh soláthar tithíochta aonair bunaithe ar na critéir suite agus dearaidh do thithíocht tuaithe i dtreoirínte agus i bpleananna reachtúla.

Treoirínte Inbhuanaithe Tithíochta Tuaithe

Sainmhíonann na Treoirínte trí chineál ceantair thuaithe:

Ceantair Tuaithe faoi Thionchar Uirbeach Láidir

Sna Treoirínte, tugtar breac-chuntas go léiríonn na ceantair seo tréithe cosúil le gaireacht do na ceantair máguaird nó do bharcheantar comaitéireachta cathracha agus bailte móra. Beidh fianaise ann go bhfuil an daonra ag dul i méid go tapa agus brú mór ar fhorbairt tithíochta mar gheall ar a ghaireacht do na ceantair uirbeacha nó do mhórchonairí iompair a bhfuil rochtain réidh acu ar an gceantar uirbeach. D'fhéadfadh go mbeadh fianaise ann freisin faoi bhrú ar bhonneagair amhail an líonra bóithre áitiúil.

Ceantair Tuaithe Níos Láidre

---

²⁵NPO 19 agus RPO 27

De réir na dTreoirínte sna ceantair seo tá leibhéil daonra seasmhach go ginearálta laistigh de struchtúr baile agus sráidbhaile dea-fhorbartha agus sna ceantair thuaithe níos leithne timpeall orthu. Tacaíonn bonn eacnamaíoch talmhaíochta láidir traidisiúnta leis an gcobhsaíocht seo agus is gnách go mbíonn leibhéal na gníomhaíochta forbartha tithíochta aonair sna ceantair seo réasúnta íseal agus teoranta do cheantair áirithe.

Limistéir Lag ó thaobh Struchtúir

Taispeánfaidh na ceantair seo tréithe cosúil le laghdú leanúnach agus suntasach sa daonra chomh maith le struchtúr eacnamaíoch níos laige bunaithe ar innéacsanna ioncaim, fostaíochta agus fás eacnamaíoch.

Ag féachaint do riachtanais an CPN, agus tar éis athbhreithniú a dhéanamh ar cheantair thuaithe sa chontae agus a gcaidreamh leis na príomhbhailte móra agus na conairí iompair sa chontae, sainithníodh 3 chineál tuaithe agus taispeántar iad ar Léarscáil 1:

- Ceantair faoi Thionchar Uirbeach Láidir
- Ceantair Tuaithe Níos Láidre
- Lag ó thaobh struchtúir de

Go hachomair;

- Tá cuid mhaith den chontae ainmnithe mar 'Ceantair faoi Thionchar Uirbeach Láidir' nó 'Tuaithe Níos Láidre'. Tá fás níos gasta tagtha ar chuid de na ceantair seo agus tá a gcumas iompair á bhaint amach acu i dtéarmaí a gcumas freastal ar chórais chóireála eisiltigh bhreise, taitneamhacht amhairc agus a gcumas freastal ar ghluaiseacht tráchta ar bhóithre cúnga.
- Léirigh ceantar atá cóngarach don chósta brú suntasach do thithíocht tuaithe aonuaire / forbairt dara tí agus tá siad íogair don fhorbairt agus dá réir sin ainmnítear na ceantair seo ar leithligh mar an 'Crios Cósta' le critéir riachtanas áitiúla níos déine ná na ceantair thuaithe eile.
- Cé gur ainmníodh roinnt ceantair sa chontae mar 'Lag ó thaobh Struchtúir de', ní mór d'iarratasóirí na critéir riachtanas áitiúla don limistéar seo a chomhlíonadh d'fhonn patrúin chomaitéireachta neamh-inbhuanaithe a íoslaghdú.

- Tá ceantair tírdhreacha agus oidhreachta sa chontae nach mór cosaintí ardleibhéil a thabhairt dóibh. Ina measc seo tá an Ardtailte, na Gleannta Abhann, Tírdhreacha Cósta agus Sainiúla agus ceantair ainmnithe éiceolaíochta. Tá dianriachtanais áitiúla riachtanas sna ceantair seo.
- Tá srianta ann freisin maidir le tithíocht aonuaire ar bhóithre náisiúnta agus réigiúnacha.

Mar a leagtar amach i Mír 3.3 ní bhreithneofar tithíocht tuaithe aonair faoin tuath oscailte ach sa chás go bhfuil sé ann dóibh siúd a bhfuil riachtanas feidhmiúil eacnamaíoch nó sóisialta acu maireachtáil ann. D'ainneoin an riachtanas seo a thaispeáint, cinnfear an t-iarratas pleanála bunaithe ar phleanáil cheart agus ar fhorbairt inbhuanaithe an cheantair, de réir chuspóirí ábhartha uile an phlean forbartha agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha lena n-áirítear sábháilteacht tráchta, sláinte an phobail, cosaint na hoidhreachta nádúrtha, tírdhreach agus suíomh agus dearadh. Ní bheidh an léiriú ar riachtanas áitiúil tithíochta tuaithe níos tábhachtaí ná an gá atá le gach critéar agus caighdeán ábhartha pleanála agus comhshaoil eile a chomhlíonadh.

D'fhonn a bheith curtha san áireamh le haghaidh teaghaise aonair amuigh faoin tuath, ní mór d'iarratasóir ceann de na catagóirí seo a leanas a chomhlíonadh:

- A. Ní mór do dhuine a bhfuil feidhm shóisialta shoiléir aige cónaí i gceantar tuaithe ar leith

Nó

- B. Ní mór do dhuine a bhfuil feidhm eacnamaíoch shoiléir aige cónaí i gceantar tuaithe ar leith

Caithfidh an t-iarratasóir na critéir don chatagóir sin agus na critéir ceantair tuaithe is infheidhme a chomhlíonadh mar atá leagtha amach i dTábla 4.6 agus an sainmhíniú agus na nótaí a ghabhann leo.

Tábla 4.6 Critéir maidir le Tithíocht Tuaithe Aonair

Ceantar Cineál Ceantair Tuaithe	Catagóir A Caithfidh tithíocht do dhaoine a bhfuil riachtanas tithíochta thuaithe feidhmiúil shóisialta acu cónaí i gceantar tuaithe ar leith agus atá ag tógáil tí bhuain dá n-úsáid féin	Catagóir B Caithfidh tithíocht do dhaoine a bhfuil riachtanas tithíochta thuaithe feidhmiúil eacnamaíoch acu cónaí i gceantar tuaithe ar leith agus atá ag tógáil tí bhuain dá n-úsáid féin
Tionchar Láidir Uirbeach	Duine a raibh cónaí air go lánaimseartha ar feadh 10 mbliana ar a laghad sa cheantar tuaithe áitiúil sin agus tá an láithreán laistigh de gha 15km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a raibh ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige riamh. (Féach Pointe 4 i Sainmhínte agus Nótaí maidir le húnéir ar theach tuaithe) Is féidir leis an duine oibriú ón mbaile nó taisteal chun obair go laethúil.	B (i) Daoine a bhfuil riachtanas feidhmiúil acu de réir nádúr a gcuid oibre chun cónaí go buan sa cheantar tuaithe gar dá n-áit oibre. Cuimseofar i riachtanas eacnamaíoch feidhmiúil daoine a bhfuil baint acu le feirmeoireacht lánaimseartha, gairneoireacht, foraoiseacht nó gníomhaíochtaí a bhaineann le muirí chomh maith le daoine eile ar féidir leo fíor-riachtanas a léiriú mar gheall ar a slí bheatha chun cónaí sa cheantar tuaithe. Is féidir gairmeacha páirtaimseartha den chineál céanna a mheas freisin nuair is féidir a thaispeáint gurb é an ghairm is mó atá ann. <p style="text-align: center;"><u>NÓ</u></p>
Ceantar Tuaithe Níos Láidre	Duine a raibh cónaí air go lánaimseartha ar feadh 10 mbliana ar a laghad sa cheantar tuaithe áitiúil sin agus tá an láithreán laistigh de gha 20km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a bhí ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige riamh. (Féach Pointe 4 i Sainmhínte agus Nótaí maidir le húnéireacht tí tuaithe). Is féidir leis an duine obair ón mbaile nó taisteal chun oibre go laethúil.	B (ii) Féadfaidh iarratasóirí Bode fide nach meastar a bheith incháilithe faoi A nó B (i) cáiliú chun teach buan a thógáil sa cheantar tuaithe seo faoi réir tÚdarás Pleanála a shásamh go bhfuil tiomantas acu gnóthas tuaithe lánaimseartha a oibriú óna teach féin atá beartaithe do cheantar tuaithe Ní mór d'iarratasóirí mar chuid dá n-iarratas pleanála fianaise a chur isteach: <p style="margin-left: 40px;">(a) Cuirfidh a ngnó leis an bpobal tuaithe , cuirfidh sé feabhas air agus tabharfaidh sé fostaíocht don cheantar ina bhfuil siad ag iarraidh maireachtáil,</p> <p style="text-align: center;">AGUS</p> <p style="margin-left: 40px;">(b) Is é nádúr a gcuid fostaíochta nó gnó ag luí leis na cinn atá sonraithe sna critéir riachtanais áitiúla do cheantair tuaithe ionas go ndíspreagfaí iarratasóirí a bhfuil gnó nach bhfuil ag brath ar shuíomh (m.sh. teilidhiól nó teileamhargáíocht), is é sin, tá siad ag freastal ar easnamh ina ceantar tuaithe áitiúil.</p>
Limistéir Lag ó thaobh Struchtúir	Duine a raibh cónaí air go lánaimseartha ar feadh 10 mbliana ar a laghad sa cheantar tuaithe áitiúil sin agus tá an láithreán laistigh de gha 25km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a raibh ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige	

	riamh. (Féach Pointe 4 i Sainmhínte agus Nótaí maidir le húinéireacht tí tuaithe). Is féidir leis an duine obair ón mbaile nó taisteal chun oibre go laethúil.	
Crios cósta	Duine a raibh cónaí air go lánaimseartha laistigh de Chrios Cósta ar feadh 10 mbliana ar a laghad agus tá an láithreán i gceist laistigh de gha 3km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a raibh ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige riamh. (Féach Pointe 4 i Sainmhínte agus Nótaí maidir le húinéireacht tí tuaithe).	Saineofar na daoine sin mar dhaoine a bhfuil riachtanas feidhmiúil eacnamaíoch sáraitheach acu de réir a gcuid oibre chun cónaí go buan sa Chrios Cósta nó sa Limistéar Tírdhreacha agus Oidhreachta agus nach bhfuil rochtain acu ar thalamh iomchuí lasmuigh den limistéar sin. Is gnách go mbeidh feidhm ag imthosca den sórt sin maidir le húinéirí talún nó gnó a bhfuil baint acu i ngníomhaíochtaí a bhaineann le feirmeoireacht, gairneoireacht, foraoiseacht, muirí nó turasóireacht lánaimseartha (gan leaba is bricfeásta san áireamh)
Limistéir Tírdhreacha agus Oidhreachta (a) Limistéir éiceolaíochta ainmnithe lena n-áirítear SACanna, SPA agus NHanna, (b) Aonaid tírdhreacha ardtailte, Ghleann na hAbhann nó Cósta ²⁶ nó Tírdhreach Sainiúil	Duine a raibh cónaí air go lánaimseartha laistigh den cheantar tírdhreacha nó oidhreachta áirithe ar feadh 10 mbliana ar a laghad agus tá an láithreán i gceist laistigh de gha 3km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a raibh ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige riamh. In Aonad Tírdhreacha Ghleann na Sláine, ní mór don suíomh i gceist a bheith laistigh de gha 5km ón áit a bhfuil an t-iarratasóir ina chónaí nó a raibh ina chónaí agus nach raibh teach tuaithe aige riamh (Féach Pointe 4 i Sainmhínte agus Nótaí maidir le húinéireacht tí tuaithe).	NÓ Iarratasóirí Bode fide nach meastar a bheith incháilithe faoin gcatagóir roimhe seo ach a d'fhéadfaí a mheas mar cháilithe chun teach buan a thógáil sa cheantar tuaithe, faoi réir a bheith in ann an tÚdaráis Pleanála a shásamh go n-éilíonn cineál a gcuid fostaíochta iad a bheith lonnaithe sa Crios Cósta nó Limistéir Tírdhreacha agus Oidhreachta bunaithe ar na seirbhísí a chuirfidís ar fáil don limistéar ainmnithe sonrach sin agus go bhfeabhsóidís an limistéar ainmnithe sonrach.
	Ní éascófar tithíocht tuaithe aonair ach sna ceantair seo ina bhfuil sé de chumas ag an aonad tírdhreacha áirithe, i.e. tírdhreach Ardtailte, Gleann na hAbhann nó Cósta nó an tírdhreach sainiúil, an fhorbairt a ionsú. Sa chás go measann an Chomhairle go	

²⁶Ar mhaithe le soiléire, is dhá limistéar ar leithligh iad an Crios Cósta agus an tAonad Carachtar Tírdhreacha Cósta maidir leis an mbeartas tithíochta tuaithe a chur i bhfeidhm. Tá limistéar an Chrios Cósta, atá sainithe ar Léarscáil 3, faoi réir an bheartais Crios Cósta de chineál ceantair thuaithe i dTábla 4-6 agus tá Aonad Carachtair Tírdhreacha Cósta, a thaispeántar ar Léarscáil 7.1 in Imleabhar 7, faoi réir an cheantair thuaithe cineál Tírdhreacha agus Oidhreachta atá leagtha amach i dTábla 4-6

	bhfuil an baol ann go mbeidh drochthionchar carnach aonair nó carnach ann, ní bhreithneoidh an Chomhairle ach tograí le haghaidh tithíochta tuaithe aonair sa chás gur léirigh an t-iarratasóir riachtanas sáraitheach (sóisialta nó eacnamaíoch) chun cónaí san áit áirithe de réir an tábla seo agus Pointe 5 i Sainmhínithe agus Nótaí.
--	--

Tábla 4-6 Sainmhíniú agus Nótaí:

1. Sa chás go mbeidh dhá limistéar beartais tuaithe nó níos mó ag forluí, beidh an beartas níos sriantaí i bhfeidhm.

2. Sainmhínítear duine a bhfuil riachtanas tithíochta tuaithe aige maidir le feidhmiúlacht shóisialta mar dhuine atá ina bhall intreach de phobal tuaithe áitiúil a bhfuil cónaí air ar feadh tréimhse sonraithe ama ina 'gceantar tuaithe áitiúil' agus nach raibh teach tuaithe aige riamh. Cuimsíonn sé daoine a tógadh sa cheantar tuaithe áitiúil ach atá sa cheantar tuaithe áitiúil sin anois laistigh de theorainn lonnaíochta / talamh criosaithe. Cuimsíonn sé freisin duine a bhfuil naisc aige de bhua a bheith ina úinéir talún tuaithe fadtéarmach nó mac nó iníon nó comharba duine den sórt sin. Sainmhínítear úinéir talún tuaithe fadtéarmach mar ghabháltas ar leis an duine sin roimh an 30 Aibreán 2007.

3. Sainmhínítear an 'ceantar tuaithe áitiúil' mar limistéar laistigh den 'achar sonraithe' i dTábla 4-6 thuas ón áit a raibh cónaí nó a bhfuil cónaí ar an iarratasóir. Sa chás go síneann an 'achar sonraithe' don limistéar tuaithe Tionchar Uirbeach, Tuaithe Níos Láidre nó Lag ó thaobh Struchtúir isteach sa Chríos Cósta nó Limistéar Tírdhreacha agus Oidhreachta eisiatar na tailte laistigh den Chríos Cósta nó den Limistéar Tírdhreacha agus Oidhreachta a mheas. Mar sin féin, sa chás go síneann an fad sonraithe do dhuine ón gChríos Cósta nó ón Limistéar Tírdhreacha agus Oidhreachta isteach i gceann de na cineálacha ceantair tuaithe eile, breithneofar an talamh seo. Cuimsítear sa 'cheantar tuaithe áitiúil' an tuath oscailte, Sráidbhailte Móra, Sráidbhailte Beaga agus Nóid Tuaithe ach ní áirítear na Príomhbhailte, na Bailte Móra agus na lonnaíochtaí Seirbhíse. I gcomhthéacs an Chríos Cósta sainmhínítear an ceantar tuaithe áitiúil mar tuath oscailte laistigh den chríos cósta.

4. Faoi Chatagóir A agus B araon, ní mór nach raibh teach tuaithe ag na daoine roimhe seo. Féadfaidh an tÚdarás Pleanála, in imthosca eisceachtúla, breithniú a dhéanamh ar dhaoine den sórt sin. I measc na gcúinsí seo tá:
- (a) Níl an teach sin ina sheilbh ag an duine a thuilleadh tar éis é a dhiúscairt tar éis scaradh dhlíthiúil / colscartha / athshealbhaithe / aistriú tí atá ceangailte le feirm chuig ball teaghlaigh agus go bhféadfaidh an duine sin a thaispeáint go bhfuil riachtanas feidhmiúil sóisialta nó eacnamaíoch acu chun cónaí sa cheantar tuaithe áitiúil.
  - (b) Éilíonn an duine teach nua saintógtha atá saindeartha mar gheall ar riocht míochaine fíoraithe. Caithfidh an duine a thaispeáint nach féidir an teach atá ann cheana a oiriúnú go struchtúrtha chun freastal ar a riachtanais áirithe.
  - (c) Ní foláir do bhall teaghlaigh láithreach a bhfuil cónaí air in aice le duine aosta nó duine a dteastaíonn cúra(i)m uaidh chun slándáil, tacaíocht nó cúram a sholáthar, nó caithfidh an duine aosta nó an duine a dteastaíonn cúra(i)m a bheith ina chónaí in aice le garghaol. I gceachtar cás, caithfidh an duine (an tuismitheoir aosta nó an neasghaol) a bhfuil sé beartaithe cónaí air in aice leis a bheith ina chónaí go lánaimseartha sa 'cheantar tuaithe áitiúil' sin ar feadh íostréimhse de 10 mbliana agus ní mór don suíomh i gceist a bheith díreach in aice lena dteach. Tabharfar aird chomhchosúil ar gharghaol de dhuine aosta nach bhfuil aon leanaí aige. Sainmhínítear garghaol mar mháthair, athair, mac, iníon, deartháir, deirfiúr nó caomhnóir. I gcás duine aosta nach bhfuil aon leanaí aige, sainmhínítear garghaol mar dheirfiúr, deartháir, neacht nó nia.
  - (d) Is mian le duine / daoine scothaosta, ar chúiseanna fíoraithe, a dteach a dhéanamh níos lú ach fanacht laistigh dá cheantar tuaithe áitiúil agus a bpobal áitiúil. Caithfidh an mhaoin nua a bheith aon stór amháin, achar urláir uasta 125m^2 , 2 sheomra leapa (en suite amháin), cistin, seomra suí agus seomra foltha agus ba cheart dó a bheith go hiomlán inrochtana. Beidh sé mar choinníoll den chead pleanála go mbainfear an díolúine a fhoráiltear le hAicme 1 de Sceideal 2, Cuid 1, Forbairt Díolmhaithe Ginearálta na Rialachán Pleanála agus Forbartha, 2001 (arna leasú) a bhaineann le síneadh ar theach a thógáil.

5. Agus cinneadh á dhéanamh an bhfuil riachtanas sáraitheach ag iarratasóir cónaí san áit ar leith, breithneoidh an Chomhairle an bhfuil riachtanas eacnamaíoch inléite ag an iarratasóir de réir na gcritéar atá leagtha amach i dTábla 4-6 don Chrios Cósta agus do na Limistéir Tírdhreacha agus Oidhreachta m.sh. feirmeoireacht lánaimseartha. Agus cinneadh á dhéanamh an bhfuil riachtanas sóisialta sáraitheach ag an iarratasóir cónaí san áit áirithe sin, breithneoidh an Chomhairle úinéireacht talún fadtéarmach agus cúinsí sláinte eisceachtúla mar a leagtar amach i bPointe 6. Sa dá chás (riachtanas sáraitheach sóisialta nó eacnamaíoch), ní mór don iarratasóir a thaispeáint nach féidir freastal ar an ngá le teaghais in áit eile agus ní mór don fhorbairt Pointí 7 agus 8 a bhaineann le rochtain ar bhóithre náisiúnta agus réigiúnacha a chomhlíonadh.
6. Féadfaidh an tÚdarás Pleanála breithniú speisialta a dhéanamh ar chásanna d'imthosca sláinte eisceachtúla arna dtacú ag cáipéisíocht ábhartha ó lia-chleachtóir a thaispeánann gur gá do dhuine cónaí i dtimpeallacht áirithe nó a cheangal ar gharghaol cónaí gar don duine sin.
7. De réir Chuspóir TS59 i gCaibidil 8 Iompar agus in aineoinn chomhlíonadh Chatagóir A nó B, ní cheadófar aon tithíocht tuaithe aonair a bhfuil sé beartaithe (a) rochtain dhíreach nua a bheith aici ar an ngréasán náisiúnta bóithre nó (b) trácht méadaithe a ghiniúint ó rochtain atá ann ar an ngréasán náisiúnta bóithre i gcrios ina bhfuil an luasteorainn níos mó ná 60ku - féach Cuid 8.7.1 Bóithre Náisiúnta (Caibidil 8 Caibidil Iompair).
8. Breithneofar iarratais phleanála ar thithíocht tuaithe aonair a bhfuil rochtain acu ar bhóthar réigiúnach laistigh d'aon cheann de na cineálacha ceantair tuaithe nó an tírdhreach agus an oidhrecht ar bhonn cás ar chás de réir na gcritéar atá leagtha amach i gCuspóir TS65 i gCaibidil 8 Straitéis Iompair .

9. Cuimseoidh gach cead le haghaidh tithíochta tuaithe aonair coinníoll áitíochta agus coinníoll buanchónaithe (féach Cuspóirí SH39 agus SH40).

4.9.2 Tithe aonair neamhchríochnaithe amuigh faoin tuath

D'fhéadfadh go dtiocfadh cás chun cinn nuair a thugtar cead pleanála do theach aonair amuigh faoin tuath agus nuair a chuirtear tús le hobair ar an bhforbairt. Mar sin féin, b'fhéidir nach mbeidh an t-iarratasóir bunaidh in ann an teach a chríochnú a thuilleadh. Ní bhreithneoidh an t-údarás pleanála iarratas pleanála ar iarratasóir difriúil chun an teach a choinneáil agus a chríochnú ach sa chás go gcomhlíonann an t-iarratasóir nua an beartas tithíochta tuaithe a bhaineann leis an gceantar tuaithe áirithe sin.

4.9.3 Forbairt Ribíneach

Sainmhínítear forbairt ribíneach (ar a dtugtar forbairt líneach freisin) sna Treoirínte um Thithíocht Tuaithe Inbhuanaithe mar fhorbairt i gceantair thuaithe “d’fhorbairt de chineál éadain bóthair atá beagnach leanúnach, mar shampla, 5 theach nó níos mó atá ar aon taobh amháin de 250m ar leith d’éadan bóthair. ”. Moltar sna Treoirínte i gcoinne forbairt ribíneach a chruthú ar chúiseanna éagsúla lena n-áirítear sábháilteacht ar bhóithre, éilimh sa todhchaí ar bhonneagar poiblí a sholáthar chomh maith le tionchair amhairc mar gheall ar nádúr píosúil na forbartha seo.

Bíonn fadhbanna ag baint le forbairt ribíneach ar an mbóthar isteach chuig bailte agus sráidbhailte de réir mar a fhásann na lonnaíochtaí seo, go háirithe, féadfaidh sí cur isteach ar fhorbairt ordúil agus éifeachtúil limistéar nuafhorbartha ar imill lonnaíochtaí, féadfaidh sí bac a chur ar sheachadadh an bhonneagair sa todhchaí agus féadfaidh sí a bheith mar chúis le hardú ar an éileamh ar sheirbhísiú mí-éifeachtach na forbartha seo ar chostas i bhfianaise dlúis íseal na forbartha. Mar thoradh ar fhorbairt ribíneach amuigh faoin tuath tá forbairt de chineál bruachbhailte agus cuireann sí le creimeadh charachtar tuaithe ceantair.

Dá réir sin, glacfaidh an Chomhairle toimhde i gcoinne forbartha ribíní agus ní ligfidh sí do níos mó ná 5 theach ar aon taobh amháin de 250m áirithe d’éadan bóthair beag beann ar líon na láithreán inlíonta.

Breithneoidh an Chomhairle an eisceacht seo a leanas don bheartas seo. Sa chás go bhfuil 4 nó 5 teach ann i ndiaidh a chéile agus go bhfuil suíomh inlíonta ann idir 2 teach, breithneoidh an Chomhairle forbairt láithreán inlíonta do theach cónaithe áit a mbeidh sé chun freastal ar riachtanas sonracha tithíochta ar nós riachtanas mac nó iníon. Caithfidh an láithreán inlíonta a bheith cóngarach do theach an teaghlaigh nó an-ghar dó (250 m de theach an teaghlaigh). Ní cheadófar ach láithreán inlíonta amháin sa tsraith sin a fhorbairt d'fhonn tionchar na forbartha ribíní / dlús bruachbhailte i gceantair thuaithe a theorannú (beag beann ar líon na láithreán inlíonta).

Cuspóirí um Áitribh Nua Aonair amuigh faoin Tuath

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH37

Tithíocht tuaithe aonair amuigh faoin tuath a mheas de réir na gcatagóirí agus na gcritéar gaolmhar atá leagtha amach i dTábla 4-6 agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha ábhartha.

Cuspóir SH38

Tithíocht tuaithe aonair amuigh faoin tuath a rialú go docht i gceantair atá ag baint amach a gcumas iompair i dtéarmaí acmhainne cóireála eisiltigh, taitneamhacht amhairc agus / nó acmhainn iompair bóithre de réir na gceanglas atá leagtha amach i dTábla 4.6 agus na sainmhínte agus na nótaí gaolmhara agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán ábhartha bainistíochta forbartha.

Cuspóir SH39

Beidh gach cead pleanála a dheonófar d'áitribh thuaithe aonair amuigh faoin tuath faoi réir coinníll a cheanglóidh ar an iarratasóir comhaontú áitíochta a dhéanamh ar feadh tréimhse 10 mbliana ó dháta an chéad áitithe sa teach cónaithe.

Cuspóir SH40

Beidh gach cead pleanála a dheonófar d'áitribh thuaithe aonair amuigh faoin tuath faoi réir coinníll go n-úsáidfear an teach cónaithe mar áit chónaithe bhuan amháin.

Cuspóir SH41

Toimhde a ghlacadh i gcoinne forbartha ribíní amuigh faoin tuath agus ar na bóithre isteach chuig bailte agus sráidbhailte ar mhaithe le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair ach amháin na heisceachtaí a leagtar amach i Mír 4.9.3

Cuspóir SH42

Breithniú a dhéanamh ar iarratas ar choinneáil agus cur i gcrích de theach aonair amuigh faoin tuath ag iarrthóir atá difriúil ón iarratasóir bunaidh ach amháin sa chás go gcomhlíonann an t-iarratasóir nua an beartas tithíochta tuaithe a bhaineann leis an gceantar tuaithe áirithe sin.

Cuspóir SH43

A cheangal ar dhearadh tithe aonair nua a bheith ar ardchaighdeán agus ag teacht le carachtar tuaithe an láithreáin agus an cheantair, taitneamhachtaí amhairc an cheantair a chosaint chomh maith le haonad an charachtair tírdhreacha ina bhfuil sé.

4.9.4 Athchóiriú agus Athsholáthar Áitribh Tuaithe / Struchtúir Tuaithe Neamhchónaithe

Is úsáid inbhuanaithe na hacmhainní atá ann cheana í athúsáid stoc tithíochta an chontae agus spreagfaidh an tÚdarás Pleanála a athúsáid. Ach níl an athúsáid inbhuanaithe, áfach, mura bhfuil an méid oibre atá le déanamh ar an réadmhaoín i bhfad níos lú ná teaghais nua (i dtéarmaí fuinnimh nó dramhaíola leabaithe) nó má chaomhnaíonn sí ár n-oidhreacht dhúchasach.

Tithe Dúchasacha

Tá líon suntasach tithe dúchasacha tarraingteacha sa chontae ina gceantair thuaithe. Leanfaidh an tÚdarás Pleanála de chosaint a dhéanamh ar an stoc tógála dúchasach seo agus cuirfidh sé a athchóiriú íogair chun cinn lena n-áirítear iad siúd atá tréigthe, mar mhalairt ar thithe tuaithe aonair nua a thógáil in áiteanna eile faoin tuath. I dTábla 4.7 leagtar amach na treoirphrionsabail agus na critéir a bhaineann le tithe dúchasacha.

Neamh-dhúchasach

Cuirfidh an tÚdarás Pleanála cur chuige níos suaimhní i bhfeidhm maidir le hathchóiriú a dhéanamh ar stoc tithíochta neamh-dhúchasach i gceantair thuaithe.

Struchtúir Tuaithe Neamhchónaithe

Breithneoidh an tÚdarás Pleanála freisin athchóiriú agus tiontú struchtúir neamhchónaithe chun úsáide cónaithe, m.sh. séipéal nach bhfuil in úsáid, seanfhoirgneamh scoile atá faoi réir na gcritéir atá leagtha amach i dTábla 4.8 a chomhlíonadh.

Tá feidhm ag na sainmhínithe seo a leanas:

Ciallaíonn ‘slán ar an mórgóir’ chun críocha an ailt seo go bhfuil na ceithre bhalla agus an díon slán.

Chun críocha an ailt seo ciallaíonn ‘tréigthe’ struchtúr nach bhfuil slán ar an mórgóir. Áirítear leis seo an díon má tá sé ar iarraidh / damáiste go páirteach.

Tábla 4.7 Athchóiriú agus Athsholáthar Tithe Cónaithe

Catagóir Forbartha	Treoirphrionsabail	Critéir
Athchóiriú ar áitreabh dúchasach ináitrithe nó, 'slán ar an mórgóir' nó tréigthe.	Cosnóidh an tÚdarás Pleanála an stoc tógála áitribh dúchasach i gceantair thuaithe an chontae agus spreagfaidh sé athchóiriú íogair ar áitreabh dúchasach ‘ináitrithe’, nó ‘slán ar an mórgóir’ nó tréigthe mar mhalairt ar theach tuaithe aonair a thógáil in áit eile faoin tuath.	<ul style="list-style-type: none"> (i) Caithfear bheith ábalta an teaghais dhúchasach a bheith in ann a chur ar ais go hoiriúnach do chóiríocht ináitrithe de réir a charachtair bhunaidh agus gan an riachtanas é a scartáil nó gan athrú suntasach a dhéanamh air. (ii) Caithfear an carachtar atá fágtha agus an creatlach stairiúil bunaidh den struchtúr a choinneáil ag úsáid modhanna agus ábhair thógála thraidisiúnta iomchuí. (iii) Ní cheanglófar ar an iarratasóir na critéir riachtanas áitiúla a bhaineann leis an gceantar tuaithe ina bhfuil an struchtúr suite a chomhlíonadh agus ní bheidh feidhm ag coinníollacha áitíochta agus buanchónaithe. (iv) Caithfidh aon shíneadh beartaithe ar an struchtúr a bheith comhréireach ó thaobh scála agus a bheith fo-ghabhálach ó thaobh amhairc de agus ligean do

		<p>chóiríocht leordhóthanach feidhmiú mar teaghais nua-aimseartha.</p> <p>(v) Beidh gnáthchritéir chomhshaoil i bhfeidhm maidir le cóireáil fuíolluisce, rochtain shábháilte agus soláthar uisce.</p> <p>(vi) Ní bhaineann íosmhéideanna láithreáin seachas na faid riachtanacha le haghaidh toibreacha agus córais chóireála fuíolluisce.</p>
<p>Athsholáthar áitribh 'ináitrithe' agus 'slán ar an mórgóir'</p>	<p>Cosnóidh an tÚdarás Pleanála an stoc tógála den áitreabh dúchasach i gceantair thuaithe an chontae agus mar sin de <u>ní bhreithneoidh sé áitreabh dúchasach ináitrithe a athsholáthar.</u></p> <p>Mar sin féin, tabharfar aird ar áitribh neamhdhúchasacha atá slán ar an mórgóir a athsholáthar (foirgnimh i ndiaidh 1970 nach bhfuil fiúntas ailtireachta leo go hiondúil). Déanfar cásanna den sórt sin a mheas mar shuíomh úrnua agus cuirfear an beartas tithíochta tuaithe do thithe aonair nua sa cheantar tuaithe sin i bhfeidhm mar aon le gach gnáthchritéir pleanála agus comhshaoil eile.</p>	<p>(i) Comhlíonfaidh an t-iarratasóir na critéir riachtanas áitiúla a bhaineann leis an gceantar tuaithe ina bhfuil an teaghais suite agus ceanglófar ar an iarratasóir glacadh leis an riocht áitíochta agus an riocht buanchónaithe.</p> <p>(ii) Caithfidh dearadh an áitribh athsholáthair a bheith ar ardchaighdeán agus a scála agus a charachtar a bheith oiriúnach don láithreán agus dá shuíomh tuaithe.</p> <p>(iii) De ghnáth beidh an teaghais ar an lorg céanna leis an teaghais atá ann cheana nó cibé lorg eile a mbeadh tionchair níos lú aige. Caithfidh an fhorbairt na gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil go léir a chomhlíonadh.</p> <p>(iv) Beidh gnáthchritéir chomhshaoil i bhfeidhm maidir le cóireáil fuíolluisce, rochtain shábháilte agus soláthar uisce.</p> <p>(v) Beidh íosmhéideanna láithreáin i bhfeidhm.</p>

Tábla 4.8 Athchóiriú agus athoiriúnú struchtúr neamhchónaithe go húsáid chónaithe

Catagóir	Treoirphrionsabail	Critéir
<p>Foirgnimh thuaithe thraidisiúnta neamhchónaithe a athchóiriú agus a thiontú go húsáid chónaithe m.sh. séipéal nach bhfuil in úsáid, seanfhoirgneamh scoile, agus sciobóil</p>	<p>Déanfaidh an tÚdarás Pleanála é seo a mheas mar athúsáid inbhuanaithe an stoic fhoirgnimh atá ann agus mar mhalairt ar theach aonair a thógáil in áit eile amuigh faoin tuath.</p>	<p>(i) Caithfidh an bunstruchtúr a bheith 'slán ar an mórgóir'.</p> <p>(ii) Caithfidh spéis áitiúil, amhairc, ailtireachta nó stairiúil a bheith ag baint leis an bhfoirgneamh.</p> <p>(iii) Caithfear a bheith ábalta athchóiriú agus athoiriúnú a dhéanamh ar an bhfoirgenamh agus caithfear a chuma bunaidh a choinneáil. Maidir leis seo,</p>

cloiche.		<p>caithfear suirbhé struchtúrtha a dhéanfaidh innealtóir cáilithe go cuí a bheith ag gabháil leis an iarratas pleanála .</p> <p>(iv) Caithfear na hoibreacha a dhéanamh ar bhealach íogair agus gnéithe a bhfuil tábhacht ailtireachta leo a choinneáil agus ábhair thraidisiúnta chomhlántacha a úsáid.</p> <p>(v) Ní cheanglófar ar an iarratasóir na critéir riachtanas áitiúla a bhaineann leis an gceantar tuaithe ina bhfuil an struchtúr suite a chomhlíonadh agus ní bheidh feidhm ag coinníollacha áitíochta agus buanchónaithe.</p> <p>(vi) Caithfidh aon leathnú atá beartaithe ar an struchtúr a bheith oiriúnach ó thaobh scála agus fós a bheith foghabhálach don struchtúr.</p>
----------	--	---

Tithe a nDearna Dóiteán Damáiste Dóibh

Tacófar le hatógáil tithe tuaithe a scriosadh trí thimpiste mar gheall ar dhóiteán ar choinníoll go mbeidh an teaghais den mhéid agus den lorg céanna leis an teaghais a scriosadh.

D'fhéadfadh go mbeadh measúnuithe breise ag teastáil maidir le méid an láithreáin agus critéir chomhshaoil mar thoradh ar aon athrú suntasach ar scála bunaidh an áitribh.

Athsholáthar agus Athchóiriú Amuigh faoin Tuath

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir SH44

Breithniú a dhéanamh ar athchóiriú na n-áitreabh dúchasach atá ann de réir Tábla 4.7, gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir SH45

Breithniú a dhéanamh ar áitribh neamh-dhúchasacha atá ann cheana a athsholáthar nó a athchóiriú faoi réir chomhlíonadh na gcritéar ábhartha a leagtar amach i dTábla Uimh. 4-7 ,

comhlíonadh gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir SH46

Breithniú a dhéanamh ar athchóiriú agus athoiriúnú struchtúir neamhchónaithe go húsáid chónaithe faoi réir chomhlíonadh na gcritéar ábhartha atá leagtha amach i dTábla 4-8, comhlíonadh gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

4.9.5 Aonaid chónaithe féin chuimsitheacha do bhall teaghlaigh

Is é aidhm an aonaid seo cóiríocht leath-neamhspleách a sholáthar do gharghaol atá ag brath ar áititheoir (í) na príomháitribh nó a gcaithfidh cónaí gar don/do na áititheoir (í) an phríomháitribh le haghaidh cúraim agus/nó cúiseanna slándála. Sainmhínítear garghaol mar mháthair, athair, mac, iníon, deartháir, deirfiúr nó caomhnóir. I gcás duine aosta nach bhfuil aon leanaí aige, sainmhínítear garghaol mar dheirfiúr, deartháir, neacht nó nia.

Ní mheastar gur aonad teaghaise neamhspleách iad na haonaid seo, a chaithfear a cheangal leis an bpríomhtheach cónaithe le soláthar déanta do nasc inmheánach, agus dá bhrí sin ní dhéantar measúnú neamhspleách ar chaighdeán spáis oscailte phríobháidigh agus ar pháirceáil. Caithfear an t-aonad a chomhtháthú ar ais sa phríomhtheaghais nuair nach gá a thuilleadh an úsáid ag an ngarghaol. Breithneoidh an t-údarás pleanála iarratais ar bhonn cás ar chás agus faoi réir chomhlíonadh na gcaighdeán bainistíochta forbartha atá leagtha amach in Imleabhar 2 agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir SH47

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt aonad cónaithe féin chuimsitheach atá ceangailte leis an bpríomhtheach cónaithe ach amháin nuair a léirítear go sásúil gur garghaol é an t-áititheoir beartaithe atá ag brath ar áititheoir (í) reatha an phríomhtheaghais nó ar gá dó cónaí gar d'áititheoir (í) reatha an phríomháitribh ar chúiseanna sláinte nó tacaíochta. Ní mór don fhorbairt na caighdeán bhainistíochta forbartha ábhartha atá leagtha amach in Imleabhar 2 a chomhlíonadh agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil a chomhlíonadh.

4.9.6 AonaidMhodúlacha

Tabharfar aird ar bhonn cás ar chás ar úsáid aonad modúlach mar áiteanna cónaithe buana. Ní mór a thaispeáint go soláthróidh na haonaid tógáil inbhuanaithe ardchaighdeáin le saolré cosúil le tógáil choincréite (60 bliain ar a laghad). Caithfidh bailchríocha seachtracha na n-aonad a bheith ag teacht leis na bailchríocha dúchasacha áitiúla agus ina leith seo ní mór go mbeadh bailchríoch plástair sheachtrach agus gnáth-sclátaí dín ag na haonaid. Caithfidh na haonaid na caighdeáin eile go léir a bhaineann le forbairtí chónaithe a chomhlíonadh.

Cuspóir SH48

Breithniú a dhéanamh ar úsáid aonad modúlach chun áit chónaithe bhuan a úsáid sa chás go gcomhlíonann sí ceanglais Mír 4.9.6 agus na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

4.9.7 Tithe Soghluaiste Aonair le húsáid mar Bhuanchónaí

Ní mheastar go bhfuil an cineál struchtúir seo oiriúnach le húsáid mar áit chónaithe bhuan. Féadfaidh an tÚdarás Pleanála breithniú a dhéanamh ar úsáid theoranta shealadach tí soghluaiste mar chóiríocht mhaireachtála agus teach cónaithe ceadaithe don iarratasóir céanna á thógáil ar an láithreán céanna. Caithfidh saoráidí oiriúnacha fuíolluisce agus soláthair uisce freastal ar an teach soghluaiste.

Cuspóir SH49

Gan cead a thabhairt tithe soghluaiste aonair a úsáid mar áiteanna cónaithe buana. Féadfaidh an Chomhairle, sna himthosca eisceachtúla seo a leanas, ligean do theach soghluaiste a úsáid chun:

- (a) Cóiríocht éigeandála shealadach a sholáthar i gcás nach bhfuil aon roghanna oiriúnacha eile ar fáil agus mar atá deimhnithe ag an gComhairle, nó
- (b) Cead pleanála sealadach nach faide ná 2 bhliain chun teach soghluaiste a shuíomh agus a áitiú ar láithreán ina bhfuil teach cónaithe ceadaithe á thógáil chun an t-iarratasóir céanna a áitiú.

4.9.8 Tithe Saoire Aonair

Is é an cur chuige pleanála úsáide talún ná tithe saoire sa todhchaí, lena n-áirítear tithe saoire aonair, a dhírú i lonnaithe atá ann cheana sa chontae. Ní bhreithneofar tithe saoire aonair amuigh faoin tuath ach amháin nuair atá siad de réir Tábla 4-7 agus 4-8.

Mar sin féin, déanfar forbairt tithe saoire i gcriosanna brú cíosa agus i gceantair, ina bhfuil riachtanas tithíochta aitheanta chun críocha an Achta um Athghiniúint Uirbeach agus Soláthar Tithíochta 2015, a rialú go docht lena chinntiú go gcoinnítear tithe atá ann cheana chomh maith le talamh criosaithe, más gá, chun soláthar chun críocha cónaithe buana a chur ar fáil. Pléitear forbairt tithe saoire níos mionsonraithe i gCaibidil 7 Turasóireacht agus Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta.

Cuspóir SH50

Forbairt tithe saoire aonair a shrianadh chuig láithreáin iomchuí i lonnaithe Leibhéal 1-Leibhéal 5 de réir na Croí-Straitéise i gCaibidil 3 agus de bhun fhorálacha Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe, Caibidil 7 Turasóireacht agus Caibidil 12 Crios Cósta ar mhaithe le forbairt inbhuanaithe. agus pleanáil cheart an cheantair.

Caibidil 5 Dearadh agus Déanamh Áite i mBailte agus i Sráidbhailte

5.1 Réamhrá

Tá líonra bailte agus sráidbhailte i Loch Garman a chomhlíonann ról agus feidhmeanna éagsúla dá gcónaitheoirí agus do na cúlchríocha tuaithe níos leithne. I gCaibidil 3 tugtar breac-chuntas ar chur chuige forbartha foriomlán na Comhairle maidir le gach ceann de na príomhlonnaíochtaí agus na cineálacha lonnaíochta san ordlathas lonnaíochta. Sa chaibidil seo, tugtar breac-chuntas ar thiomantas na Comhairle maidir le cáilíocht bhailte agus shráidbhailte an chontae a fheabhsú agus tá na cuspóirí ann lena chinntiú gur áiteanna tarraingteacha feidhmiúla iad inar mian le daoine cónaí agus obair iontu, rochtain a fháil ar sheirbhísí agus a dteaghlaigh a thógáil.

Is gníomhaíocht chomhroinnte é cruthú áiteanna

rathúla idir údaráis áitiúla, soláthraithe bonneagair, dearthóirí, gnóthais agus pobail áitiúla. Tá roinnt fachtóirí coitianta ag áiteanna rathúla. I bhFíor 5.1²⁷ léirítear an iliomad comhpháirteanna agus coinníollacha atá riachtanach. Cé go gcumhdaítear na comhpháirteanna éagsúla faoi na caibidílí faoi seach den phlean (féach Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe, Caibidil 15 Pobail Inbhuanaithe agus Bonneagar Sóisialta, Caibidil 8 Iompar agus Caibidil 10 Bainistíocht Comhshaoil) díríonn an chaibidil seo ar cháilíocht agus inbhuanaitheacht a chinntiú i bhfoirm fhisiceach de bhailte agus sráidbhailte lena gcinntítear gur áiteanna rathúla agus ríthábhachtacha iad.

Fíor 5-1 Comhpháirteanna de na Háiteanna Rathúla

²⁷Figúir 1: Déanamh Áite (oiriúnaithe ó Egan's Wheel Sustainable Communities)

Figure 5-1 Components of Successful Places	Fíor 5-1 Comhpháirteanna de na hÁiteanna Rathúla
Well Run	Dea-Reáchtáilte
Well Connected	Dea-Nasctha
Well Served	Dea-Fhreastal Air
Environmentally Sensitive	Íogair ó thaobh an Chomhshaoil
Fair for Everyone	Cóir do Chách
Thriving	Rathúil
Well Designed & Built	Dea-Deartha & Tógtha
Active, Inclusive & Safe	Gníomhach, Uilechuimsitheach & Sábháilte
Governance	Rialachas
Transport & Connectivity	Iompar & Nascacht
Services	Seirbhísí
Environment	Timpeallacht
Equity	Cothromas
Economy	Geilleagar
Housing & Built Environment	Tithíocht & Timpeallacht Thógtha
Social & Cultural	Sóisialta & Cultúrtha

5.2 Athrú Aeráide inár mBailte agus inár Sráidbhailte

Tá ár mbailte agus sráidbhailte mar fhócas i gcuid mhaith dár n-áitribh chónaithe agus tá cion suntasach dár stoc tógála tráchtála agus pobail, taitneamhachtaí agus bonneagar iontu freisin. Bunaíodh go leor dár mbailte agus sráidbhailte ar aibhneacha nó ar an gcósta ar chúiseanna eacnamaíocha agus iompair agus mar thoradh air sin tá siad níos leochailí ó athrú aeráide. D'fhonn freagairt do na tionchair a bheidh ag athrú aeráide ar ár mbailte agus sráidbhailte déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia, an méid seo a leanas:

- Bearta riachtanacha bainistíochta tuile a chur i bhfeidhm amhail na mbearta atá beartaithe faoi CFRAMS.
- A chinntiú go gcoinnítear tuilemhánna agus gnéithe nádúrtha eile a choinníonn agus a scagann uisce tuile mar bhogaigh.
- A chinntiú go bhfuil forbairt agus bonneagar agus dearadh suite sa chaoi is go laghdófar an bhagairt ó thuilte agus ó chreimeadh cósta.

- A chinntiú go bhfuil foirgnimh tíosach ar fhuinneamh agus go bhfuil ábhair agus struchtúir athléimneach ó thaobh athrú aeráide de.
- A chinntiú go bhfuil an fhorbairt suite ionas go n-íoslaghdaítear an gá le taisteal agus go ndéantar an t-aistriú módúil a bharrfheabhsú.

5.3 Comhthéacs Beartais

Aithnítear sa CPN an tábhacht a bhaineann le bailte agus sráidbhailte tuaithe i dtéarmaí a bhfeidhmeanna eacnamaíocha, riaracháin agus sóisialta agus féachann sé leis an bhféidearthacht athnuachana a ghníomhachtú agus bailte tuaithe a neartú agus a éagsúlú. Cuireann sé béim láidir ar struchtúr uirbeach na hÉireann a neartú trí dhíriú ar fhás daonra agus fostaíochta i gceantair uirbeacha, marbhántacht agus meath a aisiompú, forbairt inlíonta uirbeach agus athfhorbraíochta a chur chun cinn agus a chinntiú go bhfuil ceantair uirbeacha ina n-áiteanna tarraingteacha, ina bhféadtar cónaí iontu agus ar ardchaighdeán. Samhlaítear go mbeidh pobail éagsúla agus chomhtháite iontu. Díríonn sé freisin ar aghaidh a thabhairt ar oidhreacht an fháis thapa trí bheir air maidir le taitneamhacht, seirbhísí agus fostaíocht a éascú agus lonnaíochtaí níos féinchothabhála de gach méid a chruthú.

Agus ár n-Acmhainneacht Tuaithe á Réadú - deirtear sa Phlean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe nach bhfuil aon chur chuige “oireann an toise céanna do gach duine” i leith forbairt tuaithe. Tá riachtanais éagsúla ag ceantair thuaithe éagsúla agus teastaíonn réitigh dhifriúla uathu, ag brath ar a gcuid sócmhainní áitiúla, a n-imeall, dlús daonra, srl. Caithfidh an Chomhairle a cuid beartas a chur in oiriúint chun carachtar an bhaile nó an tsráidbhaile faoi seach a oiriúnú, a bhfuil brúnna comaitéireachta ag cuid acu, a bhfuil meath tagtha ar chuid eile acu agus a bhfuil brú ar chuid acu ar chósta níos iargúlta ó fhorbairt a bhaineann leis an turasóireacht nach bhfuil comhoiriúnach leis an bhfás áitiúil.

Féachann cuspóirí an SSER le creatlach uirbeach agus tuaithe an réigiúin a neartú, ag cruthú bailte agus sráidbhailte beoga agus ag lorg infheistíochta i mbonneagar agus i dtionscnaimh chun tacú le cruthú post. Cumasófar é trí na tionscnaimh 'Tithe Nua i mBailte Beaga agus Sráidbhailte', infheistíocht i dtionscnaimh athnuachana, comhordú idir údaráis áitiúla, Uisce

Éireann agus geallsealbhóirí eile. Molann an SSER go gcuirfí creataí áite inbhuanaithe i bhfeidhm, coincheap 10 nóiméad do bhailte agus forbairt bailte cliste .

Tugtar treoir bhreise ón rialtas seo a leanas maidir le conas ba cheart dúinn ár mbailte agus ár sráidbhailte a leagan amach chun a bheith ina n-áiteanna tarraingteacha atá ina n-áiteanna sábháilte le maireachtáil agus atá éifeachtach, inoiriúnaithe agus athléimneach.

- Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (2019, an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt agus an Roinn Pleanála Tithíochta agus Rialtais Áitiúil).
- Lámhleabhar um Dhearadh Uirbeach - Treoir Dea-Chleachtais, Comhghabhálach leis na Treoirlínte Cónaithe Inbhuanaithe d'Údaráis Phleanála (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2009).
- Tithíocht Ardchaighdeán do Phobail Inbhuanaithe, (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2007).
- Forbairt Uirbeach agus Airde Foirgnimh - Treoirlínte d'Údaráis Phleanála (An Roinn Pleanála Tithíochta agus Rialtais Áitiúil, 2018).
- Tithíocht Uirbeach Inbhuanaithe: Caighdeán Dearaidh d'Árasáin Nua - Treoirlínte d'Údaráis Phleanála (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, 2018).
- Lámhleabhar Dearaidh Miondíola, Treoir chomhghabhálach do na Treoirlínte Pleanála Miondíola d'Údaráis Phleanála (2012, an Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil agus an Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus na Gaeltachta)
- Beartas an Rialtais maidir le hAiltireacht.
- Treoirlínte um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta d'Údaráis Phleanála, (2004, an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil).

5.4 Sprioc

Is í aidhm na Comhairle a chinntiú go bhfuil na bailte agus na sráidbhailte sa chontae bríomhar agus uilechuimsitheach, tacú lena bpobail uirbeacha agus tuaithe agus timpeallachtaí maireachtála agus oibre tarraingteacha agus taitneamhacha a sholáthar.

5.5 Straitéis

Is é straitéis na Comhairle áiteanna tarraingteacha, sláintiúla, sábháilte agus éifeachtúla a chruthú trína hidirghabhálacha féin agus trína chinntiú go mbaineann gach forbairt amach anseo na caighdeáin is airde i ndearadh agus i leagan amach. Ag féachaint dó seo, is iad príomhaidhmeanna na straitéise:

- **Cáilíocht Dearaidh** - A chinntiú go bhfuil ár mbailte agus ár sráidbhailte ina n-áiteanna tarraingteacha le maireachtáil agus cuairt a thabhairt orthu agus go bhfuil dearadh na forbartha agus an fhearainn phoiblí ar chaighdeán eisceachtúil.
- **Áiteanna Nasctha** - A chinntiú go mbeidh struchtúr uirbeach comhleanúnach ag forbairt sa todhchaí, go bhfuil sé tréscailteach agus go gcuireann sí daoine i gcroílár an fhearainn phoiblí.
- **Dlúth agus Athnuachan** - A chinntiú go n-úsáidtear talamh go héifeachtúil mar thoradh ar fhorbairt, go spreagtar siúlóid agus rothaíocht agus go ndéantar athnuachan ar na ceantair ina bhfuil sé suite.
- **Beoga, Uilechuimsitheach, Athléimneach agus Inoiriúnaithe** - Chun a chinntiú go bhfuil ár mbailte agus sráidbhailte ina n-áiteanna féinchothabhálacha atá ríthábhachtach agus beoga, le seirbhísí, poist, taitneamhachtaí agus saoráidí pobail iomchuí atá uilechuimsitheach, inrochtana do chách agus atá athléimneach ó dhúshláin ar nós athrú aeráide agus éagobhsaíocht eacnamaíoch.

Cuspóirí Straitéiseacha Bailte agus Sráidbhailte

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TV01

A chinntiú, trínár bpróisis phleanála agus cinní infheistíochta, go gcruthóimid bailte agus sráidbhailte inmharthana, ríthábhachtach, éagsúil, uilechuimsitheacha, athléimneacha.

Cuspóir TV02

Contae sláintiúil a chur chun cinn trí thimpeallachtaí fisiciúla agus sóisialta a fheabhsú chun áiteanna beoga, inrochtana, sláintiúla agus inbhuanaithe a chruthú chun cónaí, obair agus scíth a ligean iontu.

Cuspóir TV03

Foirm dhlúth uirbeach a chur chun cinn, atá oiriúnach don chomhthéacs, ar mhaithe le húsáid éifeachtúil acmhainní agus na deiseanna siúlóide agus rothaíochta agus indéantacht an iompair phoiblí a bharrfheabhsú.

Cuspóir TV04

A chinntiú go bhfuil bailte agus sráidbhailte inrochtana do chách, inoiriúnaithe agus sábháilte.

Cuspóir TV05

Dearadh ardchaighdeáin a éileamh sa réimse poiblí, san ailtireacht agus i bhfeidhmiúlacht tógála.

Cuspóir TV06

Creataí Dearaidh Uirbeacha a ullmhú a chuireann coincheap 10 Nóiméad do Bhailte i bhfeidhm, a aithníonn deiseanna le haghaidh inlíonta agus athghiniúna agus ina leagtar amach na príomhchodanna agus na prionsabail dearaidh do cheantair nua i ngach Plean Ceantair Áitiúil amach anseo.

Cuspóir TV07

A chinntiú, tríd an bpróiseas bainistíochta forbartha agus i bhforbairt an údaráis áitiúil féin, go gcuireann forbairt nua le muintearas, cáilíocht, sainiúlacht agus carachtar ár mbailte agus ár sráidbhailte.

Cuspóir TV08

Chun ár mbailte agus sráidbhailte a athghiniúint agus a athbheochan, ról agus úsáidí nua a éagsúlú agus a lorg chun forbairt eacnamaíoch agus chultúrtha a spreagadh agus an bonneagar fisiceach agus sóisialta riachtanach a sholáthar.

Cuspóir TV09

A éileamh go gcomhlíonfaidh gach forbairt leis an gcomhairle dearaidh atá san insint agus cuspóirí na caibidle seo agus na prionsabail dearaidh atá leagtha amach i gcáipéisí treorach i mír 5.2 thuas.

Cuspóir TV10

A chinntiú gur áiteanna sláintiúla iad ár mbailte le taitneamhachtaí áineasa agus spóirt ar ardchaighdeán agus atá beartaithe chun na deiseanna le haghaidh taistil ghníomhaigh a bharrfheabhsú.

5.6 An Próiseas Dearaidh

Soláthraíonn an Lámhleabhar um Dhearadh Uirbeach, a ghabhann leis na ‘Treoirlínte um Fhorbairt Chónaithe Inbhuanaithe i gCeantair Uirbeacha’ (Bealtaine 2009), treoir chuimsitheach ar shaincheisteanna dearaidh. Leagann an Lámhleabhar amach sraith de 12 chritéar dearaidh d’fhorbairt atá roinnte ina dtrí ghrúpa: (i) Comharsanacht (ii) Suíomh (iii) Baile. Léiríonn na grúpaí seo na scálaí spásúla agus ord na dtosaíochtaí ar cheart dóibh cuidiú le dearadh d’aon fhorbairt nua cónaithe, úsáide measctha agus tráchtála a threorú agus faisnéis a thabhairt dóibh.

Fíor 5-2 Critéir maidir le Déanamh Áite Rathúil

Figure 5-2 Criteria for Successful Place-Making	Fíor 5-2 Critéir maidir le Déanamh Áite Rathúil
Home	Baile
Neighbourhood	Comharsanacht
Site	Láithreán

Context	Comhthéacs
Connections	Naisc
Inclusivity	Uileghabhálacht
Variety	Éagsúlacht
Efficiency	Éifeachtúlacht
Distinctiveness	Sainiúlacht
Layout	Leagan Amach
Public Realm	Ríocht Phoiblí
Adaptability	Inoiriúnaitheacht
Privacy & Amenity	Príobháideacht & Taitneamhacht
Parking	Páirceáil
Detailed Design	Dearadh Mionsonraithe

Tá na critéir agus na táscairí bainteacha san áireamh sa Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha atá in Imleabhar 2. Soláthraíonn an chaibidil seo comhairle maidir le cur i bhfeidhm na gcritéar níos tábhachtaí, ar nós Ciaghdeán (Mír 5.7) Naisc (Mír 5.8) agus éifeachtúlacht (Mír 5.9 Fás Dlúth) Cuimsitheacht agus inoiriúnaitheacht (Mír 5.10). In éineacht leis na cáipéisí treorach eile dá dtagraítear thuas, úsáidfidh dearthóirí na critéir chun láithreáin a mheas agus chun dearadh na forbartha nua a threorú.

Éileoidh an Chomhairle Ráiteas Dearaidh a chur isteach chun dul le gach forbairt atá níos mó ná 2ha, scéim tráchtála nó úsáide measctha i gceantair lárnacha, scéimeanna cónaithe os cionn 50 teach i mbailte agus ar bhonn cás ar chás i sráidbhailte ina bhfuil an íogaireacht níos airde maidir le hathraithe mar gheall ar bhreithnithe scála. Tá sonraí faoi na rudaí a dtabharfar aghaidh orthu i Ráiteas Dearaidh san áireamh sa Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Tá caighdeáin shonracha bainistíochta forbartha maidir le dearadh suíomhanna agus áitribh aonair sa Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

5.7 Cáilíocht Dearaidh

Cinneann cáilíocht an dearaidh inár mbailte agus sráidbhailte conas a úsáidimid iad agus conas a mhothaímid fúthu. Baineann sé seo go cothrom lenár bhfoirgnimh, sráideanna agus spásanna poiblí, na háiteanna ina n-oibrímid agus an áit a bhfuil cónaí orainn. Is infheistíocht mhaith í dearadh maith de réir mar a thagann daoine chuig áiteanna tarraingteacha agus fanacht iontu. Mar sin is infheistíocht i gcáilíocht beatha agus i rathúnas eacnamaíoch é dearadh cáilíochta.

Caithfidh foirm uirbeach nua spéis agus ‘mórtas’ a chruthú agus caithfidh cáilíocht agus sainiúlacht a bheith aici a fhágfaidh go mbeidh daoine ceangailte léi agus go mbeidh siad bródúil aisti mar a n-áit. Ba chóir go mbeadh áiteanna inléite agus ba cheart go mbeadh daoine in ann teacht ar bhealach chun úsáid a bhaint as na foirgnimh agus na spásanna.

Caithfear cáilíocht a mheas ar gach leibhéal ó chomharsanacht go dearadh foirgneamh aonair agus na spásanna eatarthu. Caithfidh sé a bheith soiléir i bhfoirm an fhoirgnimh agus sna sráid-dreacha, sa réimse poiblí agus sna spásanna, sa tírdhreachú agus sna hábhair agus ag bailchríoch ar fhoirgnimh agus ar spásanna.

5.7.1 Cáilíocht Ailtireachta

‘Is í an ailtireacht a roghnaíonn muid a thógáil anois oidhreacht ailtireachta na todhchaí’

(Beartas an Rialtais ar Ailtireacht 2009-2015, 2009: 8).

Pléann ailtireacht ardchaighdeán le háilleacht, feidhmiúlacht, marthanacht, inoiriúnaitheacht, taitneamhacht, inmharthanacht agus mórtas áite dearfach. Cinntíonn dea-ailtireacht go bhfuil an foirgneamh oiriúnach don úsáid nó don fheidhm atá beartaithe aige, freagraíonn sé na dúshláin as cuimse a bhaineann le hinbhuanaitheacht chomhshaoil agus athrú aeráide²⁸, tá sé buan i dtéarmaí a dhearaidh agus a tógála agus urramaíonn agus feabhsaíonn sé a thimpeallacht go haistéiseach. Tugann ailtireacht den sórt sin tairbhí marthanacha sóisialta, comhshaoil, cultúrtha agus eacnamaíocha dúinn²⁹.

---

²⁸Beartas an Rialtais ar Ailtireacht 2009-2015, 2009

²⁹Áiteanna do Dhaoine, Beartas Náisiúnta ar Ailtireacht - Plécháipéis, 2019,

5.7.2 An Ríocht Phoiblí a Dhearadh

Is é an cur síos atá le ríocht phoiblí anseo ná spásanna éagsúla, mar shampla cearnóga, ionaid chomharsanachta, páirceanna, cé agus sráideanna. Toisc go mbeidh comhéadan ar a laghad ag gach forbairt leis an ríocht phoiblí, agus i bhformhór na gcásanna beidh ceantair phoiblí ar a laghad ann, beidh dearadh agus cáilíocht na ríochta poiblí ríthábhachtach do cháilíocht na scéime.

Go ginearálta, ba cheart go mbeadh cáilíocht na ríochta phoiblí chomh hard, mura bhfuil sé níos airde, ná cáilíocht na bhfoirgneamh aonair - is annamh a fheabhsóidh comharsanacht ina bhfuil spásanna droch-chaighdeán le foirgnimh ailtireachta den chaighdeán is airde. Níor chóir go suífeadh foirgnimh sa spás, ach ba cheart iad a úsáid chun an limistéar poiblí a shainiú agus a mhúnlú. Caithfear machnamh a dhéanamh ar an gcaoi a n-idirghníomhaíonn na foirgnimh agus na spásanna agus conas áiteanna tarraingteacha fáiltiúla a dhéanamh.

Cuspóirí Áiteanna Cáilíochta a Dhearadh

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TV11

Cultúr cruthaitheachta agus cáilíochta san ailtireacht a spreagadh.

Cuspóir TV12

A éileamh go bhfuil foirgnimh nua ar chaighdeán ailtireachta eisceachtúil, agus go bhfuil siad oiriúnach don úsáid nó don fheidhm atá beartaithe acu, go bhfuil siad solúbtha i bhfianaise éilimh anaithnid sa todhchaí, go mbeidh siad marthanach i dtéarmaí dearaidh agus tógála, go bhfuil meas acu ar an suíomh agus ar an gcomhshaol agus go n-éileofar go mbíonn an fhorbairt fhoriomlán ar ardchaighdeán, le ríocht phoiblí a bhfuil meas maith air.

Cuspóir TV13

A chinntiú go bhfuil cuma na bhfoirgneamh, i dtéarmaí mionsonraí agus ábhar (uigeacht, dath, patrúin agus marthanacht), ar ardchaighdeán le cáilíocht mharthanach agus go bhfuil tionchar dearfach aige ar cháilíocht amhairc an cheantair.

Cuspóir TV14

Éileamh ar Ráiteas Dearaidh a chur isteach chun dul le gach forbairt atá níos mó ná 2ha, scéim tráchtála nó úsáide measctha i gceantair lárnaigh, scéimeanna cónaithe os cionn 50 teach i mbailte agus ar bhonn cás ar chás i sráidbhailte ina bhfuil an íogaireacht níos airde maidir le hathraithe mar gheall ar bhreithnithe scála agus comhthéacs. Tá sonraí faoi na rudaí a dtabharfar aghaidh orthu i Ráiteas Dearaidh san áireamh sa Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Cuspóir TV15

A cheangal ar gach iarratais shuntasacha chónaithe de 50 theaghais nó níos mó a chur san áireamh le plean ríochta poiblí agus ráiteas. Tabharfaidh siad seo aghaidh ar cháilíocht ag gach leibhéal agus beidh plean mionsonraithe agus sonraithe ann do ríocht poiblí na scéime. Sa phlean don ríocht poiblí, cuimseofar mionsonraí ar ordlathas na sráide, cóireáil phábhála, tréscailteacht, spásanna oscailte agus áiteanna cruinnithe, tírdhreachú agus plandáil crann, cóireálacha teorann, dromchla agus troscán sráide, soilsiú agus comharthaíocht.

Cuspóir TV16

Feabhsúcháin ar an gcomhshaoil agus ar an ríocht poiblí i lár bailte agus sráidbhailte a chur i bhfeidhm ar ardchaighdeán agus bailchríoch d'fhonn sábháilteacht, íomhá, féiniúlacht agus cáilíocht an chomhshaoil a fheabhsú. Oibreoidh an Chomhairle le forbróirí, geallsealbhóirí agus grúpaí pobail áitiúla chun feabhsuithe a dhéanamh ar an ríocht poiblí agus gach bealach maoinithe a shaothrú chun acmhainní a fháil chun ár lonnaithe a fheabhsú, a athnuachan agus a athghiniúint.

Cuspóir TV17

A éileamh go ndeartar forbairtí nua, sráideanna, spásanna poiblí agus réimsí eile den ríocht phoiblí lena n-áirítear páirceanna chun prionsabail dearaidh Nascacht, Imfhálú, Imeall Gníomhach agus Áiseanna / Gníomhaíocht Coisithe a léiriú³⁰.

Cuspóir TV18

Tacú le tograí ó phobail áitiúla agus eagraíochtaí pobail chun Ráiteas Dearaidh Sráidbhaile a ullmhú do shráidbhaile áirithe trí phróiseas ina mbeidh rannpháirtíocht an phobail, an Chomhairle Oidhreachta agus Rannóinn Phleanála na Comhairle faoi réir acmhainní a bheith ar fáil.

5.8 Áiteanna Nasctha agus Dearadh Sráideanna

5.8.1 Líonraí Sráide, tosaíocht úsáideora agus tréscailteacht

Tá an chuid is mó den spás poiblí nó den ríocht phoiblí inár mbailte agus sráidbhailte comhdhéanta de shráideanna. Is iad sráideanna bunchloch an struchtúir uirbigh freisin agus dá bhrí sin tá dearadh líonraí sráide agus sráideanna ríthábhachtach chun bailte inbhuanaithe, insiúlta agus tarraingteach a chruthú. Ach, ba é ceann de na leagáidí a bhain go minic le dearadh leagan amach cónaithe le déanaí, áfach, ná go raibh cúinsí dearaidh faoi smacht agus faoi thiomáint ag an ngá le soláthar a dhéanamh do mhótarfheithiclí - chun aimhleasa úsáideoirí eile. Ní mór don Chomhairle na caighdeáin agus na treoirlínte atá leagtha amach sa Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (dá ngairtear LDBSU anseo feasta) **a chur i bhfeidhm maidir le gach bóthar agus sráid uirbeach, is é sin, sráideanna agus bóithre a bhfuil luasteorainn 60 km/h acu nó níos lú**³¹.

Aithníonn an Lámhleabhar an tábhacht a bhaineann le tosaíocht níos airde a shannadh do choisithe agus do rothaithe, gan cur isteach go míchuí ar ghluaiseacht feithiclí d'fhonn áiteanna slána ceangailte a chruthú a oibríonn do gach ball den phobal.

---

³⁰ Féach ar Mhír 5.8. 3 thíos

³¹ Ach amháin: (a) Mótarbhealaí. (b) In imthosca eisceachtúla, is é Bonneagar Iompair Éireann nó an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt faoi seach maidir le bóithre agus sráideanna uirbeacha áirithe le toiliú i scríbhinn ón údarás smachtbhanna.

Ba cheart go ndéanadh forbairt nua foráil do na leibhéal nascachta agus tréscailteachta is fearr is féidir trí bhreithniú cúramach a dhéanamh ar an leagan amach agus ar an dearadh. Tagraíonn tréscailteacht d'éascaíocht ghluaiseachta in aon limistéar ar leith go háirithe do choisithe agus do rothaithe. Spreagann timpeallachtaí uirbeacha tréscailteacha rannpháirtíocht mhéadaithe i modhanna taistil inbhuanaithe lena n-áirítear siúlóide, rothaíocht agus iompar poiblí. Tugtar Treoir Bhreise maidir le tréscailteacht sa Treoir um Dea-Chleachtas Tréscailteachta (NTA, 2015).

Cé go ginearálta, is é an prionsabal ná go gcaithfidh gach sráid dul chuig sráid eile, ní gá go mbeadh tréscailteacht iomlán mar thoradh ar dhearadh líonra do gach modh iompair.

5.8.2 Ordlathas Bealaigh

Go ginearálta tá an líonra sráide uirbeach comhdhéanta d'ordlathas bealaí a bhfuil dearadh agus feidhm éagsúil acu. Aithníonn LDBSU na 'feidhmeanna gluaiseachta' nó na ról éagsúla a imríonn bealaí áirithe agus leagann sé amach ordlathas cineálacha agus tréithe bealaí. Aithníonn sé ordlathas bealaigh le 3 chineál bealaigh; **Bealaí Artaireacha, Naisc agus Áitiúla**. Chomh maith le dearadh mionsonraithe bóthair agus feidhm ghluaiseachta, cuirfidh an cineál bealaigh bonn eolais faoin dearadh, líne / éadan an fhoirgnimh, cineál an fhoirgnimh, airde an fhoirgnimh, dlús agus cóireáil tírdhreacha.

Is iad Bealaí Artaireacha na príomhbhealaí straitéiseacha a nascann mórionaid agus nóid. Féadfaidh siad cuarbhealaí a áireamh freisin. Ba cheart tosaíocht a thabhairt do choisithe, rothaithe agus iompar poiblí ar na bealaí seo ach b'fhéidir go mbeidh orthu méid gluaiseachtaí tráchta aonair a chur in iúl. Tá luas dearaidh níos airde agus leithead níos mó ag na bealaí. Is féidir leo freastal ar fhoirgnimh ar airde níos airde a sholáthróidh leanúnachas agus imfhálú ar na bealaí níos leithne seo. Beidh inléiteacht agus sainchomharthaí tíre ina mbreithnithe tábhachtacha ar na bealaí seo chun go mbeifear in ann bealaí a aimsiú agus a chur in iúl sna bealaí níos gasta seo.

Soláthraíonn **Nascbhealaí** na naisc chuig bealaí Artaireach nó idir lárionaid, comharsanachtaí agus/nó bruachbhailte. Beidh a bhfeidhm gluaiseachta suntasach fós ach beidh méid níos lú tráchta acu le ceann scríbe lasmuigh den bhaile. Freastalaíonn siad ar thurais níos giorra agus tá an dearadh, an leithead agus an luas dearaidh níos ísle. Féadann na bealaí seo freastal ar airde an fhoirgnimh nach mór a bheith comhréireach le leithead an bhóthair chun imfhálú iomchuí a chinntiú (féach thíos). Ba cheart aird ar leith a thabhairt ar shaintréithe éagsúla na limistéar trína dtéann siad. Beifear ag súil le dearadh ar chaighdeán níos airde in áiteanna a bhfuil feidhm 'áite' níos tábhachtaí acu (féach thíos).

Is iad **Bealaí Áitiúla** na bealaí a sholáthraíonn rochtain laistigh de phobail agus a nascann bealaí Artaireacha agus Naisc. Tá i bhfad níos lú tábhacht ag baint lena bhfeidhm gluaiseachta agus tá an fheidhm 'áit' fíorthábhachtach. D'fhéadfadh siad a bheith go hiomlán do choisithe nó féadfaidh siad freastal ar roinnt modhanna iompair. Is spás níos pearsanta iad ina mbeidh daoine ina gcónaí agus tá an fheidhm gluaiseachta tánaisteach dá bhfeidhm mar áit.

Tugann LDBSU dá aire go n-athróidh carachtar na mbealaí seo ar feadh a fhad agus iad ag dul trí 'áiteanna' éagsúla; ceantair thuaithe, sráidbhailte, bruachbhailte, ionaid/nóid chomharsanachta agus lár bhailte. Mar sin beidh an chóireáil dearaidh éagsúil freisin ag brath ar 'chomhthéacs na háite'. Mar shampla in áiteanna ar nós ionad comharsanachta agus crosbhealaí beifear ag súil le dearadh ar chaighdeán dearaidh níos airde, beidh gá le leibhéal níos airde de nascacht do choisithe agus aghaidheanna beoga freagracha.

Sannfar na ról seo agus pleanálfar bealaí nua sna Pleananna Ceantair Áitiúil faoi seach. I go leor de bhailte agus sráidbhailte an Chontae, áfach, níl pleananna ceantair áitiúla ann agus i gcásanna mar sin³² ba cheart do dhearthóirí comhairle an Údaráis Phleanála a lorg maidir le réamhphleanáil chun a fháil amach an ról atá beartaithe don bhealach i gcás nach bhfuil sé seo leagtha amach i bPlean Ceantair Áitiúil.

---

³²Agus i gcásanna nár sannadh an Cineál Bealaigh go fóill sa Phlean Baile nó Sráidbhaile.

Taispeánann Figiúr 5-3 thíos an struchtúr bealaigh atá beartaithe do limistéar nua agus taispeánann sé an tionchar a bhíonn ag an gcineál bealaigh ar an gcineál aghaidheanna foirgneamh atá riachtanach (Príomh agus Tánaisteach).

Fíor 5-3 Sampla de Struchtúr Bealaigh Beartaithe

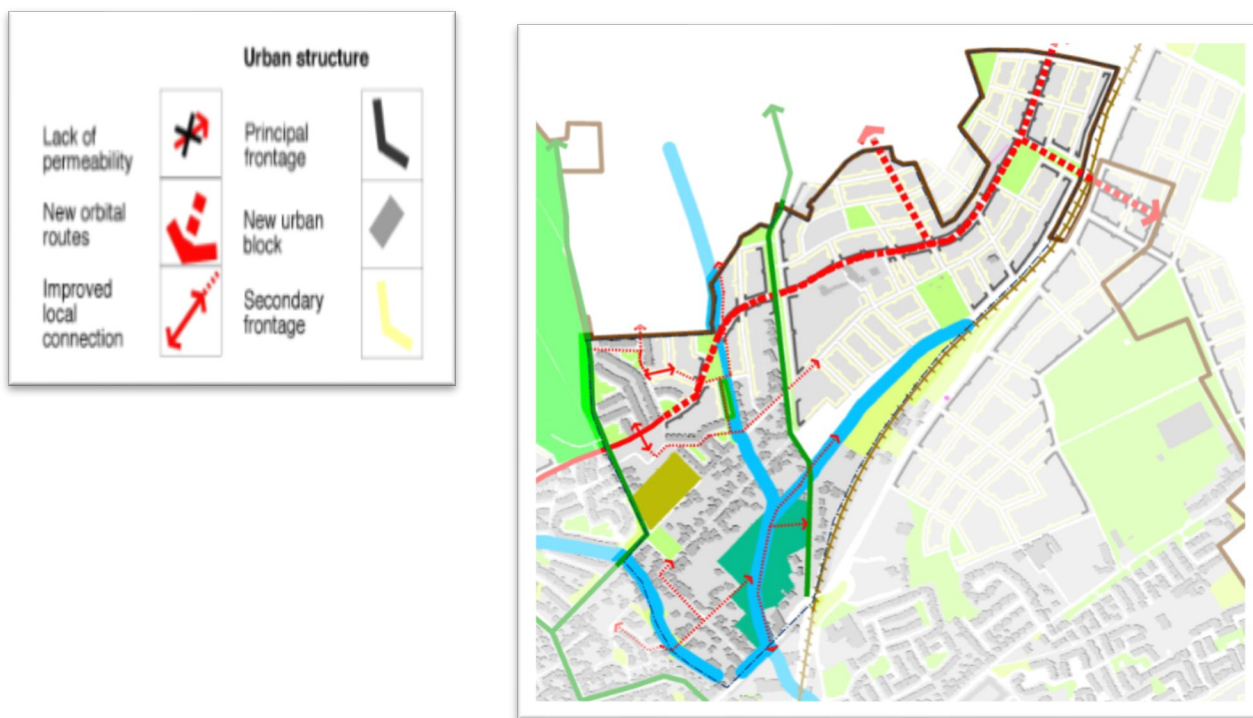

Figure 5-3 Example of a Proposed Route Structure	Fíor 5-3 Sampla de Struchtúr Bealaigh Beartaithe
Urban structure	Struchtúr uirbeach
Lack of permeability	Easpa tréscailteachta
New orbital routes	Bealaí fithise nua
Improved local connection	Nasc áitiúil feabhsaithe
Principal frontage	Príomh-éadan
New urban block	Bloc uirbeach nua

Soláthraíonn an Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha atá in Imleabhar 2 trasghearrthacha táscacha breise do Bhealaí Artaireacha, Naisc agus Áitiúla³³. Taispeánann na codanna carrbhealaí, rotharbhealaí, línte tógála agus airde, stiallacha príobháideachta tírdhreachaithe agus SUDS do gach cineál bealaigh - cuidíonn gach ceann acu le spás compordach, tarraingteach agus sábháilte a chruthú atá deartha chun feidhm an bhealaigh a léiriú.

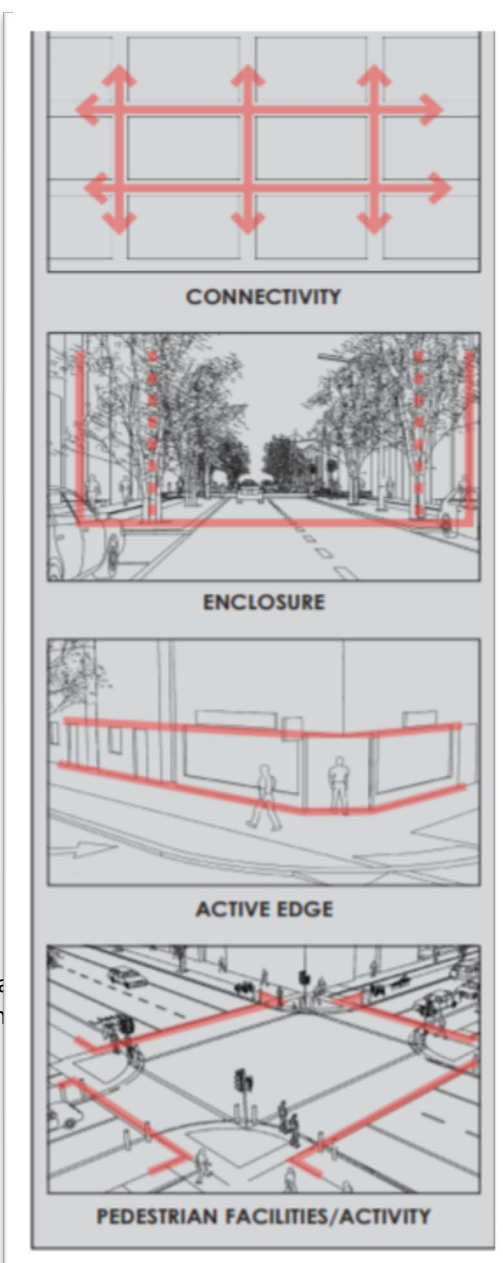
Agus bealaí nua á ndearadh tá sé tábhachtach ar mhaithe le dearadh sráide, imfhálú sráide agus éifeachtúlacht talún go mbeadh foirgnimh os comhair na sráide. Ní cheadófar bóithre rochtana ar leithligh a shíneann go comhthreomhar leis an mbealach atá ann.

5.8.3 Dearadh Sráide

Caithfidh dearadh sráide agus bóthair nua an bhéim is mó a leagan ar áiteanna tarraingteacha a chruthú a mbeidh rochtain ag cách orthu agus a fhreastalaíonn ar a bhfeidhm gluaiseachta sa dara háit. Caithfear raon leathan beart áitbhunaithe mar fhoirm thógtha, tírdhreachú agus leibhéil gníomhaíochta coisithe agus rothaithe, chomh maith le bearta dearaidh bóthair níos traidisiúnta, a chur san áireamh agus na sráideanna ag feidhmiú mar áiteanna.

Príomhdhúshlán is ea feidhmeanna 'na sráide' nach mbaineann le gluasteáin a chur chun cinn go rathúil trí 'mórtas áite' a chur chun cinn, idirghníomhaíocht shóisialta a éascú agus siúlóid agus rotháíocht a spreagadh. Tá sé tábhachtach go ndéanfaí machnamh cúramach ar an spás idir foirgnimh maidir le scála na bhfoirgneamh agus na gníomhaíochtaí a bhíonn ar siúl ar na sráideanna nua.

Fíor 5-4 Sáintréithe dearadh sráide áit-bhunaithe

³³Cuimsíonn sé freisin díorthach de chuid Chomhairle Contae Loch Garman a fhéachann le carachtar tírdhreacha agus bithéagsúlacht na mbóithre isteach choinneáil.

Figure 5-4 Characteristics of place based street design	Fíor 5-4 Sáinréithe dearadh sráide áitbhunaithe
Connectivity	Naisc
Enclosure	Imfhálú
Active Edge	Imeall Gníomhach
Pedestrian Facilities/Activity	Gníomhaíocht / Áiseanna Coisithe

Díríonn LDBSU ar shráideanna mar áiteanna tarraingteacha agus féachann sé lena chinntiú go bhfuil an dearadh oiriúnach do chomhthéacs, do charachtar agus do shuíomh. Aithníonn an lámhleabhar ceithre phríomhthréith de dhearadh sráide áitbhunaithe:

- Nascacht
- Imfhálú
- Imeall Gníomhach
- Gníomhaíocht / Áiseanna Coisithe

Nascacht an líonra bealaí a ndéileáiltear leis go forleathan i Mír 5.9.1 agus 5.92 thuas. Ag leibhéal na sráide tá gá le gníomhaíocht do choisithe chun áiteanna beoga gníomhacha a chruthú agus teastaíonn líonraí sráide tréscailte, insiúlta dá bharr. Ba cheart go ndéanfadh cóiríocht ghníomhach dearmad ar naisc dheartha chun maoirseacht éighníomhach a thabhairt. Féadann trácht éighníomhach feithiclí leibhéal faireachais a sholáthar freisin. Ba cheart go mbeadh infheictheacht mhaith ó cheantair eile chun na deiseanna chun dul i bhfolach / coir a íoslaghdú. Tá sé tairbheach nascacht a fheabhsú go siarghabhálach le naisc dheartha nuair is féidir chun gníomhaíocht coisithe agus insiúlta a mhéadú. Tá tuilleadh treorach ar fáil in *Tréscailteacht - Treoir Dea-Chleachtais* (NTA).

Is gné thábhachtach de dhearadh sráide é **Imfhálú**. Ba chóir go mbeadh sráideanna agus spásanna nua iata go leanúnach agus go leordhóthanach le héadain foirgnimh agus tírdhreach. Ba cheart an leanúnachas atá ann cheana a choinneáil san áit a bhfuil sé (línte agus foirmeacha tógála) agus ba cheart deiseanna chun aghaidh a thabhairt ar laigí a

fhorbairt trí fhorbairt nó athfhorbairt inlíonta. Tugtar tuilleadh sonraí agus toisí maidir leis an ról atá ag airde an fhoirgnimh agus leithead na sráide maidir le himfhálú a chruthú i Mír 4.2.1 de LDBSU.

Tugann **imeall gníomhach** beocht don sráid lena gcruthaítear timpeallacht níos suimiúla agus níos tarraingtí. Baintear éadan gníomhach amach le himill agus oscailtí go minic lena chinntiú go ndéantar dearmad ar an tsráid chun gníomhaíocht coisithe a ghiniúint de réir mar a thagann daoine ó fhoirgnimh. Sa chás go dtugann forbairt chónaithe aghaidh ar shráideanna, tá leibhéal níos airde

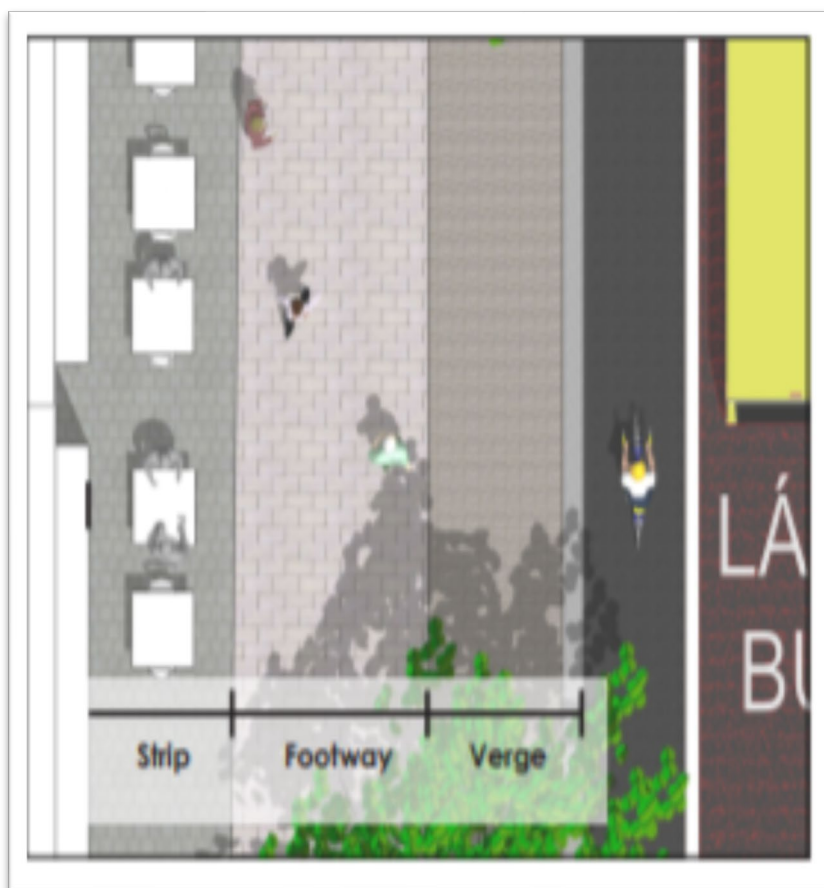

Fíor 5.5 Stráice Príobháideachta (Foinse:

príobháideachais inmhianaithe. Is féidir é seo a sholáthar ag leibhéal na talún le 'stiall príobháideachta' (féach Fíor 5.5 agus Mír 4.2.3 LDBSU) nó athrú ar leibhéal chun scaradh agus príobháideacht a chruthú gan cur isteach ar an imeall gníomhach. Trí stráice príobháideachta le plandaí a sholáthar cabhraíonn sé le spás poiblí agus príobháideach a shainiú, taitneamhacht chónaithe a chosaint agus soláthraíonn sé imeall tarraingteach sráide.

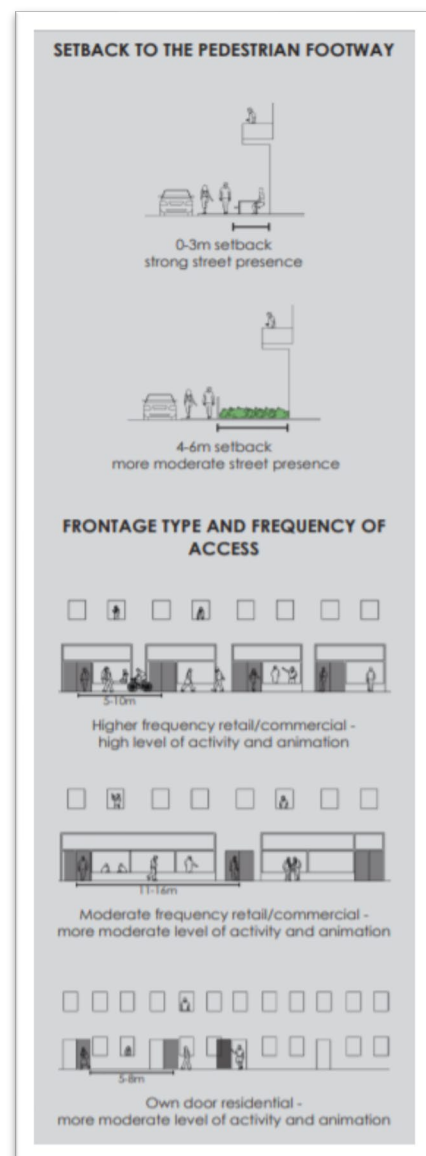
Bíonn deacrachtaí móra mar thoradh ar pháirceáil in-chúirtealáiste a áireamh i ngairdíní tosaigh agus laghdaíonn sé an braistint imfhálaithe agus ní bhreithneofar é ach in imthosca eisceachtúla (nó bruachbhailte seachtracha, nó sráidbhailte. Níor chóir go mbeadh antionchar ag páirceáil ar an sráid-dreach. Méadaíonn páirceáil ar an tsráid nó faoi thalamh acmhainn an láithreáin agus cruthaítear éadan sráide níos láidre. Nuair is féidir ba chóir forbairtí árasáin a dhearadh chun bealaí isteach doirse féin d'aonaid ar an mbunurlár a áireamh. Cruthóidh sé seo leibhéal níos airde de ghníomhaíocht sráide.

Le **dea-ghníomhaíocht/áiseanna do choisithe** ar nós cosáin leathana, trasrianta dea-dheartha tugtar eispéireas níos áisiúla agus níos taitneamhaí, rud a spreagfaidh gníomhaíocht agus beogacht coisithe a thuilleadh. Soláthraíonn LDBSU níos mó sonraí faoi na criosanna éagsúla laistigh den limistéar do choisithe - atá comhdhéanta den stráice, den chosán agus den imeall. Ba cheart breathnú ar na réimsí seo agus iad a dhearadh mar thrí réimse gníomhaíochta.

Fíor 5.6 Trí chrios gníomhaíochta an chosáin (Foinse: LDBSU) Bloic Uirbeacha

Is cuid thábhachtach de dhearadh sráide iad bloic uirbeacha. Is iad na dáileachtaí bunúsacha forbartha a fhanann nuair a bhaintear spás oscailte, sráideanna, cosáin agus spásanna poiblí eile. Tá ár mbailte stairiúla comhdhéanta de fhoirgnimh chodarsnacha a oibríonn le chéile toisc go suíonn siad le chéile i mbloic chomhleanúnacha. Tá leagan amach ceart bloc ríthábhachtach freisin chun foirm uirbeach dhlúth a bhaint amach agus áiteanna rathúla a fhorbairt.

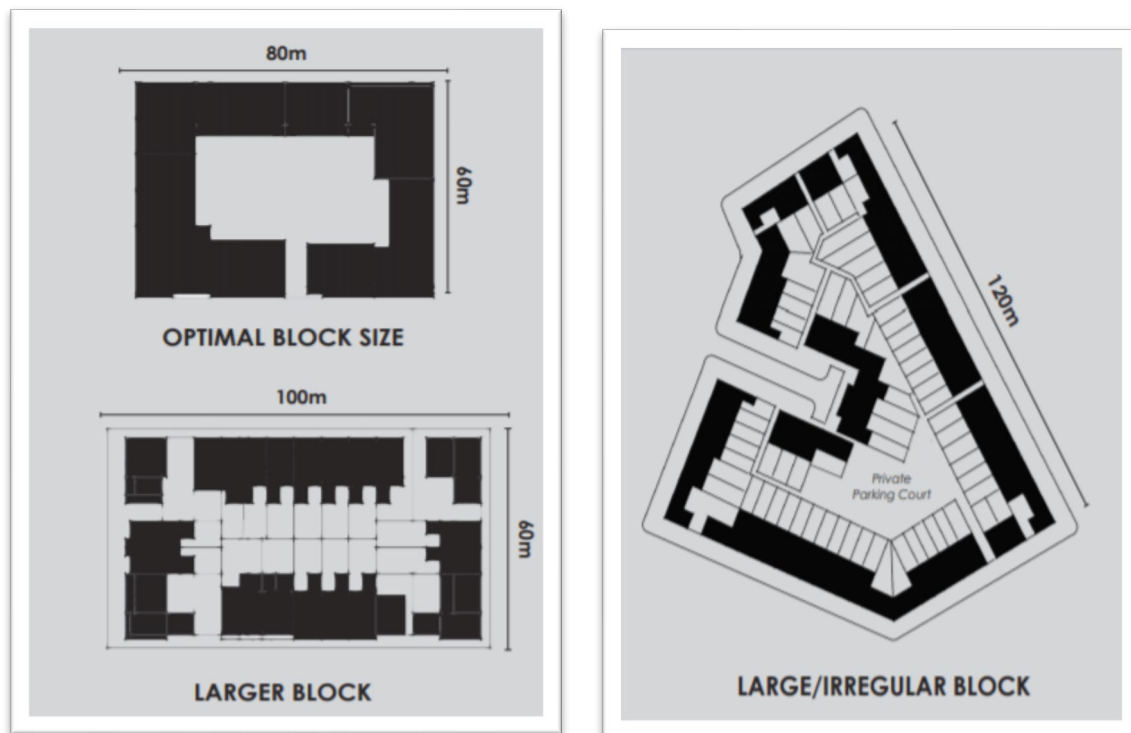
Fíor 5.7 Bearta a léiríonn comhéadain sráide gníomhacha agus beoite (Foinse: DMURS)

Ní mór bloic uirbeacha a bheith meánmhéide agus múnlaíthe chun freastal ar fhorbairt úsáidí agus chineálacha éagsúla. Leagann LDBSU amach treoir mhionsonraithe maidir le dearadh bloic uirbeacha. Tá feidhm ag na nithe seo a leanas maidir le toisí bloic:

- Is é 60 - 80m an rud is fearr is féidir do ghluaiseacht coisithe agus coimeádfaidh sé cineálacha éagsúla foirgneamh. Ba cheart é seo a úsáid i réimsí dianfhorbartha mar ionaid chun inrochtaineacht a uasmhéadú;
- D'fhéadfadh go mbeadh gá le bloic níos mó in ionaid agus i bpáirceanna gnó / eastáit thionsclaíocha chun freastal ar fhorbairtí tráchtála nó cathartha níos mó. I gcásanna den sórt sin ba cheart naisc lár-bhloc do choisithe a sholáthar;
- Cumasóidh bloc-ghné de suas le 100m leibhéal tréscailteachta réasúnta do choisithe agus féadfar í a úsáid i gcomharsanachtaí agus i mbruachbhailte;
- I roinnt cásanna, d'fhéadfadh go n-éileodh srianta láithreáin ar dhearthóirí toisí bloic níos mó a chur i bhfeidhm. Mar sin féin, de ghnáth níor chóir go mbeadh na huasmhéideanna bloic níos mó ná 120m.

Is gnách go mbíonn bloic uirbeacha do cheantair chónaithe níos lú ná bloic do cheantair thionsclaíocha ina bhfuil foirgnimh agus spásanna níos mó. Soláthraíonn an bloc imlíne an tsolúbthacht is mó de chineálacha bloic uirbeacha. Soláthraíonn sé éadan comhleanúnach do shráideanna agus do spásanna agus soláthraíonn sé idirdhealú soiléir idir spásanna poiblí agus príobháideacha. Ba cheart go ndéanadh an bloc agus na bloic tadhlacha ailíniú chun sráideanna agus spásanna dea-shainithe a chruthú le héadan gníomhach réasúnta leanúnach, comhdhéanta de dhoirse agus fuinneoga, chomh maith le sráideanna agus spásanna poiblí tarraingteach agus faoi mhaoirseacht mhaith a chruthú.

Fíor 5.8 agus 5.9 Cineálacha Bloic (Foinse: LDBSU)

Optimal Block Size	Méid Bloc Bharrmhaith
Larger Block	Bloc Níos Mó
Large/Irregular Block	Bloc Mór / Neamhrialta

5.8.4 Sráideanna - Dearadh Mionsonraithe agus Sábháilteacht

Soláthraíonn LDBSU tuilleadh sonraí faoin ról atá ag crainn sráide, soilsiú, troscán sráide, ábhair, comharthaíocht, sráideanna stairiúla, limistéir do choisithe agus roinnte, áiseanna rothaíochta lena n-áirítear dearadh rotharbhealaigh agus ailínithe ar an gcarrbhealach. Tá comhairle mhionsonraithe ann freisin maidir le dearadh ga, leithead an charrbhealaigh, dromchlaí, infheictheacht agus spallaí, cuaire ailínithe agus sraonadh agus páirceáil.

Ba cheart machnamh cúramach a dhéanamh ar dhearadh acomhail; caithfidh gach acomhal caighdeáin LDBSU a chomhlíonadh agus beidh toimhdí i gcoinne timpealláin i bhfabhar acomhail chaighdeánacha (cibé comharthaithe, tosaíochta nó neamhrialaithe). Féadfar timpealláin mhórsála atá ann cheana a iarfheistiú nó a chur in ionad acomhail chaighdeánacha feadh príomhbhealaí chun soláthar níos fearr a bhaint amach do rothaithe

agus do choisithe agus chun foráil a dhéanamh d'athfhorbairt ar phríomhshuíomhanna cúinne.

Cuireann LDBSU cur chuige dearaidh chun cinn a fhéachann le timpeallachtaí luas íseal féin-fhorfheidhmithe a chruthú i gceantair uirbeacha. Maidir le sábháilteacht ar bhóithre, bíonn tréithe na timpeallachta sráide go príomha faoi thionchar an luas a thaistealaíonn tiománaí (Mír 4.1.2). I gcur chuige dearaidh comhtháite, ionchorpraítear eilimintí a athraíonn iompraíocht go instinn agus ar an gcaoi sin laghdaítear an gá le bearta níos traidisiúnta. Leagann an Lámhleabhar amach³⁴ mairís de luasanna dearaidh iomchuí a léiríonn cineál agus comhthéacs an bhealaigh agus tosaíocht an úsáideora.

Cuspóirí um Áiteanna Nasctha agus Dearaidh Sráide³⁵

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TV19

Léireoidh gach iarratas ar fhorbairtí nua (agus léireoidh siad go grafach sa treoir dearaidh nuair is iomchuí) an chaoi ar comhtháthaíodh cúinsí tréscailteachta san fhorbairt. Ar an gcéad dul síos caithfear riachtanais coisithe a mheas agus ba cheart an scéim agus a bealaí éagsúla a dhearadh chun insiúltacht a chinntiú.

Cuspóir TV20

Caithfear gach forbairt nua a leagan amach i sráideanna nasctha. Cé nach gá go mbeadh tréscailteacht iomlán mar thoradh ar dhearadh líonra do gach modh iompair, meastar go ginearálta gurb iad líonraí oscailte na cinn is tréscailte ach is inmhianaithe freisin tréscailteacht scagtha a spreagadh chun bealaí a sholáthar go sonrach do choisithe nó do choisithe agus do rothaithe agus/nó iompar poiblí ach ní an carr príobháideach. Ní mór do gach forbairt soláthar a dhéanamh agus naisc choisithe agus feithiclí a thaispeáint go grafach le tailte tadhlaigh d'ainneoin an bhfuil an talamh sin forbartha cheana féin ach go háirithe tadhlaigh le talamh úrnua agus talamh tearcúsáidte.

---

³⁴DMURS, Tábla 4.1, Leathanach 64

³⁵Féach freisin ar Mhír 8.4.4 ina bpléitear na Sráideanna agus na Bóithre.

Cuspóir TV21

Caithfidh dearadh na sráideanna ar gach 'cineál bealaigh' aird a thabhairt ar a 'gcomhthéacs áite' agus beidh dearadh ar chaighdeán níos airde ag teastáil in áiteanna a bhfuil luach áite níos airde acu. Cuirfidh forbairtí nua agus na sráideanna agus na spásanna a ghabhann leo béim phríomha ar áiteanna tarraingteacha a chruthú, idirghníomhaíocht shóisialta a éascú agus foráil a dhéanamh do nascacht, imfhálú, imeall gníomhach agus saoráidí do choisithe.

Cuspóir TV22

Beidh gá le forbairt nua chun 'imeall gníomhach' a chur i láthair ar shráideanna agus ar spásanna chun braistint áite agus éagsúlachta a chruthú agus faireachas leordhóthanach a sholáthar ar mhaithe le sábháilteacht.

Cuspóir TV23

A chinntiú go soláthraíonn gach foirgneamh agus forbairt nua 'imfhálú' leordhóthanach do na spásanna atá tadhlaigh leo. Caithfear leanúnachas foirgneamh atá ann cheana a choinneáil agus caithfear deiseanna a líonadh isteach chun imfhálú a chruthú.

Cuspóir TV24

A spreagadh, agus a cheangal i gcásanna áirithe, naisc chúlghabhálacha a dhéanamh le forbairtí atá ann cheana, áit a bhfeabhsóidh naisc den sórt sin inrochtaineacht, deiseanna do shiúlóid agus rothaíochta a mhéadú agus is feabhsú é ar thaitneamhacht agus inrochtaineacht na bhforbairtí atá ann cheana. Is fearr a dhéantar naisc den sórt sin i dteannta le spás taitneamhachta breise a sholáthar chun na naisc a dhéanamh oscailte agus tarraingteach.

Cuspóir TV25

Caithfear dea-mheasúnú a dhéanamh ar ghníomhaíochtaí coisithe i ndearadh sráideanna agus scéimeanna. Ar shráideanna nua ar dóigh go mbeidh ardleibhéal úsáide iontu, léireoidh an dearadh go soiléir na trí rannán de chrios coisithe na sráide - atá comhdhéanta den stráice, den chosán agus den imeall. Ba cheart breathnú ar na réimsí seo agus iad a dhearadh mar thrí réimse gníomhaíochta.

Cuspóir TV26

Cur chuige dearaidh a cheangal a fhéachann le timpeallachtaí luas íseal féin-fhorfheidhmithe a chruthú a chuimsíonn eilimintí a athraíonn iompraíocht go instinn, agus ar an gcaoi sin an gá le bearta níos traidisiúnta a laghdú. Leagann LDBSU amach³⁶ mairís de luasanna dearaidh iomchuí a léiríonn cineál agus comhthéacs an bhealaigh agus tosaíocht an úsáideora.

5.9 Fás Dlúth agus Athghiniúint

Admhaíonn an CPN go bhfuil formáid fhisiciúil na forbartha uirbí ar cheann de na dúshláin forbartha náisiúnta is mó atá againn agus aithníonn sé ‘Fás Dlúth’ mar an chéad NSO. Mar thoradh ar líon na ndaoine atá ina gcónaí laistigh de lorg na mbailte agus na sráidbhailte atá againn a mhéadú, beidh fás níos inbhuanaithe agus níos athléimní ann toisc go n-uasmhéadaíonn sé na deiseanna do dhaoine siúl, dul ar rothar agus acmhainneacht chun iompar poiblí a fhorbairt. Déanann sé úsáid bonneagair fhisiciúil agus phobail a bharrfheabhsú agus tacaíonn sé le hinmharthanacht eacnamaíoch na saoráidí miondíola áitiúla agus seirbhísí eile. Tá dearadh ardchaighdeán, in éineacht le taitneamhacht ardchaighdeán, bunúsach, áfach, chun ceantair uirbeacha dlúth a bhunú.

Aithníonn CPR27 den SSER an gá atá le bheith níos solúbtha i dtéarmaí an fháis sin i sráidbhailte tuaithe. Ní bheidh méid amháin a oireann do chách oiriúnach nó inbhuanaithe.

Leathnaíodh alt 10(2)(h) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 agus éilítear anois plean forbartha chun cuspóirí a áireamh maidir le hathfhorbairt agus athnuachan limistéar a sainathníodh ag féachaint don chroístraitéis, a bhfuil athghiniúint de dhíth uirthi, d’fhonn a chosc -

- (i) éifeachtaí díobhálacha ar na taitneamhachtaí atá ann cheana i limistéir den sórt sin, go háirithe mar thoradh ar riocht fothrach nó faillí aon talún,
- (ii) gaiseadh agus lobhadh uirbeach,
- (iii) iompar frithshóisialta, nó

---

³⁶DMURS, Tábla 4.1, Leathanach 64

(iv) ganntanas tithé ináitrithe nó talún atá oiriúnach le haghaidh úsáide cónaithe nó meascán d'úsáidí cónaithe agus eile.

Leis an mbéim athnuaithe seo ar cheantair a fheabhsú agus a athghiniúint éilítear ar údaráis áitiúla cur chuige réamhghníomhach a ghlacadh chun a n-athnuachan a chinntiú.

Tá deiseanna suntasacha ann le haghaidh athghiniúna agus athnuachana spriocdhírithé agus ag an am céanna líon na ndaoine a chónaíonn agus a oibríonn laistigh den limistéar tógtha atá ann cheana inár mbailte agus sráidbhailte a mhéadú. I measc na ndeiseanna seo tá:

- Cruthaítear líonraí sráide, sráideanna, foirgnimh agus bloic agus áiteanna (Féach an Mír thuas) atá ina chineál cuí forbartha ní amháin i dtéarmaí tréscailteachta ach is bealach éifeachtach é freisin chun fás dlúth a bhaint amach.
- Forbairt inlíonta, cúlchríche agus athfhorbraíochta.
- Bainistíocht ghníomhach talún lena n-áirítear tionól láithreán agus úsáid CPO.
- Criosú cuí talún nua agus ábhair ar nós dlúis agus airde foirgnimh.
- Cur chuige níos solúbtha a chur i bhfeidhm maidir le caighdeáin bhainistíochta forbartha amhail achair idirscartha, soláthar spáis oscailte agus páirceáil faoi réir critéar feidhmíochta agus cáilíocht dearaidh a bhaint amach.
- Suíomhanna atá ann cheana a athúsáid nó a athfhorbairt lena n-áirítear tógáil níos déine
- Tailte institiúideacha a fhorbairt.

5.9.1 Inlíon, Athghiniúint agus Athnuachan

Tá go leor deiseanna ann líon na bpost agus na ndaoine laistigh de phríomhcheantair a mhéadú trí inlíonadh a bhaineann amach déchuspóirí an fháis dhlúth agus athghiniúna. Cuirfidh forbairt na suíomhanna seo cosc ar sraoilleáil charr-spleách agus ar phatrúin neamh-inbhuanaithe comaitéireachta agus soláthar seirbhíse dá bharr. Déanfaidh sé na ceantair seo a athnuachan freisin, agus tá go leor díobh ag laghdú sa daonra, trí dhaoine nua a thabhairt isteach sa cheantar agus custaiméirí agus éileamh a chruthú ar sheirbhísí atá ann cheana. Mar sin beidh toimhde i bhfabhar forbartha a spreagfaidh níos mó daoine, post agus gníomhaíochtaí laistigh dár mbailte agus sráidbhailte.

Leathnú Inlíonta/Úrnua

De réir riachtanas an CPN cinnteoidh an Chomhairle go dtarlóidh 30% de na tithe nua go léir a ndírítear orthu i lonnaíochtaí laistigh dá lorg reatha. Deir an CPN go mbainfidh sé seo le gach lonnaíocht mar atá sainithe ag an Phríomh-Oifig Staidrimh.³⁷ Cuirfear é seo i bhfeidhm trí na pleananna ceantair áitiúla éagsúla.

I lonnaíochtaí nach bhfuil pleananna ceantair áitiúla nó criosaithe acu faoin bPlean seo, ní bhreithneoidh an Chomhairle ach ar forbairt sheicheamhach an tsráidbhaile, amháin. I sráidbhailte ar nós Trá Ros Láir agus Droichead an Chaisleáin, a bhfuil acmhainneacht shuntasach acu le haghaidh inlíonta laistigh agus lasmuigh, ní cheadófar forbairt ach laistigh den limistéar foirgnithe atá ann. Ní cheadófar leathnú na páirce lasmuigh den limistéar tógtha atá ann cheana. Cosnóidh an Chomhairle imeall na lonnaíochtaí go léir ó fhorbairt ribíneach d'fhonn a bhforbairt ordúil a cheadú sa todhchaí.

Scála Inlíonta

Braithfidh scála na forbartha inlíonta ar shuíomh an láithreáin agus ar shaintréithe na lonnaíochta. I gceantair ina bhfuil feidhm ag CPÁ, sonrúfar é seo sa CPÁ. I gcás nach bhfuil aon CPÁ i bhfeidhm breithneoidh an Chomhairle scála na forbartha inlíonta ag féachaint don ghá le húsáid éifeachtach a bhaint as láithreáin atá suite go lárnach agus an scála atá i réim sa cheantar. Spreagfaidh an Chomhairle forbairt a threisíonn úsáid na talún chun déine na n-úsáidí tadhlaacha ar a laghad ach, go barrmhaith, faoi réir cosaint iomchuí áiseanna áitribh tadhlaacha níos déine. Breithneoidh an Chomhairle maolú ar chaighdeáin chainníochtúla faoi réir caighdeáin feidhmíochta áirithe a chomhlíonadh.

Foirgnimh Fholamh agus Urláir Uachtaracha a athúsáid

Spreagfaidh an Chomhairle athúsáid foirgneamh folamh agus úsáid na n-urlár uachtaracha i mbailte agus i sráidbhailte le haghaidh na húsáide céanna nó úsáidí malartacha lena n-

---

³⁷50 teaghais áitithe ar a laghad, agus an fad uasta idir aon teaghais agus an foirgneamh is gaire dó de 100m agus i gcás go bhfuil fianaise ann go bhfuil ionaid uirbeacha (siopa, scoil srl).

áirítear úsáidí níos déine faoi réir na forbartha a chomhlíonann caighdeáin feidhmíochta agus taitneamhachtaí áititheoirí tadhlaigh a chosaint.

Maidir le hathúsáid foirgneamh folamh agus úsáid urlár uachtarach i gceantair lárnacha, beidh an Chomhairle solúbtha maidir le caighdeáin bhainistíochta forbartha a chur i bhfeidhm agus breithneoidh sí scéimeanna a thabhairt isteach chun an athúsáid sin a spreagadh.

5.9.2 Bainistíocht Gníomhach Talún agus Idirghabháil Údaráis Áitiúil

Tá codanna suntasacha de thailte dea-shuite in aice le hionaid bhailte agus sráidbhailte agus saoráidí iompair phoiblí, cuid acu faoi úinéireacht phoiblí. Oibreoidh an Chomhairle i gcomhar leis an nGníomhaireacht Forbartha Talún chun athfhorbairt iomchuí na láithreán seo a éascú.

Tá patrúin úinéireachta casta ag láithreáin eile agus/nó d'fhéadfadh fadhbanna a bheith acu le nósanna imeachta ilthoilithe (ar nós Ceadúnais Imeall Trá). D'fhéadfadh leibhéal bainistíochta talún gníomhach a bheith ag teastáil chun na ceantair seo a ghníomhachtú atá ró-chasta d'fhorbróirí príobháideacha agus nach raibh Comhairlí páirteach iontu roimhe seo.

Tá an Chomhairle tiomanta d'idirghabháil spriocdhírthe ar mhaithe le hathnuachan agus éifeachtúlacht úsáide talún / inbhuanaitheachta agus tá na chéad chéimeanna déanta aici maidir leis seo tar éis láithreán athfhorbraíochta atá suite go lárnach a cheannach i mBaile Loch Garman. D'éirigh leis an gComhairle cead pleanála agus tacaíocht URDF a fháil do Trinity Wharf, forbairt uirbeach dhlúth ardchaighdeáin i gceantar den bhaile a bhfuil athghiniúint de dhíth air. Tá sé ar cheann de roinnt scéimeanna atá á saothrú ag an gComhairle a bhainfidh amach déchuspóirí an dlúthfháis agus na hathghiniúna.

Breithneoidh an Chomhairle idirghabhálacha ar nós cóimeáil láithreáin ag úsáid CPO, scartáil agus imréiteach nó dí-éilliú agus soláthar bonneagair a éascú. Nuair a fhaightear suíomhanna déanfaidh an Chomhairle cinneadh ar an meicníocht is iomchuí chun athnuachan iomchuí a chinntiú a bhféadfadh athfhorbairt le haghaidh úsáidí cathartha nó

taitneamhachta, tithíocht phoiblí agus phríobháideach, nó scaoileadh na talún ar ais chuig an margadh le haghaidh athfhorbartha, a áireamh.

Spregfaidh agus glacfaidh an Chomhairle páirt ghníomhach i ngníomhaíochtaí den sórt sin agus gearálfaidh sí freisin an éagsúlacht cistí lena n-áirítear LIHAF, Cistí Athghiniúna agus Forbartha Uirbí agus Tuaithe, an Ciste um Ghníomhú Aeráide agus an Ciste Teicneolaíochtaí Suaiteacha chun fás agus athghiniúint dhlúth a bhaint amach inár mbailte agus sráidbhailte. Maidir leis seo tabharfar tús áite do thionscadail as a dtiocfaidh athnuachan agus athghiniúint shóisialta agus eacnamaíoch agus soláthar taitneamhachtaí agus seirbhísí i gcás go mbíonn siad easnamhach.

5.9.3 Láithreáin Fholmha, Láithreáin Tréigthe agus Láithreáin Chontúirteacha

Láithreáin Folmha

Leis an Acht um Athghiniúint Uirbeach agus Tithíocht 2015 (arna leasú) tugadh an Tobhach Láithreáin Fholamh isteach, a bhfuil sé mar aidhm aige forbairt suíomhanna folmha i gceantair uirbeacha a spreagadh chun críocha cónaithe agus athghiniúna.

Tacóidh an tobhach le cuspóirí na Croí-Straitéise agus na Straitéise Lonnaíochta a chur i bhfeidhm, go háirithe maidir le hathnuachan agus athghiniúint ceantair uirbeacha a chur chun cinn, foirm dhlúth uirbeach agus patrúin fáis inbhuanaithe a chinntiú, agus na spriocanna daonra a bhaint amach agus freastal ar riachtanais tithíochta an chontae.

Chun críocha Acht 2015, is láithreán folamh é láithreán³⁸

- (a) i gcás talún cónaithe tá an láithreán i limistéar ina bhfuil gá le tithíocht, tá sé oiriúnach chun tithíocht a sholáthar agus tá sé, nó tromlach an láithreáin, folamh nó díomhaoin.
- (b) i gcás talún athghiniúna, tá an láithreán nó an chuid is mó den láithreán folamh nó díomhaoin agus tá drochthionchar ag an láithreán a bheith folamh nó díomhaoin ar na conláistí atá ann cheana nó laghdaíonn sé an taitneamhacht a sholáthraíonn an

---

³⁸Ciallaíonn suíomh limistéar talún níos mó ná 0.05ha arna shainnithint ag an údarás pleanála ina limistéar feidhme ach ní chuimsíonn sé aon struchtúr atá ina theach de dhuine.

bonneagar agus na saoráidí poiblí atá ann cheana sa limistéar ina bhfuil an láithreán suite nó tá drochthionchar aige ar charachtar an cheantair.

Éilíonn cur i bhfeidhm an Tobhaigh Láithreáin Fholamh ar an gComhairle suíomhanna sa chontae atá folamh agus a thagann faoi raon feidhme an Achta um Athghiniúint Uirbeach agus Tithíocht 2015 (arna leasú) a shaináithint. Tá aon láithreáin a shaináithnítear le hiontráil ar Chlár Láithreán Folamh atá le monatóireacht ag an gComhairle. Tá méid an Tobhaigh Láithreáin Fholamh leagtha amach in Alt 16 den Acht um Athghiniúint Uirbeach agus Tithíocht 2015 (arna leasú) agus beidh sé cothrom le 7% de luach margaidh an láithreáin do 2019 agus do bhlianta ina dhiaidh sin (mura ndéantar a mhalairt a athbhreithniú).

Mar chuid den MÉRT agus ullmhú na Straitéise Tithíochta, saináithníodh ceantair a bhfuil 'riachtanas tithíochta' mar a shainmhínítear iad san Acht. Nuair a ullmhaítear pleananna nua ceantair áitiúla, ainmneofar tailte chun críocha an tobhach a chur i bhfeidhm i gcás tailte cónaithe agus athghiniúna. Tugann sé seo léargas ar am áirithe agus beidh sé ina dhoiciméad beo agus tabharfar cothrom le dáta é go rialta.

I dTábla 5-1 leagtar amach na criosanna ábhartha atá ainmnithe mar chriosanna Cónaithe agus Athghiniúna sna pleananna forbartha, pleananna ceantair áitiúla agus pleananna lonnaíochtaí ar féidir an tobhach a chur i bhfeidhm orthu agus tailte atá ainmnithe le haghaidh athghiniúna (go dtí go gcuirtear CPÁanna nua ina n-ionad. nuair is iomchuí).

Tábla 5-1 Criosú Úsáid Talún chun críche Tobhach Láithreán Folamh

Pleanáil	Criosanna Cónaithe	Athghiniúint
Plean Forbartha Bhaile agus Phurláin Loch Garman 2009-2015 (arna leathnú)	Cónaithe & Inlín, Úsáidí Measctha & Cónaithe, Lár an Bhaile, Ionad Comharsanachta agus Úsáidí Tráchtála & Measctha	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.
Plean Ceantair Áitiúil Bhaile Ghuaire agus a Phurláin 2017-	Cónaithe, Cónaithe Fadtéarmach agus Lár Limistéar	An limistéar atá ainmnithe mar thailte

2023	Gnó	Athghiniúna ar Léarscáil 11 sa phlean.
Plean Ceantair Áitiúil Bhaile Inis Córthaidh agus a Phurláin 2008-2014	Líonadh Cónaithe & Inlíonta, Cónaithe Nua, Úsáid Mheasctha & Úsáid Chónaithe, Tráchtála & Measctha, Lár an Bhaile agus Lár an tSráidbhaile.	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.
Plean Forbartha Bhaile agus Phurláin Ros Mhic Thriúin 2011-2017 (arna leathnú)	Cónaithe Reatha, Cónaithe Nua, Lár an Bhaile, Lár Comharsanachta agus Úsáid Mheasctha.	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.
Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann Plean Ceantair Áitiúil 2015-2021 (arna leathnú)	Cónaithe Reatha, Cónaithe Nua agus Lár an Sráidbhailte.	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.
Plean Lonnaíochta BhunChlóid	Lár an Bhaile, Cónaithe Reatha agus Cónaithe Reatha agus Nua.	Tailte sainithe sainaitheanta i Lár an Bhaile agus i dtailte Tráchtála agus Tionsclaíocha.
Plean Lonnaíochta Chalafort Ros Láir agus Cill Ruáin	Lár an tSráidbhaile, Cónaithe Reatha agus Cónaithe Nua (gach Sraith).	Tailte a sainithníodh le haghaidh Athghiniúna i Lár an tSráidbhaile
Plean Ceantair Áitiúil Theach Munna 2009-2015 (arna leathnú)	Ionad Cónaithe Íseal go Meánach, Úsáid Mheasctha & Lár Sráidbhaile	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.
Plean Ceantair Áitiúil Chluain an Róistigh 2009-2015 (arna leathnú)	Cónaithe, Úsáid Mheasctha & Chónaithe agus Lár Sráidbhaile	Gach talamh criosaithe laistigh de limistéar an phlean.

5.9.4 Láithreáin Tréigthe

Déantar suíomhanna tréigthe a rialú faoin Acht um Láithreáin Tréigthe 1990. Ciallaíonn “láithreán tréigthe” aon talamh a bhaineann, nó ar dóigh dó a bhaint, go pointe ábhartha ó thaitneamhacht, charachtar nó chuma na talún i gcomharsanacht na talún atá i gceist mar gheall ar;

(a) struchtúir ar an talamh i gceist atá i riocht fothrach, tréigthe nó contúirteach, **nó**

(b) riocht faillí, gránna nó déistineach na talún nó aon struchtúr ar an talamh atá i gceist, **nó**

(c) aon bhruscar, dramhaíol nó smionagar a bheith i láthair, taiscthe nó bailithe ar an talamh atá i gceist, ach amháin sa chás go mbíonn bruscar, dramhaíol nó smionagar den sórt sin mar thoradh ar fheidhmiú ceart a thugtar le reacht nó dlí coiteann

Leanfaidh an Chomhairle ar aghaidh ag úsáid a cumhachtaí faoi na hAchtanna um Láithreáin Tréigthe chun a chinntiú go ndéantar suíomhanna in áiteanna uirbeacha agus tuaithe a mheastar a bheith tréigthe a imscrúdú agus a réiteach faoi réir na n-acmhainní atá ar fáil. B'fhéidir go mbeidh sé riachtanach tosaíocht a thabhairt do chineálacha áirithe suíomhanna agus aird á tabhairt ar na hacmhainní atá ar fáil. Maidir leis seo tabharfaidh an Chomhairle tosaíocht do shuíomhanna ar phríomhbhealaí agus ar mhórbhealaí, in aice le foirgnimh oidhreachta nó láithreáin oidhreachta nádúrtha faoi chosaint nó ar bhealaí agus conairí turasóireachta agus taitneamhachta, in aice le scoileanna agus gabhdóirí íogaire eile, áit a gcuireann siad isteach ar fhorbairt eacnamaíoch nó ar úsáidí fostaíochta agus suíomhanna eile ina dtagann imní faoi shláinte an phobail nó sábháilteacht chun cinn.

5.9.5 Láithreáin Chontúirteacha

Leanfaidh an Chomhairle de rialáil a dhéanamh ar Láithreáin Chontúirteacha faoin Acht Rialtais Áitiúil (An tAcht um Sheirbhísí Sláintíochta) 1965.

5.9.6 Airde Foirgnimh agus Dlús

Is gnéithe tábhachtacha den fhoirm uirbeach iad scála agus airde. Is é an scála méid an fhoirgnimh maidir lena timpeallacht agus ionchorpraíonn sé airde agus mais. Airde is ea líon

na stór foirgneamh. Agus scála agus airde na forbartha beartaithe á meas, is gá cothromaíocht a dhéanamh idir an riachtanas pleanála straitéisí chun an úsáid is éifeachtaí a bhaint as gach láithreán agus an caighdeán is airde de dhearadh uirbeach, cáilíocht ailtireachta agus torthaí déanta áite a chinntiú ar an taobh eile.

Is príomhghné é an comhthéacs áitiúil chun scála agus airde iomchuí a chinneadh agus teastaíonn dearadh dea-mheasta chun na héifeachtaí ar thaitneamhachtaí agus shócmhainní comhshaoil, oidhreachta agus cónaithe agus amhairc atá ann cheana a íoslaghdú.

San Fhorbairt Uirbeacha agus Airde Foirgnmh - Treoirínite d'Údaráis Phleanála aithnítear go bhfuil ról ríthábhachtach le himirt ag airde foirgneamh atá ann faoi láthair chun aghaidh a thabhairt ar fhás níos dlúithe a sheachadadh inár gceantair uirbeacha, go háirithe bailte móra. Éilíonn na Treoirínite go gcaithfear tacú i bprionsabal leis an scóip chun airde foirgneamh ginearálta de thrí nó ceithre stór ar a laghad a mheas, in éineacht le dlús iomchuí, in áiteanna lasmuigh de na rudaí a shainmhínítear de ghnáth mar lár na cathrach nó lár an bhaile agus a chuimseodh ceantair bhruachbhailteacha, ag leibhéal na plean forbartha agus na bainistíochta forbartha. Tá RPPS sna Treoirínite freisin a éilíonn ar údaráis áitiúla suíomhanna a shainnithint sna pleananna forbartha ina mbeidh airde foirgneamh méadaithe i bhfeidhm (RPPS 1).

Deirtear sna Treoirínite freisin, i gcathracha agus sna bailte a sainnithníodh d'fhás suntasach san SSER 'go mbeadh sé oiriúnach tacú le hairde foirgneamh 6 stór ar a laghad mar réamhshocrú agus ligean don scóip méadú os cionn an leibhéil seo'. Tá Baile Loch Garman agus Guaire aitheanta sa SSER mar Phríomhbhailte a bhfuil an cumas d'fhás suntasach acu.

Deirtear sna Treoirínite go mbaineann siad le gach limistéar uirbeach mar atá sainithe ag an bPríomh-Oifig Staidrimh³⁹. Measann an Chomhairle, áfach, nach bhfuil cur chuige 'aon

---

³⁹Sainmhíníonn an Phríomh-Oifig Staidrimh ceantair uirbeacha mar lonnaithe ina bhfuil 1,500 duine nó níos mó.

mhéid a oireann do chách' maidir le hairde a thógáil oiriúnach, go háirithe lasmuigh dár gceithre phríomhbhaile.

Cuspóirí Fáis Dhlúith

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TV27

Beartas fáis dlúth a shaothrú sna lonnaíochtaí atá againn cheana féin agus a n-acmhainneacht a uasmhéadú mar áiteanna chun cónaí agus oibriú iontu agus cuairt a thabhairt orthu.

Cuspóir TV28

A éileamh go léireoidh gach forbairt nua úsáid éifeachtach talún agus go dtacaíonn sí le cuspóirí beartais náisiúnta chun fás dlúth a bhaint amach i mbailte agus i sráidbhailte. Ba cheart go mbeadh suíomh na forbartha nua bunaithe ar an gcur chuige seicheamhach a dhíríonn ar fhorbairt tailte laistigh de lár an bhaile agus an tsráidbhaile agus is gaire dó agus ba cheart dó 'modh cliobógach' a sheachaint nuair a bhaintear forbairt limistéar nua ón sráidbhaile tadhlach atá ann. Diúltófar forbairt tailte nach bhfuil aon nasc acu le lár an bhaile nó an tsráidbhaile.

Cuspóir TV29

Athfhorbairt agus athnuachan na limistéar a sainaitníodh ag cur chun cinn na croí-straitéise, a bhfuil athghiniúint de dhíth orthu, chun cosc a chur ar -

- (i) éifeachtaí díobhálacha ar na taitneamhachtaí atá ann cheana i limistéir den sórt sin, go háirithe mar thoradh ar riocht fothrach nó faillí aon talún,
- (ii) gaiseadh agus lobhadh uirbeach,
- (iii) iompar frithshóisialta, nó
- (iv) ganntanas tithe ináirithe nó talún atá oiriúnach le haghaidh úsáide cónaithe nó meascán d'úsáidí cónaithe agus eile.

Cuspóir TV30

Modhanna éagsúla a shaothrú chun líon na ndaoine atá ina gcónaí agus ag obair inár mbailte agus sráidbhailte a mhéadú i dtéarmaí cinntí infheistíochta, tionscadail údaráis áitiúil féin agus measúnú a dhéanamh ar iarratais phleanála. Áireofar ar ghníomhaíochtaí agus modhanna den sórt sin, ach gan a bheith teoranta dóibh:

- An cruthú de líonraí sráide, sráideanna, foirgnimh agus bloic agus áiteanna atá ina chineál cuí forbartha ní amháin i dtéarmaí tréscailteachta ach is bealach éifeachtach é freisin chun fás dlúth a bhaint amach.
- Deiseanna a úsáid chun forbairt inlíonta, cúlchríche agus athfhorbraíochta a fhorbairt.
- Bainistíocht ghníomhach talún lena n-áirítear tionól láithreán agus úsáid CPO.
- Criosú cuí talún nua agus ábhair ar nós dlúis agus airde foirgnimh i bpleananna ceantair áitiúla.
- Cur chuige níos solúbtha a chur i bhfeidhm maidir le caighdeáin bhainistíochta forbartha amhail achair idirscartha, soláthar spáis oscailte agus páirceáil faoi réir critéar feidhmíochta agus cáilíocht dearaidh a bhaint amach.
- Suíomhanna atá ann cheana a athúsáid nó a athfhorbairt lena n-áirítear tógáil níos déine
- Tailte institiúideacha a fhorbairt.

Cuspóir TV31

Tosaíocht a thabhairt do thionscadail agus do mholtaí as a dtiocfaidh athnuachan agus athghiniúint shóisialta agus eacnamaíoch agus soláthar áiseanna agus seirbhísí ina bhfuil siad easnamhach agus i réimsí ina dtagann saincheisteanna leagáide chun cinn. Bainfidh an Chomhairl leas as éagsúlacht na gcistí atá ar fáil lena n-áirítear LIHAF, Cistí Athghiniúna agus Forbartha Uirbí agus Tuaithe, an Ciste Gníomhachtaithe Aeráide agus an Ciste Teicneolaíochtaí Suaiteacha chun fás dlúth a bhaint amach de réir an chuspóra seo.

Cuspóir TV32

Páirt a ghlacadh i mbainistíocht ghníomhach talún chun forbairt suíomhanna a éascú a bhainfeadh na haidhmeanna le fás agus athghiniúint dhlúth i gcás nár tháinig láithreáin den sórt sin ar an margadh nó i gcás ina bhfuil patrúin chasta úinéireachta acu ar chórais toilithe.

Cuspóir TV33

Suíomhanna a shainaithint atá in ann inlíonadh a chur i gcrích agus mionsonraí a sholáthar faoin dlús, airde agus toradh tithíochta a bhfuiltear ag súil leo agus pleananna ceantair áitiúla a n-ullmhú sa todhchaí.

Cuspóir TV34

Ceantair atá i léig agus a d'fhéadfadh a athnuachan i lár na mbailte agus na sráidbhailte agus athúsáid agus athghiniúint na gceantar agus na dtailte seo agus na bhfoirgneamh tréigthe seo a éascú.

Cuspóir TV35

Toimhde a ghlacadh i bhfabhar láithreáin inlíonta agus athfhorbraíochta a fhorbairt agus solúbthacht a chur i bhfeidhm maidir le caighdeáin bhainistíochta forbartha a chur i bhfeidhm lena gceadófar caighdeáin feidhmíochta a bhaint amach maidir le saincheisteanna amhail cosaint conláistí cónaithe tadhlaigh, príobháideacht, solas agus taitneamhacht.

Cuspóir TV36

A chinntiú go léiríonn scála na forbartha inlíonta suíomh an láithreáin agus tréithe na lonnaíochta. Breithneoidh an Chomhairle scála na forbartha inlíonta ag féachaint don ghá le húsáid éifeachtach a bhaint as láithreáin atá suite go lárnach agus an scála atá i réim sa cheantar. Spreagfaidh an Chomhairle forbairt a threisiú na talún chun déine na n-úsáidí tadhlaigh ar a laghad ach, go barrmhaith, faoi réir cosaint iomchuí áiseanna áitribh tadhlaigh níos déine.

Cuspóir TV37

Athghiniúint faoi stiúir oidhreachta a spreagadh agus páirt a ghlacadh inti, lena n-áirítear breithniú ar an bhféidearthacht páirt a ghlacadh i dTionscnamh Bailte Stairiúla na Comhairle Oidhreachta.

Cuspóir TV38

Tacú agus athúsáid seanfhoirgneamh / foirgneamh folamh inár mbailte agus sráidbhailte a éascú le haghaidh úsáide cónaithe de réir Tithe a Thabhairt ar Ais - Lámhleabhar chun Foirgnimh atá ann cheana a Athúsáid (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Pobail Áitiúla).

Cuspóir TV39

Úsáid chónaithe a chur chun cinn agus a spreagadh ar urláir uachtaracha foirgneamh cuí atá suite i lár bailte agus sráidbhailte agus a cheangal go gcoinneofar rochtain neamhspleách sráide ar urláir uachtaracha siopaí / aonaid tráchtála lena chinntiú go n-úsáidtear urlár uachtarach na bhfoirgneamh le haghaidh cóiríochta cónaithe nó forbairt tráchtála.

Cuspóir TV40

Cumhachtaí sonracha a úsáid, ar nós Clár na Láithreán Folamh dá bhforáiltear faoin Acht um Athghiniúint Uirbeach agus Tithíocht, 2015, chun aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna a bhaineann le folúntas agus tearcúsáid tailte i lár bhailte agus sráidbhailte sa chontae. Chun críocha an Achta Uirbigh agus Athghiniúna agus Tithíochta ainmnítear na criosanna úsáide talún a shainithnítear i dTábla 5-1. Déanfaidh an Chomhairle suíomhanna ar na tailte seo a scrúdú agus a aithint d'fhonn athghiniúint a éascú agus chun an soláthar tithíochta a mhéadú.

Cuspóir TV41

Forálacha an Achta um Láithreáin Tréigthe a chur i bhfeidhm agus athfhorbairt suíomhanna tréigthe a spreagadh agus a éascú chun iad a thabhairt ar ais go táirgiúil agus aghaidh a thabhairt ar ábhair imní maidir le taitneamhacht chomhshaoil agus amhairc. Tabharfaidh an Chomhairle tosaíocht do na cineálacha suíomhanna seo a leanas:

- príomhbhealaí agus mórbhealaí,
- in aice le foirgnimh oidhreachta nó láithreáin oidhreachta nádúrtha faoi chosaint,

- ar bhealaí agus conairí turasóireachta agus taitneamhachta,
- in aice le scoileanna agus gabhdóirí íogaire eile,
- ina gcuireann siad isteach ar fhorbairt eacnamaíoch nó ar úsáidí fostaíochta, agus
- suíomhanna eile ina dtagann imní faoi shláinte an phobail nó sábháilteacht chun cinn.

Cuspóir TV42

Suíomhanna oiriúnacha a shainnithint ina gabhtar go gníomhach d'airde foirgnimh mhéadaithe agus pleananna ceantair áitiúla á n-ullmhú amach anseo.

Cuspóir TV43

Breithniú fabhrach a ghlacadh agus a thabhairt d'fhoirgnimh atá níos airde ná airde na bhfoirgneamh sna láithreacha seo a leanas:

- Láir Chomharsanachta.
- Bealaí Artaireacha agus go háirithe bealaí le hiompar poiblí agus áiteanna a bhfuil luach ard 'áite' orthu seo ar nós sráidbhailte uirbeacha agus acomhail mhóra.
- Bealaí a fhreastalaíonn ar iompar poiblí laistigh den bhaile.
- Limistéir taitneamhachta meánacha agus móra a theorannú ina méadóidh an foirgneamh ard an braistint d'imfhálú agus ina soláthróidh sé faireachas.
- Suíomhanna 'imeall' oiriúnacha eile cosúil le cé.
- Spásanna Pobail Áitiúla (CPÁ Gorey agus CPÁanna eile de réir mar is cuí)
- Suíomhanna cúinne agus láithreáin sainchomhartha a chuidíonn le bealach a aimsiú.

Faoi réir breithnithe ar scála, oidhrecht, taitneamhacht agus cáilíocht dearaidh agus de réir cheanglais Cuspóir TV44, TV45 agus TV46.

Cuspóir TV44

Forbairt ina n-ionchorpraítear foirgnimh níos airde a éascú (ie foirgnimh a sháraíonn an airde comhthéacsúil atá i réim) i gcás inar léiríodh go leordhóthanach go gcomhlíonann an fhorbairt na critéir mheasúnaithe atá leagtha amach i Mír 3.2 de na Treoirínte um Fhorbairt Uirbeach agus Airde Foirgnimh d'Údaráis Phleanála (ROPRÁ 2018) .

Cuspóir TV45

A chinntiú go gcuireann airde an fhoirgnimh laistigh d'fhorbairt sa todhchaí go dearfach le foirm thógtha an cheantair, nach bhfuil sé ionsáiteach agus nach mbeidh drochthionchar aige ar an sráid-dreach, ar an taitneamhacht áitiúil ná ar na radhairc.

Cuspóir TV46

A cheangal ar gach togra forbartha ina mbeidh airde an fhoirgnimh os cionn airde reatha, lena n-áirítear forbairt inlíonta, anailís a chur san áireamh ar thionchar airde foirgnimh agus suíomh foirgneamh ar:

- An timpeallacht láithreach agus máguaird - sráid-dreach, carachtar stairiúil;
- Struchtúir tadhlaigh;
- Spásanna oscailte agus ríocht phoiblí;
- Radhairc agus Tírdhreach.

5.10 Beoga, Uilechuimsitheach, Athléimneach agus Inoiriúnaithe

Caithfidh forbairt inbhuanaithe ár mbailte agus ár sráidbhailte a chinntiú, chomh maith le bheith tarraingteach agus feidhmiúil, go bhfuil siad beoga agus uilechuimsitheach athléimneach agus inoiriúnaithe (go heacnamaíoch, go sóisialta agus ó thaobh an chomhshaoil de). Déileáiltear leis na cáilíochtaí seo i gCaibidlí éagsúla sa Phlean:

- Beoga - Caibidil 3 Croí-Straitéis, 6 Forbairt Eacnamaíochta, Caibidil 7 Forbairt turasóireachta, Caibidil 14 Áineas agus Spás Oscailte, Imleabhar 8 Straitéis Miondíola
- Uilechuimsitheach - Caibidil 4 Tithíocht, Caibidil 15 Ionchuimsiú Sóisialta agus Pobal.
- Athléimneach agus Inoiriúnaithe - Caibidil 2 Gníomhú ar son na hAeráide , Caibidil 3 Croí-Straitéis, Caibidil 6 Forbairt Eacnamaíochta, Caibidil 8 Iompar, Caibidil 9 Bonneagar, Caibidil 10 Comhshaoil, Caibidil 15 Ionchuimsiú Sóisialta agus Pobal

Cuspóirí Beoga, Uilechuimsitheacha, Athléimneacha agus Inoiriúnaithe

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TV47

Tacú le forbairt a chuirfidh le beogacht agus anamúlacht ár mbailte agus ár sráidbhailte lena n-áirítear forbairt a mhéadóidh an daonra, a mbeidh seirbhísí breise mar thoradh air agus a leathnóidh uaireanta oscailte.

Cuspóir TV48

A chinntiú go bhfuil ár mbailte agus sráidbhailte uilechuimsitheach agus fáilteach do gach duine.

Cuspóir TV49

Tosaíocht a thabhairt d'infheistíocht i mbailte agus i sráidbhailte ina mbainfidh sí an leas is mó as maidir le dul i ngleic le saincheisteanna míbhuntáiste agus leagáide.

Cuspóir TV50

A chinntiú nach sáraíonn forbairt nua inár mbailte agus sráidbhailte acmhainn iompair shóisialta nó fhisiciúil na lonnaíochta.

Caibidil 6 Straitéis Forbartha Eacnamaíochta

6.1 Réamhrá

Tá folláine eacnamaíoch an chontae mar bhonn agus taca lena folláine ghinearálta trí chur ar chumas daoine a bheith fostaithe i bpost dá rogha féin, i suíomh a roghnaíonn siad féin agus ioncam a sholáthar atá inghlactha dóibh.

Sa chaibidil seo leagtar amach Straitéis leathan na Comhairle maidir le Forbairt Eacnamaíochta agus tugtar sonraí ann faoin gcaoi a dtacóidh feidhmeanna agus gníomhaíochtaí na Comhairle agus an próiseas pleanála leis seo. Féachann an Plean leis an gcontae a chur chun cinn mar shuíomh tarraingteach agus sainiúil go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta chun gnó a dhéanamh mar gheall ar a shuíomh straitéiseach suntasach agus tréithe agus tosca suntasacha comhshaoil eile. Tacóidh obair na Stiúrthóireachta Pleanála agus Forbartha Eacnamaíochta agus na hOifige Fiontar Áitiúil (OFÁ) le forbairt eacnamaíoch leanúnach agus cruthú post le hinrochtaineacht réigiúnach fheabhsaithe agus treoróidh an Plean seo í. Ceapadh an Straitéis ag féachaint do na doiciméid bheartais atá leagtha amach i Mír 6.4 agus na coinníollacha bunlíne atá sa chontae mar atá leagtha amach i Mír 6.5.

Le blianta beaga anuas tá geilleagar na hÉireann ag feidhmiú go láidir. Bhí caighdeán mhaireachtála ag ardú i gcónaí agus bhí an fhostaíocht ag leibhéal is airde le blianta fada. Mar sin féin, i bhfianaise na gcúinsí leanúnacha a bhaineann le paidéim COVID-19 agus a thionchar ar an ngeilleagar, d'fhéadfadh go mbeadh leochaileachtaí le feiceáil sa gheilleagar intíre amhail leibhéal táirgiúlachta ag laghdú i FBManna, easnaimh scileanna agus infhaighteacht saothair, chomh maith le tiúchan i roinnt earnálacha. Ina theannta sin tá castachtaí breise ann freisin mar gheall ar thrádáil idirnáisiúnta, an Bhreathimeacht, cosantachas trádála atá ag dul i méid agus rioscaí geo-pholaitiúla eile. Tá dúshlán ag baint le dul chun cinn teicneolaíochta agus leis an aistriú go dtí an geilleagar ísealcharbóin ach tá go leor deiseanna ann freisin de réir mar a théann ár ngnólachtaí agus ár n-oibrithe in oiriúint i ngeilleagar athraithe.

6.2 Ról na Comhairle i bhForbairt Eacnamaíochta

Leis an 'Clár Gníomhaíochta do Rialtas Áitiúil Éifeachtach - Tús Áite do Dhaoine a Chur' agus an tAcht um Athchóiriú Rialtais Áitiúil, 2014 le chéile socraíodh an t-ardán do ról níos láidre

don rialtas áitiúil i bhforbairt eacnamaíoch. Cuimsíonn an ról seo Plean Eacnamaíoch agus Pobail Áitiúil (PEPÁ) sé bliana a ullmhú, forbairt eacnamaíoch a chur chun cinn agus a thacú trí chumhachtaí agus fheidhmeanna ginearálta údaráis áitiúil, oibriú na hOifige Fiontar Áitiúil (OFÁ), ceapadh d'Oifig Forbartha Eacnamaíochta, an ceanglas go dtéann údaráis áitiúla i dteagmháil le 'Plean Gníomhaíochta do Phoist' an Rialtais agus le gníomhaíocht forbartha eacnamaíochta a shaothrú de réir tosaíochtaí réigiúnacha.

Bhí an Chomhairle réamhghníomhach ag bunú OFÁ, Aonad Forbartha Eacnamaíochta (AFE) agus Oifig Tionscadal Speisialta (OTS). Cuireann an OFÁ tacaíocht ar fáil do ghnólachtaí nuathionscanta agus do ghnóthais bheaga lena n-áirítear cláir oiliúna, comhairle agus faisnéis agus cúnamh airgeadais roghnach agus tacaíonn an AFE le gnólachtaí Éireannacha agus idirnáisiúnta nua agus reatha ar fud an chontae. Tá an OTS freagrach as réitigh réadmhaoine a sheachadadh chun aghaidh a thabhairt ar riachtanais aitheanta. Tá a seirbhísí pleanála, a feidhmeanna airgeadais agus a soláthar bonneagair ailínithe ag an gComhairle lena chinntiú go bhfeidhmíonn an tÚdarás Áitiúil ina iomláine ar bhealach a éascaíonn forbairt eacnamaíoch inbhuanaithe.

6.3 Gníomhú ar son na hAeráide agus Forbairt Eacnamaíoch

Déanfaidh an Chomhairle, an méid seo a leanas, inter alia,

- Tacú le gnóthais agus gníomhaíochtaí chun aistriú go geilleagar ísealcharbóin, ag aimsiú bealaí chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú ina gcleachtais oibre mar Phleananna Taistil Oibre agus éifeachtúlachtaí fuinnimh a fheabhsú ina gcuid oibríochtaí, agus tacú leo a bheith athléimneach ó thaobh na haeráide de.
- Tacú le forbairt an gheilleagair ghlais lena n-áirítear forbairtí in-athnuaite fuinnimh in-athnuaite agus bithfuinnimh a chabhróidh le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus a chabhróidh leis an aistriú go geilleagar ísealcharbóin.
- Tacú le hearnáil na talmhaíochta aistriú go modhanna feirmeoireachta atá inmharthana go heacnamaíoch agus go comhshaoil a laghdaíonn astaíochtaí gás ceaptha teasa, atá tairbheach do bhithéagsúlacht áitiúil agus do phobail tuaithe agus iad fós ag seachadadh bia ar ardchaighdeán agus ag soláthar ardchaighdeáin leasa ainmhithe.

- Leanúint ar aghaidh ag cruthú deiseanna fostaíochta inár gcontae chun cur i gcoinne comaitéireachta neamh-inbhuanaithe as an gcontae le haghaidh oibre, chun díriú ar phoist a fhorbairt inár gceithre phríomhlíonra, ag laghdú an achair a gcaithfidh daoine taisteal chun oibre agus chun modh taistil níos inbhuanaithe a fhorbairt.
- A chinntiú go ndéantar gníomhaíocht eacnamaíoch a threorú ó cheantair atá i mbaol creimeadh cósta agus/riosca tuile.

6.4 Comhthéacs Beartais

Trasnaíonn an beartas eacnamaíoch agus fiontraíochta go leor ranna Rialtais, comhlachtaí réigiúnacha agus gníomhaireachtaí áitiúla, agus tá raidhse doiciméad, pleananna agus treoirlínte beartais mar thoradh air. Díríonn an comhthéacs beartais seo ar bheartas forbartha eacnamaíochta ó thaobh na pleanála spásúlachta de.

Creat Náisiúnta Pleanála

Baineann gach ceann de na NSOanna go díreach nó go hindíreach le forbairt eacnamaíoch agus cruthaíonn siad na dálaí chun tacú le fás sa gheilleagar agus i bhfostaíocht agus ár gceantair uirbeacha agus tuaithe, ár dtimpeallacht agus na sócmhainní nádúrtha agus tógtha a chosaint.

Tá sé mar aidhm ag NSO 6 geilleagar láidir a fhorbairt, le tacaíocht ó fhiontar, nuálaíocht agus scileanna. Tá sé seo ag brath ar áiteanna a chruthú a fhéadfaidh fiontar agus nuálaíocht a chothú agus infheistíocht agus tallann a mhealladh. Is féidir é a bhaint amach trí thiománaithe eacnamaíocha réigiúnacha a thógáil agus trí dheiseanna chun geilleagar na tuaithe a éagsúlú agus a neartú, chun acmhainn áiteanna a ghíaráil. Éileoidh an toradh seo comhordú ar fhás agus déanamh áiteanna le hinfeistíocht i mbonneagar den scoth, lena n-áirítear nascacht dhigiteach, agus i scileanna agus tallann chun tacú le hiomaíochas agus fiontar eacnamaíoch. Aithníonn NSO 3 go bhfuil ról lárnach ag ceantair thuaithe i ngeilleagar a thiomáint agus caithfidh siad a bheith mar chuid d'fhorbairt straitéiseach ár dtíre go dtí 2040.

Tá NSO 2 agus NSO 4 dírithe ar inrochtaineacht réigiúnach fheabhsaithe (iompar) agus nascacht idirnáisiúnta ardchaighdeán (digiteach) a bhaint amach, ag oscailt deiseanna chun infheistíocht agus fás a mhealladh. Cuimsíonn na NSOanna eile fócas ar na dálaí a chruthú chun áiteanna a dhéanamh níos tarraingtí le maireachtáil agus obair iontu agus chun a chinntiú go bhfuil bonneagair shóisialta tacaíochta, mar chúram leanaí agus oideachas, i bhfeidhm chun oibrithe a mhealladh, ligean do dhaoine obair agus fórsa saothair oilte a sholáthar.

‘Ár nAcmhainn Tuaithe a Bhaint Amach: An Plean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe’ (An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta 2017)

Seo doiciméad beartais an Rialtais um fhorbairt tuaithe agus tá sé mar aidhm aige leas a bhaint as acmhainneacht na tuaithe in Éirinn trí chreat tacaíochtaí ar leibhéal náisiúnta agus áitiúil, a chinnteoidh go mbeidh níos mó deiseanna ag daoine a bhfuil cónaí orthu i gceantair thuaithe maidir le fostaíocht áitiúil, agus rochtain ar an bpobal seirbhísí agus líonraí sóisialta a thacaíonn le hardchaighdeán maireachtála. Tá an Plean dírithe ar 5 phríomhcholún, agus cuirfidh gach ceann acu feabhas díreach nó indíreach ar gheilleagar na tuaithe: tacú le pobail inbhuanaithe, tacú le fiontar agus fostaíocht, acmhainn turasóireachta agus áineasa tuaithe a uasmhéadú, cultúr agus cruthaitheacht a chothú i bpobail tuaithe; agus bonneagar agus nascacht tuaithe a fheabhsú.

Poist na hÉireann sa Todhchaí 2019; Ag Ullmhú Anois do Gheilleagar an Lae Amárach (Rialtas na hÉireann)

Is é fócas na cáipéise beartais seo poist ardháirgiúla, inbhuanaithe a chruthú agus díriú sé ar 5 phríomhcholún i réimsí na nuálaíochta agus an athraithe teicneolaíochta, táirgiúlacht FBManna a fheabhsú, scileanna a fheabhsú agus tallann a fhorbairt agus a mhealladh, rannpháirtíocht sa lucht saothair a mhéadú agus aistriú chuig geilleagar ísealcharbóin. Tá 26 uaimhian faoi na piléir seo a chuirfidh le hathléimneacht ár ngeilleagair agus a chinnteoidh go bhfuilimid i riocht maith chun leas a bhaint as deiseanna eacnamaíochta sa todhchaí.

In **Athnuachan Fiontair 2025** leagtar amach cur chuige punainne maidir le forbairt earnála, ag aithint go gcuireann earnálacha leis an ngeilleagar ar bhealaí éagsúla, ag seachadadh breisluacha, fás onnmhairiúcháin agus cáilíocht na fostaíochta mar a léirítear i bhFíor 4.2 den SSER.

I measc na bpríomhdhoiciméad agus tionscnamh beartais eacnamaíochta **náisiúnta** eile a chuir bonn eolais faoin bplean seo tá:

- Forbairt ar an earnáil agraibhia (Food Wise 2025)
- Leathanbhanda ardluais a sheachadadh (Plean Náisiúnta Leathanbhanda)
- Geilleagar muirí a fhorbairt (Leas a bhaint as Saibhreas ár nAigéan agus an Creat Náisiúnta Pleanála Muirí.
- Deiseanna an Bhith-gheilleagair agus an Gheilleagair chiorclaigh a bhaint amach (DBEI, 2019)
- Foraoiseacht (Pleananna Straitéiseacha Aonaid um Fhás don Todhchaí agus don Limistéar Gnó);
- Fuinneamh (Aistriú an Pháipéir Bháin go Todhchaí Fuinnimh Ísealcharbóin 2015-30);
- Turasóireacht (Slí an Atlantaigh Fhiáin, Sean-Oirthear na hÉireann agus tionscnaimh Chroílár Ceilte na hÉireann)
- Forbairt fiontar réigiúnach GFT Éireann (Ag Buachan: Infheistíocht Dhíreach Eachtrach 2015-19), Fiontraíocht Éireann (Ciste Réigiúnach Forbartha Fiontraíochta) agus an Plean Fiontair Réigiúnach don Oir-Dheisceart go 2020 (féach thíos).

Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt (SSER)

Tá Eilimint 5 den Straitéis dírithe ar gheilleagar iomaíoch, nuálach agus táirgiúil a thógáil. Is í an fhís eacnamaíoch don réigiún fás inbhuanaithe, iomaíoch, uilechuimsitheach agus athléimneach a chumasú. Leagtar béim i bhFíor 6-1 ar na prionsabail eacnamaíocha chun an fhís seo a bhaint amach.

Fíor 6-1 Prionsabail Eacnamaíocha Réigiúnacha

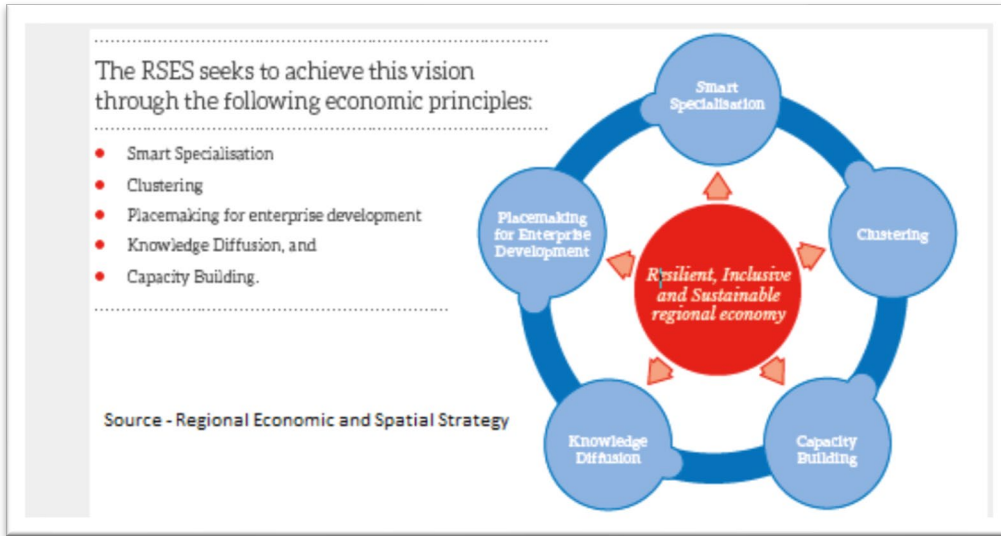

Figure 6-1 Regional Economic Principles	Fíor 6-1 Prionsabail Eacnamaíocha Réigiúnacha
The RSES seeks to achieve this vision through the following economic principles:	Féachann an RSES leis an bhfís seo a bhaint amach trí na prionsabail eacnamaíocha seo a leanas:
Smart Specialisation	Speisialtóireacht Chliste
Clustering	Braisliú
Placemaking for enterprise development	Déanamh áite d’fhorbairt fiontair
Knowledge Diffusion, and	Scaioeadh Faisnéise, agus
Capacity Building	Forbairt acmhainní
Resilient, Inclusive and Sustainable regional economy	Geilleagar réigiúnach Athléimneach, Uilechuimsitheach agus Inbhuanaithe
Source – Regional Economic and Spatial Strategy	Foinse - Straitéis Réigiúnach Eacnamaíoch agus Spásúlachta

Díríonn Cuid 4.4 den Straitéis ar phríomhinnill eacnamaíocha réigiúnacha a fhorbairt (Fíor 6-2) aitheanta ar nós na MASPanna, Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh agus Conair Eacnamaíoch an Oirthir agus Príomhbhailte, bailte agus sráidbhailte ina dhiaidh sin. Tacaíonn CPR 42 le forbairt chonair Eacnamaíoch an Oirthir mar thiománaí straitéiseach eacnamaíoch sa réigiún, ag leathnú nasc eacnamaíoch agus iompair ó Chonair Bhaile Átha Cliath-Bhéal Feirste, go dtí an Oirdheisceart ag síneadh go Europort Ros Láir.

Fíor 6-2 Spreagthóirí Eacnamaíocha Réigiúnacha

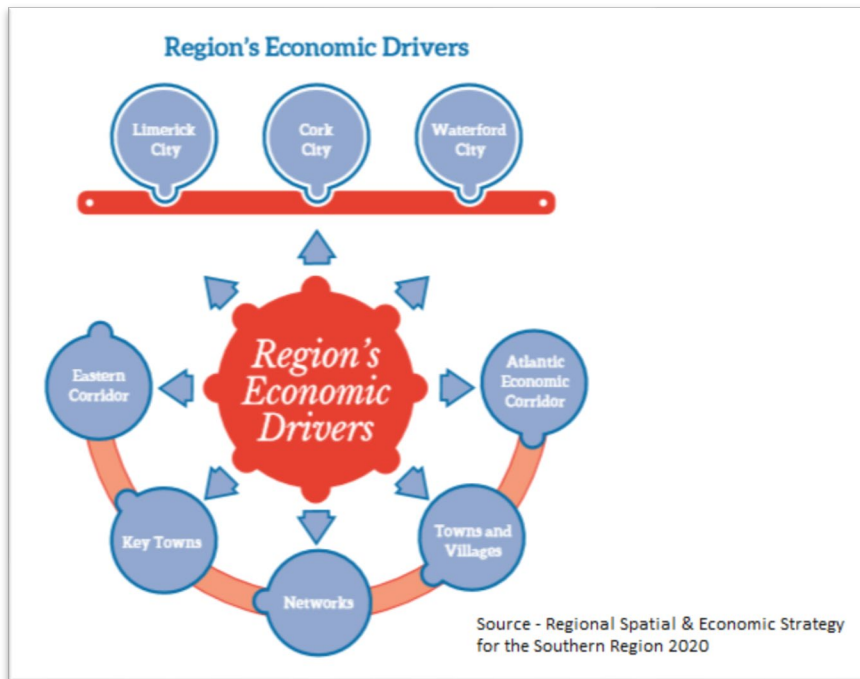

Figure 6-2 Regional Economic Drivers	Fíor 6-2 Spreagthóirí Eacnamaíocha Réigiúnacha
Region's Economic Drivers	Spreagaithe Eacnamaíocha an Réigiúin
Limerick City	Cathair Luimnigh
Cork City	Cathair Chorcaí
Waterford City	Cathair Phort Láirge
Eastern Corridor	Conair an Oirthir
Key Towns	Príomhbhailte
Networks	Líonraí
Towns and Villages	Bailte agus Sráidbhailte
Atlantic Economic Corridor	Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh
Source – Regional Spatial Economic & Economic Strategy for the Southern Region 2020	Foinse – Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt 2020

Tarraingítear aird ar bhaile freisin mar spreagthóirí eacnamaíocha réigiúnacha, agus gá lárionad scálaí a fhorbairt sna bailte seo chun an ról seo a chomhlíonadh, agus chun tuilleadh forbartha agus infheistíochta eacnamaíochta a mhealladh. Comhlíonann bailte móra róil eacnamaíocha fo-réigiúnacha, agus tacaíonn an SSER le neartú a bhfeidhmeanna seirbhíse agus fostaíochta.

Tá raon cuspóirí tacaíochta san SSER chun forbairt eacnamaíoch a threorú, lena n-áirítear: Suímh d'fhorbairt eacnamaíoch (CPR 62), forbairt acmhainn turasóireachta an réigiúin (CPR 53), forbairt an gheilleagair ísealcharbóin (CPR 56) forbairt scileanna agus tallainne sa réigiún trí infheistíochtaí san oideachas (CPR 63), ag tacú le fiontraíocht (CPR 64 agus 65) agus an geilleagar gorm a mhéadú (CPR76-86).

Díríonn an SSER freisin ar ról eacnamaíoch gheilleagar na tuaithe, agus cé go bhfuil sé fós ag brath ar earnálacha traidisiúnta talmhaíochta, foraoiseachta, tógála agus iascaireachta, is gá díriú ar éagsúlú tuaithe, ag uasmhéadú an iliomad deiseanna a thairgeann turasóireacht, fóillíocht agus táirgeadh áineasa agus fuinnimh in-athnuaite.

Forbraítear an **Plean Fiontar Réigiúnach do Réigiún an Oirdheiscirt go 2020** timpeall 5 phríomhchuspóir straitéiseacha dírithe ar an timpeallacht atá ann cheana a fheabhsú d'fhiontar agus do ghníomhaíocht, an Oirdheisceart a bhunú mar 'réigiún foghlama' agus áit chun tallann agus infheistíocht a roghnú, straitéis rannpháirtíochta réigiúnach a fhorbairt atá ailínithe leis an SSER agus a leagann béim ar an forbairtí bonneagair criticiúla atá riachtanach chun an poitéinseal eacnamaíoch san Oirdheisceart a fheabhsú agus an Oirdheisceart a fhorbairt mar réigiún atá tarraingteach do chuariteoirí baile agus idirnáisiúnta araon a bhfuil mothú áite acu agus áiseanna turasóireachta ceangailte.

Ag an leibhéal áitiúil, sainaitníonn **PEPÁ Chontae Loch Garman** trí sprioc ardleibhéil atá mar bhonn agus taca leis an Straitéis Forbartha Eacnamaíochta. Is iad seo:

- **HLG4** Contae Loch Garman a fhorbairt agus a mhargú mar thimpeallacht ghnó den scoth chun gnó a thosú, a fhás agus a mhealladh.

- **HLG5** Leanúint ar aghaidh ag cosaint agus ag feabhsú ár mbonneagair agus ag cur éifeachtúlacht acmhainní chun cinn d'fhonn na dálaí cearta a chruthú d'fhás eacnamaíoch inbhuanaithe fadtéarmach.
- **HLG6** Ár n-oidhreacht nádúrtha, thógtha agus chultúrtha a chosaint agus a úsáid go hígair agus in éineacht leis na hEalaíona, a n-acmhainneacht eacnamaíoch a bhaint amach.

6.5 Próifíl Eacnamaíoch Chontae Loch Garman

6.5.1 Bunlíne Socheacnamaíoch

Rannpháirtíocht an Lucht Oibre agus 'Ag an Obair'

I nDaonáireamh 2016 b'ionann an fórsa saothair iomlán sa chontae agus 69,237 duine.

Tomhaiseann Rannpháirtíocht an Lucht Oibre (LFP) céatadán na ndaoine uile atá 15 bliana d'aois nó níos sine atá ar fáil le haghaidh oibre, is é sin ag obair nó dífhostaithe. Ba é an ráta LFP do Loch Garman 59.3% a bhí an 12ú ráta is ísle sa Stát. Mar sin féin, tá éagsúlachtaí suntasacha ann ag leibhéal fo-chontae agus tá an LFP is airde le feiceáil sa Ghuaire ag 63.5% agus an ráta is ísle i gCeann Poill ag 49.4%.

Tábla 6.1 An Lucht Oibre i gContae Loch Garman

	2011	2016
Lucht Oibre Iomlán	67,477	69,237
Iomlán i bhFostaíocht	51,307 (76%)	57,759 (83%)

De réir Dhaonáireamh 2016, bhí 83.4% den Lucht Oibre iomlán 'Ag an Obair'. Athraíonn an figiúr seo go suntasach ar fud an chontae agus tá an ráta 'Ag an Obair' is airde le feiceáil i nDroichead an Chaisleáin (85.4%) agus an ráta is ísle i gCluain an Róistigh (59.1%). Cé go raibh céatadán foriomlán an chontae réasúnta íseal (5^ú is ísle ar fud na tíre) is é líon iomlán na ndaoine 'Ag an Obair' an 14^ú is airde sa Stát.

Dífhostaíocht an Lucht Oibre

I nDaonáireamh 2016 b'ionann an daonra iomlán a rangáíodh mar dhaoine dífhostaithe (daoine dífhostaithe agus ag lorg a gcéad phost) agus 11,478 duine. Tá sé seo laghdaithe ó

16,170 duine i nDaonáireamh 2011. Léiríonn sé seo ráta dífhostaíochta de 16.6% i gcomparáid leis an ráta fostaíochta náisiúnta de 12.9%. Tá an 5ú ráta dífhostaíochta is airde sa tír ag Loch Garman⁴⁰.

Tá dáileadh spásúil na dífhostaíochta éagsúil le Cill Téile ag taifeadadh ráta dífhostaíochta de 7.5% i gcomparáid le 28.3% i mBun Clóid, 38.1% i dTeach Munna agus 40% i gCluain an Róistigh. De réir Dhaonáireamh 2016 tá trí cheantar ard-dífhostaíochta ann⁴¹ sa chontae. Ba iad sin Inis Córthaidh Uirbeach (32.1%), Ros Bearrcon Uirbeach (30.8%) agus Cillín Cúile (27.2%).

In Aibreán 2020, léirigh figiúirí an bheochláir do Chontae Loch Garman go raibh 8,855 duine ar an mBeochlár in 2020. I bhfianaise na timpeallachta eacnamaíochta atá ann faoi láthair, áfach, is dóigh go dtiocfaidh méadú suntasach ar an líon seo.

Tionscal na Fostaíochta

Is iad na hearnálacha fostaíochta is ceannasáí d'fhostaithe cónaitheacha sa chontae ná 'Tráchtáil agus Trádáil' (22.7%) agus 'Seirbhísí Gairmiúla' (22.2%), arb ionann iad agus beagnach 50% d'fhostaíocht na gcónaitheoirí iomlána. Tá an fhostaíocht tréithrithe ag spleáchas níos airde ná an meán ar earnálacha 'traidisiúnta' ar nós Talmhaíocht, Foraoiseacht, Foirgneamh agus Tógáil agus Déantúsaíocht, i gcomparáid le meáin an Stáit.

---

⁴⁰Seo feabhas ó 2011 i leith nuair a bhí an 3^ú ráta dífhostaíochta is airde ag an gContae

⁴¹Sainmhíniúdh ceantar ard-dífhostaíochta mar Cheantar Toghcháin ar sháraigh a lucht saothair 200 duine agus inar sháraigh an ráta dífhostaíochta (ar bhonn Príomh-Stádas Eacnamaíoch) 27 faoin gcéad.

Fíor 6-3 Tionscal na Fostaíochta

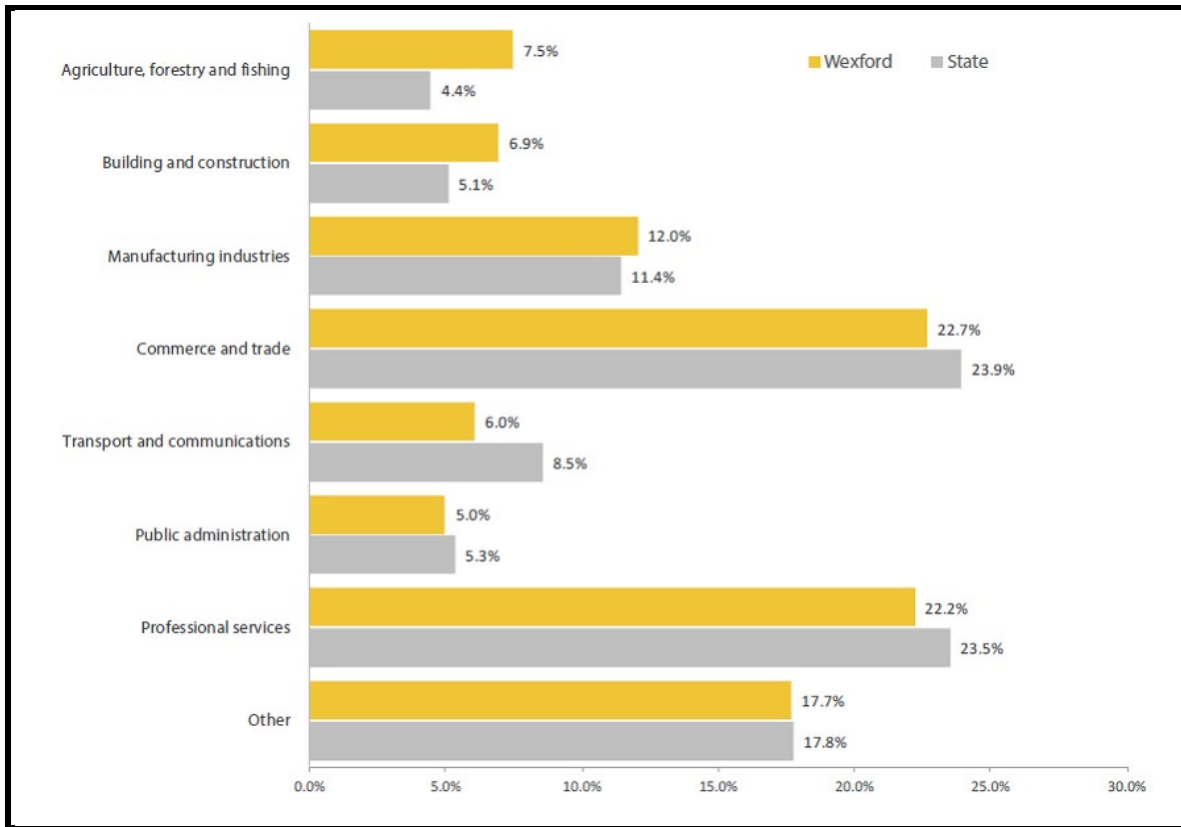

Figure 6-3 Industry of Employment	Fíor 6-3 Tionscal na Fostaíochta
Agriculture, forestry and fishing	Talmhaíocht, foraoiseacht agus iascaireacht
Building and construction	Foirgníocht agus tógáil
Manufacturing industries	Tionscail déantúsaíochta
Commerce and trade	Tráchtáil agus trádáil
Transport and communications	Iompar agus cumarsáid
Public administration	Riarachán poiblí
Professional services	Seirbhísí gairmiúla
Other	Eile
Wexford	Loch Garman
State	Stát

Gairmeacha Beatha

In aon earnáil ar leith tá fostaithe éagsúla ag déanamh cineálacha éagsúla oibre agus déanann an chuid seo cur síos ar an gcineál oibre a dhéantar, is cuma cá bhfuil an obair sin. As na naoi ngrúpa Gairme a shonraítear i bhFíor 6.4, taifeadann Loch Garman rátaí i bhfad níos airde ná an meán do thrí ghrúpa gairme; ‘Gairmeacha Ceirdeanna Oilte’ (18.8%), ‘Oibrithe Gléasra Próiseála agus Meaisín’ (9.4%) agus ‘Gairmeacha Bunúsacha’ (9.9%). Is ionann an trí ghrúpa seo agus beagnach 40% den lucht saothair sa chontae. Ó 2011 i leith,

chonacthas an ráta méadaithe is airde ag 16.8% (763) sa ghrúpa gairme 'Cúram, Fóillíocht agus Gairmeacha Seirbhíse Eile' . Tá méadú suntasach tagtha ar an ngrúpa 'Gairmeacha Gairmiúla' de 8.8% (687) ó 2011.

Fíor 6-4 Gairmeacha Beatha

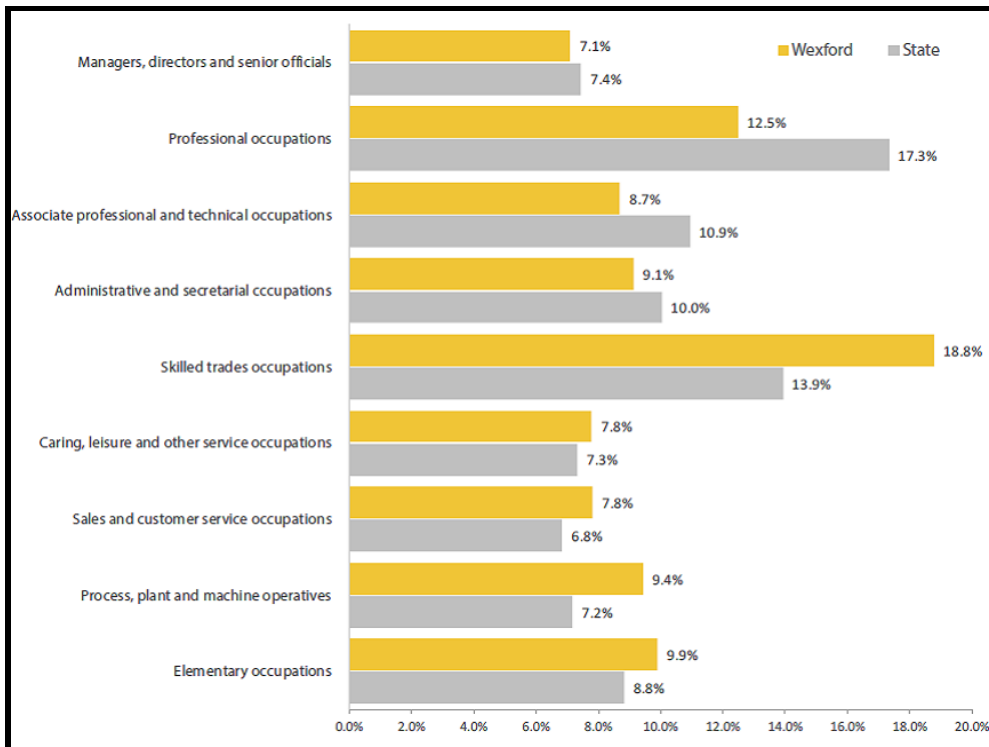

Figure 6-4 Occupations	Fíor 6-4 Gairmeacha Beatha
Wexford	Loch Garman
State	Stát
Managers, directors and senior officials	Bainisteoirí, stiúrthóirí agus oifigigh shinsearacha
Professional occupations	Gairmeacha gairmiúla
Associate professional and technical occupations	Gairmeacha comhlacha gairmiúla agus teicniúla
Administrative and secretarial occupations	Gairmeacha riaracháin agus rúnaíochta
Skilled trades occupations	Gairmeacha ceirdeanna oilte
Caring, leisure and other service occupations	Gairmeacha cúraim, fóillíochta agus seirbhíse eile
Sales and customer service occupations	Gairmeacha díolacháin agus seirbhíse do chustaiméirí
Process, plant and machine operatives	Oibrithe próisis, gléasra agus meaisín
Elementary occupations	Gairmeacha bunúsacha

Innéacs Díothachta Pobal HP

Is modh é an tInnéacs seo chun saibhreas nó míbhuntáiste coibhneasta limistéar geografach áirithe a thomhas ag úsáid sonraí a tiomsaíodh ó dhaonáirimh éagsúla. De réir Innéacs Díothachta Pobal HP (Daonáireamh 2016), ba é Loch Garman an 4^ú údarás áitiúil is mó faoi mhíbhuntáiste sa tír, ag feabhsú le áit amháin ón 3^ú áit ó 2011.

6.5.2 Fostaíocht atá ann cheana i Loch Garman

Príomh-Earnálacha agus Fostóirí

Bhunaigh Loch Garman earnáil leathan fiontar a bhfuil cáil láidir uirthi i dTeicneolaíocht Faisnéise agus Cumarsáide (TFC), Seirbhísí Airgeadais Idirnáisiúnta, Eolaíochtaí Beatha agus táirgeadh bia.

Tá an earnáil TFC freagrach as 40% d'onnmhairí náisiúnta. Tá fás ag teacht ar ghnólachtaí teicneolaíochta dúchasacha agus ilnáisiúnta i dtéarmaí figiúirí onnmhairiúcháin agus leibhéal fostaíochta. Tá atmaisféar beoga nua-thionscanta teicneolaíochta ag Loch Garman le cuideachtaí ar nós Sonru, Innovate Technologies Ltd agus Scurri a thagann go léir ón gcontae. Tá leathnú suntasach tagtha ar na cuideachtaí seo go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta le blianta beaga anuas. Is é Datapac, atá lonnaithe i mBaile Inis Córthaidh, an soláthraí réitigh agus seirbhísí dúchasacha TFC is mó in Éirinn.

Tá earnáil na Seirbhísí Airgeadais Idirnáisiúnta dírithe mar chuid de Ghníomhaíocht Poist an Oirdheiscirt. Tá roinnt imreoirí domhanda sa réimse seo i mBaile Loch Garman, lena n-áirítear BNY Mellon agus Zurich Insurance.

Tá earnáil na nEolaíochtaí Beatha ag fás go seasta sa chontae, mar chuid de bhraisle eolaíochtaí beatha an Oir-Dheiscirt. I measc na gcuideachtaí tá ClearStream Technologies i mBaile Inis Córthaidh, Teicneolaíocht Uiscí agus CRI i mBaile Loch Garman agus Lake Region i Baile Ros Mhic Thriúin.

Tá ról lárnach ag táirgeadh bia príomha agus tánaisteach maidir le fostaíocht a sholáthar agus cur le haschur eacnamaíoch an chontae. Léiríonn an rath a bhí ar Irish Country Meats, Slaney Foods, Kavanagh Meats, Stable Diet, J. Donohoe Beverages agus Killowen Farm an

neart leanúnach agus méadaitheach atá ag an earnáil bhia. Taispeánann an branda ‘Wexford Food Family’ nádúr nua-aimseartha breisluacha, fiontraíochta an tionscail seo i Loch Garman.

Tá fostaíocht dhíreach sa talmhaíocht agus luach aschur eacnamaíoch ó thalmhaíocht agus ó thionscail tuaithe gaolmhara rithábhachtach d’fholláine eacnamaíoch an chontae. Léirítear líon na talmhaíochta i bhFíor 6 -5.

Fíor 6-5 Luach Talmhaíochta don Chontae

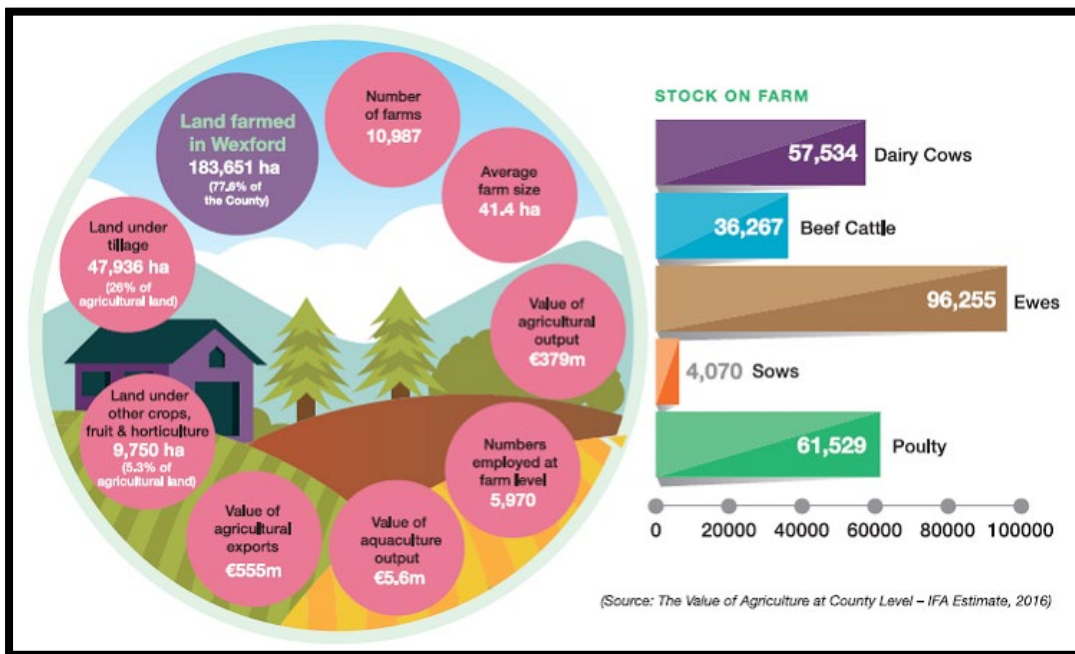

Figure 6-5 Value of Agriculture to the County	Fíor 6-5 Luach Talmhaíochta don Chontae
Land farmed in Wexford 183,651 ha (77.8% of the County)	Talamh a saothraíodh i Loch Garman 183,651 ha (77.8% den Chontae)
Number of farms	Líon na bhfeirmeacha
Average farm size	Meánmhéid na feirme
Value of agricultural output	Luach aschur talmhaíochta
Numbers employed ar farm level	Líon atá fostaithe ar leibhéal na feirme
Value of aquacultural output	Luach aschur talmhaíochta
Value of agricultural exports	Luach onnmhairí talmhaíochta
Land under other crops, fruit & horticulture (5.3% of agricultural land)	Talamh faoi bharr, torthaí & gairneoireacht eile (5.3% den talamh talmhaíochta)
Land under tillage (26% of agricultural land)	Talamh faoi churaíocht (26% den talamh talmhaíochta)
Dairy Cows	Ba Déiríochta
Beef Cattle	Eallach Mairteola
Ewes	Caoirigh
Sows	Cránacha

Poultry	Éanlaith chlóis
Source: The Value of Agriculture at County Level – IFA Estimate, 2016)	Foinse: Luach na Talmhaíochta ag Leibhéal Contae - Meastachán FAÉ, 2016)

Tíopeolaíochtaí Gnó

Is féidir gnóthaí a chatagóiriú de réir a scála (m.sh. mór, FBM srl.) agus a mbunús (dúchasach / FDI). Cuireann trí ghníomhaireacht chun cinn iad agus tacaíonn siad leo go príomha ag brath ar na tíopeolaíochtaí seo. Tá an GFT freagrach as FDI a mhealladh. Tacaíonn Fiontraíocht Éireann le gnóthaí dúchasacha a théann san iomaíocht go hidirnáisiúnta. Tacaíonn an Chomhairle le gach earnáil agus cineál trína cuid oibre ginearálta ach tá ról tacaíochta agus forbartha aici go sonrach don earnáil FBManna tríd an OFÁ agus tacaíonn sí le gach earnáil eile trí AFE / Invest Wexford.

Is ionann an Oirdheisceart agus 10.7% den daonra náisiúnta ach níl ach 6.7% de phoist IDA aige⁴². Ar an gcaoi chéanna, maidir le maoiniú Fiontraíocht Éireann, níor ghnóthaigh an Oirdheisceart ach ceann amháin de daichead a ceathair infheistíocht nua, agus ní raibh ann ach 2.15% den infheistíocht iomlán sa bhabhta is déanaí den mhaoiniú Caipitil Síil agus Fiontair (2013-2018)⁴³. Tá dhá chuideachta dhéag IDA FDI lonnaithe sa chontae. Tá 7 gcinn i mBaile Loch Garman, 2 i mBaile Ros Mhic Thriúin, 2 i mBaile Inis Córthaidh agus 1 i mBaile Guaire.

Tá roinnt gnólachtaí dúchasacha rathúla i Loch Garman lena n-áirítear Nolan Transport, Celtic Linen, Danone, Innovate, Sonru, Scurri, Eishtech, DoneDeal agus Datapac. Tá cáil idirnáisiúnta ar a gcuid táirgí ag cuideachtaí dúchasacha Loch Garman ar nós Wexford Creamery, Kent Group Ltd., Sofrimar Ltd. agus Atlantis Seafoods.

Tá tiúchan láidir micrifhiontar (cuideachtaí a fhostaíonn deichniúr nó níos lú) i Loch Garman agus fostaítear leibhéal i bhfad níos ísle ná an ráta Stáit laistigh d'fhiontair mhóra (> 250). Cé go léiríonn sé seo bonn beag dinimiciúil agus fiontraíochta sa chontae, leagann sé béim freisin ar leibhéal íseal na bhfostóirí móra.

⁴²Tuarascáil Monatóireachta Eacnamaíochta an Oirdheiscirt (WIT, Iúil 2017)

⁴³ibid

Fíor 6.6 Fostóirí Móra i gContae Loch Garman

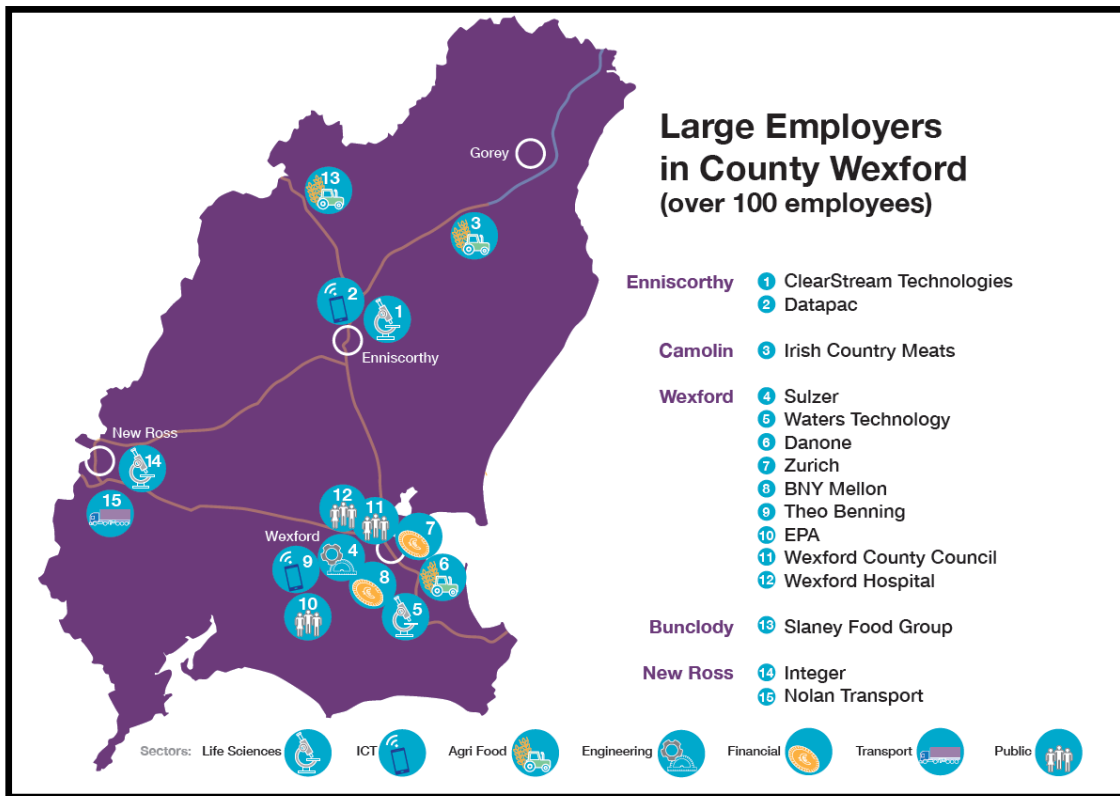

Figure 6-6 Large Employers in County Wexford	Fíor 6.6 Fostóirí Móra i gContae Loch Garman
Large Employers in County Wexford (over 100 employees)	Fostóirí Móra i gContae Loch Garman (os cionn 100 fostaí)
Gorey	Guaire
Enniscorthy	Inis Córthaidh
New Ross	Ros Mhic Thriúin
Wexford	Loch Garman
Bunclody	Bun Clóidí
Camolin	Cam Eolaing
Sectors:	Earnálacha:
Life Sciences	Eolaíochtaí Beatha
ICT	TCF
Agri Food	Bia Talmhaíochta
Engineering	Innealtóireacht
Financial	Airgeadais
Transport	Iompar
Public	Poiblí

6.6 Straitéis um Fhorbairt Eacnamaíoch

Tá sé mar aidhm ag an Straitéis seo deiseanna a mhéadú chun rochtain a fháil ar fhostaíocht oiriúnach d'ardchaighdeán dár gcónaitheoirí agus dálaí fioscacha a fheabhsú chun infheistíochtaí a cheadú d'fhonn Loch Garman a dhéanamh ina áit níos fearr chun cónaí agus oibriú inti. Bainfear é seo amach trí chuspóirí an CPN, Jabanna do Thodhchaí na hÉireann 2019, an PEPÁ, an Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch agus an Straitéis seo a chur i bhfeidhm.

Tá an Straitéis bunaithe ar chúig phríomhghné: Daoine, Próifíl, Maoin, Áit agus Colúin (Fíor 6.7). Déanfaidh an OFÁ, an AFE, an LCDC é a sheachadadh trí fhorbairt a bhainistiú de réir an Phlean seo agus fheidhmeanna ginearálta na Comhairle, mar aon le comhlachtaí poiblí agus gníomhaireachtaí fostaíochta éagsúla agus an pobal gnó. Beidh na heilimintí 'Daoine' agus 'Próifíl' faoi shainchúram an OFÁ, AFE agus an LCDC / PEPÁ den chuid is mó agus beidh siad suite lasmuigh de réimse an Phlean seo go príomha.

Fíor 6-7 Straitéis Forbartha Eacnamaíochta

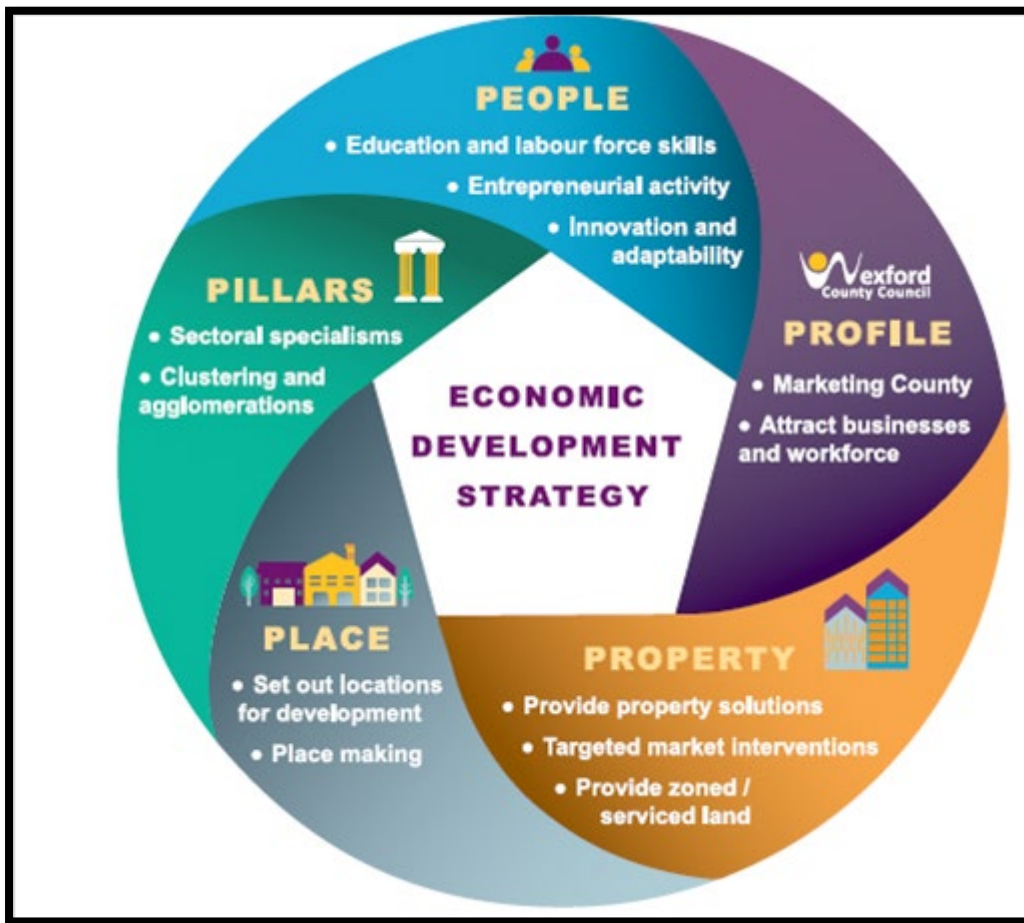

Figure 6-7 Economic Development Strategy	Fíor 6-7 Straitéis Forbartha Eacnamaíochta
People	Daoine
Education and labour force skills	Scileanna oideachais agus lucht saothair
Entrepreneurial activity	Gníomhaíocht fiontraíochta
Innovation and adaptability	Nuálaíocht agus inoiriúnaitheacht
Profile	Próifil
Marketing County	Contae Margaíochta
Attract businesses and workforce	Gnólachtaí agus lucht saothair a mhealladh
Economic Development Strategy	Straitéis um Fhorbairt Eacnamaíoch
Property	Maoin
Provide property solutions	Réitigh réadmhaoine a sholáthar
Targeted market interventions	Idirghabhálacha spriocdhírthe margaidh
Provide zoned/serviced land	Talamh criosaithe / seirbhísithe a sholáthar
Place	Áit

Set out locations for development	Suímh le haghaidh forbartha a leagan amach
Place making	Déanamh Áite
Pillars	Colúin
Sectoral specialisms	Speisialtachtaí earnála
Clustering and agglomerations	Braisliú agus ceirtleáin

Cuspóirí Straitéiseacha Forbartha Eacnamaíochta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED01

Forbairt eacnamaíoch inbhuanaithe a éascú, deiseanna fostaíochta a mhéadú agus a fheabhsú agus a chinntiú go soláthraíonn Contae Loch Garman timpeallacht ghnó den scoth.

Cuspóir ED02

Geilleagar láidir a fhorbairt sa chontae le tacaíocht ó fhiontar, nuálaíocht agus scil trí thiománaithe eacnamaíocha réigiúnacha iomaíocha a thógáil, tacú le deiseanna chun geilleagar na tuaithe a éagsúlú agus a neartú, tacú le fiontraíocht, scileanna agus tallann a chothú agus a fhorbairt agus bonneagar ardchaighdeán a fhorbairt, lena n-áirítear nascacht dhigiteach.

Cuspóir ED03

Éascú agus páirt a ghlacadh i gcur i bhfeidhm an Phlean Fiontair Réigiúnaigh don Oirdheisceart go 2020 agus aon nuashonrú ar an bplean sin amach anseo, agus an Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt.

Cuspóir ED04

Conair Eacnamaíoch an Oirthir leathnaithe agus na bailte agus na lonnaithe ar an gconair a fhorbairt mar thiománaí suntasach d'fhás eacnamaíoch i Réigiún an Deiscirt, ag nascadh Europort Ros Láir agus Réigiún an Deiscirt le Baile Átha Cliath agus Béal Feirste.

Cuspóir ED05

Ár mbailte a fhorbairt ar scála agus ar cháilíocht leordhóthanach ionas go spreagfaidh siad fás eacnamaíoch réigiúnach, infheistíocht agus rathúnas.

Cuspóir ED06

Ár bpobail uirbeacha agus tuaithe a fhorbairt mar innill fáis eacnamaíochta, ag bunú Loch Garman mar áit iontach chun gnó nua a bhunú.

Cuspóir ED07

Tacú le toimhde dearfach i bhfabhar fostaíocht chuí a lonnú áit a dtabharfadh sé aghaidh ar cheantair ard-dífhostaíochta, tacódh sé le buanna agus sineirgí earnála agus suíomh-bhunaithe le fostóirí atá ann cheana agus leas a bhaint as réitigh réadmhaoine ‘réidh le dul’.

Cuspóir ED08

Cur i bhfeidhm chuspóirí agus ghníomhartha Phlean Eacnamaíoch agus Pobail Áitiúil Loch Garman 2016-2021 a chur i bhfeidhm agus a éascú, nuair is iomchuí agus de réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir ED09

Acmhainní nádúrtha, taitneamhachtaí agus oidhreacht ár gcontae a chosaint agus a chinntiú nach mbeidh tionchar suntasach ag forbairt eacnamaíoch ar an oidhreacht seo, ar an gcumas comhshaoil nó ar thaitneamhacht chónaitheoirí an chontae.

Cuspóir ED10

Tacú le seachadadh an Phlean Náisiúnta Leathanbhanda mar bhealach chun tuilleadh deiseanna a fhorbairt d’fhiontar, d’fhostaíocht, oideachas, nuálaíocht agus fhorbairt scileanna sa chontae, agus go háirithe dóibh siúd a bhfuil cónaí orthu agus a oibríonn i gceantair thuaithe.

6.6.1 Daoine

Tá sé ríthábhachtach go mbeidh fórsa saothair oilte agus ardoilte ar fáil chun go n-éireoidh go heacnamaíoch le contae agus is gné lárnach cumasaithe é bonneagar oideachais

ardchaighdeáin a fhorbairt. Mar sin, ní mór don Phlean a chinntiú go bhfuil riachtanais éagsúla talún agus réadmhaoine de na cineálacha éagsúla oideachais agus soláthraithe oideachais ar fáil ag na suíomhanna cearta. Cuimsíonn sé seo oideachas traidisiúnta trú agus ceathrú leibhéal, cláir mheantóireachta agus oiliúint ar an láthair, printíseachtaí - i scileanna traidisiúnta agus i réimsí neamhthraidisiúnta ar nós airgeadais, díolachán, TFC agus filleadh ar an obair agus scéimeanna pobail eile.

Tá sé ríthábhachtach freisin go n-éascaíonn an Chomhairle forbairtí a chabhróidh le dlúthnaisc a chothú idir soláthraithe oideachais agus fostóirí. Cinnteoidh CPÁanna amach anseo go mbeidh oideachas agus forbairt eacnamaíoch lonnaithe inar féidir na tairbhí sin a uasmhéadú.

Cé go bhfuil an t-ádh linn Campas láidir áitiúil TF Cheatharlach a bheith againn i mBaile Loch Garman, is laige réigiúnach é easpa Ollscoile san Oir-Dheisceart. I nDaonáireamh 2016, cuireadh Contae Loch Garman an 3ú háit is ísle sa Stát agus an ceann is ísle san Oirdheisceart i dtéarmaí líon na ndaoine a fhaigheann oideachas trú leibhéal. Féadann easpa Ollscoile i réigiún cosc a chur ar fhostóirí atá ag lorg soláthar leanúnach céimithe.

D'aithin na Náisiúin Aontaithe Loch Garman le déanaí mar cheann de thrí shuíomh ar fud an domhain i dteannta le Cathair Nua Eabhrac agus Vancouver chun Ionaid Feabhais a bhunú sa dúshlán domhanda chun astaíochtaí carbóin a chosc. Tá an tIonad Feabhais seo i mBaile Inis Córthaidh. Is earnáil í seo a fhéadann poist a sholáthar dóibh siúd a bhfuil baint acu le taighde ceannródaíoch chomh maith le réimsí traidisiúnta fostaíochta amhail gairmithe agus ceirdeanna a bhaineann le tógáil.

Ina theannta sin, éilíonn beartas náisiúnta go bhforbróimid na scileanna a theastaíonn ónár mbonn fiontar agus is léir go bhfuil gá le fostaíocht a phromhadh sa todhchaí, na hearnálacha sin atá leochaileach a aithint agus iad siúd a sholáthraíonn deiseanna don todhchaí agus céimeanna a ghlacadh chun a chinntiú go bhfuil ár ndaoine chomh dea-fheistithe agus is féidir chun poist na todhchaí a ghlacadh.

Cuspóirí Daoine

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED11

Tacú le hOllscoil Theicniúil a bhunú don Oir-Dheisceart agus forbairt Champas Loch Garman i mBaile Loch Garman a éascú.

Cuspóir ED12

Tacú le forbairt agus leathnú TF Cheatharlach, Campas Loch Garman agus é a éascú.

Cuspóir ED13

Tacú le forbairt an Lárionaid Feabhais don Fhoirgníocht Inbhuanaithe i mBaile Inis Córthaidh agus é a éascú.

Cuspóir ED14

Leanúint ar aghaidh ag aithint deiseanna ar leith d'fhorbairt oideachais a fhreastalaíonn ar riachtanais na bhfostóirí atá ann cheana, a mheallann fostóirí nua agus a sholáthraíonn uasoiliúint lena n-áirítear áiseanna printíseachta agus tríú leibhéal agus deiseanna forbartha don lucht saothair atá ann cheana agus a chinntiú go n-éascaítear sineirgí idir an dá cheann tríd an talamh próiseas pleanála a úsáid.

Cuspóir ED15

Naisc a chothú idir tionscail agus bunaíochtaí oideachais agus úsáidí taighde agus forbartha trí chriosanna úsáide talún inoiriúnaithe a ghlacadh in áiteanna iomchuí.

Cuspóir ED16

Iarracht a dhéanamh aghaidh a thabhairt ar na dúshláin a bhaineann le ganntanas scileanna trí fheabhsuithe ar rátaí foghlama ar feadh an tsaoil sa chontae agus iniúchadh a dhéanamh ar mhealladh agus ionsú na tallainne atá ag teacht isteach, agus béim ar chóiríocht, oideachas agus comhtháthú (sa chás go dtagann ganntanas scileanna áitiúla chun cinn agus nuair nach bhféadtar forbairt scileanna a bhaint amach go háitiúil sa ghearrthéarma).

Cuspóir ED17

Tacú, tríd an Oifig Eacnamaíoch Áitiúil agus Aonad Forbartha Eacnamaíochta na Comhairle, le tionscnaimh meantóireachta, foghlama, oideachais agus oiliúna, tionscnaimh athghiniúna eacnamaíochta agus fiontar chun aghaidh a thabhairt ar leagáidí dífhostaíochta agus díothachta sa chontae.

Cuspóir ED18

Leanúint ar aghaidh ag seachadadh, tríd an Oifig Eacnamaíoch Áitiúil agus Aonad Eacnamaíoch na Comhairle, meantóireacht agus tacaíochtaí do ghnólachtaí nuathionscanta agus do ghnóthais bheaga.

Cuspóir ED19

Fiontraíocht a chothú trí thacú le cuideachtaí nua-thionscanta agus tacú le suíomhanna oiriúnacha a shainaithint ionas gur féidir an gnó a bhunú.

Cuspóir ED20

Éascú a dhéanamh, tríd an tacaíocht a thairgeann an Oifig Eacnamaíoch Áitiúil agus Aonad Eacnamaíoch na Comhairle, foirmiú nua gnó, fás agus atheagrú tionsclaíoch trí dheireadh a chur le constaicí gnólachtaí nuathionscanta.

6.6.2 Próifíl

Cinntíonn struchtúir tacaíochta eacnamaíochta na Comhairle ar nós an OFÁ, Invest Wexford, Visit Wexford agus an CPS Eacnamaíochta, trína gcuid pleananna agus straitéisí atá ag forbairt, go ndéantar poiblíocht ar go leor tréithe an chontae agus go dtugtar tosaíocht do ‘phróifíl’ an chontae a ardú. Oibríonn an Chomhairle go dlúth leis an IDA, Fiontraíocht Éireann agus Fáilte Ireland chun infheistíocht do Loch Garman a mhéadú.

Aibhsíonn an SSER an tábhacht a bhaineann le fiontraíocht a chothú toisc go gcruthaíonn sé gnóthaí, poist agus saibhreas nua. Tá traidisiún láidir ag Loch Garman san fhiontraíocht le cuid de na gnóthaí is rathúla anseo ag tosú amach mar fhiontair bheaga. Leanfaimid orainn le próifíl an chontae a mhéadú, agus ag forbairt timpeallacht ghnó inar féidir le daoine ar

aon intinn comhoibriú, líonrú agus comhoibriú le rochtain ar mheantóirí a bhfuil taithí acu, a spreagfaidh fiontraíocht.

Cuspóirí Próifíle

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED21

Próifíl an chontae a mhéadú mar áit iomaíoch, réamhbhreathnaitheach agus solúbtha le gnó a dhéanamh agus áit tharraingteach chun gnóthaí a thosú agus a fhás.

Cuspóir ED22

Próifíl an Chontae a mhéadú mar shuíomh tarraingteach do sheirbhísí airgeadais, TFC, tógáil inbhuanaithe agus fás glas agus gorm agus eolaíochtaí beatha.

Cuspóir ED23

Aibhsiú i margaíocht eacnamaíoch an Chontae, an réimse leathan cáilíochtaí a fhágann gur áit iontach chun cónaí i Loch Garman i gcomparáid le suíomhanna níos plódaithe d'fhonn fostóirí agus fostaithe atá ag iarraidh cáilíocht beatha níos fearr a mhealladh.

Cuspóir ED24

Corparáidí ilnáisiúnta agus naisc dhúchasacha tionscail a spreagadh, m.sh. an Tionscnamh Foinishe Domhanda, misin trádála go hÉirinn agus líonraí piaraí do thionscnaimh leanúnacha.

Cuspóir ED25

Ár n-éiceachóras eacnamaíoch fiontraíochta agus nuálaíochta a mhapáil, monatóireacht agus meastóireacht a dhéanamh air agus monatóireacht agus tagarmharcáil a dhéanamh ar an gcontae i gcoinne dlínsí ábhartha eile go náisiúnta agus thar lear.

Cuspóir ED26

Éiceachórais fiontar atá ann cheana a chothabháil agus a ghíaráil chun tacú le forbairt fiontar.

6.6.3 Colúin

Tá sé beartaithe díriú ar roinnt philéar nó earnálacha ionas go bhfabhróidh tairbhí ó fhórsaí an mhargaidh amhail ceirtleán agus speisialtóireacht. Cuideoidh straitéis dá leithéid a leanúint le braislí de dhaoine ardoilte a chruthú a mheallfar le chéile mar ghnólachtaí ceirtleáin. Roghnaíodh na colúin, a shaináithnítear i bhFíor 6.7, bunaithe ar fhostóirí atá ann cheana agus ar bhuanna earnála atá ann cheana a bhfuil acmhainneacht acu leathnú agus atá oiriúnach don lucht oibre atá againn cheana féin.

Fíor 6.8 Colúin le haghaidh Fáis

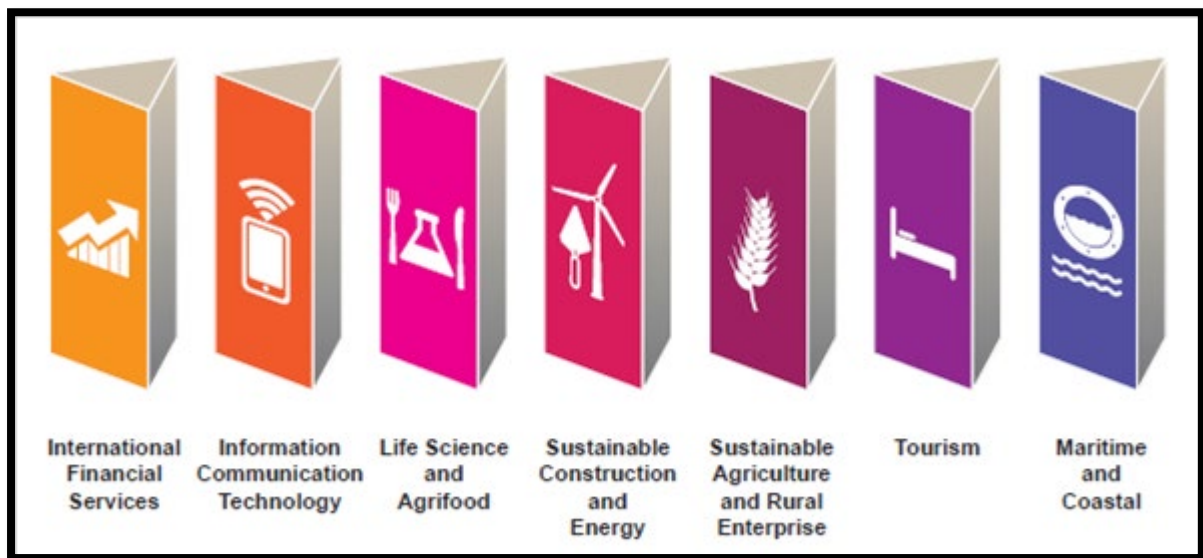

Figure 6-8 Pillars for Growth	Fíor 6.8 Colúin le haghaidh Fáis
International Financial Services	Seirbhísí Airgeadais Idirnáisiúnta
Information Communication Technology	Teicneolaíocht Faisnéise agus Cumarsáide
Life Science and Agrifood	Eolaíocht Bheatha agus Bia Talmhaíochta
Sustainable Construction and Energy	Tógáil Inbhuanaithe agus Fuinneamh
Sustainable Agriculture and Rural Enterprise	Talmhaíocht Inbhuanaithe agus Fiontar Tuaithe
Tourism	Turasóireacht
Maritime and Coastal	Muirí agus Cósta

Cuspóirí na gColún

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED27

Forbairt fiontar a bhaineann leis na colúin aitheanta le haghaidh fáis ag láithreacha oiriúnacha a éascú agus soláthar saoráidí agus bonneagair a éascú a chuirfidh ar chumas braisliú agus speisialtóireacht sa chontae mar atá leagtha amach i Roinn 6.7 (suíomhanna le haghaidh forbartha eacnamaíche).

Cuspóir ED28

Deiseanna a aithint agus a shaothrú d'fhás fiontar, nuálaíocht agus éagsúlacht laistigh d'earnálacha láidre dár gcontae, lena n-áirítear acmhainneacht éiceachóras fiontar in earnálacha a shainaithnítear sna Pleananna Fiontair Réigiúnacha (REPanna) agus a gcomharbaí.

6.6.4 Maoin

Is éard atá i gceist le 'Maoin' a chinntiú go bhfuil go leor talún agus foirgnimh seirbhísithe criosaithe ag láithreacha iomchuí chun forbairt eacnamaíoch a éascú. Baineann sí freisin le hidirghabhálacha spriocdhírthe a dhéanfaidh an Chomhairle chun réitigh a sholáthar i gcás nár ghlac an margadh leo nó ina bhfuil deacrachtaí cosúil le patrúin casta úinéireachta talún lena gcuirtear cosc ar dhul chun cinn eacnamaíoch. Baineann sé freisin lena chinntiú go ndéantar beartais a chur in oiriúint ionas go bhféadfar soláthar a dhéanamh ar na cineálacha éagsúla maoinne a éilíonn na tíopeolaíochtaí gnó éagsúla agus na 'Colúin' aitheanta.

Tá an Chomhairle ag leanúint cur chuige bunaithe ar fhianaise chun easnaimh i soláthar cineálacha sonracha maoinne a theastaíonn sna príomhbhailte a aithint, na deiseanna atá bunaithe ar an bhfórsa saothair atá ar fáil agus, go háirithe iad siúd atá ag taisteal amach as an gcontae le haghaidh oibre agus na hidirghabhálacha a theastaíonn chun na sócmhainní agus na buntáistí nádúrtha atá ann i Loch Garman a uasmhéadú.

Bainfear na bearta freagartha amach trí mhodhanna éagsúla lena n-áirítear sócmhainní na Comhairle agus bainc talún a úsáid, ceannach díreach, tógáil agus léasú, forbairt

suíomhanna seirbhísithe i bpáirceanna gnó agus teicneolaíochta agus comhfhiontair leis an earnáil phríobháideach.

Fuair taighde a choimisiúnaigh an Chomhairle go bhfuil easnamh i gcóiríocht oifige nua-aimseartha ar mhórsála agus i maoin thionsclaíoch ar ardchaighdeán. Mar thoradh air seo d'aithin an Chomhairle roinnt réiteach maoine sna ceithre phríomhbhaile. Tá tuilleadh sonraí faoi na tionscadail atá á saothrú le fáil i Mír 6.7.

Cinntoidh ullmhúchán pleananna ceantair áitiúla amach anseo go mbeidh go leor tailte criosaithe chun freastal ar gach cineál forbartha eacnamaíochta. Díreofar freisin ar fhoirgnimh atá folamh agus tearcúsáidte a athfheistiú agus a oiriúnú chun réitigh réadmhaoine a sholáthar.

Cuspóirí Maoine

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED29

Réitigh réadmhaoine a shainnithint agus infheistíocht a dhéanamh iontu, rud a éascóidh cruthú post nua díreach, carachtar na gceantar a fheabhsú agus tréigean a laghdú, ceantair a athghiniúint agus úsáid éifeachtach talún atá dea-shuite agus dea-sheirbhísithe a chinntiú.

Cuspóir ED30

Leanúint ar aghaidh ag iniúchadh agus ag déanamh monatóireachta ar chandam agus ar cháilíocht na talún criosaithe agus seirbhísithe agus, aon easnamh aitheanta a réiteach trí athrú an Phlean seo nó an phlean / na bpleananna ceantair áitiúla agus le linn pleananna nua áitiúla a ullmhú.

Cuspóir ED31

A chinntiú go léireoidh na criosanna úsáide talún a bhaineann le forbairt eacnamaíoch agus fostaíocht atá sa Phlean seo agus i bPleananna Ceantair Áitiúil amach anseo, éagsúlacht na gcineálacha úsáide nua-aimseartha, scileanna an lucht saothair agus an éagsúlacht de mhéid plota a oireann don éagsúlacht cineálacha úsáide talún agus déine.

Cuspóir ED32

Talamh atá criosaithe d'fhorbairt eacnamaíoch, úsáidí a bhaineann leis an tionscal agus fostaíocht a chosaint ar fhorbairt mhíchuí a bhainfeadh an bonn de ghníomhaíocht eacnamaíoch sa todhchaí nó d'fhorbairt inbhuanaithe na limistéar sin.

Cuspóir ED33

Leanúint ar aghaidh ag iniúchadh agus ag déanamh monatóireachta ar infhaighteacht na gcineálacha éagsúla maoiné atá riachtanach chun forbairt eacnamaíoch iomchuí a éascú agus, i gcás ina sainaithnítear easnaimh, idirghabhálacha iomchuí a dhéanamh. Tabharfar tosaíocht d'idirghabhálacha a ghineann ardfostaíocht, iad siúd a bhaineann úsáid as láithreáin athfhorbraíochta agus a fheabhsaíonn an ríocht phoiblí agus iad siúd a sholáthraíonn réitigh do ghnólachtaí nuathionscanta agus i gceantair ina ndéanann míbhuntáiste dochar i gcoinne deiseanna fiontraíochta.

Cuspóir ED34

Soláthar agus feabhsú an bhonneagair a theastaíonn chun forbairt eacnamaíoch a éascú, lena n-áirítear uisce, dramháil, iompar (lena n-áirítear línte iarnróid agus Europort Ros Láir), agus bonneagar cumarsáide chun freastal ar thalamh agus ar mhaoin.

Cuspóir ED35

Éascú agus páirt a ghlacadh in oibreacha chun páirceanna gnó agus eastáit thionsclaíoch a atá ann cheana a athghiniúint agus a athbheochan laistigh de bhailte agus athghiniúint foirgneamh agus tailte atá as feidhm agus / nó tearcúsáidte a chur chun cinn a d'fhéadfadh tairbhí eacnamaíoch a thabhairt, le húsáidí iomchuí faoi réir na pleanála cearta agus na forbartha inbhuanaithe den cheantar.

Cuspóir ED36

Tacú le hinfheistíochtaí in éifeachtúlacht fuinnimh an stoic fhoirgnimh tráchtála agus phoiblí atá ann cheana le sprioc de na foirgnimh phoiblí go léir agus aon trian ar a laghad den áitreabh tráchtála iomlán uasghrádaithe go Rátáil BER 'B'. Tuairisceoidh údaráis áitiúla go bliantúil ar úsáid fuinnimh i ngach foirgneamh poiblí agus bainfidh siad amach sprioc de

fheabhsú 33% ar éifeachtúlacht fuinnimh i ngach foirgneamh de réir an Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Éifeachtúlacht Fuinnimh (PGNÉF).

6.6.5 Áit

Is é atá i gceist le hÁit ná a chinntiú go bhfuil forbairt eacnamaíoch lonnaithe sna suíomhanna cearta agus go bhfuil na háiteanna a dhéanaimid ar ardchaighdeán agus tarraingteach d'fhostóirí agus don lucht saothair cónaitheach agus daoine a mhealladh le tacair scileanna nach bhfuil go leor ionadaíochta dóibh sa chontae.

6.6.5.1 Suíomhanna i gcomhar Forbartha Eacnamaíochta

Beidh na príomhshuímh d'fhorbairt tráchtála nua sna ceithre phríomhbhaile. Beidh forbairt tráchtála i mbailte agus sráidbhailte beaga eile ar cóimhéid lena leibhéal san Ordalthas Lonnaíochta. Is sócmhainní criticiúla iad ár gcalafoirt agus ár gcuanta agus tugann siad deis d'fhorbairt nua a bhaineann le calafoirt. Tá ceantair thuaithe ríthábhachtach d'fhorbairt eacnamaíoch inbhuanaithe agus teastaíonn bainistíocht chúramach uathu chun a chinntiú nach gcuirfidh brúnna iomaíochas isteach ar a bhforbairt agus ar a gcarachtar uathúil. I Mír 6.7 tugtar breac-chuntas ar na cuspóirí maidir le forbairt eacnamaíoch i ngach ceann de na réimsí seo.

6.6.5.2 Déanamh Áite

Is gnéithe tábhachtacha iad tarraingteacht cheantair agus braistint áite chun acmhainn forbartha eacnamaíochta a bhaint amach agus infheistíocht agus fostaithe nua a mhealladh. Déanfaidh an Chomhairle gníomhaíochtaí gníomhaithe áite agus bearta feabhsúcháin áitiúla a shaothrú go gníomhach mar thacaíocht d'iarrachtaí Baile Slachtmhar, feabhsúcháin ar an ríocht phoiblí, cosaint agus feabhsú gnéithe agus foirgneamh stairiúla, athghiniúint limistéar uirbeach agus bearta eile chun an timpeallacht áitiúil a fheabhsú.

Tá cáilíocht na forbartha nua agus athchóiriú/leathnú na struchtúr atá ann ríthábhachtach freisin chun áiteanna tarraingteacha a chruthú. Déanfaidh an Chomhairle, trí na cuspóirí agus na caighdeáin bhainistíochta forbartha atá leagtha amach sa Phlean seo, forbairtí cónaithe ar ardchaighdeán a chur chun cinn agus a éascú le háiseanna sóisialta agus pobail tacaíochta, cinnteoidh sí go bhfuil lár na mbailte bríomhar agus go soláthróidh siad meascán

d'úsáidí agus raon miondíola agus seirbhísí miondíola, bearta a shainaithe chun an ríocht phoiblí a fheabhsú agus raon agus cáilíocht na saoráidí áineasa, taitneamhachta agus cultúrtha a mhéadú i ngach ceann de na bailte agus na sráidbhailte. Pléitear é seo a thuilleadh i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte.

Cuspóirí Áite

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED37

Forbairt tráchtála a threorú chuig na lonnaíochtaí a shainaithe san Ordlathas Lonnaíochta. Ceadófar tograí forbartha eacnamaíochta laistigh de lonnaíochtaí ar thalamh atá criosaithe go hoiriúnach nó laistigh de bhailte agus sráidbhailte atá sainithe laistigh den Chroí-Straitéis / Ordlathas Lonnaíochta, faoi réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair. Ceadófar eisceachtaí don chuspóir de réir na cinn a leagtar amach sa chaibidil seo, Caibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 15 Áineas agus Spás Oscailte agus Straitéis Fuinnimh an Phlean.

Cuspóir ED38

Beidh scála na forbartha tráchtála ar cóimhéid le scála na lonnaíochta. Fostóirí mórsála i gcoitinne⁴⁴, is é sin, ba cheart dóibh siúd a fhostaíonn níos mó ná 50 fostaí a bheith suite ar thalamh criosaithe seirbhísithe i gceithre phríomhbhaile an chontae - Baile Loch Garman, Baile Inis Córthaidh, Baile Ghuaire agus Baile Ros Mhic Thriúin.

Cuspóir ED39

Chun suíomhanna fostaíochta a chinntiú lean an t-ordlathas atá leagtha amach i gCroí-Straitéis Mír 3, agus cinntigh go dtógtar iad oiriúnach don fheidhm. Áirítear leis seo rochtain ar fhóntais, nascacht agus fachtóirí forbartha fiontar eile a sholáthar; suíomhanna sa todhchaí d'fhorbairt straitéiseach fostaíochta a shainaithe ag féachaint d'inrochtaineacht trí mhodhanna iompair inbhuanaithe agus srianta comhshaoil, agus tacú le toimhde

---

⁴⁴Nach gcumhdaítear i gcodanna eile den Phlean seo amhail an Chaibidil Turasóireachta, an Straitéis Miondíola srl.

dhearfach i bhfabhar fostaíocht iomchuí a aimsiú áit a dtabharfadh sé aghaidh ar phoncanna dífhostaíochta, ag tacú le láidreachtaí agus sineirgí earnála agus suíomh-bhunaithe le fostóirí atá ann cheana, leas a bhaint as réitigh réadmhaoine ‘réidh le húsáid’ agus as uaimhian áitiúil.

Cuspóir ED40

A chinntiú go bhfuil forbairt tráchtála suite san áit is fearr is féidir ag brath ar cibé an bhfuil sí ‘dian ar dhaoine’ (custaiméir agus fostaí), dian ar ‘thalamh nó ar spás’ nó an bhfuil sí ceangailte le hacmhainn áirithe nó ag brath ar chineál áirithe bonneagair (is é sin nasc leis an líonra greille nach féidir freastal air san OrdLathas Lonnaíochta) agus i gcás ina gcomhlíonann úsáidí den sórt sin cuspóirí eile atá sainiúil don Phlean seo agus criosú úsáide talún an Phlean Ceantair Áitiúil.

Cuspóir ED41

A chinntiú go bhfuil baint ag forbairt tráchtála i gceantair thuithe le talmhaíocht, gairneoireacht nó acmhainn nó gníomhaíocht eile a bhaineann leis an tuath. Tá eisceachtaí ar an gcuspóir seo mionsonraithe i Mír 6.7.6, Caibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta agus Pleanáil Spásúlachta Mara, Imleabhar 8 Straitéis Miondíola Contae agus Imleabhar 10 Straitéis Fuinnimh In-athnuaite

Cuspóir ED42

A chinntiú go bhfuil forbairt mhiondíola suite de réir na gcuspóirí atá sa Straitéis Miondíola atá in Imleabhar 8.

Cuspóir ED43

A chinntiú, i gcás ina n-úsáideann forbairt eacnamaíoch úsáidí íogaire faoi cheangal ar nós áitreabh, sócmhainní oidhreachta nádúrtha agus tógtha nó úsáidí pobail agus oideachais, go gcoinnítear maolán iomchuí chun an úsáid íogair a chosaint.

Cuspóir ED44

A chinntiú go mbaineann gach iarratas pleanála d’fhorbairt nua ardchaighdeán dearaidh amach i dtéarmaí rannchuidiú leis an sráid-dreach, leagan amach, dearadh ailtireachta,

formáid an fhoirgnimh, ábhair, bailchríocha, caomhnú gnéithe d'fhiúntas ailtireachta agus stairiúil agus ríochth phoiblí ar ardchaighdeán. Ba cheart go gcuirfeadh gach forbairt sa todhchaí go dearfach le féiniúlacht sainiúil dá lonnaíocht agus go n-éireodh léi mothú áite a fheabhsú.

Cuspóir ED45

Athúsáid agus athghiniúint foirgneamh folamh agus athghiniúint foirgneamh agus tailte atá as feidhm agus / nó tearcúsáidte a chur chun cinn a d'fhéadfadh tairbhí eacnamaíoch a thabhairt le húsáidí iomchuí, faoi réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair.

6.7 Suíomhanna Sonracha d'Fhorbairt Eacnamaíochta

6.7.1 Conair Eacnamaíoch an Oirthir

Is gné ríthábhachtach de chomhphárteanna spásúla straitéis eacnamaíoch an Chontae é Conair Eacnamaíoch an Oirthir. Nuair a ainmnítear é sa SSER de Thionól Réigiúnach an Deiscirt agus an Oirthir agus Lár na Tíre, tá Loch Garman i riocht lárnach maidir le Conair Bhéal Feirste-Baile Átha Cliath a leathnú agus Réigiún an Deiscirt a nascadh le hOirthear agus Lár na Tíre. Leanfaidh an Chomhairle straitéis chun forbairt gheilleagrach agus bonneagar agus seirbhísí iompair ar an gconair seo a neartú agus a chomhdhlúthú.

Cuspóir ED46

Deiseanna forbartha eacnamaíochta agus iompar a neartú feadh Chonair Eacnamaíoch an Oirthir ó Bhéal Feirste go Europort Ros Láir agus go háirithe sna lonnaíochtaí feadh na conaire.

Cuspóir ED47

Braisliú agus forbairt speisialtóireachtaí feadh Chonair Eacnamaíoch an Oirthir laistigh den Chontae agus le bailte / cathracha eile ar an gConair lasmuigh den Chontae a spreagadh.

6.7.2 Príomhbhailte agus Bailte Móra

Is é Baile Loch Garman, Baile Inis Córthaidh, Baile Ros Mhic Thriúin agus Baile Ghuaire an príomhshuíomh le haghaidh forbairt tráchtála.

D'aithin an SSER Baile Loch Garman agus Baile Guaire mar Phríomh-Bhailte. Tá feidhm eacnamaíoch ag Príomhbhailte a sholáthraíonn fostaíocht dá gceantair máguaird agus do bharcheantar fo-réigiúnach níos leithne. Is Bailte Móra iad Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin agus tá ról tábhachtach acu i ndéantús eacnamaíoch an réigiúin.

Tá sé mar aidhm ag an gcur chuige seo a chinntiú go n-éireoidh leis an bPríomh-Bhaile na 'Ionaid Scála' a bhaint amach chun a róil a chomhlíonadh, go mbaintear amach dlús na fostaíochta, chun gnólachtaí a spreagadh chun ceirtleán a dhéanamh, chun éifeachtúlacht an bhonneagair atá ann a uasmhéadú agus chun maolú i gcoinne patrún taistil neamh-inbhuanaithe. Aithníonn an SSER tailte Trinity Wharf mar shuíomh Fostaíochta Straitéiseach don bhaile agus don chontae.

Cinnteoídh na CPÁanna do gach baile go mbeidh talamh leordhóthanach in áiteanna iomchuí criosaithe d'fhorbairt eacnamaíoch. Tá riachtanais éagsúla ag na cineálacha éagsúla úsáidí eacnamaíocha i dtéarmaí cineál talún, suíomh, inrochtaineacht agus infhaighteacht lucht saothair oilte. Braithfidh suíomh na bhfiontar nua den chuid is mó ar cibé an bhfuil siad dian ar dhaoine (dian ar chustaiméirí nó dian ar fhostaithe) nó dian ar thalamh. Tá na tosca seo ríthábhachtach chun suíomh na saoráide a chinneadh, mar shampla, ba cheart go mbeadh saoráidí atá dian ar chustaiméirí de ghnáth lonnaithe sna suíomhanna lárnaigh is inrochtana.

Tá an Chomhairle ag leanúint straitéise forásaí chun forbairt eacnamaíoch a spreagadh i ngach ceann den cheithre bhaile. Tá an straitéis seo bunaithe ar thréithe sonracha gach lonnaithe a úsáid lena n-áirítear an bonn tráchtála atá ann cheana, na sócmhainní atá ann cheana agus tréithe an fhórsa saothair.

Príomhchuspóirí na bPríomhbhailte agus na mBailte Móra

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED48

Straitéis Forbartha Eacnamaíochta a thabhairt chun críche agus a chur i bhfeidhm do gach ceann de na ceithre príomhbhaile a sholáthraíonn tograí mionsonraithe d'fhorbairt eacnamaíoch straitéiseach gach baile agus a thugann breac-chuntas ar na cuspóirí, na gníomhartha agus na tionscnaimh chun an fhorbairt is fearr a bhaint amach.

Cuspóir ED49

Straitéis spásúlachta um fhorbairt eacnamaíoch a áireamh sna Pleananna Ceantair Áitiúil do gach baile chun a chinntiú:

- i. Go gcomhlíonann an baile a ról straitéiseach eacnamaíoch de réir na Straitéise Réigiúnaí Eacnamaíocha agus Spásúlachta do Réigiún an Deiscirt.
- ii. Go bhfuil an fhorbairt eacnamaíoch suite san áit is fearr is féidir ag brath ar cibé an bhfuil sé dian ar dhaoine (custaiméir agus fostaí), dian ar thalamh nó ar spás nó ceangailte le hacmhainn áirithe. Ba cheart go mbeadh gníomhaíochtaí dian ar dhaoine, go háirithe iad siúd a bhfuil líon mór custaiméirí acu, lonnaithe sna háiteanna is inrochtana ina bhfuil iompar poiblí ar fáil.

Úsáidtear an cur chuige seicheamhach chun talamh a roghnú chun críocha forbartha eacnamaíochta chun a chinntiú go spreagtar comhdhlúthú uirbeach agus athghiniúint athfhorbraíochta thar fhorbairt úrnua.

Cuspóir ED50

Tosaíocht a thabhairt do sholáthar bonneagair dramhaíola, uisce, TFC agus iompair don cheithre bhaile agus a chinntiú go ndéantar freastal leordhóthanach agus iomchuí ar na ceantair a shaináithnítear le haghaidh forbartha eacnamaíche i ngach baile.

Baile Loch Garman

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED51

- Tailte Trinity Wharf a fhorbairt mar Suíomh Fostaíochta Straitéiseach don bhaile agus don chontae, agus na deiseanna forbartha eacnamaíochta a thabharfaidh an fhorbairt seo chun cinn don bhaile a uasmhéadú, go díreach agus go hindíreach.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna forbartha eacnamaíochta a thairgeann suíomh straitéiseach an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir.
- Tuilleadh forbartha agus leathnú a dhéanamh ar láithreach na dtionscal Seirbhísí Airgeadais, Eolaíochta Beatha agus TFC ar an mbaile.
- Tionscail déantúsaíochta a fhorbairt tuilleadh ar an mbaile.
- Acmhainneacht turasóireachta an bhaile a uasmhéadú trí bhranda ‘Baile Muirí’ Bhaile Loch Garman a fhorbairt, na Glasbhealaí pleanáilte agus an saol bríomhar Ealaíon agus cultúrtha sa bhaile.

Baile Ghuaire

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED52

- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna forbartha eacnamaíochta a thairgeann suíomh straitéiseach an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir.
- Tacú le leathnú na dtionscal atá ann cheana sa bhaile.
- Tacú le leathnú na fostaíochta a bhaineann le TFC ar an mbaile.
- Éascú a dhéanamh ar fhorbairt Pháirc Ghnó an M11 sa todhchaí,
- An Hatch Lab a chur chun cinn agus tacú le réitigh réadmhaoine den chineál céanna a sholáthar mar bhealach chun spás oifige a sholáthar do ghnólachtaí nuathionscanta agus spás oifige a sholáthar do chomaitéirí gar dá dtithe.
- Déan tuilleadh forbartha ar an acmhainneacht seachthairbhe a chuirtear ar fáil don bhaile toisc a ghaireacht do na cinn scríbe turasóireachta a bhfuil an-tóir orthu i dtuaisceart Loch Garman.
- Tacú le forbairt bhreise an bhaile mar cheann scríbe le haghaidh miondíola lena n-áirítear siopaí nideoige.

Baile Inis Córthaidh

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED53:

- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna forbartha eacnamaíochta a thairgeann suíomh straitéiseach an bhaile ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir.
- Tacú le forbairt an Lárionaid Náisiúnta Feabhais san Fhoirgníocht Inbhuanaithe i gCoill an Ghabhlaí agus chun sineirgí agus deiseanna taighde agus forbartha a fhorbairt maidir le téama na tógála inbhuanaithe agus an FNTF.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna a thairgeann an Pháirc Ghnó agus Teicneolaíochta, agus é a úsáid mar ardán chun fiontair bheaga agus mheánmhéide nua a mhealladh chun an bhaile.
- Tacú le hainmniú Inis Córthaidh mar Bhaile Cliste agus an t-ainmniú seo a úsáid chun deiseanna eacnamaíochta a fhorbairt.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna eacnamaíochta a chuirtear ar fáil trí acmhainn turasóireachta an bhaile a fhorbairt, díreach agus indíreach.
- Éascú a dhéanamh ar leathnú na dtionscal atá ann cheana sa bhaile, agus tacú le forbairt tionscail nua agus deiseanna fostaíochta.

Baile Ros Mhic Thriúin

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED54:

- Acmhainneacht turasóireachta bhaile Ros Mhic Thriúin a uasmhéadú mar phríomhthiománaí eacnamaíochta don bhaile agus don chontae.
- Uasmhéadú a dhéanamh ar dheiseanna forbartha eacnamaíochta a d'fhéadfadh teacht chun cinn mar gheall ar ghaireacht an bhaile do MASP Phort Láirge, agus a nasc le Réigiún an Deiscirt agus Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh.
- Ról Chalafort Ros Mhic Thriúin agus an fhorbairt eacnamaíoch ghaolmhar a bhaineann le calafoirt a fhorbairt faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga.

- Tacú le forbairt na dtionscal atá ann cheana sa bhaile lena n-áirítear déantúsaíocht, iompar agus lóistíocht, uasmhéadú a dhéanamh ar na deiseanna a thairgeann Calafort Ros Mhic Thriúin, Seachbhóthar an N25 agus gar do Chalafort Belview agus Europort Ros Láir agus Baile Átha Cliath tríd an M11.
- Tacú le leathnú thionscal na nEolaíochtaí Beatha ar an mbaile, agus tacú le forbairt tionscail nua.
- Tacú le moil ghnó agus spásanna oibre solúbtha a fhorbairt chun deis oifige agus comaitéirí a sholáthar do chuideachtaí nua-thionscanta oibriú i dtimpeallacht oifige gar dá dtithe sa bhaile.

6.7.3 Lonnaíochtaí Seirbhíse agus Sráidbhailte

Is iad bailte agus sráidbhailte tuaithe na spreagthóirí áitiúla dá gceantair máguaird.

Athraíonn a ról agus a scála ar fud an réigiúin ó lonnaíochtaí móra comaitéireachta go bailte a bhfuil feidhm láidir seirbhíse agus fostaíochta acu. Chuir an SSER béim ar thábhacht na ngréasán idir bailte agus sráidbhailte lena n-áirítear naisc trasteorann. Is fócas de sheirbhísí áitiúla na lonnaíochtaí seo agus is féidir leo ról tábhachtach a bheith acu i soláthar deiseanna fostaíochta áitiúla. Féadann fostaíocht den sórt sin rogha eile a thairiscint do dhaoine atá ag taisteal chuig bailte móra. Tá éifeacht bhríomhar ag soláthar úsáidí eile fostaíochta tráchtála nó tionsclaíochta sna lonnaíochtaí seo ar na lonnaíochtaí seo trí thrádáil agus gníomhaíocht i rith an lae a sholáthar. Is féidir leis na bailte agus na sráidbhailte seo ról tábhachtach a imirt dá gcúlchríoch tuaithe le seirbhísí gairmiúla áitiúla, cúram leanaí, oifig an phoist, miondíol agus, i gcásanna áirithe, bainc agus institiúidí iasachta eile. Spreagfar forbairt den sórt sin, a sholáthraíonn deiseanna áitiúla agus a sholáthraíonn seirbhísí ag an am céanna a éilíonn pobal na tuaithe.

Tá straitéisí digiteacha na n-údarás áitiúil ríthábhachtach chun na deiseanna eacnamaíochta nua a eascraíonn as nascacht dhigiteach agus nuálaíocht agus fiontar dúchasach a chur chun cinn agus a threorú. Ba cheart go gcomhlánódh sé seo na sócmhainní nádúrtha agus acmhainní níos traidisiúnta (m.sh. bia, fuinneamh, turasóireacht) a bhfuil cáilíocht na tairisceana mar bhonn agus mar thaca leo.

Cuspóirí um Lonnaíochtaí Seirbhíse agus Sráidbhailte

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED55

Forbairt tráchtála a éascú, lena n-áirítear forbairt oifige, tionscail agus tráchtála, ar scála atá oiriúnach do chineál agus scála na lonnaíochta.

Cuspóir ED56

A chinntiú go dtarlaíonn forbairt tráchtála ar bhealach seicheamhach, le forbairt ar nós seirbhísí áitiúla, siopaí agus seirbhísí gairmiúla suite cóngarach do lár na lonnaíochta. Sa chás go bhfuil forbairt tionscail nó páirce gnó á breithniú, ba cheart go laghdódh an láthair a roghnófar na tionchair ar an réimse poiblí ach ba cheart go mbeadh sé tadhlach leis an lonnaíocht.

Cuspóir ED57

Chun síneadh na saoráide forbartha tráchtála atá ann cheana a éascú laistigh de bhaile nó sráidbhaile ar choinníoll go bhfuil scála agus foirm an fhiontair mar thoradh air sin comhoiriúnach le carachtar agus scála an cheantair agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha atá ann in Imleabhar 2.

Cuspóir ED58

Tiontú foirgneamh atá ann cheana a éascú, lena n-áirítear áiteanna cónaithe nuair is iomchuí le haghaidh úsáidí giniúna fostaíochta, faoi réir Chaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe agus na caighdeáin bhainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

Cuspóir ED59

Chun a chinntiú go ndéantar forbairt nua a dhearadh go cuí, go gcuireann sí go dearfach le réimse poiblí na lonnaíochta, go bhfuil sí ceangailte le cosáin agus soilsiú agus nach mbeidh tionchar diúltach aici ar thaitneamhachtaí cónaithe.

Cuspóir ED60

Tacú le hinmharthanacht lonnaithe seirbhíse agus sráidbhailte a neartú lena n-áirítear seirbhísí tuaithe tráchtála riachtanacha a chosaint.

Cuspóir ED61

Infheistíocht agus tionscnaimh a lorg a sholáthraíonn teicneolaíochtaí cliste, athbheochan sráideanna ilchineálach baile agus sráidbhaile agus tionscnaimh phíolótacha le haghaidh dea-chleachtas réigiúnaigh maidir le foirgnimh a athnuachan agus a athúsáid, go háirithe le haghaidh forbairtí tráchtála iomchuí.

Cuspóir ED62

Infheistíocht a lorg, seachadadh tráthúil agus seachadadh inbhuanaithe bonneagair iomlánaíoch i mbailte agus sráidbhailte chun tacú lena ról seirbhíse, go háirithe, feadh chonairí turasóireachta, féarbhealaí agus gormbhealaí an réigiúin.

6.7.4 An Geilleagar Gorm

Tá clár uailmhianach athchóirithe á dhéanamh faoi láthair ar phleanáil limistéar muirí na tíre, le córas nua atá le teacht chun bainistíocht a dhéanamh ar fhorbairt agus ar ghníomhaíochtaí i Limistéar Mara na hÉireann (Féach Cuid 12.3).

Cuireann an Creat Náisiúnta Pleanála Mara (PNMF) forbairt inbhuanaithe gheilleagar muirí rathúil chun cinn agus forbairt pobail chósta tuaithe agus oileáin atá bríomhar, inrochtana agus inbhuanaithe agus ag an am céanna acmhainneacht acmhainní mara a bhaint amach ar bhealach cóir, cothrom agus trédhearcach. Díríonn an Creat ar fhorbairt príomhshócmhainní mara lena n-áirítear dobharshaothrú agus iascaigh, fuinneamh, comhiomláin mhara agus mianadóireacht, calafoirt, cuanta agus loingseoireacht agus turasóireacht.

Aithníonn an SSER toisc go bhfuilimid ina oileán go bhfuilimid ag brath ar ár bhfarraigí le haghaidh trádála, iascaireachta, fuinnimh agus turasóireachta, agus tacaíonn sé le forbairt na n-acmhainní mara agus le geilleagar na Gorm, agus bithéagsúlacht agus sláinte éiceachórais á gcaomhnú.

Is sócmhainn thábhachtach eacnamaíoch dár gcontae í an fharraige, agus leanfaidh sí léi de bheith. Soláthraíonn sé fostaíocht do go leor daoine i gceantair chósta a chuireann go mór le pobail áitiúla sa chontae. I measc na bpríomhghníomhaíochtaí eacnamaíocha mara i gContae Loch Garman tá calafoirt, cuanta agus siopadóireacht, bia mara agus iascaigh agus turasóireacht.

Tá cósta Loch Garman 275km ar fad agus tugann sé deis shuntasach i dtéarmaí na forbartha muirí, ag leanúint ar aghaidh sna hearnálacha traidisiúnta agus ag an am céanna ag iniúchadh deiseanna a thairgeann táirgeadh fuinnimh amach ón gcósta agus bitheicneolaíocht mhuirí.

Pléitear tuilleadh na deiseanna a thagann ó tháirgeadh fuinnimh i gCaibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta agus Pleanáil Spásúlachta Mara agus Imleabhar 10 Fuinneamh Inathnuaite. Pléitear na deiseanna turasóireachta i gCaibidil 7 Turasóireacht agus i gCaibidil 12.

Calafoirt, Cuanta agus Loingseoireacht

Is calafort mór é Europort Ros Láir in oirdheisceart na hÉireann, atá suite ar an N25 agus ag nascadh leis an N11 lasmuigh de Bhaile Loch Garman. Is mol é an calafort, an dara ceann is mó sa Stát i dtéarmaí paisinéirí, do phríomhsheirbhísí paisinéirí agus lasta uile RORO agus is geata é ón mBreatain agus ó mhór-roinn na hEorpa. Is é Iarnród Éireann a oibríonn an Calafort.

Ritheann dhá líne iarnróid ar leithligh ón gcuan - ó thuaidh go Baile Átha Cliath agus siar go Port Láirge. Dúnadh iarnród Phort Láirge i Meán Fómhair 2010 ach tá an líne á coinneáil chun a chumasú do sheirbhísí atosú nuair a bheidh gá leo. Tugann na línte seo deis shuntasach chun bogadh chun lasta iarnróid ardaithe a ardú - beart a d'fhéadfadh díbhinní suntasacha a íoc maidir le táirgeadh Gáis Cheaptha Teasa a bhaineann le hiompar a laghdú.

Aithníonn an SSER Rossare Europort Ros Láir mar Shuíomh Straitéiseach Eacnamaíoch, agus molann sé a ardú go Stádas Calafort Sraith 1. Tá an calafort suite anois ar Chonair Eacnamaíoch an Oirthir a sholáthraíonn deiseanna suntasacha forbartha eacnamaíochta

chun feidhm an chalafoirt a leathnú agus chun tacú le forbairt bailte eile sa chontae feadh na Conaire.

Soláthraíonn an Europort deiseanna d'fhorbairt ag an gcuan féin agus d'fhorbairt a bhaineann le honnmhairiú ar fud an chontae agus an Oirdheiscirt. Is léir go bhfuil forbairt Chalafort Bhaile Átha Cliath teoranta go fisiciúil ag an gcathair agus ag an mbá ach níl na srianta seo ann i Loch Garman. Tá an cumas ag an gcalafort brú ar Bhaile Átha Cliath a mhaolú agus rogha inmharthana eile a sholáthar. Cuimsíonn an fhorbairt atá ann cheana sa réimse tionscail a bhaineann le mótaí agus iompar, chomh maith le seirbhísí agus saoráidí a bhaineann le turasóireacht. Pléitear cuspóirí sonracha a bhaineann le forbairt eacnamaíoch Europort Ros Láir agus forbairtí a bhaineann le calafoirt i bPlean Lonnaíochtaí Imleabhar 3 lena n-áirítear criosú úsáide talún do Chuan Ros Láir.

Is é Port Ros Mhic Thriúin an t-aon chalafort intíre in Éirinn atá suite timpeall 32km ón bhfarraige ar Abhainn na Bearú. Déanann an calafort speisialtóireacht i mbulc tirim agus leachtach a láimhseáil. Aithníonn an Chomhairle an poitéinseal suntasach atá ann na calafoirt tráchtála atá ann cheana a fhorbairt i dtéarmaí gníomhaíochta eacnamaíochta breisluacha bunaithe ar an gcladach. Chuirfeadh sé seo go mór le forbairt eacnamaíoch an réigiúin.

Dobharshaothrú agus Iascaigh

Tá sé mar aidhm ag an gComhairle ranníocaíocht fhadtéarmach earnáil na hiascaireachta mara agus iascaigh intíre a uasmhéadú do gheilleagar an chontae agus do chreatlach shóisialta na bpobal tuaithe agus cósta a chothabháil. Déantar gníomhaíocht do bharshaothraithe i gCuan Loch Garman agus i gCuan Bhanú. Sa chuid is mó de ghníomhaíocht do bharshaothraithe i gCuan Bhanú tá saothrú oisrí idirthaoideach, chomh maith le roinnt saothrú diúilicíní.

Tá an deis fáis san earnáil bia mara le fáil i scála próiseála níos mó a fhorbairt chun leas a bhaint as soláthar amhábhhar. Tá acmhainneacht shuntasach ag an earnáil d'fhás inbhuanaithe i dtéarmaí táirge breisluacha i réimsí comhábhair bia, margáí cothaithe sláinte agus spóirt.

Tugann earnáil na mara go leor deiseanna d'fhorbairt nua atá le fáil i sráidbhailte agus i mbailte tuaithe. Bhunaigh Cé na Cille Móire é féin mar shráidbhaile muirí rathúil agus tá cuideachtaí rathúla bia mara dúchasacha ar nós Sofrimar, Atlantis agus Errigal Bay lonnaithe ann.

Comhiomláin Mhara agus Mianadóireacht

Is ábhair ghainimh dríodair nó gairbhéil iad comhiomlán mara atá suite ar ghrinneall na farraige. De ghnáth is éard a bhíonn i gceist le heastóscadh comhiomlán mara ná dreidireacht an sil-leagain chun í a bhaint as grinneall na farraige. Is féidir gaineamh agus gairbhéal a fhaightear ó ghrinneall na farraige a úsáid chun bonneagar a thógáil mar fhoirgnimh, bhóithre agus dhroichid. De réir an PNMF, cinnteoidh an Chomhairle go gcaithfear saothrú mianraí a dhéanamh de réir na gcaighdeán comhshaoil is airde.

Cuspóirí an Gheilleagair Ghoirm

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED63

Tacú le fás agus forbairt inbhuanaithe earnáil na mara agus geilleagar na mara tríd an gCreat Náisiúnta maidir le Pleanáil Mara a chur i bhfeidhm agus trí fhorbairt a bhaineann le muirí a éascú ag láithreacha oiriúnacha i mbailte, sráidbhailte, calafoirt agus cuanta an chontae faoi réir chomhlíonadh na dTreoracha ábhartha, na cuspóirí ábhartha sa Phlean seo lena n-áirítear Caibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 8 Iompar, Caibidil 9 Bonneagar, Caibidil 12 Bainistíocht Chríos Cósta agus Pleanáil Spásúlachta Mara, agus gnáthchritéir phleanála agus comhshaoil. Breithneofar forbairt mhuirí i gceantair thuaithe de réir na coda den chaibidil seo ar Cheantair Tuaithe.

Cuspóir ED64

Tacú le comhghuaillíochtaí nua a fhorbairt i measc fiontar earnála táirgiúla, pobail chósta agus gníomhaireachtaí poiblí chun tacú le forbairt inbhuanaithe na hacmhainne mara agus an gheilleagair mhara. Beidh aon tacaíochtaí a thiocfaidh chun cinn, a mbeidh leathnú breise nó fiontar nua mar thoradh orthu, faoi réir thorthaí an phróisis mheasúnaithe, phleanála agus mheasúnaithe comhshaoil riachtanach.

Cuspóir ED65

Ról straitéiseach idirnáisiúnta, náisiúnta agus réigiúnach atá ag Europort Ros Láir a neartú agus a fhorbairt agus tacú le Stádas Shraith 1 Tábhacht Náisiúnta Leibhéal 1 a bhaint amach do Europort Ros Láir.

Cuspóir ED66

Feidhmeanna calafoirt sa chontae a bhaineann le muirí a chosaint lena n-áirítear inrochtaineacht ar thaobh na talún chun a chinntiú go gcosnófar ról na gcalafort sa todhchaí mar shócmhainní mara straitéiseacha ó úsáidí míchuí.

Cuspóir ED67

Tacú le hacmhainneacht onnmhairithe, iascaigh, turasóireachta mara agus gheilleagar mara na gcalafort agus na gcuan sa chontae. Beidh gach togra forbartha faoi réir measúnaithe comhshaoil, cur i bhfeidhm beart maolaithe a leagtar amach sna SEAnna agus AAanna is infheidhme agus staidéir féidearthachta ionas gur féidir aon fhairsingithe a bhaint amach gan éifeachtaí díobhálacha ar aon láithreáin Eorpacha agus laistigh d'acmhainn iompair thimpeallacht ghilactha na gcalafort.

Cuspóir ED68

Tacú le ról na gcalafort, nuair is iomchuí, maidir le forbairt inbhuanaithe agus oibriú forbairt fuinnimh in-athnuaite amach ón gcósta a éascú, agus tacú le forbairt bonneagair inbhuanaithe agus cumasaithe chun leas a bhaint as saibhreas muirí lena n-áirítear saoráidí eangaí, cé agus calafoirt chun tacú le fuinneamh in-athnuaite agus acmhainneacht onnmhairithe.

Cuspóir ED69

A chinntiú go dtabharfaidh aon ghníomhaíocht eacnamaíoch a úsáideann an acmhainn mhuirí aird freisin ar chomhlíonadh an Chreat-Treorach um Straitéis Mara lena n-éilítear Stádas Comhshaoil 'Maith' d'uisce cósta agus mara a bhaint amach agus a chothabháil.

Cuspóir ED70

A chinntiú go ndéantar talamh leordhóthanach agus iomchuí a chríosú i gCalafort Ros Láir agus i Ros Mhic Thriúin chun scálaí éagsúla d'fhorbairt eacnamaíoch a éascú agus aird a thabhairt ar nádúr fairsing talún úsáidí amhail dáileadh, lóistíocht agus earnálacha gaolmhara eile i gCalafort Ros Láir agus i Ros Mhic Thriúin.

Cuspóir ED71

Soláthar bonneagair iomchuí a sholáthar, nó a éascú, chun a chinntiú gur féidir an poitéinseal eacnamaíoch don réigiún a eascróidh as Europort Ros Láir agus Calafort Ros Mhic Thriúin a bhaint amach.

Cuspóir ED72

Forbairt inbhuanaithe na n-iascach agus an doharshaothraithe a éascú agus tacú lena héagsúlú ag láithreacha oiriúnacha ag féachaint don dea-chleachtas comhshaoil d'fhonn a rannchuidiú le fostaíocht agus le folláine eacnamaíoch na bpobal cósta tuaithe a uasmhéadú.

Cuspóir ED73

Éascú agus tacú le forbairt saoráidí chun iasc a ghabháil agus a phróiseáil ag calafoirt agus cuanta atá ann, faoi réir chosaint an chomhshaoil agus na hoidhreachta nádúrtha agus na bithéagsúlachta.

Cuspóir ED74

A chinntiú go ndéantar bearta leordhóthanacha chun ceantair ainmnithe sliogéisc a chosaint mar earnáil thábhachtach eacnamaíochta agus fostaíochta.

Cuspóir ED75

A chinntiú go gcoinnítear na caighdeáin agus na rialuithe comhshaoil is airde agus muid ag déileáil le tograí a bhaineann le eastóscadh comhiomlán mara agus earnáil na mianadóireachta agus go gcosnaíonn sé taitneamhachtaí na bpobal áitiúil.

6.7.5 An Geilleagar Glas

Cuimsítear sa gheilleagar glas raon leathan gníomhaíochta eacnamaíche ó sheachadadh fuinnimh in-athnuaite a mhéadú go foirgnimh níos tíosaí ar fhuinneamh agus chuig an bithgheilleagar a spreagadh. Ar fud an domhain, is earnáil í atá ag athrú le spreagthaí láidre le haghaidh fáis amhail spriocanna athraithe aeráide, costais fuinnimh atá ag ardú agus rialacháin agus caighdeán chomhshaoil níos déine.

Tugann an t-aistriú go geilleagar ísealcharbóin go leor deiseanna chun gníomhaíocht eacnamaíoch a fhorbairt sa réimse seo, mar shampla forbairt teicneolaíochtaí glasa, tógáil inbhuanaithe, agus forbairtí fuinnimh in-athnuaite, agus tá roinnt buanna fiontar ag an gcontae lena chinntiú go bhfuil sé go dea-shuite chun deiseanna fostaíochta sa réimse seo a ghabháil.

Tá Contae Loch Garman ag teacht chun tosaigh i réimse na tógála inbhuanaithe, arna éascú ag ionad oiliúna FNTF i mBaile Inis Córthaidh. Tá deiseanna ann an earnáil seo a leathnú chun poist ar ardchaighdeán a sholáthar agus sineirgí a fhorbairt le hinstiúidí tríú leibhéal agus le comhpháirtithe taighde, d'fhonn post ar ardchaighdeán a sholáthar.

Tugann an tionscal láidir agrairbhia sa chontae deiseanna chun forbairt i gcomhpháirtíochtaí le hionaid taighde mar an EPA agus Teagasc i gCaisleán Bhaile Sheáin.

Déantar deiseanna fuinnimh in-athnuaite a iniúchadh sa Straitéis Fuinnimh In-athnuaite in Imleabhar 10.

Cuspóir ED76

An contae a fhorbairt mar nuálaí ceannródaíoch sa gheilleagar glas i réimsí mar thalmhaíocht inbhuanaithe, tógáil inbhuanaithe, táirgeadh fuinnimh in-athnuaite agus an bhithgheilleagar, agus tacú le forbairt fiontar agus teicneolaíochtaí a úsáideann teicneolaíochtaí glasa agus a thacaíonn le geilleagar carbóin Íseal.

Cuspóir ED77

Tacú le forbairt agus leathnú an champais Tógála Inbhuanaithe i mBaile Inis Córthaidh.

Cuspóir ED78

Fiontair shóisialta agus an geilleagar ciorclach a fhorbairt laistigh de phobail áitiúla chun leas a bhaint as cosaint an chomhshaoil, giniúint fostaíochta agus forbairt pobail.

Cuspóir ED79

Tacú leis an Ráiteas Beartais Náisiúnta ar Bhithgheilleagar (2018), faoi réir bearta maolaithe a leagtar amach san SEA agus AA a chur i bhfeidhm nuair is gá agus iniúchadh a dhéanamh ar dheiseanna sa gheilleagar ciorclach atá tíosach ar acmhainní lena n-áirítear staidéar féidearthachta bith-gheilleagair a dhéanamh don Réigiún chun réimsí fáis ionchasaigh a shainnithint (lena n-áirítear deiseanna a cuireadh i láthair i Straitéis Bithgheilleagair an AE a nuashonraíodh in 2018 do bhithgheilleagair uirbeacha agus do chathracha ciorclacha bithgheilleagair a phíolótú) chun infheistíocht a threorú ar aon dul leis an gculpóir náisiúnta aistrithe go haeráid ísealcharbóin geilleagar athléimneach agus ciorclach.

6.7.6 Geilleagar Tuaithe

Deirtear i gCairt an Rialtais um Tuaithe na hÉireann (2016) go gcuirfear creatáí i bhfeidhm “Tacú le cruthú agus forbairt fiontar, oidhreacht chultúrtha na tuaithe a chothabháil agus a athshlánú, tacú le bailte agus lonnaíochtaí atá ann cheana agus pobail tuaithe atá sábháilte agus slán a éascú agus cáilíocht beatha mhéadaithe do gach cónaitheoir tuaithe”.

Tá dúshlán os comhair ceantair thuaithe atá éagsúil ó áit go háit ach lena n-áirítear brúnna ginte uirbeacha, daonra ag laghdú agus ag dul in aois, deacrachtaí maidir le rochtain a fháil ar dheiseanna fostaíochta inbhuanaithe, rochtain ar bhonneagar agus éilimh ó úsáidí talún nua lena n-áirítear fuinneamh in-athnuaite. Aithnítear in ‘Ár nAcmhainn Tuaithe a Bhaint Amach: An Plean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe 2017 (An Roinn Ealaíon, Oidhreacht, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta) go gciallaíonn nádúr athraitheach na gceantar tuaithe nach féidir forbairt eacnamaíoch tuaithe a chur ar fáil do straitéisí earnála aonair ach go dteastaíonn cineálacha cur chuige comhtháite nua maidir le forbairt eacnamaíoch.

Cuimsíonn forbairt eacnamaíoch tuaithe raon leathan earnálacha agus úsáidí talún lena n-áirítear talmhaíocht, foraoiseacht, táirgeadh fuinnimh, tionscal eastóscach agus

gníomhaíochtaí muirí. Tá réimsí gníomhaíochta eacnamaíochta ann freisin atá ag brath ar acmhainní tuaithe ach nach gá go bhfuil siad lonnaithe inár gceantair thuaithe - amhail agraibhia ar scála tionsclaíoch. Tá sé de chumas ag Loch Garman, ar a dtugtar an 'Contae Samplach' bunaithe ar a eiseamláirí cleachtais talmhaíochta, a bheith chun tosaigh i bhforbairt talmhaíochta agus tuaithe.

Go ginearálta, ba cheart go mbeadh forbairt eacnamaíoch agus tráchtála lonnaithe sna bailte agus sna sráidbhailte atá ann cheana féin ina mbainfidh siad leas as seirbhísí agus as forbairt sineirgí. Pléann an chuid seo le forbairt chúil i gceantair thuaithe, a bhaineann go príomha le talmhaíocht agus le hacmhainní / earnálacha eile a bhaineann leis an tuath. Tugtar breac-chuntas ar eisceachtaí breise i gCaibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta agus Pleanáil Spásúlachta Mara agus Caibidil 14 Áineas agus Spás Oscailte Imleabhar 8 Straitéis Miondíola Contae.

Cuspóirí Forbartha Tuaithe

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED80

Tacú leis an bPlean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe faoi stiúir na Roinne Forbartha Tuaithe agus Pobail agus tacú le forbairt réimsí tosaíochta faoin gClár Forbartha Tuaithe 2014-2020 faoi stiúir na Roinne Talmhaíochta, Bia agus Mara.

Cuspóir ED81

Iomaíochas ár gceantar tuaithe a fheabhsú trí thacú le nuálaíocht i bhforbairt eacnamaíoch agus i bhfiontar tuaithe trí gheilleagar na tuaithe a éagsúlú go hearnálacha agus seirbhísí nua lena n-áirítear tionscail TFC-bhunaithe agus iad siúd a thugann aghaidh ar athrú aeráide agus inbhuanaitheacht.

Cuspóir ED82

Forbairt gheilleagar na tuaithe a éascú trí thacú le talmhaíocht agus bia atá inbhuanaithe agus éifeachtúil go heacnamaíoch, mar aon le tionscail foraoiseachta, iascaireachta agus docharshaothraithe, fuinnimh agus eastóscach, an bhithgheilleagair agus éagsúlú go

gníomhaíochtaí malartacha ar an bhfeirm agus lasmuigh den fheirm, agus ag an am céanna ag tabhairt faoi deara an tábhacht a bhaineann leis an tírdhreach nádúrtha agus an oidhreacht thógtha atá ríthábhachtach do thurasóireacht tuaithe a chothabháil agus a chosaint.

Cuspóir ED83

Maoiniú a ghairáil ó fhoinsí mar an Ciste Athghiniúna agus Forbartha Tuaithe chun cabhrú le geilleagar na tuaithe sa chontae a fhorbairt.

Cuspóir ED84

Moil nuálaíochta agus lárionaid barr feabhais a fhorbairt (le deiseanna ar leith le haghaidh nuálaíochta in agraibhia, agra-theicneolaíocht, taighde mara, tionscail chruthaitheacha, geilleagar an eolais srl.) mar spreagóirí áitiúla don fhás.

Cuspóir ED85

Tacú le nuálaíocht, gnólachtaí nuathionscanta agus iomaíochas ár ngeilleagair tuaithe.

Cuspóir ED86

Bunús éagsúil speisialtachtaí eacnamaíocha cliste a fhorbairt inár ngeilleagar tuaithe, lena n-áirítear nuálaíocht agus éagsúlú sa talmhaíocht (agra-theicneolaíocht, bia agus dí), na mara (calafoirt, iascaigh agus acmhainneacht an gheilleagair ghoirm níos leithne), foraoiseacht, tailte portaigh, fuinneamh in-athnuaite, turasóireacht (leas a bhaint as na ndeiseanna ó Shlí an Atlantaigh Fhiáin, Sean-Oirthear na hÉireann agus tionscnaimh Chroílár Ceilte na hÉireann), fiontar sóisialta, geilleagar ciorclach, geilleagar an eolais, seirbhísí gnó domhanda, ardteicneolaíocht, innealtóireacht speisialaithe, oidhreacht, ealaíon agus cultúr, dearadh agus tionscail cheardaíochta mar spreathaí dinimiciúla do gheilleagar na tuaithe.

Cuspóir ED87

Tacú agus éascú a dhéanamh ar fhorbairt limistéar beoga tuaithe le geilleagar éagsúil tuaithe agus a chinntiú go gcosnaíonn forbairt eacnamaíoch i gceantair thuaithe oidhreacht agus timpeallacht nádúrtha agus thógtha an cheantair.

Cuspóir ED88

A chinntiú go bhfuil na foirgnimh go léir suite go cuí agus báúil lena dtimpeallacht i dtéarmaí scála, dearaidh, ábhair agus datha. Spreagfar grúpáil foirgneamh ar mhaithe le taitneamhacht amhairc. Go ginearálta, de ghnáth ní cheadófar fála scean a bhaint chun freastal ar fhoirgnimh talmhaíochta.

Cuspóir ED89

A chinntiú nach mbeidh tionchar diúltach ag gach forbairt chun críocha tráchtála i gceantair thuaithe, lena n-áirítear éagsúlú talmhaíochta, gairneoireachta agus tuaithe ar cháilíocht an chomhshaoil nó ar charachtar an cheantair. Ceanglófar ar iarratais ar gach forbairt den sórt sin sonraí a chur isteach chun a thaispeáint go ndéanfaidh an fhorbairt atá beartaithe an méid seo a leanas:

- Ní bheidh éilliú uisce inólta, uiscí dromchla nó screamhuisce mar thoradh air, nó ní bheidh tionchar aici ar oidhreacht nádúrtha nó thógtha;
- Tá sé oiriúnach i dtéarmaí scála, suíomh, dearaidh agus go gcoinnítear agus go bhfeabhsaítear carachtar na lonnaíochta feirme nuair is féidir;
- Beidh sí suite laistigh d'fhoirgnimh feirme atá ann cheana, nó in aice leo, mura rud é gur léirigh an t-iarratasóir go soiléir go gcaithfidh an foirgneamh a bheith suite in áit eile ar chúiseanna oibríochta nó cúiseanna riachtanacha eile;
- Beidh sí suite go cuí chun tairbhe a bhaint as aon scagadh a sholáthraíonn topagrafaíocht nó tírdhreachú atá ann cheana agus ní imríonn sé tionchar tromchúiseach ar thaitneamhacht amhairc an cheantair;
- Nach mbeidh cailteanas do-ghlactha taitneamhachta cónaithe mar thoradh air mar gheall ar thorann, boladh nó truailliú;
- Ní bheidh guais tráchta mar thoradh air, agus
- Déanfaidh sé soláthar do bhainistíocht leordhóthanach dramhaíola.

6.7.5.1 Forbairt Talmhaíochta

Áirítear i dtalmhaíocht gairneoireacht, fás torthaí, fás síolta, feirmeoireacht déiríochta, pórú agus coimeád beostoic (lena n-áirítear aon chréatúr a choimeádtar chun bia, olann, craicne nó fionnaidh a tháirgeadh, nó chun críche a úsáide i bhfeirmeoireacht talún), capaill a

oilíúint agus stoc fola a thógáil, an talamh a úsáid mar thalamh innilte, talamh móinéir, talamh saileánach, gairdíní margaidh agus tailte plandlainne. Tá an talmhaíocht thar a bheith tábhachtach do gheilleagar an Chontae (féach Fíor 6.5).

Tá cleachtais talmhaíochta ag athrú agus ag nuachóiriú go leanúnach. Mar gheall ar scála méadaitheach na feirmeoireachta, mar aon le húsáid mhéadaitheach ceimiceán, agus modhanna nua táirgeachta tá brú ar an gcomhshaol, go háirithe trí éilliú ithreach, truailliú uisce talún agus dromchla⁴⁵ agus tionchair ar oidhreacht nádúrtha agus thógtha. Tá an cumas ag modhanna talmhaíochta freisin cur leis an athrú aeráide agus é a mhaolú. Déanfaidh an Chomhairle dea-chleachtas a éascú agus a spreagadh i dtéarmaí forbairt talmhaíochta nua.

Is cuid luachmhar de charachtar ár gceantar tuaithe an cineál traidisiúnta foirgneamh talmhaíochta, leagan amach feirme agus patrún páirce agus is fiú iad a chosaint. De ghnáth is mór i méid a bhíonn foirgnimh nua feirme agus is féidir leo cuma a bheith ar fhoirgnimh thionsclaíocha agus mar thoradh air sin tá an deis ann tionchair dhiúltacha amhairc a bheith acu. Cé go n-adhmaíonn an Chomhairle go gcaithfidh foirgnimh nua feirme a bheith feidhmiúil agus éifeachtúil, ceanglófar orthu freisin a bheith báúil lena dtimpeallacht agus ba chóir iad a shuíomh agus a dhearadh chun comhshamhlú leis an tírdhreach tuaithe.

Cuspóirí Forbartha Talmhaíochta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED90

Éascú a dhéanamh ar fhorbairt cleachtas agus saoráidí talmhaíochta inbhuanaithe sa chontae, faoi réir threoir dea-chleachtais, gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bhainistíochta forbartha in Imleabhar 2 a chomhlíonadh.

---

⁴⁵Cuirtear béim in ‘Ireland’s Environment An Assessment’ (EPA, 2016) nach bhfeicfead feabhsuithe ar cháilíocht uisce mura ndéantar bainistíocht leordhóthanach ar bhrúnna talmhaíochta. D’fhéadfadh leathnú leanúnacha agus pleanáilte san earnáil talmhaíochta faoi Food Wise 2025 bagairt a dhéanamh d’fheabhas a chur ar chaighdeán an uisce, más rud é nach ndéantar é a bhainistiú go leordhóthanach. Is é an dúshlán díriú ar bhearta bainistíochta chun aon mhéaduithe ar thiúchan níotráite agus fosfair in uiscí a chosc.

Cuspóir ED91

Tailte talmhaíochta ar ardchaighdeán a chosaint ar fhorbairt a d'fhéadfaí freastal uirthi in áiteanna eile agus a dhéanfadh dochar do tháirgiúlacht talmhaíochta na dtailte sa todhchaí nó a dhéanfadh dochar go buan d'inmharthanacht tráchtála na talún talmhaíochta atá ann cheana nó atá tadhlach leis.

Cuspóir ED92

Nuachóiriú na talmhaíochta a éascú agus dea-chleachtas a spreagadh i ndearadh agus i dtógáil foirgneamh agus suiteálacha talmhaíochta nua chun an comhshaol, oidhreacht nádúrtha agus thógtha agus taitneamhacht chónaithe a chosaint. Caithfidh iarratais phleanála ar struchtúir talmhaíochta nua imlíne shoiléir a dhéanamh ar úsáid an déanmhais (beostoc / eachaí / muc / éanlaith / stóráil) faoi réir Cuspóirí ED88 agus ED89 .

Cuspóir ED93

A chinntiú go ndéantar dramhaíl talmhaíochta a bhainistiú agus a dhiúscairt ar bhealach sábháilte, éifeachtúil agus inbhuanaithe ag féachaint don chomhshaol agus ag comhlíonadh go hiomlán le Rialacháin Dea-Chleachtas Talmhaíochta na gComhphobal Eorpach um Uiscí a Chosaint (2014) agus treoirlínte ábhartha dea-chleachtas.

Cuspóir ED94

Ní bhreithneofar aonaid dian-talmhaíochta ach amháin nuair a thaispeánann an t-iarratasóir go soiléir don Chomhairle nach mbeidh tionchair dhiúltacha ag an bhforbairt bheartaithe ar leas ainmhithe, ar an gcomhshaol, ar oidhreacht nádúrtha nó thógtha nó ar thaitneamhacht chónaithe. Beidh scála agus déine na n-oibríochtaí, lena n-áirítear tionchar carnach forbairtí den chineál céanna cóngarach, mionsonraithe go soiléir san iarratas agus cuirfidh sé an measúnú ar an eolas. Ceanglófar ar gach iarratas ar fhorbairt den sórt sin a thaispeáint go gcomhlíonann an togra Cuspóir ED88 agus Cuspóir ED89 agus

- Go bhfuil sé suite níos mó ná 500 méadar ó aon áitreabh cónaithe nach bhfuil suite ar an ngabháltas, nó ag achar níos mó má tá tionchair shuntasacha ann ar thaitneamhacht chónaithe, go háirithe i dtéarmaí boladh.
- Go ndearnadh measúnú agus samhaltú boladh nuair is gá.

6.7.5.2 Éagsúlú Tuaithe lena n-áirítear Agraibhia

Féadann éagsúlú gheilleagar na tuaithe ioncam tuaithe atá ann cheana a fhorlíonadh agus cur le saibhreas an cheantair thuaithe. Aithníonn an tÚdarás Pleanála gur gá cothromaíocht a choinneáil idir cineálacha iomchuí forbartha tuaithe a éascú agus an timpeallacht tuaithe a chosaint. Éascófar fiontar feirme-bhunaithe lena n-áirítear tograí agra-thurasóireachta, feirmeacha oscailte / feirmeacha peataí, gníomhaíochtaí eachaíochta faoi réir caighdeáin bhainistíochta comhshaoil agus forbartha. Déileáiltear le tograí agra-thurasóireachta faoi Chaibidil 7 Turasóireacht.

Déanann agraibhia cur síos ar réimse leathan táirgeachta bia bunaithe ar tháirgí talmhaíochta. Braithfidh an áit chuí chun an t-amhábhair a phróiseáil de ghnáth ar scála na saoráide agus ar fhoinsé an amhábhair. Tá an-acmhainn ag gnóthais agraibhia ar scála beag, mar shampla táirgeadh cáise, ioncam breislúacha a sholáthar ar fheirmeacha atá ann cheana. Ar an taobh eile den speictream tá na táirgeoirí agraibhia ar scála tionsclaíoch, ar nós Glanbia, a fhaigheann bia ó limistéar mór agus meastar go bhfuil na háiseanna seo cosúil le haon fhorbairt de chineál tionsclaíoch agus ba chóir go mbeadh siad lonnaithe i mbailte agus i sráidbhailte. Tarraingítear aird ar an iliomad deiseanna fáis i Foodwise 2025.

Beidh toimhde ghinearálta ann i gcoinne siopaí i gceantair thuaithe lasmuigh de bhailte agus sráidbhailte. Tá mionsonraí ar eisceachtaí sa Straitéis Miondíola agus d'fhéadfadh go mbeadh siopaí beaga iontu atá ceangailte le forbairt turasóireachta nó áineasa ceadaithe nó asraonta miondíola a bhaineann le gníomhaíochtaí tuaithe eile ina bhfuil an ghné mhiondíola tánaisteach don oibríocht - siopaí a dhíolann táirgí talmhaíochta, ceardaíocht, fiontair feirme a chuimsíonn seomra tae / siopa ceardaíochta. I ngach cás den sórt sin, ní bheidh an ghné mhiondíola inghlactha ach ar an gcoinníoll go bhfanfaidh siad coimhdeach leis an bpríomhchleachtas fiontar / feirme tuaithe, agus ionchorpraithe go hiomlán inti. Déileáiltear le miondíol i gceantair thuaithe faoin Straitéis Miondíola in Imleabhar 8.

Cuspóirí um Éagsúlú Tuaithe

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED95

Tacú le forbairt leanúnach an tionscail agraibhia, príomh-earnáil fáis don chontae, trí Food Wise 2025 a chur i bhfeidhm, trí tháirgeadh agus próiseáil bia a éascú ag láithreacha iomchuí agus faoi réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir ED96

Fiontair a bhaineann le hacmhainní feirme nó tuaithe a éascú, lena n-áirítear táirgeadh agus próiseáil bia ar ghabháiltais feirme, i gcás ina dtáirgtear an phríomh-acmhainn ar an bhfeirm (nó acmhainn tuaithe eile in aice láimhe) nó ar roinnt feirmeacha sa cheantar atá faoi réir Chuspóirí ED88 go ED89 agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil. Ba cheart go mbeadh scála na saoráide oiriúnach do charachtar tuaithe an cheantair agus déanfar é a mheas ag féachaint do roinnt fachtóirí lena n-áirítear foinse an ábhair, scála na hoibríochta, méid an fhoirgnimh, gluaiseachtaí tráchta chuig agus ón láithreán, uisce agus fuíolluisce riachtanais, tionchair chomhshaoil lena n-áirítear torann agus boladh, líon na bhfostaithe agus uaireanta oibríochta.

Cuspóir ED97

I gcás go moltar síneadh / diansaotrú a dhéanamh ar fhorbairt atá ann cheana dá dtagraítear i gCuspóir ED 96, caithfidh sé fanacht ar scála atá oiriúnach don cheantar tuaithe agus níor cheart go mbainfeadh sé ó thimpeallacht, carachtar tuaithe, oidhreacht nádúrtha nó oidhreachta tógtha an limistéar. Ceanglófar ar fhorbairt, nach dtagann an chuid is mó den amhábhair ón bhfeirm (nó acmhainn tuaithe eile in aice láimhe) nó laistigh d'achar réasúnta uaidh, lonnú ar thailte atá criosaithe go cuí i mbaile nó i sráidbhaile.

Cuspóir ED98

Ceanglófar ar fhorbairt den chineál dá dtagraítear in Cuspóirí ED96 agus Cuspóir ED97 faisnéis leordhóthanach a chur isteach chun a thaispeáint go ndéanfaidh an fhorbairt atá beartaithe an méid seo a leanas:

- i) Cuirfidh sé go dearfach leis an ngeilleagar áitiúil tuaithe;
- ii) Ní dhéanfaidh sé drochthionchar ar charachtar agus ar chuma an tírdhreacha agus nuair is féidir, beidh athúsáid foirgneamh iomarcach nó tearcúsáidte a bhfuil luach acu don tírdhreach tuaithe; agus

- iii) Go bhfuil dearadh, leagan amach, ábhair agus cóireálacha teorann ar ardchaighdeán agus oiriúnach do shuíomh tuaithe.

Cuspóir ED99

Eilimint mhiondíola a cheadú mar chuid de thogra um éagsúlú tuaithe in imthosca eisceachtúla, mar shampla siopa ar scála beag atá ceangailte le forbairt turasóireachta nó áineasa ceadaithe nó fiontar agraibhia ina bhfuil an ghné mhiondíola tánaisteach don oibríocht - siopaí a dhíolann táirgí talmhaíochta, ceardaíocht, fiontair feirme. I ngach cás den sórt sin, ní bheidh an ghné mhiondíola inghlactha ach ar an gcoinníoll go bhfanfaidh siad coimhdeach leis an bpríomhchleachtas fiontar / feirme tuaithe agus go mbeidh sé corpraithe go hiomlán laistigh de ghnáthchleachtas pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir ED100

Struchtúir fógraíochta i gceantair thuaithe a rialú agus cosc a chur ar chomharthaíocht sa chás go ndéanfaidh sé dochar do charachtar tuaithe agus do thaitneamhacht radhairc an cheantair nó go mbeadh iomadú comharthaíochta gan ghá mar thoradh air. Beidh comharthaíocht fógraíochta i gceantair thuaithe teoranta do threochomharthaíocht oifigiúil lasmuigh den sráidbhaile amháin. Beidh sí seo ar scála agus ar mhéid a oirfidh don láthair agus ní bheidh sí ró-iomraill ná níor cheart go mbeadh sí inaguais tráchta. Ní cheadófar comharthaí plaisteacha agus neonacha i gceantair thuaithe.

6.7.5.3 Gairneoireacht

Áirítear le gairneoireacht táirgeadh torthaí agus glasraí, chomh maith le táirgí taitneamhachta ar nós crainn Nollag, stoc plandlainne agus duilliúr gearrtha. Aithnítear tábhacht na gairneoireachta do gheilleagar tuaithe Loch Garman agus éascófar an acmhainneacht le haghaidh tuilleadh fáis agus forbartha san earnáil seo de réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an Chontae.

Cuspóirí Gairneoireachta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED101

Éascú a dhéanamh ar bhunú fiontar gairneoireachta nua agus leathnú na bhfiontar atá ann cheana i gceantair thuaithe faoi réir phleanáil cheart agus fhorbairt inbhuanaithe an cheantair, comhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

Cuspóir ED102

A chinntiú go n-áiríonn iarratais ar fhorbairt a bhaineann le gairneoireacht bearta leordhóthanacha chun tionchair ar éilliú uisce ithreach a mhaolú, cleachtais inbhuanaithe a ghlacadh i dtéarmaí úsáid ithreach agus móna agus úsáid bainistíochta lotnaidicídí agus feithidicídí agus cleachtais inbhuanaithe a ghlacadh chun bainistíocht inbhuanaithe uisce ó dhíonta trí chórais draenála inbhuanaithe agus limistéir choinneála a ionchorprú sna forbairtí.

6.7.5.4 Foraoiseacht

Tá ról níos tábhachtaí ag an bhforaoiseacht i dtéarmaí na forbartha tuaithe mar chineál éagsúlú feirmeoireachta agus mar fhoinsé fostaíochta atá bunaithe ar an gcúlra. Admhaíonn Food Wise 2025 go bhfuil earnáil na sábhmuilleoireachta agus déantúsaíochta boird in Éirinn iomaíoch go hidirnáisiúnta agus tá súil le tuilleadh fáis. Chomh maith le tairbhí eacnamaíocha, is acmhainní nádúrtha iad foraoisí a sholáthraíonn deiseanna áineasa agus comhshaoil. Tar éis fuinneamh gaoithe, is iad breoslaí adhmaid an rannchuideoir is mó maidir le fuinneamh in-athnuaite in Éirinn. Is féidir le foraoiseacht a bhainistítear go hinbhuanaithe a bheith ina sócmhainn turasóireachta tábhachtach freisin.

Cuspóirí Foraoiseachta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED103

Forbairt inbhuanaithe na foraoiseachta sa chontae a éascú ar choinníoll nach ndéantar aon drochthionchar suntasach ar uiscí nádúrtha, ar ghnáthóga fiadhúlra agus ar bhithéagsúlacht agus nach mbeidh drochthionchar suntasach amhairc aici ar an tírdhreach áitiúil.

Cuspóir ED104

Bunú tionscail foraoise féinchothabhálach a spreagadh bunaithe ar speicis éagsúla agus raon leathan seirbhísí iar-leagain gar do cheantair mhóra fhoraoisithe a úsáidtear le haghaidh bunábhar, faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus caighdeán bhainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

Cuspóir ED105

Éascú a dhéanamh ar bhunú tionscail phróiseála foraoise príomha, tánaisteacha agus treasach in áiteanna iomchuí faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

Cuspóir ED106

A chinntiú go ndéantar na coillearnacha dúchasacha atá ann a chosaint agus a fheabhsú agus, nuair is iomchuí, spreagadh a thabhairt do thiontú foraoise buaircíneach go coillearnacha dúchasacha le fócas ar dheiseanna chun gnáthóga a nascadh agus éicea-sheirbhísí níos leithne.

6.7.5.5 Acmhainní Comhiomlána agus Tionscal Eastóscach

Is acmhainn luachmhar don chontae an cairéalú agus an eastóscadh mianraí i dtéarmaí tógála, fostaíochta agus ioncaim. Tá an-tóir ar ghaineamh Loch Garman d'áiseanna eachaíochta agus spóirt. Caithfear na cúinsí seo a chothromú, áfach, i gcoinne na dtionchar suntasach a d'fhéadfadh a bheith ag cairéalú i dtéarmaí torainn, deannaigh, tonnchrith, cur isteach amhairc, ar uiscí talún agus dromchla, giniúint tráchta agus ar oidhreacht nádúrtha agus thógtha an chontae (lena n-áirítear seandálaíocht).

Déanfaidh an Chomhairle measúnú ar gach iarratas pleanála ar ghníomhaíocht cairéalaithe de réir a fhiúntais, ag féachaint dá chumas comhshaoil, tírdhreach, oidhreacht nádúrtha agus thógtha, taitneamhacht chónaithe agus amhairc agus bonneagar atá ar fáil, ar nós líonra bóithre leordhóthanach. Ba chóir go mbeadh béim ar eastóscadh in áiteanna a sheachnaíonn tionchair seachas in áiteanna ina dteastaíonn maolú agus athchóiriú suntasach.

Caithfear saothrú na n-ábhar agus na mianraí seo, mar aon le díchoimisiúnú agus athchóiriú gach láithreán, a bhainistiú go cúramach d'fhonn an tionchar a d'fhéadfadh a bheith aige ar an gcomhshaol agus ar thaitneamhachtaí an cheantair a íoslaghdú. Sa chás go ndéanfadh an togra difear díreach, nó go hindíreach, do cheantair a shaináithnítear a bhfuil tábhacht éiceolaíoch agus geolaíoch Eorpach nó náisiúnta acu, is é sin, SACanna, cSACanna, SPAnna, NHAnna, pNHAnna agus CGS, glacfar cur chuige dian réamhchúraim. De ghnáth ní cheadófar eastóscadh ó thránna agus ó bhruacha abhann.

Tabharfaidh breithnithe na Comhairle ar ábhair chairéil aird ar Threoirlínte Alt 28 'Cairéil agus Gníomhaíochtaí Coimhdeacha' a eisíodh in 2004. Tá na hábhair mhionsonraithe a chuirfear san áireamh agus measúnú á dhéanamh ar iarratais phleanála d'fhorbairtí eastóscacha agus próiseála leagtha amach in Imleabhar 2 Bainistíocht Forbartha.

Acmhainní Comhiomlána agus Cuspóirí an Tionscail Eastóscaigh

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED107

A cheangal ar thionscail eastóscacha agus próiseála a bheith suite, deartha agus bainistithe go cuí chun drochthionchar suntasach a sheachaint ar a dtimpeallacht máguaird, ar thaitneamhachtaí, ar shábháilteacht ar bhóithre / phoiblí, agus ar oidhreacht thógtha agus nádúrtha. Tabharfaidh an Chomhairle aird ar 'Cairéil agus Gníomhaíochtaí Coimhdeacha' (DEHLG) 2004 ina breithnithe ar chairéalú (a d'fhéadfadh nuashonrú teacht air i saolré an Phlean seo).

Cuspóir ED108

Toirmeasc a chur ar fhorbairt eastóscach tionscail i gcás nár léiríodh go nginfear éifeachtaí díobhálacha ar an gcomhshaol, ar an tírdhreach, ar an oidhreacht agus ar na taitneamhachtaí cónaithe, áineasa nó turasóireachta máguaird, fiú má shaináithnítear acmhainní comhiomlána suntasacha. Glacfar cur chuige réamhchúraim dian i gcás go bhféadfaí go mbeadh tionchar ar suíomhanna ainmnithe, suíomhanna ainmnithe beartaithe nó speicis faoi chosaint ar nós Limistéir Chaomhnaithe Speisialta, Iarrthóirí Réimsí

Caomhnaithe Speisialta, Limistéir Chosanta Speisialta, Ceantair Oidhreachta Náisiúnta, Ceantair Oidhreachta Náisiúnta beartaithe nó ar Láithreáin Gheolaíochta Contae.

Cuspóir ED109

A chinntiú go gcomhlíonann gach forbairt eastóscach tionscail cuspóirí ábhartha an Phlean seo, lena n-áirítear iad siúd i gCaibidil 8 Iompar, Caibidil 10 Bainistíocht Chomhshaoil, Caibidil 13 Oidhreacht agus Caomhnú agus na caighdeáin ábhartha go léir i Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha Imleabhar 2 lena n-áirítear, ach gan a bheith teoranta do, na caighdeáin shonracha don tionscal eastóscach atá i Mír 5.8.

Cuspóir ED110

A chinntiú go bhfuil an gréasán bóithre chun freastal ar fhorbairt eastóscach an tionscail leordhóthanach i leith a riocht, a leithead agus a ailíniú cothrománach agus ingearach chun an líon agus na cineálacha feithiclí réamh-mheasta a ghineann an oibríocht don forbairt a iompar gan tionchar míchuí a bheith acu ar an gcumas nó ar fheidhm an bhóthair agus/nó sábháilteacht úsáideoirí eile bóthair lena n-áirítear siúlóirí agus rothaithe.

Cuspóir ED111

A chinntiú go ndéantar foráil do mhaolán éifeachtach idir oibríochtaí cairéil beartaithe agus teaghaisí tadhlaacha, gabháiltais talún, cúrsaí uisce, oidhreacht thógtha agus nádúrtha (lena n-áirítear seandálaíocht), bóithre agus bonneagar poiblí eile.

Cuspóir ED112

Srian a chur le hábhar, gaineamh agus gairbhéal a bhaint ó thránna agus ó bhruacha abhann.

6.7.5.6 Forbairt Tráchtála i gCeantair Tuaithe

Pléann an chuid seo go sonrach le forbairt tráchtála amuigh faoin tuath nach mbaineann le talmhaíocht, acmhainní tuaithe, éagsúlú tuaithe nó turasóireacht. In imthosca eisceachtúla, b'fhéidir go mbeidh sé riachtanach tograí le haghaidh mórfhorbairt thionsclaíoch ar thalamh tuaithe nó neamhchriosaithe a mheas i gcás ina ndéanann tréithe sainiúla an tionscail

amhail torann, boladh, riachtanais acmhainne nó riachtanais fuinnimh uathúla mí-oiriúnach do bhaile nó sráidbhaile nó do shuíomh cóngarach d'áitribh chónaithe⁴⁶.

Tá imthosca teoranta ann freisin nuair a d'fhéadfadh sé go mbeadh sé riachtanach tograí d'fhorbairt eacnamaíoch a mheas ar thailte nach bhfuil criosaithe d'fhorbairt eacnamaíoch bunaithe ar a riachtanais uathúla suímh ar nós soláthar cumhachta nó ceanglais talún fairsinge eisceachtúla nach úsáid iomchuí nó éifeachtúil criosaithe seirbhísithe. talamh. Tá roinnt suíomhanna athfhorbraíochta i gceantair thuaithe inar cuireadh deireadh leis an úsáid. Tá athúsáid suíomhanna athfhorbraíochta inbhuanaithe nuair is féidir leis an mbonneagar atá ann a úsáid. Mar sin féin, níl sé oiriúnach i gcás úsáid a bhaineann le tuaithe a chur in ionad úsáide a bheadh suite níos iomchuí ar thalamh seirbhísithe amhail gnóthaí a bhfuil dian ar chustaiméir nó fostaí nó ina bhfuil an forbairt nua ag teacht in áit na húsáide neamh-tuaithe atá ann cheana agus chuirfeadh úsáid nua le diansaothrú na húsáide seo.

Sa dá chás den sórt sin, éileoidh an Chomhairle tuarascáil bunaithe ar fhianaise a thabharfaidh údar leis an áit atá beartaithe agus a thaispeánfaidh cén fáth nach féidir an togra a lonnú ar thalamh criosaithe i mbaile nó i sráidbhaile agus nach dócha go mbeidh tionchar do-ghlactha aige ar an gceantar tuaithe ina bhfuil sí suite.

Cuspóirí um Fhorbairt Tráchtála i gCeantair Tuaithe

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir ED113

Breithniú a dhéanamh ar thograí le haghaidh mórfhorbartha tráchtála i gceantair thuaithe i gcúinsí eisceachtúla:

- i. Mar gheall ar shaintréithe na forbartha atá beartaithe amhail torann, boladh, riachtanais acmhainne nó riachtanais uathúla fuinnimh tá sé mí-oiriúnach do shuíomh baile nó sráidbhaile nó suíomh atá cóngarach d'áitribh chónaithe: agus

---

⁴⁶Tá tuilleadh sonraí faoi shuíomh na saoráidí dramhaíola le fáil i gCaibidil 9 Bonneagar.

- ii. Nuair is ábhartha, is forbairt í atá riachtanach chun cuspóirí agus spriocanna náisiúnta nó réigiúnacha maidir le bainistíocht dramhaíola nó athrú aeráide a bhaint amach.

Ní bhreithneofar an fhorbairt ach sa chás go bhfuil an tÚdarás Pleanála sásta gur comhlíonadh ceanglais Chuspóir ED115 agus gur tháinig an measúnú iarmhartach ón Údarás Pleanála ar an gconclúid go bhfuil an láthair oiriúnach agus go bhfuil an fhorbairt ag teacht le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir ED114

Breithniú a dhéanamh ar thograí le haghaidh forbairt eacnamaíoch le riachtanais uathúla suímh i gceantair thuaithe i gcúinsí eisceachtúla agus i gcás inar léirigh an t-iarratasóir go soiléir go gcomhlíonann an togra na critéir seo a leanas:

- i. Go bhfuil tábhacht eacnamaíoch, réigiúnach agus/nó náisiúnta ag an bhforbairt, is forbairt í ar infheistíocht eacnamaíoch an-suntasach agus foirm atá speisialaithe sa nádúr;
- ii. Go bhfuil sainriachtanais suímh ag an bhforbairt i dtéarmaí rochtana ar an líonra eangaí agus/nó rochtain réidh ar naisc bhonneagair snáithín; agus
- iii. Nach bhfuil an fhostaíocht dhíreach i gcoibhneas le limistéar an láithreáin ard agus dá bhrí sin ní bheadh an úsáid mar úsáid éifeachtach ar thalamh seirbhísithe criosaithe.

Ní bhreithneofar an fhorbairt ach sa chás go bhfuil an tÚdarás Pleanála sásta gur comhlíonadh ceanglais Chuspóir ED115 agus gur tháinig an measúnú iarmhartach ón Údarás Pleanála ar an gconclúid go bhfuil an láthair oiriúnach agus go bhfuil an fhorbairt ag teacht le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Cuspóir ED115

A cheangal go mbeidh tuarascáil mhionsonraithe bunaithe ar fhianaise ag gabháil le hiarratais phleanála ar thograí forbartha dá dtagraítear i gCuspóir ED113 agus i gCuspóir ED114:

- i. A thaispeánann go gcomhlíontar na critéir i gCuspóir ED113 nó i gCuspóir ED114 faoi seach;

- ii. Go bhfuil measúnú ann ar thailte criosaithe sa chontae agus údar leis an bhfáth nach bhfuil na tailte sin oiriúnach don fhorbairt atá beartaithe;
- iii. A aithníonn agus a mheasann na tionchair ar gach gabhdóir íogair lena n-áirítear áiteanna cónaithe, oidhreacht nádúrtha agus thógtha, tírdhreach, carachtar tuaithe agus scrúdóidh sé freisin tionchar an togra ar ghníomhaíochtaí eacnamaíocha eile a bhaineann leis an tuath agus atá spleách ar an tuath;
- iv. A thaispeánann nach mbeidh tionchar diúltach ag an bhforbairt atá beartaithe ar na gabhdóirí seo; agus
- v. Go bhfuil Measúnú Tráchtála agus Iompair/Iniúchadh Sábháilteachta ar Bhóithre/Plean Taistil ann chun dul i ngleic le ceist na hinrochtaineachta trí mhodhanna éagsúla iompair agus chun a thaispeáint go bhfuil sé de chumas ag an mbonneagar bóithre freastal ar an bhforbairt atá beartaithe. Beidh feabhsúcháin bhonneagair arna maoiniú ag forbróirí faoi choinníoll, nuair a mheastar go bhfuil gá leo.

Cuspóir ED116

Breithniú a dhéanamh ar úsáid tráchtála athsholáthair a fhorbairt ar láithreán athfhorbraíochta i gceantar tuaithe ina bhfuil deireadh le húsáid atá ann cheana agus faoi réir chomhlíonadh Chuspóir ED115 (iii), (iv) agus (v). Go ginearálta, ní bhreithneoidh an tÚdarás Pleanála forbairt atá dian ar dhaoine (fostaí nó custaiméir), foroinnt na maoiné nó méadú ar dhéine na gníomhaíochta ar an láithreán. Ceanglófar ar an iarratasóir tograí a thíolacadh a chinntíonn go mbeidh tionchar dearfach ag an togra ar charachtar amhairc an cheantair.

Cuspóir ED117

Breithniú a dhéanamh ar leathnú fiontar tráchtála seanbhunaithe amuigh faoin tuath ar an gcoinníoll go bhfuil scála agus foirm an fhiontair mar thoradh air sin comhoiriúnach le carachtar agus scála an cheantair agus faoi réir chomhlíonadh chuspóirí ábhartha eile an Plean seo, comhlíonadh an ghnáthphleanála agus critéir chomhshaoil agus na caighdeáin bhainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2. Ní cheadóidh an tÚdarás Pleanála an úsáid a leathnú nó a dhianú i gcás nach bhfágfadh sé go mbeadh scála an fhiontair oiriúnach a thuilleadh i gceantar tuaithe. Déanfar scála an fhiontair/úsáide a mheas ag féachaint do líon na bhfachtóirí lena n-áirítear tionchair ar charachtar an cheantair thuaithe agus na tionchair

a thagann chun cinn d'áitritheoirí agus do ghníomhaíochtaí eile a bhaineann leis an tuath ó ghluaiseachtaí tráchta chuig agus ón láithreán, riachtanais uisce agus fuíolluisce, agus astaíochtaí torainn agus bolaidh san áireamh .

Cuspóir ED118

Chun forbairt nua agus/nó cuid de theaghais a thiontú go gníomhaíocht eacnamaíoch bhaile-bhunaithe i gceantair thuaithe, áit a bhfanann an teaghais mar phríomhábait chónaithe an chleachtóra, agus is léir go bhfuil an úsáid eacnamaíoch coimhdeach leis an úsáid chónaithe agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus na gcaighdeán bainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

6.7.5.7 Tionscal Eachaí

Tá stair an-saibhir ann maidir le pórú agus rásaíocht chapail i Loch Garman. Tá líon mór daoine fostaithe go díreach agus go hindíreach sa tionscal eachaí atá ina ranníocóir eacnamaíoch tábhachtach i gContae Loch Garman. Tacaíonn an tionscal Pórúcháin agus Rásaíochta le fórsa saothair éagsúil a chuimsíonn an croíthionscal, tionscail a bhfuil baint dhíreach acu le tréidlianna agus crúdóirí agus fostaíocht thánaisteach.

Tá ráschúrsa i mBaile Loch Garman agus ionaid éagsúla pointe go pointe ar fud an chontae. Tá go leor scoileanna agus áiseanna eachaíochta lonnaithe ar fud an chontae le haghaidh gníomhaíochtaí fóillíochta agus spóirt gaolmhara.

Cuspóir ED119

Tacú agus cur chun cinn a dhéanamh don tionscal eachaí sa chontae mar sholáthraí eacnamaíoch agus fostaíochta.

Cuspóir ED120

Tacú leis an ráschúrsa agus na háiseanna gaolmhara ag Bettyville, Baile Loch Garman agus imeachtaí rásaíochta eile ar fud an chontae lena chinntiú go bhfanfaidh siad inmharthana d'fhorbairt fhadtéarmach d'fhostaíocht agus do ghníomhaíocht eacnamaíoch .

6.7.5.8 Tionscail Chruthaitheacha

Tacóidh an Chomhairle le forbairt thionscal na meán cruthaitheach chun leas a bhaint as acmhainneacht eacnamaíoch, chultúrtha agus ealaíne na hearnála seo i gContae Loch Garman. Áireofar leis seo tacú le forbairt leanúnach an chontae mar shuíomh do thionscal na scannán agus éascóidh sé cruthú stiúideonna scannáin nua chun na buntáistí a bhaineann le suíomh an chontae agus an tionscal cruthaitheach atá ann cheana sa réigiún a uasmhéadú.

Cuspóir ED121

Forbairt stiúideonna scannáin agus áiseanna léiriúcháin meán sa chontae a éascú.

Cuspóir ED122

Tionscal na scannán sa chontae a éascú agus tacú leis le haghaidh láithreacha scannáin, lena n-áirítear struchtúir agus seirbhísí sealadacha a thógáil.

Caibidil 7 Forbairt Turasóireachta

7.1 Réamhrá

Sa chaibidil seo leagtar amach an straitéis agus na cuspóirí pleanála spásúlachta chun forbairt thionscal turasóireachta inbhuanaithe sa chontae a threorú agus a éascú. Cé go dtacaíonn an Chomhairle go láidir le forbairt na turasóireachta mar phríomhchólún d'fhás geilleagrach don chontae, aithníonn sí freisin go bhfuil gá le sócmhainní agus acmhainní turasóireachta an chontae a chosaint agus a bhainistiú chun a n-inbhuanaitheacht fhadtéarmach a chinntiú agus chun a chinntiú go bhforbróidh turasóireacht nua meas, freagairt agus feabhsú a dhéanamh ar a suíomh fisiceach, ar cháilíocht an chomhshaoil agus ar an bpobal áitiúil.

Tá ról díreach agus indíreach ag an gComhairle maidir le forbairtí a bhaineann le turasóireacht a sheachadadh. Mar gheall ar ról feabhsaithe na Comhairle i bhforbairt eacnamaíoch díreoidh sí go príomha ar fhorbairt táirgí turasóireachta, ar chomhordú agus ar éascú thionscal na turasóireachta sa chontae. Faoi láthair tá an Chomhairle i gceannas ar roinnt tionscadal beartaithe lena n-áirítear féarbhealaí, gormbhealaí, muiríne i mBaile Loch Garman, Ionad Gníomhaíochta Allamuigh Charraig an Phoill agus Sean-Oirthear na hÉireann a chuimsíonn Bealach Normannach, forbairtí turasóireachta beartaithe ag Páirc Oidhreachta Náisiúnta na hÉireann agus Baile Inis Córthaidh. Mar údarás pleanála caithfidh an Chomhairle a chinntiú go bhfuil turasóireacht phoiblí agus phríobháideach agus forbairtí gaolmhara i gcomhréir le pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe an chontae lena n-áirítear breithnithe a bhaineann le háit, scála, suíomh, rochtain, dearadh agus cosaint an chomhshaoil, na hoidhreachta agus taitneamhacht na bpobal óstach.

7.2 Gníomhú ar son na hAeráide agus Turasóireacht

Áirítear ar na príomhaidhmeanna:

- A chinntiú go bhfuil forbairt nua a bhaineann le turasóireacht i gceantair chósta suite i bhfad ó cheantair atá i mbaol tuile cósta agus creimeadh cósta.
- A chinntiú nach dtarlaíonn ach forbairt a bhaineann le turasóireacht atá comhoiriúnach le huisce i gceantair atá i mbaol tuile m.sh. áiseanna spóirt mara agus uiscebhunaithe agus coimhdeacha.

- Forbairt nua a bhaineann le turasóireacht a fhorbairt, más féidir, nó gar do bhealaí iompair phoiblí.
- A chinntiú go ndéantar líonraí luchtaithe EV a rolladh amach chuig na príomhchinn scríbe turasóireachta sa chontae.
- A chinntiú gurb'fhoirgnimh FNTF iad na foirgnimh nua a bhaineann le turasóireacht agus a chinntiú go gcuireann dearadh agus leagan amach an láithreáin agus na bhfoirgneamh an t-athrú aeráide tuartha san áireamh.
- Oibriú le comhlachtaí Stáit ábhartha chun oidhreacht nádúrtha, thógtha agus chultúrtha an chontae a chosaint ar thionchair an athraithe aeráide.
- Machnamh a dhéanamh ar fhorbairtí turasóireachta atá suite go cuí agus a ligfeadh dár gceantair chósta na deiseanna a thairgeoidh an aeráid athraitheach (samhrai níos teo) a uasmhéadú.

7.3 Comhthéacs Beartais

Thug ullmhú na caibidle seo aird ar bheartais náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla a bhaineann le forbairt agus cur chun cinn turasóireachta.

Daoine, Áit agus Beartas -An Turasóireacht a Mhéadú go 2025

Leagtar amach i Ráiteas Beartais Turasóireachta an Rialtais sraith cuspóirí beartais agus príomhspríocanna chun ioncam cuairteoirí thar lear a mhéadú go €5 billiún, chun an fhostaíocht iomlán a mhéadú faoi 50,000 go 250,000, agus chun deich milliún cuairteoir thar lear a bhaint amach. Leagtar amach sa doiciméad freisin an ról atá ag údaráis áitiúla i bhforbairt agus i gcur chun cinn na turasóireachta lena n-áirítear, ó thaobh na pleanála úsáide talún de:

- Leanúint ar aghaidh ag gníomhú mar phríomhfhorbróir ar raon bonneagair turasóireachta poiblí lena n-áirítear bonneagar turasóireachta lasmuigh agus oidhreacht uirbeach agus tuaithe,
- Tacú le hiarrachtaí pobail i bhforbairt ceann scríbe lena n-áirítear cuidiú le pobail a gcuid iarrachtaí a chur ar chomhréim leis na gníomhaireachtaí turasóireachta, ailtireacht bhlanda agus samhail deighilte tomhaltóirí,

- Timpeallacht iomaíoch a sholáthar d'fhiontair turasóireachta trí fhócas leanúnach ar chothabháil ardchaighdeáin an bhonneagair phoiblí a úsáideann cuairteoirí go minic,
- Rochtain uilíoch a chur chun cinn i dtionscnaimh agus i bhforbairtí turasóireachta, agus
- Tacú le hiarrachtaí cinn scríbe do thurasóirí 'aoisbháula' a fhorbairt agus a chur chun cinn agus do thurasóireacht inrochtana i gcomhar le pobail, Gníomhaireachtaí Rialtais ábhartha agus geallsealbhóirí.

Ár bPoitéinseal Tuaithe a Fhíorú - Plean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe

Díríonn an Ráiteas Rialtais seo ar chúig phríomhchólún chun forbairt tuaithe a chur chun cinn. Baineann Colún 3 le hacmhainn turasóireachta agus áineasa tuaithe a uasmhéadú in éineacht leis na príomhchuspóirí maidir le:

1. Líon na dturasóirí go tuaithe na hÉireann a mhéadú 12% faoi 2019,
2. Tacú le poist inbhuanaithe trí thionscnaimh spriocdhírithé turasóireachta lena n-áirítear tacaíocht ó phríomhthionscnaimh mhargaíochta amhail Sean-Oirthear na hÉireann,
3. Turasóireacht Gníomhaíochta a fhorbairt agus a chur chun cinn i gceantair thuaithe trí ghormbhealaí, féarbhealaí agus deiseanna áineasa eile a fhorbairt, agus
4. Ár n-oidhreacht nádúrtha agus thógtha a fhorbairt agus a chur chun cinn.

Creat Náisiúnta Pleanála

Aithníonn an CPN go dtugann saibhreas oidhreachta nádúrtha na tíre, oidhreacht thógtha, tírdhreacha, bonneagar glas, aibhneacha, ceantair chósta agus na mara, agus na hEalaíona agus an cultúr cumas suntasach chun pobail a chothú go díreach agus go hindíreach, chun fostaíocht a chruthú agus chun fíorbhuntaístí sóisialta a sholáthar do ceantair thuaithe go háirithe. Tá sé mar aidhm ag NPO 22 forbairt turasóireachta a éascú agus, go háirithe, straitéis náisiúnta féarbhealaí, gormbhealaí agus móna a thugann tosaíocht do thionscadail ar bhonn an tionchair agus an nascachta is mó a bhaint amach ar leibhéal náisiúnta agus réigiúnach agus éilíonn NPO 60 cáilíochtaí saibhre oidhreachta nádúrtha agus chultúrtha na hÉireann a chaomhnú agus a fheabhsú ar bhealach a oirfidh dá dtábhacht.

Dréacht-Chreat Náisiúnta um Phleanáil Mara

Sa Dréacht-Chreat Náisiúnta um Phleanáil Mara, aithnítear an tábhacht a bhaineann le hidirghníomhaíochtaí talún-farraige i dtionscal na turasóireachta agus idirspheáchas na neilimintí cois talún agus mara. Tá sé mar aidhm aige Éire a shuíomh mar cheann scríbe turasóireachta cósta agus mara inbhuanaithe den scoth trí fhorbairt inbhuanaithe gníomhaíochtaí áineasa cósta agus mara, tacú le pobail chósta, na ceantair mhuirí agus chósta nádúrtha a chothabháil agus rochtain don turasóireacht a fheabhsú.

Straitéis Réigiúnach Spásúlachta agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt

Sa SSER, tugtar breac-chuntas go gcruthaíonn earnáil rathúil turasóireachta buntáistí suntasacha do go leor earnálacha eile ar nós talmhaíochta, bia agus dí, iompair agus miondíola. Leagann CPR 53 amach cuspóir na turasóireachta don réigiún, is é sin:

- a) Feabhas a chur ar sholáthar taitneamhachta turasóireachta agus fóillíochta chun freastal ar an daonra méadaithe sa réigiún lena n-áirítear áineas, siamsaíocht, cultúr, lónadóireacht, cóiríocht, iompar agus bonneagar uisce inter alia.
- b) Turasóireacht gníomhaíochta a chur chun cinn faoi réir roghnú iomchuí láithreáin agus phróisis mheasúnaithe comhshaoil.
- c) An líonra bóithre agus seirbhísí agus saoráidí iompair phoiblí a fhorbairt go hinbhuanaithe le haghaidh rochtain fheabhsaithe do chuairoteoirí, amanna cónaithe níos faide mar gheall ar nascacht fheabhsaithe le calafoirt agus aerfoirt agus fás turasóireachta.
- d) Cosáin siúlóide agus rothaíochta a fhorbairt go hinbhuanaithe ag oscailt inrochtaineachta níos fearr don timpeallacht mhuirí agus tuaithe trí mhodhanna inbhuanaithe agus ainmniú agus seachadadh inbhuanaithe Chonairí Glasbhealaigh agus Gormbhealaigh a chur chun cinn.
- e) Éascú a dhéanamh ar fhorbairt turasóireachta iomchuí agus go háirithe Straitéis Náisiúnta um Ghlasbhealaí, Gormbhealaí agus Bealaí Móna, ag tabhairt tosaíochta do thionscadail inbhuanaithe a bhaineann an tionchar agus an nascacht is mó amach ar leibhéal náisiúnta agus réigiúnach.
- f) Dobharcheantair a bhaineann le cultúr, oidhreacht agus turasóireacht a bhfuil tábhacht/scála réigiúnach leo a aithint agus a mhapáil. Ba cheart go mbeadh sé de

chumas ag dobharcheantair den sórt sin forbairt eacnamaíoch ar scála beag a sholáthar agus seirbhísí áitiúla níos leithne a úsáid amhail oifigí poist agus iompar poiblí áitiúil.

- g) Tacú leis na húdaráis ábhartha i bhforbairt prótacal monatóireachta ar leith maidir le brú cuairteoirí lena chinntiú go gcoinnítear gníomhaíochtaí turasóireachta laistigh de theorainneacha inbhuanaithe do shuíomhanna na hEorpa sa réigiún.

Treisiónn CPR 54 an gá atá le monatóireacht agus measúnú a dhéanamh ar éifeacht leanúnach na turasóireachta ar ghnéithe íogaire le fócas ar leith ar shócmhainní oidhreachta nádúrtha, seandálaíochta agus tógtha, agus luaitear i CPR 173 go ndéanfar infheistíocht i bhforbairt inbhuanaithe bonneagair agus feabhsuithe seirbhíse ar na líonraí iompair feadh príomhchonairí turasóireachta an réigiúin lena n-áirítear Sean-Oirthear na hÉireann.

Straitéis Forbartha Turasóireachta Chontae Loch Garman 2019-2023

Is í aidhm na straitéise ná go mbeidh Contae Loch Garman ar cheann de na cinn scríbe turasóireachta is láidre in Éirinn agus, ar an gcaoi sin, cáilíocht beatha na ndaoine agus na bpobal ar fud an chontae a fheabhsú. Samhlaítear go ndéanfar an méid seo a leanas go díreach leis an straitéis:

- deiseanna nua fostaíochta a chruthú ar fud an chontae;
- gnóthaí turasóireachta inbhuanaithe a chruthú ar feadh na bliana - ag spreagadh 'síneadh séasúir';
- foinsí ioncaim a éagsúlú do gheilleagar áitiúil Loch Garman;
- bonneagar, áiseanna agus taitneamhachtaí áitiúla a chruthú agus a fheabhsú; agus
- daoine agus pobail a thabhairt le chéile.

Tá sé mar aidhm ag an straitéis ioncam turasóireachta a mhéadú 18.7% agus líon na gcuariteoirí faoi 12% agus ag cruthú timpeall 800 post nua sa chontae ag déanamh amhlaidh

Is é an sprioc straitéiseach d'fhorbairt eispéireas cuairteoirí ná *“Raon eispéiris chuariteoirí spésiúla, uathúla agus nach mór cuairt a thabhairt orthu a neartú, a fhorbairt agus a ardú,*

rud a chruthódh fíor-sheasamh agus difreáil iomaíoch. " Tá an creat forbartha eispéireas cuairteoirí dírithe ar 5 phríomhghné:

- 1) An eispéaras cnuasaithe is láidre ar Sean-Oirthear na hÉireann a bhunú
Beidh sé seo dírithe ar eispéireas cnuasaithe a chuimseoidh Leithinis Rinn Duáin, Halla Loftus, Long Gorta Dhún Bróithe, Páirc Oidhreachta Náisiúnta na hÉireann, Mainistir Thinteirn, Áitreabh agus Crannlann JFK.
- 2) Próifíl Bhaile Loch Garman a fhorbairt mar bhaile muirí uathúil beoga.
Beidh sé seo dírithe ar oidhreacht Lochlannach an bhaile, a stair fhada saibhir leis an bhfarrage, a thimpeallacht mhuirí uathúil, spóirt uisce, féile agus tairiscint bia agus, le himeacht ama, Forbairt Trinity Wharf.
- 3) Eispéireas comhaimseartha chósta Loch Garman a bhunú.
Beidh sé seo dírithe ar bhailte cósta ó Guaire go Fiodh Ard, agus ag cuimsiú príomhbhealaí gorma agus féarbhealaí, ag forbairt eispéiris braislithe a dhéanfaidh athnuachan ar thairiscint grianmhar Oirdheisceart Loch Garman agus a chuirfidh é taobh leis na príomh-eispéiris chósta amhail Chorn na Breataine sa Ríocht Aontaithe.
- 4) Forbairt taithí cultúir agus oidhreachta.
Forbairt agus cnuasach eispéiris chultúrtha agus oidhreachta uathúla agus éagsúla (lena n-áirítear Páirc Oidhreachta Náisiúnta na hÉireann, Inis Córthaidh, Caisleán Fhearna, Teach Wells, Caisleán Bhaile Sheáin agus Bealach Normannach) a dhéanamh beo trí scéalaíocht agus beochan.
- 5) Eispéireas íocónach nua uathúil agus bunaidh a chruthú
Iniúchadh agus forbairt eispéireas cuairteoirí uathúla nua go Loch Garman (is cuspóir fadtéarmach / léaslíne é seo).

Plean Áitiúil Eacnamaíoch agus Pobail Loch Garman 2016-2021

Cuireann PEPÁ Loch Garman béim ar acmhainneacht na turasóireachta mar thiománaí eacnamaíochta le béim ar leith ar a ról i gcruthú fostaíochta, ag tacú agus ag cothú pobail agus daonraí tuaithe. Tá sé mar aidhm ag Sprioc Ardleibhéil 3 *"leanúint le Contae Loch Garman a fhorbairt agus a chur chun cinn mar áit iontach chun cónaí, obair agus cuairt a thabhairt air"*. I measc na bpríomhthosaíochtaí faoin gcuspóir seo, a dtacaíonn an PFC leo

agus a éascóidh cur i bhfeidhm, tá rolladh amach Tacaíochta Sean-Oirthear na hÉireann agus fiontair margaíochta comhoibríocha eile;

1. Tacaíocht agus oiliúint a sholáthar chun earnáil turasóireachta nideoige Loch Garman a fhorbairt.
2. Próifíl Loch Garman a mhéadú mar cheann scríbe turasóireachta don turasóireacht idirnáisiúnta agus intíre.
3. Méadú ar éagsúlacht na cóiríochta turasóireachta ar ardchaighdeán agus
4. Éagsúlú an táirge turasóireachta.

7.4 Táirge Turasóireachta

Is ceann scríbe turasóireachta é Contae Loch Garman do chuariteoirí thar lear agus do chuariteoirí baile. In 2017 mheall an contae 232,000 cuairteoir thar lear a ghin ioncam de thart ar € 61 milliún don chontae. An bhliain chéanna, mheall an contae 654,000 cuairteoir baile, ag giniúint ioncaim de thart ar €146 milliún⁴⁷.

Tá raon éagsúil sócmhainní oidhreachta nádúrtha, tógtha agus cultúrtha sa chontae. I measc na sócmhainní sin tá ceantair taitneamhachta nádúrtha mar na Staighrí Dubha, foraoisí agus coillearnacha, gleannta abhann, an cósta, siúl bhealaí cósta, tránna gainimh, tearmainn dúlra agus oidhrecht shaibhir seandálaíochta agus thógtha. I measc na nithe láidre feidhmíochta sa chontae tá Teach agus Gairdíní Wells, Crannlann JFK, Gairdíní Chaisleán Bhaile Sheáin agus Músaem Talmhaíochta agus Ionad Cuairteoirí Long Gorta Dhún Bróithe, Páirc Oidhreachta, Teach Solais Rinn Duáin, agus Mainistir Dhún Bróithe⁴⁸

Cuireann an contae raon cóiríochta turasóireachta cáilíochta ar fáil a mheallfaidh, mar aon le díol spéise do thurasóirí, cuairteoirí ar an gcontae agus iad a spreagadh chun fanacht níos faide. Chuir feabhsuithe le déanaí ar bhonneagar bóithre, lena n-áirítear Seachbhóthar an Ros Mhic Thriúin an M25 agus Seachbhóthar Inis Córthaidh an M11, rochtain fheabhsaithe agus laghdaíodh amanna turais go Loch Garman. Mar gheall ar ghaireacht Loch Garman do

⁴⁷Straitéis Turasóireachta Chontae Loch Garman 2019-2023 Ich 32

⁴⁸Suirbhé Fáilte Ireland ar Mhealltóirí do Chuariteoirí Na nithe is díol spéise i gContae Loch Garman 2016 (+20,000 cuairteoir)

dhá aerfort, Cathair Phort Láirge agus Aerfort Bhaile Átha Cliath, agus toisc go bhfuil Europort Ros Láir ann, is furasta do thurasóirí taisteal go dtí an contae.

Tá an deis turasóireachta is spreagúla sa chontae suite le clár 'Sean-Oirthear na hÉireann' de chuid Fáilte Ireland. Is eispéireas brandáilte cuairteoirí é seo a chuimsíonn na sócmhainní saibhir oidhreachta agus cultúrtha atá le tairiscint ag Éirinn i lár na tíre agus i réigiún thoir theas na tíre. Tá raidhse oidhreachta cultúrtha agus díol spéise i gContae Loch Garman, atá mar chuid lárnach d'Iarthar Thoir na hÉireann, agus dá bhrí sin tá an contae i riocht buntáisteach chun líon breise cuairteoirí a mhealladh chuig an gcontae.

Bhí an Bealach Norman ar cheann de na chéad tionscnaimh turasóireachta sa chontae a d'eascair as an gclár. Is conair oidhreachta é a ritheann feadh chósta theas an chontae, dírithe ar raon suíomhanna meánaoiseacha a chuidíonn leis an gcuairteoir bealach maireachtála na Normannach a thuiscint. Tá Céim 1 den Chonair, a osclaíodh go hoifigiúil in 2017, dírithe ar aon láithreán déag ó Oileán Mhuire go Séipéal Naomh Muire i Ros Mhic Thriúin. Tá an bealach '**EuroVelo 1** Cósta an Atlantaigh' chomh maith ar an mBealach Normannach a thugann an deis do rothaithe chun taitneamh a bhaint as na láithreáin agus tírdhreacha áille. Tugann an rian deiseanna freisin do ghníomhaíochtaí turasóireachta eile, bialanna, tithe tábhairne agus siopaí leas a bhaint as, agus féidearthachtaí chun gnólachtaí áitiúla seachthairbhe a fhorbairt. Tá Céim 2 ar siúl faoi láthair.

Tá an Chomhairle ag saothrú tuilleadh forbairtí faoin mbranda IAE lena n-áirítear:

- Eispéireas nua Normannach ag Ionad Cuairteoirí Dhún Bróithe, Baile Ros Mhic Thriúin.
- Sráidbhaile Lochlannach nua ag Páirc Oidhreachta Náisiúnta na hÉireann a bheidh nasctha le Baile Loch Garman in aice lámhe chun a oidhrecht Lochlannach a léiriú.

I measc na dtionscadal reatha eile a bhaineann le turasóireacht na Comhairle tá:

- Eispéiris fheabhsaithe do chuairoteoirí ag Teach Solais Rinn Duáin a dhíreodh ar 'Scéal na Mílte Longa Báite' agus suíomh agus geolaíocht an cheantair trí eispéireas beoite dinimiciúil do chuairoteoirí a sholáthar.

- Tionscadal turasóireachta Bhaile Inis Córthaidh / feabhsú lár an bhaile
- Ionad Ealaíon Loch Garman
- Ionad Gníomhaíochta Allamuigh Charraig an Phoill
- Glasbhealaí agus gormbhealaí
- Ionad cultúrtha agus imeachtaí agus muiríne mar chuid den Fhorbairt Trinity Wharf atá beartaithe i Loch Garman.
- Tionscadail réimse poiblí i mbaile Ros Mhic Thriúin (umair ola a bhaint ó éadan na cé, páirc poiblí ag gCnoc Ard), Baile Inis Córthaidh (Athnuachan Uirbeach Theampall Seanáin), Tosaigh Ché Loch Garman, Príomhshráid Bhun Clóidí agus Sráid Easmainn Baile Ghuaire.

7.5 Straitéis Spásúlachta um Fhorbairt Turasóireachta

Tá táirge láidir turasóireachta sa chontae le go leor deiseanna chun an tairiscint turasóireachta agus eispéireas an chuariteora a fheabhsú. Éascóidh an straitéis spásúlachta seo tuilleadh forbartha ar thionscal turasóireachta a fheidhmeoidh mar phríomhthiománaí eacnamaíochta ar bhealach atá inbhuanaithe go sóisialta agus don chomhshaol. Cinnteoidh an Straitéis freisin go bhforbróidh an tionscal in áiteanna oiriúnacha, agus ar luas agus scála a chinntíonn nach laghdófar na sócmhainní nádúrtha agus cultúrtha, atá mar bhunús leis an tionscal, go fadtéarmach.

7.5.1 Sprioc Foriomlán

Is í aidhm na Comhairle, mar atá leagtha amach ina Straitéis Turasóireachta, ná go mbeidh an contae ar cheann de na cinn scríbe turasóireachta is láidre in Éirinn agus, ar an gcaoi sin, cáilíocht beatha na ndaoine agus na bpobal ar fud an chontae a fheabhsú.

D'fhonn é seo a bhaint amach, bainfidh an Chomhairle úsáid as stair Loch Garman, as sócmhainní turasóireachta nádúrtha agus tógtha uathúil agus as a suíomh straitéiseach chun an turasóireacht a fhorbairt tuilleadh mar phríomhspreagthóir eacnamaíochta don chontae agus cinnteoidh sí go dtarlóidh sé seo ar bhealach a urramaíonn oidhreacht, cultúir an chontae, a mhuintir agus a timpeallacht.

7.5.2 Straitéis

Treoróidh agus éascóidh an straitéis um phleanáil spásúlachta forbairt de tháirgí agus d'eispéiris turasóireachta a bheidh bunaithe ar úsáid agus taitneamh dár sócmhainní oidhreachta nádúrtha agus tógtha ag cách. Ag féachaint dó seo, is iad na príomhaidhmeanna:

- A chinntiú go leanann tionscal na turasóireachta i gContae Loch Garman ag fás ar bhealach inbhuanaithe agus chun acmhainní agus sócmhainní nádúrtha agus tógtha an chontae a chosaint.
- Acmhainneacht na turasóireachta a uasmhéadú mar phríomhchólún d'fhás eacnamaíoch don chontae agus don réigiún trí thionscal turasóireachta láidir ardchaighdeáin a fhorbairt ar feadh na bliana, a sholáthraíonn poist inbhuanaithe le pá maith.
- Acmhainneacht Chlár Sean-Oirthear na hÉireann don chontae a uasmhéadú trí pháirt a ghlacadh i dtionscadail agus tionscnaimh iomchuí agus iad a éascú.
- Rochtain fheabhsaithe ar an gcontae a chur chun cinn trí fhorbairt bhreise ar Europort Ros Láir agus trí bhonneagar iompair phoiblí fheabhsaithe, rochtain ar bhóithre, rothaíocht agus coisithe a sholáthar, ag ionchorprú phrionsabail an dearaidh uilíoch ar fud an chontae.
- Feabhas a chur ar bhailte agus sráidbhailte ar fud an chontae ionas go mbeidh siad ina n-áiteanna beoga, tarraingteacha, inrochtana agus fáiltiúla chun cuairt a thabhairt orthu agus a n-acmhainneacht a thacú chun tacú le tionscal na turasóireachta agus leas a bhaint as go díreach.

7.5.3 Turasóireacht Inbhuanaithe

Is gá cothromaíocht a bhaint amach idir forbairtí turasóireachta iomchuí agus inbhuanaitheacht eacnamaíoch, chomhshaoil agus shóisialta. Maidir leis seo, caithfear riachtanais an chuariteora, na háite agus an phobail óstaigh a chothromú go cúramach agus caithfear a chinntiú gur féidir leis na glúine atá le teacht taitneamh a bhaint as na sócmhainní turasóireachta agus nach ndéanfaidh cúinsí gearrthéarmacha nó eacnamaíocha amháin dochar dóibh. Tá sé ríthábhachtach freisin nach ndéanann forbairt nó gníomhaíocht turasóireachta laghdú ná bagairt ar shócmhainní nádúrtha mar ghnáthóga agus speicis agus cáilíocht uisce.

7.5.4 Turasóireacht a Dhéanamh Inrochtana do Chách

Caithfidh gach duine a bheith in ann taitneamh a bhaint as taitneamhachtaí agus eispéiris turasóireachta, beag beann ar aois nó cumas. Cinnteoidh an Chomhairle, trína ról mar údarás pleanála agus údarás rialaithe tógála, go bhfuil réimse leathan eispéireas turasóireachta inrochtana ann. Cé go n-admhaíonn an Chomhairle go bhféadfadh teorainneacha inrochtaineachta a bheith ag roinnt suíomhanna atá ann cheana mar gheall ar a ndearadh stairiúil, a áit nó a suíomh, déanfaidh an Chomhairle gach iarracht a chinntiú go mbeidh forbairtí turasóireachta agus forbairtí seachthairbhe gaolmhara inrochtana do gach duine.

Cuspóirí Straitéiseacha um Thurasóireacht

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM01

Na gnéithe nádúrtha, tógtha agus cultúrtha atá mar bhunús le tionscal turasóireachta an chontae a chosaint agus a chothú lena n-áirítear tírdhreacha, foirgnimh agus struchtúir stairiúla, gnáthóga, speicis agus ceantair a bhfuil luach oidhreachta nádúrtha agus cáilíocht uisce iontu.

Cuspóir TM02

Moltaí a éascú, nuair is iomchuí, chun rochtain a fheabhsú do chách ag láithreáin agus saoráidí turasóireachta atá ann cheana, agus a cheangal ar gach forbairt nua a bhaineann le turasóireacht a chinntiú go mbeidh an fhorbairt inrochtana ag gach duine, beag beann ar a n-aois, méid nó cumas.

Cuspóir TM03

Éascú a dhéanamh ar fhorbairt tionscail turasóireachta éagsúlaithe inbhuanaithe ag suíomhanna iomchuí agus ar scála oiriúnach, faoi réir chomhlíonadh chuspóirí na caibidle seo agus gnáthchritéar phleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM04

Straitéis Turasóireachta Chontae Loch Garman 2019-2023 a chur i bhfeidhm faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga, SEA, EIA agus an Chreat-Treoracha Uisce agus gnáthchritéir phleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM05

Leanúint ar aghaidh ag forbairt táirgí turasóireachta agus bonneagair a bhaineann le turasóirí agus le feabhsúcháin a dhéanamh ar an ríocht phoiblí i mbailte agus sráidbhailte agus feabhsúcháin chomhshaoil chun a chinntiú gur áit tharraingteach é an contae chun cuairt a thabhairt air agus chun fanacht ann.

Cuspóir TM06

Dul i dteagmháil le Fáilte Ireland, Turasóireacht Éireann, an Chomhairle Ealaíon, Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra, Oifig Eacnamaíochta Áitiúil Loch Garman agus príomhpháirtithe leasmhara eile chun acmhainn turasóireachta an chontae a chur chun cinn agus a uasmhéadú, agus cosaint oidhreacht nádúrtha, chultúrtha agus thógtha an chontae a chinntiú.

Cuspóir TM07

Braisle turasóireachta a fhorbairt san Oir-Dheisceart dírithe ar phríomhshuímh turasóireachta agus díol spéise i gcomhar le húdaráis áitiúla tadhlacha, Fáilte Ireland, Turasóireacht Éireann agus príomhpháirtithe leasmhara eile.

Cuspóir TM08

Clár Sean-Oirthear na hÉireann a sheachadadh agus rolladh amach céimnithe na straitéise brandála, comharthaíocht treoshuímh agus feabhsú eispéireas na gcuairteoirí ag na suíomhanna cláir roghnaithe.

Cuspóir TM09

Ról Bhaile Loch Garman a uasmhéadú mar ‘Bhaile Ceann Scríbe’ Sean-Oirthear na hÉireann de chuid Fáilte Ireland agus oibriú i dtreo an t-ainmniúchán seo a chinntiú do Bhaile Ros Mhic Thriúin.

Cuspóir TM10

Próifíl bhaile Bhaile Loch Garman a fhorbairt mar bhaile muirí uathúil beoga a chuimsíonn a thimpeallacht nádúrtha, a stair agus a oidhreacht, gníomhaíochtaí uiscebhunaithe, féilte, nuálaíocht agus tairiscint bia faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM11

Chun forbairt áiseanna turasóireachta, bonneagair agus cóiríochta inár mbailte, sráidbhailte agus ceantair thuaithe a chothromú le riachtanais na bpobal, an gá atá le soláthar tithíochta agus do shaoráidí feadh na bliana agus beogacht don daonra cónaitheach agus úsáid inbhuanaithe le linn na bliana de bhonneagar atá ann cheana ar nós bonneagar cóireála fuíolluisce.

Cuspóir TM12

A chinntiú go bhfuil forbairt nua turasóireachta inbhuanaithe ó thaobh úsáid acmhainní agus athléimneach ó thaobh athrú aeráide de.

Cuspóir TM13

Tacú agus forbairt a dhéanamh ar ár mbaile agus sráidbhailte agus láithreáin oidhreachta tuaithe lena n-áirítear ár dtránna chun críocha turasóireachta trí naisc a éascú le hiompar poiblí, féarbhealaí, gormbhealaí agus bonneagar gaolmhar faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM14

Tacú le forbairt thionscadail shonracha turasóireachta na Comhairle dá dtagraítear i Mír 7.4 den phlean seo agus i Straitéis Turasóireachta Chontae Loch Garman 2019-2023 faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóg, SEA, EIA agus na Creat-Treoracha Uisce agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil, agus na meicníochtaí maoinithe uile atá ar fáil a úsáid chun na tionscadail seo a chur chun cinn lena n-áirítear an Ciste Forbartha Athghiniúna Uirbí agus an Ciste Forbartha Athghiniúna Tuaithe.

7.6 Suíomhanna don Turasóireacht

Tá an straitéis um phleanáil spásúlachta dírithe ar fhorbairt turasóireachta a threorú chuig ár mbailte agus sráidbhailte. Cé go dtugann turasóireacht tuaithe poitéinseal suntasach don chontae, is ciallmhar go ndéantar bainistíocht chúramach uirthi chun na ceantair seo ar tháirgí turasóireachta iad féin a chosaint. Dá réir sin, déanfar forbairt turasóireachta i gceantair thuaithe a mheas go cúramach de réir na gculpóirí agus na n-eisceachtaí atá leagtha amach sa chaibidil seo, Caibidil 6 Straitéis Forbartha Eacnamaíochta agus Caibidil 12 Bainistíocht Cósta.

7.6.1 Turasóireacht i mBailte agus i Sráidbhailte

Soláthraíonn bailte agus sráidbhailte sa chontae raon díol spéise do thurasóirí, áiseanna agus seirbhísí agus is cinn scríbe iad féin a dtagann turasóirí chucu. Tá roinnt lonnaíochtaí sa chontae, ar nós lonnaíochtaí cósta Trá Ros Láir agus Baile na Cúirte, ag brath go mór ar an turasóireacht mar gheall ar a gcarachtar, a n-áit agus a suíomh agus freisin mar gheall ar an raon uathúil roghanna siamsaíochta, gníomhaíochta agus stíl mhaireachtála a thairgeann siad.

Spreagfaidh saoráidí turasóireachta inbhuanaithe, nuair a bheidh siad suite agus bainistithe i gceart agus go háirithe má tá siad furasta teacht orthu trí raon modhanna iompair, tréimhsí níos faide do chuairoteoirí, cuideoidh siad le séasúr na turasóireachta a leathnú agus cuirfidh

siad le beogacht na lonnaíochtaí i rith na bliana.⁴⁹ Maidir leis seo, ba cheart go mbeadh cóiríocht turasóireachta, ionaid chuairteoirí agus saoráidí tráchtála / miondíola a fhreastalaíonn ar earnáil na turasóireachta lonnaithe i mbailte agus sráidbhailte de ghnáth agus a fhorbairt le prionsabail an dearaidh uilíoch lena chinntiú go bhfuil siad inrochtana do chách. Cuideoidh sé seo le naisc láidre a chothú le raon earnálacha eacnamaíocha agus tráchtála eile agus an lonnaíocht óstach agus a phobal a chothú. Tá eisceachtaí ann nuair a bhreithneofar forbairtí turasóireachta lasmuigh de bhailte agus sráidbhailte. Pléitear na heisceachtaí seo i Mír 7.6.2 Turasóireacht Tuaithe-Bhunaithe, Mír 7.7.4 Ionaid agus Áiseanna Comhtháite agus Mír 7.7.5 Cóiríocht do Thurasóirí.

Cuspóir TM15

Éascú a dhéanamh ar éagsúlacht cóiríochta turasóireachta d'ardchaighdeán laistigh de bhailte agus sráidbhailte, faoi réir chomhlíonadh Alt 7.7.5 Cóiríocht do Thurasóirí agus Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe, agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM16

Chun forbairt nithe is díol spéise do thurasóirí agus forbairtí tráchtála agus miondíola a bhaineann le turasóirí a éascú ar nós ceardaíocht agus dearadh agus siopaí bia ceardaí, atá oiriúnach ó thaobh scála agus dearaidh dá bhaile óstach nó sráidbhaile.

Cuspóir TM17

Acmhainn turasóireachta an chontae a fhorbairt agus a uasmhéadú trí leathnú iomchuí na nithe is díol spéise, na saoráidí agus an bhonneagair turasóireachta inbhuanaithe atá inrochtana go huilíoch a éascú i mbailte agus sráidbhailte agus cosaint an chomhshaoil a chinntiú agus faoi réir chomhlíonadh an ghnáthphleanála agus critéir chomhshaoil.

---

⁴⁹Fáilte Ireland-Treoir maidir le Turasóireacht Inbhuanaithe (2016).

7.6.2 Turasóireacht Tuaithe-Bhunaithe

Tá acmhainneacht ollmhór ag tairbhí eacnamaíocha na turasóireachta tuaithe agus forbairt leanúnach na hearnála seo geilleagair áitiúla a athbheochan, deiseanna fostaíochta a sholáthar don phobal feirmeoireachta agus cáilíocht beatha na bpobal tuaithe a fheabhsú.

Leanfaidh an Chomhairle de thacaíocht a thabhairt do thionscadail turasóireachta tuaithe i gcás ina mbaineann sé le gabháltas tuaithe a úsáid agus taitneamh a bhaint as acmhainn tuaithe agus go bhfuil sé oiriúnach ó thaobh scála don suíomh tuaithe.

Sa mhéid seo a leanas, tugtar treoir ar na cineálacha gabháltas talún agus áitreabh a d'fhéadfaí a mheas d'fhorbairt turasóireachta tuaithe:

- Maidir le tionscadail agra-thurasóireachta / éagsúlú feirme gabháltas feirme ar a laghad de 10ha.
- Maidir le turasóireacht a bhaineann le heachaíocht, feirm eachaíochta ar a laghad de 10ha.
- Maidir le ceardaíocht adhmaid, ba cheart an t-adhmad a fhoinsiú ar an láithreán (gabháltas foraoisithe seanbhunaithe) nó a fhoinsiú gar don láithreán. Samhlaítear saoráidí den sórt sin ar scála ceardaíochta agus ní ar mhonarú adhmaid tráchtála.
- I measc samplaí eile de ghabháltas oiriúnacha tá teach contae le foirgnimh lasmuigh agus gairdíní múrtha
- Áitreabh aonair ar feadh Féarbhealaigh cosúil le teaghais thraidisiúnta, foirgneamh nó foirgneamh feirme as a bhfuil sé beartaithe seirbhís a sholáthar d'úsáideoirí féarbhealaigh agus do thurasóirí eile cosúil le caifé, fruiliú rothair nó siopa ceardaíochta.

Breithneoidh an Chomhairle gach togra ar bhonn cás ar chás. Caithfidh an acmhainn / táirge turasóireachta tuaithe a bheith suite ar an láithreán, nó cóngarach don láithreán agus caithfidh an scála a bheith ar cóimhéid leis an áitreabh. Ní mór a thaispeáint nach ndéanann an fhorbairt a bheartaítear drochthionchar ar charachtar tuaithe, ar cháilíocht an chomhshaoil agus ar thaitneamhacht an cheantair thuaithe.

I gcás go moltar síneadh a chur le tionscadal údaraithe atá ann cheana, breithneoidh an Chomhairle an bhfuil an méadú beartaithe ar scála agus diansaothrú úsáide fós oiriúnach dá shuíomh tuaithe, an tionchar ar an gcomhshaol agus taitneamhacht chónaithe nó cibé acu mar gheall ar scála méadaithe agus diansaothrú, foinsiú ionchur agus líon na bhfostaithe, giniúint tráchta dhéanfaí é a athlonnú níos iomchuí go tailte criosaithe laistigh de bhaile nó sráidbhaile.

Aithnítear gur féidir áiseanna turasóireachta áirithe atá suite i gceantair thuaithe a sholáthar mar fhorbairt neamhspleách, agus go bhféadfadh úsáidí coimhdeacha a bheith ag teastáil (e.g. caifé, bialann, siopa) d'fhonn inmharthanacht fadtéarmach na saoráide turasóireachta a chinntiú. Ní cheadófar úsáidí breise ach amháin i gcásanna ina ndéantar an úsáid bhreise a chomhtháthú le príomhúsáid an láithreáin agus go bhfuil sé ceangailte leis mar shaoráid turasóireachta, agus i gcásanna ina bhfuil an Chomhairle sásta go bhfuil an úsáid bhreise coimhdeach le príomhúsáid an láithreáin mar áis turasóireachta. Beidh an úsáid bhreise suite cóngarach don tsaoráid turasóireachta, agus bainfidh sí leas as bonneagar agus seirbhísí comhroinnte, a mhéid is féidir.

Breithneofar tograí lena n-áirítear cóiríocht turasóireachta a sholáthar i gceantar tuaithe i gcomhthéacs Mír 7.7.5 Cóiríocht Turasóireachta, Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe agus Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta. Ní bhreithneoidh an tÚdarás Pleanála go fabhrach ar thograí chun aonad cónaithe a thiontú, a deonaíodh/a úsáideadh roimhe seo mar árasán do mhaimeo/aonad féin chuimsitheach lena áitiú ag garghaol (bíodh sé údaraithe nó ná bíodh) le húsáid mar chóiríocht turasóireachta.

Cuspóirí Turasóireachta Tuaithe-Bhunaithe

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM18

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt na forbartha turasóireachta tuaithe faoin áit a bhfuil sí de réir Mír 7.6.2 agus i gcás ina mbeartaítear gníomhaíochtaí nideoige a fhorbairt, mar shampla gníomhaíochtaí a bhaineann le bia (go háirithe táirgí breisluacha), foraoiseacht (amhail táirgí adhmaid), ceardaíocht, éiceathurasóireacht agus agra-thurasóireacht, (mar

shampla breithneofar cóiríocht tí feirme)⁵⁰ , feirmeacha oscailte, laethanta saoire feirme, tearmainn sláinte⁵¹ gníomhaíochtaí eachaíochta lena n-áirítear cosáin droichid, laethanta saoire faire éan, teagasc péintéireachta / grianghrafadóireachta, turasóireacht slatiascaireachta, staidéir allamuigh agus cnocadóireacht) i gcás nach mbainfidh forbairt den sórt sin ó thaitneamhacht amhairc agus tuaithe an cheantair agus faoi réir gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM19

Cead a thabhairt do mholtaí tionscadal turasóireachta tuaithe atá bunaithe ar acmhainní tuaithe a leathnú i gcás go bhfanfaidh scála agus déine na húsáide agus an tionscadail oiriúnach dá shuíomh tuaithe agus i gcás nach mbainfidh sé ó charachtar tuaithe, conláistí, taitneamhachtaí cónaithe nó acmhainn chomhshaoil an cheantair agus faoi réir gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Breithneofar tograí lena n-áirítear cóiríocht turasóireachta a sholáthar i gcomhthéacs Mír 7.7.5 Cóiríocht Turasóireachta, Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe agus Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta.

7.6.3 Turasóireacht i gCeantair Chósta

Tá sé mar aidhm ag Straitéis Turasóireachta Chontae Loch Garman eispéireas comhaimseartha cósta a fhorbairt. Ba cheart a fhorbairt agus a chur chun cinn, ag tógáil ar bhailte agus sráidbhailte cósta Loch Garman, cóiríocht cois trá, gormbhealaí agus glabhealaí, tiomántáin agus siúlóidí cósta (mar shampla Siúlóidí Cósta Slí Carman), gníomhaíochtaí uisce agus spóirt ar talamh, raon na n-oileán atá inrochtana ar thurais lae, tearmainn dúlra agus fhiadhúlra, tairiscint bia agus dí agus cultúr agus an tairiscint athnuaite. Cé gur cheart tairiscint chósta Loch Garman a fhorbairt agus a chur chun cinn ionas go mbainfidh raon leathan cinn scríbe agus pobail leas as, beidh sé tábhachtach freisin

---

⁵⁰Breithneofar tograí lena n-áirítear cóiríocht turasóireachta a sholáthar i gcomhthéacs na Míre 7.7.5 Cóiríocht do Thurasóirí sa chaibidil seo agus i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe

⁵¹Ní chuimsítear óstán anseo.

roinnt soilse ceannródaíocha a fhorbairt laistigh den eispéireas a thairgeann Baile na Cúirte, Currach Cló, Ros Láir, Cé na Cille Móire agus Leithinis Rinn Duáin a bhfuil béim ar leith curtha orthu.

Tá ról tábhachtach ag gnáthóga cósta agus gnéithe cosúil le bogaigh agus dumhcha fásra i bhfaoiseamh tuile, ag cosaint ó chreimeadh cósta agus tá siad tábhachtach iontu féin. Is féidir le forbairt turasóireachta agus gníomhaíocht ghaolmhar dochar a dhéanamh do ghnéithe, gnáthóga agus speicis den sórt sin. Déanfar forbairt sa todhchaí ar cheantair chósta a bhainistiú go cúramach chun a chinntiú go ndéanfar carachtar na gceantar seo a chosaint agus a fheabhsú agus a n-acmhainneacht eacnamaíoch a bhaint amach agus a uasmhéadú. Tugann Caibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta aghaidh ar fhorbairt sa chrios cósta lena n-áirítear forbairt turasóireachta laistigh de, agus lasmuigh de, lonnaíochtaí atá ann cheana, ag tránna agus cuanta i gceantair chósta. Treoróidh an Chomhairle forbairt turasóireachta, lena n-áirítear cóiríocht turasóireachta, chuig lonnaíochtaí atá ann cheana sa chrios cósta ach amháin i gcás eisceachtaí áirithe a leagtar amach sa chaibidil sin.

Cuspóir TM20

Breithniú a dhéanamh ar thograí le haghaidh turasóireachta sa chrios cósta faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus de réir na gculpóirí suímh agus cuspóirí eile i gCaibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta agus Caibidil 6 Forbairt Eacnamaíochta agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM21

Toirmiscear forbairt turasóireachta a laghdódh go mór oidhreacht nádúrtha, taitneamhacht radhairc agus áineasa agus luach eacnamaíoch chósta agus cheantair chósta an chontae.

Cuspóir TM22

A chinntiú nach mbíonn tionchar suntasach ag forbairt nó gníomhaíocht turasóireachta ar ghnáthóga cósta, speicis agus gnéithe cosúil le bogaigh agus dumhcha fásra a bhfuil ról tábhachtach acu i bhfaoiseamh tuile, i gcosaint ó chreimeadh cósta agus atá tábhachtach iontu féin.

Cuspóir TM23

A chinntiú go ndéantar forbairt turasóireachta i gceantair chósta a dheardh go híogair agus go ndéantar machnamh ar radhairc ó bhealaí radhairc, cosáin agus conairí agus ó na bealaí iompair farraige a bhfuil an-tóir orthu.

Cuspóir TM24

Forbairt a éascú a chuirfeadh feabhas ar acmhainneacht turasóireachta agus líon na dturasóirí, mar shampla muiríní, slatiascaireacht mhara, seoltóireacht, gníomhaíochtaí eachtraíochta mara, tumadóireacht agus surfáil agus cothú trá ag láithreacha oiriúnacha de réir na caibidle seo agus Chaibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta agus faoi réir chomhlíonadh an Treoir maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM25

Éascú a dhéanamh ar fhorbairt agus ar shaoráidí chun tacú le turasóireacht turais i gCalafort Ros Láir agus sa chontae.

Cuspóir TM26

Breithniú cúramach a dhéanamh ar fhorbairtí turasóireachta a dhéanfadh idirghníomhú le gníomhaíochtaí agus úsáidí muirí eile, agus le cosc a chur ar fhorbairt a mbeadh tionchar míchuí aici ar iascaigh, bia mara, iompar nó úsáidí mara tábhachtacha eile.

Cuspóir TM27

Chun forbairt an bhonneagair a spreagadh cosúil le calafoirt chun críocha tráchtála agus go mbíonn comhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthphleanáil agus critéir chomhshaoil.

7.7 Forbairtí Sonracha Turasóireachta

7.7.1 Turasóireacht Gníomhaíochta agus Eachtraíochta

Aithníonn an Plean Gníomhaíochta um Fhorbairt Tuaithe 'Ár nAcmhainn Tuaithe a Bhaint Amach' acmhainneacht na turasóireachta gníomhaíochta cur le fás eacnamaíoch i gceantair thuaithe. Deirtear sa Phlean 'gur earnáil fáis lárnach í an turasóireacht eachtraíochta faoin

aer ar fud an domhain agus aithníodh í mar thosaíocht do thurasóireacht na hÉireann sna blianta amach romhainn'. Soláthraíonn forbairt agus cur chun cinn na hearnála seo deiseanna fáis, i gceantair thuithe go háirithe, trí ghnóthaí a éascú chun na sócmhainní turasóireachta ina gceantar féin a ghíaráil ar bhealach inbhuanaithe chun tacú le gníomhaíochtaí áineasa. I Loch Garman soláthraíonn gníomhaíochtaí ar nós curachóireacht, spóirt uisce, rothaíocht, slatiascaireacht, conairí siúlóide, agus rianta siúil sléibhe m.sh. na Staighrí Dubha (i gcomhairle le Coillte agus úinéirí talún eile), tránna áille agus aibhneacha go leor deiseanna le haghaidh turasóireachta gníomhaíochta.

Glasbhealaí / Bealaí Taistil Ghníomhacha

Soláthraíonn Glasbhealaí / Bealaí Taistil Ghníomhacha bealaí áineasa le húsáid ag cuairteoirí agus cónaitheoirí agus spreagann agus cuireann siad chun cinn siúlóide agus rothaíochta i dtimpeallacht shábháilte agus rialaithe. Is sócmhainn turasóireachta suntasach iad freisin agus cruthaíonn siad deiseanna chun fiontair nua a fhorbairt agus gnólachtaí seachthairbhe ar a mbealaí chun freastal ar riachtanais na gcuairteoirí agus na gcónaitheoirí. Díreoidh an Chomhairle ar shráidbhailte a fhorbairt agus naisc le díol spéise eile ar na bealaí seo ar nós Tinteirn, Rinn Duáin agus Oileán Bhanú.

Tá sé mar aidhm ag Plean Fiontar Réigiúnach an Oirdheiscirt go 2020 líonra féarbhealaigh a fhorbairt a fheidhmeoidh mar tháirge turasóireachta idirnáisiúnta ar ardchaighdeán, a fhéadfaidh nasc a dhéanamh freisin leis an raon leathan eispéireas áineasa, cultúrtha agus oidhreachta sa réigiún atá mar chuid de Shean-Oirthear na na hÉireann. Bhunaigh agus chuir na húdaráis áitiúla sa réigiún Oifig Tionscadail Réigiúnach ar bun chun an straitéis d'fhorbairt an Líonra Glasbhealaigh / Gormbhealaigh réigiúnaigh a chur i bhfeidhm.

Tá an Chomhairle ag pleanáil ceithre féarbhealach/bhealach taistil ghníomhaigh don chontae faoi láthair:

1. Féarbhealach Ros Láir go Port Láirge. Bealach rothaíochta agus siúlóide easbhóthair a bheidh anseo ó Chalafort Ros Láir go Cathair Phort Láirge agus a thabharfaidh isteach sráidbhailte Chill Ruáin; Ros Láir, Cill Fhionnóg, Maigh Ghlas, Baile an Droichid, Droichead Eoin. Nascfaidh sé le tionscadal Glasbhealach Bhaile Ros Mhic Thriúin.

2. Glasbhealach Bhaile Ros Mhic Thriúin go Phort Láirge lena n-áirítear an Droichead Dearg-An Mainséar. Is comhthionscadal é seo le húdaráis áitiúla Chill Chainnigh agus Phort Láirge.
3. Glasbhealach Bhaile Loch Garman go Trá Ros Láir. Is tríd an Slaba Theas a dhéanfar é seo.
4. Glasbhealach Bhaile Loch Garman go Currach Cló - bealach críochnaitheach á mheas.

Cuirfidh an Chomhairle úsáid iarnróid as úsáid mar ghlasbhealaí chun cinn. Cinnteoidh an Chomhairle, áfach, go ndéanfar na forbairtí seo a dhearadh ar bhealach nach mbeidh coinbhleacht, nó dochar, d'athoscailt na n-iarnród seo sa todhchaí mar thoradh orthu. Tacaítear leis an gcur chuige seo san SSER a thugann breac-chuntas ar an ngá atá le hailínithe líne iarnróid as úsáid a chosaint le húsáid a d'fhéadfadh a bhaint astu sa todhchaí, mar shampla tiontú go féarbhealaí ach ba cheart go gceadódh forbairt féarbhealaí nua feadh iarnróid as úsáid d'úsáid iarnróid sa todhchaí más indéanta níos déanaí.

Cuireann dhá ghlasbhealach (Uimh. 3 agus Uimh. 4) saincheisteanna i láthair maidir le tionchair fhéideartha ar SACanna agus SPAnna agus ní féidir leis na tionscadail seo dul ar aghaidh ach má chomhlíonann siad forálacha na Treorach maidir le Gnáthóga. Ní leanfar leis na tionscadail seo ach amháin más féidir saincheisteanna den sórt sin a réiteach go sásúil tar éis AA agus EIA ag leibhéal an tionscadail.

Gormbhealaí

Tá an cumas ag uiscebhealaí intíre sa chontae cur leis an táirge turasóireachta i bhfianaise a luach áineasa, aeistéitiúil agus éiceolaíoch. Tairgeann uiscebhealaí raon éagsúil gníomhaíochtaí ó bhealaí siúlóide, cadhcála, bádóireachta, slatiascaireachta agus éanbhreathnú. Tá baint ghníomhach ag an gComhairle le forbairt 'Conair Ghormbhealaigh' faofa agus brandáilte ar, agus feadh, aibhneacha sa chontae a thugann rochtain ar ghníomhaíochtaí eile cosúil le rothaíocht, siúlóid, curachóireacht. Tá staidéir féidearthachta á ndéanamh ar ghormbhealach na Sláine ó Bhaile Inis Córthaidh go Baile Loch Garman. D'fhéadfaí an gormbhealach seo a leathnú go Bun Clóidí, nuair is féidir. Beidh aon togra den

sórt sin faoi réir Measúnú Cuí de réir cheanglas Threoir maidir le Gnáthóga an AE chun cosaint agus caomhnú gach SAC agus SPA ainmnithe a chinntiú.

Sainchuspóirí Forbairtí Turasóireachta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM28

Foirmeacha gníomhaíochta agus turasóireachta mara inbhuanaithe agus iomchuí a spreagadh agus a éascú i mbailte, sráidbhailte agus ceantair thuaithe trí ghlásbhealaí, gormbhealaí agus deiseanna áineasa eile a fhorbairt mar chonairí siúlóide, spóirt uisce, ionaid ghníomhaíochta lasmuigh agus laistigh, faoi réir chomhlíonadh na cuspóirí suímh agus cuspóirí eile an phlean seo, agus faoi réir Measúnachta Cuí de réir cheanglas Threoir maidir le Gnáthóga an AE cosaint agus caomhnú gach SAC agus SPA ainmnithe a chinntiú.

Cuspóir TM29

A chinntiú nach gcuireann an fhorbairt féarbhealaí/bealaí taistil ghníomhaigh ar feadh iarnróid nach bhfuil in úsáid agus nach ndéanann dochar d'athoscailt do ghluaiseacht inbhuanaithe lasta agus/nó taistil do phaisinéirí sa todhchaí.

Cuspóir TM30

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt áiseanna agus gnóthaí moltacha ar scála beag feadh féarbhealaí, gormbhealaí agus conairí siúlóide ar nós fruiliú rothar, caiféanna, siopaí ceardaíochta agus dearaidh, tithe tábhairne agus bialanna faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil. Ba cheart go mbeadh na háiseanna agus na gnóthaí seo suite laistigh de lonnaíochtaí atá ann cheana ionas go mbeidh rochtain éasca ag úsáideoirí na mbealaí / na gconairí agus ag an bpobal i gcoitinne orthu. Tabharfar aird freisin ar úsáid foirgneamh traidisiúnta agus talmhaíochta chun críocha tráchtála ar na bealaí seo de réir Mír 7.6.2 Turasóireacht Tuaithe-Bhunaithe.

Cuspóir TM31

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt saoráidí páirceála ag pointí iontrála / imeachta ainmnithe feadh féarbhealaigh agus gormbhealaí, faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM32

Soláthar áiseanna turasóireachta bunaithe ar ghníomhaíochtaí lasmuigh a éascú a shíneann séasúr na turasóireachta. Tabharfar aird ar an gcineál seo forbartha i gceantair thuaithe ina bhfuil an fhorbairt oiriúnach don suíomh tuaithe, oiriúnach ó thaobh scála don suíomh tuaithe agus faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus le gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil. Féadfaidh an tÚdarás Pleanála machnamh a dhéanamh ar shaoráidí faoi dhíon a sholáthar sa chás go bhfuil sé coimhdeach le saoráid turasóireachta bunaithe ar ghníomhaíochtaí lasmuigh agus go gcomhlánaíonn siad iad. Beidh tograí maidir le cóiríocht choimhdeach turasóireachta a sholáthar faoi réir Mír 7.7.5 agus na gculpóirí a ghabhann leo.

Cuspóir TM33

Forbairt gníomhaíochtaí nua agus leathnaithe lasmuigh a éascú agus a spreagadh ar nós bealaí rothaíochta, conairí siúlóide (lena n-áirítear sna Staighrí Dubha i gcomhairle le Coillte agus úinéirí talún eile), siúlóireacht sléibhe, éanbhreathnú, spóirt uisce agus curachóireacht. Breithneofar suíomh na bhforbairtí seo ar bhonn cás ar chás, ag féachaint do chineál an togra, a háit agus a shuíomh, a scála, an poitéinseal le haghaidh tionchair ar an gceantar tuaithe óstaigh agus taitneamhachtaí cónaithe agus an comhshaoil agus faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM34

Tacú agus forbairt a dhéanamh ar bhonneagar a bhaineann le turasóireacht a bhaineann le huiscebhealaí intíre, faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM35

Chun a chinntiú go mbaintear amach acmhainn áineasa iomlán na Sláine agus na Bearú agus aird á tabhairt ar aidhmeanna agus cuspóirí an Phlean Náisiúnta um Bainistíocht Abhantraí (2018 - 2021) agus faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM36

An radharc agus na radharcanna a chosaint ar uiscebhealaí ó fhorbairt mhíchuí a bhainfeadh ó thaitneamhacht na n-uiscebhealaí.

7.7.2 Turasóireacht Ghnó

Tá Loch Garman suite go straitéiseach, tá naisc bóthair agus iarnróid ar ardchaighdeán aici a chuireann ar chumas an chontae leas a bhaint as an margadh comhdhála agus imeachtaí atá ag dul i méid. Is factóir ríthábhachtach freisin go bhfuil roinnt óstáin mhóra ann chun a bheith in ann imeachtaí ar mhórscála a éascú. Leanfaidh an Chomhairle ag obair le hóstáin ar fud an chontae a thairgeann saoráidí comhdhála chun a chinntiú gur féidir leo acmhainn na hearnála seo a uasmhéadú. Cuireann turasóireacht ghnó go leor seachtháirgí féideartha ar fáil don cheantar áitiúil agus don gheilleagar agus tá sé tábhachtach go dtacaíonn margaíocht agus cur chun cinn na n-óstán seo le gníomhaíochtaí agus saoráidí turasóireachta áitiúla.

Cuspóirí Turasóireachta Gnó

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM37

Tacú le forbairt saoráidí comhdhála ag láithreacha oiriúnacha i mbailte agus i sráidbhailte mar bhealach chun gnó agus turasóireacht a mhealladh faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar phleanála agus comhshaoil.

7.7.3 Na hEalaíona Cruthaitheacha, Cultúr agus Turasóireacht Bia

Baineann gach duine, idir chónaitheoirí agus chuariteoirí, taitneamh as na healaíona agus an cultúr cruthaitheach, ó na hamharcealaíona, amharclann, ceol agus damhsa go ceoldráma agus scannán. Gineann na healaíona agus an cultúr cruthaitheach ioncam suntasach eacnamaíochta don chontae, go díreach agus indéach araon, agus soláthraíonn sé deiseanna fostaíochta éagsúla.

Tá réimse éagsúil áiseanna ealaíon agus cultúrtha sa chontae go háirithe an an tÁras Náisiúnta Ceoldrámaíochta ina bhfuil Féile Ceoldrámaíochta Loch Garman, Ionad Ealaíon Loch Garman, amharclanna sna príomhbhailte, dánlanna ealaíne, Scoil Ealaíne agus Deartha Ghuaire, leabharlanna, músaem agus pictiúrlanna. Tá pleananna ann an tairiscint seo a leathnú lena n-áirítear athfhorbairt Theach Mhargaidh Ghuaire agus athchóiriú ar Ionad Ealaíon Loch Garman. Tá sé molta ag forbairt Wharf i mBaile Loch Garman ionad ilúsáide cultúrtha agus imeachta a chur ar fáil freisin.

Tá Loch Garman comhchiallach freisin le féilte agus imeachtaí a chuimsíonn téamaí éagsúla lena n-áirítear muirí, bia, litríocht agus ceol a sholáthraíonn deiseanna d'ealaíontóirí, do cheoltóirí agus do léiritheoirí bia a gcuid buanna agus táirgí a thaispeáint.

Tá an Chomhairle, i gcomhpháirtíocht le hÉire Ildánach, ag cur Loch Garman chun cinn mar shuíomh scannáin, ag díriú ar chuideachtaí scannáin náisiúnta agus idirnáisiúnta. Tá acmhainneacht eacnamaíoch breisluacha ag forbairt thionscal na scannán don chontae trí chonairí / bealaí scannáin a fhorbairt bunaithe ar shuíomhanna scannáin sa chontae, mar shampla, 'Brooklyn' i mBaile Inis Córthaidh agus 'Saving Private Ryan' ag Trá Churrach Cló.

Tá Fáilte Ireland ag cur forbairt na turasóireachta bia chun cinn bunaithe ar fhís 'go n-aithneoidh cuairteoirí Éire as eispéiris bhia a mhúsclaíonn mothú uathúil áite, cultúir agus fáilteachais'. Tá Loch Garman comhchiallach le táirgeadh bia ar ardchaighdeán agus tá cáil an-mhaith air i réimsí an agraibhia, an bhia mara, an táirgeachta bia ceardaí, agus le déanaí grúdlanna ceardaíochta. Bunaíodh Wexford Food Family in 2011 chun Loch Garman a chur chun cinn mar bhranda bia go háitiúil, go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta. Reáchtálann an contae féilte bia gach bliain ag taispeáint agus ag cur chun cinn an tionscail bhia áitiúil. Tá

deis ann rian brandáilte bia agus dí a forbairt a d'fhéadfadh a bheith ar leithligh ó chonairí seanbhunaithe eile sa chontae, nó a chomhlánú.

Cuspóirí na nEalaíon Cruthaitheach, Cultúir agus Turasóireachta Bia

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM38

Oidhreacht ealaíne, chultúrtha agus stairiúil an chontae a chosaint agus leathnú agus forbairt saoráidí mar lárionaid léirmhínitheacha atá oiriúnach ó thaobh scála, suímh agus dearaidh agus atá suite go hoiriúnach in aice le suíomhanna spéisiúla a éascú, faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM39

Na nithe Ealaíon, cultúir agus oidhreachta a forbairt ar fud an chontae i gcomhar le Fáilte Ireland, Turasóireacht Éireann, an Chomhairle Oidhreachta, an OOP, an Chomhairle Ealaíon, Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra agus príomhpháirtithe leasmhara eile.

Cuspóir TM40

Éascú a dhéanamh ar forbairt áiseanna turasóireachta agus bonneagair ar scála cuí, deartha agus suite go cuí a bhaineann le tionscal na scannán, lena n-áirítear conairí / bealaí scannáin, comharthaíocht agus díol spéise do chuairoteoirí.

Cuspóir TM41 Breithniú a dhéanamh ar forbairt gníomhaíochtaí a bhaineann le turasóireacht bia ar nós margaí feirmeoirí áitiúla, táirgeoirí bia ceardaí, grúdlanna ceardaíochta agus drioglanna agus forbairt Chonair Bia Loch Garman a éascú i gcomhar le conairí brandáilte eile. Díreofar na forbairtí seo ar bhailte agus sráidbhailte agus ní bhreithneofar iad ach i gceantair thuithe ina bhfuil siad ceangailte le háitreabh atá ann cheana agus le hacmhainn tuaithe agus nuair is iomchuí ó thaobh scála leis an suíomh tuaithe agus faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil. Sa chás go

moltar leathnú de réir scála tionsclaíoch agus/nó nach ndéanfar an forbairt a threorú beidh talamh criosaithe ann a thuilleadh.

Cuspóir TM42

Tacú le féilte agus imeachtaí cultúrtha atá ar siúl sa chontae agus forbairt féilte agus imeachtaí nua a chur chun cinn chun achomharc a dhéanamh chuig raon cuairteoirí éagsúla agus chun próifíl an chontae mar cheann scríbe turasóireachta tábhachtach a mhéadú.

7.7.4 Ionaid agus Áiseanna Comhtháite

Aithníonn an Chomhairle go bhféadfadh go mbeadh suíomh lasmuigh de na lonnaíochtaí atá ann cheana, mar shampla, cúrsaí gailf, de dhíth ar chineálacha áirithe forbartha turasóireachta, mar gheall ar a nádúr nó a scála féinchiomsitheach. Déanfar forbairtí den sórt sin, agus a gceanglas lonnú lasmuigh de lonnaíochtaí atá ann cheana, a mheas ar bhonn cás ar chás ag féachaint dá scála, nádúr, oiriúnacht láithreáin agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Déanfaidh an Chomhairle machnamh ar forbairt líon teoranta coimpléasc comhtháite turasóireachta/fóillíochta/áineasa ag láithreacha oiriúnacha sa chontae. Ní mór a thaispeáint go bhfuil an forbairt ag brath ar acmhainn áitiúil atá ann cheana nó go léirítear tréith uathúil láithreáin nó riachtanas sáraitheach don forbairt ag an áit sin. Caithfear an úsáid a dhearadh chun meas a thabhairt ar charachtar an cheantair agus ar aon ghnéithe oidhreachta nádúrtha nó tógtha atá ann ar an láithreán. Níor cheart go mbainfeadh an togra ó charachtar agus cháilíocht fhoriomlán shuíomh an láithreáin.

D'fhéadfadh roinnt úsáidí seo a leanas a bheith i gcoimpléasc comhtháite turasóireachta/fóillíochta/áineasa: óstáin agus áiseanna gaolmhara, áiseanna sláinte /spá/folláine, bialann/caifé, ionad comhdhála, cúrsa gailf, ionad eachaíochta, cosáin dúlra, cosáin siúil, cúrsaí fálróid, saoráid uisce laistigh/lasmuigh, saoráid iascaireachta, músaeim/dánlanna agus áiseanna gaolmhara. Caithfidh mais chriticiúil gníomhaíochtaí a bheith ag an bhforbairt chun a chinntiú gur saoráid turasóireachta ceann scríbe í féin-leordhóthanach agus nach ndéanfar í a forbairt ar bhealach chéimiúil.

D'fhéadfadh go mbeadh méid beag cóiríochta turasóireachta coimhdeach agus miondíola fóillíochta san áireamh i gcoimpléasc den sórt sin. Caithfidh an coimpléasc a bheith ina díol spéise suntasach ann féin chun cóiríocht turasóireachta agus úsáidí miondíola fóillíochta a éileamh. Beidh na húsáidí seo teoranta sa scála/chandamach atá incheadaithe agus caithfidh siad a bheith coimhdeach leis an áis agus lena húsáid. Is chun críocha turasóireachta amháin a úsáidfear an chóiríocht turasóireachta, ní cheadófar í a úsáid mar áitribh bhuna, beidh sí ar fáil le haghaidh ligin ghearrthearmaigh amháin agus coinneofar í faoi úinéireacht cuideachta aonair agus ní dhíolfar ina haonar í.

Caithfidh an forbairt a bheith bunaithe ar mháistirphlean comhtháite agus cuimsitheach agus caithfear plean gnó agus saoráidí agus cóiríocht a choinneáil faoi úinéireacht aonair. Teastóidh iarratas pleanála foriomlán don choimpléasc iomlán le tograí, nuair is iomchuí, le haghaidh:

- Áiseanna nádúrtha ar an láithreán a choimeád/ a chaomhnú,
- Na struchtúr oidhreachta ar an láithreán a choimeád/ a chaomhnú,
- Nádúr oscailte na dtailte a choinneáil,
- Tírdhreachú suntasach agus iomchuí ar an láithreán,
- Naisc fhisiciúla, lena n-áirítear bealaí rothaíochta agus / nó cosáin leis an lonnaíocht is gaire, agus
- Comhaontú céimnithe go bhforbrófar an tarraingt / saoráid turasóireachta roimh nó ag an am céanna le haon chóiríocht choimhdeach do thurasóirí nó miondíol fóillíochta.

Cuspóirí Ionaid Saoire agus Áiseanna Comhtháite

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM43

Forbairt ionad saoire agus taitneamhachtaí a bhaineann le turasóirí i mbailte agus sráidbhailte a éascú, faoi réir comhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM44

Breithniú a dhéanamh ar leathnú ionad saoire agus taitneamhachta atá ann cheana maidir le turasóireacht i gcás nach bhfuil sé lasmuigh de lonnaíocht ach sa chás go bhfuil an moladh chun an tairiscint turasóireachta / fóillíochta / áineasa a leathnú ar cóimhéid le scála foriomlán an ionaid saoire agus go bhfuil sé oiriúnach don áit sin. Ní mór don togra chun síneadh Mír 7.7.4 a chomhlíonadh, más ábhartha, agus tá sé faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil. Ní bhreithneoidh an Chomhairle ach ar chóiríocht choimhdeach do thurasóirí a sholáthar sa chás go bhfanann sí faoi réir na tairisceana turasóireachta / fóillíochta / áineasa iomláine. Go ginearálta, beidh gá le feabhsú comhréireach ar na taitneamhachtaí agus na saoráidí saoire in éineacht le soláthar cóiríochta nua. Déanfar soláthar cóiríochta do thurasóirí ar an láithreán a mheas ar bhonn cás ar chás agus de réir Mír 7.7.4.

Cuspóir TM45

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt ionad agus taitneamhachtaí nua a bhaineann le turasóirí agus forbairt a dhéanamh ar líon teoranta coimpléasc comhtháite turasóireachta / fóillíochta / áineasa agus ionaid saoire agus taitneamhachtaí lasmuigh de na lonnaíochtaí atá ann cheana féin nuair a léirítear go bhfuil an fhorbairt ag brath ar acmhainn áitiúil atá ann cheana nó tréith uathúil láithreáin nó i gcás ina léirítear riachtanas sáraitheach don fhorbairt ag an áit sin. Ní mór don fhorbairt a bheith i gcomhréir le Mír 7.7.4 agus faoi réir chomhlíonadh na Treorach maidir le Gnáthóga agus gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

7.7.5 Cóiríocht do Thurasóirí

Tá soláthar cóiríochta turasóireachta d'ardchaighdeán tábhachtach do chuairoteoirí agus spreagfaidh sé tréimhse chónaithe níos faide sa chontae.

Ba chóir go mbeadh cóiríocht do thurasóirí lonnaithe i mbailte agus sráidbhailte d'fhonn a bheith gar do sheirbhísí, iompar poiblí agus taitneamhachtaí.

Mar sin treoróidh an Chomhairle cóiríocht nua do thurasóirí lena n-áirítear óstáin, tithe aíochta, brúnna, Leaba agus Bricfeasta agus tithe saoire chuig bailte agus sráidbhailte, ach amháin na heisceachtaí a leagtar amach sa chuid seo, Mír 7.6.2 Turasóireacht agus Cuspóirí Tuaithe TM44 agus 45 i Mír 7.7.4 Ionaid agus Áiseanna Comhtháite.

Caithfidh tograí le haghaidh cóiríochta do thurasóirí i mbailte agus i sráidbhailte a bheith comhréireach ó thaobh méide, oiriúnach ó thaobh scála, suímh agus dearaidh dá lonnaíocht óstach. Breithneoidh an Chomhairle tionchair charnacha freisin agus ní bhreithneoidh sí tograí as a dtiocfaidh iomadú na húsáide seo i lonnaíocht. Cé go mbeidh foirm na forbartha ag brath ar fhoirm na forbartha sa lonnaíocht, go ginearálta díspreagfaidh an Chomhairle tithe saoire aonair ar láithreáin mhóra i bhfabhar forbairt dhlúth a dhéanamh ar shráideanna agus áiteanna de réir Chaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte.

I gcás athrú beartaithe ar úsáid ó chóiríocht chónaithe go cóiríocht turasóireachta, cuirfidh an Chomhairle roinnt fachtóirí san áireamh, lena n-áirítear an criosú úsáide talún is infheidhme (más ábhartha), cibé an bhfuil an láithreán suite laistigh de Chríos Brú Cíosa ainmnithe, más rud é tá éileamh buan ar thithíocht aitheanta (ar cíos nó ar cheannach) sa lonnaíocht mar a shainaithnítear in Imleabhar 9 Straitéis Tithíochta, an leibhéal cóiríochta turasóireachta atá ann cheana agus oiriúnacht na cóiríochta turasóireachta sa lonnaíocht áirithe sin. Pléitear é seo a thuilleadh i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

Cóiríocht Teach Feirme

Maidir le cóiríocht turasóireachta i gceantair thuaithe, breithneoidh an Chomhairle go fabhrach ar thograí chun cóiríocht turasóireachta féinfhreastail a fhorbairt ar ghabháltas feirme mar chuid de thionscadal éagsúlú feirme. Is féidir an chóiríocht seo a sholáthar trí leathnú ar an teach feirme atá ann cheana nó trí úsáid a bhaint as áitribh / struchtúir eile atá ann cheana ar ghabháltas na feirme. Ní bhreithneoidh an Chomhairle ar fhorbairt foirgneamh nua ach amháin nuair a léiríodh nach roghanna inmharthana iad seo. Beidh aon fhorbairt tógála nua cóngarach don teach feirme atá ann.

‘Árasáin Mhuintire’ / Aonaid Féin chuimsitheacha a thiontú go Cóiríocht Turasóireachta i gCeantair Tuaithe

I bhfianaise nádúr beartaithe na n-aonad seo agus na mbreithnithe ábhartha a chuirtear i bhfeidhm agus machnamh á dhéanamh ar árasáin mhuintire/ aonaid féin chuimsitheacha a dheonú le húsáid ag garghaol, ní bhreithneoidh an Chomhairle go fabhrach tograí chun na haonaid seo (má tá siad údraithe nó neamhúdraithe) a thiontú go cóiríocht do thurasóirí, is cuma an bhfuil an bhunúsáid ag teastáil a thuilleadh. Tá sé seo ar mhaithe le forbairt a rialáil, forbairt fhánach a sheachaint, taitneamhachtaí cónaithe a chosaint agus pleanáil cheart agus forbairt inbhuanaithe ceantair thuaithe.

Óstáin i gCeantair Tuaithe

Tacóidh agus spreagfaidh an Chomhairle óstáin i gceantair thuaithe ina léirítear go bhfuil forbairt an óstáin ag brath ar acmhainn áitiúil atá ann cheana nó ar shaintréith uathúil láithreáin nó i gcás ina léirítear riachtanas sáraitheach don fhorbairt ag an áit sin. Caithfidh an fhorbairt meas agus feabhsú a dhéanamh ar a suíomh tuaithe, ar na gnéithe nádúrtha nó tógtha atá ann ar an láithreán agus ar a shuíomh tírdhreacha. Ní cheadófar tithe coimhdeacha saoire a fhorbairt.

Páirceanna Campála, Gluaisteán, Glampála agus Páirceanna Carbháin

Aithníonn an Chomhairle an tábhacht a bhaineann leis an gcineál seo cóiríochta i bhforbairt thionscal na turasóireachta sa chontae. De ghnáth ba cheart go mbeadh forbairt na n-áiseanna seo suite laistigh de lonnaíochtaí atá ann cheana nó in aice láimhe le naisc do choisithe agus do rothair ar fáil. Tabharfar aird ar pháirceáil / glampáil agus ar pháirceanna mótar-thithe sa cheantar tuaithe áit ar féidir a thaispeáint nach mbeadh tionchar suntasach ag an bhforbairt ar charachtar tuaithe an cheantair agus nach mbeadh aon tionchar suntasach aici ar an timpeallacht máguaird. Tacóidh an Chomhairle le grúpaí pobail agus le clubanna spóirt criosanna fanachta gearrthéarmacha a fhorbairt do thithe gluaisteáin.

Déanfar forbairt síntí ar pháirceanna carbhán “statacha” atá ann cheana laistigh de lonnaíochtaí a mheas bunaithe ar acmhainn an ghléasra cóireála fuíolluisce agus an gá atá le tithíocht bhuan a sholáthar. Éileoidh forbairtí den sórt sin caighdeán níos airde d’áiseanna ar

nós áiteanna súgartha, limistéir bhithéagsúlachta, plandáil scáileáin, siúlbealaí agus rotharbhealaí.

Seallaí Saoire

D'fhorbair seallaí le húsáid mar chóiríocht do thithe saoire le himeacht ama ar bhonn ad hoc go príomha i gceantair laistigh den chríos cósta. Tá brú méadaitheach le blianta beaga anuas na struchtúir sealla seo a athsholáthar. Aithníonn an tÚdarás Pleanála go bhfuil an chuid is mó de na struchtúir seo i gceantair chósta ina gcaithfear saincheisteanna tuilte cósta agus creimeadh cósta a mheas. Tá a fhios ag an Údarás Pleanála freisin go bhfuil bonneagar neamhleor, lena n-áirítear fuíolluisce agus bóithre, ag freastal ar go leor de na struchtúir seo. Ní bhreithneoidh an tÚdarás Pleanála ach athsholáthar nó leathnú struchtúir seallaí saoire atá ann cheana nuair a chomhlíonann sé Cuspóir TM56, agus cuspóirí ábhartha eile an Phlean.

Leaba agus Bricfeasta agus Tithe Lóistín

Tá an-tóir ar chóiríocht den chineál seo do dhaoine, i mbailte agus i sráidbhailte agus i gceantair thuaithe mar chóiríocht teach feirme agus cóiríocht tithe tuaithe. Meastar gur forbairt díolúine í an úsáid nach mó ná 4 sheomra leapa i dteach, áit a n-úsáidtear gach seomra leapa chun cóiríocht do níos mó ná 4 dhuine mar chóiríocht aoi thar oíche, chun críocha an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (arna leasú) ar choinníoll nach sáródh an fhorbairt sin coinníoll a ghabhann le cead faoin Acht nó go mbeadh sí ar neamhréir le haon úsáid a shonraítear nó a áireofar i gcead den sórt sin. B'fhearr le hiarratais ar chead (i gcás go moltar níos mó ná 4 sheomra leapa a úsáid don úsáid seo nó má mholtar Leaba & Bricfeasta saintógtha a thógáil) i mbailte agus i sráidbhailte. Breithneofar iarratais den sórt sin cás ar chás i gceantair thuaithe, i gcás ina bhfanfaidh an scála comhsheasmhach leis an scála a bhaineann leis an gcineál seo cóiríochta agus go bhfuil sé oiriúnach don suíomh tuaithe agus faoi réir gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Brúnna

Ba chóir go mbeadh an cineál cóiríochta seo suite go hidéalach i mbailte agus i sráidbhailte, agus iompar poiblí b'fhéidir. Déanfaidh an Chomhairle machnamh, áfach, ar chóiríocht brú

ar scála beag a fhorbairt ar bhealaí seanbhunaithe siúlóide/ fánaíochta agus ar shuíomh saoráide turasóireachta gníomhaíochta lasmuigh i gceantar tuaithe ar nós ionad Eachtraíochta / ionad gníomhaíochtaí allamuigh. Maidir leis an dara ceann, fanfaidh an chóiríocht coimhdeach leis an tsaoráid turasóireachta atá ann ar an láithreán, agus ní bheidh sé ar fáil ach le húsáid ag na daoine a úsáideann an tsaoráid turasóireachta.

Ligean gearrthéarmach

Tá teaghaisí tuaithe a ceadaíodh le déanaí i gContae Loch Garman teoranta do chónaí buan agus ní féidir iad a úsáid mar chíosanna gearrthéarmacha / saoire. I roinnt ceantar ar nós Baile na Cúirte, áfach, ceadaíodh forbairtí tithíochta mar thithe saoire agus is féidir iad a ligean ar cíós lena n-úsáid sa ghearrthéarma gan aon toiliú pleanála breise a fháil. Is earnáil an-tábhachtach freisin cíósanna gearrthéarmacha chun cóiríocht turasóireachta a sholáthar i gContae Loch Garman.

Tugadh isteach reachtaíocht nua chun rialuithe breise a thabhairt isteach mar bhealach chun níos mó cóiríochta a sholáthar do chíosanna tithíochta fadtéarmacha i gceantair atá ainmnithe mar Chíosanna Brú Cíosa (Rialacháin Pleanála agus Forbartha 2019 , IR Uimh. 235 de 2019).

Cuspóirí Cóiríochta Turasóireachta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM46 (cuspóir nua)

Soláthar cóiríochta comhréire inrochtana do thurasóirí ar ardchaighdeán a éascú agus leathnú / uasghrádú óstáin, tithe aíochta, brúnna agus Leaba agus Bricfeasta atá ann cheana féin i gcás ina bhfuil úsáid agus scála na cóiríochta turasóireachta oiriúnach do agus ag teacht le scála agus carachtar na lonnaithe.

Cuspóir TM47

Breithniú a dhéanamh ar thogra chun an úsáid a athrú ó ligean cónaithe go ligean gearrthéarmach i gCrios Brú Cíosa ag féachaint do Nóta Treorach d'Údaráis Áitiúla chun Ligean Gearrthéarmach a Rialáil Iúil 2019.

Cuspóir TM48

Breithniú a dhéanamh ar shaoráid óstáin a fhorbairt i gceantair tuaithe ina léirítear go bhfuil forbairt an óstáin ag brath ar acmhainn áitiúil atá ann cheana nó ar shaintréith uathúil láithreáin nó i gcás ina léirítear riachtanas sáraitheach don fhorbairt ag an áit sin. Caithfidh an fhorbairt meas agus feabhsú a dhéanamh ar a suíomh tuaithe, ar na gnéithe nádúrtha nó tógtha atá ann ar an láithreán agus ar a shuíomh tírdhreacha agus tá sé faoi réir chomhlíonadh le gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil. Ní cheadófar cóiríocht choimhdeach do thurasóirí a fhorbairt lena n-áirítear tithe saoire ar an láithreán nó tadhlaigh leis.

Cuspóir TM49

A cheangal ar fhorbairtí nua tithe saoire, idir aonaid aonair agus il-aonaid, a bheith suite i mbailte agus sráidbhailte seirbhísithe agus a chinntiú go bhfuil scála agus dearadh na forbartha oiriúnach don lonnaíocht, go bhfeabhsaíonn sé carachtar agus aon cháilíochtaí speisialta na lonnaíochta. Ní bhreithneoidh an Chomhairle ach ar fhorbairt tithe saoire nua i gceantar tuaithe ina bhfuil an fhorbairt coimhdeach le 'Coimpléasc Comhtháite Turasóireachta / Fóillíochta / Áineasa' agus i gcás ina gcomhlíonann an togra forálacha Mhír 7.7.4, an Treoir maidir le Gnáthóga agus gnáth critéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM50

Aird a thabhairt ar Chlárú agus Athnuachan Clárúcháin Fáilte Ireland do Pháirceanna Carbhán agus Campála 2009, nó aon nuashonrú ar na treoirlínte seo sa todhchaí, agus iarratais phleanála don chineál seo forbartha á mbreithniú.

Cuspóir TM51

Breithniú a dhéanamh, ar bhonn cás ar chás, ar mholtaí chun carbhán saoire / páirc tí shoghluaiste atá údaraithe a leathnú. Breithneoidh an Chomhairle suíomh na páirce (laistigh nó lasmuigh de lonnaíocht atá ann cheana agus oiriúnacht scála méadaithe na páirce ag an áit sin), a leagan amach reatha, a dearadh, a cháilíocht amhairc agus chomhshaoil agus líon na bpáirceanna atá ann cheana sa chomharsanacht. Ní bhreithneoidh an Chomhairle tograí ina n-eascróidh iomadú na húsáide seo i lonnaíocht, i gceantar tuaithe nó cósta, agus ní

dócha go dtabharfaidh siad breithniú fabhrach ar leathnú na saoráidí sin lasmuigh de lonnaíochtaí mura bhfuil siad ar shuíomhanna féin chuimsitheacha le mais chriticiúil áiseanna ar an láthair (ar nós linnte / clóis súgartha / ionaid ghníomhaíochta faoi dhíon / bialanna) nó ceangailte le lonnaíocht le cosán, soilsiú srl. Ní bhreithneoidh an Chomhairle ar thograí a d'fhágfadh go gcaillfí acmhainn sa chóras cóireála fuíolluisce poiblí a dhéanfadh dochar don ghá le tithíocht bhuan sa cheantar.

Cuspóir TM52

Éascú a dhéanamh ar fhorbairt suíomhanna le haghaidh campála agus glampála agus veaineanna campála/ carbháin chuairte / mótar-thithe faoi réir oiriúnacht láithreáin agus gnáthchoinníollacha pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM53

Smaoineamh ar sholáthar cóiríochta feirme / cóiríochta féinfhreastail ar ghabháltas feirme mar chuid de thionscadal éagsúlú feirme. Déanfar an chóiríocht seo a sholáthar trí leathnú ar an teach feirme atá ann cheana nó trí úsáid a bhaint as áitribh / struchtúir eile atá ann cheana ar ghabháltas na feirme. Ní bhreithneofar cead d'fhorbairt tógála nua ach amháin nuair a léiríodh nach roghanna inmharthana iad seo. Beidh aon fhorbairt tógála nua cóngarach don teach feirme atá ann.

Cuspóir TM54

Breithniú a dhéanamh ar fhorbairt cóiríochta ar scála brú beag ar bhealaí seanbhunaithe siúlóide/ fánaíochta agus ar shuíomh saoráide turasóireachta gníomhaíochta lasmuigh i gceantar tuaithe mar ionad Eachtraíochta / ionad gníomhaíochtaí allamuigh. Maidir leis an dara ceann, fanfaidh an chóiríocht coimhdeach leis an tsaoráid turasóireachta atá ann ar an láithreán, agus ní bheidh sé ar fáil ach le húsáid ag na daoine a úsáideann an tsaoráid turasóireachta.

Cuspóir TM55

Chun forbairtí lóistín turasóireachta Leaba&Bricfeásta agus tithe aíochta a éascú i mbailte agus i sráidbhailte, agus chun breithniú a dhéanamh ar chás ar chás, ní bhainfidh forbairtí

den sórt sin ó thaitneamhacht chónaithe i gceantar tuaithe ina bhfuil sé oiriúnach ó thaobh scála dá shuíomh tuaithe m.sh. cóiríocht tí feirme nó teach tuaithe agus comhlíonfaidh siad gnáthchritéir phleanála agus chomhshaoil.

Cuspóir TM56

Rialú docht a dhéanamh ar athsholáthar agus leathnú na struchtúr seallaí saoire atá ann. Ní bhreithneoidh an Chomhairle tograí den sórt sin ach amháin nuair a chomhlíontar na critéir seo a leanas:

- (a) Tá sé léirithe go raibh an struchtúr a bheartaítear a chur in ionad ar an suíomh i gceist roimh an 1 Deireadh Fómhair 1964 nuair a tháinig an tAcht Rialtais Áitiúil (Pleanáil agus Forbairt), 1963 i bhfeidhm nó má tá an chead pleanála agus i gcomhréir leis na coinníollacha pleanála a bhaineann leo.
- (b) Tá sé beartaithe struchtúr nua a chur in ionad an struchtúir atá ann atá cothrom le 20% den achar urláir atá á athsholáthar nó nach mó, nó síneadh a chur leis an struchtúr atá cothrom le 20% nó nach mó ná an achar urláir an déanmhais atá le síneadh. Déantar é seo chun a chinntiú go bhfuil scála agus foirm an chineáil seo forbartha comhsheasmhach.
- (c) Tá an struchtúr athsholáthair le húsáid mar chóiríocht do thithe saoire.
- (d) Breithneofar riosca creimeadh cósta de réir na gcuspoirí ábhartha i Mír i 12.5 i gCaibidil 12 Bainistíocht Crios Cósta.
- (e) Is beag an baol tuilte don struchtúr agus don bhonneagar cóireála fuíolluisce a ghabhann leis. Ba cheart é seo a thaispeáint le measúnú riosca tuile a bhaineann go sonrach le láithreán, má mheasann an tÚdarás Pleanála go bhfuil gá leis.
- (f) Is féidir an struchtúr a nascadh leis an gcóras fuíolluisce poiblí, nó is féidir eisilteach ón struchtúr a chóireáil ar an láthair de réir Chód Cleachtais an GCC: Córais Cóireála agus Diúscartha Fuíolluisce a Fhrestalaíonn ar Thithe Aonair (GCC, 2009).
- (g) Tá bearta oiriúnacha caomhnaithe uisce mar chuid den togra forbartha.
- (h) Tá socruithe rochtana sásúla i bhfeidhm, agus
- (i) Comhlíonadh gach gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil eile.

Cuspóir TM57

Toimhde a ghlacadh i gcoinne athrú úsáide árasáin mhuintire / aonaid féinchiimsitheacha le húsáid ag ball teaghlaigh (bíodh sé údaraithe nó neamhúdaraithe) lasmuigh de lonnaíochtaí i gceantair thuaithe go cóiríocht turasóireachta.

7.7.6 Bonneagar Turasóireachta

Tá soláthar bonneagair turasóireachta tarraingteach dea-phleanáilte tábhachtach do cháilíocht fhoriomlán táirge turasóireachta an chontae agus chun eispéireas dearfach agus maith a chruthú do chuairoteoirí. Cuimsíonn bonneagar turasóireachta carrchlós do ghluaisteáin agus do bhusanna, cosáin agus siúlbealaí, páirceáil rothair, suíocháin, áiseanna picnice agus scíthe, leithris agus cithfholcadáin, soilsiú, comharthaí agus cláir faisnéise agus saoráidí bruscair agus athchúrsála atá deartha le prionsabail an dearaidh uilíoch.

Breithneoidh an Chomhairle tograí le haghaidh bonneagair turasóireachta ar bhonn cás ar chás ag féachaint don chineál díol spéise do thurasóirí, a shuíomh agus a charachtar agus an cumas an togra a chomhtháthú go rathúil ar an láithreán, nó tadhlaigh leis. Cuideoidh an Chomhairle le comhlachtaí turasóireachta agus le grúpaí pobail áitiúla bonneagar áineasa agus turasóireachta leordhóthanach a sholáthar.

Tá sé tábhachtach comharthaíocht a bhaineann le turasóirí a sholáthar mar tugann sé deis do chuairoteoirí taisteal gan stró idir a gceann scríbe agus dul ar aghaidh chuig pointí spéise ar an mbealach a mhéadóidh an t-am cónaithe sa cheantar. Cé go n-admhaíonn an Chomhairle riachtanais chomharthaíochta na ngnóthaí áitiúla is gá iomadú comharthaíochta a sheachaint ar chúiseanna áirithe, mar shampla sábháilteacht tráchta agus taitneamhacht amhairc / creimeadh taitneamhachta radhairc. Maidir leis seo, tá gá le cur chuige comhordaithe i leith comharthaíochta agus ullmhú pleananna comharthaíochta do phríomhréimsí / ghníomhaíochtaí sa chontae mar an chomharthaíocht bhrandáilte do Chonairí Loch Garman. Tá a comharthaíocht brandáilte féin ag Sean-Oirthear na hÉireann freisin agus éascóidh an Chomhairle é a rolladh amach sa chontae.

Cuspóirí Bonneagair Turasóireachta

Is é cuspóir na Comhairle:

Cuspóir TM58

Feabhsúcháin ar bhonneagar turasóireachta a éascú lena n-áirítear tograí chun páirceáil do charranna, do bhusanna agus do rothair a fheabhsú, comharthaíocht threorach / cláir faisnéise agus saoráidí seirbhíse / scíthe atá deartha de réir phrionsabail an dearaidh uilíoch faoi réir gnáthchritéar pleanála agus comhshaoil agus gan baint ón suíomh fisiceach, carachtar nó cáilíocht amhairc na sócmhainne turasóireachta.

Cuspóir TM59

Éascú a dhéanamh ar fhorbairt pleananna comharthaíochta brandáilte comhordaithe le haghaidh nithe is díol spéise do thurasóirí agus saoráidí turasóireachta faoi réir chomhlíonadh na ngnáthchritéar pleanála agus comhshaoil.

Cuspóir TM60

Cuidiú le Fáilte Ireland le rolladh amach na comharthaíochta brandáilte a bhaineann le Sean-Oirthear na hÉireann.

Caibidil 8 An Straitéis Iompair

8.1 Réamhrá

Leagann an chaibidil seo amach straitéis an Chomhairle chun córas iompair éifeachtach inbhuanaithe a sholáthar atá inrochtana do chách. Bíonn córas iompair éifeachtach lárnach d'iomáiochas eacnamaíoch sa tír agus cuireann sé feabhas ar leas pearsanta. An tosaíocht ghinearálta i bpolasaí iompair náisiúnta agus réigiúnach ná athrú sa samhail a chur chun cinn i dtreo bealaigh inbhuanaithe (iompar poiblí, siúil agus rothaíocht) agus gan bhrath go hiomlán ar fheithiclí mhótair. Cé gur féidir leis sin a bheith dúshlánach i dtír le líon chomh hard sin daoine ina gcónaí i gceantair tuaithe, tá an Comhairle tiomanta chun athrú a bhaint amach.

Ciallaíonn ról an Chomhairle mar Údarás Bóithre gur féidir leis iompar a chur chun cinn trína bhainistíocht ar ghréasán bóithre na tíre. Áirítear leis sin cosáin a chur ar fáil, mar aon le soilsiú bóithre, infreastruchtúr rothaíochta, teorainneacha luais, bealaí trasna, córais aon-bhealach, sráid do choisithe, srl. Is riachtanach na prionsabail, cur chuige agus caighdeáin an *Lámhleabhair Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha* (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt agus an Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2013/2019) (a dtagraítear dó anseo mar DMURS/an Lámhleabhar) i gcleachta na bhfeidhmeanna sin i mbailte agus sráidbhailte.

Ciallaíonn ról an Chomhairle mar Údarás Pleanála gur féidir leis córais iompair inbhuanaithe a chur chun cinn trí chomhtháthú úsáide talún agus iompair, cur chun cinn forbartha comhdhlúite chun fad an turais a íoslaghdú agus deiseanna a uasmhéadú chun modhanna inbhuanaithe a úsáid. Is féidir leis freisin a chinntiú go gcuirtear infreastruchtúr cuí ar fáil agus go bhforbraítear sráideanna agus córais iompair seoltacha, tarraingracha agus sábháilte. Forbraítear na eilimintí sin tuilleadh sa straitéis thíos.

Is dócha go n-eascroidh athrú teicneolaíochta suntasaí sa gheartéarma agus meántéarma, a chuirfidh tionchar ar cheisteanna iompair sa tír, m.s. Foráil leictreachais agus foinsí breosla eile, i nascacht dhigiteach agus feithiclí féinrialaitheacha, roinnt cairr agus rothair, srl. Ní mór don chomhairle freagairt ar bhealach onghníomhach comhoibríoch chun a chinntiú go bhfuil an contae ullamh agus ag baint leasa as na athruithe sin.

8.2 Athrú Aeráide agus Iompar

Is é iompar ceann de phríomh-ghinideoirí gáis ceaptha teasa agus íditheoirí fuinnimh. In 2017, bhain 19.8% d'astuithe ghás ceaptha teasa in Éirinn le foinsí iompair. Dá bharr, is é seo ceann de na earnálacha leis an acmhainneacht is mó chun athrú aeráide a mhaolú. Tá iompair chomh tábhachtach do mhaolú athraithe aeráide, go dtagann cuid mhaith den straitéis um phleanáil iompair (ar fáil i gCuid 8.4) agus úsáid talún (ar fáil sa Phríomh-Straitéis agus Pleananna Socrúcháin) ón ngá chun ídiú breosla iontaise agus tionchair aeráide gaolmhara a athchur. Tá infreastruchtúr iompair leochaileach freisin d'athrú aeráide, agus teastaíonn gníomhartha agus polasaithe chun dul in oiriúint do na dúshláin sin.

Is cuid lárnach iad breithniúcháin don reachtaíocht um athrú aeráide agus polasaí náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil. de réir Coda 10 (2) an Achta Pleanála agus Forbartha, is riachtanach go mbeidh lonnaíocht inbhuanaithe agus straitéisí iompair san áireamh i bpleananna forbartha chun éileamh ar fhuinneamh is astuithe gáis a laghdú agus dul in oiriúint don athrú aeráide, go háirithe maidir leis an suíomh, leagan amach agus deardh leis an bhforbairt nua.

Is eilimint thábhachtach é dícharbónú leis an bPlean Maolaithe Náisiúnta (NMP) (An Roinn Cumarsáidí, um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil, 2017). Áirítear leis an bplean triocha beart a bhaineann le cur chun cinn do mhodhanna inbhuanaithe iompair, pleanáil lonnaíochta inbhuanaithe, úsáid bhreoslaí ailtéarnacha agus peitрил, agus úsáid chórais iompair uathoibríoch. Déileáilann an Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide chun Dul i nGleic le Cliseadh Aeráide (An Roinn Cumarsáidí, Acmhainní Nádúrtha agus um Ghníomhú ar son na hAeráide, 2019) le iompar agus áirítear leis 29 beart a bhaineann le breoslaí ailtéarnacha, iompar poiblí, taisteal gníomhach agus laghdú astuithe go ginearálta.

Glacadh le Straitéis an Chomhairle um Oiriúnú don Athrú Aeráide in 2019 agus áirítear leis aidhmeanna a bhaineann le iompar ag baint le úsáid talún le iompar i bpleananna forbartha, infreastruchtúr EV, agus ag cur san áireamh solúbthacht don aimsir fhoircneach i ndeardh agus cothabháil infreastruchtúir iompair sa tír.

Déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia:

- Cinntiú go bhfuil patrúin úsáidte talún agus córais iompair comhtháite agus go dtarlaíonn forbairt ar bhealach comhdhlúite ionas go mbeidh fad an turais laghdaithe, agus gur féidir le rothaíocht agus úsáid iompair poiblí a bheith uasmhéadaithe.
- An t-aistriú chuig teicneolaíocht nua neamhdhíobhálach don chomhshaol agus amach ó fheithiclí ginte gáis ceaptha teasa a éascú.
- Infreastruchtúr glas agus SUDS a chomhtháthú i sráideanna agus bóithre reatha agus nua.
- Cinntiú go bhfuil infreastruchtúr iompair nua solúbtha don athrú aeráide agus go bhfuiltear ag cosaint infreastruchtúir iompair reatha ó éifeacht an athraithe aeráide amhail creimeadh méadaithe agus stoirmiúlacht agus borradh stoirmí.

8.3 Comhthéacs an Pholasaithe

8.3.1 Polasaí agus Treoirínte Náisiúnta Iompair

Baineann NSO 4 leis an NPF go sonrach leis an Iompar Inbhuanaithe. Baineann NSO 1 Fás Comhdhlúite, NSO 2 Inrochtaineacht Réigiúnach, NSO 6 Nascacht Idirnáisiúnta Ardchaighdeáin agus NSO 8 Aistriú chuig Sochaí Íseal Charbóin agus Solúbtha don Aeráid díreach le cúrsaí iompair. Leagann an Plean Forbartha Náisiúnta 2018-2027 tosaíochtaí infheistíochta náisiúnta lena n-áirítear infreastruchtúr iompair. Tá an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt (DTTS) ag ullmhú faoi láthair ‘Dearcadh Pleanála agus Úsáid Talaimh san Iompar’, a thabharfaidh straitéis fadtéarmach don infheistíocht seo. Táthar ag súil go mbeidh an cháipéis seo foilsithe ag deireadh 2020.

Leagann amach ‘Taisteal Cliste - Todhchaí Iompair Inbhuanaithe 2009-2020’ aidhmeanna chun an t-éileamh ginearálta a laghdú ar thaisteal, éifeachtacht a uasmhéadú don ghréasán iompair, spleáchas ar bhreoslaí iontaise a laghdú, astuithe a laghdú agus feabhas a chur ar rochtain ar iompar agus caighdeán saoil. Tá DTTAS ag déanamh athbhreithnithe faoi láthair ar cháipéis pholasaithe chun go n-eireoidh leis an tionscnaíocht Taistil Cliste 2009-2020. Eisíonn DTTS agus gníomhaireachtaí eile amhail an Gníomhaireacht Iompair Náisiúnta

réimse straitéisí agus treoraíochta a bhaineann le iompar inbhuanaithe a bhaineann le Infreastruchtúr Bhreoslaí Ailtéarnaí (2017), Tréscaoilteacht (2015), agus an Lámhleabhar Rothaíochta Náisiúnta (2013).

Eisíodh DMURS faoi réi Coda 28 an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe) agus tugann sé treoraíocht ar conas is féidir aidhmeanna inbhuanaitheachta a bhaint amach ag dearadh i limistéir uirbeacha. Tá treoraíocht mhionsonraithe freisin ag DMURS maidir le bóithre agus sráideanna tarraingteacha agus sábháilte agus ar ghnéithe theicniúla líne radhairc laistigh an limistéir 50kmh. Lasmuigh an limistéir 50kmh, tugtar treoraíocht ar línte radhairc sa Dhearadh Naisc Bóithre Tuaithe; Dearadh Geoiméadrach Slí Amach 2017/2019.

Tugann an Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta - Treoirlínte d'Údaráis Pleanála (2012) treoraíocht ar conas ar chóir déileáil le bóithre náisiúnta i bpleananna forbartha, pleananna an limistéir áitiúil agus iarratais pleanála. Áirítear le treoirlínte eile gaolta go díreach le iompar an Measúnú Iompair Bunaithe ar Cheantar - Nótaí Treoraíochta (TII, 2018) a dhéileálann le measúnú ar ghiniúint thráchta a eascraíonn ó chineálacha sonracha forbartha agus suíomhanna agus na Treoirlínte Thráchta agus Measúnú Iompair (TII, 2014) agus an treoraíocht ar Iniúchtaí Sábháilteachta ar Bhóithre (TII, 2017).

8.3.2 Dréacht ar Chreat Pleanála Muirí

Sa Dhréacht ar Chreat Pleanála Muirí, tá polasaithe agus aidhmeanna a bhaineann le feidhm agus forbairt chuanta agus calafoirt na tíre agus iompar muirí, lena n-áirítear Rosslare Europort.

8.3.3 Straitéisí Spásúla Réigiúnacha agus Eacnamaíoch don Deisceart

Tá breithniúcháin iompair lárnach don RSES. Is í an Ráiteas Straitéiseach 4 don réigiún ná *‘Ag trasfhoirmiú ár gcórais iompair i dtreo iompair feidhmiúil, comhtháite inbhuanaithe, siúil agus rothaíochta agus feithiclí leictreacha.’* Déileálann Caibidil 6 den RES le nascacht dhigiteach agus fisiceach, agus áirítear leis Straitéis Iompair Réigiúnach. Tá 36 RPO ag an Straitéis lena n-áirítear iad sin a bhaineann le nascacht idirnáisiúnta (RPO139, 140),

ullmhúchán na Straitéise Lastais Réigiúnaigh (RPO141), Cuanta (PRO 142-RPO147), comhtháthú pleanála agus iompair (RPO151, RPO154) agus réimse polasaithe agus gníomhartha d’údaráis áitiúla faoi réir aidhmeanna pleanála áitiúla (RPO 152).

De réir RPO157, is riachtanach d’údaráis áitiúla Pleananna Iompair Áitiúla a ullmhú (RPO 157) do lonnaíochtaí tábhachtacha bunaithe ar an Treoraíocht ABTA déanta ag TII agus NTA. Tá RPO 158 tiomanta chun infheistíocht a lorg i gcomhair nascachta tuaithe idir-réigiúnach lena n-áirítear iompar poiblí tuaithe, feicthe mar ‘línte saoil’ agus tá RPO159 ag lorg infheistíochta chun a chinntiú go bhfuil gréasáin iompair inrochtana do chách agus ionchuimsitheach go sóisialta. Tá 10 fo-aidhmeanna ag RPO 160 a bhaineann le soghluaisteacht Chliste agus Inbhuanaithe agus baineann RPO 163 le Targaidí Soghluaisteachta Inbhuanaithe agus iarrann sé ar údaráis áitiúla targaidí a shocrú i gcomhair athraithe sa mhodh ina bpleananna forbartha (RPO163). Tugann RPO 176 coincheap ‘bhaile 10 nóiméid’, ina bhfuil réimse seirbhísí agus úsáideanna inrochtana ar fhad gearr siúil agus rothaíochta ó bhailte nó inrochtana ag iompar ardchaighdeáin.

Tá ábharthacht ar leith ann do Chontae Ros Comáin, ina bhfuil polasaithe agus aidhmeanna ag RSES a chuireann Pasáiste Eacnamaíoch an Oirthir (EEC) chun cinn. Tá Príomh-chumasóir Uimhir 1 an RSES ag *‘Nascadh ár Réigiúin - infreastruchtúr feabhsaithe ó Thuaidh Theas agus ó Chósta an Oirthir go dtí Cósta an Iarthair, ag nascadh Pasáiste Eacnamaíoch an Atlantaigh agus ag forbairt Pasáiste Eacnamaíoch an Oirthir sínte go Europort Ros Láir’*. Forbraítear an EEC tuilleadh tríd an straitéis lena n-áirítear aidhmeanna RPO 30 (Tiomántóirí Fáis), Cuid 4.4 Innill Eacnamaíoch agus RPO42 (Fás Eacnamaíoch), RPO 140 (Nascacht Idirnáisiúnta), agus RPO 166 (Infheistíocht i Nascacht Ilmhodh). Tá go leor tagairtí ag RSES freisin mar aon le tacaíocht don Europort Ros Láir lena n-áirítear RPO146 agus baint amach stádais Chéim 1 don Chuan (RPO142). Faigheann feabhsúcháun sonracha straitéiseacha ar bhóithre agus iarnróid agus tionscadail i gContae Ros Comáin tacaíocht freisin sa Straitéis.

8.4 Straitéis Iompair Inbhuanaithe

8.4.1 Aidhm

Is aidhm leis an gComhairle éileamh ginearálta ar thaisteal a laghdú agus aistriú modh a bhaint amach trí phleanáil talún, optamú ar dheiseanna chun roghanna taistil inbhuanaithe a dhéanamh, gréasán iompair ardchaighdeán a sholáthar agus córas atá éifeachtach, inrochtana agus freagrach ar athrú teicneolaíochta agus rannpháirtíocht an iompair ar athrú aeráide a íoslaghdú.

8.4.2 Straitéis:

Bainfidh an Comhairle a aidhm amach tríd na bearta tábhachtacha a leanas:

- Éileamh a laghdú ar thaisteal, le comhtháthú don phleanáil úsáide talún agus pleanáil iompair agus cinntiú go bhfuil forbairtí nua comhdhlúite agus nasctha is lonnaithe in aice láimhe le seirbhísí reatha agus fostaithe agus/nó ag áiteanna leis na leibhéil is airde inrochtaineachta d’iompar poiblí agus acmhainneacht a optamú do mhodhanna inbhuanaithe amhail siúil agus rothaíocht.
- Áit tosaíochta a thabhairt do mhodhanna inbhuanaithe iompair amhail siúil agus rothaíocht, chuige sin ag cinntiú go bhforbraítear ár mbailte agus sráidbhailte agus go bhfuil gréasáin bealaigh deartha ar bhealach tréscailteach, tarraingteach agus sábháilte do na úsáideoirí sin.
- Áit tosaíochta a thabhairt don fhorbairt ar infreastruchtúr oiriúnach amhail iompar poiblí, lastas iarnróid, cosáin rothaíochta, feithiclí leictreacha srl chun an carbón ginte ag gluaiseacht daoine agus táirgí a laghdú.
- Cinntiú go bhforbraítear nascacht idirnáisiúnta, náisiúnta agus réigiúnach chun freastal mar is cuí do riachtanais na ndaoine agus na heacnamaíochta agus cinntiú go gcuirtear feabhas le gach modh iompair ar Phasáiste Eacnamaíoch an Oirthir ó Bhéal Feirste go Baile Átha Cliath go Europort Ros Láir lena n-áirítear Guaire, Inis Córthaidh agus Ros Comáin.
- Pleananna Iompair Áitiúla a ullmhú do Ros Comáin, Guaire, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thríúin.

- Caighdeán a shocrú chun a chinntiú go dtarlaíonn forbairt ar bhealach éifeachtach, inbhuanaithe, sábháilte agus inrochtana go domhanda agus a iarrann go mbeidh infreastruchtúr corpraithe i bhforbairtí nua chun cuidiú le breoslaí ailtéarnacha nach díosal nó peitрил iad.
- Freagairt ar bhealach onghníomhach comhoibríoch chun a chinntiú go bhfuil an contae ullamh, agus is féidir léi leas iomlán a bhaint as, athruithe teicneolaíocha in iompar lena n-áirítear i bhforáil infreastruchtúir Leictirigh agus ailtéarnacha eile

Bhí codanna agus aidhmeanna sa chaibidil seo leagtha amach go ginearálta i dtéarmaí catagóirí úsáideora (iompar poiblí, srl.) nó cineál infreastruchtúir, ach i go leor cásanna téann na úsáideoirí sin sa spás céanna ar an ngréasán straitéiseach agus ag leibhéal na sráide araon. Dá bhrí sin, déileáiltear le eilimintí straitéiseacha an ghréasáin, baint amach aistrithe modh ar gach bealach agus dearadh bóithre agus sráideanna uirbeacha go gasta roimh úsáideoirí aonair agus cineál infreastruchtúir.

8.4.3 Ár nGréasán Iompair

Is rí-thábhachtach nascacht éifeachtach ó, go dtí agus laistigh an chontae chun go gcoinneoidh Contae Ros Comáin agus neartóidh sé a chuid iomaíochais eacnamaíoch, cumas chun teacht ar infheistíocht inmheánach agus tarraingteacht mar cheann scríbe turasóireachta. Tá an Comhairle tiomanta chun feabhas a chur ar nascacht idirnáisiúnta, náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil na tíre.

Cuimsíonn cliarlathas an ghréasáin ár mbealaí tábhachtacha idirnáisiúnta agus náisiúnta, lena n-áirítear eilimintí an Ghréasáin Tras-Eorpaigh (TEN-T), ár mbealaí idir-réigiúnacha, ár mbealaí ionchontae réigiúnach agus contae agus ár mbóithre agus sráideanna uirbeacha. Tá buntáiste suntasach ag Ros Comáin freisin i ngeall ar nasc leis an UK agus Mórchríoch na hEorpa trí Europort Ros Láir agus tá cuan i mBaile Ros Láir chun leachtanna builc a láimhseáil agus go leor cuanta timpeall an chontae. Tá an Comhairle ag cur lenár ngréasán inbhuanaithe faoi láthair trí fhorbairt sraith rianta glas, bealaí agus rianta gorma.

Léiríonn léaráid 8-1 eilimintí straitéiseacha an ghréasáin bealaigh le Contae Loch Garman. Seo hiad na príomh-bhealaí taistil amach ón tír, idir príomhchathracha sa tír agus taistil tras-fharráige. Ar na bealaí sin tá go leor eilimintí ann, m.s. Ag barr an chliarlathais, tá bóithre, iarnród agus cuanta ag an ngréasán TEN-T, mar aon le go leor úsáideoirí amhail carranna, iompar poiblí agus lastas. Ag an leibhéal seo sa chliarlathas, is rí-thábhachtach ‘feidhm ghluaiseachta’ an bhealaigh.

Léaráid 8-1 Gréasán Iompair Straitéiseach

Figure 8-1 Strategic Transportation Network	Léaráid 8-1 Gréasán Iompair Straitéiseach
Tipperary	Tiobrad Árann
Clonmel	Cluain Meala
Waterford	Port Láirge
CORK	Corcaigh
Kilkenny	Cill Chainnigh
Carlow	Ceatharlach
Wicklow	Cill Mhantáin
Dublin	Baile Átha Cliath
New Ross	Ros Mhic Thriúin
Enniscorthy	Inis Córthaidh

Gorey	Guaire
WEXFORD	LOCH GARMAN
Rosslare	Ros Láir
Eastern Economic Corridor	Pasáiste Eacnamaíoch An Oirthir

Feictear ar fhorbairt na bhfeidhmeanna iompair agus eacnamaíoch araon den EEC mar thábhachtach i gcomhair forbartha réigiúnach seasmhach ar RSES do Réigiún an Deiscirt agus Réigiún an Oirthir agus Láir na Tíre araon. Síneann an pasáiste ó Bhéal Feirste go dtí Cuan Ros Láir trí Bhaile Átha Cliath, Cill Mhantáin, Guaire, Inis Córthaidh agus baile Ros Comáin. Luann RSES do Réigiún an Deiscirt go nascann an ECC le Ros Mhic Thriúin agus ar aghaidh go dtí an chuid eile de Réigiún an Deiscirt ag críochnú naisc le Bealach Eacnamaíoch an Atlantaigh san iarthar.

Ag taobh eile an chliarlathais, freastalaíonn bóithre uirbeacha agus sráideanna do choisithe, rothaithe, iompar poiblí agus carranna. Ar na bealaigh sin, éiríonn feidhm ‘áit’ an bhealaigh níos tábhachtaí de réir is a bhainimid triail as coinníollacha a chruthú chun úsáid modhanna inbhuanaithe agus timpeallachta tarraingteacha a spreagadh. Tá an acmhainneacht is mó ag an eilimint seo den ghréasán chun tionchar dearfach a imirt ar iompar taistil agus deiseanna a chruthú chun roghanna iompair inbhuanaithe a éascú, agus áiteanna a dhéanamh tarraingteach le cónaí agus cuairt orthu.

Chun a chinntiú go bhfuiltear ag pleanáil úsáide talún agus iompar mar is cuí ag an leibhéal seo, chuir RSES riachtanach ar bun go mbeidh Pleananna Iompair Áitiúla (LTP) ullmhaithe do Phríomh-bhailte agus príomh-lonnaíochtaí. Déanfaidh LTP measúnú ar chórais iompair reatha agus féideartha agus gréasáin sna bailte chun faisnéis a thabhairt do chinneadh an Chomhairle maidir le criosú, gréasáin iompair don todhchaí agus infheistíocht ar infreastruchtúr.

8.4.4 Aistriú Modh

Áirítear leis an leas don sochaí go ginearálta leis an aistriú sin:

- Droch-thionchair comhshaoil laghdaithe ó astuithe lena n-áirítear gáis ceaptha teasa.
- Sochair fisiceach agus intinne ag baint le siúil agus rothaíocht).

- Timpeallachtaí baile agus sráidbhaile atá sábháilte, níos ciúine, agus níos tarraingtí go ginearálta.
- Sochair d'iomáiochas eacnamaíoch ó phlódú laghdaithe.

Is dúshlán suntasach é aistriú mór a bhaint amach sa mhodh chun modhanna iompair níos inbhuanaithe a bhaint amach, ós rud é go raibh agus go bhfuil cuid mhaith de dhaonra na tíre ina gcónaí i gceantair inar dheacair go leor turais a dhéanamh le iompar poiblí nó ag siúil nó ag rothaíocht. Sna ceantair sin braitheann go leor daoine ar charranna príobháideacha. Leanfaidh gníomhaíocht ghnó freisin ag brath go mór ar iompar le feithiclí príobháideacha. D'ainneoin sin, creideann an Comhairle gur féidir agus gur gá dul chun cinn a dhéanamh chun iompar inbhuanaithe a chur chun cinn ar fud na tíre, fiú incriminteach sa ghearrtárma, agus leagann an chaibidil seo amach na aidhmeanna lena mbeadh sin bainte amach i gceantair tuaithe agus uirbeach.

Tugann RPO 163 le RSES léargas ar pholasaí reatha agus ag teacht chun cinn náisiúnta, ag moladh go mbeidh targaidí socraithe i bpleananna forbartha, pleananna cheantar áitiúil agus pleananna iompair áitiúil chun sciar na dturas déanta ag iompar inbhuanaithe a uasmhéadú. Tá mionsonraí ag tábla 8-1 maidir le modh taistil go dtí an obair agus scoil/ollscoil do dhaoine ina gcónaí i gContae Ros Comáin in 2016.

Tábla 8-1 Taisteal go dtí an Obair

Iomlán⁵²	Carr agus gluaisrothar Tiománaí/Paisinéir	Bus/Traen	Siúil	Rothar
44,783	36,484/2,846	682/102	4,232	437
% ginearálta Iomlán	81.5/6.4	1.7	9.4	1

⁵²Gan vean/leoraí agus ag obair ón bhaile

Tábla 8-2 Taisteal go dtí an Scoil/Ollscoil

	Iomlán	Carr, vean agus gluaisrothar Paisinéir/Tiománaí	Bus/Traen	Siúil	Rothar
5-12	17523	12492/0	2144/2	2806	79
%		71.3	12.2	16	0.5
13-18	11594	5423/293	4041/15	1788	34
%		49.3	35	15.4	0.3
19+	3811	522/1302	721/93	1056	117
%		47.9	21.4	27.7	3
ginearálta	32928	20032	7016	5650	230
%		60.8	21.3	17.2	0.7

Foinse: CSO StatBank/Profile 6 Commuting in Ireland/E6011

Chun aistriú suntasach a bhaint amach sa mhodh, braitheann sin ar réimse leathan fachtóirí, cuid mhaith acu lasmuigh réim na tíre amhail feidhmíocht eacnamaíoch náisiúnta, infheistíocht an Rialtais in infreastruchtúr iompair inbhuanaithe agus foráil seirbhíse bus scoile agus príobháidigh. D'ainneoin sin, tá targaidí uailmhianacha ag Tábla 8-3 agus 8-4 agus Aidhm TO08 thíos i gcomhair taistil go dtí an obair agus scoil.

Tábla 8-3 Taisteal go dtí an Obair

Bliain	Carr príobháideach/Gluaisrothar	Iompar poiblí/siúil/rothaíocht
2016	87.9%	12.1%
Targaid 2027	82%	18%

Tábla 8-4 Taisteal go dtí an Scoil

Bliain	Carr príobháideach/Vean/Gluaisrothar	Iompar poiblí/siúil/rothaíocht
2016	60.8%	39.2%
Targaid 2027	50%	50%

8.4.4 Dearadh Bóithre agus Sráideanna Uirbeacha

Is **riachtanach** go mbeidh na treoirlínte leagtha amach in DMURS curtha i bhfeidhm ag an gComhairle maidir le gach bóthair agus sráid uirbeach, is é sin, sráideanna agus bóithre le teorainn luais 60 kmh nó níos lú⁵³. Aithníonn an Lámhleabhar an tábhacht a ghabhann le tosaíocht níos airde a thabhairt do choisithe agus rothaithe, gan an iomarca comhghéilleadh a dhéanamh d'fheithiclí chun áiteanna slán, nasctha a chruthú a oibríonn go gach ball an phobail. Bhogamar ó smaoineamh ar bhóithre mar phríomh-bhealach úsáidte ag feithiclí go háiteanna chun úsáide agus gluaiseachta gach úsáideoirí i gcomhréir leis an tosaíocht sin.

Aithníonn an Lámhleabhar gur gá réimse leathan bearta bunaithe ar áit amhail foirm thógtha, tírdhreachú agus leibhéal coisithe agus gníomhaíocht rothaithe, chomh maith le bearta deartha bóithre níos gnách, a ghlacadh san áireamh chun na bóithre agus sráideanna sin a dhearadh. Is gá go gcuirfidh dearadh nua na sráideanna agus bóithre béim go príomha ar áiteanna tarraingteacha a chruthú atá inrochtana do chách agus a fhreastalaíonn dá gcuid feidhme ghluaiseachta.

Aithníonn an Lámhleabhar cliarlathas na mbealaí agus leagann sé amach feidhm na bpríomh-chineálacha bealaigh (Artaireach, Naisc agus Áitiúil) agus chun a chinntiú go ndéantar dearadh orthu ar bhealach a chuirfidh cothromaíocht ar a bhfeidhmeanna 'gluaiseachta' agus 'suímh'⁵⁴.

Is riachtanach go ndéantar dearadh ar bhóithre agus sráideanna ar bhealach a chinntíonn gur féidir iad a úsáid ag gach duine go héasca. Ní mór do dhearadh an bhóthair éascacht ghluaiseachta agus sábháilteacht na n-úsáideoirí a chur san áireamh le úsáideoirí chathaoir rothaí, daoine le fadhbanna soghluaisteachta, daoine le bugaithe. Seans go n-aireofar le

---

⁵³ **Seachas:** (A) Mótarbhealaigh (b) I gcúinsí éisceachtúla, bóithre agus sráideanna uirbeacha áirithe le comhthoil i scríbhinn ó údarás ceadaithe ná Infreastruchtúr Iompair na hÉireann nó an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt faoi seach.

⁵⁴ Féach cuid 5.6 i gCaibidil 5 Baile agus Sráidbhailte Inbhuanaithe i gcomhair a thuilleadh sonraí maidir leis sin.

freagra an deartha difreálú físiúil agus uigeachta, úsáid ghrádáin agus leibhéal cuí, freagraí teicneolaíochta. Chun timpeallachtaí a dhearadh, ní mór a chinntiú go bhfuil inrochtaineacht ‘deireadh go deireadh’, is é sin, ó dhoras an áitribh inrochtana go páirceáil, sráid, réim phoiblí agus foirgnimh cheann scríbe.

Cuireann an Lámhleabhar cur chuige deartha chun cinn chun timpeallachtaí luais ísíl féinfheidhmithe a chruthú i limistéir uirbeacha. I dtéarmaí sábháilteachta sa bhóthair, tá tionchar go háirithe ag gnéithe timpeallachta na sráide ar an luas a théann tiománaithe ag taisteal. Corpraíonn cur chuige deartha comhtháite eilimintí a mhodhnaíonn go hinstinneach iompraíocht, ag laghdú leis sin an riachtanas ar bhearta níos gnách. Leagann an Lámhleabhar amach⁵⁵ mairís luais deartha cuí a léiríonn cineál agus comhthéacs an bhóthair (m.s. Bóthar áitiúil, lár an bhaile nó fo-uirbeach) agus tosaíocht an úsáideora. Ní mór aird ar leith a thabhairt ar dhearadh aomhail. Ní mór do gach aomhal cloí le caighdeáin DMURS agus beidh barúil ann in aghaidh timpealláin ar son aomhail caighdeánacha.

Tugtar a thuilleadh mionsonraí ar dhearadh gréasáin sráide, an príomh-chineál bealaí, dearadh na mbóthair agus sráideanna i gCaibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte agus Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha. Tá eolas teicniúil amhail sonraíocht i gcomhair cineálacha bóithre, luais dearaidh agus dromchlaí, infheictheacht agus spréigh, cuar ailínithe agus scinneadh agus páirceáil sa Lámhleabhar agus Aguisíní teicniúla.

Aidhmeanna Iompair Straitéiseacha

Aidhm TS01

Prionsabail agus aidhmeanna an Taistil Chliste a chur i bhfeidhm - Todhchaí Iompair Inbhuanaithe: Polasaí Iompair nua d’Éirinn 2009-2020 (An Roinn Iompair, 2009), An Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre Uirbeacha agus Sráideanna (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2013 agus

---

⁵⁵ DMURS Tábla 4.1 Leathanach 64

2019) agus Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta, Treoirlínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, 2012) agus an treoraíocht eile liostaithe i gCuid 8.3 thuas agus aon leagan nuashonraithe de na cáipéisí sin.

Aidhm TS02

Giniúint gáis ceaptha teasa a íoslaghdú ag an earnáil iompair, le comhtháthú éifeachtach ar úsáid talún agus pleanáil iompair tríd an Straitéis Lárnach agus Straitéis Lonnaíochta le Plean Forbartha an Chontae, cur i bhfeidhm coincheap an bhaile 10-nóiméid i bpleananna an limistéir áitiúil, ag cur chun cinn forbartha comhdhlúite sa suíomh ceart agus bainistíocht ar ár ngréasáin, bóithre agus sráideanna ar bhealach a chuirfidh modhanna inbhuanaithe chun cinn in áit tosaíochta.

Aidhm TS03

Nascacht réigiúnach, náisiúnta agus idirnáisiúnta na tíre a neartú ag gach modh iompair.

Aidhm TS04

Infheistíocht a lorg agus forbairt a dhaingniú don ghréasán TEN-T.

Aidhm TS05

Forbairt agus tacú le forbairt infreastruchtúir iompair ilmhodhach agus seirbhísí i bPasáiste Eacnamaíoch an Oirthir, a ritheann ó Bhéal Feirste go Europort Ros Láir trí Bhaile Átha Cliath, Guaire, Inis Córthaidh agus Baile Loch Garman le naisc láidre le Réigiún an Deiscirt agus Pasáiste Eacnamaíoch an Atlantaigh trí Ros Mhic Thriúin.

Aidhm TS06

Tacú leis na gníomhartha sin a dhéanfaidh aistriú i gcuanta, lastas agus gach modh iompair i dtreo todhchaí íseal charbóin.

Aidhm TS07

Pleanáil i gcomhair forbartha cuí gach gné den ghréasán iompair do gach modh agus cinntiú go gcuireann cinntí dearaidh agus infheistíochta na modhanna iompair inbhuanaithe in áit tosaíochta.

Aidhm TS08

Pleananna Iompair Áitiúil a ullmhú i gcomhréir le Treoirlínte Measúnaithe Iompair Bunaithe ar Limistéar (TII, 2018) i gcomhair Loch Garman, Guaire, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin.

Aidhm TS09

Iarracht a dhéanamh chun aistriú sa mhodh a bhaint amach ó fheithiclí ghinte gáis ceaptha teasa go modhanna inbhuanaithe le targaidí i dTábla 8-3 agus Tábla 8-4. Beidh an targaid sin forbartha tuilleadh i bpleananna an limistéir áitiúil agus pleananna iompair áitiúil i gcomhair Loch Garman, Guaire, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin. Déanfaidh an Comhairle monatóireacht agus athbhreithniú thar saolré Phlean Forbartha an Chontae.

Aidhm TS10

Tacú leis agus ceadú d'ionchuimsiú modhanna iompair lena n-áirítear forbairt ag idirmhalartaithe iompair agus moil iompair i bpríomhchathracha chun aistriú a éascú idir modhanna difriúla iompair.

Aidhm TS11

Cinntiú go bhfuil bóithre agus sráideanna, áiseanna iompair phoiblí agus comhéadain deartha le bheith inrochtana do chách. I ndearadh timpeallachtaí, ní mór a chinntiú go bhfuil inrochtaineacht 'deireadh go deireadh', is é sin, ó dhoras an áitribh inrochtana go páirceáil, sráid, réim phoiblí agus foirgnimh cheann scríbe.

Aidhm TS12

Iompair inbhuanaithe a chur chun cinn i gceantair tuaithe sa tír, ag cur chun cinn fáis comhdhlúite i sráidbhailte, ag obair le soláthraithe iompair poiblí chun seirbhísí níos fearr agus infreastruchtúr tacaíochta riachtanach a éascú, le forálacha i gcomhair siúil agus rothaíochta sábháilte gan stró, ag soláthair cosáin, soilse sráide, pointí trasnaithe agus bainistíocht ar thrácht lena n-áirítear socrú teorainneacha luais agus tiomáint thuiscineach a chur chun cinn.

Aidhm TS13

‘Cineálacha bóithre’ a shannadh (Artaireach, Naisc, Áitiúil) a léiríonn an fheidhm ‘ghluaiseachta’ le bealaigh i ‘gcliarlathais bealaigh’ le linn pleananna an limistéir áitiúil a ullmhú. Ba chóir do dhearadh ⁵⁶ ar fhorbairt agus sráideanna a bheith cuí d’fheidhm ‘ghluaiseachta’ agus ‘áite’ an bhealaigh⁵⁷.

Aidhm TS14

In áiteanna gan aon phlean limistéir áitiúil le ‘cliarlathas bealaigh’ i bhfeidhm, ba chóir don iarratasóir:

- Dul i gcomhairle leis an Údarás Pleanála chun comhairle a lorg ar fheidhmeanna samhlaíthe an bhealaigh sa scéim.
- ‘Cliarlathas bealaigh’ agus ‘cineálacha bealaigh’ a shannadh (Artaireach, Naisc, Áitiúil) ag staid luath sa phróiseas deartha agus cinntiú go léiríonn dearadh na scéime an fheidhm ‘ghluaiseachta’ agus ‘áite’ i gceist.

Le linn iarratais pleanála a mheasúnú sna réimsí sin cinnteoidh an tÚdarás Pleanála go bhfuil bóithre agus sráideanna deartha⁵ i gcomhréir lena bhfeidhmeanna ‘ghluaiseachta’ agus ‘áite’⁶.

⁵⁶ Airde foirgnimh, leithead an bhealaigh, áiseanna do choisithe agus rothaíochta, SUDS srl

⁵⁷ Féach cuid 5.6 i gCaibidil 5 Baile agus Sráidbhailte Inbhuanaithe i gcomhair a thuilleadh sonraí maidir leis sin.

Aidhm TS15

Barúil a ghlacadh ar son ‘Gréasáin Bealaigh Oscailte’ i ngach forbairtí. Ansin is féidir an dearadh a bheachtú chun gréasáin tréscailteachta scagtha a chorprú agus/nó gréasáin seach-churtha trí-bhealaigh ina bhfuil sochair soiléir ann i dtéarmaí modhanna níos inbhuanaithe a chur in áit tosaíochta d’iompair agus feabhas a chur ar shábháilteacht. Ní mór nach mbeidh gréasáin sráideanna deindríteacha a chuireann teorainneacha troma ar ghluaiseacht leis an bhforbairt nua (lena n-áirítear forbairt thithíochta nua i gceantair uirbeacha).

Aidhm TS16

Cinntiú go bhfuil gach bóithre agus sráideanna uirbeacha⁵⁸ inár mbailte agus sráidbhailte, lena n-áirítear sráideanna tithíochta agus eastáit tithíochta, deartha i gcomhréir leis na prionsabail, cur chuige agus caighdeáin leagtha amach i ‘Lámhleabhar Dearaidh do Shráideanna agus Bóithre Uirbeacha’ (2013/2019) agus aon leagan nuashonraithe den Lámhleabhar, chun⁵⁹:

- Infreastruchtúr sábháilte éasca a sholáthar i gcomhair siúil agus rothaíochta.
- Cinntiú go bhfuil gach gréasán sráideanna agus bealaigh deartha chun cothromaíocht a thabhairt d’áit agus gluaiseacht.
- Cinntiú go bhfuil gach bóithre agus sráideanna, lena n-áirítear a dtírdhreachú, troscán sráide agus soilsiú, ag feidhmiú mar áiteanna tarraingteacha, inrochtana go hiomlán agus sábháilte.
- Suaimhneas a chur ar thrácht go éighníomhach, le cruthaíocht timpeallachtaí sráide féin-rialaitheacha, go háirithe in áiteanna mothálacha ina bhfuil úsáideoirí leochaileacha agus teorainneacha luais a chur i bhfeidhm a léiríonn comhthéacs agus feidhm an bhóthair.

⁵⁸ Is é sin, sráideanna agus bóithre le teorainn luais 60 kmh nó níos lú agus forbairt nua i mbailte agus sráidbhailte ina mbaineann na teorainneacha sin sa todhchaí, faoi réir na n-éisceachtaí achoimrithe thuas.

⁵⁹ Féach cuid 5.6 i gCaibidil 5 Baile agus Sráidbhailte i gcomhair a thuilleadh sonraí maidir leis sin.

- Gréasáin bóithre agus sráide a chruthú atá tréscailteach go héasca le modhanna taistil gníomhacha agus chun tacú le bearta deartha mar is cuí agus sábháilte a chuireann feabhas ar thréscailteacht an leagain amach reatha don sráid.
- Infreastruchtúr iompair poiblí a éascú atá inrochtana, éasca, tarraingteach agus éasca don úsáideoir in áiteanna chuí.
- Cinntiú gur féidir le bóithre agus sráideanna dul in oiriúint don athrú aeráide agus cuidiú mar is cuí do ghréasáin infreastruchtúir ghlais agus bithéagsúlachta.

Áiteanna ina bhfuiltear ag moladh leasuithe nó sínte do scéimeanna reatha, beidh siad comhleanúnach freisin leis an Lámhleabhar.

Aidhm TS17

Cinntiú nach gcuireann aon chomharthaíocht ar bhóithre poiblí, cosáin siúil nó rothaíochta bac ar aon úsáideoir iompair.

Aidhm TS18

Freagairt ar bhealach onghníomhach comhoibríoch chun a chinntiú go bhfuil an Contae Loch Garman ullamh, agus is féidir léi leas iomlán a bhaint as, athruithe teicneolaíochta in iompar lena n-áirítear i bhforáil infreastruchtúir leictirigh agus ailtéarnacha eile.

Aidhm TS19

Cinntiú go ndéantar Measúnuithe Iompair, Pleananna Bainistíochta ar Shoghluaisteacht, Iniúchtaí ar Shábháilteacht an Bhóthair agus Measúnuithe ar Thionchar Sábháilteachta an Bhóthair i gcomhréir le riachtanais Coda 8.10 na caibidle seo agus Cuid 6.2 le Imleabhar 2 Lámhleabhair Bainistíochta Forbartha chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála agus forbairt an údaráis áitiúla féin lena n-áirítear forbairt infreastruchtúir bhóithre agus iompair.

Aidhm TS20

Tacú le cruthaíocht mhoil iompair imill an bhaile nasctha le bealaigh Bus Náisiúnta ag tabhairt idirmhalartuithe iompair páirceála agus taistil, páirceála agus rothaíochta, agus iompair siúil don cheithre phríomh-lonnaíocht.

8.5 Siúil agus Rothaíocht

Is iad siúil agus rothaíocht iad na modhanna iompair a bhfuil na tionchair is lú acu don chomhshaol agus sochair is mó sa réim sláinte agus poiblí don sochaí ar iomlán. Beidh ar an gComhairle, i bhfeidhmiú a chuid feidheanna pleanála talún, bainistíochta forbartha agus bainistíocht is foráil infreastruchtúir shráide agus bóithre, siúil agus rothaíocht éasca sábháilte a chur chun cinn i limistéir uirbeacha agus tuaithe. Chuige sin:

- Ag cur forbartha comhdhlúite chun cinn i mbailte agus sráidbhailte ag na suíomhanna cuí agus ag an ndlús cuí.
- Ag cur na prionsabail, cur chuige agus caighdeáin DMURS agus Treoraíocht is straitéisí ábhartha eile a chur i bhfeidhm chun cur chun cinn siúil agus rothaíochta a éascú.
- Gréasáin sráide a chur chun cinn, atá tréscailteach do choisithe agus rothaithe.
- Breithniúchán iomlán a thabhairt do riachtanais na gcoisithe agus rothaithe i mbearta bainistíochta bóithre agus sráide lena n-áirítear foráil cosáin, soilsithe sráide, infreastruchtúr rothaíochta agus bealaí trasna agus socrú teorainneacha luais.
- Pleananna iompair áitiúla a ullmhú don 4 phríomh-bhailte chun faisnéis a thabhairt do chinntí criosaithe agus forbairt ghréasáin siúil agus rothaíochta.
- Oibriú le gineadóirí turais suntasacha amhail scoileanna agus fostóirí móra chun rochtain a fheabhsú le siúil agus rothaíocht.

Cuirfidh an Comhairle san áireamh polasaí agus treoraíocht an Rialtais lena n-áirítear Treoir Dea-chleachtais Tréscailteachta (Údarás Iompair Náisiúnta, 2013), Creat Polasaí Rothaíochta Náisiúnta (Forbairt Iompair, Thurasóireachta agus Spóirt, 2013) agus Lámhleabhar Sraithe Náisiúnta (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2011) agus aon pholasaí nó treoraíocht nuashonraithe nó nua le linn saolré an Phleain sin.

Tá acmhainn ag feabhsúcháin ar theicneolaíocht e-rothaíochta chun tuilleadh rothaíochta a mhealladh, go háirithe i gcodanna is dronnlaigh na tíre. Tacaíonn an Comhairle leis an dTacar Uirlisí Taistil Scoile (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, an tÚdarás Iompair Náisiúnta, Scoileanna Glasa/ An Taisce, 2013) a chuireann siúil agus rothaíocht chun

cinn i gcomhair turais scoile agus déanfaidh sé iarracht foráil bealaí sábháilte go dtí an scoil a chur chun cinn.

Is gníomhaíochtaí cáiliúla iad siúil agus rothaíocht araon agus tá acmhainneacht acu chun fás turasóireachta a sholáthar. Tacaíonn an Comhairle le Straitéis Éire ag Siúil (HSE) agus tionscnaíochtaí eile amhail Slí na Sláinte, agus tá siad onnghníomhach ag forbairt bealaigh rothaíochta Eurovelo a leanann bealach oidhreachta Norman Way. Tá an Comhairle ag tús cadhnaíochta sábháilteachta rothaíochta freisin leis an bhfeachtas ‘Stayin’ Alive at 51.5’. Éascaíonn rianta glas do shiúlóirí agus rothaithe agus críochnú N/M11 agus is féidir le scéimeanna bóithre náisiúnta N25 deiseanna a cheadú i gcomhair forála rothaíochta agus siúil sábháilte ar bhóithre náisiúnta reatha le bheith seach-chonartha. Tá aidhmeanna a bhaineann le aclaíocht, sos agus turasóireacht sa siúil agus rothaíocht san áireamh laistigh Chaibidil 7 Turasóireacht agus Caibidil 14 Straitéis Sosa agus Spáis Oscailte.

Aidhmeanna Siúil agus Rothaíochta

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS21

Straitéisí Láir agus Lonnaíochta a chur i bhfeidhm leis an bPlean seo chun fás daonra a spreagadh i mbailte agus sráidbhailte ina féidir le daoine turais a dhéanamh níos éasca ar siúil nó ag rothaíocht. Laistigh bailte agus sráidbhailte, spreagfar forbairtí tithíochta agus eile ag suíomhanna cuí agus dlús cuí chun siúil agus rothaíocht a éascú. . Tabharfaidh pleananna iompair áitiúla faisnéis do chinnteoireacht maidir le criosú úsáide talún, gréasáin siúil agus rothaíochta agus foráil infreastruchtúir shiúil agus rothaíochta sa 4 phríomh-bhaile.

Aidhm TS22

Beidh dearadh forbairtí, sráideanna agus gréasáin sráide i gcomhréir le DMURS, ag aithint an tábhacht a bhaineann le tosaíocht níos airde a thabhairt do choisithe agus rothaithe agus cinntiú go bhfuil siad tréscailteach go hiomlán ag coisithe agus rothaithe. Áit ina gá d’fhorbairtí phraicticiúla nua bóithre agus sráideanna a chomhtháthú go hiomlán chun tréscailteacht a éascú. Tabharfaidh siad aird freisin ar na Treoraithe Dea-chleachtas

Tréscailteachta (NTA, 2015), treoraíocht agus comhairle eile an Rialtais de réir an nuashonraithe, Caibidil 5 an Phleain seo agus treoraíocht bhainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm TS23

Nascachtaí reatha a chosaint agus cinn nua a sholáthair i bhforbairtí reatha agus patrúin sráide ina gcuireann na nascachtaí sin feabhas ar thréscailteacht le siúil agus rothaíocht. Ní mór an seachadadh naisc iardhearctha, nuair is féidir, a dhéanamh i dteannta le foráil spáis áise bhreise chun na naisc a dhéanamh níos oscailte tarraingteach.

Aidhm TS24

Infreastruchtúr deartha mar is cuí i gcomhair siúil agus rothaíochta a choinneáil, a fheabhsú agus a sholáthar (lena n-áirítear cosáin siúil agus rothaíochta, bealaí trasna do choisithe, colbhaí, dromchlaí bóithre, páirceáil rothair, dearthaí cumair, soirsiú sráide agus chomh mór agus is féidir go réasúnach, dearadh timpealláin amach anseo ar an ‘Stíl Ísiltíreach’ le tosaíocht do lánaí rothaíochta agus bealaí rothaíochta) agus scéimeanna bhainistíochta tráchta a dhéanamh chun rothaíocht éasca, taitneamhach agus sábháilte a éascú i mbailte, sráidbhailte agus ceantair tuaithe.

Aidhm TS25

Riachtanas a chur ar úsáidí fostaíochta nua, a n-eascróidh i nginiúint turais suntasaigh, chun pleán a sholáthair a chuirfidh rochtain sábháilte éasca a éascú le siúil agus rothaíocht agus go dtí an obair, chun idirghníomhú le fostóirí reatha a ghiníonn go leor turais go dtí an ceann scríbe céanna.

Aidhm TS26

Bealaí rothaíochta áise agus turasóireachta a sholáthar lena n-áirítear sraith straitéiseach idir Contae Chill Mhantáin, Guaire, Cam Eolaing, Fearna agus Inis Córthaidh chun cuspóirí na sraithe seo a shíneadh go Europort Ros Láir agus Ros Mhic Thriúin agus bealaí siúil go dtí sócmhainní agus áiseanna turasóireachta tábhachtacha de réir is a cheadaíonn acmhainní, faoi réir cosanta gnáthóga, comhshaoil, áise agus oidhreachta. Beidh aon thairiscint dá

leithéid sin faoi réir Measúnaithe Cuí i gcomhréir le riachtanas Treorach Gnáthóige an AE chun cosaint agus caomhnú a chinntiú do gach SAC agus SPA ainmnithe.

8.6 Iompar Poiblí

Is rí-thábhachtach infhaighteacht an iompair poiblí chun astuithe carbóin per capita a laghdú, ag íoslaghdú líon na dturas bunaithe ar charr aonair. Is seirbhís rí-thábhachtach é freisin do dhaoine nach bhfaigheann rochtain ar charr príobháideach. Is criticiúil foráil seirbhísí iompair poiblí d'fhorbairt inbhuanaithe bailte níos lú, sráidbhailte agus ceantair tuaithe agus nascacht réigiúnach, náisiúnta agus idirnáisiúnta.

Ní sholáthraíonn an Comhairle seirbhísí iompair poiblí go díreach ach is féidir leis tionchar a imirt ar éifeachtacht, inmharthanacht, tarraingteacht agus inbhuanaitheacht sheirbhísí bus, iarnróid agus tacsáí. Chuige sin:

- Ag cinntiú go dtarlaíonn forbairt i suíomhanna ar féidir leo a bheith freastalaithe ag gréasáin reatha agus féideartha iompair poiblí nua.
- Cinntiú go bhforbraítear talamh in aice le áiseanna reatha agus féideartha iompair poiblí agus bealaí ar scála agus dlús optamach ionas go mbeidh seirbhísí iompair poiblí feabhsaithe indéanta.
- An t-infreastruchtúr riachtanach a chumasú d'úsáideoirí agus oibrithe iompair poiblí agus infreastruchtúr iompair poiblí ó fhorbairt ar féidir leis a úsáid agus forbairt sa todhchaí a chosc.
- Pleanáil chun ionchuimsithe seirbhísí iompair poiblí agus gréasáin le bealaí iompair eile.

Beidh breithniúcháin iompair poiblí lárnach do phleananna iompair poiblí, a gheobhaidh faisnéis ó chomhairleoireachtaí le oibreoirí agus a dhéanfaidh foráil iompair poiblí reatha agus féideartha sa todhchaí agus infreastruchtúr riachtanach.

Tá Athbhreithniú Soghluaisteachta Inbhuanaithe DTTAS (2020) ag tabhairt measúnaithe ar pholasaí iompair phoiblí in Éirinn, lena n-áirítear foráil iompair phoiblí i gceantair tuaithe. Beidh an Comhairle ag gníomhú áit ina féidir leis athruithe a chur i bhfeidhm ar pholasaithe, treoraíocht agus gníomhartha a eascraíonn ón athbhreithniú sin.

8.6.1 Iarnród

Is féidir go mbeidh buntáistí suntasacha ag taisteal iarnróid mar mhodh iompair inbhuanaithe. D’ainneoin sin, ciallaíonn infreastruchtúr neamhéifeachtach agus oibriúcháin i dteannta le éascacht chomparáideach chun turais paisinéirí nó lastais bunaithe ar bhóithre, go bhfuil úsáid seirbhísí iarnróid sa tír ag laghdú go fadtéarmach.

Is é an líne Ros Láir - Átha Cliath é an t-aon bhealach iarnróid ag oibriú sa tír faoi láthair. Láiríonn an Tuarascáil Athbhreithnithe Iarnróid 2016 (NTA, 2016) nach raibh cuid den líne, lena n-áirítear idir Ghuaire agus Ros Láir, indéanta ó thaobh airgeadais go fadtéarmach. D’ainneoin sin, tuigeann an Comhairle nár dhéileáil an t-athbhreithniú le acmhainneacht an líne chun cloí le éilimh taistil nó cuspóirí pholasaí iompair a raibh neartaithe go suntasach sa NPF is déanaí agus straitéisí NPF um Ghníomhú ar son na hAeráide. Is eilimint thábhachtach é an líne freisin don EEC agus tá acmhainn aige chun ról feabhsaithe a imirt i bhforbairt fáis turasóireachta inbhuanaithe sa tír. Dá bhrí sin, leanfaidh an Comhairle ag cur i gcoinne aon mholtaí chun seirbhísí nó aon chuid den líne a laghdú tuilleadh nó a dhúnadh agus oibreoidh sé chun tacú le smaointe agus tairiscintí a chuirfidh feabhas ar a acmhainn chun fáis in úsáid. Tacaíonn an RSES le úsáid línte iarnróid dí-úsáidte amhail rianta glasa, ach is riachtanach nach gcuirfidh úsáid an líne Ros Láir-Port Láirge isteach ar athbhunú seirbhísí iarnróid ar an líne i ngeall ar an ról tábhachtach a imríonn sé chun Europort Ros Láir a nascadh leis an gcuid eile de Réigiún an Deiscirt. Le uasghráduithe cuí, tá acmhainn ag na línte chun daonraí suntasacha i ndeisceart na tíre a nascadh agus lastas is paisinéirí a iompar ó Europort Ros Láir go dtí Réigiún Chathair Phort Láirge, agus tá NPF ag measadh fás dó.

Tá acmhainn soiléir ann i gcomhair seirbhísí lastais chun úsáid níos fearr a bhaint as an infreastruchtúr iarnróid. Is dócha go dtiocfaidh ardú tábhachta ar Europort Ros Láir don tír mar thoradh le himeacht na Breataine Móire ón Aontas Eorpach. Infreastruchtúr láimhseála

lastais iarnróid feabhsaithe a sholáthar, le tacaíocht ón gComhairle, mar an Straitéis Lastais Réigiúnach molta ag an RSES.

8.6.2 Bus

Tá seirbhísí bus forleathan ann faoi láthair ar an mbealach Loch Garman, Inis Córthaidh agus Guaire go Baile Átha Cliath/aerfort Bhaile Átha Cliath, agus seirbhísí idirchontae níos annamha ar bhealaí eile, lena n-áirítear seirbhísí ó/go Ros Mhic Thriúin agus Bhun Clóidí ag freastal ar Phort Láirge, Cill Chainnigh agus Ceatharlach. Déantar seirbhísí a sholáthar ag oibreoirí poiblí agus príobháideach araon.

Soláthraíonn Bus Éireann, Bus Loch Garman agus Local Link freisin seirbhísí i gceantair tuaithe agus soláthraíonn Bus Loch Garman seirbhís bhaile i mBaile Loch Garman.

Nascann an tseirbhís Local Link, maoinithe faoi réir an Chláir Iompair Tuaithe, agus á bhainistiú go háitiúil thar ceann an Údaráis Iompair Náisiúnta, go leor lonnaíochtaí níos lú agus ceantair tuaithe timpeall na tíre. Téann na seirbhísí ó dhoras go doras, le sceideal seachtainiúil, seirbhísí laethúla agus oíche trí sheirbhísí comaitéara 7 lá. Tá na seirbhísí sin faoi chonradh ó oibreoirí príobháideacha. I gcomhair pobail tuaithe, tugann na seirbhísí sin rochtain ar sheirbhísí uirbeacha agus imríonn siad ról lárnach chun déileáil le leithlisiú sóisialta.

Tá gréasán seirbhísí bus scoile ann a fhreastalaíonn ar cheantair tuaithe sa tír agus cuidíonn na seirbhísí sin plódú a laghdú ó úsáid feithiclí príobháideacha i gcomhair leagtha istigh agus bailiúcháin.

8.6.3 Tacsáí

Aithníonn an Comhairle agus tacaíonn sé le ról tacsaithe mar sheirbhís iompair poiblí solúbtha. Tá seirbhísí tacsáí an-tábhachtach do go leor daoine ar chóir dóibh gan rochtain réidh a bheith acu ar charranna príobháideacha agus don gheilleagar oíche.

8.6.4 Páirceáil agus Taisteal

Tugann áiseanna páirceála agus taistil deis chun gníomhú mar dhroichead idir charranna príobháideacha agus iompar poiblí agus a bhfuil acmhainn acu chun plódú a laghdú i gceantair lárnacha agus úsáid iomarcach as limistéir lárnacha i gcomhair páirceála. Tá úsáid ar leith acu do dhaoine nach féidir leo an chéad chuid dá dturas a dhéanamh le iompar poiblí i ngeall ar iargúlacht nó sceideal na seirbhísí. Is féidir leo freastal ar an dá chomaitéir agus siopadóir ar féidir lena dturas tosú laistigh de bhailte ar leith nó daoine ó cheantair tuaithe.

8.6.5 Roinnt Iompair

Comhdhéanann seirbhísí roinnte cairr agus rothair/scútair cuid den chóras iompair poiblí i mbailte agus cathracha eile go náisiúnta agus idirnáisiúnta agus oibreoidh an Comhairle le oibreoirí chun bunaíocht fhéideartha a cheadú sa todhchaí mar aon le bainistíocht éifeachtach na seirbhísí sin.

Aidhmeanna Iompair Phoiblí

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS27

Seirbhísí bus, iarnróid agus tacsáí a thacú agus a chur chun cinn sa chontae i gcomhréir le polasaí reatha agus ag teacht chun cinn an Rialtais.

Aidhm TS28

An Príomh-straitéis agus Straitéis Lonnaíochta a chur i bhfeidhm, ag cur in áit tosaíochta fás sa daonra agus forbairt i mbailte agus sráidbhailte ina féidir leis a bheith freastalaithe ag seirbhísí iompair poiblí bus agus iarnróid éifeachtach, éasca agus indéanta go heacnamaíoch. Laistigh na lonnaíochtaí sin, cinnteoidh an Comhairle go dtarlaíonn forbairt ag suíomhanna cuí agus dlúis ina bhfuil siad inrochtana don chuid is mó ag modhanna inbhuanaithe agus i rith pasáistí iompair poiblí.

Aidhm TS29

Tacú le gníomhaireachtaí iompair náisiúnta chun feabhsúcháin cuí a sheachadadh sa ghréasán iompair phoiblí agus tairiscintí a éascú, lena n-áirítear forbairtí infreastruchtúir, a sholáthraíonn i gcomhair seirbhísí iompair phoiblí agus a chuireann feabhas ar cháilíocht, minicíocht agus luas na seirbhísí iompair phoiblí traein agus bus.

Aidhm TS30

Tacú agus éascú le foráil infreastruchtúir ag freastal ar iompair poiblí lena n-áirítear, ach gan a bheith teoranta do, malartuithe mhodh iompair, stáisiúin bus agus traein, staid bus agus traein, páirceáil cuí do bhusanna, lánaí bus, áiseanna páirceála bus, stad tacsaithe agus páirceáil agus lánaí rothaíochta. Beidh na áiseanna sin tacaíthe nuair a thugann siad:

- Rochtain éascaithe do chách;
- Éifeachtacht agus indéantacht sheirbhísí a chur chun cinn;
- Cur chun cinn ar éascacht agus tarraingteacht iompair phoiblí do gach cuid den phobal;
- Ceadú d'ionchuimsiú éifeachtach idir modhanna iompair difriúla;
- Príomh-shuíomhanna a nascadh amhail sócmhainní turasóireachta agus sosa; agus
- Páirceáil agus infreastruchtúr cuí agus ciallmhar do gach modh turasóireachta agus suíomhanna sosa.

Aidhm TS31

Bearta a éascú agus a mholadh a ardóidh úsáid seirbhísí iarnróid lena n-áirítear áiseanna páirceála, ionchuimsiú iompair phoiblí, foráil staid tacsáil agus feabhsúcháin stáisiúin iarnróid agus bearta chun rochtain a chorprú do chách.

Aidhm TS32

Foráil staid agus bealaí iompair phoiblí a chinntiú atá comhordaithe le forbairtí trí idirbheartaíocht le soláthraithe iompair phoiblí agus comhordaitheoirí lena n-áirítear Iarnród Éireann, Bus Éireann, Wexford Link agus oibreoirí príobháideacha.

Aidhm TS33

Tairiscintí forbartha a rialú a chuirfeadh droch-éifeacht ar éifeachtacht, sábháilteacht, infheictheacht agus áisiúlacht sheirbhísí iompair phoiblí bus agus iarnróid lena n-áirítear:

- Cosaint do thalaimh in aice le línte iarnróid agus stáisiúin in aghaidh cúngacht ag úsáideanna míchuí ar féidir leo cur isteach ar fhorbairt fadtéarmach na háise iarnróid
- Cosc a chur ar fhorbairt a chuirfeadh droch-thionchar ar oibriúchán sábháilte na seirbhísí iarnróid reatha agus sa todhchaí.

Aidhm TS34

Tairiscintí a chur chun cinn agus a thacú i gcomhair oibreacha feabhsúcháin fisicigh a chuirfeadh feabhas ar éifeachtacht agus indéantacht an líne iarnróid Ros Láir - Átha Cliath mar rogha iompair inbhuanaithe. Áirítear leis na feabhsúcháin sin:

- Feabhsúcháin ar infreastruchtúr an líne a eascróidh in arduithe ar mhinicíocht agus luas na seirbhísí;
- Leictriúchán na seirbhíse;
- Foráil nó athoscailt stáisiúin nua sa tír;
- Comhtháthú níos fearr le modhanna iompair eile, lena n-áirítear comhtháthú le aon sheirbhísí DART agus LUAS fairsingthe i nDeisceart Bhaile Átha Cliath / Contae Chill Mhantáin;
- Oibreacha a fheabhsaíonn comport phaisinéirí, áisiúlacht agus inrochtaineacht; agus
- Oibreacha chun riosca creimthe an chósta agus damáiste eile le héifeacht ar indéantacht an líne.

Aidhm TS35

Cur chun cinn agus tacú le forbairt sheirbhísí lastais iarnróid agus tacú le forbairt an infreastruchtúir riachtanaigh i gcomhair seirbhísí lastais iarnróid ag suíomhanna cuí i gcomhréir leis an Straitéis Lastais Réigiúnach le bheith ullmhaithe faoi réir an RSES.

Aidhm TS36

Áiseanna feithimh bus do phaisinéirí lena n-áirítear foráil staid bus.

8.7 Bóithre

Aithníonn an Comhairle, cé go bhfeidhmíonn cineálacha eile iompair níos fearr i dtéarmaí inbhuanaitheachta agus astuithe carbóin, is riachtanach gréasán bóithre éifeachtach do charranna agus feithiclí tráchtála. Leanfaidh pobail agus gnónna tuaithe na tíre ag brath go mór ar iompar feithicle príobháidigh agus an gréasán bóithre.

I mbailte agus sráidbhailte, chun sochair sóisialta agus timpeallachta a optamú ó aistriú sa mhodh i dtreo siúil, rothaíochta agus iompair poiblí, cuirfidh an Comhairle prionsabail agus cur chuige DMURS i bhfeidhm⁶⁰ i mbainistíocht an ghréasáin bóithre agus sráideanna, agus déanfaidh sé breithniúchán ar bhearta eile chun tionchar a imirt ar úsáid feithiclí mótar lena n-áirítear athbhreithnithe forála reatha agus molta, ag cur srianta ar rochtain ar sráideanna áirithe ag carranna agus ainmniúchán féideartha creasa íseal astuithe de réir tagartha ar an bPlean um Ghníomhú ar son na hAeráide. I gceangal leis sin áfach, beidh an Comhairle feasach ar an riachtanas chun plodú suntasach tráchtála a sheachaint, tionchair díobhálacha ar áitritheoirí agus gnónna a chosc chun rochtain cuí a éascú do dhaoine le míchumais.

Áireofar le pleananna iompair áitiúla measúnuithe ar éifeachtacht an ghréasáin reatha bóithre agus seans go mbeidh moltaí ann go dtabharfar naisc bóithre deartha mar is cuí, ina n-éascóidh na naisc sin modhanna iompair inbhuanaithe agus cuideoidh sé sin tréscailteacht a fheabhsú, astuithe a laghdú agus déanamh suímh a fheabhsú.

Bhunaigh an Comhairle grúpa oibre EV agus oibreoidh sé le forbróirí agus soláthraithe infreastruchtúir ábharthaigh chun a chinntiú gur féidir le cónaitheoirí agus gnónna an chontae aistriú go héifeachtach ó fhoinsí peitрил agus díosail de réir cuimsithe sa pholasáí náisiúnta.

Chuir críochnú le déanaí an seach-chonair Ros Mhic Thriúin N25, an M11 Guaire go Inis Córthaidh go Oilgate agus an N30 Ros Mhic Thriúin go Bhaile Dháibhí feabhas suntasach ar idirnascaidh leis an gcuid eile de réigiún an Deiscirt agus na tíre iomlán, lena n-áirítear

---

⁶⁰ Féach Cuid 5.8 thuas agus Caibidil 5 Bailte agus Sráidbhailte

seirbhísí bus. Bainfeadh Guaire, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin leas mór ón díorthú tras-tráchta agus tá deis níos mó ann anois i gcomhair feabhsúcháin ar an réimse poiblí agus i gcomhair iompair inbhuanaithe sna bailte sin. Is an-tábhachtach freisin rochtain níos fearr ar bhóithre náisiúnta a éascú go Europort Ros Láir i gcomhair lastais agus tráchta eile ar mhaithe le geilleagar an chontae, an réigiúin agus na tíre iomlán agus laghdóidh rochtain feabhsaithe mar sin costais sóisialta, comhshaoil agus airgeadais ó phlódú a imríonn tionchar ar lonnaíochtaí sa bhealach reatha.

Ar bhóithre náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil agus i mbailte agus sráidbhailte, éascóidh an Comhairle agus déanfaidh sé obair a chuirfidh feabhas ar shábháilteacht, éifeachtacht agus, nuair is cuí, acmhainn an ghréasáin. Tacaíonn an Comhairle le prionsabail agus aidhmeanna na Straitéise Sábháilteachta ar Bhóithre 2013-2020 (An tÚdarás um Shábháilteacht ar Bhóithre, 2013) agus cuirfidh sé i bhfeidhm moltaí na Straitéise Sábháilteachta ar Bhóithre le bheith ullmhaithe ag an RSA in 2001 chun an straitéis 2013-2020 a chur chun cinn.

Déanfar Measúnuithe ar Thrácht agus Iompar, lena n-áirítear pleananna bainistíochta ar shoghluaisteacht, nuair is gá, chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála ar fhorbairtí a bhfuil acmhainn acu chun go leor éilimh breise a chruthú ar ghréasán bóithre. Déanfar Measúnuithe ar Thionchar Sábháilteachta (RSIA) agus Iniúchtaí ar Shábháilteacht Bóithre (RSA) a lorg nuair is cuí chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála (féach Cuid 8.10). Déanfaidh cur i bhfeidhm DMURS i ndearadh bóithre rialú freisin ar luas, ag athrú iompair tiománaithe le leagan amach bóithre agus cruth tógtha.

Cinntoidh an Comhairle go mbeidh an gréasán bóithre deartha chun cothromaíocht a chur ar riachtanais gach úsáideoirí, ag cur coisithe, rothaithe agus iompair phoiblí ag barr cliarlathais na n-úsáideoirí. Sa chaoi sin, cinntoidh an Comhairle chomh mór agus is féidir go réasúnta gur timpealláin ‘sa stíl Ísealtíreach’ iad gach timpealláin amach anseo, le lánaí tosaíochta don rothaíocht agus bealaí do choisithe.

Cuireann an NMP chun cinn úsáid breoslaí ailtéarnacha ar dhíosail agus peitрил chun astuithe carbóin ginearálta a laghdú agus feabhas a chur ar cháilíocht an aeir. Tugann cáipéis

pholasaí an Rialtais ‘Infreastruchtúr Bhreoslaí Ailtéarnaigh i gcomhair Iompair in Éirinn 2017 go 2030’ (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2017) leagan amach ar bhearta chun an t-infreastruchtúr riachtanach a bhaint amach chun úsáid na mbreoslaí sin a éascú. D’fhéadfá go leor de na foinsí breoslaí ailtéarnacha úsáid a bhaint as an infreastruchtúr reatha (m.s. ag gach stáisiún líonta peitрил reatha).

Aidhmeanna Ginearálta do Bhóithre

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS37

Chun gréasán bóithre atá sábháilte, éifeachtach agus inbhuanaithe a sholáthar sa tír, feabhsúcháin a dhaingniú ar an ngréasán bóithre agus cothromaíocht a chur ar riachtanas gach úsáideoirí, le coisithe, rothaithe agus iompar poiblí ag barr cliarlathais úsáideoirí.

Aidhm TS38

Cinntiú go bhfuil an tosaíocht is airde ag sábháilteacht phoiblí gach úsáideoirí bóithre, lena n-áirítear coisithe agus rothaithe, i bhforbairt dheartha agus pointí rochtana d’fheithiclí agus i gcleachta feidhmeanna bhainistíochta tráchta. Déanfar Measúnuithe ar Thionchar Sábháilteachta ar Bhóithre, Iniúchta ar Shábháilteacht ar Bhóithre agus tuarascálacha sábháilteachta ar bhóithre eile a lorg nuair is cuí chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála⁶¹

Aidhm TS39

Prionsabail, cur chuige agus caighdeáin DMURS agus Treoraíocht an Rialtais eile a chur i bhfeidhm, mar aon le comhairle de réir nuashonraithe, i ndearadh agus bainistíocht ar ghréasáin agus cliarlathais bóithre i mbailte agus sráidbhailte.

---

⁶¹Féach Nóta 8.10

Aidhm TS40

Foráil páirceála do charranna reatha agus nua a athbhreithniú, smaoineamh ar theorainn a chur ar rochtain feithiclí mótaí ar bhóithre agus sráideanna áirithe agus smaoineamh ar ainmniúchán creasa íseal-astuithe ina chuirfeadh bearta dá leithéid modhanna iompair inbhuanaithe chun cinn agus ina mbeadh sochair comhshaoil agus sóisialta níos leithne i gceangal leis an riachtanas chun plódú tráchtas suntasach agus tionchar díobhálach míchuí a chosc ar chónaitheoirí agus gníomhaíocht thráchtála agus chun rochtain cuí a éascú do dhaoine le míchumais.

Aidhm TS41

Cinntiú go bhfuil gach forbairtí lonnaithe mar is cuí, ag cur san áireamh prionsabail forbartha inbhuanaithe agus foráil gréasáin bóithre éifeachtaigh. Ní mór Measúnú ar Thrácht agus Iompar, ullmhaithe i gcomhréir le treoirlínte náisiúnta ábhartha chuige sin a lorg nuair is cuí chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála.

Aidhm TS42

Riachtanas a thabhairt do gach forbairtí chun foráil cuí a dhéanamh i gcomhair rochtain agus socrúcháin sábháilte le haghaidh seirbhísithe agus seachadta, ag díriú ar:

- Nádúr agus lonnaitheacht na forbartha;
- Tosaíocht do roghanna iompair inbhuanaithe lena n-áirítear iompar poiblí, siúil agus rothaíocht;
- Bainistíocht éifeachtach ar uisce dhromchla;
- Leas na n-úsáideoirí tadhlaigh; agus
- Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha

Aidhm TS43

Foráil infreastruchtúir luchtaithe leictreachais a iarradh i gcomhair feithiclí leictreacha i bhforbairtí nua agus ar shráideanna reatha agus chun infreastruchtúir luchtaithe a éascú ar bhóithre agus sráideanna reatha, foirgnimh agus páirceálacha do charranna i suíomhanna a thugann breithniúchán cuí d'úsáideoirí eile cosáin agus bóithre.

Aidhm TS44

Cinntiú go ndéanann gach páirceáil nua do charranna agus sínte ar pháirceálacha do charranna 20% de na spásanna le pointí luchtaithe feithiclí leictirí agus tóchair is infreastruchtúr a sholáthar i gcomhair pointí luchtaithe “initeáin” nua.

Aidhm TS45

Forbairt a éascú d’infreastruchtúr i gcomhair breoslaí ailtéarnacha ag stáisiúin sheirbhíse reatha agus áiteanna eile faoi réir caighdeáin sábháilteachta dóiteáin

Aidhm TS46

Tacú le cur i bhfeidhm polasaí agus treoraíochta náisiúnta ar shuiteáil infreastruchtúir a theastaíonn chun feithiclí féinrialaitheacha a éascú.

Aidhm TS47

Cinntiú go bhfuil tairiscintí i gcomhair limistéir seirbhíse nua agus/nó fairsingthe, stáisiúin seirbhíse agus áiseanna páirceála do thrucaílí ar ghréasán an bhóthair lonnaithe agus ainmnithe i gcomhréir le treoirlínte náisiúnta ábhartha. Áirítear le treoirlínte dá leithéid Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta, Treoirlínte d’Údaráis Pleanála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012), Polasaí Limistéir Seirbhíse (An tÚdarás um Bhóithre Náisiúnta/Infreastruchtúr Iompair na hÉireann, 2014), agus Pleanáil Miondíola - Treoirlínte d’Údaráis Pleanála, (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012).

Aidhm TS48

Chun foráil a dhéanamh do chomharthaíocht threoch éifeachtach do gach úsáideoirí agus sráideanna agus rialú dian a thabhairt ar chomharthaíocht agus fógraíocht ar an ngréasán bóthair ar mhaithe le sábháilteacht phoiblí agus leasa, ag cur san áireamh:

- Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta, Treoirlínte d’Údaráis Pleanála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012);
- Ráiteas polasaí an Údaráis um Bhóithre Náisiúnta maidir le Foráil Comharthaíochta Turasoíreachta agus Sosa ar Bhóithre Náisiúnta (Márta 2011); agus

- aon leagaineacha nuashonraithe de na cáipéisí sin.

Aidhm TS49

Cinntiú go gcuirtear riachtanais na Rialacháin Torainn Comhshaoil SI 140 2006 agus aidhmeanna Phleain Gníomhaíochta in aghaidh Torainn le Comhairle Contae Loch Garman (2019) san áireamh i measúnú na n-iaratas pleanála ábhartha, criosú talún agus bearta maolaithe torainn corpraithe i ndearadh forbartha.

8.7.1 Bóithre Náisiúnta

Tá freagracht ghinearálta ag Infreastruchtúr Iompair na hÉireann (TII) as forbairt agus oibriúchán sa todhchaí ar an ngréasán bóithre náisiúnta. Leanfaidh an Comhairle ag obair le TII chun tacú le feabhsúcháin móra ar an ngréasán bóithre náisiúnta agus chun sábháilteacht, acmhainn agus éifeachtacht na mbóithre náisiúnta agus cumair gaolmhara a choinneáil i gcomhréir le Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta: Treoirlínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012).

Is bóithre tábhachtacha iad M/N11 agus N25 don tír agus réigiún iomlán mar chuid den ghréasán cuimsitheach uile-Eorpach TEN-T. Laghdaigh críochnú na Scéime Ghuaire-Inis Córthaidh-Oilgate M11 agus scéim Seach-chonair Ros Mhic Thriúin N25 in 2019 agus 2020 tréimhsí turais tras-réigiúnacha agus tabharfaidh sé sochair eacnamaíoch agus sóisialta eile don tír.

8.7.1.1. Tionscadail Bhóithre Náisiúnta

Oilgate go Europort Ros Láir

Faigheann feabhsúchán naisc bóithre go Europort Ros Láir san NPF, Plean Forbartha Náisiúnta 2018-2027, Creat Pleanála Muirí Náisiúnta agus an RSES do Réigiún an Deiscirt.

Críochnaíodh an chéad phas Coincheapa Indéantachta don tionscadal Oilgate go Europort Ros Láir in 2011. Bhí tuarascáil Roghnaithe Bealaigh críochnaithe ag an am sin, ag aithint Cosáin Bealaigh Roghnaithe. D'ainneoin sin, tá cinneadh déanta, i ngeall ar an imeacht ama

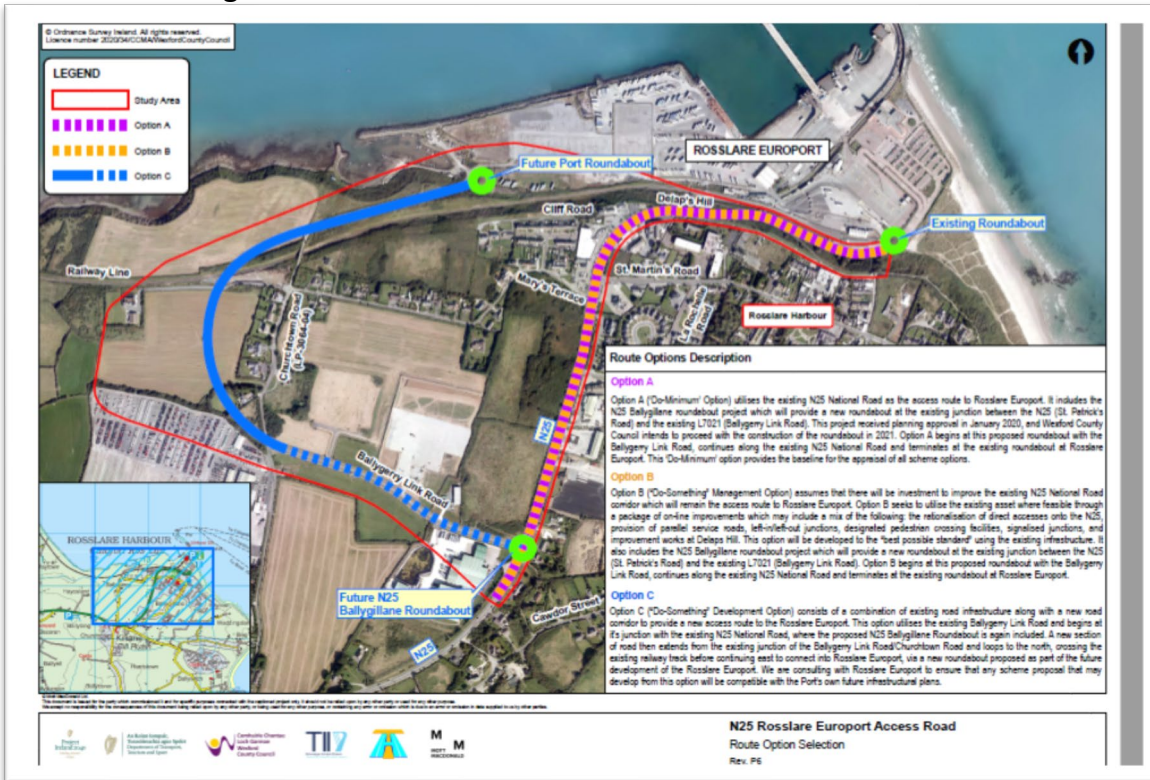
ó 2011, go mbeadh athbhreithniú déanta ar an scéim ón tús. I ndiaidh staidéar chuimsitheach ar indéantacht agus baic, tá 8 rogha scéime faoi athbhreithniú faoi láthair.

Bóthair Rochtana Europort Ros Láir N25

Is cuid d'infreastruchtúr criticiúil é forbairt an bhóthair rochtana go Europort Ros Láir agus naisc gaolmhara, a theastaíonn chun go bhfásfaidh an cuan agus freisin chun déileáil le athruithe leanúnacha a theastaíonn mar thoradh leis an UK ag imeacht ón Aontas Eorpach. Is dócha go ndéanfar dul chun cinn ar an bpróiseas comhthola roimh an tionscadail Oilgate go Ros Láir chun rochtain lastais feabhsaithe a chumasú don chuan.

Tá an eilimint seo ag dul chun cinn faoi láthair go Cuid 2 (Roghanna féach léarscáil 8.4) a bhaineann le aitheantas agus measúnú ar roghanna scéime chun an rogha is fearr a chinntiú i gcomhair a chuid forbartha. Déanfar ansin an dearadh agus measúnú comhshaoil ar an scéim mholta, agus meastar gur féidir leis an tionscadal dul ar aghaidh tríd na próisis pleanála reachtúla roimh 2022. Ar leithligh, fuair an scéim 'Timpealláin Bhaile Uí Ghiolláin' faomhadh Chuid 8 Pleanála in Eanáir 2020. Tabharfaidh an tionscadal timpeallán ar an N25 ina chumar le Bóthar Naisc L7021. Beidh an tionscadal Bhóthair Rochtana Europort Ros Láir N25 forbartha chun ionchuimsiú go hiomlán leis an scéim Timpealláin Bhaile Uí Ghiolláin N25.

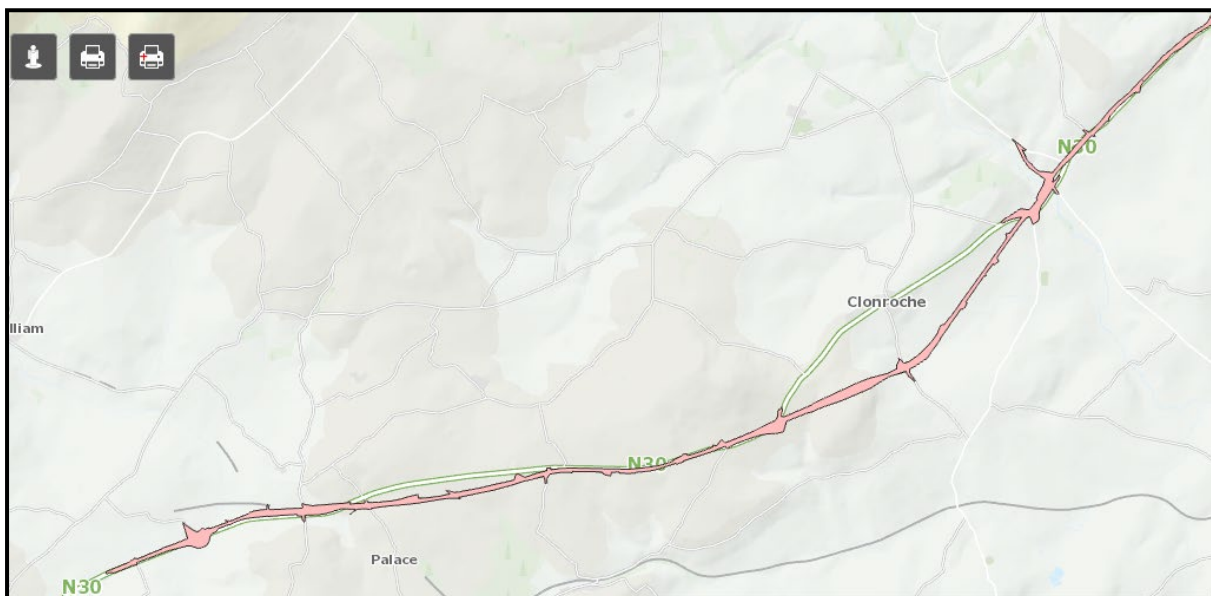
Léaráid 8.2 Roghanna

Seach-chonair Chluain an Róistigh N30

Fuair Seach-chonair Chluain an Róistigh N30 faomhadh iomlan agus cé nach bhfuil oibreacha sa sceideal faoi láthair, beidh an pasáiste bealaigh cosanta ó fhorbairt ar féidir leis cur isteach ar a thógáil sa toadhcháí (féach Léaráid 8-3)

Léaráid 8-3 N30 Feabhsúcháin Bóithre Náisiúnta sa Phasáiste Bealaigh Seach-chonair Chluain an Róistigh N30

Tacóidh an Comhairle le forbairt oibreacha feabhsúcháin ar an ngréasán Bhóithre Náisiúnta i ngeall ar an tábhacht a ghabhann le N25, N30 agus N80 chun rochtain a thabhairt ó Lár na Tíre go Europort Ros Láir agus an réigiún is leithne chuig Calafort Belview.

Tacaíonn an RSES agus an Comhairle le feabhsúcháin ar an N80 a nascann an contae le Lár na Tíre agus feabhsúcháin ar nasc leis an N9 ó Ros Mhic Thriúin (a tharlódh go mór i gContae Chill Chainnigh) ach níl oibreacha sa sceideal faoi láthair maidir leis sin.

8.7.1.2 Forbairt agus Bóithre Náisiúnta

Chun cosaint a thabhairt ar shábháilteacht, acmhainn lóid agus éifeachtacht an ghréasáin bealaigh náisiúnta, rochtain, criosú agus tairiscintí forbartha (lena n-áirítear forbairt tuaithe agus tithíocht) ar féidir leo gluaiseachtaí tráchta a thabhairt isteach i mbóithre náisiúnta agus cumair bhóthair náisiúnta, beidh sé rialaithe go dian, go háirithe áiteanna ina dtéann an teorainn luais thar 60 kmh. Beidh cur chuige bunaithe ar fhaisnéis in úsáid i measúnú ar thionchar forbartha agus tairiscintí creasaithe talún ar shábháilteacht, acmhainn agus feidhm bhóithre náisiúnta (lena n-áirítear uasghráduithe féideartha) agus cumair.

Ullmhaíodh na aidhmeanna sa chaibidil seo a bhaineann le rochtain ar thairiscintí a chuirfidh tionchar ar bhóithre náisiúnta i gcomhréir le Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta: Treoirlínte d'Údaráis Pleaála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012) agus Ciorclán 16/2011 eisithe ag an Údarás um Bhóithre Náisiúnta (TII anois).

Aidhmeanna do Bhóithre Náisiúnta

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS50

Oibriú le Infreastruchtúr Iompair na hÉireann chun cosaint agus feabhas a thabhairt ar shábháilteacht, acmhainn agus éifeachtacht an ghréasáin bóithre náisiúnta reatha i gContae Loch Garman.

Aidhm TS51

Tacú le forbairt na príomh-bhealaí náisiúnta ar chaighdeán débhealaigh ar a laghad.

Aidhm TS52

Tacú le forbairt ar an Scéim Oilgate go Bóthair Náisiúnta Ros Láir.

Aidhm TS53

Tacú le forbairt Seach-chonair Chluain an Róistigh agus nuashonruithe sa todhchaí ar an N30

Aidhm TS54

Tacú le uasghrádú ar bhóithre náisiúnta chun feabhas a chur ar nascacht ar feadh an réigiúin agus rochtain a fheabhsú ar Europort Ros Láir agus Calafort Belview.

Aidhm TS55

Forbairt a chur chun cinn ar an mbóthair rochtana agus bóithre naisc go Europort Ros Láir ag Calafort Ros Láir chun feabhas a chur ar inrochtaineacht agus nascacht go Europort Ros Láir, inbhuanaitheacht rochtana ar an gCuan a dhaingniú agus rioscaí a mhaolú ó chonstaicí agus teorannaithe reatha ar an rochtain reatha.

Aidhm TS56

Tacú le tuilleadh uasghrádú ar an N80 chun feabhas a chur ar acmhainn agus sábháilteacht i ngeall ar an tábhacht a ghabhann leis an mbóthair do Lár na Tíre agus Europort Ros Láir.

Aidhm TS57

Tacú, éascú agus cumasú chur i bhfeidhm na dtionscadail bóithre náisiúnta liostaithe i gCuid 8.7.1.1. Agus soláthraithe in Aidhmeanna TS52, TS53, TS54, TS55 agus TS56, ar bhonn céimeanna nuair is gá, ar chaighdeán agus dearadh a chloíonn le riachtanais bainteach leis an úsáid ionchais. Beidh an Comhairle ag cur san áireamh Pleanála Spásúla agus Bóithre Náisiúnta: Treoirlínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012), Ciorclán 16/2011 (NRA/TII) agus comhairleoireachtaí leis an TII ranna ábhartha eile an Rialtais agus an phobail agus beidh siad:

- Go ginearálta, talaimh riachtanacha a choinneáil ón fhorbairt lena n-áirítear aon phasáistí bealaigh roghnaithe aitheanta.
- Riachtanas a dhéanamh go mbeidh forbairt chónagarach le úsáidí íogaracha, amhail tithíocht, scoileanna agus tithe altranais, comhoiriúnach le tógáil agus oibriúchán fadtéarmach an bhóthair náisiúnta.
- Cinntiú nach gcuireann aidhmeanna forbartha eile, lena n-áirítear criosú talún, bac ar an bpróiseas roghnaithe bealaigh.
- Iarracht a dhéanamh chun droch-thionchair ar chónaitheoirí áitiúla a mhaolú agus ar an timpeallacht thógtha.
- Cur chuige solúbtha a ghlacadh i gcomhréir le forálacha TII/NRA Chiorclán 16/2011.

Aidhm TS58

Cur chuige bunaithe ar fhaisnéis a úsáid i measúnú ar thionchar forbartha agus tairiscintí creasaithe talún ar shábháilteacht, acmhainn agus feidhm bhóithre náisiúnta (lena n-áirítear uasghráduithe féideartha) agus cumair. Cuirfidh an Comhairle bac ar fhorbairt agus ní dhéanfaidh sé criosú ar thalamh i gcomhair forbartha ina chuirfeadh sé tionchar ar shábháilteacht, acmhainn agus éifeachtacht na mbóithre náisiúnta sa tír.

Aidhm TS59

Gan phointí rochtana díreacha nua a chruthú ar fhorbairt nó giniúint theáchta méadaithe go mór ó phointí rochtana díreacha reatha ar an ngréasán bóthair náisiúnta ina mbaineann teorainneacha luais níos airde ná 60 kmh. D'fhéadfadh an Comhairle cur chuige neamh-theoranta a chur i bhfeidhm, i gcomhair rochtana ar chodanna neamh-mhótarbhealaigh le bóithre náisiúnta, chun forbartha sa 4 chatagóir a leanas:

Catagóir 1

Forbairtí le tábhacht náisiúnta agus réigiúnach atá lonnaithe ar an mbealach is cuí lasmuigh de limistéir uirbeacha, agus ina bhfuil gnéithe shonracha bainteach leis na suíomhanna a dhéanann siad oiriúnach go leor don fhorbairt mholta. Ag breathnú ar oiriúnacht a bhaineann le haon éisceacht dá leithéid sin a dhéanamh, glacfaidh an tÚdarás Pleanála na

hábhair a leanas san áireamh:

- Ábharthacht agus oiriúnacht na forbartha molta ag tacú le aidhmeanna agus cuspóirí an Chreat Pleanála Náisiúnta agus Straitéise Spásúil agus Eacnamaíoch an Réigiúin do Réigiún an Deiscirt
- Na riachtanais le treoirlínte pleanála eile eisithe faoi réir Coda 28 an Achta, lena n-áirítear Treoirlínte Pleanála Miondíola (2012) lena n-áirítear toimhde ginearálta in aghaidh lárcheantair móra lonnaithe in aice le bóithre reatha, nua nó pleanáilte, amhail mótarbhealaigh.
- Nádúr na forbartha molta agus an méid tráchta le bheith ginte aige agus aon impleachtaí ar shábháilteacht, acmhainn agus oibriúchán éifeachtach na mbóithre náisiúnta.
- Taispeáint bearta bainistíochta éilimh sásúla.
- Aon phleananna i gcomhair uasghráduithe sa todhchaí ar bhóithre náisiúnta agus infreastruchtúr/seirbhísí iompair eile.
- Oiriúnacht an tsuímh i gcomparáid le suíomhanna ailtéarnacha.
- An patrún forbartha sa limistéar.
- An fasach is féidir a chruthú i gcomhair forbartha carnach sa limistéar agus na impleachtaí mar thoradh leis don ghréasán bóithre náisiúnta.

Catagóir 2

Forbairtí ag baint leis an bhfiontair/fostóir mór reatha bunaithe ar an ngréasán bóthair náisiúnta ag Slaney Meats (N80), aitheanta i Léaráid 8-4.

Léaráid 8-4 Slaney Meats

Catagóir 3

Forbairtí ar thalaimh criosaithe faoi réir Phlean Limistéir Áitiúil Chluain an Róistigh 2009 (de réir leasaithe), chun forbairt ordaithe riachtanach a éascú sa sráidbhaile.

Catagóir 4

Nearthú ar úsáid rochtana reatha ar an ngréasán bóithre náisiúnta ina mbíonn forbairt reatha ach nach n-eascródh forbairt dá leithéid i neartú ábhartha amhail an fhorbairt mholta ag cur baic ar an sábháilteacht, acmhainn agus éifeachtacht an ghréasáin bóthair náisiúnta.

I ngach ceithre chatagóir leis na cúinsí éisceachtúla sin:

- Ní mór don iarratasóir a léiriú nach bhfuil pointe rochtana ailtéarnacha ar fáil seachas an gréasán bóthair náisiúnta ag suíomh ina mbaineann teorainn luais 60 kmh agus nach gcuirfeadh an pointe rochtana úsáide measta bac ar shábháilteacht, acmhainn agus oibriúchán éifeachtach bhóithre náisiúnta.
- Beidh an t-iarratasóir freagrach as tuarascálacha Iniúchta ar Shábháilteacht Bóithre agus Measúnú Iompair agus Tráchtá a ullmhú. Úsáidfidh an Comhairle na measúnuithe tugtha, in éineacht le sonraí ar fáil, chun bunús fianaise a bhunú. Ní thabharfar cead ach nuair is féidir a chruthú nach gcuireann aon fhorbairt mholta bac ar shábháilteacht, acmhainn agus éifeachtacht an ghréasáin bhóthair náisiúnta.

- Oibreoidh an Comhairle le Infreastruchtúr Iompair na hÉireann chun athbhreithniú a thabhairt ar na teorainneacha luais ina bhfuil fostóirí reatha nó talamh reatha nó molta creasaithe le cuspóir chun teorainneacha luais a laghdú, nuair is gá, faoi réir an phróisis reachtúla cuí.
- Iarrfar ar an iarratasóir sonraí a thabhairt, mar aon le maoiniú, d'aon fheabhsúcháin acmhainne tráchta nó bearta bainistíochta ar éileamh mar is gá.

Aidhm TS60

Líon teoranta rochtana nua a éascú nó úsáid neartaithe rochtana reatha, ar an ngréasán bóthair náisiúnta ar chur chuige chun, nó ag teacht amach ó, bhailte nó sráidbhailte faoi réir teorainn luais idir 50 kmh agus 60 kmh (aitheanta mar limistéar aistrithe). Déanfaidh an Comhairle measúnú ar thairiscintí i gcomhair pointí rochtana neartaithe nó nua ag cur san áireamh Pleanála Spásúil agus Bóithre Náisiúnta: Treoirínite d'Údarás Pleanála (An Roinn Pobail Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2012) agus An Cóireáil Limistéir Creasaithe go Bailte agus Sráidbhailte (TII, 2018). Beidh tairiscintí ar rochtain dá leithéid faoi réir Aidhm TS62.

Aidhm TS61

Rochtain nua nó úsáid neartaithe a éascú ar an rochtain reatha chuig gréasán bóthair náisiúnta laistigh 50 kmh i mbailte agus sráidbhailte reatha i gcomhréir le sábháilteacht normálta sa bhóthair, bainistíocht ar thrácht agus critéir deartha uirbhig i gcomhair limistéir tógtha suas faoi réir Aidhm TS62.

Aidhm TS62

Áit ina mbaineann iarratas ina bhfuil Aidhm TS60 nó Aidhm TS61 leis an iarratasóir a bheith cuí, Iniúchadh ar Shábháilteacht ar Bhóithre a sheoladh mar aon le Measúnú Iompair agus Tráchta. Le linn measúnaithe ar na iarratais sin, cuirfidh an tÚdarás Pleanála san áireamh Iniúchadh ar Shábháilteacht ar Bhóithre, an Measúnú ar Iompar agus Trácht, acmhainn agus oibriúchán éifeachtach an bhóthair náisiúnta ag an suíomh sin, an Lámhleabhar Deartha do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2013/2019) agus cur chun cinn rothaíochta éasca, sábháilte agus tarraingteach agus siúil ó bhailte agus sráidbhailte agus Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm TS63

Tacú le forbairt na rianta rothaíochta in aice le bealaigh na scéimeanna bóthair nua.

8.7.2 Bóithre Réigiúnacha

Imríonn bóithre réigiúnacha feidhm an-tábhachtach i ngréasán iompair an chontae, le naisc díreacha ar féidir leo leibhéal suntasacha tráchta a cheadú idir bailte agus sráidbhailte, ag freastal ar cheantair tuaithe eatarthu, agus ag soláthair rochtana ar bhóithre náisiúnta. Ag cur san áireamh na feidhmeanna sin agus an t-ordú sábháilteachta poiblí sáraitheach, leanfaidh an Comhairle le hinfheistíocht ar chothabháil agus feabhsúchán, nuair is gá agus de réir is a cheadaíonn acmhainní, ar bhóithre réigiúnacha an Chontae, agus cuirfidh siad cosc ar fhorbairtí a bhacfaidh na feidhmeanna sin agus/nó sábháilteacht gach úsáideoirí bóthair.

Nuair a théann na bóithre réigiúnacha trí bhailte agus sráidbhailte, cuirfidh an Comhairle prionsabail, cur chuige agus caighdeáin DMURS ar dhearadh agus cothabháil na mbóithre agus forbartha tadhlaacha.

Déanfaidh an Comhairle rialú dian ar phointí rochtana nua agus neartú ábhartha le pointí rochtana reatha lasmuigh an chreasa 60kmh chun leasa sábháilteachta poiblí agus chun cosaint a thabhairt d'fheidhmeanna, agus infheistíochta, ar bhóithre réigiúnacha. Beidh rochtain rialaithe freisin idir an limistéar 50-60kmh, ina chuirfeadh an rochtain sin cuspóir an limistéir aistrithe faoi chois.

Beidh measúnú ar fheidhmeanna pleanála i gcomhair pointí rochtana neartaithe go hábhartha le bóithre réigiúnacha ag cur san áireamh teorainn luais ar an mbóthair sin agus méid tráchta atá ag an mbóthar sin. Go ginearálta, bíonn teorainneacha uasmhéid luais 80 kmh ag bóithre réigiúnacha, le codanna áirithe ar na bóithre réigiúnacha roimhe de réir seach-chonaire ag bóithre náisiúnta nua a choinníonn teorainn luais 100 kmh. Aithníonn tábla 8-5 na bóithre réigiúnacha sin agus leibhéal tráchta níos mó agus níos lú.

Tábla 8-5 Bóithre réigiúnacha agus leibhéal tráchta gaolmhara

Bóithre réigiúnacha le leibhéal tráchta níos airde/teorainneacha luais 100kmh	Bóithre Réigiúnacha le leibhéal tráchta níos airde/teorainneacha luais 80kmh
R735 Guaire - Carn an Bhua	R700 Ros Mhic Thriúin - N30
R733/R770 Loch Garman - Baile Artúir – Baile Hac	R702 Inis Córthaidh – Cill Téile
R739 N25 cumar - Cé Chill Mhóir	R704 Ros Bearrcon
R741 Loch Garman – Guaire	R729 Ros Mhic Thriúin-Poll an Mhóintigh
R772 (N11 roimhe) Oilgate – teorainn Loch Garman/Cill Mhantáin	R730 Loch Garman – Cill Téile
R723 timpeallán Bhaile Mhic Ara - Ros Mhic Thriúin	R731 Baile na Bánóige – Cill Leáin
	R733 Baile Artúir – Ros Mhic Thriúin
	R734 Baile an tSeiscin – Rinn Duáin
	R735 Ráth na gCosarán – Cluain an Róistigh
	R736 Rosslare –Baile na Buaille
	R737 Haggard –Dún Canann
	R738 Baile an Bharúnaigh – Baile an Bhallúnaigh
	R740 N25-Ros Láir
	R742 Loch Garman – Cill Mhucraise – Baile na Cúirte – Guaire
	R744 Inis Córthaidh – An Abhainn Dubh
	R745 Ferns – Baile an Daingin
	R746 Fuíollach Gabhar – Bun Clóidí
	R714 Crosbhóithre Chorcrain – An Mainséar
Bóithre le trácht níos airde ach luais níos ísle 50/60km	
R890 laistigh Inis Córthaidh	

Aidhmeanna do Bhóithre Réigiúnacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS64

Bainistíocht, cothabháil, feabhsúchán agus cur i bhfeidhm a dhéanamh ar bhainistíocht thráchtá do bhóithre réigiúnacha mar is gá, ag cur san áireamh sábháilteacht phoiblí, agus feidhm straitéiseach, agus infheistíocht, i mbóithre réigiúnacha, de réir is a cheadaíonn acmhainní.

Aidhm TS65

Chun neartú nua, nó ábhartha a chosc ar phointí rochtana reatha le bóithre réigiúnacha a bhfuil leibhéil tráchtá níos airde acu/teorainn luais 100kmh (féach Tábla 8-5) agus nuair a bhaineann teorainn luais níos airde ná 60kmh. Ní bhainfidh an aidhm sin sna suíomhanna agus cúinsí a leanas:

- Le haghaidh feirmeoirí, agus a gcuid páistí⁶², ag moladh go dtógfar teach áitribh i gcomhair a n-úsáide buan féin, nuair a bhíonn an gá don áitreabh sin bunaithe go soiléir agus áit nach bhfuil aon rochtain/teacht amach ailtéarnach oiriúnach ón teaghlach ag coinneáil talún ar bhóthair áitiúil.
- I gcomhair áitribh athchurtha.
- Neartú úsáide bealaigh iontrála chun freastal le fo-roinnt an tsuímh le teach áitribh údaraithe reatha chun áitreabh a sholáthair i gcomhair úsáide mac nó iníon úinéara an tsuímh seo, ina raibh riachtanas i gcomhair an áitribh sin bunaithe go soiléir agus áit nach bhfuil aon pointe rochtana ailtéarnacha oiriúnach indéanta ón teaghlach a bhfuil seilbh acu ar an talamh ar bhóthair áitiúil. Déanfar breathnóireacht ar thairiscintí i gcomhair forbairtí árasáin muintire ar a gcuid tuilleamais féin, ag tabhairt san áireamh gnéithe an tsuímh agus an leibhéal neartaithe úsáide do phointe rochtana/imeachta reatha.
- I gcomhair forbairtí de nádúr tráchtála, ina mbunaítear riachtanas soiléir i gcomhair

---

⁶² Ní mór do na iarratasóirí a bheith ina gcónaí i bhfeidhm ghníomhach indéanta á oibriú ag an teaghlach agus is gá go mbeidh an coinneáil ag an teaghlach ar a laghad ar feadh 20 bliain.

forbartha, nach féidir cloí leis in áiteanna eile, agus ceal rochtain ailtéarnach ar bhóthair áitiúil féideartha nó oiriúnach.

Beidh rochtain faighte i gcomhair na n-iarratas pleanála do na cineálacha forbartha sin ag tabhairt san áireamh Aidhm TS67. Baineann an aidhm seo freisin áiteanna ina moltar rochtain ar an mbóthar réigiúnach trí lána príobháideach reatha.

Aidhm TS66

Cosc a chur ar phointí rochtana nua, nó neartú ábhartha ar phointí rochtana reatha, ar bhóithre réigiúnacha le leibhéal tráchta níos ísle/80kmh (féach Tábla 8-5), ina bhfuil teorainn luais níos airde ná 60 kmh, seachas nuair a bhunaíodh riachtanas i gcomhair forbartha ag an suíomh sin go soiléir agus nach bhfuil aon rochtain ailtéarnach oiriúnach ann ó bhóthair áitiúil.

Déanfar na iarratais pleanála sin a mheasúnú le tagairt ar Aidhm TS67.

Baineann an aidhm seo freisin áiteanna ina moltar rochtain ar an mbóthar réigiúnach trí lána príobháideach reatha.

Aidhm TS67

Beidh irratais pleanála i gcomhair forbairtí a mholann rochtain nua, nó neartaithe, ar Bhóithre Réigiúnacha lasmuigh an teorainn luais 60kmh, ag cloí le Aidhm TS65 agus TS66 faoi seach agus ní mór rochtain a fháil orthu ag tabhairt san áireamh:

- Oibriúchán acmhainne agus éifeachtachta an bhóthair réigiúnaigh ag an suíomh sin. Beidh Measúnú Tráchta agus Iompair ag teastáil nuair is cuí, i gcomhréir le riachtanais Coda 8.10
- Sábháilteacht Phoiblí agus an riachtanas chun iomadú míchuí a chosc ó thaobh rochtana ar an mbóthar réigiúnach ag an suíomh sin. Beidh Iniúchadh Sábháilteachta an Bhóthair ag teastáil i gcomhréir le riachtanais Coda 8.10.
- Rothaíocht agus siúil áisiúil, sábháilte agus tarraingteach a chur chun cinn.
- Comhréireacht le gach aidhmeanna ábhartha eile agus caighdeáin bainistíochta forbartha lena n-áirítear iad sin a bhaineann le foráil línte radhairc.

Baineann an aidhm seo freisin áiteanna ina moltar rochtain ar an mbóthar réigiúnach trí lána príobháideach reatha.

Aidhm TS68

Rochtain nua a éascú, nó úsáid neartaithe ar rochtain reatha, ar an ngréasán bóthair réigiúnaigh laistigh bailte agus sráidbhailte ina mbaineann teorainn luais níos lú ná 60 kmh.

Déanfar na iarratais pleanála sin a mheasúnú le tagairt ar:

- Oibriúchán acmhainne agus éifeachtachta an bhóthair réigiúnaigh ag an suíomh sin. Beidh Measúnú Iompair ag teastáil nuair is cuí
- Gnéithe an tsuímh;
- Leibhéal dóchúil agus gnéithe tráchta a bhaineann leis an bhforbairt/úsáid molta,
- Sábháilteacht Phoiblí agus an riachtanas chun iomadú míchuí a chosc ó thaobh rochtana ar an mbóthar réigiúnach ag an suíomh sin; is féidir go mbeidh Iniúchadh Sábháilteachta an Bhóthair ag teastáil nuair is cuí.
- Lámhleabhar Deartha do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2013/2019) agus cur chun cinn siúil agus rothaíochta áisiúil, sábháilte agus tarraingteach.
- Comhréireacht le gach aidhmeanna ábhartha eile agus caighdeáin forbartha an phleain/limistéir áitiúla a bhaineann leis na talaimh, lena n-áirítear iad sin a bhaineann le foráil línte radhairc.

Baineann an aidhm seo freisin áiteanna ina moltar rochtain ar an mbóthar réigiúnach trí lána príobháideach reatha.

8.7.3 Bóithre Áitiúla

Tá gréasán cuimsitheach do bhóithre áitiúla ann a chlúdaíonn gach cuid den chontae. Oibríonn na bóithre sin i bhfeidhm thábhachtach i gcomhair pobail tuaithe agus fiontair talmhaíochta. Bhí na bóithre sin ainmnithe mar Phríomha agus Tánaisteach/Treasach bunaithe ar a leibhéal tráchta, leithead agus ailíniú.

Cuirfidh an Comhairle sin tairiscintí forbartha san áireamh i gcomhair pointí rochtana nua agus neartaithe ar bhóithre áitiúla ar bhonn suíomh-ar-shuíomh maidir le gnéithe an tsuímh agus forbartha molta, forbairt in aice láimhe, ainmniúchán Tánaisteach/Treasach an bhóthair, na faid radhairc ar fáil agus coinníoll an ailínithe ingearaigh/cothromaigh ag an

mbóthar, gach uair ag tabhairt go leor airde ar shábháilteacht phoiblí agus ceisteanna sábháilteachta tráchta.

Aidhmeanna do Bhóithre Áitiúla

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS69

Bainistíocht, cothabháil, feabhsú agus bearta bainistíochta tráchta a chur i bhfeidhm ar bhóithre áitiúla sa chontae nuair is gá, ag tabhairt airde mar is cuí ar shábháilteacht phoiblí agus sábháilteacht thráchta, de réir is a cheadaíonn acmhainní.

Aidhm TS70

Rochtain nua, nó úsáid neartaithe rochtana reatha, a éascú do ghréasán bóthair áitiúil ag cur san áireamh:

- Gnéithe an tsuímh;
- Leibhéal dóchúil agus gnéithe tráchta a bhaineann leis an bhforbairt/úsáid molta;
- Ainmniúchán Príomha nó Tánaisteach/Treasach an bhóthair;
- Coinníoll, ailíniú agus acmhainn an bhóthair áitiúil ag an suíomh sin;
- Sábháilteacht phoiblí agus an riachtanas chun iomadú míchuí a chosc ag an suíomh sin;
- Cailteanas míchuí gnéithe nádúrtha agus tógtha reatha a chosc ag imeall an bhóthair;
- Nuair a bhíonn an teorainn luais níos lú ná 60kmh, an Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (DTTS 2013/2019) agus cur chun cinn rothaíochta agus siúil áisiúil, sábháilte agus tarraingteach; agus
- Comhréireacht le gach aidhmeanna ábhartha eile agus caighdeáin bainistíochta forbartha lena n-áirítear iad sin a bhaineann le foráil línte radhairc.

Baineann an aidhm seo freisin áiteanna ina moltar rochtain ar an mbóthar áitiúil trí lána príobháideach reatha.

8.8 Línte Radhairc a dTeastaíonn Oibreacha uathu

Cinnteadh an Comhairle go mbeidh gach forbairtí freastalaithe ag rochtain sábháilte ar bhóithre poiblí i gcomhréir leis na caighdeain in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha. I ndiaidh monatóireacht ag an Roinn Pleanála in 2019 d'éirigh sé soiléir go raibh cineálacha rochtana áirithe ar fheithiclí tógtha gan na bearta líne radhairc riachtanacha faoi réir coinníollacha an chead pleanála. Bhí an cheist sin níos coitianta nuair a theastaigh oibreacha lasmuigh úinéireachta an iarratasóra chun línte radhairc a bhaint amach agus bhí comhthoil ag teastáil ó úinéir talaimh tadhlaigh. Mar thoradh, iarrfaidh an Comhairle anois na bearta achoimrithe in Aidhm TS71

Aidhm TS71

Áiteanna ina bhfuil riachtanas ann go ndéanfaí oibreacha chun na línte radhairc a bhaint amach ag rochtain feithicle, ní mór na critéir a leanas a chomhlíonadh:

- Ní mór na oibreacha a theastaíonn chun na línte radhairc a bhaint amach a léiriú laistigh an tsuímh le himeall dearg seolta leis an iarratas pleanála.
- Ní mór gan aon tógáil tarlú ar an áitreabh go dtí go bhfuil na línte radhairc in áit.

8.9 Pleananna Taistil

Straitéis bhainistíochta fadtréimhseach is ea Plean Taistil nó Plean Bainistíochta Soghluaisteachta úsáidte ag eagraíocht chun aidhmeanna iompair inbhuanaithe a chur chun cinn agus a sheachadadh agus léirítear é i gcáipéis a ndéantar athbhreithniú uirthi go rialta. Ní mór an Plean sin a ullmhú i gcomhréir le cáipéis an Údaráis Iompair Náisiúnta 'Ag Baint Amach Pleananna Taistil Láthair Oibre: Treoraíocht d'Údaráis Áitiúla'. Tá na teorainneacha do phleananna taistil leagtha amach in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Aidhm TS72

Chun seoladh Plean Taistil a iarradh do gach forbairtí nua nó neartuithe ar fhorbairtí reatha a ghiníonn éileamh turais suntasach, ba chóir Pleananna a ullmhú i gcomhréir le 'Ag Baint Amach Pleananna Taistil Láthair Oibre: Treoraíocht d'Údaráis Áitiúla' (An tÚdarás Iompair Náisiúnta, 2012) agus i gcomhréir le Cuid 6.2.4 agus Tábla 6-4 in Imleabhar 2 Lámhleabhar

Bainistíochta Forbartha agus ba chóir dóibh aidhm a bheith acu chun spleáchas ar charr a laghdú i gcomhair taistil agus modhanna níos inbhuanaithe iompair a mhealladh thar saolré forbartha. Ní mór pleananna taistil scoile a ullmhú i gcomhréir le cáipéis an Údaráis Iompair Náisiúnta ‘Tacar Uirlisí do Thurais Scoile’.

8.10 Measúnuithe Tráchtá agus Iompair, Iniúchta Sábháilteachta sa Bhóthair agus Measúnuithe ar Thionchar Sábháilteachta sa Bhóthair

8.10.1 Measúnú Tráchtá agus Iompair

Is é Measúnú Tráchtá agus Iompair (TTA) í an modheolaíocht a úsáidtear chun measúnú a dhéanamh ar thionchar⁶³ forbartha molta ina féidir leis an bhforbairt go leor turais breise a ghiniúint le impleachtaí féideartha suntasacha do bhóithre náisiúnta agus neamh-náisiúnta. Táthat ag smaoineamh freisin ar aon bhearta riachtanacha a chorprú chun a chinntiú go bhfanann bóithre agus cumair agus infreastruchtúir iompair eile in aice leis an bhforbairt oiriúnach don chuspóir agus aistriú a mhealladh i dtreo modhanna taistil inbhuanaithe. Is gá don TTA tionchar na forbartha mholta a chur san áireamh ar an ngréasán iompair iomlán (ní hamháin bóithre).

Beidh TTA ag teastáil i gcomhair forbairtí de chineál liostaithe i dTáblaí 6-1 agus 6-2 le Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha. Beidh sé ag teastáil i gcomhair Bóithre Náisiúnta, Réigiúnacha nó Áitiúla i gcomhréir le riachtanais na dTreoirínte Bhainistíochta Tráchtá (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt /An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil/Oifig Iompair Bhaile Átha Cliath, 2003).

Ba chóir don TTA tairiscintí a chur leis chun spleáchas ar thaisteal ar chairr a laghdú, lena n-áirítear plean taistil nó bainistíochta soghluaisteachta, agus cineálacha níos inbhuanaithe iompair a mhealladh. Nuair a theastaíonn TTA, beidh Iniúchadh ar Shábháilteacht an Bhóthair ag teastáil freisin.

---

⁶³ Lena n-áirítear ach gan a bheith teoranta do thrácht ar bhóthar

8.10.2 Iniúchta ar Shábháilteacht an Bhóthair

Baineann Iniúchta ar Shábháilteacht an Bhóthair (RSA) le measúnú bóthair nó scéim forbartha le linn deartha, tógála agus oibriúchán luath chun guaisí féideartha a aithint do gach úsáideoirí bóthair. Déanfar Iniúchta ar Shábháilteacht an Bhóthair (RSA) i gcomhair tairiscintí forbartha a dteastaíonn rochtain nua uathu, nó athruithe suntasacha ar rochtain reatha nó leagan amach bóthair nó thaobh an bhóthair le bóithre náisiúnta nó eile.

8.10.3 Measúnú Tionchair ar Shábháilteacht an Bhóthair

Is measúnú é Measúnú Tionchair ar Shábháilteacht an Bhóthair (RSIA) a theastaíonn faoi réir Treorach AE 2008/96/EC. Is anailís comparáide straitéiseach atá ann, ar thionchar bóthair nua suntasaigh, nó athruithe substainteacha ar bhóthar reatha maidir le feidhmíocht shábháilteachta an ghréasáin bóthair. Tá a chur i bhfeidhm teoranta do thairiscintí ina bhfuil an éifeacht mheasta ar an ngréasán bóthair náisiúnta substainteach agus ag teastáil amháin ar thionscadail bóthair nua agus athailínithe bóithre dá bharr, os cionn 2km. Bainfidh tionscadail eile nach gcloíonn leis na critéir sin leas as RSIA.

Aidhm TS73

Riachtanas go ndéanfaí Measúnú Tráchta agus Iompair (TTA) i gcomhair Forbartha liostaithe i gCuid 6.2.1 le Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha. Beidh an TTA ullmhaithe ag tabhairt san áireamh Treoirínte Measúnaithe Tráchta agus Iompair (Infreastruchtúr Iompair na hÉireann, Bealtaine 2014), Treoirínte Bainistíochta Tráchta (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt /An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil/Oifig Iompair Bhaile Átha Cliath, 2003) agus Pleanáil Spásúil agus Bóithre Náisiúnta; Treoirínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2012). Ní mór don TTA Plean Taistil/Plean Bainistíochta Soghluaisteachta a chur san áireamh a chuireann taisteal inbhuanaithe chun cinn nuair is cuí.

Aidhm TS74

Chun riachtanas a dhéanamh go ndéanfaí Iniúchadh ar Shábháilteacht an Bhóthair (RSA) i gcomhréir le Cuid 6.2.2 le Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha chun forbartha a dteastaíonn iontráil nua úsáide neartaithe uaidh le iontráil reatha nó athruithe suntasacha le iontráil reatha nó athruithe ar an gcarrbhealach nó leagan amach bóthair tadhlaigh le bóthair náisiúnta nó chun forbartha ar bhóithre áitiúla nó réigiúnach de réir mar is cuí. Déanfar an RSA a ullmhú i gcomhréir le Iniúchadh ar Shábháilteacht an Bhóthair GE-STY-01024 (TII, Márta 2015).

Aidhm TS75

Chun riachtanas a chur go ndéanfaí Measúnuithe Tionchair ar Shábháilteacht an Bhóthair nuair is cuí i gcomhréir leis na caighdeáin leagtha amach i gCuid 6.2.3 le Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

8.11 Cuanta

Aithnítear Europort Ros Láir mar chuan Leibhéal 2 le tábhacht náisiúnta sa Pholasáí Cuanta Náisiúnta reatha (DTTAS, 2013) agus cuirtear é le liosta na gcuanta a chomhdhéanann an gcréasán iompair ‘cuimsitheach’ TEN-T timpeall an Aontais Eorpaigh. In 2019, ba é sin an cuan ba ghnóthaigh sa tír maidir le trácht lastais rolladh ann-rolladh as agus líon na bpaisinéirí. Is eilimint criticiúil é Europort Ros Láir le infreastruchtúr iompair an chontae, an réigiúin agus na tíre iomlán. Is é sin an cuan is cóngaraí in Éirinn le mórchríoch na hEorpa agus beidh sé níos tábhachtaí fiú i ndiaidh na Breaitimeachta. Leanann sé mar chuan optamach freisin i gcomhair tráchta paisinéir sa todhchaí ó/go dtí an UK.

Tacaíonn an RSES agus an Comhairle le forbairt an Chuain Leibhéil 1 agus déanfaidh sé a dhícheall chun a chinntiú go ndéanfar uasghrádú air go stádas Leibhéil 1 in aon Pholasáí Cuanta Náisiúnta athbhreithnithe mar chuid den gcréasán iompair Lárnach TEN-T.

Tacóidh an Comhairle le tairiscintí a chumasaíonn don chuan a ról iompair criticiúil a fheabhsú don chontae, réigiún agus tír iomlán. Áirítear leis sin:

- Feabhsúcháin ar naisc leis an gcuan sa bhóthair, iarnród - paisinéir agus lastas, bus agus siúil agus rothaíocht.
- Infreastruchtúr thaobh an chuain ag an gCuan a theastaíonn chun tacú le acmhainn méadaithe agus feabhsúcháin ar an láimhseáil lastais agus eispéireas an phaisinéara.
- Seirbhísí riaracháin custaim agus cuain.

Tá cuspóirí Imleabhair 3 Socrúcháin mionsonraithe chun forbartha Cuain Ros Láir agus Chill Ruáin lena n-áirítear forbairt an Chuain agus forbairt an talaimh ag an gcuan. Tá tuilleadh cuspóirí i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch agus Caibidil 12 Crios an Chósta agus Pleanáil Spásúil Muirí.

Aithnítear cuan Ros Mhic Thriúin mar Chuan Tábhachtach go Réigiúnach i bPolasaí Cuanta Náisiúnta agus is féidir go mbeidh éileamh ann chun fáis mar thoradh le himeacht an UK ón Aontas Eorpach. Leanfaidh an Comhairle ag tacú lena fhás ag Insí an Mhéirse, lena n-áirítear éascú cé bhreise agus tógáil stórais oscailte agus trádstóras.

Tá ról níos lú ag na cuanta eile timpeall na tíre, lena n-áirítear Cuan Loch Garman, Cé Chill Mhór, Baile na Cúirte, Fiodh Ard, Carnach, Cathóir, Dún Canann, An Slaod, St. Helen's agus Baile Hac, i ngréasán iompair na tíre ach feidhmíonn siad feidhmeanna tábhachtacha i dtéarmaí iascaireachta, turasóireachta muirí agus sosa. Tá tiomantas an Chomhairle do na cuanta agus calafoirt sin leagtha amach i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch agus Caibidil 12 Crios an Chósta agus Pleanáil Spáis Muirí.

Oibreoidh an Comhairle le ranna an Rialtais chun a chinntiú go bhfuil forbairt gach cuanta agus calafoirt sa tír i gcomhréir le Treoir Gnáthóga, Treoir Sliogéisc agus Treoir Chreatlaigh Uisce agus Creat Náisiúnta um Pheanáil Muirí.

Cuspóirí an Chuain

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS76

Tacú le feabhsú áiseanna paisinéirí ag Europort Ros Láir lena n-áirítear áiseanna bus agus iarnróid.

Aidhm TS77

Tacú le tuilleadh forbartha ar Europort Ros Láir chun acmhainn a mhéadú lena n-áirítear bearta chun beartanna reatha a shíneadh agus tuilleadh beartanna a chur ann.

Aidhm TS78

Tacú le forbairt Chuan Ros Mhic Thriúin agus forbairtí cuain gaolmhara ar thalaimh tadhlaigh leis an gcuan.

Aidhm TS79

Tacú le forbairt thionsclaíoch a dteastaíonn aistriú builc ábhair nó táirgí críochnaithe in aice le nó laistigh purláin chuanta na tíre.

Aidhm TS80

Tacú le forbairt infreastruchtúir gaolmhar lena n-áirítear rochtain, cóireáil fuíolluisce, cumarsáidí agus cumhacht chun fás a chinntiú do chuanta na tíre agus cuanta iascaireachta.

Aidhm TS81

Tacú le forbairt custaim breise agus áiseanna slándála chun oibriúchán a chinntiú agus acmhainneacht a mhéadú do na cuanta.

Aidhm TS82

Tacú le forbairt agus fairsingiú chuanta iascaireachta na tíre lena n-áirítear Cuan Bhaile na Cúirte, Bhaile Hac, Dhún Canann agus Loch Garman.

Aidhm TS83

Tacú le fás inbhuanaithe na gcuanta iascaireachta traidisiúnta lena n-áirítear Cathóir, St Helens, Carnach, Fiodh Ard, agus An Slaod agus chun forbairt a chur chun cinn d'áiseanna oibreoirí agus cuairteoirí turasóireachta.

8.12 Taisteal Aeir

Tacaíonn an Comhairle le oibriúchán leanúnach agus fás Aerfoirt Phort Láirge mar eilimint thábhachtach iompair agus infreastruchtúr cumarsáidí an réigiúin (de réir measta san NPF). Tacaíonn an Comhairle freisin le bearta chun feabhas a chur ar naisc, go háirithe le iompar poiblí, ó Chontae Phort Láirge go Aerfort Phort Láirge agus aerfoirt eile sa tír.

Cuspóirí Taistil Aeir

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TS84

Tacú le oibriúchán agus fás leanúnach Aerfoirt Phort Láirge agus le bearta chun feabhas a chur ar naisc, go háirithe le iompar poiblí, ó Chontae Phort Láirge go Aerfort Phort Láirge agus aerfoirt eile sa tír.

Aidhm TS85

Forbairt aerstráicí a chur san áireamh do shuíomhanna nach mbeadh tionchar díobhálach acu ar na limistéir cónaithe.

Caibidil 9 Straitéis Infreastruchtúir

9.1 Réamhrá

Tá go leor freagrachtaí agus feidhmeanna ag an gComhairle a bhaineann le pleanáil inbhuanaithe, seachadadh agus bainistíocht infreastruchtúir phoiblí agus príobháideach. Pleanálann agus bainistíonn an Comhairle foráil infreastruchtúir sa tír lena bpleananna úsáid talaimh reachtúil agus feidhmeanna bainistíochta forbartha. Ní mór do phlean forbartha foráil a dhéanamh i gcomhair infreastruchtúir ina bhfuil iompar, fuinneamh, cumarsáidí, seirbhísí uisce agus fuíolluisce, athshlánú uisce agus áiseanna diúscartha agus aon áiseanna nó seirbhísí chúnta⁶⁴.

Tá ról feabhsaithe anois ag údaráis áitiúla chun forbairt eacnamaíoch a chur chun cinn agus glactar leo mar chumasóirí tábhachtacha le forbairt eacnamaíoch le go leor de na príomh-feidhmeanna, go háirithe, pleanáil agus infreastruchtúir, criticiúil do ghníomhaíocht fhiontair agus eacnamaíoch. Déanfaidh cur chuige pleanáilte ar sheachadadh infreastruchtúir uasmhéadú ar thorthaí infheistíochta déanta i dtéarmaí forbartha eacnamaíoch agus cruthaíocht poist agus cuidiú le dea-chaighdeán saoil agus leas gach cónaitheoirí.

Chun cuspóirí na caibidle seo, téann an téarma infreastruchtúir chomh fada le uisce, fuíolluisce, bainistíocht dhramhaíl, teileachumarsáidí agus infreastruchtúir ICT. Baineann sé freisin le riosca tuilte agus bainistíocht uisce dromchla. Déileáiltear le infreastruchtúir iompair i gCaibidil 8 agus Infreastruchtúir Glas i gCaibidil 13. Tugann an caibidil seo an creat spásúil agus cuspóirí chun an t-infreastruchtúir sin a phleanáil agus a sholáthar, go díreach ag an gComhairle, nó ag gníomhaireachtaí nó oibreoirí eile. Ní mór don fhoráil seo déileáil freisin le feidhmeanna eile an Chomhairle lena n-áirítear freagrachtaí comhshaoil agus comhréireacht a chinntiú le reachtaíocht ábhartha na hEorpa agus Náisiúnta. Ní mór an chaibidil seo a léamh i dteannta le caibidlí eile sa phlean, go háirithe, Caibidil 10, Bainistíocht Chomhshaoil agus Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

---

⁶⁴ Cuspóir riachtanach 2(b) le Cuid 10 an Achta Pleanála agus Forbartha, 2000 (de réir leasaithe).

9.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Pleanáil Infreastruchtúir

Tá cuid mhaith den infreastruchtúr seo riachtanach i gcomhair pleanála éigeandála agus freagra in amanna eachtraí aimsire foircneacha/criticiúla m.s. teileachumarsáidí. Chuige sin:

- Ba chóir d'infreastruchtúr os cionn an talaimh limistéir ar riosca tuilte a sheachaint mar aon le limistéir ar riosca creimthe cósta.
- Ba chóir don rogha talún, áit, dearadh agus ábhair aird a thabhairt ar agus a bheith solúbtha don aeráid ag athrú (gaoithe arda, teochta ag luainiú, stoirmeacht níos airde agus athruithe sa bháisteach).
- Ba chóir d'infreastruchtúr faoin talamh limistéir ar riosca tuilte a sheachaint mar aon le limistéir ar riosca creimthe cósta.

9.3 Comhthéacs an Pholasaithe

Thug an t-ullmhúchán caibidle seo aird ar an reachtaíocht agus treoirlínte náisiúnta, réigiúnacha agus pleananna agus polasaithe áitiúla, go háirithe, an gá chun a chinntiú go bhfuil an Plean i gcomhréir le Treoir Chreat Uisce agus gach reachtaíocht AE agus náisiúnta eile agus rialacháin maidir le cosaint cháilíochta uisce agus bainistíocht dhramhaíl.

An t-athrú ba shuntasáil le blianta beaga anuas ná bunaíocht Uisce Éireann a d'éirigh freagrach as gach seirbhísí poiblí uisce ag cur feabhais ar sholáthair uisce óil agus bailiúchán, cóireáil agus diúscairt fuíolluisce. Cé go leanann an Comhairle, trí Chomhaontú Seirbhíse le Uisce Éireann, ag soláthair oibriúcháin lá go lá, d'éirigh gach cinneadh infheistíochta chaipitil agus cur i bhfeidhm seachadta an chláir caipitil timpeall na tíre freagracht le Uisce Éireann.

Leagann amach an Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce (WSSP) aidhmeanna straitéiseacha Uisce Éireann chun seachadta seirbhísí uisce in Éirinn suas go dtí 2040, aithníonn sé dúshlán reatha agus don todhchaí maidir le foráil na seirbhísí. Aithníonn sé tosaíochtaí le déileáil leo sa ghearrtéarma agus meántéarma. Beidh an Comhairle ag obair go dlúth le Uisce Éireann chun a chinntiú nach mbeidh foráil infreastruchtúir uisce agus fuíolluisce ina fhachtóir teoranta i dtéarmaí fáis sa daonra faoi thargaid a chur chun cinn

mar aon le fás fostaíochta de réir leagtha amach sa Phríomh-straitéis, Straitéis Socraíochta agus Straitéis Forbartha Eacnamaíoch an Phleain sin.

9.4 Straitéis Infreastruchtúir

Tá an straitéis seo dírithe ar fhoráil áiseanna bainistíochta uisce, fuíolluisce agus bainistíochta dramhaíl ardchaighdeáin agus infreastruchtúr teileachumarsáide a éascóidh agus a choinneoidh fás pleanáilte an chontae thar saolré an CDP agus tar éis.

9.4.1 Aidhm

An aidhm ginearálta ná a chinntiú go bhfuil infreastruchtúr ardchaighdeáin ag Loch Garman chun fás an chontae a éascú agus a choinneáil thar saolré an phleain agus tar éis, ag tabhairt airde agus ag cloí le gach Treoir AE agus reachtaíocht náisiúnta agus ag cur feabhais ar cháilíocht chomhshaoil an chontae.

9.4.2 Straitéis

- Cosaint, feabhas agus caomhnú acmhainní uisce an chontae a éascú d’Uisce Éireann agus i bhforáil infreastruchtúr seirbhísí uisce riachtanacha chun tacú le fás an chontae ar bhealach inbhuanaithe agus i gcomhréir le gach reachtaíocht agus treoraíocht AE agus náisiúnta.
- Foráil príomh-infreastruchtúr a éascú ar bhealach tráthúil chun tacú le fás an chontae i gcomhréir leis an bPríomh-Straitéis, Straitéis Lonnaíochta agus Straitéis Forbartha Eacnamaíoch.
- Seachadadh infreastruchtúir uisce agus fuíolluisce a éascú i gcomhréir le gach reachtaíocht agus treoraíocht an AE agus náisiúnta.
- Dea-chleachta a chur chun cinn agus a éascú i gcosc, athúsáid, athshlánú, athchúrsáil agus diúscairt dramhaíl táirgthe sa chontae
- Forbairt theileachumarsáidí ardluais a éascú agus infreastruchtúr ICT ar fud na tíre chun gníomhaíocht eacnamaíoch a fhás agus a fhorbairt, cur le áiseanna foghlama

agus oideachais agus tacú le leas sóisialta ár gcónaitheoirí, go háirithe i gceantair tuaithe an chontae.

- An riosca a íoslaghdú do dhaoine, gnónna, infreastruchtúr agus comhshaol trí aithint agus bainistíocht rioscaí reatha agus féideartha tuilte sa todhchaí.

Aidhmeanna Straitéiseacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm IS01

Úsáid éifeachtach inbhuanaithe a chinntiú agus forbairt acmhainní uisce agus infreastruchtúr seirbhísí uisce chun bainistíocht agus caomhnú a thabhairt ar acmhainní uisce ar bhealach a thacaíonn le sochaí sláintiúil, riachtanais forbartha eacnamaíoch agus timpeallacht níos glaine.

Aidhm IS02

Oibriú le Uisce Éireann chun infreastruchtúr reatha uisce agus fuíolluisce sa chontae agus forbairt infreastruchtúir nua a éascú, ag cinntiú go bhfuil a fhorála comhtháite le pleananna úsáide talún Láir agus Lonnaíochta an chontae, feabhas ar cháilíocht chomhshaoil agus cinntiú forbartha inbhuanaithe an chontae, ag comhlíonadh le gach reachtaíocht ábhartha Eorpach agus náisiúnta.

Aidhm IS03

Aird a thabhairt ar Chuid 28 le Treoirlínte Sheirbhísí Uisce d'Údaráis Pleanála le linn pleanála chun cinn a dhéanamh agus feidhmeanna bainistíochta forbartha an Údaráis Pleanála.

Aidhm IS04

Infreastruchtúr cóireála fuíolluisce a sholáthar agus a uasghrádú chun dul i ngleic le fadhbanna comhshaoil agus coirp uisce a chosaint.

Aidhm IS05

Áiseanna cóireála uisce a sholáthar chun sláinte poinlí a chosaint.

Aidhm IS06

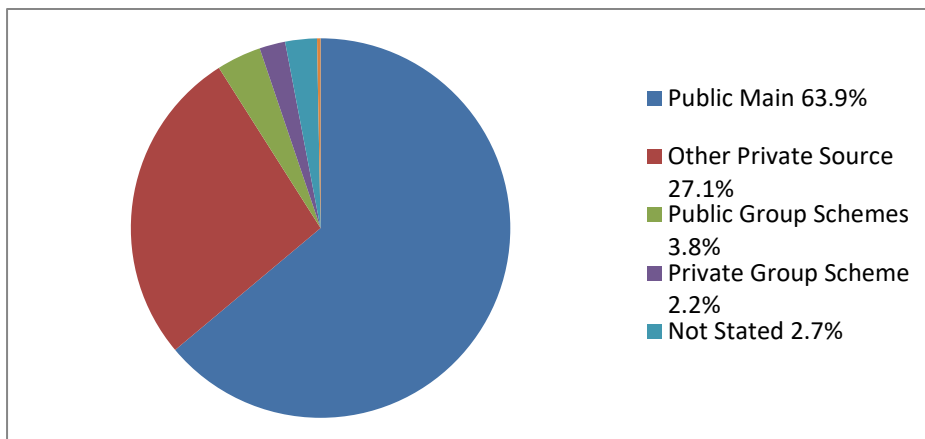
Eacnamaíocht chiorcail a chur chun cinn agus dea-chleachta a éascú i gcosc, athúsáid, athshlánú, athchúrsáil agus diúscairt dramhaíl táirgthe sa chontae

Aidhm IS07

Tacú le forbairt infreastruchtúir ardluais, ardacmhainne digiteach agus soghluaiste i mbailte, sráidbhailte agus ceantair tuaithe ar fud an chontae chun nascacht ardchaighdeán a thabhairt chun tacú le fás sóisialta agus eacnamaíoch an chontae agus an réigiúin

9.5 Soláthair Uisce

Eascraíonn soláthair uisce óil an chontae as acmhainní nádúrtha, uisce dromchla nó uisce talún agus dá bharr is tábhachtach na acmhainní sin a chosaint ionas go mbeidh soláthair uisce iontaofa, sábháilte agus ardchaighdeán i gcónaí ar fáil. Tá foráil soláthair uisce iontaofa criticiúil freisin chun an fás pleanáilte a bhaint amach don chontae i gcomhair tréimhse an phleain seo, go háirithe, daonra agus eacnamaíoch. Tugann léaráid 9-1 mionsonraí le breacadh síos ar sholáthair uisce do thithe taifeadta i nDaonáireamh 2016.

Léaráid 9-1 Foinsí Soláthair Uisce i gContae Loch Garman, 2016

Foinse: Daonáireamh CSO 2016

9.5.1 Uisce Poiblí

Thaifead Daonáireamh 2016 go raibh 64% de theaghlaigh príobháideach an chontae freastalaithe ag soláthair uisce poiblí a raibh níos ísle ná meán an Stáit (77%). Ag baint le limistéir eile an údarás áitiúil, bhí an 15ú líon ab airde ag Loch Garman agus an 7ú ráta ab ísle teaghlaigh le soláthair uisce ‘príomhlíonra poiblí’. Is tosaíocht don Chontae é ardú a chur ar líon na dteaghlach freastalaithe ag uisce poiblí chun leasa acmhainní uisce a chosaint, mar aon le forbairt inbhuanaithe agus infheistíochtaí a uasmhéadú san infreastruchtúr sin. Maidir leis sin, iarrfaidh an Comhairle go mbeidh forbairtí nasctha le soláthair uisce poiblí, nuair atá sé ar fáil, in áit tobar príobháideach a sholáthar ar an suíomh.

Liostálann tábla 9-1 lonnaíochtaí i Leibhéal 1-4 i gCiarlathas Lonnaíochtaí a bhfuil sócmhainní uisce poiblí Uisce Éireann agus na acmhainní.

- Príomh-bhailte Leibhéal 1 - ceisteanna le Baile Loch Garman
- Príomh-bhailte Leibhéal 2 - ceisteanna le Baile Inis Córthaidh.
- As an 14 lonnaíocht Sheirbhís Leibhéal 3, níl aon acmhainn ann i bhFearna agus níl aon scéim Uisce Éireann i nDroichead Eoin.
- As an 21 lonnaíocht ag Sráidbhaile Mór Leibhéal 4, níl ach 10 gcinn le scéimeanna uisce poiblí Uisce Éireann, agus acmhainn acu go léir ar leibhéal difriúla. Seans go bhfuil an 11 lonnaíocht Leibhéal 4 eile freastalaithe ag Scéim Uisce Ghrúpa nó scéimeanna uisce poiblí beaga eile gaolta leis an údarás áitiúil.

Tábla 9-1 Soláthair Uisce Poiblí Uisce Éireann agus Acmhainní

Ciarlathas Lonnaíochta	Lonnaíocht	Crios Soláthair Uisce	Acmhainn foinse/cóireála
Príomh-bhailte Leibhéal 1	Baile Loch Garman	Baile Loch Garman agus Purláin	Acmhainní áirithe ar fáil, ach teorainneacha ann.
	Guaire	Creagh Tuaithe Ghuaire agus Réigiúnaigh Ghuaire	Oibreacha uasghrádaithe ar siúil. Beidh acmhainn ar fáil.

Bailte Móra Leibhéal 2	Baile Inis Córthaidh	Inis Córthaidh	Gan acmhainn ar fáil
	Baile Ros Mhic Thriúin	Ros Mhic Thriúin	Acmhainn teoranta ar fáil
Leibhéal 3 Lonnaíochtaí Seirbhíse	Baile Bhun Clóidí	Bun Clóidí	Tuilleadh measúnaithe ag teastáil
	Droichead an Chaisleáin	Cráin Réigiúnach	Acmhainn an-teoranta ar fáil
	Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann	Guaire Tuaithe	Mar do Bhaile Guaire
	Fearna	Fearna Réigiúnach	Gan acmhainn ar fáil
	Cuan Ros Láir agus Cill Ruáin	Baile Fardaí	Acmhainn ar fáil
	Trá Ros Láir	Baile Fardaí	Acmhainn ar fáil
	Baile an Droichid	Baile Fardaí	Acmhainn ar fáil
	Ceann Poill	Réigiúnach Deiscirt	Acmhainn teoranta
	Cluain an Róistigh	Cluain an Róistigh	Acmhainn teoranta
	Cúil Ghréine	Cúil Ghréine	Acmhainn teoranta
	Cé Chill Mhóir	Baile Fardaí/Réigiúnach Deiscirt	Acmhainn ar fáil
	Cill Mhucraise	Guaire Tuaithe	Mar do Bhaile Guaire.
	Teach Munna	Baile Loch Garman	Mar do Bhaile Loch Garman
	Droichead Eoin	-	-
	Leibhéal 4 Sráidbhailte Móra	Baile Uí Chonmhaí	Guaire Tuaithe
Baile Munna		Cráin Réigiúnach	Acmhainn teoranta

(Iad le Soláthair Uisce Poiblí Uisce Éireann)	Baile an Bharúnaigh	Baile Loch Garman	Mar trí Bhaile Loch Garman
	Cam Eolaing	Cam Eolaing	Acmhainn ar fáil
	Dún Canann	Réigiúnach Deiscirt	Acmhainn teoranta
	Fethard-on-Sea	Réigiúnach Deiscirt	Acmhainn teoranta
	Baile Mhúráin	Baile Fardaí	Acmhainn
	Oilgate	Cráin Réigiúnach	Acmhainn teoranta
	Baile Phiarais	Baile Fardaí	Acmhainn ar fáil
	Teach Gót	Baile Fardaí	Acmhainn ar fáil

Foinse Uisce Éireann, Dréacht ar Thaifead Acmhainne Uisce, Aibreán 2020

Tugann tábla 9-2 liosta ar na tionscadail soláthair uisce poiblí molta sa tír aitheanta i bPlean Infheistíochta Caipitil Uisce Éireann 2020-2024. Oibreoidh an Comhairle i dteannta le Uisce Éireann chun a gcuid seachadta agus tionscadail soláthair uisce poiblí eile a éascú ar féidir leo eascrú le linn saolré an Phlean seo.

Tábla 9-2 Tionscadail Uisce Poiblí Molta ag Uisce Éireann 2020-2024⁶⁵

Tionscnamh	Cur síos ar an Tionscadal
Conradh Soláthair Uisce Réigiúnaigh Ghuaire 4 (Plean cóireála uisce, stáisiún caidéalúcháin agus taiscumar)	Foráil chun WTP agus uasghrádú chun dul i ngleic le cáilíocht DW agus easnaimh in éileamh bainteach le Baile Uí Mheannáin, uasghrádú stáisiúin caidéalúcháin Bharr na dTamhan, idirnasadh gréasáin agus foráil taiscumair ag Barr na dTamhan agus WTP. Díchoimisiúnú breise ar Bharr na dTamhan WTP, Cill Mhucraise WTP, Baile Caol WTP agus An Chúil Íseal WTP.

Foinse: Clár Infheistíochta Caipitil Uisce Éireann 2020-2024

⁶⁵ Tá na tionscadail agus clár liostaithe measta le bheith tosaithe, coinnithe nó críochnaithe le linn an tréimhse 2020-2024. Táthar ag déanamh athshlánú go leanúnach ar an liosta seo faoi réir srianta buiséid, teicniúla agus timpeallachta, chomh maith le faomhaidh reachtúla.

Tá Cluain an Róistigh ar sholáthair uisce amháin faoi láthair ag Liosta Gníomhaíochta Ceartaithigh Uisce Óil EPA i ngeall ar 'leibhéal ardaithe feithidicídí os cionn caighdeán i Rialachán Uisce Óil'. Is idirbheartaíocht do barcheantair-dhírthe iomlán í an gníomh molta ag baint le Uisce Éireann agus geallshealbhóirí ábhartha chun comhréireacht a bhaint amach le teorainneacha feithidicídí. Tá an clár gníomhaíochta sin le bheith críochnaithe roimh Eanáir 2021 i gcomhréir le treoraíocht EPA.

9.5.2 Scéimeanna Uisce an Ghrúpa agus Soláthair Uisce Príobháideacha

De réir béim i Léaráid 9-1, faigheann cuid mhaith de gheallshealbhóirí an chontae a soláthair uisce ó scéimeanna uisce ghrúpa nó tobair príobháideacha. Tugann na staidéir sin ailtéarnacha do cheantair nach bhfaigheann freastal ag infreastruchtúr soláthair uisce agus comhdhéanann sé go háirithe scéimeanna uisce ghrúpa i gcomhair braislí tuaithe agus lonnaíochtaí beaga agus tobair príobháideacha d'áitribh aonair, feirmeacha agus forbairtí eile

Chomhdhéanann tobair príobháideacha/'foinse príobháideach eile' 27.2% de sholáthair uisce do theaghlaigh i nDaonáireamh 2016. Bhí an ráta sin cuid mhór níos airde ná meán an Stáit (10.1%) agus ba é sin an ráta is airde i ngach údarás. Léiríonn sé sin patrún lonnaíochta tuaithe agus ardaíonn sé ceisteanna maidir le inbhuanaitheacht an phatrúin sin forbartha.

Éascaíonn an Clár Uisce Tuaithe forbairt seirbhísí uisce i gceantair tuaithe agus imríonn sé ról tábhachtach i gcuidiú le feabhas a chur ar easnamh i scéimeanna uisce ghrúpa agus soláthair príobháideach áiteanna nach bhfuil grúpa ailtéarnach nó scéim uisce ar fáil. Tugtar áit tosaíochta d'infheistíocht faoi réir an chláir sin i gcomhair uasghráduithe a chuidíonn chun bearta a sheachadadh aitheanta i bPlean Bainistíochta Abhantraigh Náisiúnta chun cloí le Treoir Chreat Uisce, cloí le riachtanais na Treorach Uisce Óil agus pleanáil cuí ginearálta agus forbairt inbhuanaithe do cheantair tuaithe.

9.5.3 Scéimeanna Cosanta Screamhuisce

Is aidhm le Scéimeanna Cosanta Screamhuisce cáilíocht screamhuisce a chaomhnú chun cuspóirí óil, chun leasa na nglún reatha agus sa todhchaí. Tugann na scéimeanna sin

treoirlínte don Chomhairle le linn a fheidhmeanna pleanála agus ceadúnaithe a chomhlíonadh agus cuidíonn siad i gcinnteoireacht maidir le rialú don suíomh agus nádúr na bhforbairtí agus gníomhaíochtaí ar féidir leo truailliú.

9.5.4 Caomhnú Uisce

Is tábhachtach caomhnú uisce i gcomhair úsáide inbhuanaithe ár n-acmhainní uisce agus is tosaíocht é i ngach ceantar an chontae, freastalaithe ag an bpobal nó soláthair príobháideacha. Tá Uisce Éireann ag cur i bhfeidhm faoi láthair Cláir Laghdaithe Sceitheadh dírithe ar sholáthar uisce gan stad, le feabhas ar chaighdeán uisce, sceitheadh laghdaithe agus naisc soláthair feabhsaithe. Éascóidh an Comhairle seachadadh an chlár sin agus spreagfaidh sé forbairtí nua chun bearta caomhnaithe uisce cuí a chorprú leis.

Cuspóirí Soláthair Uisce

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm WS01

Acmhainní uisce reatha agus féideartha a chosaint don tír i gcomhréir le Treoir Chreat Uisce AE (2000/60/EC), Plean Bainistíochta Abhantraí Náisiúnta 2018-2021 agus aon leagan nuashonraithe, na Cláir Laghdaithe Truailithe i gcomhair uiscí sliogéisc ainmnithe, forálacha na Scéime um Chosaint Screamhuisce agus aon phleananna cosanta eile d'acmhainní soláthair uisce.

Aidhm WS02

Riachtanas a chur ann go dtaispeánfar suíomh, áit agus dearadh forbairtí infreastruchtúir nua uisce.

Aidhm WS03

Chun aidhmeanna na Príomh-straitéise a chomhlíonadh, mar aon le Straitéis Lonnaíochta agus Straitéis Fhorbartha Eacnamaíoch, oibreoidh an Comhairle i dteannta agus éascóidh sé seachadadh Phleain Straitéisigh Sheirbhísí Uisce Uisce Éireann, foráil stórais, soláthair agus brú uisce óil a chinntiú chun freastal do gach talaimh creasaithe chun forbartha agus go

háirithe, chun seachadadh scéimeanna sholáthair uisce straitéiseacha a dhaingniú mar aon le scéimeanna fheabhsúcháin uisce logánaithe eile i mbailte beaga agus sráidbhailte a theastaíonn le linn saolré an phleain seo.

Aidhm WS04

Oibriú i dteannta le Uisce Éireann chun na tionscadail uisce aitheanta i dTábla 9-2 a éascú agus aon tionscadail eile ar féidir leo eascrú le linn saolré an Phleain seo faoi réir comhréireachta le gach rialachán AE agus náisiúnta ábhartha agus critéir pleanála agus comhshaoil.

Aidhm WS05

Oibriú le EPA chun dul i ngleic le ceisteanna le soláthair uisce aitheanta ina Liosta Gníomhaíochta Ceartaitheach Uisce Óil le linn saolré Phlean Forbartha an Chontae lena n-áirítear soláthair uisce i gCluain an Róistigh.

Aidhm WS06

Riachtanas a chur ar gach cuimsiú uisce poiblí agus príobháideach laistigh limistéir an phleain chun comhlíonadh le forálacha na Treorach Gnáthóga.

Aidhm WS07

Riachtanas a thabhairt d'fhorbairtí nua chun nascadh le soláthair uisce poiblí i gcomhair uisce óil ina bhfuil seirbhísí oiriúnacha nó áit a dtabharfar iad go luath sa todhchaí.

Aidhm WS08

I gceantair tuaithe, nach féidir le nasc a bheith ann le soláthar uisce poiblí reatha, nó nach bhfuil go leor acmhainne ag an gcóras soláthair reatha, beidh foráil soláthair uisce príobháidigh curtha san áireamh áit ina féidir a léiriú go gcloíonn an soláthar uisce molta leis na caighdeáin socraithe i reachtaíocht agus treoraíocht an AE, gan dochar do shláinte poiblí nó nach gcuirfeadh tionchar ar an bhfoinse nó toradh soláthair reatha, go háirithe soláthair poiblí.

Aidhm WS09

Pointí cuimsithe agus infreastruchtúr seirbhísí uisce a chosaint ó fhorbairt agus criosú míchuí.

Aidhm WS10

Ceadanna slí reatha agus limistéir timpeall infreastruchtúr seirbhísí uisce poiblí a chosaint trí chriosú cuí agus chun foráil suíomhanna cuí a éascú d'infreastruchtúr uisce poiblí, de réir riachtanach.

Aidhm WS11

Cinntiú go gcloíonn tairiscintí forbartha leis na caighdeáin agus riachtanais ó Uisce Éireann: Cód Cleachtais d'Infreastruchtúr Uisce (Nollaig 2016), agus aon leagaineacha nuashonraithe den cháipéis seo le linn saolré an phleain.

Aidhm WS12

Caomhnú uisce agus cleachtais caomhnaithe uisce dea-chleachtais a chur chun cinn i ngach forbairtí nua agus chun cur i bhfeidhm Chláir Laghdaithe Sceite Uisce na hÉireann a éascú.

Aidhm WS13

Córais bailithe uisce báistí a chur chun cinn chun an riachtanas do phríomh-úsáid uisce a laghdú.

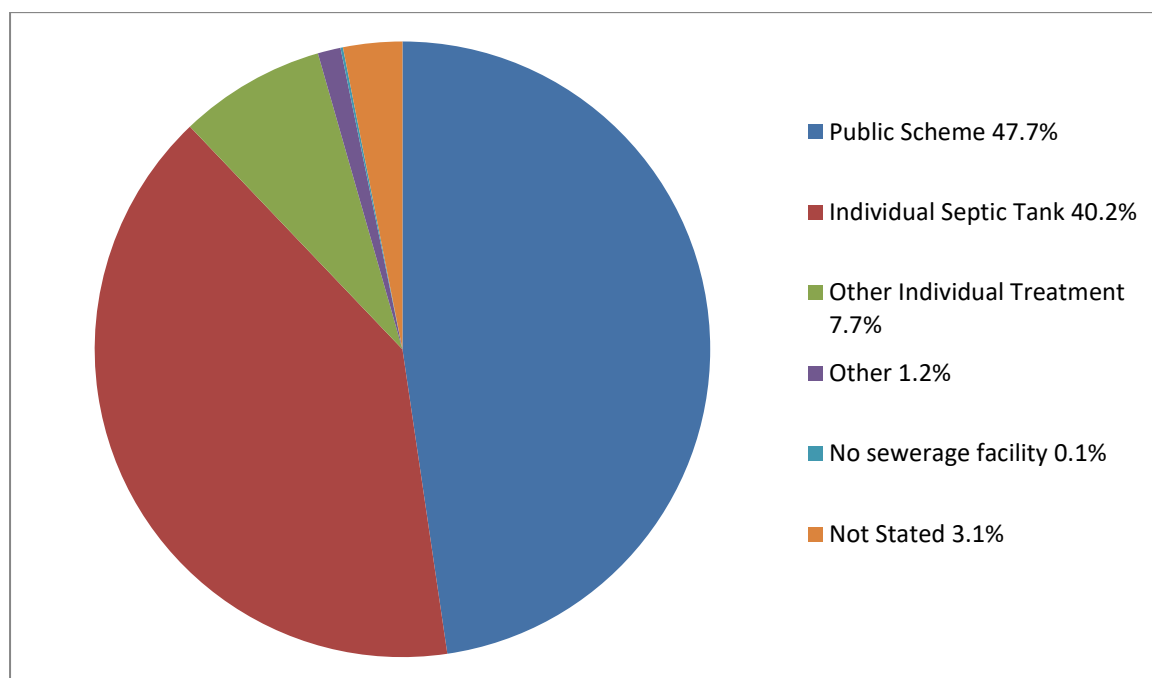
9.6 Fuíolluisce

Is tábhachtach cóireáil agus diúscairt fuíolluisce ar bhealach oiriúnach don chomhshaol ní hamháin do shláinte daonna ach freisin d'fhorbairt shóisialta agus eacnamaíoch na tíre.

Eascaíonn truailliú ó áiseanna cóireála fuíolluisce, áit ina bhfuil cóireáil cuí; forscitheadh uisce stoirme ag oibriú go mícheart; nó díluchtuithe díreacha fuíolluisce gan chóireáil⁶⁶.

Déantar fuíolluisce a dhiúscairt i dtreo córais cóireála fuíolluisce poiblí nó córas cóireála fuíolluisce aonair. Tugann léaráid 9-2 mionsonraí ar na cineálacha diúscartha fuíolluisce i gcomhair tithe príobháideacha sa tír in 2016. Is rí-thábhachtach go ndéantar cóireáil ar gach fuíolluisce i gcomhréir le dea-chleachtas chun cosaint an chomhshaoil agus sláinte poiblí a chinntiú.

Léaráid 9-2 Cineálacha Diúscartha Fuíolluisce i gContae Loch Garman, 2016

Foinse: Daonáireamh CSO 2016

9.6.1 Áiseanna Fuíolluisce Poiblí

I gcomhréir le Daonáireamh 2016, ba é ‘Scéim Phoiblí’ an príomh-chineál diúscartha fuíolluisce le ráta 47.7% (25,742 teach. Tá sé sin níos ísle ná meán an Stáit 65.9%. Ó thaobh údaráis áitiúla eile, bhí an 14ú líon ab airde tithe ag Loch Garman agus an 10ú ráta ab ísle teaghlaigh le soláthair uisce ‘scéim phoiblí’.

⁶⁶ Comhshaoil na hÉireann-Measúnú 2016 EPA 2016 leathanach 133.

Tugann tábla 9-3 liosta de na lonnaíochtaí i Leibhéal 1-4 sa Straitéis Lonnaíochta, acmhainn dá ghléasraí cóireála fuíolluisce agus spás cloiginn ar fáil (ag 29 Aibreán 2020).

- Tá go leor spáis cloiginn ag lonnaíochtaí leibhéil 1 agus 2.
- As an 14 lonnaíocht Sheirbhís Leibhéal 3, níl aon spás cloiginn ag trí chinn - Cé Chill Mhóir, Ceann Poill agus Droichead Eoin.
- As an 24 lonnaíocht ag leibhéal Sráidbhaile Móire Leibhéal 4, níl aon spás cloiginn ag cúig chinn - Baile Uí Chonnmhaí, Cam Eolaing, Cluain Caoin, Dún Canann, Fiodh Ard agus níl áiseanna poiblí fuíolluisce in Áth an Chorráin agus An Ghráinseach.
- Leis sin, tá áiseanna fuíolluisce poiblí ag 19 den 33 lonnaíocht Leibhéal 5 le méideanna difriúla spáis cloiginn seachas in 4 de na lonnaíochtaí sin (Baile Dháibhí, Buaile Mhaodhóg, Baile Hac agus Baile Artúir).

Tábla 9-3 Forléargas ar Infreastruchtúr Fuíolluisce Poiblí i Lonnaíochtaí Leibhéal 1-Leibhéal

4

Cliarlathas Lonnaíochta	Lonnaíocht	Acmhainn	Spás Cloiginn
Príomh-bhailte Leibhéal 1	Baile Loch Garman	45,000	14,011
	Guaire	36,000	14,442
Bailte Móra Leibhéal 2	Baile Inis Córthaidh	26,200	12,451
	Baile Ros Mhic Thriúin	16,000	6,038
Leibhéal 3 Lonnaíochtaí Seirbhíse	Baile Bhun Clóidí	6,500	3,883
	Droichead an Chaisleáin ⁶⁷	-	
	Baile na Cúirte agus Séipéal na hAbhann ⁶⁸	-	
	Fearna	2,000	449
	Cuan Ros Láir agus Cill Ruáin	9,383	6,885

⁶⁷Tá na lonnaíochtaí sin freastalaithe ag Gléasra Cóireála Fuíolluisce Bhaile Loch Garman.

⁶⁸Tá an lonnaíocht sin freastalaithe ag Gléasra Cóireála Fuíolluisce Bhaile Guaire.

	Trá Ros Láir	8,500	2,826
	Baile an Droichid	2,000	1,305
	Ceann Poill	150	0
	Cluain an Róistigh	650	166
	Cúil Ghréine	2,400	1,171
	Cé Chill Mhóir	-	0
	Cill Mhucraise	2,000	475
	Teach Munna ⁶⁸	-	
	Droichead Eoin	37	0
Leibhéal 4 Sráidbhailte Móra	Maigh Arnaí	500	162
	An Bealach	650	185
	Baile Uí Chonmhaí	100	0
	Baile Uí Choileáin	400	251
	Baile an Daingin	108	18
	Baile Uí Cheog	178	45
	Baile Munna	650	77
	Baile Fhéilim	310	206
	Baile an Bharúnaigh ⁶⁸	-	
	An Abhainn Dubh	2,000	925
	Brí	300	68
	Cam Eolaing	100	0
	An Charraig	600	341
	Cluain Caoin	220	0
	Áth an Chorráin ⁶⁹	0	
	Dún Canann	-	-
	Fethard-on-Sea	150	0
	Coill an Iarainn	300	42
	Baile Mhúráin ⁶⁸	-	

⁶⁹ Níl aon ghléasra cóireála fuíolluisce in Áth an Chorráin.

	Oilgate	157	47
	An tAbhallort	350	127
	Baile Phiarais ⁶⁸	-	
	An Ghráinseach ⁷⁰	0	
	Teach Gót	800	319

Foinse: Taifead Acmhainne Fuíolluisce Uisce Éireann 29 Aibreán 2020. Tá sé sin faoi réir athruithe.

Chuir an Tuarascáil Fuíolluisce Uirbigh EPA 2018 béim ar 8 limistéar sa chontae ar gá dúinn déileáil leo. Tá siad liostaithe i dTábla 9-4. Beidh na fadhbanna le Baile Inis Córthaidh réitithe nuair atá an obair uasghrádaithe don ghléasra cóireála críochnaithe.

Tábla 9-4 Áiteanna Buairte Fuíolluisce Uirbigh EPA, 2018

Lonnaíocht	Cúis
Baile Inis Córthaidh	Theip air cloí leis an Treoir Fhuíolluisce Uirbeach. Bhí an gléasra seo uasghrádaithe d'acmhainn 26,000 PE agus bhí gach toradh ó rinneadh an t-uasghrádú, críochnaithe i Márta 2019, inglactha.
Baile Artúir, Baile Hac, Dún Canann agus Cé Chill Mhóir	Díluchtú fuíolluisce gan chóireáil ar an timpeallacht.
Baile Uí Chonmhaí, Cluain an Róistigh agus Cúil Ghréine.	Ag cur brú ar uiscí ar talamh agus/nó an chósta.

Foinse: Tuarascáil Fuíolluisce Uirbigh 2018, EPA.

9.6.2 Tionscadail Fuíolluisce Poiblí Beartaithe

Tá liosta de na uasghráduithe beartaithe d'áiseanna fuíolluisce poiblí Uisce Éireann i dTábla 9-5. Beidh cuid de na tionscadail sin ag déileáil le ceisteanna an EPA ag baint le Baile Artúir, Baile Hac, Dún Canann agus Cé Chill Mhóir.

⁷⁰ Níl aon ghléasra cóireála fuíolluisce sa Ghráinseach.

Tábla 9-5 Tionscadail Fuíolluisce Poiblí Phleain Infheistíochta Uisce Éireann 2020-2024⁷¹

Tionscnamh	Cur síos ar an Tionscadal
Sruth éalaithe Fuíolluisce Sráidbhaile Ché Chill Mhóir agus Purláin	Foráil don WWTP chun an comhshaol a chosaint agus cáilíocht uiscí faighte, méadú a chur ar acmhainn agus éascú d'fhás sa todhchaí. Táthar ag súil go mbeidh conarthaí bronnta in Earrach 2021 le tógáil ag glacadh 15 mí.
Dún Canann WWTP (beidh Baile Artúir agus Baile Hac leis)	Foráil don WWTP chun an comhshaol a chosaint agus cáilíocht uiscí faighte, méadú a chur ar acmhainn agus éascú d'fhás sa todhchaí. Táthar ag súil go mbeidh conarthaí bronnta in Earrach 2021 le tógáil ag glacadh 15 mí.
WWTP Inis Córthaidh	Uasghrádú don WWTP chun an comhshaol a chosaint agus cáilíocht uiscí faighte agus éascú d'fhás. Tógáil críochnaithe agus uasghrádú WWTP díchoimisiúnaithe agus in oibriúchán
Príomh-dhraenáil Inis Córthaidh	Uasghrádú ar an ngréasán bailiúcháin bréan i mbaile Inis Córthaidh, Co. Loch Garman.
Distillery Road Loch Garman Uasghrádú PS - Gréasán WW	Foráil infreastruchtúir chun fás a éascú agus dul i ngleic le fadhbanna acmhainne reatha, ag ardú acmhainne an ghréasáin fuíolluisce ag dul isteach san WWTP reatha.

Comhdhéanann na tionscadail a leanas freisin cuid den CIP 2020 - 2024. Bhí na tionscadail sin athchurtha in áit tosaíochta ag Uisce Éireann i ngeall ar theorainneacha airgeadais agus anois níl sé dóchúil go mbeidh siad seachadta laistigh saolré an CIP reatha:

- 1) Bhí WWTP Fiodh Ard le bheith seachadta in 2022 ach anois níl sé dóchúil go dtógfár é roimh 2025.

⁷¹ Tá na tionscadail agus clár liostaithe measta le bheith tosaithe, coinnithe nó críochnaithe le linn an tréimhse 2020-2024. Táthar ag déanamh athshlánú go leanúnach ar an liosta seo faoi réir srianta buiséid, teicniúla agus timpeallachta, chomh maith le faomhaidh reachtúla.

- 2) Tugadh cead pleanála chun uasghrádú a thabhairt ar iontógáil uisce Slaney in Clohaston Inis Córthaidh ach níltear ag súil go mbeidh sé tógtha laistigh an CIP reatha.
- 3) Is dócha go mbeidh dearadh don uasghrádú WWTP críochnaithe laistigh an CIP ach ní bheidh tógáil tosaithe air.

Cé go bhfuil go leor spáis cloiginn i lonnaíochtaí Leibhéil 1 agus Leibhéil 2 chun freastal d'fhás daonra agus eacnamaíoch pleanáilte do na áiteanna sin le linn saolré an CDP, tá laigeachtaí suntasacha ann fós, go háirithe inár mbailte móra agus beaga. Cuirfidh na laigeachtaí sin bac ar an gcumas atá ag an gComhairle chun cur i bhfeidhm a bhaint amach ar thargaidí agus cuspóirí fáis socraithe ag an NPF, go háirithe NPO 4, 5, 6, 7, 9, 18a agus 18b. Dá réir, fanann sé in áit tosaíochta don Chomhairle go ndéanfaidh Uisce Éireann ailíniú ar a chlár oibre le Príomh-straitéis agus Straitéis Lonnaíochta CDP chun aidhmeanna NPO agus dul i ngleic le rioscaí féideartha truailithe agus damáiste don chomhshaol.

9.6.3. Scéim Bhailte Beaga agus Sráidbhailte

Chuir NPO 18b sa NPF tús le coincheap chlár i gcomhair 'tithe nua i mbailte beaga agus sráidbhailte'. Beidh an clár sin forbartha leis na údaráis áitiúla, gníomhaireachtaí infreastruchtúir phoiblí amhail Uisce Éireann agus pobail áitiúla chun infreastruchtúr cuí a sholáthar do shuíomhanna seirbhísithe chun daoine a mhealladh chun a dtithe a thógáil ann agus cónaí i mbailte beaga agus sráidbhailte.

Cuireann an Comhairle fáilte roimh an gclár seo, agus a chuid acmhainne chun athshlánú a dhéanamh ar bhailte beaga agus móra agus ailtéarnach atá go mór ag teastáil a ofráil do thithíocht faoin tuath, agus is pointe brú suntasach é sin sa tír. Cé go mbainfeadh gach ceann dár mbailte beaga agus sráidbhailte leas as an scéim sin, tá na lonnaíochtaí iarratasóra sin liostaithe i dTábla 9-6.

Tábla 9-6 Ionnaíochtaí Iarratasóra don Chlár ‘Tithe Nua i mBailte Beaga agus Sráidbhailte’

Lonnaíocht	Leibhéal Lonnaíochta
Droichead Eoin	3
Brí	4
Maigh Arnaí	4
Oilgate	4

Ní ghlacfar le gléasraí cóireála fuíolluisce príobháideacha comhroinnte i gcomhair forbairtí tithíochta. Glacfar le gléasraí cóireála fuíolluisce príobháidigh i gcúinsí éisceachtúla i gcomhair úsáidí tráchtála agus turasóireachta. Tabharfaidh an Comhairle breathnóireacht chúramach do na tairiscintí sin, agus ar a laghad ní chuirfidh sé san áireamh ach tairiscintí ina mbeidh an córas cóireála fuíolluisce comhroinnte coinneáilte in úinéireacht aonair. Teastaíonn sé sin chun a chinntiú go mbeidh an córas coinneáilte mar is cuí. Is gá go mbeidh an Comhairle sásta freisin go gcomhlíonann an fhorbairt le gach treoraíocht EPA ábhartha, Treoracha AE agus pleanáil agus critéir comhshaoil normálta.

9.6.4 Áiseanna Fuíolluisce Aonair Príobháideacha i gCeantair Tuaithe

Mar a bhí aitheanta i Léaráid 9-2 bhí 47.9% de thithe príobháideacha sa chontae freastalaithe ag dabhar shéarachais aonair nó cineál eile chórais cóireála aonair. Bhí an ráta sin cuid mhaith níos airde ná meán an Stáit 28.8%. Léiríonn sé sin ár bpatrún lonnaíochta tuaithe agus an ardleibhéal spleáchais ar chórais cóireála aonair agus an t-espá infheistíochta i ngléasraí cóireála fuíolluisce poiblí i sráidbhailte faoin tuath sa chontae.

Ní mór foráil córais cóireála fuíolluisce ar an suíomh chun freastal ar thithíocht nua aonair faoin tuath a chur san áireamh toisc go gcuireann na córais sin brú suntasach ar an gcáilíocht uisce. Maidir leis sin:

- Tabharfar cosaint ar leith do dhobharcheantair uisce dromchla stádais ‘ard’ chun an stádas sin a chosaint, agus cinntiú nach bhfuil aon mheathlúchán ar an gcáilíocht uisce. Imreoidh an fhorbairt seo ar na Dobharcheantair Phointe Gorm chun cosanta uiscí stádais ard ról tábhachtach sa⁷² seo. Tabharfaidh an síneadh ar an scéim mhór i gcomhair deisiúcháin, uasghrádaithe agus athchurtha córais cóireála fuíolluisce sa bhaile tosaíocht do dhobharcheantair ardstádais.
- Sa slí céanna, déanfar machnamh cúramach ar na forbairtí sin i gceantair ina bhfuil stádas cáilíochta uisce níos lú ná ‘go maith’ (ionas nach dtiocfaidh meathlú ar an gcáilíocht uisce chun an aidhm WFD a lorg chun stádas ar a laghad ‘go maith’ a bhaint amach i ngach ceann dár gcoirp uisce roimh 2027).
- Bainfidh an cur chuige céanna le coirp uisce as an talamh sa tír chun stádas ‘maith’ a choinneáil agus an stádas ‘droch-chaoi’ le coirp uisce as an talamh a fheabhsú.

I gcomhair forbairtha nua ina bhfuiltear ag moladh go mbeidh teach áitribh freastalaithe le córas cóireála fuíolluisce sa bhaile, ní mór a léiriú gur féidir leis an gcóras molta ar an suíomh diúscairt shábháilte chúil a dhéanamh ar an eisilteach i gcomhréir leis an gCód Cleachtas: Freastalaíonn Córais Cóireála Fuíolluisce agus Córais Diúscartha le Tithe Singil (EPA, 2009) agus comhlíonann sé leis an Treoir Chreat Uisce agus forálacha an Phleain Bainistíochta Abhantraí ábhartha.

Is rí-thábhachtach go mbeidh na córais sin suiteáilte mar is cuí, faoi mhonatóireacht leanúnach agus á gcoinneáil ionas go mbeidh an sláinte poiblí agus an comhshaol cosanta. Leanfaidh an Comhairle ag déanamh na iniúchtaí sin faoi réir an Phleain Iniúchta Náisiúnta le haghaidh Córais Cóireála Fuíolluisce sa Bhaile- is aidhm leis sin sláinte daonna agus cáilíocht uisce a chosaint ó na rioscaí a chuireann na córais sin.

---

⁷² Féach Caibidil 10 Comhshaol i gcomhair mionsonraí ar an gClár Phointe Gorm/Uiscí Úrnua.

9.6.5 Córais Cóireála Fuíolluisce agus Tobair Príobháideacha

Tá go leor tobair príobháideacha faoi riosca éillithe ó fhoinsí amhail córais cóireála fuíolluisce. Bhí faid scartha molta bunaithe idir chórais cóireála fuíolluisce ar an suíomh (go sonrach an limistéar síothlaithe nó scagaire snasaithe) amhail tobair nó poill tóraíochta. Sonraíonn tábla B.3 leis an gCód Cleachtais an íosmhéid faide molta, ag glacadh san áireamh go leor fachtóirí. Áirítear leis na fachtóirí sin tréscailteacht an chré/fo-ithir, tréscailteacht na buncarraige, treo srutha an uisce talaimh agus leibhéal cóireála an eisiltigh. D'fhéadfaí faid a mhéadú, ina bhfuil an buncarraig éadomhain, go bhfuil cosáin srutha fabhracha nó an eisilteach agus baictéir ag dul isteach sa bhuncharraig go mear.

D'fhéadfadh an Comhairle córais cóireála aonair ailtéarnacha a chur san áireamh i gcomhair forbairtí reatha amháin, áiteanna nach leor na coinníollacha talaimh ionas gur féidir leis an gcóras reatha, de réir Cód Cleachtais EPA, ag cóireáil eisiltigh ar bhealach sásúil (seans go n-áireofar ailtéarnacha dá leithéid sin córais díluchtaithe a náid)).

Cuspóirí Fuíolluisce

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm WW01

Riachtanas a thabhairt ionas go mbailítear gach fuíolluisce ginte, cóireáilte agus díluchtaithe ar bhealach sábháilte inbhuanaithe, ag tabhairt airde ar na caighdeáin agus riachtanais leagtha amach i reachtaíocht an AE agus náisiúnta, agus treoraíocht faoi réir comhlíonta le forálacha agus aidhmeanna na Treorach Chreat Uisce AE, Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 agus aon leagan nuashonraithe le linn saolré an Phleain, Cláir Laghdaithe Truailithe i gcomhair Uiscí Sliogéisc, Treoir Uisce Fuíolluisce agus Treoir Gnáthóga.

Aidhm WW02

Riachtanas a chur ann go dtaispeánfar suíomh, áit agus dearadh forbairtí infreastruchtúir nua fuíolluisce.

Aidhm WW03

Chun aidhmeanna na Príomh-straitéise a chomhlíonadh, mar aon le Straitéis Lonnaíochta agus Straitéis Fhorbartha Eacnamaíoch, oibreoidh an Comhairle i dteannta agus éascóidh sé seachadadh *Phleain Straitéisigh Sheirbhísí Uisce* Uisce Éireann, foráil go leor acmhainne fuíolluisce a chinntiú agus freastal ar thalaimh creasaithe i gcomhair forbartha agus, go háirithe, iarracht a dhéanamh chun seachadadh uasghráduithe phleain cóireála fuíolluisce straitéiseacha a dhaingniú agus aon uasghráduithe phleain cóireála fuíolluisce straitéisigh eile a theastaíonn le linn saolré an phleain.

Aidhm WW04

Seachadadh seirbhísí fuíolluisce poiblí Uisce Éireann a éascú, chun déileáil le riachtanais tithíochta, tráchtála agus tionsclaíocha an chontae, faoi réir comhréireachta le gach reachtaíocht ábhartha an AE agus náisiúnta agus treoirlínte agus critéir phleanála agus comhshaoil normálta.

Aidhm WW05

Oibriú i dteannta le Uisce Éireann chun na tionscadail fuíolluisce aitheanta i dTábla 9-2 a éascú agus aon tionscadail eile ar féidir leo eascrú le linn saolré an Phleain seo faoi réir comhréireachta le gach rialachán AE agus náisiúnta ábhartha agus critéir phleanála agus comhshaoil.

Aidhm WW06

Cinntiú nach gcuireann tairiscintí i limistéar an chósta agus muirí droch-thionchar ar infreastruchtúr reatha agus beartaithe bainistíochta agus cóireála fuíolluisce (ina raibh comhthoil, údarú nó léasú bronnta nó iarratas foirmiúil déanta chuige ag Uisce Éireann), mura féidir le comhoiriúnacht leis an infreastruchtúr sin a chruthú go sásúil nó mura bhfuil cúinsí éisceachtúla ann.

Aidhm WW07

Oibriú le Uisce Éireann, gníomhaireachtaí infreastruchtúir phoiblí eile agus pobail áitiúla chun an clár a fhorbairt i gcomhair 'tithe nua i mbailte beaga agus sráidbhailte' de réir

leagtha amach in NPO 18b an Chreat Pleanála Náisiúnta le haghaidh lonnaíochtaí liostaithe i dTábla 9-6. Tabharfaidh an clár seo suíomhanna seirbhísithe le infreastruchtúr cuí chun daoine a mhealladh chun a dtithe féin a thógáil agus a bheith ina gcónaí i mbailte beaga agus sráidbhailte sa tír agus atá faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus pleanáil normálta agus critéir comhshaoil.

Aidhm WW08

Nasc forbairtí reatha a éascú i gcomhair seirbhísí fuíolluisce poiblí ina bhfuil sin indéanta agus faoi réir comhaontuithe nasctha le Uisce Éireann agus a chinntiú go nascann aon fhorbairtí don todhcháil leis an infreastruchtúr fuíolluisce poiblí nuair atá sé ar fáil.

Aidhm WW09

Cinntiú go gcloíonn tairiscintí forbartha leis na caighdeáin agus riachtanais ó Uisce Éireann: Cód Cleachtais d'Infreastruchtúr Fuíolluisce (Nollaig 2016), agus aon leagaineacha nuashonraithe den cháipéis seo le linn saolré an phleain.

Aidhm WW10

Smaoineamh ar fhorbairt chórais cóireála fuíolluisce chun freastal ar úsáideanna tráchtála agus turasóireachta (fostaíocht a ghiníonn forbairtí) lasmuigh lonnaíochtaí seirbhísithe agus i gceantair tuaithe ina bhfuil an córas in úinéireacht shingil agus ina chruthaítear, chun an tÚdarás Pleanála a shásamh, go bhfuil an córas cóireála fuíolluisce molta i gcomhréir le 'Cód Cleachtais Cóireála Fuíolluisce agus Córas Diúscartha ag Freastal ar Thithe Singil, EPA 2009 agus Lámhleabhair Cóireála Fuíolluisce - Córais Cóireála do Phobail Beaga, Gnónna, Láir Sosa agus Óstáin, EPA 1999', agus aon leagaineacha nuashonraithe de na cáipéisí sin le linn saolré an Phleain, Treoir Chreat Uisce, Plean Bainistíochta Abhantraigh Náisiúnta 2018-2021, Treoracha Gnáthóga agus Uiscí Sliogéisc agus Cláir Laghdaithe Truailithe ábhartha.

Aidhm WW11

Smaoineamh ar fhorbairt do thithe áitribh singil amháin nuair a chruthaítear chun an tÚdarás Pleanála a shásamh, go bhfuil an córas cóireála fuíolluisce molta i gcomhréir leis an

‘gCód Cleachtais Cóireála Fuíolluisce agus Córas Diúscartha ag Freastal ar Thithe Singil, EPA 2009’ agus aon leagan nuashonraithe den cháipéis seo le linn saolré an Phleain, agus coinneáilte i gcomhréir le sonraíochtaí faofa an déantóra agus faoi réir comhréireachta leis an Treoir Chreat Uisce, Plean Bainistíochta d’Abhantrach Náisiúnta 2018-2021, Treoracha Gnáthóga agus Uiscí Sliogéisc agus Cláir Laghdaithe Truailithe ábhartha.

Aidhm WW12

Oibriú le Uisce Éireann chun smaoineamh ar indéantacht chun limistéir gan shéarachas a nascadh, lena n-áirítear maoin agus áitribh freastalaithe ag áiseanna cóireála fuíolluisce ar an láthair, le gréasáin fuíolluisce beartaithe.

9.7 Infreastruchtúr Bainistíochta Uisce

Ceann de phríomh-thiomántóirí ar son geilleagair inbhuanaithe ná an coincheap ar eacnamaíocht ‘chiorclach’ ar mian leis dramhaíl a laghdú agus cinntiú go n-úsáidtear ábhair chomh héifeachtach agus is féidir. Chun a bheith níos ciorclach, baineann sé sin leis an leas is mó a bhaint as táirgí, á n-úsáid chomh mór agus is féidir; earraí a roinnt le daoine eile chun athúsáid nuair is féidir; agus ag ardú leibhéil athchúrsála i gcomhair ar a laghad luach na n-ábhar a athshlánú a úsáidtear chun na táirgí sin a dhéanamh. Le haghaidh gnónna, laghdaíonn an eacnamaíocht chiorclach na costais, cuireann sé feabhais ar an slabhra soláthair ábhair agus cuireann sé deiseanna ar fáil amhail samhlaíochta agus margaí gnó nua. I gcomhair daoine aonair, cuireann an gheilleagar chiorclach stíl maireachtála le tionchar laghdaithe ar an gcomhshaol agus billí níos ísle an tí⁷³.

Is aidhm leis an NPF, trí NPO 56, bainistíocht inbhuanaithe a dhéanamh ar ghiniúint dhramhaíl, infheistíocht i gcineálacha difriúla cóireála dramhaíl, le áit tosaíochta don chosc, athúsáid, athchúrsáil agus athshlánú, chun tacú le timpeallacht sláinte, mar aon le eacnamaíocht agus sochaí. Tacaíonn an RSES le forbairt geilleagair chiorclach, agus tacóidh sé le úsáid teicneolaíochtaí chliste agus cur chuige nuálaíoch do bhainistíocht dhramhaíl,

⁷³<https://www.epa.ie/mobile/irelandsenvironment/sustainableeconomy/>

chun cur chun cinn a thabhairt ar chosc agus athchúrsáil dramhaíl, mar aon le athshlánú dramhaíl, le sochair breise don chomhshaol.

Plean Gníomhaíochta do Gheilleagar Chiorclach an Choimisiúin Eorpaigh: *Plean*

Gníomhaíochta Gheilleagair Ciorclaí Nua ar son Eorpa Níos Glaine níos Iomaíoch, seolta i mí Mhárta 2020, a chomhdhéanann ceann de bhloic Chomhaontaithe Ghlais na hEorpa. Tógann an Plean Gníomhaíochta don Gheilleagar Chiorclach Nua ar aidhmeanna agus éachtaí Phlean Gníomhaíochta don Gheilleagar Chiorclach *Ag Dúnadh an Lúib* seolta in 2015.

Cuimsíonn Plean Bainistíochta Dramhaíl Réigiúin an Deiscirt 2015-2021 (SRWMP) cur chuige an gheilleagair ciorclaí agus tugann sé creat i gcomhair coisc agus bainistíochta ar dhramhaíl ar bhealach sábháilte inbhuanaithe. Áirítear laghdú 1% le targaidí an phleain sa mhéid dramhaíl teaghlaigh ginte per capita thar tréimhse an phleain, ráta athchúrsála 50% a bhaint amach do dhramhaíl bardais roimh 2020 agus 0% de dhiúscairt dramhaíl bardais iarmharach go líonadh talún ó 2016 ar aghaidh ar son ardluacha próisis réamh-chóireála agus cleachtais athshlánaithe dúchasacha.

Áirítear le cuid de na príomh-bhearta sin aitheanta ag an SRWMP d'údaráis áitiúla:

- Níos mó athúsáidte a spreagadh sa réigiún, go háirithe ag áiseanna sochair sibhialta;
- Na rialacháin a bhaineann le dramhaíl an tí agus tráchtála a fhorfheidhmiú chun fadhb dramhaíl gan bhainistíocht agus ceisteanna eile a láimhseáil;
- Infreastruchtúr cóireála dramhaíl ardchaighdeán a phleanáil agus a fhorbairt lena n-áirítear athphróiseáil nua, cóireáil bitheolaíoch, athshlánú teirmeach agus áiseanna réamh-chóireála;
- An earnáil cóireála bitheolaíoch a fhás, go háirithe múiríniú agus díleá anaeróbach, ag tacú le forbairt áiseanna nua.

Cé go bhfuil bailiúchán dramhaíl príobháidithe in Éirinn, tá ról lárnach ag na údaráis áitiúla i bhforáil agus bainistíocht shochair sibhialta agus infreastruchtúr ar ais. Tá na údaráis áitiúla freagracha i gcomhair iarchúraim go leor suíomhanna líonta talún stairiúla agus dúnta⁷⁴.

Mar údarás pleanála, tá ról an Chomhairle teoranta do threoraíocht an tsuímh le áiseanna bainistíochta dramhaíl; na caighdeáin bainistíochta forbartha ábhartha a shocrú agus cinntiú go bhfuil na forbairtí sin i gcomhréir le reachtaíocht agus treoirlínte ábhartha an AE agus ag comhlíonadh forbartha pleanála agus inbhuanaithe an chontae.

9.7.1 Infreastruchtúr Bainistíochta Dramhaíl

Áirítear le infreastruchtúr Bainistíochta dramhaíl ionaid fág anseo, ionaid áisiúla sibhialta, stáisiúin aistrithe dramhaíl, áiseanna athshlánaithe ábhair, áiseanna cóireála dramhaíl bitheolaíoch, áiseanna cóireála údaraithe i gcomhair feithiclí agus líonta talún deireadh an tsaoil. Tugann tábla 9.6 cur síos ar nádúr cuid de na áiseanna sin.

An t-athrú ba shuntasá i gcóireáil dramhaíl iarmhartach ná an t-aistriú ó dhiúscairt go athshlánú fuinnimh. Níl aon líonadh talún ag oibriú sa chontae, agus tá an líonadh talún reatha ag Baile Hóm Mór dúnta faoi láthair. Oibríonn an Comhairle ionad athchúrsála agus ionad dramhaíl ag Baile Hóm Mór ionaid athchúrsála ag Baile Inis Córthaidh, Baile Ros Mhic Thriúin agus Baile Ghuaire. Freastalaíonn na ionaid sin i gcomhair athchúrsála ar go leor táirgí dramhaíl lena n-áirítear táirgí leictreacha, teicstílí, ola dramhaíl, scagairí ola agus dramh-mhiotail. Oibríonn an Comhairle freisin 110 suíomh fág anseo ag freastal don chuid is mó ar athchúrsáil buidéil/crúscaí gloine agus cannaí dí.

---

⁷⁴ Comhshaol na hÉireann-Measúnú EPA 2016 leathanach 95.

Tábla 9.7 Cineálacha Áiseanna Bainistíochta Dramhaíl

Cineál Áise Dramhaíl	Cur síos
Stáisiún Aistrithe Dramhaíl	Is áis é sin ina mbaintear ábhair dramhaíl ó fheithiclí bailiúcháin níos lú agus curtha i bhfeithiclí níos mó chun áiseanna dramhaíl eile a iompar i gcomhair athshlánaithe, cóireála nó diúscartha.
Athshlánú Ábhair (MRF)	Faigheann an áis seo ábhar inathchúrsáilte ó dhramhaíl. Is áis é MRF glan a scarann ábhair inathchúrsáilte i sruthanna athchúrsáilte ar leithligh. Is áis é MRF salach a scarann cuid inathchúrsáilte tirim agus cuid orgánach dramhaíl
Áis Athshlánaithe Dramhaíl	Tagraíonn an áis seo do phróiseas sonracha a bhaineann le baint ábhair inathchúrsáilte ag áis athshlánaithe ábhair, agus ag múiríniú dramhaíl orgánaigh chun é a dhéanamh seasmhach.
Dramhaíl go Fuinneamh	Is modh é sin chun dramhaíl a thiontú i bhfoirm inúsáidte fuinnimh, de ghnáth le dóchán nó dianscaoileadh. Áirítear leis sin díleá anaeróbach dramhaíl orgánaigh.
Diúscairt Dramhaíl	Le cur chun cinn athchúrsála nó athshlánaithe, bheadh an méid dramhaíl iarmhartach diúscartha ar líonadh talún laghdaithe. Faoi láthair níl aon líonadh talún ceadúnaithe sa chontae.
Áiseanna Cóireála Údaraithe i gcomhair Feithiclí Deireadh-an-tSaoil	Is áiseanna iad sin ina féidir le bailiúchán agus stóráil agus cóireáil feithiclí deireadh-an-tsaoil tarlú. Ní mór do na áiseanna sin oibriú faoi réir ceadúnais dramhaíl nó ceadá dramhaíl.

9.7.2 Áiseanna Bhainistíochta Sloda

Is tábhachtach áiseanna údaraithe a sholáthar chun cóireála agus bainistíochta sloda ó ghléasraí fuíolluisce poiblí agus príobháideach. Bíonn sloda fuíolluisce fágtha i ngléasra cóireála fuíolluisce i ndiaidh don uisce cóireáilte a bheith díluchtaithe go uiscí talún nó dromchlaí. Tá sé déanta suas go háirithe d'ábhar orgánach saibhir fuinnimh agus baineadh é le linn an phróisis cóireála agus is fotháirge luachmhar é leis an bpróiseas cóireála fuíolluisce. Teastaíonn a thuilleadh cóireála ar an sloda sin chun athúsáid sábháilte

éifeachtach a chinntiú nó diúscairt na hacmhainne sin. Tá go leor roghanna cóireála sloda ann lena n-áirítear díleá anaeróbach⁷⁵, múiríniú⁷⁶ agus cobhsaíocht aoil⁷⁷.

Léiríonn Plean Bainistíochta Sloda Fuíolluisce Náisiúnta Uisce Éireann 2016-2021 (NWSMP) go mbíonn 98% den sloda fuíolluisce cóireáilte chun táirge bithsholadaigh⁷⁸ a dhéanamh, ar féidir a úsáid, tar éis dó a bheith próiseáilte ar chaighdeán faofa, ar bhealach tairbheach mar leasachán/feabhsaitheoir talún i dtalmhaíocht. Measann Uisce Éireann go bhfuiltear ag súil go n-ardóidh an cáinníocht sloda fuíolluisce ginte níos mó ná 80% roimh 2040 de réir is a bhíonn gléasraí nua agus uasghrádaithe críochnaithe chun fuíolluisce a chóireáil. Maidir leis sin, molann Uisce Éireann fairsingiú ar fhoráil ionaid sloda, ionaid sloda reatha a uasghrádú chun díleá anaeróbach a sholáthar, nuair is cuí, agus go háirithe chun líon na suíomhanna teirmithe, suíomhanna dí-uisciúcháin satailíte⁷⁹.

Faoi láthair tá Ionad Mhol Sloda⁸⁰ in oibriúchán sa chontae, ag Baile Loch Garman. Tá áiseanna allmhairithe ag an mol seo i gcomhair leachtanna agus sloda cáca agus cóireáil le triomú teirmeach⁸¹.

Bhí an mol sloda sin críochnaithe in 2003 agus glactar leis go bhfuil go leor acmhainne aige don todhchaí intomhaiste.

⁷⁵ Is próiseas cóireála sloda é an díleá anaeróbach, ina mbíonn microrgánaigh ag briseadh síos ábhair in-bhithmhillte mura bhfuil ocsaigin ann chun táirge sloda cobhsaí a tháirgeadh agus bithghás a bhíonn dóite chun teas agus leictreachas a ghiniúint.

⁷⁶ Ciallaíonn múiríniú (sloda) saibhir i Nitrigín agus saibhir i gCarbón (sliseanna adhmaid, tuí srl) chun a chinntiú go gcloítear leis na targaidí réamh-shocraithe.

⁷⁷ Is ionann cobhsaíocht alcaileach agus an cóireáil sloda, le breisiú táirge alcailigh, de ghnáth aoil, chun pH sloda a ardú chun a chinntiú go gcloítear leis na targaidí cáilíochta réamhshocraithe.

⁷⁸ Is soladaigh fuíolluisce iad bithsholadacha a bhí cóireáilte ar chaighdeán faofa ag úsáid próisis cóireála amhail díleá casta, múiríniú, triomú teirmeach nó cobhsaíocht aoil agus atá oiriúnach chun úsáide talmhaíochta.

⁷⁹ Gníomhaíonn suíomhanna dí-uisciúcháin satailíte mar 'ionaid meánacha' lena bhfuil sloda leachtach dí-uiscithe, is é sin, bainte ón sloda ag úsáid dí-uisciúchán meicniúil chun toirt sloda a laghdú chun líon na ngluaiseachtaí tráchta a laghdú mar aon le costas iompair sloda. De ghnáth bíonn na suíomhanna sin lonnaithe ag gléasraí cóireála fuíolluisce meánach go móra.

⁸⁰ Is áis chóireála sloda réigiúnach lárnaithe é an tIonad Mhol Sloda, a thugann cóireáil do sloda fuíolluisce chun bithsholadaigh a tháirgeadh, lonnaithe de ghnáth ag gléasraí cóireála fuíolluisce móra. g

⁸¹ Déantar triomú teirmeach le feidhm díreach nó indíreach ar fhoinsí seachtracha chun sloda a dhí-uisciú chun uisce a ghalú ón sloda.

Faoi láthair, glacann an tIonad Mhol Sloda i Loch Garman allmhairiú sloda leachtaigh. Chun costais iompair sloda leachtaigh a laghdú agus glacadh a cheadú don sloda dabhaigh shéarachais, molann an NWSMP forbairt suíomhanna dí-uiscithe satailíte le áiseana allmhairithe sloda leachtaigh ag Inis Córthaidh, Ros Mhic Thriúin agus Guaire.

Maidir le cobhsaíocht aoil, is aidhm leis, trí thionscadail Mhol Sloda, gur féidir cineál éigin cóireála a sholáthar ag na suíomhanna sin a dhíothú i gcomhair cobhsaíochta aoil.

Bíonn bainistíocht sloda rialaithe ag reachtaíocht dhramhaíl bunaithe ar Threoracha Eorpacha agus reachtaíocht náisiúnta. Ní féidir sloda ó ghléasraí cóireála fuíolluisce agus dabhaigh shéarachais a úsáid ach i dtalmhaíocht, i gcomhréir le Rialacháin um Bhainistíocht Dramhaíl (Úsáid Sloda Séarachais i dtalmhaíocht) 1998, Rialacháin Bainistíochta Dramhaíl (Úsáid Sloda Séarachais, 2001 agus Cóid na Roinne Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil le Dea-chleachtas ar son Úsáide Bithsholadaigh i dtalmhaíocht. Cuireann na rialacháin agus cóid cleachtas sin riachtanas ann ionad go mbeidh sloda in úsáid amháin i gcomhréir leis an bPlean Bainistíochta Cothaithigh, a bhfuil an Comhairle freagrach as a mheasúnú.

9.7.3 Lonnaíocht ar Infreastruchtúr Bainistíochta Dramhaíl

Is tábhachtach an t-infreastruchtúr sin a sholáthar chun leasa sláinte poiblí agus cosaint an rialtais, go leanfaidh an Comhairle ag éascú áiseanna bainistíochta dramhaíl ag áiteanna oiriúnacha ar fud na tíre ag dul ó bhainc athchúrsála, ionaid fág anseo, go stáisiúin aistrithe dramhaíl.

Go ginearálta, díreoidh an Comhairle áiseanna bainistíochta dramhaíl amhail stáisiúin aistrithe dramhaíl, áiseanna athshlánaithe ábhair dramhaíl, áiseanna bainistíochta sloda agus aonaid díleá anaeróbaigh, áiseanna cóireála údaraithe i gcomhair feithiclí deireadh-antsoil do thalaimh creasaithe mar is cuí. Ní bhainfidh an cur chuige sin le áiseanna níos lú amhail bainc athchúrsála agus ionaid fág anseo. Ní mór do thairiscintí ar chreasaithe comhlíonadh leis na critéir achoimrithe in Aidhm WM05.

Ní chuirfidh an Comhairle áit san áireamh de na áiseanna sin lasmuigh áiteanna creasaithe ina mbíonn talaimh fairsingthe ag teastáil, áit ina mbaineann siad le suíomhanna reatha nó pleanáilte Uisce Éireann, nó ina bhfuil gnéithe na háise ag cur riachtanais ann go dteastaíonn suíomh tuaithe chun na faid scartha riachtanacha a bhaint amach ó mhaoin cónaitheach nó ina dteastaíonn forbairt i gcomhair curtha i bhfeidhm cuí de Phlean Bainistíochta Dramhaíl Réigiúin an Deiscirt 2015-2021. Ó thaobh forála na n-áiseanna bainistíochta sloda, tá na áiseanna sin oiriúnach níos mó do shuíomhanna áiseanna cóireála fuíolluisce poiblí i ngeall ar nádúr agus gnéithe na n-oibriúchán reatha ar na suíomhanna sin, mar aon leis an riachtanas chun rialú dian a dhéanamh ar an gcóireáil sloda.

Nuair a mholtar suíomh lasmuigh talaimh creasaithe, is gá cloí leis na critéir achoimrithe in Aidhm WM06.

9.7.4 Dramhaíl Guaiseach

Leagann amach an Plean Bainistíochta Dramhaíl Guaisigh Náisiúnta (NHWMP) 2014-2020 tosaíochtaí chun feabhas a chur ar bhainistíocht dhramhaíl guaisigh. Níl aon líonadh talún do dhramhaíl guaiseach tráchtála ar an Stát, agus tá oibriúcháin cóireála dramhaíl guaisigh teoranta ann (úsáidtear iad sin go háirithe i gcomhair athshlánaithe ola, cóireála dramhaíl chúram sláinte agus míntíriú tuaslagach), ciallaíonn sin go mbraitheann Éire ar onnmhairiú i gcomhair cóireála go leor sruthanna dramhaíl guaisigh. D'aimsigh tuarascáil ar dhul chun cinn an phleain (Deireadh Fómhair 2018) amach, cé go raibh dul chun cinn ar go leor gníomhartha molta, teastaíonn béim níos láidre i réimsí coisc ar dhramhaíl guaiseach agus forbairt infreastruchtúir bhainistíochta dramhaíl chun a cheadú d'Éireann éirí níos féinleorga i gcóireáil agus bainistíocht a dhramhaíl guaisigh⁸². Leanfaidh an Comhairle le riachtanas go ndéanfar diúscairt ar dhramhaíl guaiseach ar bhealach sábháilte i gcomhréir leis an NHWMP agus aon leasuithe nó athbhreithnithe an Phleain sin tar éis.

---

⁸² <http://www.epa.ie/irelandsenvironment/waste/>

9.7.5 Dramhaíl Tógála agus Scartála

Go ginearálta baineann dramhaíl tógála agus scartála (dramhaíl C&D) le hábhair dramhaíl a eascraíonn ó thógáil, scartáil agus gníomhaíochtaí athchóirithe. Go traidisiúnta, ba é líonadh talún an príomh-phointe glactha dramhaíl diúscartha bainteach le tógáil agus scartáil agus ábhair scartála tógála, ach aithnítear anois gur ailtéarnach níos inbhuanaithe é athúsáid agus athchúrsáil C&D. Socraíonn na *Rialacháin EC (Treoir Dramhaíl) 2011* targaid 70% i gcomhair athúsáidte, athchúrsáil agus athshlánú dramhaíl de dhéantús an duine C&D in Éirinn roimh 2020.

Tagraíonn an Comhairle do riachtanais Threoirlínte Dea-chleachtais maidir le Ullmhúchán Pleananna Bainistíochta Dramhaíl i gcomhair Tionscadail Tógála agus Scartála (DEHLG, 2006) agus aon leagan nuashonraithe de na treoirlínte le linn iarratais pleanála a mheasúnú i gcomhair forbairtí a dhéanfaidh leibhéil suntasacha dramhaíl C&D.

9.7.6 Dramhaíl Talmhaíochta

Seo an dramhaíl ginte ag gníomhaíochtaí talmhaíochta agus áirítear leis sciodar ainmhithe, múirín muisc caite agus tuí. Ní mór é a dhiúscairt ar bhealach sábháilte chun cosc a chur ar thruaillú uiscí talaimh agus uiscí dromchlaí agus cosaint a thabhairt don sláinte poiblí. An Treoir Níotráit agus an Dea-chleachtas Talmhaíochta um Chosaint Uiscí) Rialacháin 2017 (SI 605 as 2017).

9.7.7 Bainistíocht Bruscair

Dar leis an EPA, ceann de ghnéithe is infheicthe agus is neamh-inmhianaithe giniúna dramhaíl is ea bruscar agus dumpáil mídhleathach sa timpeallacht. Cé go bhfuil pobail áitiúla agus údaráis áitiúla ag gníomhú i dtionscadail glanta suas timpeall na tíre, is soiléir go dteastaíonn forfheidhmiú agus acmhainní go fóill chun dul i ngleic le bruscar reatha agus fadhbanna dumpála mídhleathacha.

Cuspóirí Bainistíochta Dramhaíl

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm WM01

Bainistíocht inbhuanaithe a thabhairt ar ghiniúint dhramhaíl, tacú le infheistíocht i gcineálacha difriúla cóireála dramhaíl agus tacú le prionsabail geilleagair ciorclaí, le áit tosaíochta i gcomhair coisc, athúsáidte, athchúrsála agus athshlánú, chun tacú le timpeallacht, geilleagar agus sochaí inbhuanaithe sláintiúil.

Aidhm WM02

Forálacha Phleain Bainistíochta Dramhaíl Réigiúin an Deiscirt 2015-2021 a chur i bhfeidhm, mar aon le aon leagan nuashonraithe foilsithe le linn saolré an Phleain, faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm WM03

Tacú le forbairt áiseanna athchúrsála agus athshlánaithe dramhaíl suite mar is cuí, amhail ionaid fág anseo, ionaid áisiúlachta sibhialta, stáisiúin aistrithe dramhaíl, áiseanna athshlánaithe ábhair agus áiseanna athshlánaithe dramhaíl agus áiseanna cóireála údaraithe i gcomhair feithiclí deireadh-an-tsaoil mar bhealach chun laghdú cáinníochta dramhaíl a théann go líonadh talún a laghdú, faoi réir comhréireachta leis na riachtanais geografacha i gcomhair áiseanna bainistíochta dramhaíl i gCuid 9.7.3 agus faoi réir comhréireachta le Aidhmeanna WM05 agus WM06, agus pleanáil is critéir chomhshaoil normálta agus na caighdeáin bainistíochta forbartha ábhartha leagtha amach in Imleabhar 2.

Aidhm WM04

Forbairt ailtéarnacha nua agus nuálaíocht theicneolaíochta a spreagadh agus a éascú maidir le bainistíocht dhramhaíl amhail scéimeanna Dramhaíl Orgánaigh go Fuinneamh/Teas agus Cumhacht le Chéile faoi réir comhréireachta leis na riachtanais suímh i gcomhair áiseanna bainistíochta dramhaíl i gCuid 9.7.3 agus faoi réir comhréireachta le Aidhm WM05 nó Aidhm WM06 agus comhréireacht le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm WM05

Áit ina moltar áiseanna bainistíochta dramhaíl a fhorbairt ar thalamh creasaithe, is gá go mbeidh na critéir a leanas comhlíonta:

- Ní mór don tairiscint cloí leis an aidhm creasaithe i gcomhair na talaimh faoina réir.
- An riachtanas i gcomhair tairisceana ag an suíomh ar leith, go háirithe maidir le Plean Bainistíochta Uisce Réigiúin an Deiscirt 2015-2021 agus aon leagaineacha nuashonraithe eila sa todhchaí de na pleananna sin táirgthe le linn saolré an Phleain;
- Ba chóir go mbeidh an suíomh lonnaithe lasmuigh limistéir riosca tuilte;
- Ba chóir gan éifeachtaí díobhálacha a bheith ar chonláistí;
- Ba chóir riosca laghdaithe a bheith ann do thruailiú;
- Ní mór crios maolánach cuí a sholáthar timpeall an tsuímh chun cosaint a thabhairt do na conláistí le talaimh nó maoin tadhlacha. Beidh an crios maolánach sin deimhnithe ag an Údarás Pleanála, i gcomhairleoireacht leis an EPA, nuair is cuí.
- Ní mór don fhorbairt cloí le riachtanais na Treorach Chreat Uisce, Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 agus aon leagan sa todhchaí le linn saolré an Phleain;
- Ní mór don fhorbairt cloí le riachtanais na Treorach Gnáthóga.

Aidhm WM06

Áit ina moltar áiseanna bainistíochta dramhaíl a fhorbairt ar thalamh nach bhfuil creasaithe, is gá go mbeidh na critéir a leanas comhlíonta:

- An riachtanas i gcomhair tairisceana ag an suíomh ar leith, go háirithe maidir le Plean Bainistíochta Uisce Réigiúin an Deiscirt 2015-2021 agus aon leagaineacha nuashonraithe eila sa todhchaí de na pleananna sin táirgthe le linn saolré an Phleain;
- Ní mór don suíomh a bheith laistigh nó chomh gar agus is féidir de Bhaile Loch nó Baile Guaire (mar phríomh-bhailte) nó Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin (mar bhailte móra).
- Ba chóir go mbeidh an suíomh lonnaithe lasmuigh limistéir riosca tuilte;
- Ba chóir gan éifeachtaí díobhálacha a bheith ar chonláistí;
- Ba chóir riosca laghdaithe a bheith ann do thruailiú;

- Ní mór don fhorbairt cloí le riachtanais na Treorach Chreat Uisce, Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 agus aon leagan sa todhchaí le linn saolré an Phleain;
- Ní mór don fhorbairt cloí le riachtanais na Treorach Gnáthóga.

Aidhm WM07

Tacú le foráil infreastruchtúir i gcomhair múirín agus cineálacha eile próiseála bithdhramhaíl amhail díleá anaeróbach faoi réir comhréireachta le riachtanais an tsuímh i gcomhair áiseanna bainistíochta dramhaíl i gCuid 9.7.3, Aidhm WM05 nó WM06 agus comhréireacht le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm WM08

Teorainn ar fhorála na n-áiseanna bainistíochta sloda do shuíomhanna áiseanna cóireála fuíolluisce poiblí i ngeall ar nádúr agus gnéithe na n-oibriúchán reatha ar na suíomhanna sin, mar aon leis an riachtanas chun rialú dian a dhéanamh ar an gcóireáil sloda.

Aidhm WM09

Tacú le athúsáid dramhaíl Tógála agus Scartála agus forbairt áiseanna athchúrsála Tógála agus Scartála a spreagadh ag suíomhanna oiriúnacha, lena n-áirítear cairéil, faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha ábhartha leagtha amach in Imleabhar 2. Beidh Pleananna Bainistíochta Forbartha i gcomhair Tógála agus Scartála ag teastáil i gcomhair forbairtí sonrath in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha nó de réir riachtanais eile ag an Údarás Pleanála.

Aidhm WM10

Riachtanas a chur ann ionas go ndéantar diúscairt ar dhramhaíl talmhaíochta ar bhealach sábháilte, éifeachtach agus inbhuanaithe maidir le cosaint an chomhshaoil agus an sláinte poiblí agus i gcomhréir leis an Treoir Niotráit, Dea-chleachta Talmhaíochta um Chosaint Uiscí) Rialacháin 2017 (SI 605 2017), na Treoracha Gnáthóga agus aon fhorálacha reachtúla ábhartha eile.

Aidhm WM11

Cáilíocht sármhaith stádais 'Ard' coirp uisce a chosaint agus a choinneáil agus feasacht a ardú agus tacaíocht a thabhairt d'úinéirí talún sna ceantair sin faoi réir an Chláir Dobharcheantair Blue Dot bunaithe ag an bPlean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021.

Aidhm WM12

Aird a thabhairt ar Phlean Bainistíochta Sloda Fuíolluisce Náisiúnta Uisce Éireann 2016-2021, mar aon le aon leagan nuashonraithe foilsithe le linn saolré an Phleain, faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm WM13

Cinntiú go ndéantar an bainistíocht agus cóireáil ar dhramhaíl sloda ar bhealach sábháilte, éifeachtach agus inbhuanaithe, ag cur san áireamh cosanta an chomhshaoil agus sláinte poiblí agus i gcomhréir leis an Treoir Chreat Dhramhaíl, Treoir Niotráit, Acht Bainistíochta Dramhaíl agus gach ionstraimí reachtúla ábhartha.

Aidhm WM14

Na cumhachtaí forfheidhmithe rialála atá ar fáil don Chomhairle a úsáid faoi réir Achta Pleanála agus Forbartha 2000, de réir leasaithe, agus faoi réir Achta Bainistíochta Dhramhaíl 1996, de réir leasaithe, chun dul i ngleic le áiseanna dramhaíl neamhúdraithe agus diúscairt mídhleathach dramhaíl sa chontae.

Aidhm WM15

Riachtanais a dhéanamh i gcomhair forála cuí bainistíochta ar dhramhaíl laistigh forbairtí, lena n-áirítear foráil áiseanna stórais, scartha agus bailiúcháin an dramhaíl sin i gcomhréir leis na caighdeáin bainistíochta forbartha ábhartha leagtha amach in Imleabhar 2.

Aidhm WM16

Riachtanas a thabhairt d'fhoráil áiseanna athchúrsála poiblí ar mhéid cuí ag suíomhanna oiriúnacha i gceangal le forbairtí thráchtála nua agus i dteannta le athrú suntasach in

úsáid/sínte ar fhorbairtí tráchtála reatha nuair is cuí agus i gcomhréir leis na caighdeáin bainistíochta forbartha leagtha amach in Imleabhar 2.

9.8 Líonta Talún Stairiúla

Déanann na Rialacháin Bainistíochta Dramhaíl (Teastas Diúscartha Dramhaíl Stairiúla Neamhcheadúnaithe agus

Gníomhaíocht Athshlánaithe) 2008 (S.I. Uimh. 524 2008) forálacha i gcomhair

deimhniúcháin suíomhanna diúscartha dramhaíl neamhcheadúnaithe stairiúla in oibriúchán idir 1977 agus 1996. D'aithin an Comhairle 12 líonadh talún stairiúil dá leithéid sa chontae.

Aidhmeanna Stairiúla Líonta Talún

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm HL01

Tagairt a dhéanamh don Chód Cleachtas: Measúnú ar Rioscaí Comhshaoil le haghaidh Suíomhanna Diúscartha Uisce Neamhrialaithe (Gníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil, 2007) le linn criosú a dhéanamh ar thalaimh i gcomhair forbartha agus/nó machnamh ar fhorbairtí don tohdcháir air nó in aice le suíomhanna líonta talún stairiúla aitheanta.

Aidhm HL02

Pleananna ceartaitheacha a chur i bhfeidhm i gcomhair na líonta talún stairiúla aitheanta sa chontae.

9.9 Reiligí agus Créimeatóiríaimí

Oibríonn an Comhairle 12 Talaimh Adhlactha Oscailte agus coinníonn sé timpeall 112 sean-thalaimh adhlactha dúnta ar fud Chontae Ros Comáin. Téann na talaimh adhlactha sin in aois ó chúpla céadta bliain go dtí an talamh adhlactha sínte nua i mBaile Inis Córthaidh.

Tugann an Comhairle cúnamh teicniúil, agus nuair is cuí airgeadais, do phobail áitiúla chun talaimh adhlactha oibrithe ag an bparóiste a choinneáil. Cuireann tairiscintí ar shíntí ar

thalaimh adhclachta reatha nó i gcomhair talaimh adhclachta nua Straitéis Talaimh Adhclachta an Chomhairle 2017 san áireamh, mar aon le Fodhlíthe - Gach Talamh Adhclachta 2017, agus cuirfear iad san áireamh ag an Údarás Pleanála ag suíomhanna cuí sa chontae faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Ofrálann créamadh ailtéarnach don adhlacadh. Faoi láthair níl aon chréimeatóiriam sa chontae. Beidh forbairt créimeatóiríam, in éineacht le foráil seirbhíse séipéil/sochraide sa bhaile leis na talaimh céanna, curtha san áireamh ag an Údarás Pleanála ag suíomhanna cuí sa chontae faoi réir comhréireachta le critéir normálta phleanála agus comhshaoil. Déanfar measúnú ar thairiscintí i gcomhair créimeatóiríamí d'ainmhithe sa bhealach céanna.

Aidhmeanna Reilige agus Créimeatóiríam

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm GC01

Foráil talaimh adhclachta nó síntí a éascú do thalaimh adhclachta reatha, i gcomhoibríocht le pobail áitiúla, ag suíomhanna cuí ar fud na tíre faoi réir comhréireachta leis na critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm GC02

Foráil tigh tórraimh nua nó síntí a éascú, ainmhithe chun cloí go ciallmhar le riachtanais na seirbhíse faoi réir comhréireachta leis na critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm GC03

Foráil créimeatóiríamí agus áiseanna gaolmhara a chur san áireamh, lena n-áirítear teach seirbhíse séipéil/tórraimh sa chontae faoi réir comhréireachta leis na critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

9.10 Straitéis Teileachumarsáide agus ICT

Tá an Comhairle tiomanta chun forbartha gréasáin Teileachumarsáide ardchaighdeáin, ardluais, mar aon le infreastruchtúr ar fud na tíre agus déanfaidh sé na deiseanna a ofráilann sé a uasmhéadú do limistéir uirbeacha agus tuaithe agus dár gcónaitheoirí agus oibreoirí. D’ainneoin sin, ní mór bainistíocht a bheith ann chun cothromaíocht a chinntiú idir fhoráil an infreastruchtúir sin chun leasa dul chun cinn sóisialta agus eacnamaíoch agus áisiúlacht thithíochta agus cáilíocht chomhshaoil a choinneáil.

Tá tábhacht chriticiúil le Teileachumarsáidí agus ICT, lena n-áirítear nascacht idirnáisiúnta, chun tacú le riachtanais na sochaí agus fiontair sa todhchaí ar fud na tíre. Téann tábhacht an infreastruchtúir sin thar go leor NSO NPF, go háirithe, NSO 3 Geilleagair tuaithe agus pobail neartaithe agus NSO 6 Geilleagar láidir le tacaíocht ó fhiontar, nuálaíocht agus scileanna. Aithníonn an NPF an tábhacht a ghabhann le feidhmiú céimneach sa ghearrtárma den Phlean Leathanbhanda Náisiúnta (NPO 24) mar bhealach chun tuilleadh deiseanna a fhorbairt i gcomhair fiontair, fostaíochta, oideachais, nuálaíochta, forbairt scileanna dóibh sin a chónaíonn i gceantair tuaithe.

Cuireann an NPF béim freisin ar na deiseanna á gcur ar fáil ag bailiúchán eacnamaíochta sonraí, agus maidir leis sin, cuireann sé in áit tosaíochta an NBP, feabhsúchán ar naisc cumarsáide idirnáisiúnta snáithíní in Éirinn mar cheann scríbe inbhuanaithe d’infreastruchtúir ICT amhail ionaid sonraí agus gníomhaíochtaí eacnamaíocha gaolmhara. Is aidhm leis an straitéis Nascachta san RSES feabhas a chur ar inrochtaineacht réigiúnach, ag forbairt nascachta digítí ardchaighdeáin ar fud an réigiúin. Cuireann sin béim ar thábhacht chriticiúil na cáilíochta fheabhsaithe agus foráil Teileachumarsáidí digiteach agus soghluaiste agus infreastruchtúr in athchóiriú cathracha, bailte, sráidbhailte agus ceantair tuaithe ar fud an réigiúin.

Tacaíonn an RSES le forbairt cathracha agus bailte ‘Cliste’ a théann níos faide ná úsáid ICT. Ciallaíonn sin gréasáin iompair níos cliste, soláthair uisce agus áiseanna diúscartha dramhaíl uasghrádaithe, bealaí níos éifeachtaí chun foirgnimh a shoilsiú agus a théamhú, riarachán poiblí feabhsaithe, spáis poiblí níos sábháilte agus cloí le riachtanais an daonra ag dul in aois.

Chuige sin, teastaíonn infheistíocht leanúnach ar leathanbhanda, teicneolaíochtaí snáithín, gréasáin gan sreang agus infreastruchtúr comhtháite. Aithníonn an RSES na céimeanna glactha ag Baile Inis Córthaidh chun stádas Baile Cliste a bhaint amach le bunaíocht LAB FAB in 2017, forbairt Pháirc Theicneolaíochta i gcomhair gnónna cliste agus bunaíocht ionaid oiliúna NZEB.

Leanfaidh an Comhairle ag tacú le teileachumarsáidí cuí agus tairiscintí ICT a chinnteoidh agus a chuirfidh feabhas ar nascacht i bpobail tuaithe agus oileáin na hÉireann ar ghréasáin teileachumarsáide ardchaighdeáin, agus tacóidh sé le tairiscintí ina dtugtar fianaise ar chur chuige forbartha agus gníomhaíochta a dhéanann riachtanais sreinge agus píblíonre a chomhtháthú.

9.10.1 Crainn Cumarsáide agus Aeróga

Fanann lonnaithe na gcrann mar cheist chonspóideach agus ceann atá agus a mbeidh curtha san áireamh go cúramach ag an Údarás Pleanála. Go ginearálta:

- In aice le bailte níos mó, ba chóir go mbeidh crainn lonnaithe in eastáit tionsclaíochta nó ar thalamh creasaithe go tionsclaíoch. Tá forbairt chrainn tráchtála nó i limistéir miondíola curtha san áireamh.
- Go ginearálta, ní bheidh crainn lonnaithe i limistéar tithíochta, ar thaobh scoileanna nó foirgnimh an phobail. Ní bheidh an cineál sin suímh curtha san áireamh ag an Údarás Pleanála ach i ndiaidh do gach ailtéarnach a bheith mí-oiriúnach nó gan a bheith ar fáil.
- I gceantair tuaithe, ní thabharfar buntáiste dóibh in aonaid carachtair tírdhreach Ardtailte, Sainiúla, Gleann Abhainn agus an Chósta, seachas i gcomhréir le Aidhm TC10.

Spreagfar úsáid crainn le oibreoirí teileachumarsáide eile mar bhealach chun infheistíocht a uasmhéadú agus na tionchair físiúla a laghdú, a bhaineann leis an gcineál sin forbartha. Áit nach féidir struchtúr tacaíochta a roinnt, spreagfar d'iarratasóirí suíomh a roinnt nó ar shuíomh in aice leis ionas gur féidir crainn agus aeróga a chnuasú.

9.10.2 Leathanbhanda

Is an-tábhachtach go mbeidh gréasán leathanbhanda ardluais ar fáil do gach gnónna agus tithe ar mhaithe leis an eacnamaíocht agus dul chun cinn sóisialta ár dtíre. Áirítear le targaidí an NBP:

- 70 Mbps -100 Mbps ar fáil do ar a laghad 50% den daonra leis an gcuid is mó ag rochtain 100 Mbps.
- Ar a laghad 40Mbps agus i go leor cásanna luais níos gasta do ar a laghad 20% den daonra agus is dócha chomh mór le 35% timpeall bailte beaga agus sráidbhailte.
- Ar a laghad 30 Mbps ar fáil do chách, is cuma cé chomh tuaithe nó iargúlta.

Táthar ag baint amach NBP na tíre trí chnuasú infheistíochta thráchtála ag an earnáil teileachumarsáide agus idirghabháil an Stáit chun leathanbhanda ardluais a sholáthar do chodanna na tíre gan freastail, inar theip ar an margadh i ngeall ar fhachtóirí amhail ard-dlús an daonra. Ag Q2 2019, agus as 82,909 áitreabh sa tír, bíonn 74% acu faoi réim imlonnaithe tráchtála agus 26% faoi réim idirghabhála an Stáit⁸³.

Teileachumarsáidí agus Aidhmeanna ICT

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm TC01

Seachadadh infreastruchtúir ardluais, ardacmhainne digiteach agus soghluaiste ag suíomhanna cuí sa chontae agus feidhmiú céimneach leanúnach a éascú don Phlean Leathanbhanda Náisiúnta mar bhealach chun tuilleadh deiseanna a fhorbairt d'fhiontar, fostaíocht, oideachas, nuálaíocht, forbairt scileanna dóibh sin a chónaíonn agus a oibríonn i gceantair uirbeacha agus tuaithe sa chontae agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

---

⁸³ https://www.dcae.gov.ie/documents/NBP_MAP_COUNTY_Wexford.pdf (viewed 3rd April 2020).

Aidhm TC02

Tacú le tairiscintí a chinnteoidh nascacht do theileachumarsáidí idirnáisiúnta reatha agus don todhchaí, rud atá criticiúil chun tacú le riachtanais na sochaí agus fiontair in Éirinn sa todhchaí, agus tacú le tairiscintí cuí a chinnteoidh go mbeidh feabhas ar nascacht phobail tuaithe na hÉireann le gréasáin ardchaighdeáin teileachumarsáide, agus tacú le tairiscintí ina dtugtar fianaise ar chur chuige forbartha agus gníomhaíocht a dhéanann riachtanais sreinge agus píblíonra a chomhtháthú.

Aidhm TC03

Tacú le cur i bhfeidhm Straitéise Dhigití don tír, infheistíocht a lorg do bhearta aitheanta, agus tacú le ról agus tionscnaíochtaí an Fhórsa Tásc Soghluaiste agus Leathanbhanda chun dul i ngleic le baill dubha agus nascacht chumarsáidí tuaithe.

Aidhm TC04

Tacú le forbairt Bhaile Inis Córthaidh agus bailte eile, sráidbhailte agus ceantair tuaithe sa tír mar áiteanna 'Cliste', agus imlonnú a éascú do theicneolaíochtaí toirmeascacha agus infreastruchtúr cliste sna áiteanna sin.

Aidhm TC05

Tacú le infheistíocht do thionscnaíochtaí i dteicneolaíocht chliste mar chumasóir oideachais agus foghlama ar feadh an tsaoil i ngach áit.

Aidhm TC06

Aird a thabhairt ar Threoirlínte Aeróga Teileachumarsáide agus Struchtúir Tacaíochta-Treoirlínte d'Údaráis Pleaála (An Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 1996), Ciorclán 2012 (PL07/12) nó agus aon treoirlínte nuashonraithe foilsithe le linn saolré an Phleain.

Aidhm TC07

Comhoibriú le soláthraithe seirbhíse teileachumarsáide i bhforbairt na hinfreastruchtúir sin, le haird ar phleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an cheantair, planáil normálta agus critéir comhshaoil agus caighdeán bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm TC08

Comh-lonnú agus cnuasú crainn nua agus struchtúir tacaíochta ar shuíomhanna reatha, mura seoltar cás taifeadta go hiomlán ag míniú cúinsí bheachta in aghaidh comh-lonnú agus cnuasú. Áit nach féidir struchtúr tacaíochta a roinnt, spreagfar don iarratasóir suíomh a roinnt nó ar shuíomh in aice leis ionas gur féidir aeróga a chnuasú.

Aidhm TC09

Toimhde a ghlacadh in aghaidh aeróga a ardú in aice le ceantair tithíochta, scoileanna agus foirgnimh pobail.

Aidhm TC10

Uaslghdú, agus seachaint nuair is féidir, forbairt crainn agus aeróga laistigh na limistéir a leanas:

- Áiteanna feiceálacha in aonaid tírdhreach Ardtailte, Sainiúla, Gleann Abhainn agus an Chósta.
- Áiteanna a chuireann bac nó a chuireann isteach ar phointí radhairc reatha ó/go dtí aonaid tírdhreach Ardtailte, Sainiúla, Gleann Abhainn agus an Chósta, aibhneacha, inbhir nó an fharraige.
- Tírdhreach stairiúil agus láithreacha chatha
- Áiteanna laistigh nó tadhlaigh le struchtúir cúirtealáiste nó cosanta.
- Áiteanna air nó laistigh lonnaíocht suíomhanna seandálaíochta.
- Laistigh nó in aice le suíomhanna Natura 2000.

D'fhéadfadh an Comhairle eisiámh a dhéanamh don aidhm seo:

- Má bhíonn riachtanas teicniúil sáraitheach don trealamh, cruthaithe agus nach féidir cloí leis ag roinnt trealaimh údaraithe reatha sa cheantar, agus

- Má bhíonn scála agus suíomh an trealaimh, deartha agus tírdhreachaithe ar bhealach a íoslaghdaíonn tionchair físiúla ar an aonad tírdhreach suibiachta.

Aidhm TC11

Cinntiú go íoslaghdaíonn suíomh na struchtúr teileachumarsáide agus/nó maolaíonn siad aon thionchair díobhálacha ar phobail, an timpeallacht tógtha agus nádúrtha agus cearta slí poiblí.

Aidhm TC12

Riachtanas a chur ann i gcomhair naisc snáithín leathanbhanda le bheith curtha ar fáil le linn suiteála seirbhísí, i ngach scéimeanna tráchtála agus tithíochta nua agus le linn aon oibreacha a dhéanamh ar bhóithre nó línte iarnróid.

Aidhm TC13

Foráil criosanna WiFi a spreagadh i bhfoirgnimh poiblí.

9.11 Riosca Tuilte agus Bainistíocht Uisce Dromchlaí

Is próiseas nádúrtha é tuile ar féidir leis tarlú ag aon am i réimse leathan suíomhanna. Is féidir leis tionchair suntasacha a imirt ar ghníomhaíochtaí dhaonna, agus i dteannta le damáiste eacnamaíoch agus sóisialta, is féidir le tuilte torthaí dáiríre a thabhairt don chomhshaol. Is ceisteanna dhúshlánacha iad bainistíocht ar rioscaí tuilte agus athrú aeráide, agus teastaíonn freagra díreach ón Chomhairle. Le fad substainteach líne an chósta, áiteanna ísle sa chósta agus inbhir chomh maith le sruthanna agus aibhneacha intíre, tá tionchair suntasacha ann cheana féin. Beidh tionchair bhreise suntasacha curtha ar ár dtimpeallacht ag an ardú measta i leibhéil na farraige agus sruth aibhneacha.

Dá bhrí sin, is tábhachtach riosca tuilte sa todhchaí a bhainistiú agus a íoslaghdú. Tá ról lárnach ag bainistíocht ar úsáid talaimh agus pleanáil spásúil maidir le bainistíocht ar rioscaí tuilte, go háirithe le cinntiú go seachnaíonn nó maolaíonn forbairt sa todhchaí an riosca tuilte.

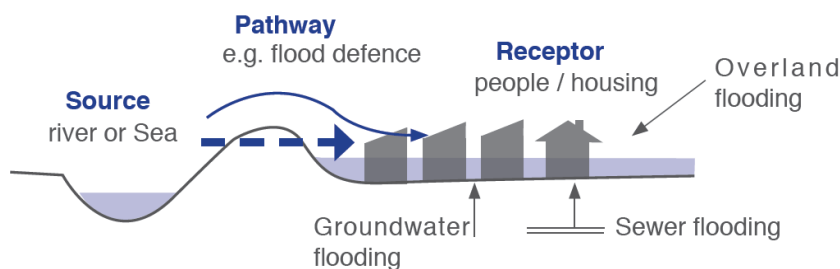
9.11.1 Riosca Tuilte

Is ionann riosca tuilte agus an damáiste ar féidir a bheith ag súil leis mar thoradh as tuile ag áit ar leith. Go ginearálta, glactar le riosca tuilte mar chomhdhéanamh dóchúlachta tuilte agus na torthaí féideartha as sin. Is féidir riosca tuilte a léiriú i dtéarmaí an chaidrimh a leanas:

$$\text{Riosca Tuilte} = \text{Dóchúlacht ar Thuilte} \times \text{Torthaí Tuilte}$$

Teastaíonn tuiscint ar fhoinsí, bealach srutha uisce tuilte agus na daoine agus maoin ar féidir a bheith faoina thionchar chun measúnú a dhéanamh ar riosca tuilte. Léiríonn an samhail foinse - bealach - glacadóir, le feiceáil i Léaráid 9-3, é sin agus is samhail comhshaoil é atá in úsáid go forleathan chun measúnú agus faisnéis a thabhairt do bhainistíocht rioscaí.

Léaráid 9-3 Samhail Glactha Cosáin Foinseach

Foinse: Léaráid A1 Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte -Treoirínte d’Aguisíní Údaráis Pleanála.

Figure 9-3 Source Pathway Receptor Model	Léaráid 9-3 Samhail Glactha Cosáin Foinseach
Source (river or Sea)	Foinse (abhainn nó Farraige)
Pathway (e.g. flood defence)	Bealach (m.s. cosaint tuile)
Groundwater flooding	Screamhuisce ag sceitheadh
Receptor (people / housing)	Faighteoir (daoine / tithíocht)
Overland flooding	Talamh báite
Sewer flooding	Séarach ag sceitheadh

9.11.2 Comhthéacs an Pholasaithe

Treoir Tuilte an AE 2007/60/EC

De réir na Treorach, ní mór go ndéanann ballstáit measúnú ar an riosca tuilte réamhchéime ar a n-abhantraí agus limistéir cósta chun suíomhanna a aithint ina bhfuil rioscaí suntasach tuilte. Ansin, iarrtar ar bhallstáit léarscáileanna a ullmhú don riosca tuilte agus guais tuilte i gcomhair na suíomhanna aitheanta agus pleananna bainistíochta ar rioscaí tuilte a ullmhú do na suíomhanna sin.

CFRAMS

Thosaigh an clár CFRAMS in 2011 agus is é an príomh-fhreagra ar Threoir ‘Tuilte’ an AE (2007/60/EC) ar mheasúnú agus bainistíocht riosca tuilte. Bhí sé tras-scríofa isteach i ndlí na hÉireann faoi réir SI Uimh.122 2010. Is é an OPW an príomh-ghníomhaireacht bhainistíochta rioscaí tuilte in Éirinn agus is é an t-údarás inniúil náisiúnta don Treoir ‘Tuilte’ AE.

Foilsíodh léarscáileanna tuilte in 2014-15 agus pleananna bainistíochta tuilte do na suíomhanna sin críochnaithe in 2019. Laistigh Chontae Ros Comáin, dhírigh CFRAM ar shuíomhanna tuilte suntasaigh (Suíomhanna chun Tuilleadh Measúnaithe) lena n-áirítear lonnaíochtaí/suíomhanna Bhaile Ros Comáin, Baile Ros Mhic Thriúin, Baile Guaire, Baile Inis Córthaidh, Baile na Cúirte, Bun Clóidí, Blackwater, Cill Mhór, An Slaba Theas agus Slaba Thuaidh. Leagann amach bainistíocht CFRAM pleananna le straitéisí agus bearta a theastaíonn chun riosca a bhainistiú sna ceantair sin. Corpraíonn an léarscáiliú agus na pleananna araon an Measúnú ar Rioscaí Tuilte Straitéisigh a thug faisnéis i gcomhair ullmhaíocht an CDP (féach Imleabhar 10).

Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte

Déanann na treoirlínte sin, foilsithe in 2009 agus leasaithe tar éis faoi Chiorclán PL2/2014, cur síos ar dea-chleachtas tuilte in úsáid talaimh agus pleanáil spásúil. Achoimríonn na Treoirlínte gur aidhm le bainistíocht ar rioscaí tuilte leibhéil tuilte a íoslaghdú do dhaoine, gnónna, infreastruchtúr agus don chomhshaol trí aithint agus bainistíocht rioscaí tuilte reatha agus féideartha.

Aithníonn na treoirlínte an trí phrionsabal tábhachtach ar chóir a bheith curtha i bhfeidhm le linn smaoineamh ar rioscaí tuilte:

- An riosca a sheachaint nuair is féidir.
- Úsáidí níos leochaileacha a athchur nuair nach féidir a sheachaint.
- Riosca a mhaolú agus a bhainistiú nuair nach féidir a sheachaint nó a athchur.

De réir na treoirlínte, ní mór do na údaráis pleanála dul i ngleic le bainistíocht ar rioscaí tuilte ina bpleananna úsáide talún, ag ullmhú measúnuithe ar rioscaí tuilte straitéiseacha agus i bhfeidhm phleanála trí mheasúnuithe sonracha ar rioscaí tuilte.

9.11.3 Foinsí Riosca Tuilte i gContae Loch Garman

Báistí

Baineann tuile báistí le uisce ag dul thar leibhéil acmhainne chainéil na habhann le linn sruthanna níos airde. Braitheann an próiseas tuilte ar chúrsa uisce ar go leor gnéithe bainteach leis an ndobharcheantar lena n-áirítear: suíomh geografach agus athruithe fliuchrais, géire an chainéil agus tuilemhá timpeall agus rátaí insíothlaithe agus rite chun srutha bainteach le dobharcheantair uirbeacha agus tuaithe. Is féidir go mbeidh tuilleadh rioscaí tuilte ag droichid agus lintéirigh ina féidir le baic ardú a spreagadh i leibhéil uisce agus cur le droch-thionchair tuilte.

Taoide agus an Chósta

Tarlaíonn tuile taoide agus cósta nuair a théann leibhéal na farraige níos airde ná de ghnáth, bainteach le stoirmí don chuid is mó, agus eascraíonn sé in aibhneacha faoi thionchar na farraige nó an fharraige féin ag forsceitheadh isteach ar talamh. Faigheann an cineál seo tuilte tionchar ó thaoide arda, stoirmí spreagtha ag brú íseal san atmaisféar, méadaithe ag gaoithe arda agus gníomh na dtionnta. Le fad suntasach an chósta, tá go leor lonnaíochtaí leochaileacha ar thionchair tuilte taoide freisin, go leor acu i dteannta le tuile báistí. Beidh pobail an chósta leochaileacha go leor freisin ar an ardú ar leibhéal na farraige agus creimeadh méadaithe an chósta.

Uisce dromchla

De ghnáth, tarlaíonn tuile talún ó uisce dromchla i ngeall ar bháisteach láidir ar féidir leis maireachtáil cúpla uair. Leanann an t-uisce a eascraíonn as sin línte gleannta nádúrtha, ag cruthú cosáin srutha i rith bóithre agus trí fhorbairtí agus timpeall orthu, agus ag bailiú i spotaí ísle, a bhfuil i dtuilemhánna de ghnáth. Tá seans mór ann go mbeidh aon suíomhanna ag riosca tuilte báistí ag riosca tuile ó uisce dromchla freisin.

9.11.4 Measúnú ar Riosca Tuilte Straitéiseach

I gcomhréir leis na treoirlínte, ullmhaíodh Measúnú ar Riosca Tuilte Straitéiseach (SFRA). Is cuspóir leis an SFRA measúnú leathan (sa cheantar) a thabhairt ar gach cineálacha rioscaí tuile chun faisnéis a thabhairt do chinntí pleanála úsáide talún. Áirítear leis an SFRA Measúnuithe ar Riosca Tuilte Staid 3 i gcomhair lonnaíochtaí Bhaile Bhun Clóidí agus Cuain Ros Láir agus Cill Ruáin agus áirítear leis an CDP criosú don dá lonnaíocht sin. Fuair cur chuige creasaithe, lena n-áirítear feidhm chur chuige seichimh agus Tástáil Fírinnithe an Phleain Forbartha, faisnéis ó thorthaí na FRAs sin.

Beidh criosú sa todhchaí sa chontae, lena n-áirítear pleananna an tsuímh áitiúil nua i gcomhair Baile Ros Comáin, Baile Inis Córthaidh agus Baile Ros Mhic Thriúin, faoi réir Tástálacha Fírinnithe an Phleain Forbartha agus an 3 FRA sula ndéantar cinntí creasaithe.

Áirítear leis an SFRA:

- Measúnú leathan ar riosca tuilte ar lonnaíochtaí Leibhéil 1-5 le cliarlathas lonnaíochta
- Measúnú staid 3 ar riosca tuilte ar Chuan Ros Láir agus Cill Ruáin agus Baile Bhun Clóidí chun faisnéis a thabhairt do chriosú úsáide talún.
- Léarscáiliú ar chrios tuile nuashonraithe chun léarscáiliú críochnaithe CFRAM agus léarscáiliú tuile cósta agus báistí agus léarscáiliú chrios tuile báistí JBA Consulting don chontae.
- Sonraíonn sé an cur chuige do mheasúnú ar thionchair athraithe aeráide i mbainistíocht rioscaí tuilte.

- Polasaithe agus aidhmeanna a bhaineann le bainistíocht ar rioscaí tuilte lena n-áirítear oiriúnú don athrú aeráide.

9.11.5 Léarscáiliú Tuilte

Úsáidfidh an Comhairle gach acmhainní faisnéise ar fáil le linn scagthástála ar riosca tuilte i rith ullmhúcháin pleananna an tsuímh áitiúil agus le linn measúnaithe ar thairiscintí forbartha. Áirítear leis na foinsí sin:

- Léarscáiliú chreasa tuilte CFRAM.
- Léarscáileanna chrios tuilte ó abhainn ullmhairhe ag IBA don chontae.
- Léarscáileanna chrios tuilte ullmhaithe do scéimeanna maolaithe tuilte, m.s. Baile Inis Córthaidh

Tá sraith léarscáileanna tuilte ag an SFRA don chontae a chorpraíonn an méid thuas. Tá na léarscáileanna sin ar fáil le feiceáil ar shuíomh gréasáin an Chomhairle.

Áirítear le acmhainní léarscáilithe tuilte eile: an OPW ag baint leasa as léarscáileanna talaimh, léarscáiliú talaimh gláraigh agus ‘talaimh liostaithe do thuilte ‘Shuirbhéireacht Ordanáis’, staidéir tuilte agus tuarascálacha agus eolas oibre ó innealtóirí an údaráis áitiúla.

9.11.6 Nóta Comhairle

Is tacar sonraí eolais ag teacht chun cinn é guais tuilte agus faisnéis ar rioscaí tuilte. Is féidir leis na léarscáileanna guaise tuilte in úsáid ag an gComhairle a bheith athraithe i ngeall ar shonraí sa todhchaí agus anailís. Dá bharr, moltar do gach úinéirí agus forbróirí talún nach nglacann Comhairle Contae Loch Garman freagracht as cailteanais nó damáistí a eascraíonn i ngeall ar leochaileacht ar thalaimh tuilte, úsáideanna agus forbairtí. Moltar d’úinéirí, úsáideoirí agus forbróirí gach bearta réasúnta a ghlacadh chun measúnú a dhéanamh ar leochaileacht thuilte.

Déanfaidh an Comhairle scagthástáil i gcomhair riosca tuilte bunaithe ar léarscáileanna tuilte a chomhdhéanann cuid den Mheasúnú ar Rioscaí Tuilte Straitéiseach agus aon leagaineacha nuashonraithe sa todhchaí de na léarscáileanna sin nó aon léarscáileanna

tuilte sa toadhcháí nó faisnéis mheasúnaithe rioscaí tugtha ag an Oifig Oibreacha Poiblí, nó comhairleoirí eile sa Chomhairle chun an chuspóra sin.

Tagann na léarscáileanna chrios tuilte sa SFRA ó dhá fhoinsé éagsúil; IBA Consulting Engineers and Scientists agus an Oifig Oibreacha Poiblí. Bunaítear léarscáileanna chrios tuilte báistí IBA don chontae ar theicnící samhlaíthe ar scála leathan, seachas léarscáileanna chrios tuilte báistí don cheantar Cuain Ros Láir agus Cill Ruáin, a bhfuil a bplean lonnaíochta bunaithe ar mhúnú mionsonraithe.

Roinntear léarscáileanna Oifige Oibreacha Poiblí ar dhá thacar. Tá léarscáileanna tuilte mionsonraithe ann do 10 Limistéar i gcomhair a Thuilleadh Faisnéise sa chontae, bunaithe ar mhúnú mionsonraithe. Tá an chuid eile den chontae clúdaithe ag léarscáileanna ó Mheasúnú ar Riosca Tuilte Réamhchéime (PFRA), atá bunaithe ar theicnící mhúnlaíthe ar scála leathan.

Teastaíonn deimhniúchán ó na léarscáileanna agus na criosanna tuilte aitheanta ag leibhéal suímh aonair nuair is cosúil nach meaitseálann an crios tuilte mionsonraithe nó léiritheach le coinníollacha iarbhír nó topagrafaíocht an tsuímh. Beidh dualgas ar an iarratasóir chun a chruthú, gan aon amhras réasúnta, nach bhfuil an suíomh suibiachta leochaileach ar thuilte. Ní mór é sin a chruthú bunaithe ar shonraí eolaíochá cuí agus measúnú déanta ag gairmí cáilithe agus slánaithe mar is cuí i gcomhréir le riachtanais Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte d'Údaráis Pleanála (DEHLG agus OPW, 2009).

9.11.7 Cur Chuige Seichimh

Molann na Treoirlínte cur chuige seichimh ar phleanáil spásúil, ag cur chun cinn seachaint in áit fíoraithe agus maolú rioscaí tar éis. Cuirfidh an Comhairle an cur chuige seichimh i bhfeidhm le linn criosaithe ar thalaimh chun pleananna limistéir áitiúil a ullmhú agus le linn measúnaithe ar iarratais pleanála chun forbartha i limistéir ar riosca tuilte.

Is uirlis chabhrach í an cur chuige seichimh chun a chinntiú go bhfuil forbairt dírithe i dtreo talaimh le riosca íseal tuilte. Cinnteoidh an cur chuige sin úsáid gach faisnéise ar fáil, lena n-

áirítear measúnuithe ar rioscaí tuilte reatha, CFRAMS, léarscáileanna chrios tuilte agus aicmiú leochaileachta ar thuilte do chineálacha difriúla forbartha.

9.11.8 Tástálacha Fírinnithe

Sonraíonn na treoirlínte Tástáil Fírinnithe mar mheasúnú chun a chinneadh an gcloíonn tairiscint ar fhorbairt laistigh limistéir ar riosca tuilte critéir shonracha pleanála agus forbartha inbhuanaithe agus an gcruthaíonn sé nach mbeidh sé faoi réir riosca do-ghlactha nó riosca tuilte ardaithe áit eile. Ní mór an Tástáil Fírinnithe a chur i bhfeidhm amháin áiteanna ina bhfuil an fhorbairt laistigh suíomhanna ar riosca tuilte a shonraítear mar mhíchuí faoi réir an tástála scagthástála nó an chur chuige bunaithe ar riosca seichimh⁸⁴. Ní mór gan ghlacadh le forbairt mhíchuí nach gcloíonn leis na critéir ó Thástáil Fírinnithe phleain forbartha ag staid déanta pleain nó ní bheadh an Tástáil Fírinnithe bhainistíochta forbartha faofa laistigh an phróisis bhainistíochta forbartha.

9.11.9 Criosanna Bruachánacha agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte

Is tábhachtach iad na pasáistí abhann agus a chriosanna bruachánacha i gcomhair bainistíochta ar rioscaí tuilte agus cosaint uisce. Is gá go mbeidh an crios buachánach curtha san áireamh mar chuid comhtháite d'abhainn, agus is féidir le haon idirghabháil míchuí leis an gcrios sin damáiste a chur ar mhaolú tuilte agus feidhmeanna bainistíochta tuilte an chreasa. Cuirfidh an tÚdarás Pleanála na treoirlínte leagtha amach i gcáipéis 'Pleanáil i gComhair Cúrsaí Uisce sa Timpeallacht Uirbeach, Bord Iascaigh Réigiúnaigh na Sionainne' san áireamh le linn tairiscintí forbartha a mheasúnú in aice le aibhneacha agus sruthanna. Pléitear dearadh, leagan amach agus feidhmeanna an chreasa bhruachánaigh go mionsonraithe freisin i gCaibidil 13 Tírdhreach agus Infreastruchtúr Glas agus ba chóir breathnú air sin le linn cinntí a dhéanamh ar chúrsaí uisce tadhlacha a dhearadh sa scéim, lena n-áirítear spáis oscailte poiblí, ceantair sosa agus gníomhaíochtaí agus suíomh na n-áitreabh agus gairdíní príobháideacha.

---

⁸⁴ An Córas Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte - Treoirlínte d'Údarás Pleanála (DEHLG agus OPW, 2009), p.60.

9.11.10 Bainistíocht Forbartha

Tugann an SFRA a thuilleadh mionsonraí maidir le cur i bhfeidhm an chur chuige seichimh, criosanna tuilte, athrú aeráide, leochaileacht na bhforbairtí, riachtanais chun measúnaithe ar riosca tuilte sonrath don suíomh, tástáil fírinneithe bhainistíocht fhorbartha, maolú agus riosca iarmhartach

Aidhmeanna Bainistíochta ar Rioscaí Tuilte

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm FRM01

Measúnú a dhéanamh ar riosca tuilte le linn feidhmeanna bhainistíochta pleanála chun tosaigh agus forbartha a chur i bhfeidhm, le srianta agus rialú ar fhorbairt i limistéir ar riosca tuilte, agus chun an leibhéal riosca do dhaoine, gnónna, infreastruchtúr agus an comhshaol a mhaolú trí aitheantas agus bainistíocht ar riosca reatha agus féideartha tuilte sa todhcháí.

Aidhm FRM02

Cur i bhfeidhm agus cloí go hiomlán le moltaí an Mheasúnaithe Straitéisigh ar Riosca Tuilte ullmhaithe mar chuid de Phlean Forbartha Chontae Loch Garman 2021-2027.

Aidhm FRM03

Cinntiú go gcorpraítear bainistíocht ar riosca tuilte in ullmhúchán pleananna an limistéir áitiúla reachtúla trí ullmhaíocht Mheasúnaithe Straitéisigh ar Rioscaí Tuilte do na limistéir phleain sin i gcomhréir le riachtanais Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte d'Údaráis Pleanála (DEHLG agus OPW, 2009) agus Ciorclán PL2/2014, agus aon nuashonrú sa todhcháí ar na treoirlínte sin.

Aidhm FRM04

Cinntiú go bhfuil an t-athrú aeráide leabaithe go hiomlán i mbainistíocht ar rioscaí tuilte i ngníomhaíochtaí pleanála d'úsáid talún agus bainistíochta ar rioscaí tuilte sa chontae, le forálacha chun dul in oiriúint d'athrú aeráide éifeachtach de réir leagtha amach i bPlean

Gníomhaíochta ar son na hAeráide Chontae Loch Garman 2019-2025 agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte Phleain Oiriúnaithe d'Athrú Aeráide OPW infheidhmithe ag an am agus i gcomhréir le Measúnú ar Rioscaí Tuilte Straitéisí an Chontae in Imleabhar 11.

Aidhm FRM05

Measúnuithe ar rioscaí tuilte a chur san áireamh, déanta i gcomhair lonnaíochtaí i gCuid 5 Mheasúnaithe ar Rioscaí Tuilte Straitéisigh an Chontae agus ag tabhairt airde ar an gcomhairle leagtha amach ann le linn pleananna an limistéir áitiúla a ullmhú mar aon le iarratais pleanála a mheasúnú sna lonnaíochtaí sin.

Aidhm FRM06

Iarratais a chur san áireamh i gcomhair forbairtí beaga amhail athrú úsáide, sínte agus forbairt inlíonta i gcomhréir le riachtanais Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte d'Údaráis Pleanála (DEHLG agus OPW, 2009) agus Ciorclán PL2/2014 agus aon nuashonrú sa todhchaí ar na treoirlínte sin agus Measúnú ar Rioscaí Tuilte Straitéisigh an Chontae in Imleabhar 11.

Aidhm FRM07

Chun a chinntiú go gcloíonn gach tairiscintí ar fhorbairt don todhchaí le riachtanais Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte d'Údaráis Áitiúla (DEHLG agus OPW, 2009) agus Ciorclán PL2/2014, go háirithe trí fheidhmiú an chur chuige seichimh agus an Tástála Fírinneithe Bhainistíochta Forbartha. Maidir leis sin, cuirfidh an tÚdarás Pleanála i bhfeidhm an prionsabal réamhchúraim agus déanfaidh sé scagthástáil ar gach tairiscintí i gcomhair riosca tuilte agus tabharfaidh sé airde go háirithe ar thalaimh laistigh, ar feadh an imill nó in aice le Crios Tuilte A nó B.

Aidhm FRM08

Nuair a aithnítear riosca féideartha tuilte i gCrios Tuile A, B nó C, iarrfaidh an tÚdarás Pleanála ar an iarratasóir measúnú mionsonraithe mar is cuí ar riosca tuilte a sheoladh. Beidh an measúnú, ar chóir dó a bheith déanta ag gairmí cáilithe agus slánaithe mar is cuí, oiriúnach do scála agus nádúr an riosca ar fhorbairt mholta, agus cuirfidh sé san áireamh

gach foinse féideartha riosca tuilte lena n-áirítear, nuair is ábhartha, báistí, cósta, dromchla, uisce agus foinsí screamhuisce. Beidh an measúnú sin i gcomhréir go hiomlán le riachtanas Treoirlínte ar an gCóras Pleanála agus Bainistíocht ar Rioscaí Tuilte d’Údaráis Áitiúla (DEHLG, OPW 2009) agus Imleabhar 11 Mheasúnú Straitéisigh ar Rioscaí Tuilte le Plean Forbartha an Chontae agus riachtanais leagtha amach iontu, agus rachaidh sé i ngleic le athrú aeráide, rioscaí iarmhartacha tuilte, seachaint éillithe d’fhoinsí uisce agus aon bhearta bainistíochta tuilte sonracha don suíomh.

Aidhm FRM09

Cinntiú go dtugtar stóras cúiteach ar mhaithe le cothromaíochta ar chaillteanas tuilemhánna mar thoradh le leibhéal an talaimh ardaithe laistigh Creasa A nó B. Ba chóir go dtugtar an stóras laistigh cealla an urláir agus ar leibhéal i gcomhair bonn leibhéal suas go dtí an leibhéal 1%.

Aidhm FRM10

Leanúint le cúnaimh don Oifig Oibreacha Poiblí i bhforbairt bainistíochta ar rioscaí tuilte bunaithe ar dhobharcheantair d’aibhneacha, línte an chósta agus inbhir i gContae Loch Garman mar chuid de Mheasúnú ar Rioscaí Tuilte do Dhobharcheantar an Oirdheiscirt agus Staidéir Bainistíochta (CFRAMS), agus chun aird a thabhairt ar aon léarscáileanna de rioscaí tuilte don todhchaí agus pleananna bainistíochta ar rioscaí tuilte do limistéir laistigh an chontae ullmhaithe mar chuid den staidéar CFRAMS Oirdheiscirt.

Aidhm FRM11

Foráil cosanta nua agus bearta cosanta a éascú nuair is gá, nó neartú ar chosaint in aghaidh tuilte reatha, agus go háirithe tacú le cur i bhfeidhm scéimeanna tuilte molta á ndul chun cinn tríd an bpróiseas pleanála le linn saolré Phlean Forbartha Chontae Loch Garman 2021-2027 faoi réir comhréireachta le riachtanais na Treorach Gnáthóga AE agus cosaint ar oidhreacht nádúrtha agus tógtha agus conláistí físiúla.

Aidhm FRM12

Cosaint a thabhairt do shlánchúis aon infreastruchtúir bainistíochta ar rioscaí tuilte (OPW nó Comhairle Contae Loch Garman), ag cinntiú leis sin nach n-imríonn aon fhorbairt droch-thionchar ar an infreastruchtúr cosanta reatha agus gan bac a chur ar aon infreastruchtúr nua molta.

Aidhm FRM13

Dul i gcomhairle leis an Oifig Oibreacha Poiblí maidir leis na forbairtí mholta in aice le cainéil draenála agus aibhneacha a bhfuil an OPW freagrach astu.

Aidhm FRM14

Úsáid chórais draenála inbhuanaithe a iarradh (SuDS) chun maolú agus teorainn a chur ar an méid dromchlaí crua agus cosáin agus úaid teicnící draenála inbhuanaithe a iarradh nuair is gá, i gcomhair forbairtí nua nó sínte ar fhorbairtí reatha, chun tionchar féideartha rioscaí tuilte reatha agus measta a laghdú.

Aidhm FRM15

Cinntiú, áit ina ndéantar oibreacha bhainistíochta ar rioscaí tuilte, go bhfuil oidhreacht nádúrtha agus cultúrtha agus aibhneacha, sruthanna agus cúrsaí uisce cosanta agus feabhsaithe nuair is féidir.

Aidhm FRM16

Cosaint agus feabhsú a thabhairt do thuilemhánna, bogaigh agus ceantair cósta an chontae mar 'infreastruchtúr glas' a thugann spás i gcomhair stórála agus tíolacas uisce tuile, ionas go ndéantar bainistíocht níos éifeachtaí ar an riosca tuile agus laghdú ar an gá chun cosaintí a thabhairt in aghaidh tuilte sa todhchaí, faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na cuspóirí i gCaibidil 11 Tírdhreach agus Infreastruchtúr Ghlas.

Aidhm FRM17

Toimhde a ghlacadh ar son gan athruithe a dhéanamh ar thuilemhánna, bogaigh agus bearta nádúrtha eile bainistíochta ar thuilte, seachas i gceantair lárnaacha.

Aidhmeanna FRM18

Criosanna maolánacha bruachánacha a chinntiú, ar a laghad 10 méadar ar leithead (i gcásanna áirithe bheadh criosanna maolánacha suas go dtí 50 méadar oiriúnach), cruthaithe idir gach cúrsaí uisce agus aon fhorbairt sa todhchaí. Chun an leithead cuí a chur san áireamh, breathnóidh an Comhairle ar ‘Phleanáil do Chúrsaí Uisce sa Cheantar Uirbeach’ (Bord Iascaigh Réigiúnaigh na Sionainne).

Aidhm FRM19

Gan ach tairiscintí i gcomhair lintéirigh/píobáil sruthanna agus cúrsaí uisce ina bhfuil na oibreacha sin riachtanacha agus cuí. Déanfar comhairleoireacht le Iascaigh Intíre na hÉireann (IFI), Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS) agus an Oifig Oibreacha Poiblí (OPW), nuair is cuí.

9.11.11 Bainistíocht ar Uisce Dromchla

Is tábhachtach bainistíocht a dhéanamh ar uisce dromchla chun riosca tuile méadaithe nó truailithe a sheachaint sa ghréasán uisce stoirme, aibhneacha agus sruthanna i mbailte an chontae, sráidbhailte agus ceantair tuaithe. Maidir leis sin, iarrfaidh an Comhairle comhréireacht le treoraíocht dea-chleachtais i gcomhair bailiúcháin, athúsáide, cóireála agus diúscartha uisce dromchla do gach tairiscintí forbartha sa todhchaí.

Go traidisiúnta, bhí uisce a thit ar dhromchlaí neamh-thréscaoilteacha dírithe isteach i sruth uisce faighte trí chórais draenála uisce dromchla. Cé go bhfuil na córais draenála sin éifeachtach ag aistriú uisce dromchla go gasta, ní thugann siad ach maolú teoranta, a n-ardóidh toirt uisce sa sruth uisce faighte níos gasta dá réir, ag méadú ansin riosca tuilte.

Is cur chuige iad na Córais Draenála Inbhuanaithe, a nglaoitear SuDS de ghnáth, ar aidhm leis bainistíocht a thabhairt ar an uisce chomh gar agus is féidir lena fhoinsé ag go leor réitigh innealtóireachta a dhéanann aithris ar na próisis draenála nádúrtha, sula dtéann sé isteach sa chúrsa uisce. Ceadaíonn corprú teicnící SuDS don uisce dromchla a bheith imeasctha nó

iompartha níos moille go cúrsaí uisce le cóireáil dromchla póiriúil, locháin, clais reatha, draenacha scagaire agus suiteálacha eile.

Tugann suDS cur chuige comhtháite chun dul i ngleic leis agus ceadú do cheithre bhuntáiste:

- Cáinníocht uisce, ag smachtú cáinníochta rite chun tacú le bainistíocht ar riosca tuilte, agus timthriall an uisce nádúrtha a choinneáil is a chosaint;
- Cáilíocht uisce, le bainistíocht ar an gcáilíocht uisce a ritheann chun truailliú a chosc;
- Conláiste, ag cruthú agus ag coinneáil áiteanna níos fearr do dhaoine; agus
- Bithéagsúlacht, ag cruthú agus ag coinneáil áiteanna níos fearr do nádúr.

Iarrfaidh an Comhairle feidhm SuDS i dtairiscintí forbartha nua agus tairiscintí chun forbairt reatha a shíneadh, mar shampla ag laghdú an mhéid dromchlaí crua, agus ag úsáid cosáin tréscailteacha.

Beidh ar gach forbairtí SuDS a chorprú. Beidh cur i bhfeidhm teicnící SuDS sonracha don suíomh agus braithfidh siad ar ghnéithe an tsuímh agus is gá a chruthú go raibh breithniúcháin ar athrú aeráide corpraithe sa dhearadh. Ní mór go mbeidh measúnú ar dhraenáil ar chomhfhad le breac-chuntas ar na breithniúcháin/straitéis deartha i gcomhréir leis an riosca tuilte, bainistíocht ar uisce dromchla agus riachtanais athraithe aeráide mar aon le aidhmeanna sa CDP.

Aidhmeanna Bainistíochta ar Uisce Dromchla

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm SWM01

Feidhm SuDS a iarradh i gcomhréir leis an Lámhleabhar SuDS CIRIA 2015 agus aon nuashonrú sa todhchaí ar an treoraíocht sin, nó treoraíocht dea-chleachtais eile de réir sonraithe nó riachtanach ag an gComhairle. Ní mór go mbeidh measúnú cóimhéid ar dhraenáil in úsáid chun córas bainistíochta uisce dromchla a dhreadadh don suíomh, agus ba chóir dá gcuid measúnú a choimre a thabhairt ar bhreithniúcháin/ straitéis dhearadh

draenála i gcomhréir le bainistíocht ar riosca tuilte, uisce dromchla agus riachtanais athraithe aeráide agus aidhmeanna Phleain Forbartha an Chontae agus Measúnú Straitéiseach ar Rioscaí Tuilte in Imleabhar 11.

Aidhm SWM02

Riachtanas a thabhairt chun go dtugann forbairtí nua scaradh ar ghréasáin draenála uisce calctha agus dromchla laistigh teorainneacha an tsuímh fheidhme.

Aidhm SWM03

Oibriú i dteannta le Uisce Éireann chun scaradh a chinntiú do ghréasáin draenála uisce calctha agus dromchla nuair is indéanta agus uasghráduithe ar ghréasán draenála a dhéanamh chun mínasctha uisce dromchla agus imeascadh a bhaint.

Aidhm SWM04

Cur chun cinn agus tacú le aisfheistiú Córais Draenála Uirbigh Inbhuanaithe (SuDS) i gceantair uirbeacha bunaithe.

Aidhm SWM05

Córais draenála uisce dromchla reatha a aithint, atá leochaileach do thuile agus tairiscintí a fhorbairt chun tuile a mhaolú in áiteanna freastalaithe ag na córais sin i dteannta leis an Oifig Oibreacha Poiblí faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus pleanáil is forbairt inbhuanaithe cuí ar an suíomh.

Aidhm SWM06

Úsáid díonta glasa a spreagadh, go háirithe ar fhoirgnimh árasáin, tráchtála, sosa agus oideachais.

Aidhm SWM07

Úsáid dromchlaí neamh-phoiriúil agus cosáin laistigh teorainneacha suíomhanna tithíochta tuaithe a chosc.

9.12 Tarchur Cumhachta

Tacóidh an Comhairle le neartú ar an ghreille tarchurtha leictreachais chun soláthair leictreachais an chontae a fheabhsú. Áiteanna ina n-aithnítear pasáistí bhealach straitéiseacha, tacóidh an Comhairle le soláthraithe reachtúla ar infreastruchtúr greille náisiúnta, ag cosaint na bpasáistí sin ó chúngú ag forbairtí eile ar féidir leo bac a chur ar fhoráil gréasáin fuinnimh, mura gcuireann na pasáistí sin droch-thionchair ar an chonláiste tithíochta nó an timpeallacht. Áiteanna ina dtéann línte ardvoltais molta trasna ceantair tithíochta reatha nó molta, ba chóir dóibh a bheith lonnaithe faoin talamh nuair is cuí, chun leasa conláiste tithíochta

Molfaidh an Comhairle an gréasán a chur faoin talamh in áiteanna íogaireacha. Déanfaidh an Comhairle freisin sreanga cumhachta lastuas a bhaint laistigh gach ceantair uirbeacha.

Aidh Tarchurtha Cumhachta

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm PT01

Foráil agus feabhsúcháin ghréasáin fuinnimh a éascú i bprionsabal, má chruthaítear:

- Go bhfuil an fhorbairt ag teastáil chun foráil nó coinneáil infreastruchtúir suntasach eacnamaíoch nó sóisialta a éascú.
- Gur aithníodh an bealach molta le machnamh cuí ar thionchair sóisialta, comhshaoil agus cultúrtha.
- Gur féidir leis an ndearadh an méid is lú tionchair ar an gcomhshaoil a bhaint amach, gan chostas iomarcach.
- Nuair nach féidir tionchair a sheachaint, tá bearta maolaithe curtha leis.
- Ní mór measúnú a dhéanamh ar thairiscintí i gcomhair infreastruchtúir fuinnimh i gcomhréir le riachtanais Airteagail 6 na Treorach Gnáthóga.

Aidhm PT02

Tacú le uasghrádú ar ghréasáin leictreachais reatha agus athúsáid bealaigh líne cumhachta reatha.

Aidhm PT03

Tacú le uasghrádú ar fhorbairt reatha fo-stáisiúin leictreachais in áiteanna gan tionchar diúltach suntasach ar chónaitheoirí in aice láimhe agus faoi réir scagthástála tírdhreachú.

Aidhm PT04

Tacú le baint agus cur faoin talamh i gcomhair línte cumhachta lastuas i gceantair uirbeacha.

9.13 Gréasán Gáis

Faoi láthair tá an Contae nasctha leis an ngréasán gáis náisiúnta ag an Oileán Mór le codanna Bhaile Loch Garman nasctha leis an gcóras. Bheadh an Comhairle dearfach i dtreo fairsingthe chuig an 3 príomh-bhaile fágtha go háirithe le linn seirbhísithe ar úsáidí tionsclaíoch le ard-éilimh fuinnimh.

Aidhm an Ghréasáin Gáis

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm GN01

Tacú le síneadh ar an ngréasán gáis ar fud Contae Loch Garman, lena n-áirítear faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Caibidil 10 Bainistíocht Chomhshaoil

10.1 Réamhrá

Faigheann ár gcuid sláinte agus leasa tacaíocht ag timpeallacht glan dea-chosanta. Is iad ár riachtanais bunúsacha ná aer glan, uisce óil sábháilte agus bia sláintiúil⁸⁵ agus ba chóir caitheamh leo mar shócmhainní luachmhara ar gá a chosaint chun cuidiú dár gcuid sláinte agus don gheilleagar níos leithne freisin⁸⁶. Is tábhachtach timpeallacht ardchaighdeán, glan agus sábháilte i gcomhair forbartha eacnamaíoch an chontae, go háirithe turasóireacht, talmhaíocht, foraoiseacht agus seirbhísí.

Cé go mbíonn cáilíocht an chomhshaoil sa chontae go maith go ginearálta, tá go leor dúshláin ann timpeall a chosanta, anois agus sa todhchaí araon. Tá an Comhairle tiomanta chun ár dtimpeallacht a chosaint agus sláinte is leas na gcónaitheoirí agus cuairteoirí a chur chun cinn. Mar údarás áitiúil, tá go leor freagrachtaí ag an gComhairle amhail cosaint a thabhairt do cháilíocht uisce agus aeir agus bainistíocht ar thruailliú torainn agus soilsithe. Mar údarás pleanála, ní mór do phleananna úsáide talún reachtúla an Chomhairle aidhmeanna a bheith leo chun an comhshaoil a chosaint agus a chaomhnú, comhréireacht a chur chun cinn le caighdeán agus aidhmeanna comhshaoil bunaithe i gcomhair coipr uisce dromchla agus coirp screamhuisce agus chun lonnaíochtaí a rialú faoi réir Treorach um Thimpistí Móra.

Leagann an caibidil seo amach, ó dhearcadh pleanála spásúla, an creat chun bainistíocht inbhuanaithe a dhéanamh ar ár gcomhshaoil ag cinntiú go dtugann ár n-úsáid talún agus forbairtí sa todhchaí, nuair is féidir, cosaint agus feabhas ar cháilíocht chomhshaoil agus cuidíonn siad do shláinte agus leas ár gcontae. Ba chóir an caibidil seo a léamh i dteannta leis an gcuid eile den CDP agus lámhleabhar bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

---

⁸⁵ Comhshaoil na hÉireann-Measúnú 2016, an Ghníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil 2016, leathanach 123.

⁸⁶ Ibid, leathanach 211

10.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus an Comhshaoil

Le haird ar an gcomhshaoil, díríonn gníomhaíocht ar son na haeráide sa CDP, inter alia, ar a leanas:

- Modhanna iompair inbhuanaithe a fhorbairt mar aon le bailte agus sráidbhailte tréscailteacha a laghdaíonn astuithe GHG agus a fheabhsaíonn cáilíocht an aeir.
- Fuinneamh inathnuaite agus tionscail glas a chur chun cinn chun GHG a laghdú agus cáilíocht an aeir a fheabhsú.
- Forbairt i gceantair ar riosca tuilte a bhainistiú agus iarradh go mbeidh SuDS in úsáid i ngach forbairtí ábhartha chun rith uisce dromchla agus éillitheoirí a chosc ó dhul isteach i gcúrsaí uisce.
- Caomhnú uisce a iaddadh i bhforbairtí nua.
- Iarradh go gcomhlíonann forbairtí talmhaíochta nua leis na Treoracha Niotráit agus forbairt a éascú a chuideoidh le aidhmeanna na Scéime Glais, Íseal-Charbóin Agra-Thimpeallachta (GLAS) a bhaint amach.
- Cosaint agus feabhas a chur ar infreastruchtúr glas, bithéagsúlacht agus éiceachórais.

10.3 Comhthéacs an Pholasaithe

Thug ullmhúchán na caibidle seo aird ar an reachtaíocht agus treoirlínte náisiúnta AE a bhaineann le cosaint agus bainistíocht an chomhshaoil lena n-áirítear an Measúnú Straitéiseach ar an gComhshaoil, Measúnú ar Thionchar Comhshaoil, Gnáthóga, Creat Uisce, Screamhuisce, Uisce Folctha, Uiscí Sliogéisc, Creat Straitéise Muirí, Niotráit, agus Creat Cáilíochta Aeir.

I dtéarmaí pleanála spásúla, díríonn an Creat Pleanála Náisiúnta, trí NSO 8, ar bhainistíocht inbhuanaithe uisce, dramhaíl agus acmhainní comhshaoil eile. Cinnteoidh cur i bhfeidhm an NPO 57 go bhfuil bainistíocht ar cháilíocht uisce agus acmhainn de réir riosca tuilte i gcomhréir leis na treoirlínte, agus cinnteoidh sé go bhfuil an Plean Bainistíochta ar Abhantraigh curtha san áireamh go hiomlán sa phróiseas pleanála agus réitigh bainistíochta ar uisce inbhuanaithe amhail na Córais Draenála Uirbeacha Inbhuanaithe. Is aidhm le NPO 63 úsáid éifeachtach inbhuanaithe a chinntiú agus forbairt acmhainní uisce agus

infreastruchtúr seirbhísí uisce chun bainistíocht agus caomhnú a thabhairt ar acmhainní uisce ar bhealach a thacaíonn le sochaí sláintiúil, riachtanais forbartha eacnamaíoch agus timpeallacht níos glaine.

Is príomh-chomhpháirt leis an RSES í an chosaint chomhshaoil do réigiún an Deiscirt agus cuireann an ráiteas Straitéiseach béim ar an gá chun ‘ár gcomhshaol a chosaint agus a fheabhsú le forbairt inbhuanaithe, ag aistriú chuig sochaí íseal charbóin agus solúbtha don aeráid’. Cuireann an RSES béim ar an bpleanáil atá tábhachtach go criticiúil chun bainistíochta acmhainní uisce, chomh maith le bainistíocht ar thorainn, cáilíocht shoilse agus aeir. Tá sraith aidhmeanna cúnata ann san RSES dírithe ar ár gcaipitil nádúrtha a chosaint, a chaomhnú agus a fheabhsú le aidhmeanna sonracha a bhaineann le seirbhísí éiceachórais, acmhainní uisce, cáilíocht uisce agus bainistíocht ar thuilte na Treorach Creat Uisce, infreastruchtúr glas agus bithéagsúlacht, cáilíocht aeir, torainn agus solais.

Aithníonn an Plean Bainistíochta d’Abhantrach 2018-2021 reatha an gá chun ailínithe agus comhtháthú leis an gcóras pleanála chun bainistíocht uisce éifeachtach agus comhoiriúnacht a chinntiú idir fhás pleanáilte agus inbhuanaitheacht chomhshaoil. Achoimríonn sé go bhfuil pleanáil tábhachtach go criticiúil chun leasa ár gcoirp uisce, agus dá réir sin déanann an córas pleanála cúnaimh suntasach d’aidhmeanna uisce, ag cinntiú go ndéantar forbairt ar féidir leis riosca a chur a chosc sa chéad chéim, nuair is féidir, agus ag cur coinníollacha pleanála cuí le ceada pleanála i gcomhair forbartha nua.

10.4 Straitéis Bhainistíochta Comhshaoil

10.4.1 Aidhm

Is aidhm leis an gComhairle a chinntiú go ndéantar bainistíocht agus cosaint ar na acmhainní nádúrtha agus coinníollacha chomhshaoil bunúsacha chun leasa eacnamaíoch na nglún reatha agus sa todhchaí inár gcontae bainistithe agus cosanta go hinbhuanaithe.

10.4.2 Straitéis

Tugann an straitéis seo creat spásúil chun cosaint comhshaoil agus forbairt inbhuanaithe a sheachadadh. Is iad na aidhmeanna straitéiseacha:

- Buntáistí timpeallachta ardchaighdeáin a aithint i gcomhair sláinte agus leasa ár gcónaitheoirí, cuairteoirí, gnáthóga agus éiceachórais.
- Cosaint agus feabhas a thabhairt do cháilíocht uisce ionas go mbeidh rochtain ag gach duine ar sholáthair uisce óil glan sábháilte agus gus féidir leis na gnáthóga agus éiceachórais oibriú go maith.
- Cáilíocht an chomhshaoil a chosaint, ag cinntiú nach gcuireann úsáid talún agus forbairtí droch-éifeacht ar cháilíocht an aeir nó spreagann siad aon truailliú torainn nó soilsithe.
- Cur chuige réamhchúraim a ghlacadh i measúnú iarratais pleanála, ullmhúchán pleananna agus déanamh tionscadail agus cinntiú go ndéantar measúnuithe riachtanacha ag na leibhéal cuí.

Aidhmeanna Straitéiseacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm EM01

Cinntiú go bhfuil na tionscadail/forbairtí molta i gcomhréir le riachtanais na Treorach EIA 2014/52/AE le Parlaimint na hEorpa agus an Chomhairle le 16 Aibreáin 2014, Treoir leasaithe 2011/92/AE ar mheasúnú éifeachtaí ó thionscadail poiblí agus príobháideacha áirithe ar an gcomhshaoil, agus de réir iompartha i ndlí na hÉireann faoi réir reachtaíochta náisiúnta, lena n-áirítear i Sceideal 5 Chuid 1 agus Cuid 2 Rialacháin Pleanála agus Forbartha 2001, de réir leasaithe. I gcomhréir le Airteagal 3 Treorach 2014/52/AE, ina bhfuil EIA ag teastáil, go n-aithneoidh na measúnuithe ar thionchar sa chomhshaoil atá sa Tuarascáil Measúnaithe ar Thionchar (EIAR), mar aon le cur síos agus aitheantas ar bhealach cuí, ar éifeachtaí díreacha agus indíreacha suntasacha tionscadail ar na fachtóirí a leanas: daonra agus sláinte daonna; bithéagsúlacht (le haire ar leith ar speicis agus gnáthóga cosanta faoi réir Treorach 92/43/EEC agus Treorach 2009/147/EC); talamh, ithir, uisce, aer agus aeráid,

sócmhainní ábhartha, oidhreacht chultúrtha, agus tírdhreach, agus idirghníomhú idir na fachtóirí ar siúil.

Aidhm EM02 (Measúnuithe Cuí ar Thairiscintí Forbartha)

Cinntiú nach dtabharfar cead pleanála ach amháin i gcomhair forbartha nach n-imreoidh éifeacht suntasach ar Eorpach, go hindibhidiúil nó i dteannta le pleananna nó tionscadail reatha nó molta, nó áit ina féidir le forbairt dá leithéid sin droch-éifeacht suntasach a imirt (ina aonar nó i gcomhghléas), déanfaidh an t-údarás pleanála, de réir riachtanach ag an dlí, measúnú cuí de réir riachtanais Airteagail 6(3) Treorach Gnáthóga 92/43/EEC le 21 Bealtaine 1992 ar chaomhnú gnáthóga nádúrtha agus fhána agus flóra, de réir iompartha isteach i reachtaíocht na hÉireann. Amháin i ndiaidh a chruthú nach n-imreoidh an tairiscint fhorbartha droch-éifeacht ar iomláine aon suímh Eorpaigh, aontóidh an t-údarás pleanála le forbairt agus cuirfidh sé bearta maolaithe cuí i bhfeidhm i bhfoirm coinníollacha pleanála. Ní cheadófar tairiscint ar fhorbairt ar féidir leis droch-éifeacht a imirt ar shuíomh Eorpach ach amháin i gcúinsí éisceachtúla, de réir soláthraithe in Airteagal 6(4) Treorach Gnáthóga iompartha isteach i reachtaíocht na hÉireann.

Aidhm EM03

Cinntiú go gcomhlíonann na pleananna agus cláir molta le riachtanais Treorach SEA 2001/42/EC Pharlaiminte na hEorpa agus an Chomhairle 27 Mheitheamh 2001 ar mheasúnú éifeachtaí pleananna agus cláir áirithe an rialtais, de réir iompartha isteach i ndlí na hÉireann faoi réir reachtaíochta náisiúnta.

Aidhm EM04 (Measúnuithe Cuí ar Phleananna)

Cinntiú nach nglacfar le pleananna ach amháin i gcomhair forbartha nach n-imreoidh éifeacht suntasach ar Shuíomh Eorpach, lena n-áirítear pleananna úsáidte talún, nó áit ina féidir le forbairt dá leithéid sin droch-éifeacht suntasach a imirt (ina aonar nó i gcomhghléas), déanfaidh Comhairle Contae Loch Garman, de réir riachtanach ag an dlí,

measúnú cuí de réir riachtanais Airteagail 6(3) Treorach Gnáthóga 92/43/EEC le 21 Bealtaine 1992 ar chaomhnú gnáthóga nádúrtha agus fhána agus flóra, de réir iompartha isteach i reachtaíocht na hÉireann. Amháin i ndiaidh a chruthú nach gcuirfidh an plean droch-éifeacht ar iomláine aon suímh Eorpaigh, glacfaidh Comhairle Contae Loch Garman leis an bplean, ag corprú aon bhearta maolaithe riachtanacha. Ní cheadófar plean ar féidir leis droch-éifeacht a imirt ar shuíomh Eorpach ach amháin i gcúinsí éisceachtúla, de réir soláthraithe in Airteagal 6(4) Treorach Gnáthóga iompartha isteach i reachtaíocht na hÉireann.

Aidhm EM05

Forálacha an AE agus reachtaíochta Náisiúnta a chur i bhfeidhm, mar aon le riachtanais reachtaíochta ábhartha ar chosaint agus feabhsú cáilíochta dromchla agus cáilíochta uisce talaimh, cáilíocht aeir agus aeráide, agus ar thorann díobhálach nó fadhb soilsithe, mar is cuí i dteannta le gach geallshealbhóirí ábhartha i suimeanna cosanta an chomhshaoil, sláinte poiblí agus forbartha inbhuanaithe na tíre.

10.5 Caighdeán Uisce

Tá freagrachtaí reachtúla ag an gComhairle chun cáilíocht uisce a chosaint agus a bhainistiú. Tá sé freagrach as cothabháil agus feabhsú cáilíochta éiceolaíoch agus comhshaoil uisce na tíre, ag cur i bhfeidhm sraithe bearta lena n-áirítear rialú truaillithe agus ceadúnú ar dhíluchtuithe eisiltigh. Ní mór na éilimh éagsúla ar acmhainní uisce sa chontae a bheith cothromaithe leis an riachtanas chun na acmhainní sin a chosaint chun soláthair cuí uisce glan a chinntiú do chách agus na gnáthóga agus éiceachórais a bhraitheann air.

Tagann soláthair uisce sa chontae ó uisce dromchla agus foinsí screamhuisce. Is rí-thábhachtach na acmhainní luachmhara sin a chosaint chun sláinte daonna a chosaint agus comhshaoil sláintiúil a sholáthar.

Áirítear le uiscí dromchla lochanna, taiscumair, sruthanna, aibhneacha agus uiscí an chósta, agus tagann príomh-bhagairtí ar cháilíocht uisce dromchla ó thalmhaíocht, foraoiseachta,

sruthanna éalaithe ó oibreacha cóireála fuíolluisce bardais, córais cóireála fuíolluisce ar an suíomh, agus díluchtuithe ceadúnaithe agus neamhcheadúnaithe agus rith uisce stoirme.

Is foinse tábhachtach uisce óil sa chontae é screamhuisce, go háirithe inár gceantair tuaithe. Tacaíonn screamhuisce freisin le sruthanna abhann, leibhéil loch agus éiceachórais. Bíonn screamhuisce bailithe in uiscigh, arbh iad sin scaireanna clocha faoin talamh lena bhfuil uisce. Déanann an GSI cur síos ar uiscigh de réir a leochaileachta ar thruailliú, is é sin, cé chomh héasca is féidir le éillitheoirí de go leor cineálacha dul isteach in uisce faoin talamh. Maidir leis sin, ní mór forbairt a bheith rialaithe agus bainistithe mar is cuí, go háirithe i gceantair ard-leochaileachta faoin talamh chun tarchur éillitheoirí a chosc in uiscigh tábhachtacha.

Is aidhm le scéimeanna cosanta screamhuisce cáinníocht agus cáilíocht screamhuisce a choinneáil, le cur chuige bunaithe ar rioscaí do chosaint screamhuisce agus forbairt inbhuanaithe. Tugann na scéimeanna sin treoraíocht don Chomhairle le linn a fheidhmeanna a chomhlíonadh, go háirithe pleanáil agus ceadúnú, agus cuidíonn siad i gcinnteoireacht maidir le rialú don suíomh agus nádúr na bhforbairtí agus gníomhaíochtaí ar féidir leo truailliú.

10.5.1 Treoir Chreat Uisce

Tugann Treoir Chreat Uisce an AE (WFD) an creat dlíthiúil chun stádas éiceachórais uisceacha a chosaint agus a fheabhsú, cosc a chur ar a gcuid meathlaithe agus úsáid fadtéarmach inbhuanaithe acmhainní uisce a chinntiú. Leagann an WFD amach an freagra straitéiseach don bhagairt thruaillithe agus éileamh poiblí ar aibhneacha, loch agus trána níos glaine. Tá ceithre aidhm leis:

- Cosc a chur ar a thuilleadh meathlaithe ar cháilíocht uisce;
- Stádas ‘maith’ cháilíochta uisce a athshlánú;
- Truailliú ceimiceach a laghdú d’fhoinsí uisce;

- Aidhmeanna limistéir cosanta a bhaint amach⁸⁷.

Leagann Airteagal 4 an WFD na cuspóirí comhshaoil sonracha i gcomhair uisce dromchla, screamhuisce agus áiteanna cosanta:

I gcomhair Uiscí Dromchla:

- Meathlú a chosc ar stádas uiscí dromchla
- Cosaint, feabhsú agus athshlánú a thabhairt ar uiscí dromchla, le haidhm chun dea-stádas a bhaint amach i gcomhair gach coirp uisce
- Cosaint agus feabhas a bhaint amach ar choirp uisce modhnaithe agus coirp uisce saorga chun acmhainneacht éiceolaíoch maith a bhaint amach mar aon le stádas ceimiceach do na coirp uisce sin
- Truailliú a laghdú de réir a chéile ó shubstaintí tosaíochta agus astuithe a stopadh nó a chéimniú amach, mar aon le díluchtuithe agus cailteanais substaintí guaiseacha in uiscí dromchla.

I gcomhair Screamhuisce:

- Meathlú a chosc ar stádas screamhuisce
- Gach coirp screamhuisce a chosaint, a fheabhsú agus a athshlánú agus cothromaíocht a chinntiú le cuimsiú agus díluchtú, le haidhm chun stádas maith screamhuisce a bhaint amach.
- Aon threochtaí suntasacha agus leanúnacha suas a aisiompú i dtiúchan éillitheoirí ar screamhuisce

I gcomhair Limistéir Cosanta:

Comhréireacht a bhaint amach le aidhmeanna agus caighdeáin, ar bunaíodh na limistéir cosanta aonair fúthu

---

⁸⁷Is ionann limistéar cosanta agus iad sin a dteastaíonn cosaint speisialta uathu faoi réir reachtaíochta náisiúnta nó Eorpach, chun a n-uiscí dromchla nó screamhuisce a chosaint, nó chun gnáthóga nó speicis a chaomhnú a bhraitheann ar na suíomhanna sin.

10.5.2 Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021

Cuirtear forálacha WFD i bhfeidhm trí Phleananna Bainistíochta d'Abhantrach (RBMP). Rith an chéad sraith den Phlean Bainistíochta d'Abhantrach (RBMP) ó 2009-2015. Roinneadh Éire in ocht gCeantar Abhantrach (RBDs) nó limistéir talaimh draenáilte ag abhainn mór nó go leor aibhneacha agus limistéir inbhir / cósta. An t-ocht bplean réadtiomnaithe ar leithligh leis an aidhm chun stádas ar a laghad *'go maith'* a bhaint amach do gach uiscí roimh 2015.

Tá an dara shraith de RBMP 2018-2021 ar siúil faoi láthair agus chumaisc gach ocht RBD chun RBD náisiúnta amháin a dhéanamh. Leagann an RBMP amach na gníomhartha a ghlacfaidh Éire chun cáilíocht uisce a fheabhsú agus stádas éiceolaíoch *'go maith'* a bhaint amach i gcoirp uisce (aibhneacha, loch, inbhir agus uiscí an chósta) roimh 2027.

10.5.3 Forléargas ar Cháilíocht Uisce i gContae Loch Garman

Aibhneacha Uisce Dromchla

Foilsíodh an 'Tuarascáil ar Cháilíocht Uisce in Éirinn 2013-2018' ag EPA i Nollaig 2019. Sa tuarascáil seo, tá an measúnú is nuashonraithe agus is cuimsithí ar shláinte éiceolaíoch aibhneacha, locha, cainéil, screamhuisce, uisce trasdultacha agus uiscí an chósta bailithe thar tréimhse sé bhliana idir 2013-2018.

Léiríonn an tuarascáil i gcomhair Contae Loch Garman go raibh stádas 'ard' ag 1% d'aibhneacha, 32% stádas 'go maith', 39% stádas 'measartha', 13% stádas 'bocht' agus 1% stádas 'go dona'.

Tá dhá phríobh-abhainn ann i gContae Loch Garman; Abhainn Slaney agus Abhainn an Bhearrúin. Téann stádas cáilíochta uisce Abhainn an Bharrúin ó 'mheasartha' go dtí 'go maith' de réir is a sruthaíonn sé i dtreo an deiscirt trí Loch Garman. Go ginearálta bíonn stádas cáilíochta uisce an Abhainn Slaney 'go maith' de réir is a sruthaíonn sé trí Loch Garman.

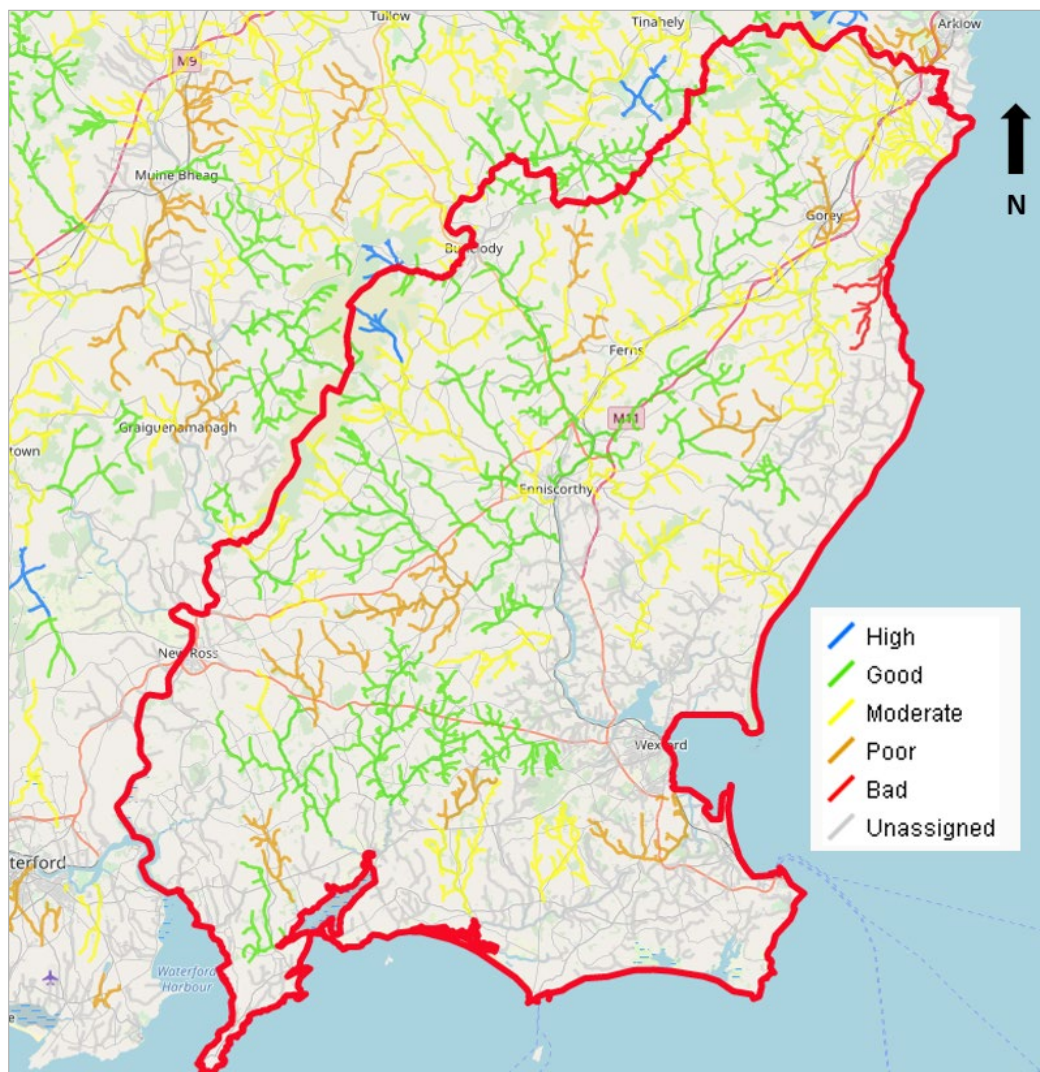
Bhí naoi gcorp uisce abhann ann le stádas cáilíochta uisce ‘go dona’, ceann astu i gContae Loch Garman, Áth Buí 010 (Loch Garman). Taispeánann léaráid 10-A stádas cáilíochta uisce na n-abhann i gContae Loch Garman le linn an tréimhse monatóireachta sin.

Uisce Dromchla-Uiscí Trasdulta agus an Chósta

Tá 14 corp uisce trasdulta ann sa chontae. Le linn an tréimhse monatóireachta 2013-2018, bhí an stádas ‘go dona’ taifeadta i gcomhair Cainéil Locha Oileáin Mhuire agus Cainéil Bhaile Thaidhg le Inbhir Slaney Íochtarraigh ag taifead stádais ‘go dona’. Bhí stádas ‘go maith’ ag dhá chorp uisce, stádas ‘measartha’ ag 4 chinn leis an 4 eile ag stádas gan ainmniú.

I dtéarmaí uiscí an chósta bhí 6 chorp uisce do Chontae Loch Garman. Tá stádas ‘measartha’ taifeadta ag trí chinn dóibh sin, 1 taifeadta mar stádas ‘go maith’, agus an 2 cheann eile gan stádas sannta.

Léaráid 10-1 Stádas Cáilíochta Uisce WFD le coirp uisce abhann i gContae Loch Garman

Figure 10-1 WFD Water Quality Status of the river waterbodies in County Wexford	Léaráid 10-1 Stádas Cáilíochta Uisce WFD le coirp uisce abhann i gContae Loch Garman
High	Ard
Good	Go Maith
Moderate	Measartha
Poor	Bocht
Bad	Go dona
Unassigned	Gan sannadh

Cáilíocht Screamhuisce

Léiríonn an Tuarascáil Measúnaithe ar Dhobharcheantair EPA 2010-2015 go raibh stádas ‘Go maith’ ag 19 de na coirp screamhuisce i gContae Loch Garman agus stádas ‘bocht’ ag 3 chinn.

10.5.4 Cosaint agus Feabhsú Cáilíochta Uisce

Is aidhm leis na coirp uisce a chosaint le stádas ‘ard’ nó ‘go maith’ agus oibriú i dtreo stádas ‘go maith’ a bhaint amach i gcomhair na coirp uisce fágtha roimh 2027. Cuirfidh an Comhairle bearta i bhfeidhm sa Phlean Náisiúnta Bainistíochta d’Abhantrach 2018-2021. Cuideoidh gach bearta glactha ag an gComhairle nó i gcomhpháirtíocht le go leor geallshealbhóirí lena n-áirítear Uisce Éireann, an EPA, Iascaigh na hÉireann, Seirbhísí Foraoiseachta, Teagasc, LAWPRO agus eile, chun feabhsúchain leanúnacha a bhaint amach i stádas comhshaoil coirp uisce ón fhoinsé go dtí an fharraige.

Áirítear leis na príomh-bhearta faoi réir an RBMP:

- Cóireáil uisce feabhsaithe trí infheistíocht phleanáilte ag Uisce Éireann. Cuideoidh sin chun feabhas a chur ar cháilíocht uisce agus cosc a chur ar mheathlú cáilíochta i gcoirp uisce dírithe lena n-áirítear limistéir cosanta.
- Caomhnú agus laghdú sceite a fheabhsú.
- Measúnú eolaíoch ar choirp uisce agus cur i bhfeidhm bearta áitiúla ag 43 phearsanra nua, saineolach, imscrúdaithe údarais áitiúla um mheasúnú.
- Clár tacaíochta inbhuanaitheachta agus cúnta nua don tionscail Déirí agus cur i bhfeidhm leanúnach na Scéime Ghlais, Íseal Charbóin, Agrathimpeallachta (GLAS)
- Forbairt threoraíochta uisce agus pleanála d’údarais áitiúla chun cuidiú do na údarais sin riosca cáilíochta uisce a chur san áireamh le linn pleanála agus forbartha cinnteoireachta
- Síneadh ar scéim deontais do Chórais Cóireála Fuíolluisce Teaghlaigh chun cuidiú le costais ceartaitheacha dabhaigh shéarachais i gceantair uisce Stádais Ard.
- Bunaíocht Chláir Uiscí an Údarais Áitiúla.

- Forbairt Chláir Dobharcheantair Blue Dot chun gréasán limistéir abhann agus locha sármhaith a chruthú. Oibreoidh gníomhaireachtaithe le chéile chun caighdeán uisce sármhaith a chosaint nó a athshlánú sna coirp uisce sin.
- Deontas Forbartha Uisce Pobail nua chun cumasú agus tacú le tionscnaíochtaí uisce agus cur chuige suas.

10.5.5 Réimsí Tosaíochta um Ghníomhaíocht

Aithníonn an RBMP 189 Réimsí Tosaíochta um Ghníomhaíocht sa tír. Beidh an Clár Uiscí ó na Údaráis Áitiúla i gceannas ar na limistéir sin, ag obair leis na pobail áitiúla agus ag comhoibriú le comhlachtaí poiblí eile chun feabhas a chur ar chaighdeán uisce le linn an tréimhse ceithre bhliana don RBMP.

Tá na ‘Réimsí Tosaíochta um Ghníomhaíocht’ i gContae Loch Garman liostaithe i dTábla 10-1. Cinnteoidh an Comhairle go gcuidíonn iarratais pleanála don todhchaí sna réimsí sin le aidhmeanna a bhaint amach do na réimsí sin, nuair is féidir.

Tábla 10-1 Réimsí Tosaíochta um Ghníomhaíocht i gContae Loch Garman

1. Sow
2. Murlaigh Chósta Loch Garman
3. Abhainn an Bharra
4. An Urrain
5. Cuan Loch Garman
6. An Abhainn Dubh
7. Banú
8. Cuan Phort Láirge

10.5.6 Clár Dobharcheantair Blua Dot

Is clár nua é sin faoi réir an RBMP chun gréasán a chruthú aitheanta mar Chlár Dobharcheantair Blue Dot le limistéir sármhaith abhann agus locha. Oibreoidh gníomhaireachtaithe le chéile chun caighdeán uisce sármhaith a chosaint nó a athshlánú sna coirp uisce sin. Ciallaíonn suíomhanna aidhmeanna ardstádais coirp uisce atá ar choinníol

iontach nó beagnach iontach, nó a bhí ag an stádas sin le blianta beaga, agus tacú le speicis tábhachtacha amhail bradáin an Atlantaigh, nó tacú le gníomhaíochtaí eacnamaíocha agus sosa bainteach le ceantair gan mhilleadh. Teastaíonn cúram breise uathu, agus is gá go léireoidh forbairtí sna réimsí sin a nádúr íogair. Beidh clár dírithe lena n-áirítear tacaíochtaí d'úinéirí dabhaigh shéarachais chun dul i ngleic mar is cuí le córais cóireála feidhme sna ceantair sin curtha i bhfeidhm.

10.5.7 Uisce Folctha

Tá uiscí folctha sa chontae faoi réir Treorach Uiscí Folctha agus na Rialacháin Cáilíochta Uisce Folctha 2008. In 2018 bhí ocht n-uisce folctha ainmnithe sa chontae: Baile na hEiscrí, Trá Thuaidh Bhaile Muine, Carnach, Trá Thuaidh Bhaile na Cúirte, Currach Cló, Dún Canann, Caisleán Mhurchú agus Trá Ros Láir. Thairfead seacht gcinn de na uiscí folctha sin stádas 'Sármhaith' in 2018, agus thairfead Dún Canann stádas 'go maith'. Bhí an caighdeán ab airde cáilíochta thairfeadta freisin i gcomhair ceantair folctha eile an chontae faoi mhonatóireacht: Baile Uí Aile, Booley Bay, Cathóir, Baile Chuilinn, Bearna Mhic Collatáin, An Ghráinseach, Cé na Cille Móire, Old Bawn agus St Helen's Bay.

Maidir le Dún Canann tá an Comhairle i gceannas ar thionscadal cáilíochta uisce áitiúil dár teideal 'Scéim Feirmeoireachta agus Pobail Bhrat Gorm Dhún Canann' agus fuair sé maoiniú €713,000 ón tionscnaíocht Comhpháirtíochtaí Nuálaíochta Eorpach (EIP). Tá an tionscadal deartha chun feabhas a chur ar cháilíocht bhaictéir dhá sruth an chósta a sruthann isteach i dtrá Dhún Canann, ag laghdú truaillithe ó fhoinsí talmhaíochta agus baile. Ba chóir dó sin cuidiú le athshlánú agus coinneáil fadtéarmach stádais Bhrat Gorm ag trá Dhún Canann. Cuirfidh an gléasra cóireála fuíolluisce molta do Dhún Canann agus Baile Hac feabhas suntasach freisin ar an gcáilíocht uisce i nDún Canann.

Cuspóirí Cáilíochta Uisce

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm WQ01

Acmhainní uisce reatha agus féideartha a chosaint don tír i gcomhréir le Treoir Chreat Uisce AE (2000/60/EC), Plean Bainistíochta Abhantraí Náisiúnta 2018-2021 agus aon leagan nuashonraithe, na Cláir Laghdaithe Truailithe i gcomhair uiscí sliogéisc ainmnithe, forálacha na Scéime um Chosaint Screamhuisce agus aon phleananna cosanta eile d'acmhainní soláthair uisce, le aidhm chun feabhas a chur ar gach caighdeán uisce.

Aidhm WQ02

Cur chun cinn comhréireachta a iarradh do Rialacháin an Chomhphobail Eorpaigh (Uisce Dromchla) 2009, Rialacháin an Chomhphobail Eorpaigh (Dramhuisce) 2019 agus aon reachtaíocht eile.

Aidhm WQ03

Úsáid éifeachtach inbhuanaithe a chinntiú agus forbairt acmhainní uisce agus infreastruchtúr seirbhísí uisce chun bainistíocht agus caomhnú a thabhairt ar acmhainní uisce ar bhealach a thacaíonn le sochaí sláintiúil, riachtanais forbartha eacnamaíoch agus timpeallacht níos glaine.

Aidhm WQ04

Oibriú leis an gClár Uiscí Údaráis Áitiúla agus gníomhaireachtaí ábhartha eile an Stáit chun Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 a fhorbairt is a chur i bhfeidhm mar aon le aon phlean bainistíochta d'abhantraigh faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm WQ05

Iarracht a dhéanamh chun stádas 'Go maith' a bhaint amach agus a choinneáil ina bhfuil oibleagáidí níos déine ag teastáil, agus gan mheathlú ar stádas do choirp uisce lena n-áirítear limistéir cosanta, faoi réir Chreat Straitéise Muirí agus a chlár bearta, le Treoir Chreat Uisce agus Plean Bainistíochta d'Abhantraigh.

Aidhm WQ06

Cur chuige bunaithe ar dhobharcheantar a chur i bhfeidhm ar mheasúnú iarratais pleanála ar féidir leis tionchar a imirt ar cháilíocht uisce, agus chun a chinntiú nach n-eascróidh an fhorbairt ar laghdú i stádas chaighdeán uisce le corp uisce sa dhobharcheantar sin.

Aidhm WQ07

Iarratais pleanála a scagthástáil de réir a stádais Threoir Chreat Uisce agus aird a thabhairt ar a stádais agus aidhmeanna chun stádas ‘go maith’ a bhaint amach nó feabhas a chur ar ‘stádas ard nó go maith’.

Aidhm WQ08

Comhréireacht a bhaint amach le aidhmeanna agus caighdeáin, ar bunaíodh na limistéir cosanta aonair fúthu

Aidhm WQ09

Aird a thabhairt ar Scéimeanna Cosanta Screamhuisce agus leochaileacht uiscigh, le cur chuige measúnaithe curtha i bhfeidhm le linn pleananna an limistéir áitiúla a ullmhú, oibreacha údaráis áitiúil a dhéanamh agus iarratais pleanála a mheasúnú.

Aidhm WQ10

Gach screamhuiscí a chosaint, a fheabhsú agus a athshlánú chun cothromaíocht a chinntiú le cuimsiú agus athluchtú, le aidhm chun stádas screamhuisce maith a bhaint amach agus aon threochtaí suntasacha agus suas leanúnacha a aisiompú d’éillitheoirí sa screamhuisce.

Aidhm WQ11

Gníomhartha a ghlacadh chun éilliú ceimiceach agus bitheolaíoch le foinsí uisce agus é sin a chur san áireamh le linn iarratais pleanála a mheasúnú.

Aidhm WQ12

Coirp uisce modhnaithe go mór a chosaint agus a fheabhsú, mar aon le coirp uisce saorga chun acmhainneacht éiceolaíoch maith a bhaint amach mar aon le stádas ceimiceach do na

coirp uisce sin agus truailliú a laghdú de réir a chéile ó shubstaintí tosaíochta agus astuithe a stopadh nó a chéimniú amach, mar aon le díluchtuithe agus cailteanais substaintí guaiseacha in uiscí dromchla.

Aidhm WQ13

Oibriú leis an gClár Uiscí Údaráis Áitiúla agus gníomhaireachtaí ábhartha eile an Stáit agus pobail áitiúla chun aidhmeanna a bhaint amach i gcomhair Limistéir chun Gníomhaíochta aitheanta i bPlean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 agus a chinntiú nach n-eascaíonn forbairt nua i meathlú cáilíochta uisce sna ceantair sin.

Aidhm WQ14

Aird a thabhairt ar aon threoraíocht sa todhchaí eisiúite d'údaráis pleanála ar an gcaidreamh idir pleanáil úsáide talún agus pleanáil bainistíochta abhantraigh chun pleananna forbartha sa todhchaí a chinntiú mar aon le pleananna limistéir áitiúla agus cinní pleanála i gcomhréir le Pleananna Bainistíochta d'Abhantraí agus le riachtanais Treorach Chreat Uisce.

Aidhm WQ15

Cinntiú nach gcuirfeadh forbairt cheadaithe tionchar díobhálach ar cháilíocht agus cáinníocht uisce, lena n-áirítear uisce dromchla, screamhuisce, áiteanna cosanta fhoinsé ainmnithe, pasáistí abhann agus bogaigh bainteacha, uiscí inbhir, cósta agus trasdultacha.

Aidhm WQ16

An clár ghréasán Dobharcheantair Blue Dot bainteach a fhorbairt faoi réir Phlean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 chun coirp uisce stádais 'Ard' ar cháilíocht sármhaith a choinneáil.

Aidhm WQ17

Tionscnaíochtaí faoi cheannas an phobail a chur chun cinn agus tacú leo, le aidhm chun feabhsúcháin cáilíochta uisce áitiúil a thiomáint faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm WQ18

Rannpháirtíocht a fháil agus tacú leis an bpobal feirmeoireachta i gcur i bhfeidhm scéimeanna amhail Scéim Feirmeoireachta Bhrat Gorm agus Pobail Dhún Canann agus cláir LIFE chun aidhmeanna na dTreasoraí freagartha a bhaint amach ar bhealach comhoibríochta.

10.6 Caighdeán Aeir

Is aidhm leis an NPF, trí NPO 64, feabhas a chur ar an gcaighdeán uisce agus cuidiú chun cosc a chur ar dhaoine ó bheith nocht ar leibhéil do-ghlactha truaillithe inár gceantair uirbeacha agus tuaithe trí úsáid talaimh comhtháite agus pleanáil spásúil a thacaíonn le iompar poiblí, siúil agus rothaíocht mar mhodhanna níos fabhraí iompair chuig carr príobháideach, cur chun cinn foirgnimh éifeachtacha fuinnimh agus tithe, córais teasa gan astuithe, pleanáil infreastruchtúir glasa agus dearadh nuálaíoch.

Chorpráigh an CDP gach rud a leanas i bhfeidhm thar go leor caibidílí agus straitéisí. Leanfaidh an Comhairle freisin ag cur feabhais ar an gcaighdeán aeir, le haird ar na Rialacháin Caighdeán Cáilíochta Aeir 2011 (S.I Uimh. 180 2011) a chuireann Treoir 2008/50/EC i bhfeidhm ar cháilíocht an aeir seomra agus aeir níos glaine don Eoraip. Cé go bhfuil cuid mhaith den rialachán sin lasmuigh réim úsáide pleanála talún, baineann cur chuige polasaithe an Chomhairle le comhtháthú úsáide talún pleanála agus iompair agus chun éifeachtacht fuinnimh inathnuaite agus fuinnimh a chur chun cinn, rud a laghdóidh gáis ceaptha teasa agus astuithe ó fheithiclí. Molfaidh an Comhairle freisin úsáid na teicneolaíochta is fearr ar fáil (BAT) in áiseanna tionsclaíoch sonracha, ar dóchúil dóibh buairtí a ardú d'astuithe, lena n-áirítear aer agus boladh.

Cuspóirí Cáilíochta Aeir

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm AQ01

Aird a thabhairt ar Rialacháin Caighdeán Aeir 2011 (S.I. Uimh 180 2011) le linn measúnaithe ar fheidhmeanna pleanála i gcomhair forbartha ar féidir leo éifeachta a imirt ar an gcaighdeán aeir.

Aidhm AQ02

Forbairtí tionsclaíoch inbhuanaithe a spreagadh, ag cur chun cinn úsáide teicneolaíochtaí níos glaine agus teicnící táirgthe, ag laghdú táirgthe dramhaíl, caomhnú agus athchúrsáil ábhair.

Aidhm AQ03

Forbairt a bhainistiú chun úsáid éifeachtach talaimh agus infreastruchtúir a sholáthar, ag rialú agus ag teorannú astuithe san aer.

Aidhm AQ04

Seoladh bearta cosctha agus laghdaithe do dheannach agus astuithe cáithníní ar eitilt do ghníomhaíochtaí ar féidir leo droch-éifeacht a imirt ar cháilíocht aeir.

Aidhm AQ05

Athrú sa mhodh a chur chun cinn ó úsáid chairr príobháidigh chuig cineálacha eile taistil agus úsáid iompair poiblí a chur chun cinn mar bhealach chun astuithe ghás ceaptha teasa a laghdú agus feabhas a chur ar an gcaighdeán aeir.

Aidhm AQ06

Na caighdeán NZEB a chur i bhfeidhm agus tar éis, chun ábhar cáithníní a laghdú ginte ag an ndóchán breoslaí iontaise.

10.7 Torann

Is ról leis an gComhairle, mar údarás pleanála, treoraíocht a thabhairt don suíomh forbartha agus comhoiriúnacht a chinntiú idir úsáidí talaimh agus faighteoirí níos íogair a chosaint, ag

socrú caighdeán cuí. I gcomhréir le NPO 65, cuirfidh an Comhairle bainistíocht onghníomhach chun cinn ar thorann ionas gur dóchúil go mbeidh tionchair díobhálacha suntasacha ar shláinte agus caighdeán saoil agus tacú le aidhmeanna Rialacháin Torainn an Chomhshaoil trí threoraíocht phleanála náisiúnta agus Pleananna Gníomhaíochta Torainn.

Seachadadh fáis níos comhdhlúite agus foirm éifeachtacha forbartha laistigh ár lonnaíochtaí, is tábhachtach torann a bhainistiú go onghníomhach. Le linn déileáil leis sin, tacaíonn an NPF leis:

1. Pleanáil Bainistíochta Torainn agus Pleanáil Gníomhaíochta lena n-áirítear bearta chun bainistíocht onghníomhach ar thorainn a chosc, a mhaolú agus a laghdú, áit ina féidir go mbeadh droch-thionchair aige ar shláinte agus caighdeán saoil, trí léarscáiliú torainn straitéisigh, pleananna gníomhaíochta in aghaidh torainn agus coinníollacha pleanála oiriúnacha.
2. Breithniúchain maidir le torann, conláistí agus príobháideachta lena n-áirítear ach gan a bheith teoranta do dhearadh éisteachta maith i bhforbairtí nua, go háirithe forbairt tithíochta. Bainfear é sin amach trí go leor bearta amhail slánachar agus scaradh idir fhoinsí torainn agus glacadóirí, dearadh maith éisteachta ar fhoirgnimh, treorú foirgnimh, leagan amach, ábhair tógála agus baic ar thorainn agus criosanna maolánaithe idir go leor úsáidí.
3. Ceadóidh Limistéir Ciúine níos mó sult a bhaint as acmhainní nádúrtha, amhail ár spáis glasa agus éadan don fharraige, trí chaomhnú leibhéil ísle fuaimne nó laghdú ar leibhéil arda fuaimne neamh-inmhianta. Tá sé sin tábhachtach go háirithe chun sos a thabhairt ó ardleibhéil torainn uirbeacha. Mar chuid de na pleananna gníomhaíochta in aghaidh torainn, cuirfear luach breise ar na limistéir sin, i dtéarmaí cáilíochta timpeallachta agus dea-thionchar ar an gcaighdeán saoil i ngeall ar leibhéil níos ísle fuaimne agus easnamh torainn, chun cuidiú leis sin.

10.7.1 Treoir Torainn an AE

Baineann Treoir Torainn Timpeallachta an AE (2002/49/EC) leis an measúnú agus bainistíocht ar thorann timpeallachta. Baineann an Treoir le torann, a bhfuil daoine nochtaithe air, go háirithe i limistéir tógtha suas, i bpáirceanna poiblí nó limistéir ciúine eile i

gceirtleánú, i limistéir ciúine sa tír oscailte, in aice le scoileanna, ospidéal agus foirgnimh íogair ar thorainn eile. Bhí an Treoir aistrithe chuig dlí na hÉireann ag na Rialacháin um Thorainn Timpeallachta 2006 (S.I. Uimh. 140) 2006.

10.7.2 Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn Chontae Loch Garman 2019-2023

D'ullmhaigh an Comhairle Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn (NAP) i gcomhréir le riachtanais na Rialacháin Torainn Timpeallachta 2018 (S.I. Uimh 549 2018) a thugann éifeacht don Treoir AE 2002/49/EC ag baint le measúnú agus bainistíocht ar thorainn.

Is aidhm leis an NAP seachaint, cosc agus maolú a chur nuair is gá, ar bhonn tosaíochta, ar na héifeachtaí díobhálacha, lena n-áirítear cur isteach, i ngeall ar nochtadh fadtéarmach ar thorann timpeallachta. De réir cinneadh déanta, is é an t-aon fhoinse torainn is gá a mheasúnú go fóill, ná an ceann ginte ag bóithre móra sa chontae le trácht iomarcach ag dul thar na leibhéil teorainn reatha. Is iad na bóithre aitheanta mar phríomh-bhóithre sa chontae ná N11, M11, N25, N30, N80, R733, R741 agus R769. Tá an NAP bunaithe ar léarscáiliú torainn straitéisigh ullmhaithe ag an TII thar ceann an Chomhairle.

Is aidhm leis an NAP bainistíocht a dhéanamh ar thorann reatha ar bhóithre laistigh limistéir an phleain chun cosaint in aghaidh torainn timpeallachta sa todhchaí laistigh limistéir an phleain. Léiríonn sé go mbeidh na tionchair féideartha torainn ar fhorbairt sa todhchaí bainistithe mar is cuí i rith na próisis pleanála agus ceadúnaithe lena n-áirítear forálacha reatha na Measúnaithe ar Thionchar Comhshaoil.

Úsáidfidh an Comhairle an próiseas pleanála:

- (a) Chun aidhmeanna na bpleananna gníomhaíochta in aghaidh torainn reatha agus don todhchaí a chorprú isteach i bpleananna an limistéir áitiúla, ag cosaint suíomhanna níos mó ó thorann sa bhóthair.

- (b) Spreagadh d'fhorbróirí (nó é a iarradh, faoi lánrogha an údaráis pleanála) measúnú ar thionchair fuaime a sholáthar agus bearta maolaithe a chur i bhfeidhm i gcomhair forbairtí molta in aice le príomh-bhóithre (i.e. Méideanna tráchta os cionn 3 milliún feithicil in aghaidh na bliana nó murach sin ar bhonn cás ar chás.
- (c) Cinntiú go bhfuil forbairtí don todhchaí deartha agus tógtha i gcomhréir le deachleachtas na hÉireann chun suaitheadh torainn a mhaolú le dearadh maith éisteachta.

Aithníonn Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn WCC na suíomhanna le haghaidh tuilleadh fiosrúcháin mar shuíomhanna ciúine féideartha (Tábla 10-2). Léiríonn sé go ndéanfaidh an Comhairle, i ndiaidh comhairleoireachta leis an EPA, athbhreithniú ar mheasúnú tírdhreacha agus ar an bpróiseas tréithrithe chun próiseas a aithint chun limistéir Ciúine a theormharcáil sa tír a mbeidh comhlántach do Staidéar Mheasúnaithe ar Ghnéithe Tírdhreacha an Chontae. Aithneoidh sé sin réimsí teormharcála a bheidh seolta chuig an EPA agus an Aire i gcomhair faofa.

Tábla 10-2 Réimsí Ciúine Féideartha i gContae Loch Garman

Réimsí Ciúine i Lonnaíochtaí	Cnoc Fhiodh na gCaor, Baile Inis Córthaidh Baile Loch Garman agus Páirc Dúiche Mount Carmel/Ionad Óige Ros Mhic Thriúin, Baile Ros Mhic Thriúin
Limistéir ciúin faoin tuath	Stua Laigheann/Carraig Dhubh, An Staighre Dubh Coimín na Staighrí Dubha, An Staighre Dubh Coimín Bheantraí, An Staighre Dubh Loch Theach Choimseáin, Baile Uí Áille An Slaba Thuaidh (Inbhir Slaney) Ionghabháil Dhraighní, Iarthar Ros Láir Coillte Chill Bhríde, Cill Bhríde

	Cúil an Triondail/An Ruán Mór, Cúirt Cnoc na hEanaí, An tEanach An Cruachán, Cruachán
--	---

Aidhmeanna Torainn

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm N01

Cuirfidh an Comhairle bainistíocht onnghníomhach chun cinn ar thorann ionas gur dóchúil go mbeidh tionchair díobhálacha suntasacha ar shláinte agus caighdeán saoil agus tacú le aidhmeanna Rialacháin Torainn an Chomhshaoil trí threoraíocht phleanála náisiúnta agus Pleananna Gníomhaíochta Torainn.

Aidhm N02

Aird a thabhairt ar fhorálacha na Gníomhaireachta um Chosaint Comhshaoil (EPA) Achtanna 1992 agus 2003 agus Rialacháin Achta na Gníomhaireachta um Chosaint Comhshaoil (Torainn) 1994 le linn tairiscintí phleanála a mheasúnú.

Aidhm N03

Aird a thabhairt ar Phlean Gníomhaíochta Torainn Chomhairle Contae Loch Garman 2019-2023, go háirithe Aguisín B Bóithre Cáilithe i gcomhair Léarscáilithe Torainn, Aguisín C Léarscáileanna Torainn Straitéiseacha agus Aguisín D Moil Te Féideartha Torainn, in ullmhúcháin na bpleananna don limistéir áitiúil agus chun a chinntiú go bhfuil na tairiscintí phleanála i gcomhréir le forálacha agus riachtanais an phleain, agus aon athbhreithnithe/nuashonruithe air sa todhchaí.

Aidhm N04

Chun aidhmeanna na bpleananna gníomhaíochta in aghaidh torainn reatha agus don todhchaí a chorprú isteach i bpleananna an limistéir áitiúla agus i measúnú na n-iarratas pleanála chun suíomhanna níos mó a chosaint ó thorann an bhóthair.

Aidhm N05

Gníomhaíochtaí a rialú agus a rialáil, ar féidir leo torann iomarcach a spreagadh, difriúil ó na gníomhaíochtaí sin rialaithe ag an nGníomhaireacht um Chosaint Comhshaoil.

Aidhm N06

Cinntiú nach mbíonn forbairt nua mar chúis le ardú i leibhéal torainn le tionchar ar mhaoine níos leochaileacha ar thorann. Is gá tairiscintí ar fhorbairt nua ar féidir leo an iomarca torainn a chruthú a bheith agat chun plean bainistíochta ar thógáil agus/nó oibriúchán chun smacht a chur ar na astuithe sin.

Aidhm N07

Cinntiú go bhfuil forbairtí don todhchaí deartha agus tógtha chun suaitheadh torainn a íoslaghdú, ag glacadh san áireamh úsáideanna ilfheidhmiúla na sráideanna lena n-áirítear tithíochta, gluaiseachta agus sosa de réir forálacha i Lámhleabhar Deartha do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2013).

Aidhm N08

Iarradh go mbeidh bearta maolaithe agus monatóireachta torainn suiteáilte i gcomhair gníomhaíochtaí ar féidir leo an iomarca torainn a ghiniúint. Seans go mbeidh foráil iniúchta torainn ag teastáil nuair is cúf.

Aidhm N09

Torann a mhaolú ó thrácht, ag cur patrúin forbartha chun cinn lena bhfuil siúil, rothaíocht agus iompar poiblí le chéile iontu.

Aidhm N10

Beart bainistíochta ar thrácht a dhéanamh, amhail laghdú ar theorainneacha luais, rialú srutha tráchta, maolú ar mhoil te torainn timpeallachta, bainistíocht ar phlódú tráchta, feabhsúcháin ar dhromchla an bhóthair agus cothabháil an bhóthair chomh maith le úsáid feithiclí leictreacha a chur chun cinn.

Aidhm N11

Spreagadh d'fhorbróirí, nó é a iarradh, faoi lánrogha an Údaráis Pleanála, measúnú ar thionchair fuaimne a sholáthar agus bearta maolaithe a chur i bhfeidhm i gcomhair forbairtí molta in aice le príomh-bhóithre (i.e. Méideanna tráchta os cionn 3 milliún feithicil in aghaidh na bliana nó murach sin ar bhonn cás ar chás).

Aidhm N12

- Cinntiú go bhfuil forbairtí don todhchaí deartha agus tógtha i gcomhréir le dea-chleachtas chun suaitheadh torainn a mhaolú le dearadh maith éisteachta.
-

10.8 Soilsiú Seachtrach

Is gá soilsiú seachtrach cuí a sholáthair chun cuidiú le timpeallacht sábháilte slán a chruthú. D'ainneoin sin, ós rud é gur féidir le soilsiú cuí suaitheadh agus tionchair ar bhithéagsúlacht a spreagadh, smaoineoidh an Comhairle go cúramach ar an gcineál sin forbartha. Ba chóir go dtabharfadh suitigh soilsithe an méid solais riachtanach amháin agus cosc a chur ar an solas a thagann amach chun dallrú a sheachaint, ag eascrú i nguais féideartha, suaitheadh do mhaoin in aice láimhe agus bagairt ar fhiadúlra agus gnáthóga. Iarrfaidh an Comhairle go mbeidh gach tairiscintí soilsithe seachtraigh deartha go cúramach ciallmhar, go háirithe soilsiú tuilte i gcomhair áiseanna spóirt agus sosa. Tá na caighdeáin bainistíochta forbartha ábhartha leagtha amach in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Aidhmeanna Soilsithe Seachtraigh

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm EL01

Iarradh ar fhorbairtí a thugann soilsiú seachtrach a chruthú go soiléir gurb ionann an scéim soilsithe agus an t-íosmhéid a theastaíonn chun cuspóirí slándála agus oibre.

Aidhm EL02

Cinntiú go bhfuil scéimeanna soilsithe seachtraigh deartha ionas go laghdaítear ligean solais, ag cosaint conláistí le maoiné in aice láimhe agus fiadhúlra, lena n-áirítear speicis cosanta.

Aidhm EL03

Cinntiú go bhfuil gach soilsiú poiblí i gcomhréir le caighdeán an Chomhairle chun glacadh i gceannas agus foráil a dhéanamh ar úsáid íseal fuinnimh soilsithe i gcomhréir leis na caighdeáin sin.

10.9 Treoir um Thimpistí Móra

Glacadh leis an Treoir SEVESO III (2012/18/AE) ag glacadh san áireamh, i measc fachtóirí eile, na athruithe ar reachtaíocht an AE ar aicmiú na gceimiceán agus cearta ardaithe don phobal chun rochtain a fháil ar fhaisnéis agus ceartas agus is é sin an príomh-rialachán AE ag déileáil le rialú guaisí timpiste móra easchósta ag baint le substaintí contúirteacha. Is aidhm leis an Treoir guaisí timpiste móra a chosc a bhaineann le substaintí contúirteacha agus ceimiceáin agus an teorannú ar a dtorthaí do dhaoine agus don chomhshaoil.

Rialacháin an Achta um Cheimiceáin (Rialú ar Ghuaisí Timpiste Móra ag Baint le Substaintí Guaiseacha) 2015 (na “Rialacháin COMAH”), ag cur i bhfeidhm Treorach Seveso III (2012/18/AE). Is aidhm leis na Rialacháin COMAH rialuithe a bhaint amach ar oibreoirí na lonnaíochtaí faoi réir na Rialachán: dá mhó na cáinníochtaí substaintí contúirteacha i láthair ag lonnaíocht, is amhlaidh is tábhachtaí dualgais an oibreora. Tá dhá chatagóir lonnaíochtaí

timpiste móra ann: Uas-sraithe agus íos-sraithe; sonraithe bunaithe ar an méid substaintí contúirteacha atá ann. Suíomhanna SEVESO reatha sa chontae liostaithe i dTábla 10-3⁸⁸:

Tábla 10-3 Suíomhanna SEVESO i gContae Loch Garman

Uas-sraithe	European Refreshments, Baile an tSionóidigh, Draighneach, Loch Garman
	Nitrofert Ltd, Cuan Ráithín, Ros Mhic Thriúin
	RocheFreight Warehousing Ltd, Bóthair Loch Garman, Cuan Loch Garman.
Íos-sraithe	Goulding Chemicals Ltd, Baile an Stócaigh, Ros Mhic Thriúin
	SSE Generation Ireland Ltd, Great Island Generation Station, Ceann Poill Ros Mhic Thriúin.

De réir an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe), is gá go mbeidh cuspóirí le pleananna forbartha maidir le rialú suíomhanna timpiste móra agus forbartha chun cuspóra riosca a mhaolú, nó teorannaithe ar thorthaí, le timpiste mór. Chuige sin, úsáidtear rialuithe ar shuíomh lonnaíochtaí nua agus athruithe ar lonnaíochtaí reatha, chomh maith le forbairtí in aice leis na lonnaíochtaí sin.

Ní mór do pholasaí úsáide talún an gá chun fad cuí a choinneáil idir lonnaíochtaí ghuaisí timpiste móra agus limistéir tithíochta a chur san áireamh, mar aon le foirgnimh agus suíomhanna úsáide poiblí, bealaí iompair móra chomh mót agus is féidir, suíomhanna sosa agus suíomhanna leochaileacha nó suime. Tugann Seveso III don Údarás Sláinte agus Sábháilteachta (HSA), mar chomhlacht ainmnithe, ról níos mó i gcomhairle teicniúil d'údaráis pleanála agus don Bhord Pleanála. I ngeall ar chur i bhfeidhm na Rialachán

⁸⁸ Ó Fheabhra 2019. Tá liosta na lonnaíochtaí faoi réir athruithe. Is féidir teacht ar liosta nuashonraithe lonnaíochtaí Timpiste Móra/Seveso i gContae Loch Garman ó Chomhairle Contae Loch Garman nó ón Údarás Sláinte agus Sábháilteachta.

COMAH, tháinig méadú ar an bhfad a dteastaíonn dul i gcomhairle leis an HSA dóibh, maidir le suíomhanna SEVESO reatha nó i ndiaidh iarratais pleanála cúí a fháil.

Aidhmeanna na Treorach Timpistí Móra

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm COMAH01

Chun smacht a choinneáil ar a leanas chun cuspóirí laghdaithe rioscaí nó teorannaithe ar thorthaí timpiste móire (beidh aird tugtha ar fhorálacha na Treorach Timpistí Móra agus aon rialacháin, faoi réir aon achtaithe, ag tabhairt éifeachta don Treoir sin):

- Suí do shuíomhanna Guaise Timpistí Móra.
- Modhnú ar Shuíomh Guaise Timpistí Móra reatha.
- Forbairt in aice le suíomh Guaise Timpistí Móra de réir sonraithe i Rialacháin Pleanála agus Forbartha 2001 (de réir leasaithe).

Aidhm COMAH02

Dul i gcomhairle leis agus aird a thabhairt ar an gcomhairle teicniúil ón Údarás Sláinte agus Sábháilteachta le linn pleananna forbartha agus iarratais pleanála measúnaithe a ullmhú ina bhfuil an Treoir Timpistí Móra agus aon rialacháin gaolmhara ábhartha.

Caibidil 11 Tírdhreach agus Infreastruchtúr Glas

11.1 Réamhrá

Sonraíonn Coinbhinsiún Tírdhreach na hEorpa tírdhreach mar *“limistéar, de réir tuisceana daoine, ar charachtar leis toradh ó ghníomh agus idirghníomhú fachtóirí nádúrtha agus/nó daonna”*. Is féidir le tírdhreacha a bheith difriúla i ngeall ar a gcuid geolaíochta, ithir, topografaíocht, clúdach talún, hidreolaíocht, forbairt stairiúil agus cultúrtha agus breithniúcháin aeráide. Is cuid thábhachtach den cháilíocht saoil do dhaoine í an tírdhreach agus is minic a thugann sé ‘braistint áite’ ar an suíomh. Aithnítear tírdhreacha freisin i ngeall ar a mbuntáistí comhshaoil, sóisialta agus eacnamaíocha.

Tá tírdhreacha ag athrú go leanúnach freisin agus tá ról tábhachtach le himirt ag an Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha i mbainistíocht agus treoraíocht an athraithe sin. Tá Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha in Imleabhar 7 an Phleain. Is aidhm leis an measúnú tógáil ar an obair déanta le linn ullmhúcháin pleananna forbartha roimhe sin, le cuspóir chun an méid atá luachmhar inár dtírdhreacha a chosaint, ag aithint freisin gur tírdhreacha beo iad agus athraíonn siad le ham.

11.2 Athrú Aeráide agus Tírdhreach

Is féidir le athrú aeráide tionchar mór a imirt ar ár dtírdhreach ach is féidir le deiseanna iontacha a bheith ann má éiríonn le maolú agus oiriúnú aeráide. Maidir leis sin, déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia:

- Cosaint agus feabhsú a thabhairt ar ról nádúrtha gnéithe agus gnáthóga, amhail bogaigh agus dumhcha fásmhara, chun tuile a rialú agus cosaint ó chreimeadh an chósta.
- Oibriú i dteannta leis na údaráis ábhartha chun ár sócmhainní oidhreachta nádúrtha agus cultúrtha a chosaint, go háirithe tírdhreacha conláistí agus suíomhanna cosanta ó éifeachtaí tuilte, creimthe an chósta/tuille an chósta/ardaithe i leibhéal na farráige.
- Forbairtí fuinnimh inathnuaite cuí a sholáthar i dtírdhreacha cuí a chuideoidh le astuithe ghás ceaptha teasa a laghdú.
- Toimhde a ghlacadh ar son an idirghabhála is ísle a theastaíonn i bpróisis nádúrtha.

- Cosaint agus feabhas a thabhairt do spáis timpeall ár gcainéil abhann, an crios bruachánach, ó fhorbairt ar féidir leis eascrú i laghdú ar a chumas chun uisce tuilte a laghdú agus a scagadh.
- Forálacha infreastruchtúir ghlais a chosaint agus a fhairsingiú i bhforbairtí reatha agus nua agus áiteanna.
- Forbairt a chur chun cinn i ngníomhaíochtaí linn charbóin amhail crainn a chur agus bogaigh agus talaimh portaigh a athshlánú.

11.3 Comhthéacs an Pholasaithe

Déanann Coinbhinsiún Tírdhreacha na hEorpa, aitheanta freisin mar Coinbhinsiún Florence, cur chun cinn ar chosaint, bainistíocht agus pleanáil tírdhreacha na hEorpa. Dhaingnigh Éire an Coinbhinsiún in 2002. Is aidhm le ‘Straitéis Náisiúnta Tírdhreach d’Éirinn 2015-2025’ foilsithe ag an Roinn Ealaíne, Oidhreachta agus na Gaeltachta i mBealtaine 2015, an Coinbhinsiún Florence a chur i bhfeidhm, ag tabhairt bearta sonracha chun cosaint, bainistíocht agus pleanáil tírdhreacha a chur chun cinn.

Aithnítear an tábhacht a bhaineann le conláiste tírdhreacha agus físiúil agus ról an phleanála ina chosaint in Acht Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe), a dteastaíonn uaidh go mbeidh cuspóirí curtha leis na Pleananna Forbartha ar son caomhnaithe carachtair an tírdhreacha, lena n-áirítear caomhnú radhairc agus féidearthachtaí agus conláistí is feidhmeanna áilleachta nó leasa nádúrtha.

Is aidhm le NPO61 cosaint tírdhreacha a éascú, mar aon le bainistíocht agus athrú trí ullmhúchán Léarscáile Carachtair Tírdhreacha Náisiúnta agus forbairt threoraíochta ar ullmhúchán treoraíochta maidir le measúnú carachtair tírdhreacha áitiúla lena n-áirítear (gnéithe tírdhreacha stairiúla) chun cur chuige comhleanúnach a chinntiú ar phleanáil tírdhreacha. Tugann an RSES faoi deara gur príomh-shócmhainní iad tírdhreacha agus farraige ár réigiúin agus is tábhachtach iad a chosaint go cúramach.

An Tírdhreach agus Measúnú ar an Tírdhreach Tugann Dréacht ar Threoirlínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2000) treoraíocht reatha d'údaráis pleanála ar ullmhúchán Measúnaithe ar Charachtar Tírdhreacha (LCA).

11.4 Aidhm

Is aidhm ginearálta cosaint a thabhairt ar áileacht bhunúsach ár dtírdhreacha agus chun ómós agus taitneamh as tírdhreacha ár gContae a chur chun cinn is a chumasú.

11.5 Straitéis

- Gnéithe bunúsacha agus cáilíocht ár dtírdhreacha ina leasa féin agus chun leasa eacnamaíoch a eascraíonn uathu.
- Oidhreacht nádúrtha agus cultúrtha agus ár dtírdhreacha sa chontae a choinneáil, le linn duit meas a léiriú gur tírdhreach ag athrú atá ann.
- Cinntiú go bhfuil an fhorbairt measúil agus cuí dá comhthéacs tírdhreacha
- Sult agus meas a chur chun cinn dár gcuid tírdhreacha.
- Cosaint a thabhairt dár n-eilimintí lenár dtírdhreacha, a dhéanann feidhmeanna tábhachtacha amhail tuilte, linnte charbóin, infreastruchtúr glas agus seirbhísí éiceachórais a rialú.

11.6 Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha

Aithníonn Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha (LCA) réimsí carachtair comóna nó aonaid carachtair tírdhreacha (LCU). Bíonn patrún ar leith, inaitheanta agus leanúnach ag LCU le heilimintí a bhfuil sé difriúil óna thírdhreach comharsanachta dá bharr. Tá a charachtar féin ag gach aon LCU, bunaithe ar phatrúin geolaíochta, tírghné, úsáide talún, cultúrtha, stairiúil agus feidhmeanna éiceolaíocha.

Is aidhm leis an LCA anailís a dhéanamh ar charachtar, luach agus íogaireacht tírdhreacha aitheanta laistigh limistéir ar leith. Nuair a bhaintear tuiscint ar conas a fhorbraítear tírdhreacha áirithe agus cén dul chun cinn a bhíonn orthu ó dhearcadh nádúrtha agus sóisialta araon, is féidir cinntí a bhaineann le bainistíocht agus pleanáil tírdhreacha a

dhéanamh ó bhonn faisnéise. Áirítear le aschuir LCA léarscáil ar aonaid carachtair tírdhreacha agus cur síos ar gach limistéar agus íogaireacht shannta Rinneadh LCA i gcomhair CDP Loch Garman 2013-2019 tríd an bplean seo le leasuithe beaga i gcomhair ainmniú agus cur síos ar na Aonaid Tírdhreacha. Bhí cur síos íogaireachta sannta freisin do na tírdhreacha chun bainistíocht agus measúnú a éascú ar thionchair tírdhreacha. Rinneadh nuashonrú freisin ar na cuspóirí bainteach leis an LCA.

Dar leis an gComhairle gur stuama fanacht ar fhoilseachán Measúnaithe Carachtair Tírdhreacha Náisiúnta nuashonraithe agus Treoirínte ag dul isteach ar athbhreithniú cuimsitheach an LCA. Tá LCA in Imleabhar 7 agus achoimriú i dteannta le cuspóirí cuí thíos.

Aonaid Carachtair Tírdhreacha

Tá cur síos gonta orthu sin thíos agus níos mionsonraithe in Imleabhar 7 Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha. Is measúnú ar leibhéal leathan é LCA agus i bhfírinne níl aon athruithe tobann i gcarachtar tírdhreacha ag teorainneacha go leor aonaid. Mar sin, bíonn teorainneacha LCU léiritheacha amháin agus ba chóir gach polasaithe sa phlean sin a bhaineann le haon aonad ar leith a bheith curtha i bhfeidhm mar an gcéanna le limistéar tadhlach le aonad ar leith. Ní féidir é sin a shonrú ach amháin i ndiaidh cuairte suímh agus measúnaithe físiúla ag an gComhairle.

D'aithin an LCA 4 LCU. Laistigh na LCU sin, tá feidhmeanna Tírdhreacha Sainiúla freisin ag an LCU a gcaitear leo chun cuspóirí an pholasaithe, mar LCU eile. Dá bhrí sin, tá 5 LCU sa LCA:

1. Talaimh Arda

Sa thírdhreach seo, a théann ar feadh codanna iarthuaiscirt agus tuairscit an chontae, tá breithniúcháin le talamh níos airde agus níos géire, buaiceanna agus spéirlínite, atá an-suntasach i dtírdhreach ginearálta an chontae agus atá níos leochaileach ar fhorbairt. Cé go bhfuil dlúis daonra níos ísle ag na talaimh arda ná an ísealchríoch, cuimsíonn siad daonraí cónaithe agus oibre. Is í an talmhaíocht íseal-dhéine í an ghníomhaíocht is iomadúla sa

tírdhreach sin. D'ainneoin sin, d'éirigh feirmeacha gaoithe tráchtála sa bhreis le blianta beaga anuas.

2. Ísealchríocha

Cuimsíonn ísealchríoch LCU limistéar le talaimh droimneacha agus baineann sé le limistéir móra an chontae. Tá gnéithe ag an tírdhreach sin a thugann acmhainn níos airde dó chun forbairt a ghlacadh leis gan ionsá físiúil suntasach a spreagadh. Tá an tírdhreach seo comhdhéanta le leibhéal níos airde daonra agus talmhaíocht níos déine. Tá go leor cnoic agus buaiceanna an chontae ag an limistéir sin, agus sonraíodh na cinn is leochaileacha mar Thírdhreacha Saintréitheacha. Cé go gcloíonn na ísealchríocha le talaimh Saintréitheacha, tá limistéir aistrithe ann atá níos leochaileacha ar fhorbairt.

3. Gleann na hAbhann

Áirítear le Gleannta Slaney agus an Bhearrúin aibhneacha agus a gcuid gnáthóga agus topografaíocht bruachánacha agus coillearnacha gaolmhara. Ofrálann siad gnéithe radharcacha suntasacha, leochaileach ar fhorbairt.

4. Cósta

Tá carachtar ag tírdhreach an chontae a fhorluíonn le Ísealchríoch LCU. Go ginearálta, bíonn cóstaí fada, réasúnta díreacha gainnimh agus slinne cuidithe ag tránna fada agus córais duimhche. Tá tránna fada agus córais duimhche ag cósta an deiscirt.

Tá go leor feidhmeanna suntasacha ag LCU an Chósta amhail cinn tíre, coirp uisce, talaimh slaba agus Leithinis an Haca, a chuireann diminsin suimiúla le cáilíochtaí an tírdhreacha. Áirítear leis ceantair uirbeacha móra amhail Baile na Cúirte, Loch Garman, Trá Ros Láir agus Cuan Ros Láir.

Tá LCU an Chósta leochaileach ar fhorbairt áiteanna áirithe. Bhí go leor brú air ó thurasóireacht agus forbairt tithíochta.

5. Tírdhreacha Saintréitheacha

Aithníonn an LCA Tírdhreacha Saintréitheacha Cé nach LCU iad, go dian, ós rud é go bhfuil go leor saintréithe difriúla agus feidhmeanna ann grúpáilte chun cuspóra iarratais polasaithe. Léiríonn siad feidhmeanna sa tírdhreach agus farraige a bhfuil suim físiúil agus suntasacht iontu, agus atá leochaileach ar fhorbairt go ginearálta. Tá suim stairiúil, sóch-chultúrtha agus/nó reiliúnach ag go leor de na tírdhreacha sin.

Áirítear leis na Tírdhreacha Saintréitheacha, de réir aitheanta ar Léarscáil Uimh. 7:

- Coirp Uisce: Oileán Mhuire, Loch Teach Choimseáin, Coinicéar Bhaile Thaidhg, Bá Bhanú agus Cuan Loch Garman.
- Oileáin: Oileáin Saltees agus Oileáin na gCaorach
- Cinn tíre: Rinn Chrois Fhearnóg (Cé Chill Mhóir), Ceann an Chairn, Rinn Ros Láir, Rinn Chill Mhichíl agus Rinn Chathóir
- Leithnis an Haca
- Coillte an Scrín
- Slaba Loch Garman agus Slaba Inis agus Baile Thaidhg.

11.7 Feidhmeanna Tírdhreacha Eile

Tá go leor sraitheanna éiceolaíocha, oidhreachta, cultúrtha agus stairiúla ann a chuidíonn chun cruth a thabhairt don tírdhreach agus ní mór iad a chur san áireamh i dtairiscintí forbartha don toadhchá. Léiríonn ainmníochtaí éiceolaíocha, radharcacha agus conláiste réimsí feasachta poiblí ardaithe agus mar sin glactar leis go bhfuil luach tírdhreacha suntasach acu. Cé go bhfuil léarscáiliú ag cuid de na feidhmeanna sin bainteach leo (amhail suíomhanna Oidhreachta Geolaíochta - féach Léarscáil 2b i gCaibidil Oidhreachta), níl ag cinn eile agus cuirfear iad sin le faisnéis léarscáileanna Comhairlí LCA de réir is a bhíonn siad ar fáil. Áirítear a thuilleadh mionsonraí ar na tírdhreacha sin in Imleabhar 7. Áirítear leis na suíomhanna sin:

- Suíomhanna Ainmnithe
- Gréasáin Éiceolaíochta agus Pasáistí Fiadhúlra

- Suíomhanna Geolaíochta
- Coillearnach Seanbhunaithe agus Fadbhunaithe
- Eilimintí Stairiúla agus Cultúrtha
- Láithreacha Chatha

11.8 Leochaileacht Tírdhreacha

I ndiaidh aithint na LCUs, forbraíodh leochaileacht i gcomhair gach aonad. Is beart é an beart leochaileacha tírdhreacha ar chumas an tírdhreacha chun athrú nó idirghabháil a chur san áireamh gan éifeachtaí do-ghlactha a fháil ar a charachtar agus luach. Aithníonn tábla Uimh. 11-1 thíos rátáil íogaireachta freisin i gcomhair gach cineáil tírdhreacha.

Tábla 11.1: Rátáil Leochaileachta

	Rátáil Leochaileachta Tírdhreacha		
	Íseal	Measartha	Ard
Talaimh Arda			
Ísealchríocha			
Gleannta na hAbhann			
Cósta			
Tírdhreacha Saintréitheacha			

Is tírdhreacha níos láidre iad na tírdhreacha ar leochaileacht íseal atá fulangacha ar athruithe agus a bhfuil an cumas acu chun forbairt a ghlacadh gan droch-thionchair ar charachtar an tírdhreacha. Comhdhéanann na tírdhreacha sin an chuid is mó de na ísealchríocha.

Tá leochaileacht Measartha ag na ísealchríocha agus talaimh arda. Is féidir le tírdhreacha leochaileachta measartha glacadh le forbairt ach le teorainneacha i scála agus méid. Is ar na limistéir sin d'ísealchríocha a théann ísealchríocha in éineacht le LCU eile.

Tá Tírdhreacha Ghleann Abhann aicmithe mar leochaileach ar mhéid Measartha nó Ard.

Tá Leochaileacht Ard ag Talaimh Arda, an Chósta agus Tírdhreacha Saintréitheacha chun an cumas chun forbairt nua a fháil agus a theorannú. Ní mór d'fhorbairt molta laistigh na limistéir sin a bheith ar taispeáint gan bhac a chur ar bhealach suntasach ar a gcarachtar, iomláine nó aonfhoirmeachta nuair a fheictear orthu óna dtimpeallachta. Ní mór aird ar leith a thabhairt ar chosaint carachtair agus éagsúlacht na limistéar sin de réir feicthe ó bhealaí radharcacha agus purláin suíomhanna seandálaíochta agus stairiúla.

Tá tírdhreacha Ghleann Abhann aicmithe mar leochaileach ar mhéid Measartha nó Ard. I limistéir Leochaileachta Measartha agus Arda, tá acmhainn ag an bhforbairt chun tionchair aonair nó carnacha suntasacha a bheith acu. Ní mór d'fheidhmeanna sna réimsí sin feasacht a léiriú ar na teorainneacha bunúsacha sin, agus caighdeán an-ard acu ar roghnú suímh, leagan amach suite, rogha ábhair agus críocha. Ní cheadófar forbairt sna réimsí sin, ar dóchúil go mbeidh tionchar físiúil aonair nó carnach acu ar thírdhreach amháin nuair a léirigh an t-iarratasóir riachtanas sáraitheach ar fhorbairt, lena n-áirítear iompair agus infreastruchtúr fuinnimh, sa suíomh mholta (tagair don chuid tithíochta tuaithe ina mbaineann iarratais dá leithéid sin ar thithíocht faoin tuath).

Beidh na feidhmeanna agus tírdhreacha atá i gCuid 11.7 difriúil i leochaileacht ó shuíomhanna Geolaíochta, a bhfuil leochaileacht íseal go minic acu ar athruithe ar shuíomhanna Oidhreachta le leochaileacht ard ar athruithe.

11.9 Bealaigh Radharcacha agus Radharcanna Cosanta

Ní mór cuspóirí ar son 'caomhnaithe radhairc agus ionchais' a bheith le Plean Forbartha.¹ Ní ainmníonn an plean seo bealaigh sonracha ach léiríonn sé go bhfuil bealaigh radharcacha i go leor catagóirí:

---

¹ Cuspóir riachtanach 2(e) le Cuid 10 an Achta Pleanála agus Forbartha, 2000 (de réir leasaithe).

- Bealaigh trí Thalaimh Arda, Cósta, Gleannta Abhann agus Tírdhreacha Saintréitheacha
- Rianta amhail Eurovelo, Norman Way, Rianta glasa agus Rianta Siúil Loch Garman

Is dóchúil go mbeidh cuairteoirí bailithe ar feadh na mbealach sin.

Áirítear le radharcanna radharcacha eile:

- Radhairc ar an bhfarraige i dtreo an talaimh i gcomhair nó ón fharraige agus aibhneacha in áiteanna ar féidir leo turais conláiste nó turasóireachta le báid
- Radhairc ó struchtúir suime amhail droichid agus lonnaíochtaí uirbeacha
- Radhairc agus vistas pleanáilte amhail iad sin bainteach le lonnaíocht phleanáilte agus maoiné oidhreachta agus gairdíní

Aithníonn an CDP an scéal é go bhfuil gach tírdhreacha beo agus ag athrú, agus dá bharr i bprionsabal ní bheadh cosc ar fhorbairt ar bhealach dá leithéid sin, ach níor chóir go gcuirfeadh forbairt, nuair a cheadaítear é, bac nó constaic ar radharcanna agus acmhainní, níor chóir go n-imreoidh siad droch-thionchair go hindibhidiúil nó carnach agus ba chóir iad a ainmniú agus a lonnú chun a gcuid tionchair a laghdú.

11.10 Measúnú ar na Tionchair Físiúla

11.10.1 Tionchair Físiúla

Faigheann an cumas ag limistéar chun forbairt a ghlacadh isteach tionchar freisin ag go leor fachtóirí le chéile:

1. Topagrafaíocht - beidh forbairt i limistéir ardaithe le feiceáil de ghnáth thar ceantair níos leithne; ní bheidh forbairt i limistéar dúnta.
2. Fásra - is féidir le limistéir ina bhfuil tacaíocht (nó a bhfuil acmhainn acu chun tacú leis) crainn, fála arda agus fásra coillte forbairt nua a bhacadh ón radharc. Ní féidir forbairt nua a bhacadh ón radharc i limistéir nach maireann fásra dá leithéid sin.
3. Forbairt - níl sé ró-dhóchúil go mbeidh forbairt nua feiceálach i gcomhthéacs forbartha reatha sa tírdhreach.

D'fhéadfadh tionchair a bheith carnach nó aonair, ag eascrú i gcreimeadh de réir a chéile ar cháilíocht radharcach an cheantair. D'fhéadfadh siad a bheith forleathan nó ceantar beag a chlúdú ach a bheith suntasach. D'fhéadfadh siad a bheith sealadach, gonta, fadtéarmach nó buan agus braitheann a gcuid brí ar nádúr na forbartha, acmhainn an tírdhreacha chun luach a chuirtear ar an tírdhreach sonrach a ghlacadh.

D'fhéadfadh tionchair a bheith i ngeall ar fhorbairt nó d'fhéadfadh siad a bheith i ngeall ar scála nó dearadh. D'fhéadfadh siad a bheith freisin i ngeall ar fhorbairt nach dtéann leis an timpeallacht ina bhfuil sé lonnaithe.

Beidh toimhde ann in aghaidh forbairtí lonnaithe ar shuíomhanna ardaithe nó nochtaithe. Bíonn na tionchair gaolta leis na forbairtí sin méadaithe níos mó nuair a bhrisfidh an fhorbairt, agus é feicthe i gcomhthéacs, an spéirlíne.

11.10.2 Measúnú ar Thionchar Tírdhreacha agus Físiúil

Go ginearálta, déanfar measúnú ar thionchair físiúla na forbartha ag an gComhairle i gcúrsa normálta an mheasúnaithe leis an bhfeidhm pleanála. I gcásanna áirithe d'fhéadfadh an Comhairle iarradh ar an iarratasóir Measúnú ar Thírdhreach agus Tionchar Físiúil chun cuidiú i measúnú forbartha ar leith ar an tírdhreach i ngeall ar scála, suíomh nó dearadh na forbartha nó leochaileacht an tírdhreacha.

Is uirlis é an Measúnú ar Thírdhreach agus Tionchar Físiúil (LVIA) a úsáidtear chun measúnaithe ar éifeachtaí a eascraíonn ó fhorbairt ar an tírdhreach mar acmhainn comhshaoil agus ar dhearcadh na ndaoine agus conláiste físiúil. Ba chóir don LVIA suntasacht agus méid na n-éifeachtaí a bhfuiltear ag súil go dtarlóidh siad mar thoradh ar fhorbairt mholta. Ba chóir don LVIA a bheith ullmhaithe i gcomhréir le dea-chleachtas/caighdeán an tionscail.

Ní mór tairiscintí ar fhorbairt suntasach (m.s. Tionscadail fuinnimh inathnuaite, infreastruchtúr teileachumarsáide agus an tionscal eastarraingtheacha) a bheith i dteannta le LVIA lena n-áirítear Criosanna Infheictheachta Teoiriciúla (ZTV) a léiríonn limistéir ar féidir

forbairt mholta a fheiceáil tríothu. Ba chóir radharcanna measúnaithe léiritheacha a chur san áireamh freisin. Beidh líon na radharcanna a theastaíonn difriúil le suíomh agus scála na tairisceana. Ní mór áit tosaíochta a thabhairt do radharcanna ó shuíomhanna leochaileacha (m.s. Ceantair tithíochta, ceantair cáiliúla nó ceantair in úsáid i gcomhair gníomhaíochtaí sosa allamuigh), bealaigh álainn agus radharcanna ó shuíomhanna ardaithe. Ba chóir go mbeidh fótamontáisí curtha le gach pointe radhairc ag taispeáint forbartha leis agus gan aon phlandáil scáileáin molta. Ní mór measúnú ar thionchair carnacha físiúla a bheith leis an LVIA freisin ar an bhforbairt molta i dteannta le forbairtí suntasacha eile agus struchtúir reatha agus ceadaithe sa limistéar, chomh maith le iarratais pleanála beo eile.

D'fhéadfadh an Comhairle freisin seoladh isteach Tuarascálacha Tírdhreacha agus Measúnaithe ar Thionchar Físiúil a iarradh i gcomhair forbairtí níos lú ná iad a luaitear thuas, nuair atá buairt ann go mbeidh tairiscint áirithe ag imirt droch-thionchair ar an tírdhreach. D'fhéadfadh LVIA cuidiú leis an údarás pleanála chun measúnú a thabhairt ar thionchar físiúil na tairisceana agus acmhainn i gcomhair maolaithe agus d'fhéadfadh sin eascrú i dtoradh níos fabhraí d'iarratasóir pleanála.

Ba chóir LVIA a chur i bhfeidhm ar bhealach coibhéiseach le castacht, scála agus brí dóchúil an tírdhreacha agus éifeachtaí físiúla na forbartha molta.

Úsáidfídh an t-údarás pleanála freisin gach uirlis ar fáil dó amhail anailís ar chlaonadh agus DTM agus cuirfidh sé na córais GIS sin agus úsáidfídh sé iad i measúnú de réir is a forbraítear iad ag an gComhairle.

Aidhmeanna Tírdhreacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm L01

Aird a thabhairt ar Aonad Carachtair Tírdhreacha agus a Leochaileachta Tírdhreacha sannta, Dréacht ar Threoirlínte Tírdhreacha agus Measúnú Tírdhreacha d'Údaráis Pleanála (2000) agus aon leagaineacha nuashonraithe ar na treoirlínte sin foilsithe le linn saolré an Phleain,

agus aon Mheasúnú Náisiúnta ar Charachtar Tírdhreacha ullmhaithe le linn measúnaithe ar iarratais pleanála nó i rith a chuid forbartha féin a dhéanamh ar údarás áitiúil.

Aidhm L02

Athbhreithniú a thabhairt ar an Measúnú ar Charachtar Tírdhreacha agus aidhmeanna tírdhreacha sa Phlean, i ndiaidh foilseacháin na dTreoirínte Measúnaithe Tírdhreacha don todhcháí eisithe ag an Aire Rialtais maidir le tírdhreach. Beidh an Measúnú athbhreithnithe ar Charachtar an Tírdhreacha ag déileáil le tírdhreach cultúrtha agus anailíe ar charachtar na farraige.

Aidhm L03

Carachtracht a dhéanamh ar thírdhreach agus anailís leochaileachta chun faisnéis a thabhairt do phleananna an limistéir áitiúil.

Aidhm L04

Riachtanas a thabhairt go mbeidh gach forbairtí suite mar is cuí, deartha agus tírdhreachaithe maidir lena suíomh sa tírdhreach, cinntiú go bhfuil aon thionchair físiúla díobhálacha féideartha íoslaghdaithe agus go mbíonn feidhmeanna agus gnéithe nádúrtha an tsuímh coinneáilte.

Aidhm L05

Cinntiú nach gcuireann forbairtí baic físiúla míchuí ar an tírdhreach, go háirithe, in nó in aice le Talamh Ard, Gleann na hAbhann, Cósta nó Aonaid Carachtair Tírdhreacha Saintréitheacha.

Aidhm L06

Cinntiú, áit ina mbeidh droch-thionchar ag forbairt ar Thalamh Ard, Gleann na hAbhann, Cósta nó Aonad Carachtair Tírdhreacha Saintréitheacha, nó riachtanas sáraitheacha léirithe don fhorbairt áirithe sin agus cinntiú go dtugtar breithniúchán cúramach do rogha an tsuímh. Ba chóir don fhorbairt a bheith oiriúnach don scála agus a bheith suite, deartha agus tírdhreachaithe ar bhealach a íoslaghdaíonn tionchair físiúla ar an aonad tírdhreach suibiachta.

Aidhm L07

Tacú le forbairt chuí ar chóir dó feabhas a chur ar tírdhreach meathlaithe reatha agus/nó a chuirfeadh feabhas ar radharcanna go dtí nó ón Talamh Ard, Gleann na hAbhann, Cósta nó Aonad Carachtair Tírdhreacha Saintréitheacha ó phointí radhairc poiblí.

Aidhm L08

Iarracht a dhéanamh chun tionchair codarsnacha físiúla agus aonair ar féidir teacht ag an tithíocht tuaithe ar Thalamh Arda, Gleann na hAbhann, Cósta agus Aonaid Carachtair Tírdhreacha Saintréitheacha. Maidir leis sin, i suíomhanna ina nglacann an Comhairle leis go bhfuil riosca ann ar dhroch-thionchair aonair nó carnacha ina raibh gá ar áitreabh cruthaithe i gcomhréir leis na critéir i dTábla 4-6 i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe, Ráiteas Méide i Scríbhinn.

Aidhm L09

Radharcanna a chosaint nuair is fiú dóibh é, lena n-áirítear radharcanna ar an bhfarraige, abhann, gné tírdhreacha, sléibhte, suíomhanna turasóireachta, struchtúir iomráiteacha amhail droichid agus lonnaíochtaí uirbeacha ó fhorbairt mhíchuí ar féidir leis i ngeall ar dhearadh, scála, carachtar nó tionchar carnach a chuirfeadh cosc nó baint ó na radharcanna sin.

Aidhm L10

Cosaint a thabhairt do radharcanna agus vistas, amhail na cinn sin a bhaineann le lonnaíochtaí pleanáilte, maoin oidhreachta agus séadchomharthaí agus cinntiú nach gcuireann forbairt nua isteach ar na radharcanna sin ar féidir a aithint laistigh bailte, comhthéacs foirmiúil agus tírdhreach ainmnithe. I rith measúnaithe ar na iarratais pleanála i gcomhair forbartha chun tosaigh ar na radharcanna agus vistas sin, tabharfar comaoin ar an éifeacht is féidir leis an bhforbairt sin imirt ar an radharc nó ionchas.

Aidhm L11

Cáilíochtaí speisialta na dtírdhreach a chur san áireamh, liostaithe i gCuid 4.0 *Breithniúcháin Tírdhreacha Eile* le linn measúnaithe a dhéanamh ar na tairiscintí forbartha ar na

suíomhanna sin. I rith measúnaithe ar thionchair, díreoidh an Comhairle ar na cáilíochtaí tírdhreacha sonracha a raibh siad ainmnithe chucu.

Aidhm L12

Toimhde a ghlacadh in aghaidh forbairtí lonnaithe ar shuíomhanna nochtaithe agus ardaithe agus nach féidir leis an tírdhreach freastal d'fhorbairt dá leithéid sin le maolú cuí.

Aidhm L13

Toimhde a ghlacadh in aghaidh suí trealaimh teileachumarsáide in áiteanna tábhachtacha i dTalaimh Arda, Gleann na hAbhann, Cósta agus Aonaid Carachtair Tírdhreacha Saintréitheacha mura gcruthaítear riachtanas sáraitheach don Údarás Pleanála.

Aidhm L14

Riachtanas a dhéanamh chun go seolfar Tuarascálacha Measúnaithe ar Thionchar Físiúil i gcomhair forbairtí ar féidir leo droch-thionchar suntasach a imirt ar an tírdhreach.

Aidhm L15

DTM, anailís ar chlaonadh agus léirshamhluithe 3d a tháirgeadh de réir is a cheadaíonn acmhainní agus iad a chur ar fáil i dteannta le ainmniúcháin tírdhreacha CDP le n-úsáid ag an iarratasóir agus an Comhairle araon i measúnú ar na tionchair físiúla.

11.12 Infreastruchtúr Glas

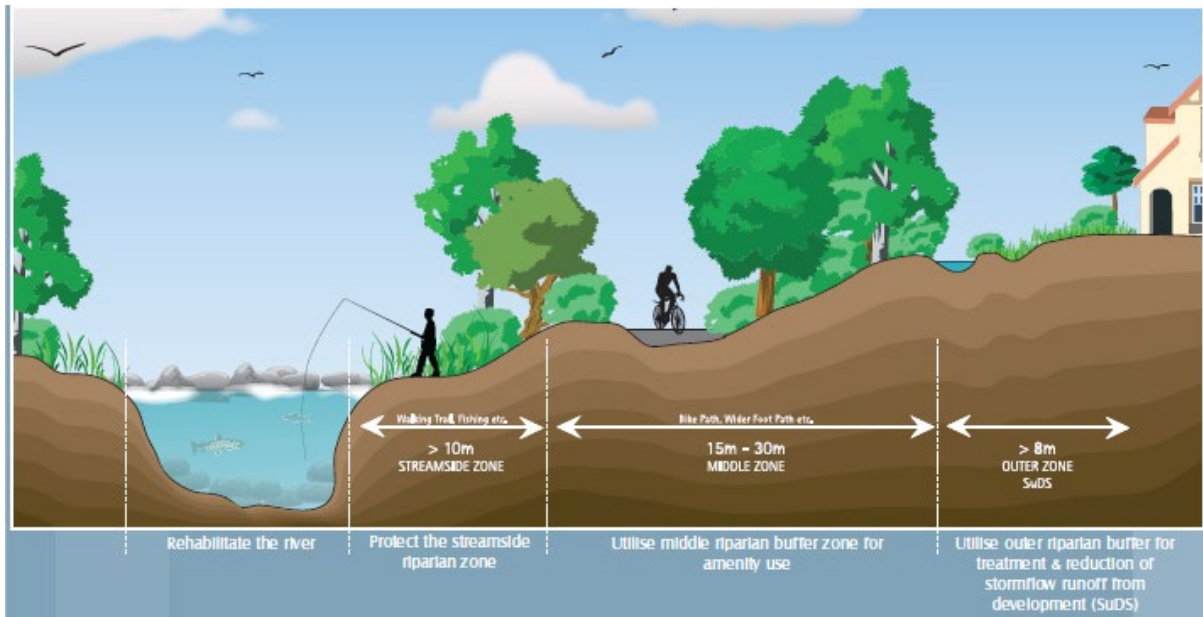
Is féidir infreastruchtúr glas a shonrú mar ghréasán idirnasctha an spáis nádúrtha a chaomhnaíonn luachanna agus feidhmeanna nádúrtha an éiceachórais agus a thugann buntáistí gaolmhara do phobail daonna. Déanann Infreastruchtúr Glas cur síos ar fheidhmiúlacht aibhneacha, uiscebhealaigh, tuilemhánna, bogaigh, coillte, feirmeacha, suíomhanna an chósta, páirceanna agus spáis oscailte eile, suíomhanna caomhnaithe nádúrtha, gairdíní agus leithroinnt agus seirbhísí tugtha aige. Áirítear leis, mar shampla, claíocha reatha chun uisce a iompar in áit gréasáin píobaithe. Tá buntáistí don bhithéagsúlacht ag baint leis an infreastruchtúr glas a choinneáil ar shuíomh, agus tugann

sin freisin fios ar na teorainneacha sa ghréasán de bharr sruthanna lintéaraithe agus cheadaíonn sé linnte áitiúla nó feidhmeanna uisce mar sin a choinneáil.

Tá buntáistí eacnamaíocha, sóisialta agus don sláinte ag an Infreastruchtúr Glas. Cuidíonn sé chun timpeallachtaí uirbeacha agus tuaithe a chosaint do dhaoine, bithéagsúlacht agus seirbhísí éiceachórais, rud a cheadaíonn buntáistí comhshaoil agus caighdeán saoil a sheachadadh amhail cáilíocht aeir, uisce agus talaimh a fheabhsú, cosaint in aghaidh tuilte, forálacha rochtana agus naisc, smacht ar athrú aeráide/feabhsaithe agus smacht ar thruailliú.

Is tábhachtach iad na pasáistí abhann agus a chriosanna bruachánacha ar chúiseanna éiceolaíocha agus conláistí, bainistíochta ar rioscaí tuilte agus cosaint uisce. Ba chóir do thairiscintí forbartha ar feadh pasáistí abhann agus i gcriosanna bruachánacha aird a thabhairt ar an bprionsabal chun cúrsaí uisce a chosaint de réir leagtha amach sa cháipéis ‘Ag Pleanáil i gcomhair Cúrsaí Uisce sa Cheantar Uirbeach’ (Bord Iascaigh Réigiúnach na Sionainne) agus aon leagan nuashonraithe de na Treoirí sin. Is riachtanach criosanna maolánacha a chur ar leataobh le go leor limistéir talaimh ar feadh pasáiste na habhann. Braitheann leithead an chreasa mhaolánaigh ar leithead na habhann agus nádúr an tsuímh, agus dá réir, déanfar cinneadh ar bhonn cás ar chás. D’ainneoin sin, beidh ar a laghad 10 méadar leithid ag teastáil. I gcásanna áirithe, bheadh maolánaithe suas go dtí 50 méadar oiriúnach (de réir leagtha amach sna Treoirí sin). Is tábhachtach go mbeidh an crios maolánach mór go leor chun cosaint a thabhairt d’iomláine éiceolaíoch na habhann agus an chreasa bhruachánaigh (féach léaráid 11.1 le haghaidh leagan amach molta do chrios maolánach bruachánaigh). Moltar d’iarratasóirí tagairt don cháipéis thuas agus teagmháil díreach a dhéanamh leis an Údarás Pleanála ag an staid réamh-phleanála maidir le maolánaithe agus an riachtanas ar mheasúnú éiceolaíoch.

Léaráid 11-1 Leagan Amach Léiritheach ar Chrios Bruachánach

Cabhróidh gréasán deartha go maith Infreastruchtúir Glais chun:

- Spáis oscailte ardchaighdeáin a sholáthar le buntáistí gaolmhara sláinte agus sóisialta do dhaoine trí fhoráil limistéir sosa, suíomhanna sábháilte tarraingteacha agus bealaigh cruinnithe, siúil agus rothaíochta
- Deiseanna a sholáthar, mar aon le spás chun teagmháil a dhéanamh leis an nádúr, ós rud tábhachtach é sin ar son dea-sláinte agus leasa
- Ceadú do phobail dul in oiriúint le tionchair an athraithe aeráide agus tuilte.
- Gníomhú mar infreastruchtúr nádúrtha bhainistíochta ar uisce lena n-áirítear draenáil agus maolú tuilte, scagadh agus smacht ar thruailliú
- Fiadhúlra a chosaint le foráil criosanna maolánacha

Aidhmeanna Infreastruchtúir Ghlais

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm GI01

Cosaint, feabhsú agus cothabháil a chinntiú don timpeallacht nádúrtha agus an luach eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil a aithint a bhíonn ag spás glasa trí chomhtháthú

pleanála agus forbartha Infreastruchtúir Ghlais sa phróiseas pleanála, léiríonn iarratais pleanála i gcomhair forbartha go dtugann siad aird ar an treoraíocht a leanas:

- a) Comhtháthú Córais Draenála Inbhuanaithe (SuDS) isteach i gcoincheap agus leagan amach ginearálta an tsuímh;
- b) Coinneáil agus feabhsú naisc tírdhreacha, nuair is féidir, amhail crainn, fál sceach agus gnéithe uisce, a thugann gnáthóg do speicis agus a cheadaíonn gluaiseacht idir suíomhanna. Ní mór an nascacht sin laistigh agus le feidhmeanna lasmuigh den suíomh a chruthú san iarratas. I gcás nach féidir na naisc tírdhreacha sin a choinneáil, ní mór tairiscintí maolaithe agus cúitithe/soláthair do nascacht nua a mhionsonrú;
- c) A chruthú, nuair is cuí, na tionchair iarteachtacha le modhnuithe tírdhreacha suntasacha agus tairiscintí chun maolaithe agus cúitimh don rud céanna;
- d) Léaslorg na forbartha a dhearadh chun tionchair a chosc ar shuíomhanna luacha bithéagsúlachta arda;
- e) Tógáil a sheachaint ar thuilemhána. Na gnéithe sin a chorprú isteach i ndearadh agus iad a úsáid mar chosc ar thuilte agus gnéithe bhainistíochta uisce;
- f) Cinntiú nach bhfuil tionchar ag an bhforbairt mholta ar shuíomhanna in aice leis. Tá sé sin tábhachtach go háirithe i gcomhair forbairtí in aice le bogáigh;
- g) Ní mór do phleananna tírdhreachaithe speicis a úsáid atá oiriúnach do choinníollacha fisiceacha agus comhshaoil an tsuímh lena n-áirítear coinníollacha ithreach, infhaighteacht spáis agus na gnéithe. Éagsúlacht ard crainn dúchasacha. Éagsúlacht méideanna agus aicmí aoise chun feabhas a chur ar éagsúlacht fhísiúil agus struchtúrtha;
- h) Lintéar a chosc nuair is féidir;
- i) Claíocha draenála oscailte a chruthú in áit píobaí faoin talamh nuair is cuí, toisc go soláthraíonn siad sin gnáthóga agus foinse uisce breise le haghaidh speicis ó bhogaigh;
- j) Cinntiú nach n-úsáidtear speicis ionracha i scéimeanna plandaithe ar an talamh nó ar uisce;
- k) Laghdú dromchla crua, neamhscagach ar íosmhéid agus úsáid díonta glasa a chur san áireamh.

Aidhm GI02

Infreastruchtúr Glas a aithint, a chosaint, a fheabhsú agus a bhainistiú i ngach Pleananna Limistéir Áitiúla ar bhealach comhtháite comhleanúnach.

Aidhm GI03

Tacú le infheistíocht i gcothabháil agus feabhsú leanúnach ar infreastruchtúr glas reatha agus tacú le forail páirceanna poiblí nua, pasáistí spáis ghlais agus spáis oscailte eile i dteannta le fás an daonra chun lonnaíochtaí sláintiúla glasa a chruthú ar fud na tíre. Aithneoidh Comhairle Contae Loch Garman suíomhanna páirceanna poiblí nua agus spáis oscailte agus cinnteoidh sé an cinnteoireacht maidir leis an bhforbairt ar Infreastruchtúr Glas nua nó feabhsaithe agus páirceanna agus áiseanna poiblí nua le faisnéis ó leibhéal cuí measúnaithe comhshaoil.

Aidhm GI04

Na treoirlínte leagtha amach i gcáipéis 'Pleanáil i gComhair Cúrsaí Uisce sa Timpeallacht Uirbeach, Bord Iascaigh Réigiúnaigh na Sionainne' a chur san áireamh le linn tairiscintí forbartha a mheasúnú in aice le aibhneacha agus sruthanna.

Aidhm GI05

Criosanna maolánacha bruachánacha a chinntiú, ar a laghad 10 méadar ar leithead (i gcásanna áirithe bheadh criosanna maolánacha suas go dtí 50 méadar oiriúnach), cruthaithe idir gach cúrsaí uisce agus aon fhorbairt sa todhchaí. Chun an leithead cuí a chur san áireamh, breathnóidh an Comhairle ar 'Phleanáil do Chúrsaí Uisce sa Cheantar Uirbeach' (Bord Iascaigh Réigiúnaigh na Sionainne).

Aidhm GI06

Gan ach tairiscintí i gcomhair lintéirigh/píobáil sruthanna agus cúrsaí uisce ina bhfuil na oibreacha sin riachtanacha agus cuí. Déanfar comhairleoireacht le Iascaigh Intíre na hÉireann (IFI), Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS) agus an Oifig Oibreacha Poiblí (OPW), nuair is cuí.

Caibidil 12 Bainistíocht ar Chrios an Chósta agus Pleanáil Spáis Muirí

12.1 Réamhrá

Inár suíomhanna cósta, tá pobail bríomhara an chósta, mar aon le lonnaíochtaí tarraingteacha an chósta, tírdhreacha an chósta agus muirdhreacha a bhfuil luach conláiste nádúrtha intreach acu agus réimse éagsúil gnáthóga, cuid acu ar thábhacht idirnáisiúnta agus náisiúnta, cosanta ag ainmniúcháin caomhnaithe. Sna suíomhanna sin, is féidir teacht freisin ar go leor úsáidí talún lena n-áirítear cuanta, calafoirt, iascaireacht agus uisceshaothrú, turasóireacht, sos agus conláiste, agus cuidíonn siad go léir ó thaobh eacnamaíoch do phobail áitiúla agus don tír.

D'ainneoin sin, tá go leor dúshláin ag na suíomhanna sin, in iomaíocht le héilimh ar acmhainní teoranta. Áirítear leis an mbrú an leochaileacht ar thionchair an athraithe aeráide, forbairt tithíochta agus tithe saoire, cothromaíocht ar éilimh turasóireachta leis an ngá chun an táirge turasóireachta a chosaint agus ár n-oidhreacht nádúrtha agus cultúrtha an chósta a chosaint.

Is sócmhainn an-tábhachtach í an fharraige dár dtír agus réigiún, ag cur acmhainne eacnamaíocha suntasaigh ar fáil, go háirithe, i gceantair iascaireachta agus uisceshaothraithe, iompair, turasóireachta agus táirgthe fuinnimh easchósta. Is féidir le go leor gníomhaíochtaí agus úsáideanna a tharlaíonn ar an talamh nó farraige tionchair a imirt ar shuíomh talún agus muirí araon, agus dá bharr is tábhachtach go gcuirtear na idirghníomhuithe sin san áireamh. Tá pleanáil ar shuíomh muirí na tíre ag dul trí chlár uailmhianach athchóirithe, le réim nua atá chugainn i gcomhair bainistíochta forbartha agus gníomhaíochtaí i suíomh muirí na hÉireann (féach Cuid 12.3). Tabharfaidh an réim nua freagrachtaí bhreise d'údaráis áitiúla an chósta agus don Bhord Pleanála maidir le bainistíocht forbartha i gcodanna den limistéir muirí.

Leagann an CDP amach creat pleanála spásúil chun forbartha don toadhchái i gceantair chósta na tíre. Freagraíonn cur chuige an pholasaithe do na dúshláin atá roimh na ceantair sin, ag rialú scála agus ráta forbartha ar féidir freastal dóibh gan dochar nó gan bhaint ó cháilíochtaí agus conláistí an chósta. Díríonn sé freisin ar acmhainn forbartha eacnamaíoch a uasmhéadú do na suíomhanna sin chun fostaíocht a chruthú don phobal áitiúil agus

tuilleadh feabhais a chur ar na suíomhanna sin mar áiteanna tarraingteacha cónaithe, cuairte agus oibre.

12.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide i Suíomhanna an Chósta

Is é ár gcósta é ceann de suíomhanna is leochaileacha an chontae ar thionchair athraithe aeráide. Maidir leis sin, déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia,

- Forbairt leochaileach a chosc i suíomhanna faoi bhagairt ó chreimeadh an chósta agus/nó tuile an chósta/ardú ar leibhéal na farraige.
- Cinntiú nach méadaíonn forbairtí nua riosca creimthe nó riosca tuile ag an suíomh sin, nó ar slí eile ar feadh an chósta.
- Caomhnú agus feabhsú a thabhairt ar ról nádúrtha gnéithe agus gnáthóga, amhail bogaigh agus dumhcha fásmhara, chun tuile a rialú agus cosaint ó chreimeadh an chósta.
- Oibriú i dteannta leis na údaráis ábhartha chun ár sócmhainní oidhreachtá nádúrtha agus cultúrtha a chosaint, go háirithe limistéir cósta faoi riosca méadaithe ó chreimeadh an chósta/tuile an chósta/ardaithe i leibhéal na farraige.
- Cinntiú go bhfuil cosaint in aghaidh na haeráide ag forbairtí nua i suíomhanna an chósta agus go bhfuil siad solúbtha ar gach eilimintí athraithe aeráide.
- Breithniúchán a thabhairt d'fhorbairtí thurasóireachta a cheadódh deiseanna uasmhéadaithe dár suíomhanna cósta a bheidh ann i ngeall ar an athrú aeráide (samhraidh níos teo).
- Tacú le forbairtí fuinnimh inathnuaite cuí a chuideoidh chun astuithe gáis ceaptha teasa a laghdú, lena n-áirítear infreastruchtúr chuí chun forbairt fhuinnimh inathnuaite a éascú easchósta ag suíomhanna cuí.
- Forbairt a éascú ag cuanta agus calafoirt a chuirfidh feabhas ar shábháilteacht ghníomhaíochtaí mhuirí le athrú aeráide agus stoirmeacht ardaithe agus borrrtha stoirmí.
- Cinntiú go bhfuil athrú aeráide comhtháite go hiomlán ag Straitéis an Chósta atá á hullmhú ag an gComhairle.

- Aird a thabhairt ar an gCreat Pleanála Muirí Náisiúnta agus a pholasaithe gníomhaíochta aeráide gaolmhara i ndiaidh faofa nó foilsithe.

12.3 Pleanáil Spáis Muirí

12.3.1 Treoir Phleanála Spáis Muirí an AE 2014/89

Is coincheap nua é pleanáil spáis muirí tugtha isteach sa Treoir sin. Is próiseas é sin a thugann go leor úsáideoirí an aigéin le chéile chun cinntí feasacha comhordaithe a dhéanamh maidir le conas acmhainní muirí a úsáid go inbhuanaithe. Is próiseas é lena ndéanann údaráis poiblí ábhartha anailís agus eagrú ar ghníomhaíochtaí dhaonna i suíomhanna muirí chun aidhmeanna éiceolaíoch, eacnamaíoch agus sóisialta a bhaint amach¹. Ní mór é sin a léiriú i bPlean Spáis Muirí roimh an 31 Márta 2021 agus achoimríonn an Treoir réimse gníomhaíochtaí is gá a chur leis an bplean. In Éirinn, aithneofar an plean seo mar Chreat Pleanála Muirí Náisiúnta (NMPPF) (féach Cuid 12.3.5).

12.3.2 Ráiteas Pholasaí Pleanála Muirí

Oibríonn an ráiteas seo mar fhreagra don Ráiteas Polasaí Pleanála 2015, a thacaíonn le oibriúchán an chórais pleanála talún iomláine in Éirinn. Achoimríonn an ráiteas seo an clár uailmhianach athchóirithe do phleanáil muirí, agus luann sé, san am céanna le pleanáil bunaithe ar thalamh, go mbeidh an córas pleanála muirí ag comhdhéanamh trí eilimint: pleanáil chun tosaigh muirí, bainistíocht forbartha muirí agus fordheidhmiú.

12.3.3 Acht Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2018

I measc ábhair eile, tugann an tAcht seo éifeacht don Treoir Pleanála Spáis Muirí, ag bunú creat ullmhúcháin don phlean spáis muirí agus chun forálacha a dhéanamh d'ábhair ceangailte leis. Luann sé go dtagraíonn an tAcht ar an limistéar muirí agus ní bhaineann sé leis na codanna sin den limistéar muirí lena mbaineann plean forbartha, plean an limistéir áitiúil, creat pleanála náisiúnta, straitéis spáis réigiúnach agus eacnamaíoch, treoirlíne nó treoir faoi Chuid II an Phríomh-achta.

---

¹ Dréacht Comhairliúcháin Chreat Pleanála Muirí Náisiúnta, an Roinne Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, p.9 (foilsithe Samhain 2019)

Iarrann an tAcht ar chomhlachtaí poiblí, lena n-áirítear údaráis áitiúla, bearta a chur i bhfeidhm atá i gcomhréir lena bhfeidhmeanna agus riachtanach chun aidhmeanna an NMPP a fháil. Sa bhealach sin, áirítear le feidhmeanna:

- Foirmlíú aon pholasaithe, cláir nó pleain maidir le forbairt nó gníomhaíocht, nó forbairt nó gníomhaíocht mholta, sa limistéar muirí.
- Aon chomhthoil nó faomhadh a thabhairt chun cuspóirí aon fhorbartha nó gníomhaíocht dá leithéid.
- Rialachán aon fhorbartha nó gníomhaíochta dá leithéid.

Déanann an tAcht forálacha freisin gur féidir leis an Aire treoir a thabhairt do chomhlacht poiblí chun bearta a ghlacadh a bhaineann le cur i bhfeidhm pleanála spáis muirí, comhréireacht le plean spáis muirí nó comhréireacht le oibleagáid an Stáit faoi réir na Treorach seo.

12.3.4 Bille Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2019

Déileáilfidh an tAcht seo chugainn le go leor réimsí tábhachtacha lena n-áirítear:

- Cumhachtaí a chur leis chun go gcuirfidh an tAire Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil treoirlínte pleanála muirí reachtúla i bhfeidhm (san am céanna le treoirlínte pleanála reachtúla faoi réir Coda 28 an Achta Pleanála agus Forbartha 2000);
- Bunús reachtúil feabhsaithe a sholáthar i gcomhair pleanála chun tosaigh muirí le cinntí le glacadh ar bhealach a dhaingníonn aidhmeanna an NMPP.
- Córas comhthola singil an Stáit a chur in áit i gcomhair an limistéir muirí iomláine (ag athchur léasaithe urthrú agus ceadúnaithe teoranta don fharraige chríche) leis na hAire Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil agus Cumarsáidí, Gníomhaíochta ar son na hAeráide agus Comhshaoil, ag glacadh freagrachta as comhthola an Stáit chun lonnáocht an limistéir muirí a cheadú i gcomhair forbartha agus gníomhaíochtaí laistigh a réimeanna faoi seach.
- Dúbailt nó bainistíocht forbartha nach gá a bhaint (lena n-áirítear measúnuithe comhshaoil) do ghníomhaíochtaí nó forbairtí faoi mheasúnú anois faoi réir réim urthrú agus pleanála araon.

- Próiseas bainistíochta forbartha singil a chur leis i gcomhair an limistéir muirí do ghníomhaíochtaí agus forbairtí le bheith riartha ag An mBord Pleanála/údaráis áitiúla mar is cuí don chineál forbartha agus suíomh.
- Foráil a thabhairt d'fhorfheidhmiú neartaithe agus comhréireacht le comhthola an Stáit agus bainistíocht forbartha.
- Foráil a dhéanamh i gcomhair socrúcháin trasdulta lena n-áirítear, inter alia, cosán bainistíochta forbartha sa todhchaí i gcomhair tionscadail fuinnimh inathnuaite easchósta.
- Foráil do chóras ainmniúcháin Criosanna Gníomhaíochta Muirí Straitéiseacha.

Ceann de phríomh-fheidhmeanna na réime nua ná na feidhmeanna cheada pleanála reatha a shíneadh go dtí údaráis áitiúla an chósta chomh fada le teorainn seachtrach nua sonraithe in aice leis an bhfarraige. Tugann Cuid 2 den Bhille forálacha um ainmniúchán an limistéir neasfharraige sin, ina ndéanfaidh údaráis áitiúla feidhmeanna forfheidhmithe agus pleanála áirithe a chur i bhfeidhm. Beidh an limistéar seo cósta, agus rachaidh sé cúpla ciliméadar ó líne na farraige. Beidh teorainneacha an limistéir neasfharraige seo deimhnithe ag fachtóirí amhail geografaíocht líne an chósta, ábhair practiciúla a bhaineann le teorainneacha údaráis áitiúil an chósta agus practiciúlachta maidir le feidhmiú feidhmeanna údaráis áitiúil an chósta².

12.3.5 Creat Pleanála Muirí Náisiúnta (NMPF)

Is plean 20 bliana é an NMPF do limistéir muirí na tíre, ag leagan amach conas is mian linn ár bhfarraigí a úsáid, a chosaint agus sult a bhaint astu. Tabharfaidh sé creat ginearálta i gcomhair cinnteoireachta mhuirí comhleanúnach, bunaithe ar fhianaise agus a dhaingníonn todhchaí inbhuanaithe do limistéar muirí na tíre. Sa NMPF tá sraith polasaithe ginearálta ar théamaí comhshaoil, sóisialta agus eacnamaíoch, agus tugann sé polasaithe earnála do 16 earnáil, ó fhuinneamh inathnuaite, uisceshaothrú, cuan, calafoirt agus loingearas go

---

² Bille Scéime Ghinearálta le Bainistíocht Forbartha agus Pleanála Muirí (MPDM) Ceisteanna Coitianta, leathanach 11

turasóireacht agus cosaint. Tugann an NMPP tiomantas chun pleananna fo-náisiúnta agus/nó réigiúnacha a ullmhú.

Tacaíonn an NPF le ailíniú pleanála spásúil i gcomhair úsáide talún agus pleanála spásúil muirí. De réir NPO 38, ní mór do phleananna forbartha réigiúnacha agus áitiúla ceisteanna pleanála spásúla muirí ábhartha a thaifead agus a chomhtháthú. Is gá don CDP a bheith i gcomhréir leis an NMPP, agus de réir achoimrithe i gCuid 12.3.2, d'fhéadfadh an tAire an t-údarás pleanála a stiúradh chun bearta a ghlacadh chun a chinntiú go bhfuil a bplean forbartha i gcomhréir leis an NMPP. Áireofar le réimsí polasaithe comónta ábhartha fuinneamh inathnuaite, gréasáin leictreachais, cosaintí an chósta agus tuile, iascaireacht agus uisceshaothrú, cuanta agus calafoirt, rochtain poiblí, turasóireacht agus sos, suíomhanna cosanta agus speicis, muirdhreach agus tírdhreach.

Is é an dáta éifeachtach óna n-éireoidh sé ina oibleagáid dlíthiúil comhlíonadh le riachtanais an NMPP ná an dáta ina bhfuil sé faofa agus glactha, faoi láthair measta le bheith ag deireadh 2020/tús 2021. Go dtí sin, níl aon phlean i bhfeidhm chun comhlíonadh le³. I ndiaidh NMPP a ghlacadh, déanfaidh an tÚdarás Pleanála athbhreithniú ar an CDP chun a chinntiú go bhfuil sé i gcomhréir leis an NMPP glactha. Ní mór a thabhairt faoi deara áfach go raibh cuid mhaith de chuspóirí an Dréachta NMPP comhtháite sa chaibidil seo agus/nó curtha i bhfeidhm trí go leor caibidlí an CDP. Tugtar an tiomantas chun tagairt don NMPP, bainteach sa todhchaí le pleananna earnála agus Cuid 28 treoirlínte pleanála muirí anseo, agus liostálann Tábla 21-1 áit ina bhfuil aidhmeanna ardleibhéil agus comhpháirteanna agus an 16 príomh-earnálacha/gníomhaíochtaí déileáilte leo laistigh na gcaibidlí ábhartha sa CDP le uimhreacha aidhme bainteacha liostaithe.

---

³ Dréacht Comhairliúcháin Chreat Pleanála Muirí Náisiúnta, an Roinne Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, 2019, p23.

**Tábla 12-1 Corprú ar Dhréacht Chreata Pleanála Muirí Náisiúnta i bPlean Forbartha
Chontae Loch Garman 2021-2027**

Aidhmeanna Ardleibhéil NMPF agus Príomh-earnálacha/Gníomhaíochtaí	Uimh. Caibidle/Straitéise	Uimh. Príomh-aidhmeanna
Sláinte Comhshaoil-Aigéin	10, 12 agus 13	WQ01, WQ02, WQ05 agus WQ15, CZM 39 agus 43
Rannpháirtíocht Shóisialta leis an bhFarraige	6, 8, 12 agus 13	CZM21 agus 22
Geilleagar Muirí Faoi Bhláth	6, 8, 12	ED62
Uiscshaothrú	6 agus 12	CZM45, 51 agus 81. ED71 agus 81.
Cosaint agus Slándáil	12	CZM52
Glacadh Fuinnimh agus Carbóin	12, Imleabhar 10	CZM46
Fuinneamh- Gás Easchósta	Imleabhar 10	-
Tarchur Fuinnimh	12, Imleabhar 10	CZM47 agus 48
Fuinneamh - Peitрил	Imleabhar 10	-
Fuinneamh - Fuinneamh Inathnuaite Easchósta	12 agus Imleabhar 10	CZM 49
Iascaigh	6 agus 12	ED73, TS82 agus 83 agus CZM45
Bailiúchán agus Mianadóireacht Mhuirí	6	Cuid 6.7.4
Calafóirt, Cuanta agus Loingeas	6, 7, 8,12 agus Imleabhar 3	ED63 agus 67, TS77, 78, 80 agus 81 agus CZM50
Sábháilteacht san Fharraige	12	CZM16
Spórt agus Caitheamh Aimsire	12 agus 14	CZM56-CZM69
Teileachumarsáid	9	TC02
Turasóireacht	7 agus 12	TM20-27 agus CZM54-63
Cóireáil agus diúscairt fuíolluisce	9 agus 10	WS01, WW01,WW06,

		WQ01, WQ02 agus WQ05
--	--	-------------------------

12.4 Straitéis Spásúil Bhainistíochta ar Chrios an Chósta

12.4.1 Crios an Chósta

Aithnítear crios an chósta i Léarscáil 3. Áirítear leis limistéar idir líne an chósta agus sa chuid is mó cásanna an bóthar poiblí leanúnach is giorra. Ní aithnítear an úrthrá ar an léarscáil ach cuirtear é i gcrios an chósta. Áireofar an neasfharraige nua freisin le crios an chósta nuair a bhíonn sé sonraithe.

12.4.2 Aidhm

Is aidhm ginearálta le crios an chósta agus crios muirí a chinntiú go bhfuil sé cosanta agus faoi bhainistíocht chun leasanna sóisialta, eacnamaíoch agus comhshaoil a chothromú i rith ceadú do na réimsí sin a bheith úsáidte ar bhealach pleanáilte inbhuanaithe. Chun é sin a bhaint amach:

- Dul in oiriúint agus bainistíocht a dhéanamh ar na dúshláin athraithe aeráide i limistéir an chósta agus sa limistéar muirí.
- Pobail bríomhara, inrochtana agus inbhuanaithe a chur chun cinn, ag éascú forbartha cuí sóisialta agus eacnamaíoch agus/nó athchóiriú ar na limistéir sin chun áiteanna féin-choinneáilte, ionchuimsithe go sóisialta agus bríomhara cónaí, oibre agus cuairte a sholáthar.
- Cur chuige comhtháite comhoibríoch a ghlacadh ar an mbainistíocht ar limistéir an chósta agus an limistéar muirí chun a gcuid inbhuanaitheachta agus seasmhachta fadtéarmach a chinntiú.
- Idirghníomhuithe talamh/farraige a chur i bhfeidhm agus a bhainistiú agus forbairt a éascú atá inbhuanaithe don chomhshaoil, go sóisialta agus eacnamaíoch, sa limistéar muirí i gcomhréir le dréacht an NMPF.
- Acmhainn eacnamaíoch limistéir an chósta agus muirí a uasmhéadú, mar aon lena acmhainní ar bhealach inbhuanaithe.

- Caomhnú agus feabhsú tírdhreacha an chósta agus muirdhreacha, bithéagsúlacht, oidhreacht chultúrtha, stairiúil agus ailtireachta, agus gnéithe seandálaíochta a chinntiú don chósta agus limistéar muirí.
- Caomhnú agus sult as sócmhainní cultúrtha agus oidhreachta gaolmhara a chur chun cinn.
- Cur chuige bunaithe ar éiceachóras a ghlacadh agus cinntiú go nglacann brú na ngníomhaíochtaí daonna prionsabal réamhchúraim san áireamh agus gur féidir deastádas comhshaoil a bhaint amach i ngeall air.
- Acmhainneacht na n-acmhainní muirí a réadú ar bhealach comhtháite.

12.4.3 Cur Chuige Comhtháite ar Bhainistíocht ar Chríos an Chósta

Baineann Bainistíocht Chomhtháite ar Chríos an Chósta (ICZM) le bainistíocht inbhuanaithe ar chríos an chósta. Is próiseas é a thugann le chéile gach duine bainteach le forbairt, bainistíocht agus úsáid an chósta chun cuidiú a chinntiú go ndéantar bainistíocht sa todhchaí ar bhealach comhtháite, feasach agus éifeachtach. Tacaíonn an NPF agus RSES araon le forbairt Pleananna Bainistíochta ar Chríosanna an Chósta (ICZMP). Chuir an NMPF go suntasach le forbairt pholasaithe sa réimse sin agus corpraíonn an chaibidil seo na polasaithe leis an bplean sin isteach in ICZM chomh fada agus is féidir.

Tá go leor comhlachtaí agus gníomhaireachtaí an Stáit ann ag obair i mbainistíocht ar ghnéithe dhifriúla chreasa an chósta in Éirinn, agus de réir is a fhorluíonn freagrachtaí áirithe na ngrúpaí sin, teastaíonn cur chuige comhtháite chun úsáid éifeachtach a chinntiú d'infheistíocht agus acmhainní. Leanfaidh an Comhairle ag tathaint ar son áit tosaíochta a thabhairt don chur chuige sin ar bhainistíocht chreasa an chósta agus leanfaidh sé ag obair leis na pobail áitiúla, údaráis áitiúla tadhlaigh, Tionól Réigiúnach an Deiscirt agus roinn Pleanála Spásúil Muirí leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil chun a chinntiú go bhfuiltear ag dul i ngleic leis na fadhbanna trasteorann féideartha a bhaineann le bainistíocht ar chríos an chósta ag an leibhéal straitéiseach agus áitiúil araon.

Aidhmeanna Bainistíochta Chreasa an Chósta agus Straitéiseacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm CZM01

Forbairt inbhuanaithe a chinntiú do limistéir chósta an chontae agus limistéar muirí chun leasa fadtéarmach na bpobal cósta, leas eacnamaíoch na limistéar sin agus don contae, ag cosaint agus ag cur le caighdeán an chomhshaoil san am céanna.

Aidhm CZM02

Straitéis Chósta an Chontae a ullmhú, a mbeidh faoi réir Measúnaithe Comhshaoil Straitéisigh agus comhréireacht leis an Treoir Gnáthóga, chun creat a thabhairt i gcomhair bainistíocht inbhuanaithe ar na limistéir sin, go háirithe na limistéir faoi riosca creimthe an chósta agus tuile an chósta, agus aird a thabhairt ar an Straitéis le linn pleananna úsáide talún a ullmhú agus measúnaithe ar iarratais pleanála.

Aidhm CZM03

Acmhainneacht fhorbartha eacnamaíoch a uasmhéadú do limistéir chósta agus muirí an chontae faoi réir comhréireachta le aidhmeanna Phleain Forbartha an Chontae, le haird ar shuíomh na forbartha eacnamaíoch, cosaint conláistí radhairc agus radharcanna bainteach le limistéir cósta agus leis an limistéar muirí, atá lárnach don earnáil turasóireachta, cosaint ar an gconláiste, saol oibre agus cultúrtha agus leas na bpobal cósta, cosaint ar fheidhmeanna an chósta, gnáthóga agus speicis ann, comhréireacht leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe ar na limistéir sin.

Aidhm CZM04

Infheistíocht a lorg i bhforbairt inbhuanaithe infreastruchtúir (fisiceach agus sóisialta), rochtain (infreastruchtúr piara uasghrádaithe, áiseanna leandeála agus seirbhísí paisinéirí agus seirbhísí bháid fartha), nascacht réigiúnach (gréasáin iompair agus digiteach), fás fiontair agus tionscnaíochtaí seachadta le pobail áitiúla agus geallshealbhóirí eile chun pobail an chósta a neartú agus a fhás go hinbhuanaithe faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM05

Comhoibriú le Tionól Réigiúnach an Deiscirt, an Rannán Pleanála Spáis Muirí leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, údaráis áitiúla chósta tadhlaigh, pobail áitiúla agus geallshealbhóirí ábhartha chun Plean Bainistíochta Comhtháite ar Chrios an Chósta a ullmhú agus a chur i bhfeidhm do limistéir an chósta agus inbhir an chontae agus an réigiúin.

Aidhm CZM06

Oibriú i dteannta leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil agus ranna agus comhlachtaí ábhartha eile an rialtais chun an Creat Pleanála Muirí Náisiúnta a chur i bhfeidhm.

Aidhm CZM07

Athbhreithniú a thabhairt ar an bPlean Forbartha Chontae Loch Garman 2021-2027 i ndiaidh Creat Náisiúnta um Phleanáil Muirí a ghlacadh agus Acht Bainistíochta Forbartha agus Pleanála Muirí a achtú chun ailíniú agus comhleanúnachas a chinntiú idir úsáid talún agus pleanáil muirí.

Aidhm CZM08

Aon Acht Pleanála agus Forbartha Muirí a chur i bhfeidhm chomh fada agus a bhaineann sé le dualgais agus feidhmeanna an Údaráis Pleanála, go háirithe, measúnú ar na iarratais pleanála agus forfheidhmiú pleanála ar an limistéar neasfharraige ainmnithe le déanaí.

Aidhm CMZ09

Oibriú i dteannta leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Pobail Áitiúil maidir le ainmniúchán an limistéir neasfharraige con chontae agus chun a chinntiú go bhfuil forbairt sa todhchaí an limistéir seo i gcomhréir le aidhmeanna Pleain Forbartha an Chontae, faoi réir pleanála agus forbartha inbhuanaithe cúí, comhréireacht leis an Treoir Gnáthóga agus gach critéir ábhartha pleanála agus comhshaoil eile.

Aidhm CZM10

Aird a thabhairt ar aon Treoirlínte Chuid 28 eisithe ag an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil ag baint le pleanáil spáis muirí le linn pleanála, bainistíochta forbartha agus feidhmeanna forfheidhmithe a dhéanamh, leis an Údarás Pleanála.

Aidhm CZM11

Tacú le fás inbhuanaithe agus forbairt an limistéir muirí agus an gheilleagair muirí i gcomhréir le aidhmeanna na caibidle seo agus aidhmeanna ábhartha i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch, Caibidil 8 Iompair, Caibidil 9 Infreastruchtúr, Caibidil 11 Fuinneamh, Caibidil 13 Oidhreacht agus Imleabhar 10 Straitéis Fhuinnimh de réir tagartha orthu i dTábla 12-1 agus faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an cheantair.

Aidhm CZM12

Tacú le comhairleoireachtaí trasteorann agus comhoibríocht, ag iarradh tairiscintí a bhfuil tionchair trasteorann acu os cionn an limistéir muirí, ar an timpeallacht talún nó dlínsí idirnáisiúnta comharsanacha, chun fianaise a thaispeáint ar chomhairleoireacht leis na údaráis poiblí ábhartha, lena n-áirítear údaráis pleanála talún agus údaráis eile na tíre.

Aidhm CZM13

Tacú le tairiscintí a dhéanann optamú ar úsáid spáis muirí, lena n-áirítear trí bhreithniúchán ar dheiseanna i gcomhair ccómhaireachtála agus comhoibríochta le gníomhaíochtaí eile agus feabhas ar ghníomhaíochtaí nuair is cuí faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm CZM14

Tacú le forbairt ar chrios an chósta agus limistéar muirí a éascóidh aistriú chuig geilleagar íseal charbóin amhail glacadh agus stóráil carbóin agus forbairtí fhuinnimh inathnuaite, lena n-áirítear fuinneamh taoide agus na gaoithe faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus pleanáil agus forbairt chuí ar na réimsí sin.

Aidhm CZM15

Cuidiú chun stádas Cuain Tábhachta Náisiúnta Leibhéil 1 do Europort Ros Láir, agus forbairt chúí a sholáthar i gcomhair Europort Ros Láir agus cuanta eile sa tír chun fás éifeachtach agus forbairt inbhuanaithe an chontae a chinntiú agus don réigiún faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus forbartha inbhuanaithe pleanála cuí an limistéir.

Aidhm CZM16

Tacú le forbairt a thugann forála i gcomhair sábháilteachta san fharraige, sábháilteacht loingseoireachta agus cuardach muirí agus oibriúcháin tarrthála agus a chinntiú gur breithniúcháin tábhachtacha iad i measúnú na dtairiscintí forbartha, go háirithe, forbairt nó fairsingiú áiteanna an chuain, nó forbairt infreastruchtúir in nó in aice leis an limistéar muirí lena n-áirítear feirmeacha gaoithe easchósta agus infreastruchtúr shealadach nó bhuan daingean eile.

Aidhm CZM17

Oibriú leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil in ullmhúchán pleananna fo-réigiúnacha don limistéar muirí agus limistéar neasfharraige, rud a dhéanfaidh tionchair leasmhara na forbartha ar an limistéar muirí a uasmhéadú le linn Contae Loch Garman, a thírdhreach, muirdhreach, comhshaol, geilleagar agus daoine a chosaint.

Aidhm CZM18

Páirt a ghlacadh in ullmhúchán treoirlínte agus pleananna an earnála ag an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil.

Aidhm CZM19

Tacú le forbairt bhraisle le tacaíocht ó thaighde i Réigiún an Deiscirt chun tacú le forbairt ICT muirí agus biththeicneolaíochta faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus gach critéir pleanála agus comhshaoil normálta.

Aidhm CZM20

Tacú le cur i bhfeidhm na Straitéise Forbartha Áitiúla don Ghrúpa Gníomhaíochta i gcomhair

lascaigh an Oirdheiscirt 2016 faoi réir comhréireachta le gach Treoir an AE agus reachtaíocht náisiúnta agus pleanáil normálta agus critéir comhshaoil.

12.5 Bainistíocht ar Limistéar an Chósta agus Limistéar Muirí

Tá comhpháirteanna ann i gcrios an chósta agus an limistéar muirí agus is gá iad a chur san áireamh le gach forbairtí. Tá aidhmeanna a bhaineann leis na comhpháirteanna sin san áireamh ag deireadh na coda seo, agus beidh tairiscintí ar fhorbairt ag teastáil chun comhréireacht a léiriú leis na aidhmeanna sin, nuair is cuí.

12.5.1 Pobail an Chósta agus Buntáistí Sóisialta

Leanfaidh an Comhairle ag lorg infheistíochta in infreastruchtúr agus áiseanna a chuireann feabhas ar chaighdeán saoil ár bpobail an chósta, agus tacú le forbairt eacnamaíoch díreach agus indíreach agus deiseanna fostaíochta bainteach le limistéar an chósta agus muirí.

D'ainneoin sin, tuigeann an Comhairle gur chóir do na forbairtí sin buntáistí sóisialta a choinneáil, agus más féidir a fheabhsú, a mbaineann na pobail cósta sin tairbhe as. Áirítear leis na buntáistí sóisialta bainteach le saol sa chósta, ach gan a bheith teoranta dóibh, sláinte agus leas, taitneamh, féiniúlacht chultúrtha agus braistint áite. Is féidir go n-áirítear leis sin buntáistí díreacha amhail taitneamh a bhaint as radhairc na farraige agus tírdhreacha an chósta le linn gach séasúr agus sos in nó in aice le líne an chósta agus muirí, go dtí buntáistí indíreacha amhail fostaíocht i bpoist muirí amhail iascaireacht, uisceshaothrú agus turasóireacht. Ba chóir éifeachtaí ó fhorbairtí i limistéir an chósta agus muirí ar chaighdeán an aeir a chur san áireamh freisin, go háirithe, tairiscintí ar féidir leo eascrú i dtruailliú an aeir agus tionchair toraidh ar an gcaighdeán aeir do phobail an chósta.

Maidir leis sin, tá riachtanas ann ar mhaithe le forbairtí chun tionchair féideartha sóisialta a chur i gceist do phobail an chósta (dearfach agus diúltach, díreach agus indíreach, buan agus sealadach chomh maith leo sin ag eascrú ó thionchair carnacha).

12.5.2 Rochtain do Chách

Leanfaidh an Comhairle a chuid oibre chun feabhas a chur ar an rochtain do chách i limistéir an chósta agus muirí, lena n-áirítear rochtain a éascú ar thaitneamh as trána agus gníomhaíochtaí sosa. Iarrfaidh an Comhairle go mbeidh forbairtí nua sna limistéir sin inrochtana, ag cinntiú gur féidir le gach duine, cé is moite d’aois agus cumas, leas a bhaint as rochtain comhionann.

12.5.3 Gníomhaíocht ar son na hAeráide

Beidh éifeachtaí ag an athrú aeráide ar chríos an chósta agus limistéar muirí trí leibhéal méadaithe na farraige agus borraidh stoirme, rud a eascróidh i riosca níos mó ar thuile an chósta agus creimeadh an chósta. Maidir leis sin, ní mór gníomhaíocht ar son na haeráide, creimeadh an chósta (Cuid 12.5.4) agus tuile an chósta (Cuid 12.5.5) a chur san áireamh go cúramach i ngach tairiscintí forbartha.

12.5.4 Creimeadh an Chósta

Tá timpeall 125 km líne chladaigh ‘bhog’ ann (líne chladaigh leochaileach ar chreimeadh) ar feadh cósta an chontae. Is fadhbanna dháiríre iad creimeadh an chósta agus tuile an chósta don Chomhairle, go háirithe de réir is a méadaíonn minicíocht agus déine stoirmí agus eachtraí tuilte an chósta agus bagairtí gaolmhara ar an infreastruchtúr criticiúil agus poiblí.

Is é an OPW í an ghníomhaireacht Stáit freagrach as creimeadh an chósta agus bainistíocht ar rioscaí tuilte araon. In 2013, chríochnaigh an OPW Staidéar Straitéise um Chosaint Chósta na hÉireann. Tugann na staidéir sin measúnuithe straitéiseacha ar an méid creimthe ar an gcósta agus tuile an chósta ar feadh línte chladaigh an oirdheiscirt agus an deiscirt. Mheas na measúnuithe sin na línte creimthe do líne an chladaigh sna blianta 2030 agus 2050.

Aithníonn na léarscáileanna creimthe na limistéir a leanas mar leochaileach ar chreimeadh: Cill Phádraig, Ard Maighean, Glascharraig, Cillín Cúile go Baile na hEiscrí, Ros Láir, Teach Coimseáin go Cé Chill Mhóir, Coinicéar Bhaile Thaidhg go Baile Chuilinn agus Fiodh Ard. D’aithin an staidéar freisin rátaí íseal muiníne do mheastacháin creimthe in áiteanna ina bhfuil oibreacha cosanta an chósta i bhfeidhm. Áirítear leis na limistéir sin Baile na Cúirte,

Poll Seoin, Cathóir, Dubhabhainn agus Ros Láir. Is tábhachtach a lua nach bhfuiltear ag glacadh na tionchair ó athrú aeráide agus ardú gaolmhar ar leibhéal na farraige agus minicíocht ardaithe agus déine stoirmeacha an chósta san áireamh sna staidéir sin.

Tá Suirbhé Geolaíoch na hÉireann (GSI), tríd an dtionscadal CHERISH, ag tabhairt suirbhé ar chodanna línte chósta na hÉireann ag úsáid feithiclí aeir gan foireann (UAV). I Ros Láir, rinneadh suirbhé ar chodanna de na dumhcha gainnimh faoi chreimeadh in 2017 agus 2018. Bhí suas go dtí 4m ardaithe feicthe ann le beagnach 5,800 m³ ábhair creimthe de réir is a chúláíonn an líne chladaigh. Níl sé sin aonfhoirmeach, le creimeadh dírithe ar réigiúin scoite an líne cladaigh. Spéisiúil go leor, bhí timpeall 5,300m³ den dríodar carntha laistigh an limistéir faoi staidéar, rud a chiallaíonn go bhfuil creimeadh ag tarlú, níl cuid mhaith den ábhar sin ag bogadh ró-fhada. Ar iomlán, ní raibh ach 500 m³ den dríodar iompartha amach ón réigiún faoi staidéar, b'fhéidir díreach easchósta.

Tá an cineál seo sonraí riachtanach i gcomhair cinnteoireachta feasaigh sa réimse agus úsáidfear iad i gcomhar bainistíochta ar infreastruchtúr, úsáid agus pleanáil talún, agus oiriúnú is maolú athraithe aeráide sa todhchaí. Leanfaidh an Comhairle ag obair leis an GSI agus OPW chun a chinntiú go ndéantar bainistíocht chúramach ar na rioscaí a chuireann creimeadh an chósta, chun daoine, maoin agus gnáthóga an chósta a chosaint. Tá ról an-tábhachtach ag an gComhairle i mbainistíocht ar chreimeadh an chósta, lena n-áirítear cothabháil an chósta agus oibreacha éigeandála agus bainistíocht ar scéimeanna cosanta an chósta. Tá maoiniú áirithe ar fáil ag an OPW d'údaráis áitiúla chun obair chosanta an chósta a dhéanamh. D'ainneoin sin, i ngeall ar mhaoiniú teoranta, tá scéimeanna in áit tosaíochta bunaithe ar rioscaí ar shábháilteacht phoiblí agus infreastruchtúr poiblí.

Chuipe sin, thosaigh an Comhairle obair ar Straitéis Chósta an Chontae, a dhéanfaidh moltaí maidir le bainistíocht forbartha i limistéir leochaileacha agus cur chuige ar chosaint an chósta. Seans gur riachtanach Plean Forbartha an Chontae a athrú chun na moltaí sin a chur leis i ndiaidh glacadh leis an straitéis.

Déanfaidh an Comhairle breithniúchán cúramach ar chreimeadh an chósta, go háirithe áitribh agus infreastruchtúr criticiúil. Maidir leis sin, déanfaidh an Comhairle measúnú ar fhorbairt laistigh lonnaíochtaí le oibreacha cosanta an chósta i bhfeidhm nó ar siúil (Aidhm CZM33) ar bhealach difriúil ó fhorbairt laistigh lonnaíochtaí gan oibreacha cosanta an chósta agus áiteanna ina bhfuil bagairt ó chreimeadh an chósta (Aidhm CZM34). Ba chóir d'iaratasóirí idirbheartú leis an Údarás Pleanála roimh iarratas pleanála a sheoladh isteach chun cinneadh a dhéanamh maidir le cén aidhm a bheidh i réim. Ní mór tabhairt faoi deara gur líne chladaigh leochaileach ar chreimeadh í 'líne chladaigh bog'. Glacfaidh an Comhairle freisin toimhde in aghaidh forbairt a cheadú i lonnaíochtaí ar línte chladaigh boga/limistéir faoi riosca creimthe an chósta, áiteanna ina sínfeadh sé sin fad an líne chladaigh agus a dteastódh oibreacha cosanta an chósta dá bharr.

12.5.5 Tuile an Chósta

Tarlaíonn tuile taoide agus cósta nuair a théann leibhéal na farraige níos airde ná de ghnáth, bainteach le stoirmí don chuid is mó, agus eascraíonn sé in aibhneacha faoi thionchar na farraige nó an fharraige féin ag forsceitheadh isteach ar talamh. Faigheann an cineál seo tuilte tionchar ó thaoide arda, stoirmí spreagtha ag brú íseal san atmaisféar, méadaithe ag gaoithe arda agus gníomh na dtionnta. Le fad suntasach an chósta, tá go leor lonnaíochtaí leochaileacha ar thionchair tuilte taoide freisin, go leor acu i dteannta le tuile báistí. Méadóidh tionchair an athraithe aeráide an riosca a bhíonn ag tuile an chósta, agus creimeadh cosúil an chósta, ní mór na rioscaí sin a bhainistiú go cúramach.

Aithníonn staidéir an ICPSS guais agus riosca féideartha ó thuile an chósta ag leibhéal straitéiseach. Aithníonn an SFRA in Imleabhar 11 limistéir ar feadh an chósta ar riosca ó thuile an chósta, agus achoimríonn sé na breithniúcháin is gá a dhéanamh maidir le athrú aeráide agus arduithe measta ar leibhéal na farraige.

Leanfaidh an Comhairle ag obair leis an OPW agus gníomhaireachtaí agus ranna thábhachtacha eile le haghaidh creimthe an chósta agus tuile an chósta lena n-áirítear Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra, an Roinn Ealaíne, Oidhreachta, Réigiúnach, Tuaithe agus Cúrsaí Gaeltachta agus an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil.

12.5.6 Seirbhísí Éiceachórais

Imríonn gnéithe nádúrtha, gnáthóga agus speicis amhail bogaigh agus dumhcha, fásra srl ról tábhachtach i smachtú ar thuile agus cosc ar chreimeadh. Is pasáistí agus céimeanna tábhachtacha iad na gnéithe sin chun bithéagsúlacht a scaipeadh agus tá oibleagáid againn iad a chosaint faoi réir Airteagail 10 na Treorach Gnáthóga. Tá éagsúlacht bhitheolaíoch ár gcósta casta agus is cuid luachmhar den oidhreacht nádúrtha í.

Is féidir leis na gnéithe, gnáthóga agus speicis a bheith so-mhillte agus leochaileach ar dhamáiste daonna, le forbairt agus gníomhaíocht araon, agus damáiste ó chreimeadh agus tuile nádúrtha. Cinnteoidh an Comhairle go bhfuil na gnéithe sin cosanta ag na seirbhísí a sholáthraíonn siad agus acu féin araon. Is tábhachtach freisin a chinntiú nach n-imríonn speicis neamh-dhúchasacha agus ionracha tugtha anseo le gníomhaíochtaí daonna droch-thionchar ar éiceachórais i gceantair an chósta agus limistéir muirí.

Cé gur tábhachtach rochtain poiblí a sholáthar ar thránna, is féidir le pointí iolracha rochtana eascrú i dtionchair éiceolaíocha diúltacha, ag spreagadh bristí i ndumhcha/talaimh féaraigh agus bac a chur ar phasáistí Airteagail 10. Cuirfidh an Comhairle teorainn ar líon na rochtana ó fhorbairtí go tránna agus glacfaidh sé le pointí rochtana nuair a thugann siad rochtain freisin, is é sin, nuair a rachaidh an t-iarratasóir isteach i gcomhaontú chun rochtain poiblí a thabhairt freisin ón rochtain céanna. D'fhéadfaí é sin a bhaint amach ag scaradh rochtana ón ngairdín príobháideach ag imeall an tsuímh.

Is tábhachtach freisin cosaint a thabhairt ar speicis soghluaiste amhail éisc, éin, mamaigh muirí agus turtair ó shuaitheadh, a tharlaíonn nuair a chaitheann speicis am nó fuinneamh breise chun gníomhaíocht nó toradh daonna a sheachaint. Ní mór é sin a thabhairt san áireamh i gcomhair forbairtí i limistéar an chósta agus limistéar muirí araon. Is féidir a chur san áireamh le foinsí suaite báid, struchtúir easchósta, soilsiú ar struchtúir easchósta agus torann faoin uisce.

Beidh limistéir cosanta muirí cosanta freisin ag an gComhairle, a chinnteoidh, trí chomhréireacht leis an Treoir Gnáthóga, cosaint SAC agus SPA i limistéir an chósta agus

limistéar muirí. Is tábhachtach freisin a chinntiú go bhfuil iomláine urláir na farraige agus gnáthóga na farraige domhain cosanta agus nach dtagann éifeachtaí díobhálacha orthu ag forbairtí nó gníomhaíocht nó carnadh bruscair muirí sa limistéar muirí.

12.5.7 Oidhreacht Thógtha agus Chultúrtha

Is cuid thábhachtach dár n-oidhreacht thógtha iad ár limistéir cósta agus gnéithe muirí lena n-áirítear cuanta, calafoirt agus clinsí, agus cuidíonn siad oidhreacht chultúrtha na limistéir sin a shonrú. Leanfaidh an Comhairle ag cosaint na sócmhainní oidhreachta sin ar feadh an chósta agus faoin fharraige chun an oidhreacht sin a chosaint i ngeall ar a luach intreach, buntáistí sóisialta agus seirbhísí do ghníomhaíochtaí eile, m.s turasóireacht. Breathnófar ar Chaibidil 13 Oidhreacht, ina bhfuil cuid maidir le oidhreacht faoin uisce, le linn measúnaithe ar thairiscintí forbartha i gcrios an chósta agus limistéar muirí.

12.5.8 Muirdhreach agus Tírdhreach

Tá go leor limistéir i líne ár gcósta éagsúla i ngeall ar a n-áilleacht nádúrtha agus raon éagsúl gníomhaíochtaí. Ní mór don Chomhairle smaoineamh ar na tionchair féideartha ar mhuidhreach agus tírdhreach chun a chinntiú go dtugtar cosaint do na radharcanna cáiliúla agus carachtar araon agus freisin chun cuidiú sa phróiseas ceadaithe forbartha nuair a bhíonn sé oiriúnach, m.s teastaíonn breithniúchán cúramach ar éifeachtaí na forbartha amhail tionscadail gaoithe agus taoide, forbairt chuain, cosaintí an chósta, clinsí agus píblínte sreinge ar mhuidhreach limistéir agus tírdhreacha éigin.

12.5.9 Cáilíocht Uisce

Is gné an-tábhachtach í dea-cháilíocht uisce ag limistéir an chósta agus sa limistéar muirí, go háirithe do na pobail áiriúla, chun tacú le gnáthóga agus éiceachórais agus ar mhaithe le forbairt eacnamaíoch. Tá gnáthóga ann freisin ar féidir leo ról a imirt i mbainistíocht cháilíochta uisce. Is iad príomh-bhagairtí ar cháilíocht uisce sna limistéir sin ná eotrófú agus éillitheoirí spreagtha ag go leor gníomhaíochtaí lena n-áirítear talmhaíocht, loingseoireacht, gléasraí cóireála fuíolluisce agus uiscí tionsclaíocha). Cinnteoidh an Comhairle nach n-eascróidh tairiscintí ar fhorbairt i dtionchair díobhálacha ar an gcáilíocht uisce, agus nuair is féidir cuideoidh sé ar son feabhsaithe, chun cuspóirí na Treorach Chreat Uisce agus Phlean

Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021 a bhaint amach, mar aon le Treoracha eile lena n-áirítear Uisce Folctha, Uiscí Sliogéisc agus an Clár Laghdaithe Truailithe agus Treoir Chreat Straitéis Muirí gaolmhara. Déantar tuilleadh plé air sin i gCaibidil 10 Bainistíocht Chomhshaoil

Aidhmeanna Ghinearálta Bainistíochta ar Limistéar an Chósta agus Limistéar Muirí

(Beidh na aidhmeanna sin curtha i bhfeidhm, nuair is ábhartha, ar gach forbairtí mholta i limistéar an chósta, laistigh agus lasmuigh na lonnaithe reatha agus sa limistéar muirí nuair/áiteanna is cuí).

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm CZM21

Tacú le tairiscintí i gcomhair forbairtí nó gníomhaíochtaí nua i limistéir an chósta agus muirí a fheabhsaíonn nó a chuireann buntáistí sóisialta chun cinn i gcomhair na pobail áitiúla, agus nuair is gá, iarrfar ar iarratasóir a chruthú go mbeidh cosc ar dhroch-thionchair ar na pobail áitiúla, nó go mbeidh siad maolaithe nó íoslaghdaithe.

Aidhm CZM22

Iarradh go mbeidh forbairtí le n-úsáid ag an bpobal inrochtana go domhanda chun a chinntiú go mbaineann gach duine leas as rochtain comhionann d'ainneoin a n-aoise nó cumais.

Aidhm CZM23

Líon teoranta pointí rochtana a chur san áireamh ó fhorbairtí ar thrá. Cuirfidh an Comhairle rochtain san áireamh, áiteanna a aontaíonn an t-iarratasóir chun dul isteach sa chomhaontú chun rochtain poiblí a sholáthar ar an trá ón rochtain molta agus faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM24

Dul i ngleic, mar chuid de Straitéis Oiriúnaithe d'Athrú Aeráide Chontae Loch Garman 2019-2024, agus Straitéis Chósta Chontae Loch Garman le teacht sa todhchaí, éifeachtaí ó

athruithe ar leibhéal na farraige agus tuile an chósta agus creimeadh i gcrios an chósta agus limistéar muirí agus tacú le cur i bhfeidhm freagraí oiriúnaithe i limistéir leochaileacha faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

Aidhm CZM25

Aird a thabhairt ar thionchair féideartha an athraithe aeráide i bpleananna úsáide talún sa todhchaí agus measúnú ar iarratais pleanála i gcrios an chósta agus limistéar muirí.

Aidhm CZM26

Oibriú leis an OPW chun straitéisí chuí a fhorbairt i gcomhair bainistíochta ar chreimeadh an chósta aitheanta agus riosca tuile is gach riosca a ghabhann leis.

Aidhm CZM27

Aird a thabhairt ar thorthaí agus moltaí Staidéir Straitéise Chosanta Chósta na hÉireann agus aon nuashonrú sa todhchaí ar na staidéir sin le linn ullmhúchán pleananna an limistéir áitiúil, measúnú ar fheidhmeanna pleanála agus forbairtí an údaráis áitiúil a dhéanamh.

Aidhm CZM28

Aird a thabhairt ar gach acmhainní agus staidéir léarscáilithe ar fáil a bhaineann le creimeadh an chósta agus tuile ar feadh líne chladaigh an chontae in ullmhúchán pleananna an limistéir áitiúil, measúnú ar fheidhmeanna pleanála agus oibreacha an údaráis áitiúla féin a dhéanamh. Áirítear leis na acmhainní agus staidéir léarscáilithe sin iad a bhaineann le Sochaí Geolaíoch na hÉireann, iad a bhfuil tagairt orthu i Straitéis Chósta an Chontae agus léarscáileanna chrios tuile a dhéanann cuid de Mheasúnú ar Riosca Tuile Straitéisigh le Plean Forbartha an Chontae.

Aidhm CZM29

Breithniúchán cúramach a dhéanamh ar thairiscintí forbartha i réimsí aitheanta ar riosca creimthe an chósta, lena n-áirítear ach gan a bheith teoranta do Chill Phádraig, Glascharraig, Cillín Cúile go Baile na hEiscrí, Ros Láir, Teach Coimseáin go Cé Chill Mhóir, Coinicéar Bhaile

Thaidhg go Baile Chuilinn agus Fiodh Ard, agus limistéir ina bhfuil oibreacha cosanta an chósta i bhfeidhm ach an ráta muiníne íseal lena n-áirítear ach gan a bheith teoranta do Bhaile na Cúirte, Cathóir, An Abhainn Dubh agus Ros Láir.

Aidhm CZM30

Oibreacha cosanta an chósta an údaráis áitiúla, le haird ar an gcomhshaol, a dhéanamh nuair is gá agus faoi réir oibreacha a bheith deartha mar is cuí agus nuair a chruthaítear nach gcuirfeadh na oibreacha fadhbanna reatha i méid ag baint le creimeadh an chósta nó ag eascrú i bpatrúin athraithe creimthe, carntha nó tuile áiteanna eile ar feadh an chósta chun díobháil maoine eile, gnáthóga tábhachtacha, gnéithe an chósta nó suíomhanna ainmnithe.

Aidhm CZM31

Pleananna bainistíochta a ullmhú do bhainistíocht chreimthe an chósta agus tacú le forbairt oibreacha cosanta an chósta nó bainistíochta do na suíomhanna a leanas faoi réir comhréireachta leis na Gnáthóga agus Treoir SEA/EIA agus faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil:

- Plean Bainistíochta ar Chreimeadh an Chósta agus ar Rioscaí Tuilte Ros Láir.
- Staidéar Indéantachta Muiríní agus Cothaithe Trá Thuaidh Bhaile na Cúirte.
- Plean Bainistíochta ar Chreimeadh an Chósta na Gráinsí, Fethard-on-Sea.
- Plean Bainistíochta ar Chreimeadh an Chósta agus ar Rioscaí Tuilte Bhaile Bhastaird / Bhaile Uí Áille don limistéar idir Cé Chill Mhóir agus an Chairn.

Aidhm CZM32

Tairiscintí a chur san áireamh i gcomhair oibreacha sa chósta a thugann aird ar an gcomhshaol i gcúinsí teoranta, lena n-áirítear ach gan a bheith teoranta do chosaint áit cónaithe áitrithe go buan/áitreabh ináitrithe agus infreastruchtúr criticiúil amhail bóithre rochtana. Nuair a mholtar oibreacha chosanta sna cúinsí sin, beidh an dualgas ar an iarratasóir fianaise a sholáthar (lena n-áirítear múnú cuí a chorpraíonn athrú aeráide) chun a léiriú nach mbeidh an fhorbairt ar riosca thar a saolré. Tabharfaidh an tÚdarás Pleanála aird ar threochtaí le déanaí agus stairiúla agus eachtraí chun na iarratais sin a mheasúnú. Beidh an dualgas ar an iarratasóir chun a chinntiú nach mbeadh droch-thionchar ag na

oibreacha molta sin ar an gcreimeadh le maoin in aice láimhe. Is gá rochtain do choisithe do dhaoine ar an trá a choinneáil agus más gá, rochtain do dhaoine faoi mhíchumas.

Aidhm CZM33 (forbairtí nua laistigh lonnaíochtaí a bhfuil oibreacha chosanta an chósta acu)

Laistigh lonnaíochtaí an chósta lonnaithe ar líne chladaigh bog nó áit ina bhfuil limistéar aitheanta ar riosca creimthe an chósta, tabharfaidh an Comhairle aird ar fhorbairt fhoirgnimh nó úsáidí (lena n-áirítear carbháin nó áitribh sealadacha), áit ina bhfuil oibreacha chosanta reatha an chósta i bhfeidhm nó ina bhfuil na oibreacha sin ar siúil. Ionas go mbeidh an fhorbairt curtha san áireamh:

- (a) Ba chóir don fhorbairt gan dul thar fad an líne chladaigh a dteastaíonn oibreacha breise uaidh um chosaint an chósta.
- (b) Ní mór don iarratasóir bunú go hoibiachtúil bunaithe ar an bhfaisnéis eolaíoch ar fáil le linn an iarratais pleanála gur íseal an dóchúlacht chreimthe ag an áit, ag glacadh san áireamh, inter alia, éifeachtacht oibreacha chosanta reatha an chósta agus aon tionchair féideartha na forbartha mholta ar chreimeadh nó carnadh.
- (c) Beidh an dualgas ar an iarratasóir fianaise a sholáthar (lena n-áirítear múnú cuí a chorpraíonn athrú aeráide) chun a léiriú nach mbeidh an fhorbairt ar riosca thar a saolré. Tabharfaidh an tÚdarás Pleanála aird ar threochtaí le déanaí agus stairiúla agus eachtraí chun na iarratais sin a mheasúnú.
- (d) Ní mór don iarratasóir freisin a chruthú nach gcuirfidh an fhorbairt mholta bagairt shuntasach nó féideartha roimh ghnáthóga nó gnéithe an chósta, agus go bhfuil sí i gcomhréir leis an Treoir Gnáthóga.
- (e) Ní bhainfidh an aidhm sin le síneadh beag ar fhoirgneamh reatha.

Aidhm CZM34 (forbairtí nua laistigh lonnaíochtaí nach bhfuil oibreacha chosanta an chósta acu)

Laistigh lonnaíochtaí bunaithe an chósta ar líne chladaigh agus áit ina bhfuil riosca creimthe an chósta aitheanta, gan oibreacha cosanta an chósta i bhfeidhm agus gan obair dá leithéid sin a bheith ar bun nó beartaithe ag an gComhairle, ní hamháin go dtabharfaidh an

Comhairle aird ar fhorbairt ar shuíomhanna inlíonta ina bhfuil an fhorbairt **ar a laghad 100m** ó líne chladaigh bog. Sna cúinsí sin, baineann a leanas:

- (a) Ba chóir don fhorbairt gan dul thar fad an líne chladaigh ar féidir go dteastaíonn cosaint an chósta orthu sa todhchaí.
- (b) Ní mór don iarratasóir bunú go hoibiachtúil bunaithe ar an bhfaisnéis eolaíoch ar fáil le linn an iarratais pleanála gur íseal an dóchúlacht chreimthe ag an áit, ag glacadh san áireamh, inter alia, aon tionchair féideartha na forbartha mholta ar chreimeadh nó carnadh.
- (c) Beidh an dualgas ar an iarratasóir fianaise a sholáthar (lena n-áirítear múnú cuí a chorpraíonn athrú aeráide) chun a léiriú nach mbeidh an fhorbairt ar riosca thar a saolré. Tabharfaidh an tÚdarás Pleanála aird ar threochtaí le déanaí agus stairiúla agus eachtraí chun na iarratais sin a mheasúnú.
- (d) Ní mór don iarratasóir freisin a chruthú nach gcuirfidh an fhorbairt mholta bagairt shuntasach nó féideartha roimh ghnáthóga nó gnéithe an chósta, agus go bhfuil sí i gcomhréir leis an Treoir Gnáthóga.

Aidhm CZM35 (forbairt nua lasmuigh lonnaíochtaí)

Áit ina bhfuil prionsabal forbartha lasmuigh lonnaíochta reatha i gcrios an chósta inghlactha agus comhlíonann sé le aidhmeanna suímh an CDP, ní thabharfaidh an Comhairle aird ach ar fhorbairt foirgnimh agus úsáidí (lena n-áirítear carbháin agus áitribh sealadacha) ina bhfuil an fhorbairt **ar a laghad 250m** (nó fad níos mó de réir sonraithe ag an Údarás Pleanála) ó líne chladaigh bog nó limistéar aitheanta ar riosca creimthe an chósta. Ionas go mbeidh an fhorbairt curtha san áireamh:

- (a) Ní mór don iarratasóir bunú go hoibiachtúil bunaithe ar an bhfaisnéis eolaíoch ar fáil le linn an iarratais pleanála gur íseal an dóchúlacht chreimthe ag an áit, ag glacadh san áireamh, inter alia, éifeachtacht aon oibreacha chosanta reatha an chósta agus aon tionchair na forbartha mholta ar chreimeadh nó carnadh.
- (b) Beidh an dualgas ar an iarratasóir fianaise a sholáthar (lena n-áirítear múnú cuí a chorpraíonn athrú aeráide) chun a léiriú nach mbeidh an fhorbairt ar riosca thar a saolré. Tabharfaidh an tÚdarás Pleanála aird ar threochtaí le déanaí agus stairiúla agus eachtraí chun na iarratais sin a mheasúnú.

- (c) Ní mór a chruthú nach gcuirfidh an fhorbairt bagairt suntasach nó féideartha ar ghnáthóga nó gnéithe an chósta.
- (d) Ní cheadóidh an t-iarratas sin forbairt, áit nach féidir leis an bhforbairt sin a bheith cosanta mar is cuí thar saolré na forbartha gan an riachtanas chun oibreacha cosanta nua nó breise a thógáil.
- (e) Ní bhainfidh an aidhm sin le síneadh beag ar fhoirgneamh reatha.

Aidhm CZM36

Cosc a chur ar fhorbairt laistigh limistéir leochaileacha ar thuile an chósta nach bhfuil i gcomhréir leis na Treoirlínte Bhainistíochta ar Rioscaí Tuilte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil agus Oifig Oibreacha Poiblí, 2009), Caibidil 9 Infreastruchtúr agus Imleabhar 11 Measúnú Straitéiseach ar Rioscaí Tuilte.

Aidhm CZM37

Srianadh a chur ar bhaint ábhair an trá, gainnimh agus gairbhéil.

Aidhm CZM38

Clár monatóireachta an chósta a bhunú chun faisnéis a sholáthar ar chreimeadh an chósta ar bhonn leanúnach.

Aidhm CZM39

Cáilíocht an chomhshaoil a chosaint lenár limistéir cósta agus muirí, ag cinntiú nach gcuireann forbairtí nua isteach ar an gcáilíocht uisce, agus ag cinntiú go mbíonn foinsí cóireála fuíolluisce agus neamh-phointe lonnaithe mar is cuí.

Aidhm CZM40

Cur chuige éiceachórais a chur i bhfeidhm ar phleanáil ar limistéir an chósta agus muirí chun cosaint a chinntiú do ghnáthóga bithéagsúlachta, limistéir cosanta muirí agus cosaint speicis, agus cinntiú nach spreagann forbairt nó gníomhaíocht ar limistéar an chósta nó limistéar muirí díláithriú nó suaitheadh speicis nó nach n-imríonn sé tionchar ar ghnáthóga an chósta,

speicis agus gnéithe amhail bogaigh agus dumphcha fásmhara a imríonn ról tábhachtach i bhfaoiseamh ar thuile, cosaint ó chreimeadh an chósta agus atá tábhachtach leo féin.

Aidhm CZM41

Cosaint a thabhairt do shócmhainní oidhreachta ar chrios an chósta agus limistéar muirí lena n-áirítear oidhrecht faoin uisce i gcomhréir le Caibidil 13 Oidhrecht agus Imleabhar 5 Taifead ar Struchtúir Chosanta agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

Aidhm CZM42

Toimhde a ghlacadh in aghaidh forbartha ar féidir leo droch-thionchair a imirt ar an muirdhreach agus tírdhreach limistéir an chósta.

Aidhm CZM43

Cáilíocht uisce a chosaint i limistéir ár gcósta agus limistéir muirí agus cinntiú nach n-eascróidh tairiscintí ar fhorbairt i dtionchair díobhálacha ar cháilíocht uisce agus chun cloí le aidhmeanna Treorach Chreat Uisce an AE (2000/60/EC) agus bainteach le Plean Bainistíochta d'Abhantrach 2018-2021, Treoir Uiscí Sliogéisc an AE (2006/113/EC) agus bainteach leis an gClár Laghdaithe Truailithe, Treoir Chreat Straitéiseach Muirí agus Treoir Gnáthóga.

12.6 Úsáid Talún Sonrach/Forbairtí Thaobh an Talaimh i gCrios an Chósta

De réir achoimrithe roimhe, i limistéir ár gcósta is féidir teacht ar éagsúlacht úsáidí talún a théann ó thithíocht, eacnamaíoch go turasóireachta agus sosa. Ní chlúdaíonn an chuid seo gach catagóirí úsáide talún agus dá réir, ní mór breathnú ar gach caibidil eile chun na aidhmeanna infheidhmithe a fháil amach, go háirithe, Caibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe do thithíocht aonuaire tuaithe agus tithe saoire, Caibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch, Caibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 8 Iompar agus Caibidil 9 Infreastruchtúr, Caibidil 10 Bainistíocht Chomhshaoil agus Caibidil 11 Fuinneamh.

12.6.1 Forbairtí ar thaobh an Talaimh chun Forbairt a Éascú sa Limistéar Muirí

Tá go leor idirghníomhuithe agus comhspleáchais idir fhorbairt an limistéir mhuirí agus taobh an talaimh. Is féidir le infreastruchtúr bunaithe ar thalamh a bheith criticiúil chun buntáistí eacnamaíocha agus sóisialta le gníomhaíochtaí mhuirí a réadú. Áirítear leis an gcineál seo infreastruchtúir seo ach gan a bheith teoranta dó, struchtúir fhisiceacha nó áiseanna chun clinsí, stóras agus próiseáil éisc nó lastais, aistriú paisinéirí nó tarchur áirgiúlachta, fánáin agus áiseanna deisithe báid. Maidir leis sin, tacóidh an Comhairle le forbairt chuí ar infreastruchtúr agus áiseanna thaobh an talaimh. Tá a thuilleadh plé air sin i gCuid 12.6.2 go Cuid 12.6.9).

Aidhm CZM44

Tacú le forbairt ar infreastruchtúr chuí bunaithe ar thalamh a éascaíonn gníomhaíocht mhuirí (agus a mhalairt), agus a thacaíonn le tairiscintí ar infreastruchtúr chuí chun éagsúlú nó athshlánú a éascú ar thionscail muirí faoi réir comhréireachta le aidhm Phleain Forbartha an Chontae, cosaint ar chonláiste radharcach bainteach le limistéir an chósta agus limistéar muirí, atá riachtanach don earnáil turasóireachta, cosaint ar chonláiste, saol oibre agus féiniúlacht chultúrtha le pobail an chósta, cosaint ar ghnéithe an chósta, gnáthóga agus speicis agus comhréireacht le Treoir Gnáthóga, pleanáil normálta agus critéir chomhshaoil agus pleanáil chuí agus forbairt inbhuanaithe.

12.6.2 Iascaigh agus Uiscshaothrú

Is cuid lárnach de gheilleagar ár gcósta iad na earnálacha sin lenár ngeilleagar cósta agus a bheith i suíomhanna éagsúla le earnálacha muirí eile amhail cuanta, sos muirí agus turasóireacht. De réir achoimrithe i gCuid 6 Forbairt Eacnamaíoch, tacaíonn an Comhairle le forbairt iascaigh inbhuanaithe agus earnálacha uiscshaothraithe, tiomanta ag fórsaí oilte agus ag cur tionscail inbhuanaithe chun cinn a chosnaíonn agus a fheabhsaíonn fabraic sóisialta le pobail ár gcósta, atá ag brath ar na earnálacha sin. Leanfaidh an Comhairle ag tacú le forbairt áiseanna cuí ar thaobh an talaimh agus forbairtí eile a chuireann deiseanna breisluacha ar fáil do na earnálacha sin.

Aidhm CZM45

Tacú le forbairt iascaigh bríomhara agus earnálacha uiscshaothraithe a dhéanann bia ardchaighdeán, a thugann cosaint agus feabhas do ghréasáin sóisialta agus eacnamaíoch le pobail tuaithe an chósta agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht ar feadh líne ár gcósta, agus chun tacú le forbairt infreastruchtúir gaolmhar ar thaobh an talaimh faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

12.6.3 Forbairtí Fuinnimh sa Limistéar Muirí

I gcomhair forbairtí fhuinnimh sa limistéar muirí, beidh infreastruchtúr ar thaobh an talaimh ag teastáil, m.s idirnascoirí, píblínite agus sreanga.

12.6.3.1 Gabháil agus Stóráil Carbóin

Tá acmhainn ag Stóráil Gabhála Carbóin (CCS) cuidiú le hÉirinn chun cloí lena targaidí laghdaithe astuithe, le tacaíocht d'aistriú chuig giniúint leictreachais agus gníomhaíocht thionsclaíoch íseal charbóin. Baineann sé la gabháil CO₂ ag an bhfoinse le giniúint leictreachais nó gníomhaíocht thionsclaíoch. Ansin aistrítear é sin ag píblíne chuig foirmíocht geolaíoch amhail gás laghdaithe nó olacheantar don stóras, nó go hailtéarnach ag bád chuig suíomh stórála iargúlta. Bíonn an CO₂ insteallta ansin isteach sa taiscumar geolaíoch i gcomhair stórais bhuain.

Aidhm CZM46

Tacú le infreastruchtúr reatha agus foráil infreastruchtúir ar thaobh an talaimh nua amhail píblínite chun forbairt a éascú do stóras gabhála carbóin faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus cinntiú go bhfuil gach ceisteanna sábháilteachta, sláinte agus comhshaoil a bhaineann le imlonnú an stórais sin curtha san áireamh agus inghlactha.

12.6.3.2 Tarchur Fuinnimh

Aithníonn an Comhairle go dtabharfaidh tógáil infreastruchtúir idirnasctha a nascann Éire le margaí níos mó trasteorann slándáil soláthair, arbh é sin comhpháirt criticiúil a thacaíonn le forbairt eacnamaíoch. Méadóidh sé sin iomaíochas freisin, ag tabhairt buntáistí díreacha trí chostais fuinnimh níos ísle. Beidh leibhéal méadaithe stórais agus idirnasctha criticiúil freisin

chun ardleibhéal giniúna inathnuaite a ionsú isteach sa chóras, ós rud é go mbeidh cúltacú de dhíth ón inathnuaite, soláthraithe ag gléasra freagra gasta, stóráil nó idirnascadh.

Aidhm CZM47

Tacú le tairiscintí tarchuir leictreachais agus gáis a choinníonn nó a chuireann feabhas ar slándáil agus éagsúlacht soláthair fuinnimh na hÉireann, lena n-áirítear idirnascóirí, ag cinntiú freisin go bhfaigheann an fhorbairt faisnéis de réir breithniúchán spáis a theastaíonn i gcomhair gníomhaíochtaí eile le tábhacht náisiúnta a bhfuil cur síos orthu sa Chreat Pleanála Muirí Náisiúnta agus faoi réir CZM44 ag cloí le gach riachtanais sábháilteachta, sláinte agus comhshaoil.

Aidhm CZM48

Tacú le forbairt infreastruchtúir an chósta bunaithe ar talamh atá criticiúil do agus a thacaíonn le tarchur fuinnimh faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus chun a chinntiú nach n-imríonn tairiscintí forbartha droch-éifeacht ar thairiscintí tarchurtha i suíomhanna coinneáilte faoi réir ceada, nó atá mar shuibhacht le próiseas ceada nó comhthola leanúnach i gcomhair tairiscintí tarchurtha fuinnimh.

12.6.3.3 Fuinneamh Inathnuaite Easchósta

Tá ról tábhachtach ag fuinneamh inathnuaite easchósta le himirt i dtrasfhoirmiú chuig córas glan, íseal charbóin. Íoslaghdaíonn sé freisin an méid fuinnimh le giniúint ar an talamh. Tá plé níos mionsonraithe air sin in Imleabhar 10 Straitéis Fuinnimh. Tacóidh an Comhairle leis an bhforbairt sin, agus le forbairt infreastruchtúir bunaithe ar thalamh, a theastaíonn chun na forbairtí sin a choinneáil.

Tugtar faoi deara freisin go gcuireann an earnáil seo deiseanna suntasacha ar fáil do Europort Ros Láir. Beidh ról criticiúil aige sin ó thaobh forbairt giniúna inathnuaite easchósta agus infreastruchtúir greille araon a éascú, faoi réir infheistíochta chun monarchan, trealamh agus sreangú a láimhseáil, mar aon leis an loingseoireacht ghaolmhar le linn tógála, oibríochta agus cothabhála na dtionscadal sa todhchaí.

Aidhm CZM49

Tacú, i gcomhthéacs Phleain Forbartha Fuinnimh Inathnuaite Easchósta (OREDPA) agus a chomharbaí, le forbairt acmhainne fuinnimh inathnuaite easchósta na hÉireann, lena n-áirítear feabhsúcháin nascachta an ghreille inmheánaigh faoi réir comhréireachta le aidhmeanna Phleain Forbartha an Chontae, agus cosaint ar chonláiste radhairc agus radharcanna an chósta bainteach le limistéir an chósta agus limistéar muirí atá rí-thábhachtach don earnáil turasóireachta, cosaint ar chonláiste, saol oibre agus leas cultúrtha le pobail an chósta, cosaint ar ghnéithe an chósta, gnáthóga agus speicis agus comhréireacht leis an Treoir Gnáthóga agus critéir pleanála agus comhshaoil normálta agus pleanáil cuí is forbairt inbhuanaithe.

12.6.4 Calafóirt, Cuanta agus Loingeas

Tá infreastruchtúr ar thaobh an talaimh criticiúil ar mhaithe le feidhmíocht na n-oibriúchán sin agus uasmhéadú ar acmhainn eacnamaíoch agus buntáistí sóisialta do na pobail áitiúla. Leanfaidh an Comhairle ag tacú le infreastruchtúr díreach agus indíreach, agus ag an am céanna ag cosaint cuanta agus calafóirt ó fhorbairt mhíchuí ar féidir leis a gcuid gníomhaíochta agus fairsingthe a bhacadh sa todhchaí. Pléitear forbairt ár gcuanta agus calafóirt níos mionsonraithe i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch agus Caibidil 8 Iompar.

Aidhm CZM50

Rochtain a chosaint ar Europort Ros Láir, cuanta agus cainéil loingis i gcrios an chósta agus limistéar muirí, agus cosaint dár gcuanta agus calafóirt ó fhorbairt mhíchuí a chuirfeadh bac ar ghníomhaíochtaí reatha nó tuilleadh fairsingthe an chuain agus calafóirt.

Aidhm CZM51

Tacú le forbairt infreastruchtúir ar thaobh an talaimh bainteach le cuan, calafóirt agus gníomhaíochtaí loingis agus tacú le comh-lonnú le infreastruchtúr eile amhail iascaigh, uisceshaothrú agus turasóireacht faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

12.6.5 Cosaint agus Slándáil

Áirítear le ról leis an Eagraíocht Chosanta sa limistéar muirí slándáil muirí amhail seirbhísí chosanta iascaigh agus oibriúchán Ionaid Monatóireachta Iascaigh an Stáit.

I ndéanamh a ndualgais, d'fhéadfadh an tSeirbhís Chabhlaigh agus an tAerchór rochtain gan bhaic a iarradh mar aon leis an gcumas chun imlonnú ar feadh limistéir muirí na hÉireann ag aon am. D'fhéadfadh siad freisin úsáid eisiach a iarradh do limistéir áirithe na farraige ag amanna áirithe. Seans go mbeidh gníomhaíochtaí oibriúcháin, cleachta agus oiliúna, patrólú tréimhsiúil, iompar do threalamh agus pearsanra isteach agus amach ón tír, agus cumarsáidí lena n-áirítear le radar san áireamh le gníomhaíochtaí sa limistéar muirí⁴. Maidir leis sin, ní mór do thairiscintí riachtanais oibriúcháin Óglaigh na hÉireann a chur san áireamh lena dtasc bainteach le slándáil agus neamh-slándáil, agus ba chóir dul i gcomhairle leis an Eagraíocht Chosanta chun a chinntiú nach n-eascróidh tairiscint in éifeachtaí díobhálacha ar fheidhmíocht na dtasc sin.

Aidhm CZM52

Tacú le obair na hEagraíochta Cosanta agus cinntiú nach n-eascróidh na tairiscintí forbartha ábhartha san áireamh ag an Údarás Pleanála in éifeachtaí díobhálacha do-ghlactha le feidhmíocht Óglaigh na hÉireann ar a dtasc slándála agus neamh-slándála.

12.6.6 Teileachumarsáidí

Leanfaidh an Comhairle ag tacú le tairiscintí a chinnteoidh nascacht theileachumarsáide idirnáisiúnta reatha agus don todhchaí, rud atá tábhachtach go criticiúil chun tacú le riachtanais na sochaí agus fiontair ar fud na tíre. Seans go dteastóidh infreastruchtúr ar thaobh an talaimh amhail sreanga agus píblínite uaidh sin, agus tacóidh an Comhairle le tairiscintí dá leithéid ina dtugtar fianaise ar chur chuige forbartha agus gníomhaíocht a dhéanann riachtanais sreanga agus píblínite a chomhtháthú. (Féach Caibidil 9 Infreastruchtúr).

---

⁴Creat Náisiúnta um Phleanáil Muirí, leathanach 96

Aidhm CZM53

Tacú le tairiscintí a chinnteoidh nascacht theileachumarsáide idirnáisiúnta reatha agus don todhchaí, rud atá criticiúil chun tacú le riachtanais an todhchaí leis an sochaí agus fiontar agus tacú le forbairt infreastruchtúir ar thaobh an talaimh gaolmhar nuair a thugtar fianaise ar chur chuige forbartha agus gníomhaíochta a dhéanann riachtanais sreinge agus píblínte a chomhtháthú agus faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus pleanáil agus forbartha inbhuanaithe cuí.

12.6.7 Cóireáil agus diúscairt fuíolluisce

Leanfaidh an Comhairle ag tacú le tairiscintí Uisce Éireann a bhaineann le cóireáil agus diúscairt fuíolluisce, go háirithe, tairiscintí a théann i ngleic le díluchtú fuíolluisce gan chóireáil isteach in uiscí an chósta. (Féach Caibidil 9 Infreastruchtúr).

12.6.8 Turasóireacht agus Sos i gCrios an Chósta

Ofrálann limistéir an chósta agus muirí na tíre acmhainn suntasach d'fhorbairt ag baint le turasóireacht le deiseanna fostaíochta gaolta don chontae agus don réigiún. Ní mór d'fhorbairt ar thionscadail turasóireachta i limistéir an chósta a bheith bainistithe go cúramach mar ath-fhorbairt agus méadú i ngníomhaíocht thurasóireachta a chuireann bagairtí ar éiceolaíocht agus acmhainní líne an chósta agus caighdeán ginearálta an táirge turasóireachta.

Ofrálann ár limistéir cósta agus muirí raon spóirt muirí, gníomhaíochtaí sosa agus eachtraíochta. Áirítear leo sin seoltóireacht, canúáil, cadhcáil san fharraige, sciáil san uisce, cóstóireacht agus snámh san fharraige. Ofrálann siad sin deiseanna aclaíochta agus forbairt ar thurasóireacht sosa allamuigh. Leanfaidh an Comhairle ag tacú le forbairt ar ghníomhaíochtaí lasmuigh, lena n-áirítear foráil infreastruchtúr bunaithe ar talamh, agus lóistín gaolmhar i gcomhréir le aidhmeanna ar lóistín turasóireachta i gCaibidil 7.

Tugann cuanta agus muiríní seirbhísí do thurasóirí agus daoine áitiúla bainteach i ngníomhaíochtaí bunaithe ar uisce. Tugann siad rochtain ar bhailte agus sráidbhailte agus a gcuid seirbhísí gaolmhara agus concláistí, ag tacú mar sin leis na geilleagair áitiúla. Aithníonn

an Comhairle an tábhacht a ghabhann leis na áiseanna sin a chosaint agus a fhorbairt. Faoi láthair tá dhá mhuirín Bhrat Gorm sa chontae: Muirín Ché Chill Mhóir agus ‘Three Sisters Marina’ i mBaile Ros Mhic Thriúin.

Forbraíodh cosán an chósta ar feadh go leor codanna den líne chladaigh. Cé nach bhfuil sé leanúnach, téann cosán an chósta timpeall 221km ó Chill Mhichíl i gcúinne oirthuaiscirt an chontae go dtí Baile Hac san iardheisceart. Ofrálann cosán an chósta acmhainn mar bhealach siúil agus mar nasc idir limistéir an chósta araon.

Bhí brú forbartha ag go leor de lonnaíochtaí an chósta i gcomhair lóistín theach saoire agus athbhailte. Chun inbhuanaitheacht fadtéarmach a chinntiú, beidh béim ar lóistín theach saoire a bhraisliú sna sráidbhailte reatha ar feadh líne an chósta. Aithníonn an Comhairle freisin an riachtanas chun forbairt a éascú ar mhiondíol agus seirbhísí áitiúla sna réimsí sin toisc go gcuideoidh sé sin leis an ngeilleagar áitiúil agus pobail áitiúla leas a bhaint as acmhainn eacnamaíoch na bhforbairtí tithíochta saoire reatha agus pleanáilte. Déanfar monatóireacht chúramach ar scála an chineáil sin forbartha chun cosaint a chinntiú do charachtar agus timpeallacht limistéir an chósta.

Leanfaidh an Comhairle ag déanamh feabhsúcháin ar chonláistí ár gcósta chun feabhas a chur ar thurasóireacht agus acmhainn sosa le limistéir ár gcósta. Áireofar leis sin feabhsúchán ar chuanta agus calafoirt reatha, forbairt ar mhuiríní ag suíomhanna cuí (m.s. Cé na Tríonóide, Baile Loch Garman agus Cuan Bhaile na Cúirte agus beathú an trá (m.s. Calafort Bhaile na Cúirte). Beidh forbairt dá leithéid inrochtana go hiomlán agus faoi réir measúnuithe comhshaoil cuí.

Aidhm CZM54

Forbairtí bainteach le turasóireacht a dhíriú laistigh creasa an chósta i gcomhair éisceachtaí achoimrithe i gCuid 12.8 agus Caibidil 7 Turasóireacht faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus gach critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM55

Forbairt inbhuanaithe a chur chun cinn le spóirt bunaithe ar uisce cuimsitheacha agus sos muirí, agus chun forbairt cuimsitheach a chur chun cinn do spóirt bunaithe ar uisce agus sos muirí, nuair is cuí.

Aidhm CZM56

Tacú le forbairt ar thaobh an talaimh a optamaíonn turasóireacht mhuirí amhail slatiascaireacht, seoltóireacht, gníomhaíochtaí eachtraíochta muirí, tumadóireacht agus surfáil ag suíomhanna i gcomhréir le Caibidil 7 Turasóireacht agus faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44 agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

Aidhm CZM57

Tacú le tairiscintí a chuireann feabhas ar rochtain ar acmhainní muirí agus an chósta do ghníomhaíochtaí turasóireachta agus spóirt agus sosa, nuair is cuí agus faoi réir comhréireachta le Aidhm CZM44, Caibidil 7 Turasóireacht agus pleanáil cuí agus forbairt inbhuanaithe an limistéir.

Aidhm CZM58

Cinntiú nach n-imríonn tairiscintí forbartha droch-thionchar ar chlubanna spóirt agus úsáideoirí sosa eile, go háirithe, a n-áiseanna agus infreastruchtúr fisiceach eile, nó idirghabháil go míchuí le rochtain ar agus ar feadh na farraige, ar an uisce nó úsáid áiseanna sosa agus turasóireachta.

Aidhm CZM59

Cinntiú, nuair is cuí, go gcuirfidh tairiscintí forbartha feabhas ar shábháilteacht uisce trí fhoráil comharthaíocht i gcomhréir le Eagraíocht Idirnáisiúnta cuí um Chaighdeánú (ISO) agus Coiste Eorpach um Chaighdeánú (CEN) agus cinntiú go smaointear mar is cuí ar threoraíocht dea-chleachtais do limistéir muirí agus sosa an chósta ag Sábháilteacht Chuariteora sa Ghrúpa Tuaithe.

Aidhm CZM60

Iarradh ar fhorbairtí turasóireachta agus sosa sna limistéir cósta agus muirí, lena n-áirítear calafoirt agus muiríní, a bheith inrochtana do chách.

Aidhm CZM61

Sínte ar úsáid calafoirt spreagadh agus a éascú, nuair is cuí, chun eilimintí sosa, turasóireachta, iompair agus iascaireachta a chur leo agus pointí béime atá bríomhar, tarraingteach a chruthú do lonnaíochtaí reatha an chósta faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM62

Chun forbairt a éascú do mhuiríní, lamairní agus áiseanna gaolmhara d'fhorbairtí sosa muirí ag suíomhanna cuí lena n-áirítear suíomh Ché na Tríonóide, Baile Loch Garman agus Cé Bhaile na Cúirte. Ní mór do na forbairtí a bheith inrochtana do chách agus ba chóir so shuí na suiteálacha gan bac a chur ar chonláiste físiúil, cáilíocht chomhshaoil an limistéir nó rochtain poiblí ar thránna agus a bheith faoi réir comhréireachta le Treoir Gnáthóga agus pleanáil normálta agus critéir comhshaoil.

Aidhm CZM63

Tacú le forbairt ar bhraislí turasóireachta muirí ar feadh líne chladaigh an oirdheiscirt faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM64

Tacú le tuilleadh forbartha ar Siúlán an Chósta dea-mharcáilte, nuair is féidir agus cuí, ar feadh faide iomláine líne chladaigh an chontae agus ag nascadh nuair is féidir le cosáin siúil cosúla i gcontaetha tadhlaigh an chósta. Déanfar é sin i dteannta leis na údaráis áitiúla tadhlaigh, úinéirí talún agus gníomhaireachtaí comhpháirtithe eile. Beidh gach cláir agus oibreacha chun an cosán siúil a fhorbairt ag teastáil ar mhaithe le meas a léiriú ar phobail an chósta agus cloí leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM65

Cinntiú go bhfaigheann an pobal rochtain cuí ar an gcósta lena n-áirítear foráil bealaigh siúil an chósta agus bealaigh rothaíochta faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil. Ní mór gach iarracht a dhéanamh chun a chinntiú go mbíonn an rochtain poiblí sin deartha chun rochtain a thabhairt do chách, agus ní mór d'áiteanna a lorg maidir leis sin, má cheadaíonn an topografaíocht agus tír-raon.

Aidhm CZM66

Áiseanna turasóireachta agus sosa a spreagadh agus forbairtí le bheith inrochtana do choisithe agus rothaithe agus leas a bhaint as ailtéarnacha iompair inbhuanaithe trí fhoráil cosáin siúil, bealaigh rothaíochta agus naisc don chóras iompair poiblí nuair is féidir, faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM67

Rochtain poiblí a chur chun cinn, lena n-áirítear cosáin siúil ar thránna agus an fharraige, nuair is cuí de réir comhshaoil agus faoi réir cosanta conláistí le pobail an chósta agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM68

Áiseanna a choinneáil is a uasghrádú i limistéir an chósta trí fhoráil áiseanna tacaíochta cuí amhail páirceáil do chairr, páirceáil do chóistí, leithris inrochtana do chách agus áiseanna diúscartha dramhaíl agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM69

Tacú le forbairt, agus é a chur chun cinn, ar bhealaí an chósta mar áiteanna suime turasóireachta agus conláistí áitiúla, i gcomhoibríocht le eagraíochtaí reachtúla agus ábhartha, do ghníomhaíochtaí sosa lena n-áirítear siúil, rothaíocht, fálróid capaill, féachaint ar mhíolta/deilfeanna agus féachaint ar éin. Tugann na bealaí sin naisc le gníomhaíochtaí agus áiseanna eile nuair is cuí agus indéanta agus tá siad faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

12.6.9 Tránna agus Folcadh

Tá líne chladaigh an chontae scaipthe le go leor tránna atá ina n-áiteanna suime do thurasóirí agus cónaitheoirí. Is aidhm le Treoir Folctha an AE 2006/7/EC caighdeán gach uiscí ainmnithe folctha a chaomhnú, a chosaint agus a fheabhsú chun sláinte na ndaoine a roghnaíonn folcadh a ghlacadh sna uiscí sin a chosaint. Is féidir go mbeidh Brat Gorm bronnta ar thránna a chomhlíonann an caighdeán ‘sármhaith’ i gcomhréir leis an Treoir. In 2020 bhí 8 limistéar folctha ainmnithe sa chontae agus is tránna Bhrat Gorm sé chinn dóibh.

In 2020 bhí naoi dtrá Duais Chósta Glas sa chontae. Is aidhm leis an nduais sin tránna ardchaighdeán comhshaoil a aithint. Chun an duais a bhaint amach, ní mór go mbeidh ardchaighdeán uisce agus bainistíocht éifeachtach cuí ag an trá chun cosaint a chinntiú don timpeallacht nádúrtha.

Leanann an Comhairle ag obair ar slí onghníomhach chun inrochtaineacht a fheabhsú do chách. Sheol sé tionscnaíocht chathaoir rothaí rathúil in 2015 agus bhí sé sin feidhmithe céimneach go 8 suíomh trá sa chontae. Leanfaidh an Comhairle ag cur feabhais ar rochtain ar trá, ag cinntiú chomh mór agus is féidir gur féidir le gach duine rochtain a fháil orthu agus sult a bhaint astu.

Tábla 12-2 Suíomhanna Folctha Ainmnithe, Tránna Bhrat Gorm agus an Chósta Glas 2020

Limistéir Snámh Ainmnithe	Tránna Bhrat Gorm	Tránna Dhuais an Chósta Ghlais
Trá Thuaidh Bhaile Monaidh	Trá Thuaidh Bhaile Monaidh	Baile Uí Áille
Baile na hEiscrí	Baile na hEiscrí	Bá Bhuaile
Carnach	Carnach	Rinn Chathóir
Trá Thuaidh Bhaile na Cúirte	Caisleán Mhurchú	Bearna Mhic Collatáin
Currach Cló (Bearna Bán)	Currach Cló	An Ghráinseach
Dún Canann	Trá Ros Láir	Old Bawn
Caisleán Mhurchú		St Helen's Bay

Trá Ros Láir		Trá Bhaile Uí Choileáin
		Dún Dónaill

Sna tráanna, is féidir teacht freisin ar ghnáthóga an chósta, mar shampla, dumhcha gainnimh a ghníomhaíonn freisin mar chosaint nádúrtha an chósta. Is féidir le gníomhaíochtaí daonna, amhail bealaigh siúil agus eachtraí aimsire, tionchar a imirt ar sheasmhacht agus athshlánú dumhcha gainnimh. Dá bharr, is tábhachtach cosaint agus dea-bhainistíocht a thabhairt do dhamhcha gainnimh.

Áirítear le oibreacha cosanta an chósta beathú an trá, is próiseas é sin a bhaineann le ábhar a dhreidireacht (gainneamh, gairbhéal, clocha) ó áit fhoirseach (easchósta nó ar talamh) chun trá a fhothú. Imríonn cothú ról tábhachtach i gcothabháil tráanna, go háirithe, chun cúiteamh a dhéanamh in aghaidh creimthe nádúrtha agus an áit a chosaint in aghaidh borraidh stoirme. Is féidir é a úsáid freisin chun leithead an trá a choinneáil do thurasóireacht agus cuspóirí sosa. Leanfaidh an Comhairle ag déanamh oibreacha cothaithe nuair is gá.

Aidhm CZM70

Cosaint a thabhairt do thránna, rochtain ar thránna agus limistéir folctha ainmnithe mar chonláistí luachmhara agus mar acmhainn turasóireachta.

Aidhm CZM71

Uiscí folctha a chosaint chun gur féidir leo cloí leis na caighdeáin uisce folctha a theastaíonn agus chun na torthaí agus moltaí ó Cháilíocht an Uisce Snámha a chur i bhfeidhm i dtuarascálacha na hÉireann de réir foilsithe.

Aidhm CZM72

Cinntiú go bhfuil limistéir an chósta agus uiscí snámha coinneáilte ar na leibhéil is airde agus oibriú chun stádas tráanna Bhrat Gorm agus Glas a choinneáil agus líon na dtránna leis an stádas sin a mhéadú.

Aidhm CZM73

Cosc a chur ar fhorbairtí nó gníomhaíochtaí air nó in aice le trána inar féidir le forbairt dá leithéid sin tionchar suntasach a imirt ar úsáid sosa an limistéir agus damáiste a chur ar iomláine éiceolaíoch nó físiúil an trá nó an chórais duimhche ghainnimh.

Aidhm CZM74

Páirceáil carranna, páirceáil rothair, leithreas inrochtana do chách agus áiseanna dramhaíl a sholáthar ag áiteanna cuí i limistéir snámha an chontae, nuair is féidir, agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM75

Inrochtaineacht a fheabhsú ar thránna do dhaoine faoi mhíchumas faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM76

Cleachta sábháilte a chur chun cinn agus foráil faisnéise don phobal maidir le sábháilteacht i limistéir chreasa an chósta.

Aidhm CZM77

Oibreacha chothaithe an trá a dhéanamh nuair is gá ar mhaithe le cothabhála, go háirithe chun cúiteamh in aghaidh creimthe, agus chun leithead an trá a choinneáil chun cuspóirí turasóireachta agus sosa faoi réir comhréireachta leis na Treoracha Gnáthóga, Treoracha ábhartha eile agus pleanáil is forbairt chuí inbhuanaithe ar an limistéar.

12.7 Forbairt laistigh Lonnaíochtaí i gCrios an Chósta

Imríonn lonnaíochtaí an chósta, agus beidh acu go fóill, ról intreach san eacnamaíocht, sos agus forbairt shóisialta an chontae. Spreagfaidh an Comhairle forbairt chuí ar na lonnaíochtaí reatha sin, agus go háirithe, spreagfaidh sé forbairtí a thugann deiseanna chun seirbhísí áitiúla agus áiseanna a fhairsingiú a chuidíonn le cónaitheoirí buan agus cuairteoirí araon. Díreoidh an Comhairle scéimeanna bhaile saoire nua agus athbhailte do na

lonnaíochtaí reatha sin ar mhaithe le suimeanna forbartha inbhuanaithe agus pleanáil cuí limistéir an chósta.

Cé go nglacfaidh an Comhairle toimhse in aghaidh forbartha áitribh nua, le forbairtí nua le infreastruchtúr criticiúil nó sínte suntasach ar áitribh reatha nó maoin a bhraitheann ar fhoráil oibreacha cosanta an chósta agus nuair nach bhfuil pleananna ag an gComhairle chun na oibreacha sin a dhéanamh, ceadaíonn Aidhm CZM34 d'fhorbairtí nua a chur san áireamh i gcúinsí áirithe.

Nóta: Baineann na aidhmeanna straitéiseacha i gCuid 12.4 agus aidhmeanna ginearálta i gCuid 12.5 agus 12.6 freisin, nuair is ábhartha, le forbairtí laistigh lonnaíochtaí reatha.

Aidhm CZM78

Cinntiú go bhfuil forbairt ag coinneáil le scála agus carachtar lonnaíochta an chósta agus go gcuidíonn an dearadh ar bhealach dearfach agus cuireann sé le socrú tírdhreacha an chósta.

Aidhm CZM79

Smacht a chur ar nádúr agus patrún na forbartha laistigh lonnaíochtaí reatha i gcrios an chósta agus cinntiú go gcuirtear cosc ar fhorbairt nuair a bheadh sé mar bhagairt féideartha ar ghnáthóga nó gnéithe an chósta, agus/nó nuair is dóchúil go n-eascróidh an fhorbairt sin i bpatrúin díobhálacha creimthe nó carntha áiteanna eile ar feadh an chósta.

Aidhm CZM80

Tairiscintí d'fhorbairtí nua a chur san áireamh laistigh lonnaíochtaí an chósta suite ar líne chladaigh bog nó ag suíomh aitheanta ar riosca creimthe an chósta i gcomhréir le Aidhm CZM33 agus Aidhm CMZ34.

12.8 Forbairt Iasmuigh Lonnaíochtaí Reatha i gCrios an Chósta

Aithníonn an Comhairle an tábhacht a ghabhann le carachtar chreasa an chósta a choinneáil chun cáilíocht an táirge turasóireachta a chosaint, mar aon leis an timpeallacht agus chun pleanáil cuí ginearálta agus forbairt inbhuanaithe a chinntiú do chrios an chósta. Déanfaidh

an Comhairle machnamh cúramach ar thairiscintí forbartha lasmuigh lonnaíochtaí reatha, agus i gcás tithíochta tuaithe aonuaire, ní chuirfidh sé san áireamh ach forbairtí inar léirigh an t-iarratasóir riachtanas chun cónaí i suíomh ar leith i gcrios an chósta i gcomhréir le straitéis tithíochta tuaithe inbhuanaithe i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe. Baineann na aidhmeanna geografacha i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch agus Caibidil 7 Turasóireacht freisin.

Nóta: Baineann na aidhmeanna straitéiseacha i gCuid 12.4 agus aidhmeanna ginearálta i gCuid 12.5 agus 12.6 freisin le forbairtí lasmuigh de lonnaíochtaí reatha.

Aidhm CZM81

Chun teorainn a chur ar fhorbairt lasmuigh teorainneacha lonnaíochtaí reatha an chósta a dteastaíonn uathu a bheith lonnaithe in áit ar leith amhail:

- Forbairt chun tacú le oibriúchán cuanta reatha, calafoirt, muiríní, iascaigh agus uisceshaothraithe.
- Forbairt talmhaíochta.
- Forbairt turasóireachta oiriúnach do shuíomh áirithe an chósta (difriúil ó lóistín bhaile saoire nua a thógáil) nuair a chruthaítear riachtanas bunaithe ar shuíomh nó ar acmhainní i gcomhréir le aidhmeanna leagtha amach i gCaibidil 7 Turasóireacht.
- Forbairtí eile ina gcruthaítear riachtanas ginearálta.

Ní mór don fhorbairt cloí le Aidhm CZM44, Aidhm CZM35 ag baint le creimeadh an chósta agus cruthú nach spreagfaidh sé patrúin díobhálacha creimthe nó carntha áiteanna eile ar feadh an chósta.

Aidhm CZM82

Tithíocht aonuaire a chur san áireamh in áiteanna lasmuigh teorainneacha lonnaíochtaí ar chrios an chósta i gcomhréir le aidhmeanna tithíochta tuaithe i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm CZM83

Spreagadh do ghnónna ar scála beag bunaithe ar acmhainní nó turasóireacht chun foirgnimh fheirme traidisiúnta a athchóiriú agus athúsáid amhail foirgnimh cloiche traidisiúnta nó foirgnimh thuilleamh ailtireachta le haghaidh úsáide ag gnónna eacnamaíocha/turasóireachta. Ní mór don úsáid gnó cloí leis na aidhmeanna geografacha cuí i gCaibidil 6 Forbairt Eacnamaíoch agus/nó Caibidil 7 Turasóireacht agus tá sé faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil lena n-áirítear carachtar agus conláistí físiúla limistéir an chósta agus conláistí tithíochta a chosaint.

Aidhm CZM84

Cinntiú go bhfuil forbairtí ar chrios an chósta suite ar bhealach tuiscineach, deartha agus tírdhreachaithe chun nach gcuirfidh siad isteach ar chonláiste físiúil an limistéir, muirdhreach nó aonad charachtar an tírdhreacha.

Aidhm CZM85

Cosc a chur ar fhorbairt lasmuigh teorainneacha na lonnaíochtaí cósta, áit nach féidir leis an bhforbairt sin a bheith cosanta mar is cuí thar saolré na forbartha gan an riachtanas chun oibreacha cosanta nua nó breise a thógáil.

Caibidil 13 Oidhreacht agus Caomhnú

13.1 Réamhrá

Tugtar sainmhíniú ar oidhreacht in Acht Oidhreachta 1995, lena n-áirítear séadchomharthaí, seandálaíocht, oibiachtaí oidhreachta, ailtireacht, flóra, fána, gnáthóga fiadhúlra, tírdhreacha, muirdhreacha, báid tite, geolaíocht, gairdíní oidhreachta agus páirceanna agus uiscebhealaigh intíre. Dá bhrí sin, tá oidhreacht mórthimpeall orainn, le feiceáil sa tírdhreach ina bhfuilimid agus le feiceáil ar an slí a bhreathnaimid ar an tírdhreach sin. Cuidíonn gnéithe dár gcuid oidhreachta ár bhféiniúlacht a shainiú agus cuidíonn siad le forbairt bhraistint láidre féiniúlachta agus bróid, agus is acmhainn uathúil é dá bharr. Leis sin, bíonn oidhreacht an-tábhachtach dár n-eacnamaíocht, agus ceann dár bpointí díolacháin is láidre i margadh na turasóireachta náisiúnta agus idirnáisiúnta. Is gá dúinn a chinntiú nach gcuirtear bac ar an oidhreacht luachmhar sin agus go bhfuil sí á caomhnú chun taithe a fháil uirthi agus leas a bhaint aisti ag gach duine lena n-áirítear glúinte an todhcháil.

Aithníonn an Plean aidhmeanna chun cosaint a chinntiú d'oidhreacht nádúrtha, tógtha agus cultúrtha an chontae agus tugann sé creat spásúil agus aidhmeanna chun é a chosaint go díreach ag an gComhairle nó ag tacú lena chosaint trí ghníomhaireachtaí freagracha eile. Is aidhm leis an bplean cosaint a thabhairt do raon éagsúil oidhreachta an chontae, suíomhanna ainmnithe agus neamh-ainmnithe, lena n-áirítear suíomhanna Natura 2000, suíomhanna geolaíochta, anaclainn dúlra agus bithéagsúlacht an chontae amhail fál seach.

Aithníonn Comhairle Contae Loch Garman freisin an gá chun ár n-oidhreacht tógtha, cultúrtha agus nádúrtha a chomhtháthú, a bhfuil luach intreach i gcarachtar shuíomhanna uirbeacha agus tuaithe a shonrú agus cur lena tarraingteacht agus braistint áite.

Sa chaibidil seo is féidir teacht ar pholasaithe an Chomhairle ar oidhreacht nádúrtha agus oidhreacht a thógáil. Déileáiltear le tírdhreach agus infreastruchtúr glas i gCaibidil 11 agus Imleabhar 7.

13.1.1 Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Oidhreacht

- Gnéithe a chur chun cinn a ghníomhaíonn mar linn charbóin amhail coinneáil agus síneadh foraoisí agus bogaigh agus cosaint is feabhas ar infreastruchtúr glas, bithéagsúlacht, éiceachórais agus gnáthóga.
- Coinneáil agus athúsáid a spreagadh do struchtúir reatha. Úsáid a bhaint as foirgnimh reatha roimh fhoirgnimh nua a thógáil, ó laghdaíonn sé sin dramhaíl ó scriosadh, a chomhdhéanann céatadán mór de líonadh talún agus arbh é ualach ar an gcomhshaol, san am céanna is a chomhdhéanann táirgeadh agus/nó allmhairiú ábhair tógála nua méid suntasach úsáide fuinnimh.
- Tacú le uasghrádú teirmeach ar fhoirgnimh stairiúla (i gcomhréir le treoraíocht mholta⁹⁴ agus Treoir Eorpach um Fheidhmíocht Fhoirgnimh 2010 (de réir leasaithe)) chun feabhas a chur ar fheidhmíocht agus ídiú fuinnimh a laghdú.

13.1.2 Comhthéacs an Pholasaithe

Thug ullmhúchán na caibidle seo aird ar an reachtaíocht agus treoirlínte náisiúnta, réigiúnacha agus pleananna agus polasaithe áitiúla, go háirithe, an gá chun a chinntiú go bhfuil an Plean i gcomhréir le Treoir Chreat Uisce agus gach reachtaíocht AE agus náisiúnta eile agus rialacháin maidir le cosaint oidhreachta nádúrtha, tógtha agus cultúrtha an chontae.

Tá Plean Oidhreachta Náisiúnta nua “Oidhreacht na hÉireann 2030” á dhréachtáil faoi láthair ag an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta. Beidh sé mar chreat stuama, cuimsitheach agus spreagúil le luachanna, prionsabail, tosaíochtaí straitéiseacha agus gníomhartha chun an earnáil oidhreachta a threorú thar an chéad deich mbliana eile.

---

⁹⁴ Éifeachtacht Fhuinnimh i dTithe Stairiúla (imeachtaí táirgthe ó deich seiminéar réigiúnach déanta le linn 2009 agus 2010 i gcomhpháirtíocht le Oifigigh agus Oifigigh Oidhreachta um Chaomhnú Ailtreachta Údaráis na hÉireann, agus le tacaíocht ó ESB agus SEAI agus an Roinn Ealaíne, Oidhreachta agus na Gaeltachta); agus Sraith Comhairle ar Éifeachtacht fhuinnimh i bhFoirgnimh Traidisiúnta táirgthe ag an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2010

Cuireann Creat Náisiúnta um Phleanáil NSO7 agus NPO60 béim ar cháilíochtaí saibhre ár n-oidhreachta nádúrtha agus cultúrtha agus a gcaomhnú agus feabhsú ar bhealach cuí dá gciall. Aithníonn an Straitéis Spásúil agus Eacnamaíoch Réigiúnach an luach a ghabhann lenár n-oidhrecht comhcheangailte agus an cúnamh a thugann sé dár lonnaíochtaí agus ceantair tuaithe déanta suas le raon éagsúil sócmhainní tábhachtacha a dteastaíonn cosaint chúramach uathu. Is príomh-tháscaire é bithéagsúlacht ar shláinte ár dtimpeallachta Socráíonn RPO126 agus RP202, RPO205 agus RPO206 moltaí a chinntíonn agus tacaíonn leis sin agus raon éagsúil sócmhainní a chomhdhéanann ár n-oidhrecht.

Síníonn Éire Coinbhinsiún domhanda ar Éagsúlacht Bhitheolaíoch (CBD) agus tá an Rialtas tiomanta tríd an bpróiseas seo chun bithéagsúlacht a chaomhnú agus a úsáid ar bhealach inbhuanaithe. Ag leibhéal náisiúnta tá polasaí bithéagsúlachta leagtha amach i bPlean Bithéagsúlachta Náisiúnta (NBP), a aithníonn díghrádú gnáthóga agus cailteanas mar an príomh-fhachtóir ag laghdú bithéagsúlachta in Éirinn inniu.

Bhí Coinbhinsiún um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta na hEorpa (Coinbhinsiún Ghreanáda), dréachtaithe ag Comhairle na hEorpa agus sínithe i nGreanáda in 1985, daingnithe ag Éirinn in 1997. Mar thoradh, cuireadh forálacha cuimsitheacha córasacha chun cosanta oidhreachta ailtireachta ag an Rialtas mar chuid den Acht Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe). Tá líon suntasach Treoirínte Chuid 28 agus eile an rialtais a bhaineann go díreach lenár n-oidhrecht nádúrtha agus tógtha. Is é Cosaint Oidhreachta Ailtireachta - treoirínte d'údaráis pleanála (2011), foilsithe ag an Roinn Ealaíne, Oidhreachta agus na Gaeltachta, é an príomh-cháipéis treoraíochta ar pholasaí pleanála maidir lenár n-oidhrecht tógtha. D'éisigh an Roinn freisin raon foilseacháin faoina Shraith Comhairle chun treoraíocht níos mionsonraithe a thabhairt, mar aon le comhairle, ar ábhair tógála stairiúla agus ceistanna m.s. Cothabháil, rochtain, fuinneoga, iarann, agus bríc-obair.

Áirítear le treoraíocht ábhartha eile an Creat agus Prionsabail um Chosaint Oidhreachta Seandálaíochta (DAHGI, 1999) agus Measúnú Cuí ar Phleananna agus Tionscadail in Éirinn - Treoirlínte d'Údaráis Pleanála (DEHLG, 2009).

Is aidhm le Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Loch Garman 2013 feasacht mhéadaithe a chruthú agus a chur chun cinn, mar aon le feasacht agus meas as oidhrecht nádúrtha agus bithéagsúlacht Chontae Loch Garman agus é a chaomhnú do na glúine sa todhchaí. Áirítear le ullmhúchán an phleain iniúchadh substainteach ar bhithéagsúlacht an chontae, laistigh agus lasmuigh na suíomhanna ainmnithe, agus úsáidfear an fhaisnéis seo sa phróiseas bainistíochta forbartha.

13.1.3 Aidhm

Is aidhm ginearálta leis oidhrecht nádúrtha, tógtha agus cultúrtha an chontae a chosaint, a chaomhnú agus nuair is cuí a fheabhsú, agus spreagadh do gach duine taitneamh, leas agus tuiscint a bhaint as ár n-oidhrecht chun cuidiú é a fheabhsú agus a chosaint do na glúine sa todhchaí.

13.1.4 Straitéis

- Bainistíocht inbhuanaithe a dhéanamh ar bhrúnna iomaíochas ar an oidhrecht nádúrtha agus tógtha sa chontae;
- Suíomhanna agus speicis a chaomhnú agus a chosaint, ainmnithe agus gan ainmiú araon, ar mhaithe lena gcuid airde ar an éiceolaíocht nó comhshaol;
- Limistéir móna agus bogach a chosaint chun a chinntiú go bhfuil siad cosanta in aghaidh úsáide sosa míchuí (amhail rothair ceathracha);
- Bainistíocht inbhuanaithe agus caomhnú a chinntiú do shuíomhanna oidhreachta nádúrtha agus geolaíochta laistigh an chontae;
- Cosaint agus feabhas a chur ar charachtar na timpeallachta thógtha;
- Seandálaíocht an chontae a chosaint;
- Oidhrecht chultúrtha an chontae a chur chun cinn.
- Infheistíocht in oidhrecht a mhéadú ó aisfhillidh eacnamaíoch a ghiníonn sé ón sochaí.

Feabhas a chur ar an bhfaisnéis, treoraíocht agus comhairle don phobal ginearálta agus é á dhéanamh inrochtana do chách.

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm HT01

Le linn glacadh an Phlean Oidhreachta Náisiúnta “Oidhrecht 2030” chun tús a chur le ullmhúchán Phlean Oidhreachta an Chontae chun cuidiú le bainistíocht agus cur chun cinn ár n-oidhreachta luachmhar ar bhealach inbhuanaithe.

Aidhm HT02

Cinntiú go bhfuil úsáid ár sócmhainní oidhreachta bainistithe, caomhnaithe agus curtha ar fáil ar bhealach nach gcuireann aon droch-thionchar ar luach intreach na sócmhainní sin, agus tacaíocht á tabhairt ar athchóiriú eacnamaíoch agus forbairt inbhuanaithe.

Aidhm HT03

Tionscnaíochtaí a chur chun cinn a chuirfidh rochtain poiblí níos fearr ar fáil do gach cuairteoirí lenár dtimpeallacht stairiúil tógtha agus nádúrtha. Cinnteoidh Comhairle Contae Loch Garman go bhfaigheann cinnteoireacht ar thionscadail/forbairtí chun feabhais ar rochtain agus áiseanna faisnéis ó leibhéal cuí measúnaithe comhshaoil.

13.2 Oidhrecht Nádúrtha

Ciallaíonn oidhrecht nádúrtha, a dtagraítear dó go minic mar bhithéagsúlacht, éagsúlacht saoil, a bonn fisiceach nó geolaíoch agus tírdhreacha a chomhdhéanann ár dtimpeallacht. Áirítear le bithéagsúlacht gach rud ó chrainn go lustain, ó mhamaigh go héin, ón gcósta go dtí lár na tíre. Tá bithéagsúlacht an-tábhachtach i gcomhair go leor rudaí, lena n-áirítear bia, talamh torthúil agus aer glan agus uisce. Dá bharr sin, is tábhachtach go mbíonn aidhmeanna forbartha sa Phlean cothromaithe le aidhmeanna a chinntíonn go bhfuil oidhrecht nádúrtha an chontae cosanta, caomhnaithe agus feabhsaithe.

Tugann an plean seo aidhmeanna chun suíomhanna éiceolaíoch a chosaint (de réir mionsonraithe i gCuid 13.2.1 go 13.2.8 thíos) agus speicis cosanta⁹⁵, agus nascacht éiceolaíoch (lena n-áirítear clocha chora agus pasáistí; tá na gnéithe sin, i ngeall ar a struchtúr líneach leanúnach (amhail aibhneacha lena mbruacha nó córais traidisiúnta chun teorainneacha a mharcáil ar ghort) nó a gcuid feidhme mar chéimeanna (amhail locháin nó coillte beaga) atá riachtanach chun maolaithe, scaipeadh agus malartú géiniteach speicis fiáine)⁹⁶ agus gnáthóga neamh-ainmnithe. Áirítear leis freisin aidhmeanna chun Uiscí Salmainide a chosaint⁹⁷, Uiscí Sliogéisc, suíomhanna Oird Cosanta Flóra, cúrsaí uisce, bogaigh agus talaimh portaigh agus suíomhanna eile le ardluach bithéagsúlachta nó tábhacht éiceolaíoch, m.s. ‘Suíomhanna Éin Tábhachtacha’ le BirdWatch Ireland (Crowe et al., 2009).

13.2.1 Suíomhanna Natura 2000

Is gréasán suíomhanna den tábhacht bithéagsúlachta is airde é Natura 2000 in Eoraip ainmnithe faoi réir Threoir Éin AE (79/409/EEC) agus Treoir Gnáthóga AE (92/43/EEC). Tá siad comhdhéanta de Suíomhanna Cosanta Speisialta (SPA) a sholáthraíonn cosaint agus caomhnú do speicis áirithe éin agus gnáthóga éin agus Suíomhanna Speisialta Caomhnaithe (SAC) a thugann cosaint agus caomhnú do ghnáthóga agus speicis (nach éin iad).

---

⁹⁵ **Áirítear le speicis cosanta:** Aguisín IV (Treoir Gnáthóga) speicis flóra agus fána, agus a bpríomh-ghnáthóga (i.e suíomhanna saothraithe agus suíomhanna sosa), atá cosanta go dian aon áit ina bhfuil siad, laistigh nó lasmuigh na suíomhanna thuas, m.s. Madraí uisce agus ialtóga; speicis eile flóra nó fána agus a gcuid gnáthóga atá cosanta faoi réir Achtanna Fiadhúlra, 1976-2000, aon áit ina bhfuil siad; ‘Speicis agus gnáthóga nádúrtha faoi chosaint’ de réir sonraithe ag an Treoir Dlíteanais Eorpaí (2004/35/EC) agus Rialacháin an Chomhphobail Eorpaigh; (Dlíteanas Comhshaoil) 2008 lena n-áirítear: Treoir Tairiscintí - Aguisín I speicis agus speicis imirceacha eile a tharlaíonn go minic, agus a gcuid gnáthóga (aon áit ina bhfuil siad) agus Treoir Gnáthóga - Aguisín I gnáthóga, Aguisín II speicis agus a gcuid gnáthóga, agus Aguisín IV speicis agus a gcuid suíomhanna saothraithe agus áiteanna sosa (aon áit ina bhfuil siad).

⁹⁶ Ní mór do bhallstáit iarracht a dhéanamh chun spreagadh do bhainistíocht ar fheidhmeanna an tírdhreacha a bhfuil tábhacht mhór leo le haghaidh fána agus flóra fiáin chun feabhas a chur ar chomhleanúnachas éiceolaíoch an ghréasáin Natura 2000 faoi réir Airteagail 10 le Treoir Gnáthóga AE in 1992 ([92/43/EEC le 21 Bealtaine 1992](#)).

⁹⁷ Tá uiscí salmainide ainmnithe agus cosanta faoi réir Rialacháin na gComhphobal Eorpaigh 1988 (SI Uimh. 293 1988).

Tá oidhreacht nádúrtha saibhir go leor ag Loch Garman agus feictear é sin ar líon na suíomhanna Natura 2000 sa chontae, agus a gcuid tábhachta. Tá siad sin liostaithe i dTábla Uimh. 13.1 agus ar taispeáint ar Léarscáil Uimh. 2A, lena n-áirítear suíomhanna Natura 2000 laistigh cúig ciliméadar déag ar fhad ó theorainn an Phleain. Faoi láthair tá dhá SAC déag, trí SAC iarratasóra agus naoi SPA laistigh teorann an Phleain. Tá trí SAC eile, dhá SAC iarratasóra agus dhá SPA laistigh 15 ciliméadar de theorann an Phleain. Déantar plé ar ghnáthóga agus speicis i ngach ceann de na suíomhanna sin níos mionsonraithe i dTuarascáil Tionchair Natura.

I gcomhréir le Airteagail 6(3) agus 6(4) leis an Treoir Gnáthóga, cinnteoidh an Comhairle go ndéantar scagthástáil ar gach plean agus tionscadal chun measúnú, leis an bhfeasacht eolaíoch is fearr, má tá an plean nó tionscadal, go haonar nó i dteannta le plean nó tionscadal eile, dóchúil chun éifeacht suntasach a imirt ar shuíomh Natura 2000. D'fhéadfadh plean nó tionscadal dá leithéid sin a bheith suite laistigh suímh ainmnithe, in aice leis nó nasctha leis go hidreolaíoch nó le idirspleáchas ar chaoi eile (amhail fothú, fara nó talaimh neadaithe). Le linn measúnaithe ar na feidhmeanna sin, ní mór aird a thabhairt ar na pleananna bainistíochta caomhnaithe agus tuarascálacha sonraí ullmhaithe ag NPWS, nuair atá siad ar fáil, ar na gnéithe aitheanta suime leis an suíomh, aidhmeanna caomhnaithe aitheanta chun cothabháil nó athshlánú ar na gnéithe suime go stádas caomhnaithe fabhraigh, tuarascálacha stádais caomhnaithe reatha NPWS Airteagail 17, coinníollacha sonracha an tsuímh, agus bagairtí aitheanta roimh aidhmeanna caomhnaithe an tsuímh a bhaint amach.

I gcás go léiríonn scagthástáil go mbeidh éifeacht shuntasach ag an tionscadal, go díreach nó go hindíreach, leis féin nó i dteannta le pleananna agus tionscadail eile, éifeacht shuntasach a imirt ar shuíomhanna Natura 2000, ní mór don plean nó tionscadal a bheith faoi réir Measúnaithe Cuí iomláine.

I ndiaidh conclúidí an Mheasúnaithe Chúí a chur san áireamh, aontóidh an tÚdarás Pleanála leis an bplean nó tionscadal amháin má bhíonn sé sásta nach gcuirfidh sé droch-thionchar ar iomláine an tsuímh i gceist nó, ceal freagraí ailtéarnacha, go bhfuil an plean nó tionscadal

riachtanach ar chúiseanna sáraithe leasa poiblí i gcomhréirle Airteagal 6(4) na Treorach Gnáthóga.

Tábla 13.1 Suíomhanna Natura 2000 i gContae Loch Garman agus laistigh 15km de Theorainn an Phleain

Ainm an tSuímh	SAC Suíomh Uimh.	SPA Suíomh Uimh.
Coinicéar Bhaile Thaidhg	000696 (iarrthóir)	004020
Bá Bhanú	000697	004033
Poldair agus Dumhcha Chathóir	000700	
Loch Oileáin Mhuire	000704	004009
Oileáin Saltee	000707	004002
Coillte an Scrín	000708	
Loch Theach Choimseáin	000709	004092
Anaclann Dúlra Rinn Rámhann	000710	004019
Rinn Duáin	000764	
Sléibhte an Staighre Dhuibh	000770	
Gleann na hAbhann Slaney	000781 (iarrthóir)	
Cill Mhucraise-Cnoc an Ghainnimh Thigh na Bearna	001741	
Cill Phádraig Cnoc an Ghainnimh	001742	
Bearrúin agus Abhainn na Feoire	002162 (iarrthóir)	
Cuan Loch Garman agus Slaba		004076
Oileáin na gCaorach		004118
Moing Chathóir		004143

Ceann an Chairn	002269	
Suíomhanna laistigh 15km de Theorainn an Phleain		
Dumhcha Thrá Mhóir agus Backstrand	000671	
Both Chróine-Dumhcha an Bhriotáis agus Fen	000729 (iarrthóir)	
An tSiúir Íochtarach	002137 (iarrthóir)	
Trá Chúl Thrá Mhóir		004027
Abhainn na Feoire		004233
An Oithit Fhada	002161	
Oithir na hAbhann Dubh	002953	

13.2.2 Limistéir Oidhreachta Nádúrtha agus Suíomhanna Geolaíochta an Chontae

Soláthraíonn na Achtaí Fiadhúlra (1976-2012) forálacha chun cosanta reachtúil speicis agus gnáthóga le tábhacht náisiúnta agus suíomhanna leasa geolaíochta agus rialú ar ghníomhaíochtaí ar féidir leo tionchar díobhálach a imirt ar chaomhnú fiadhúlra. Faoi réir Achta Fiadhúlra (Leasú) 2000, tá Suíomhanna Oidhreachta Náisiúnta (NHA) ainmnithe chun speicis agus gnáthóga ar thábhacht náisiúnta a chaomhnú, mar aon le suíomhanna leasa geolaíoch. Is freagracht le Seirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS) é na suíomhanna sin a ainmniú.

Is bun-ainmniú fiadhúlra é an Limistéar Oidhreachta Nádúrtha (NHA). Is limistéir é sin atá tábhachtach do na gnáthóga i láthair nó a choinníonn speicis plandaí agus ainmhithe a dteastaíonn cosaint óna ghnáthóg. Tá tríocha a haon Limistéar Oidhreachta Nádúrtha (pNHA) de réir liostaithe i dTábla 13.2 agus Léarscáil 2a. Ní raibh aon cheann de na suíomhanna liostaithe thíos ainmnithe go foirmiúil ag Ionstraim Reachtúil. Is féidir leis na

suíomhanna sin forluí le suíomhanna Natura 2000, ach bíonn siad ainmnithe faoi réir rialacháin ar leithligh (Acht Fiadhúlra (Leasú) 2000) agus atá ainmnithe do shuimeanna difriúla.

Tábla 13.2 Limistéir Oidhreachta Nádurtha Molta agus Limistéir Molta Éiceolaíoch Oidhreachta Nádurtha

Suíomh Uimh.	Ainm an tSuímh
000703	Oileáin na gCaorach
000695	Baile Hac
000696	Coinicéar Bhaile Thaidhg
000697	Bá Bhanú
000698	Inbhir Abhann Bhearrúin
000699	Boley Fen
000702	Leskinfere Church, Clough
000706	Bruach Abhann Mhóta Gairéad
000711	Mainistir Thinteirn
000712	Slaba Loch Garman agus Cuan
000741	Clais Gainimh Bhaile an Choinigéir
000742	Baile an Choinigéir Uachtarach
000744	Maigh Bhaile Uí Cheallaigh
000745	Trá Bhaile Muine
000746	Coill Bhaile na Bearna
000747	Fen agus Loch Bhaile Rua
000750	Coiréil Slinne Bhun Clóidí

000754	Coill Chorrchúil na Muc
000755	Cone Fox Covert
000757	Dumhcha agus Gleann Bhaile na Cúirte
000761	Sliabh Fhothart
000765	Coill Chill Eachroma
000774	Coill na Feá
000782	Coinicéar St Helen's
000812	Gleann Abhann Pholl an Mhóintigh
001733	Coillte Ard Mhaighean
01736	Cnoc an Ghainimh Rinn Chathóir
001737	Cnoc an Ghainimh Dhomhnach Mór
001738	Cnoc an Ghainimh Dhún Canann
01741	Cill Mhucraise-Cnoc an Ghainimh Thigh na Bearna
001834	Maigh Abhann Chill Ghormáin
001930	Maigh Bhaile Thaidhg

Suíomhanna Geolaíochta an Chontae agus Limistéir Oidhreachta Nádúrtha Geolaíochta

Molta

Tá níos mó aitheantais ag Contae Loch Garman i gcomparáid le contaetha eile i ngeall ar a oidhrecht geolaíoch, agus is soiléir go bhfuil oidhrecht gheolaíoch bunúsach ag go leor de na suíomhanna saibhre oidhreachta agus turasóireachta agus comhdhéanann sin bunchloch na suime oidhreachta cultúrtha nó bithéagsúlacht shaibhir an chontae (Féach Léarscáil 2b).

Rinne Suirbhé Geolaíoch, Éire (GSI), le tacaíocht ó Chomhairle Contae Loch Garman agus Comhairle Oidhreachta, iniúchadh ar Shuíomhanna Geolaíochta an Chontae (CGS) i gContae

Loch Garman, mar chuid de chlár oibre do Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Loch nGarman 2013 - 2018 agus Plean Forbartha Chontae Loch Garman 2013-2019. Leis an iniúchadh seo críochnaithe, bhí Comhairle Contae Loch Garman aitheanta ag GSI ar thús cadhnaíochta oidhreachta gheolaíoch in Éirinn, ag glacadh go hiomlán le oidhreacht gheolaíoch laistigh a phróisis an Phleain Forbartha.

I ndiaidh an iniúchta mionsonraithe, lena n-áirítear taighde allamuigh agus faisnéise, mhol an GSI gurb fhiú cosaint a thabhairt do 42 suíomh mar CGS laistigh Phlean Forbartha an Chontae. Tá siad liostaithe i dTábla 13.3 thíos. Glacann siad le 16 de na suíomhanna sin mar thábhachtach go náisiúnta mar shamplaí léirithe is fearr le foirmithe nó gnéithe geolaíoch agus d'fhéadfadh siad cosaint a fháil mar Limistéir Oidhreachta Nádúrtha (NHA). Bhí siad fógartha go sealadach le Seirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS). Bhí 5 chinn eile de na suíomhanna sin aitheanta freisin agus d'fhéadfaí stádas NHA geolaíoch a thabhairt dóibh i ndiaidh a thuilleadh imscrúdaithe. Cuideoidh na sonraí san iniúchadh i bhforbairt an phróisis bainistíochta, in ardú feasachta, oideachas agus mar bhreiseán lenár dtáirge turasóireachta oidhreachta nádúrtha.

Bíonn na riachtanais bainistíochta do shuíomhanna geolaíochta difriúil uathu sin atá faoi chosaint ag bearta éiceolaíoch. De ghnáth bíonn gnéithe geolaíoch stuama go leor agus teastaíonn beagán teorainneacha chun an leas eolaíoch a chosaint. I gcásanna áirithe d'fhéadfadh an suim geolaíoch a bheith freastalaithe níos fearr ag forbairt a nochtann níos mó cloiche. An rud tábhachtach ná go bhfuil daoine feasach ar shuíomhanna agus, níos ginearálta, go dtarlaíonn comhairleoireacht le GSI ina moltar forbairt i gcomhair suímh. Tugann sin deis chun tuilleadh a fhoghlaim maidir lenár ngeolaíocht nó limistéar ag taifead agus samplú nochtaidh sealadacha, agus chun tionchar a imirt ar dhearadh ionas gur féidir nochtaithe ar chloch a choinneáil don todhchaí. Eascróidh sé sin i bhforbairt mhíchuí a chosc, áit ina chuirfeadh sé damáiste doleasaithe ar ghné leasa suntasaí.

Titeann go leor de na suíomhanna laistigh pNHA, SAC agus SPA reatha, ina bhfuil an leas éiceolaíoch bunaithe ar éagsúlacht gheolaíoch agus a rialuithe gaolmhara agus ní mór srianta a admháil.

Tábla 13.3 Suíomhanna Geolaíochta Chontae Loch Garman agus Limistéir Oidhreachta Nádúrtha Geolaíochta Molta (NHA)

Cód an tSuímh⁹⁸	Ainm an tSuímh	Ainmniúchán
WX001	Ceann Dhún Dónaill	CGS
WX002	Trá Bhaile Muine	GCS, d'fhéadfaí a mholadh i gcomhair NHA Geolaíoch
WX003	Bá Bhaile Thaidhg	CGS
WX004	Bá Bhanú	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX005	Mianach Bhaile an Bharraigh	CGS
WX006	Sliabh an Staighre Dhuibh	CGS
WX007	Bá Bhuaile	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX008	Rinn Chathóir	GCS, d'fhéadfaí a mholadh i gcomhair NHA Geolaíoch
WX009	Poldair agus Dumhcha Chathóir	CGS
WX010	Mianach na Céime	CGS
WX011	Camaross Pingos	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX012	Ceann an Chairn	CGS
WX013	Carraig an Daingin	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX014	Cairéal na Cúile Ísle	CGS
WX015	Baile Chuilinn	CGS
WX016	Trá Churrach Cló	CGS
WX017	Fíodh Ard	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX018	Sliabh Fhothart	CGS
WX019	An Ghráig Mhór	GCS, d'fhéadfaí a mholadh i gcomhair NHA

⁹⁸ Bhí córas uimhríthe Chód an tSuímh leithdháilte ag Comhairle Contae Loch Gorman

		Geolaíoch
WX020	Rinn an Ghrianfoirt	CGS
WX021	Clós Feirme na Coille Glaise	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX022	Bá Harrylock	GCS, d'fhéadfaí a mholadh i gcomhair NHA Geolaíoch
WX023	Rinn Duáin	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX024	Cé Chill Mhóir	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX025	Cill Phádraig Cnoc an Ghainnimh	CGS
WX026	Coillte Riabhacha	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX027	Loch Oileáin Mhuire	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX028	Acra Loftus	CGS
WX029	Scornach Mhaoil Mhuintire	CGS
WX030	Seanbhaile go Bá Harrylock	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX031	Petit's Bay	CGS
WX032	Ceann Pholl Seoin - Rinn Rónaí	GCS, d'fhéadfaí a mholadh i gcomhair NHA Geolaíoch
WX033	Oileáin Saltee	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX034	Bá Sandeel	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX035	Coillte an Scrín	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch
WX036	Shelmaliere Commons Quarry	CGS
WX037	St. Helen's Glaciomarine Mud	CGS
WX038	Cuan St Helen's	CGS
WX039	Droichead Phádraig	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch

WX040	Loch Theach Choimseáin	CGS
WX041	Tigh an Chuain	CGS
WX042	Cuan Loch Garman	GCS, molta i gcomhair NHA Geolaíoch

13.2.3 Suíomhanna Ramsar

Tá suíomhanna ramsar ainmnithe i gcomhair caomhnaithe bogaigh, go háirithe iad a bhaineann le tábhacht uisce geimhrithe. Bhí na suíomhanna sin ainmnithe faoi réir Coinbhinsiúin Ramsar ar Bhogaigh Tábhachta Idirnáisiúnta ar an 15 Márta 1985. Tá trí chinn lonnaithe i gContae Loch Garman; Rámhainn, Cuan Bhanú agus Comarclann Uisce Géim Loch Garman.

- Suíomh Ramsar uimh. 291: Comarclann Uisce Géim Loch Garman. Tá an suíomh mar chuid de shuíomhanna geimhrithe is tábhachtaí ar domhain i gcomhair geimhrithe don ghé bhánéadanach Ghraonlannach.
- Suíomh Ramsar uimh. 840: Bá Bhanú. Tacaíonn an suíomh le réimse tábhachtach speicis geimhrithe éin uisce.
- Suíomh Ramsar uimh. 333: Rámhainn Soláthraíonn an suíomh áiteanna fara tábhachtacha do gheabhróigí phasáiste agus méideanna tábhachtach go hidirnáisiúnta don ghé bhánéadanach Ghraonlannach, atá leochaileach.

13.2.4 Tearmainn Dúlra

Is suíomh tábhachtach don fiadhúlra é tearmann dúlra, faoi chosaint Ordaithe an Aire. Tá trí thearmann dúlra sa chontae; Rámhainn, agus Comarclann Uisce Géim Loch Garman agus Coinicéar Bhaile Thaidhg.

- Tá flóra Choinicéar Bhaile Thaidhg saibhir go háirithe i bplandaí duimhche agus iad sin a mhaireann go maith i ngnáthóga an chósta.
- Is é an Rámhainn ceann de na córais dumdha is forbartha ar chósta an oirthir.
- Déanann Coinicéar Bhaile Thaidhg talamh geimhrithe le tábhacht idirnáisiúnta do go leor speicis éin uisce imirceacha.

13.2.5 Dídine i gcomhair Fána

D'fhéadfadh an Aire Dídine a ainmniú d'éin fiáine nó ainmhithe fiáine nó flóra (faoi réir Achtanna Fiadhúlra (1976-2012) agus bearta cosanta a chur i bhfeidhm chun na speicis agus gnáthóga araon a chaomhnú. Tá One Refuge for Fauna lonnaithe i gContae Loch Garman: (Oileán Mhuire) Ordú Ainmnithe, 1988 - ainmnithe do gheabhróga an Artaigh, geabhróga chomónta, geabhróga rósacha, geabhróga srathaithe agus geabhróga beaga.

13.2.6 Limistéar Sliogéisc

Is aidhm le Treoir Uiscí Sliogéisc an AE (2006/113/EC) uiscí sliogéisc a chosaint agus a fheabhsú chun tacú le saol agus fás sliogéisc. Tá sé ainmnithe chun gnáthóg uisceach a chosaint do mhoilisc débhlaoscacha agus gastrapódacha, lena n-áirítear iascáin, muiríní, breallaigh, oisrí agus ruacain. Tugann Rialacháin Chomhphobail Eorpacha (Cáilíocht Uiscí Sliogéisc) 2006 (de réir leasaithe) (S.I Uimh 268 le 2006) éifeacht don Treoir in Éirinn.

Iarrann an Treoir ó Bhallstáir uiscí a ainmniú a dteastaíonn cosaint uathu chun tacú le saol agus fás sliogéisc, agus ansin cláir laghdaithe truaillithe a bhunú do na uiscí ainmnithe. Tá ceithre uisce ainmnithe ábhartha do Loch Garman: Cuan Bhanú, Cuan Loch Garman Seachtrach, Cuan Loch Garman Inmheánach agus Cuan Phort Láirge. Tá cláir laghdaithe in oibriúchán i gcomhair na limistéir sin. Áirítear brúnna aitheanta ar na uiscí ainmnithe sin córais fuíolluisce uirbigh, córais cóireála fuíolluisce, gníomhaíochtaí talmhaíochta agus cuain.

Faoi réir Airteagail 4 le Rialacháin um Cháilíocht Uiscí Sliogéisc 2006 (de réir leasaithe), iarrtar ón gComhairle a chinntiú go gcuireann feidhmíocht a fheidhmeanna comhréireacht chun cinn le aidhmeanna na gclár laghdaithe truaillithe sin agus le aidhmeanna na Treorach Uiscí Sliogéisc. Áirítear leis na feidhmeanna sin cóireáil fuíolluisce, bainistíocht ar dhramhaíl, ceadúnais díluchtaithe d'eisiltigh, rialú pleanála agus forbartha agus foirgnimh.

13.2.7 Diúilicín péarla fionnuisce

Tá an diúilicín péarla fionnuisce cosanta faoi réir Achtanna Fiadhúlra (1976-2012) agus an Treoir Gnáthóga. Tá sé curtha leis an liosta sonraí deirge i gcomhair Éirinn atá i mbaol go criticiúil. Teastaíonn uisce uaidh chun stádas ard éiceolaíoch a bhaint amach. Tá gach 27 de

dhaonraí ainmnithe in Éirinn ag léiriú stádais caomhnaithe neamhfhabhreacha de réir béime ar Phlean Bainistíochta d'Abhantraigh i gcomhair Éireann 2018-2021. Tugadh áit tosaíochta dóibh i gcomhair gníomhaíochta. Rinne DCHG straitéis chaomhnaithe náisiúnta don speicis in 2011, a thug áit tosaíochta do chur i bhfeidhm bearta ar scála dobharcheantair i gcomhair daonraí dhiúilicín péarla a chomhdhéanann le chéile 80% de dhaonra náisiúnta iomlán. Is iad tionchair hidrea-mhoirfeolaíoch, dríodrú agus saibhriú na príomh-bhrúnna atá mar chúid le daonraí diúilicín péarla i staid caomhnaithe aicmithe mar neamhfhabhreach.

Áirítear le dara shraith an Phlean Bainistíochta d'Abhantraí i gcomhair Éirinn 2018-2021 aidhmeanna chun feabhas a chur ar stádas éiceolaíoch ard d'aibhneacha diúilicín péarla ainmnithe.

13.2.8 Céimeanna Éiceolaíoch, Gréasáin agus Pasáistí Fiadhúlra

Níl réimsí luacha bithéagsúlachta teoranta do shuíomhanna ainmnithe agus tá riachtanas ann chun na limistéir sin a chosaint ar luach caomhnaithe, lena n-áirítear speicis gaolmhara, in aghaidh tionchair carnach na forbartha ar an ngréasán leathan le córais nádúrtha a chomhdhéanann an timpeallacht.

Déanann pasáistí fiadhúlra nó gréasáin éiceolaíoch cur síos ar ghréasán gnáthóga tábhachtacha le struchtúir líneacha leanúnacha amhail aibhneacha, fál sceanó nó céimeanna amhail locháin nó coillte beaga. Tugann na pasáistí sin gnáthóg fíor-thábhachtach do go leor speicis agus feidhmíonn siad freisin mar phasáiste d'ainmhithe, éin, ialtóga, feithidí agus speicis eile chun díobhadh a chosc i ngeall ar scoilteadh gnáthóga. Tá pasáistí dá leithéid sin fíor-thábhachtach i gcomhair rochtana ar dhiúscairt speicis, foinsí bia, neadaithe agus pórúcháin.

I gcomhréir le Airteagal 10 na Treorach Gnáthóga agus Acht Pleanála Agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe), tá oibleagáid ag an Údarás Pleanála na aidhmeanna sin a chur lena Phlean Forbartha chun bainistíochta ar ghnéithe an tírdhreacha, amhail teorainneacha traidisiúnta ar ghoirt, tábhachtach ar mhaithe le léirchruinneas éiceolaíoch

an ghréasáin Natura 2000 agus riachtanach um imirceach, scaipeadh agus malartú géiniteach speicis fiáine.

Pleanáil i gcomhair Cúrsaí Uisce i bhForbairt Uirbeach: Tugann Bord Iascaigh Réigiúnacha na Sionainne (IFI) treoir sármaith um chosaint agus feabhsú aibhneacha i limistéir uirbeacha, rud a chuireann riachtanais pleanála chun cinn le bheith corpraithe i bpleananna forbartha chun a chinntiú nach díghrádaíonn cúrsaí uisce nó laghdaíonn a gcuid luacha ar mhaithe an phobail. Déileáiltear leis an gcrios bruachánach agus infreastruchtúr glas go ginearálta ar bhealach níos mionsonraithe i gCaibidil 11 Tírdhreach agus Infreastruchtúr Glas

13.2.9 Speicis Ionracha

Is féidir le speicis planda agus ainmhí ionracha bagairt mhór a léiriú don bhithéagsúlacht áitiúil. Is féidir leo tionchar diúltach a imirt ar speicis dúchasacha, gnáthóga a thrasfhoirmiú agus bagairt a chur ar éiceachórais iomlána, ag spreagadh fadhbanna dáiríre don chomhshaol agus don gheilleagar. Cé go bhfuil an Comhairle tiomanta chun smacht a chur ar speicis ionracha, teastaíonn forairdeall ag gach úinéirí talaimh toisc gur féidir le speicis ionracha scaipeadh go mear trasna na dteorann. Áirítear le bearta coisctheacha a chinntiú go gcuirtear dea-chleachtais sláinteachais i bhfeidhm ar mhaithe le gluaiseacht na n-ábhar isteach, amach nó timpeall an tsuímh agus cinntiú go bhfuil an ithir allmhairithe saor ó shíolta agus riosóim le speicis planda tábhachtacha.

Aidhmeanna Oidhreachta Nádúrtha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm NH01

Chun cosaint a chinntiú do gach suíomhanna éiceolaíocha ainmnithe (de réir mionsonraithe i gCuid 13.2.1 go 13.2.8) i bpleananna ábhartha an Limistéir Áitiúla le aird chuí le linn measúnaithe ar iarratais pleanála.

Aidhm NH02

Cosaint agus feabhas a thabhairt do cháilíochtaí saibhre ár n-oidhreacht nádúrtha ar bhealach cuí dá bhrí.

Aidhm NH03

Cosaint ar bithéagsúlacht agus nascacht le gnáthóga a chur chun cinn laistigh limistéir cosanta agus sa tírdhreach, ag cur chun cinn comhtháthú ar infreastruchtúr glas agus seirbhísí éiceachórais, lena n-áirítear tírdhreach, oidhreacht agus bithéagsúlacht agus bainistíocht ar speicis ionracha agus eachtránacha sna próisis pleanála agus bainistíochta fhorbartha.

Aidhm NH04

Iomláine na suíomhanna ainmnithe a chosaint ar mhaithe le tábhacht a gcuid gnáthóga agus speicis agus cosc a chur ar fhorbairt a dhéanfaidh damáiste nó a chuirfeadh bagairt roimh iomláine na suíomhanna sin. Áirítear leis na suíomhanna sin Limistéir Speisialta Caomhnaithe (SAC) agus SAC iarratasóra, Limistéir Speisialta Cosanta (SPA), Limistéir Oidhreacht Nádúrtha (NHA) agus NHA, Tearmainn Dúlra, Dídine Fána agus suíomhanna RAMSAR. Speicis a chosaint áiteanna ina mbíonn siad⁹⁹.

Aidhm NH05

Le linn measúnaithe ar na iarratais pleanála lonnaithe in agus/nó in aice le suíomhanna Natura 2000, nasctha go hidráileach nó nasctha nó spleách ar bhealach eile (amhail fothú, fara nó neadaithe) ar shuíomh ainmnithe, ní mór aird a thabhairt ar na pleananna bainistíochta caomhnaithe agus tuarascálacha sonraí ullmhaithe ag NPWS, nuair atá siad ar fáil, ar na gnéithe aitheanta suime leis an suíomh, aidhmeanna caomhnaithe aitheanta chun cothabháil nó athshlánú ar na gnéithe suime go stádas caomhnaithe fabhraigh,

---

⁹⁹ Áirítear le speicis cosanta: Aguisín IV (Treoir Gnáthóga) speicis flóra agus fána, agus a bpríomh-ghnáthóga (i.e. suíomhanna saothraithe agus suíomhanna sosa), atá cosanta go dian aon áit ina bhfuil siad, laistigh nó lasmuigh na suíomhanna thuas, m.s. Madraí uisce agus ialtóga; speicis eile flóra nó fána agus a gcuid gnáthóga atá cosanta faoi réir Achtanna Fiadhúlra, 1976-2000, aon áit ina bhfuil siad; 'Speicis agus gnáthóga nádúrtha faoi chosaint' de réir sonraí ag an Treoir Dlíteanas Eorpaí (2004/35/EC) agus Rialachán an Chomhphobail Eorpaigh; (Dlíteanas Comhshaoil) 2008 lena n-áirítear: Treoir Tairiscintí - Aguisín I speicis agus speicis imirceacha eile a tharlaíonn go minic, agus a gcuid gnáthóga (aon áit ina bhfuil siad) agus Treoir Gnáthóga - Aguisín I gnáthóga, Aguisín II speicis agus a gcuid gnáthóga, agus Aguidín IV speicis agus a gcuid suíomhanna saothraithe agus áiteanna sosa (aon áit ina bhfuil siad).

tuarascálacha stádais caomhnaithe reatha NPWS Airteagail 17, coinníollacha sonracha an tsuímh, agus bagairtí aitheanta roimh aidhmeanna caomhnaithe an tsuímh a bhaint amach.

Aidhm NH06

An tábhacht a ghabhann le Limistéis Oidhreachta Nádúrtha Geolaíocha molta a aithint, Suíomhanna Oidhreachta Nádúrtha agus Suíomhanna Geolaíochta an Chontae molta agus cosaint a thabhairt do charachtar agus iomláine na suíomhanna sin nuair is cuí. Labhróidh an Comhairle le Suirbhé Geolaíoch na hÉireann, áiteanna ina moltar forbairt ar féidir leis tionchar a imirt ar shuíomhanna geolaíocha.

Aidhm NH07

Aird a thabhairt ar aon bhainistíocht nó breithniúchán ar leith, laistigh tuarascálacha aonair ar shuíomhanna laistigh Oidhreachta Geolaíocha Chontae Loch Garman: Iniúchadh ar Shuíomhanna Geolaíochta Chontae Loch Garman 2018, i measúnú ar iarratais pleanála lonnaithe laistigh Limistéir Oidhreachta Nádúrtha, Limistéir Oidhreachta Nádúrtha molta agus Suíomhanna Geolaíochta an Chontae.

Aidhm NH08

Le cinntiú go bhfuil aon phlean/tionscadal agus oibreacha gaolmhara, go haonar nó i dteannta le pleananna nó tionscadail eile, faoi réir Scagthástála i gcomhair Measúnaithe Cuí, le cinntiú nach bhfuil éifeachtaí suntasacha dóchúla ar aon shuíomhanna Natura 2000 agus go mbeidh riachtanais Airteagail 6(3) agus 6(4) le Treoir Gnáthóga an AE comhlíonta go hiomlán.

Nuair is dóchúil go mbeidh éifeacht shuntasach ag plean/tionscadal ar shuíomh Natura 2000 nó má bhíonn éiginnteacht ann maidir le éifeachtaí, beidh sé faoi réir Measúnaithe Chuí. Ní rachaidh an plean/tionscadal ar aghaidh ach i ndiaidh a chinntiú nach gcuirfidh sé droch-éifeacht ar iomláine an tsuímh nó ceal freagraí ailtéarnacha, go bhfuil an plean/tionscadal riachtanach de réir an údaráis inniúil ar chúiseanna a sháraíonn suim poiblí.

Aidhm NH09

Cosaint a chinntiú do limistéir, suíomhanna agus speicis agus gréasáin/pasáistí éiceolaíoch le luach bithéagsúlachta áitiúil lasmuigh suíomhanna ainmnithe ar fud an chontae agus measúnú a iarradh chun dul le tairiscintí forbartha nuair is dóchúil go gcuirfidh siad tionchar ar na limistéir nó speicis sin.

Aidhm NH10

Cinntiú go bhfuil cosaint ag teorainneacha traidisiúnta do ghoirt, mar aon le locháin nó coillte beaga a thugann pasáistí éiceolaíocha tábhachtacha, céimeanna nó gréasáin. Nuair a bhíonn gnéithe dá leithéid ann ar talamh le bheith forbartha, ní mór don iarratasóir a chruthú gur eascraidh dearadh na forbartha i gcoinneáil na gnéithe sin chomh mór agus is féidir agus go raibh cosaint is feabhas curtha le luach reatha bithéagsúlachta an tsuímh.

Aidhm NH11

Crainn nó grúpaí crann agus coillearnaí leasa suntasaigh agus caomhnaithe an nádúir agus na orduithe caomhnaithe crann a dhéanamh nuair is cuí.

Aidhm NH12

Crainn aonair, grúpaí crann, coillearnaí agus fál scean leasa agus luachta bithéagsúlachta suntasaigh a chosaint ó dhamáiste agus/nó díghrádú agus oibriú chun suaithheadh ar nascacht coillearnaí agus fál scean an chontae a chosc. Go ginearálta beidh foraoiseacht thráchtála díolúnaithe, seachas ag forimill agus/nó nuair nach raibh siad coinneáilte chun cuspóirí tráchtála.

Aidhm NH13

Cinntiú go n-áirítear tairiscintí leis na hiarratais forbartha i gcomhair plandála agus crios maolánach éiceolaíoch a fhágáil mar is cuí idir oibreacha forbartha agus aon limistéir nó gnéithe tábhachta éiceolaíocha. Baint fál scean agus teorainneacha nádúrtha a íoslaghdú, agus nuair is gá fál scean a bhaint iarrfar ar an iarratasóir fál scean a athchur le cineál athchurtha speicis dúchasaigh cuí.

Aidhm NH14

Oibriú leis na pobail áitiúla, grúpaí, úinéirí talaimh, Páirc Náisiúnta agus Fiadhúlra Seirbhís agus páirtithe ábhartha eile chun suíomhanna luacha bithéagsúlachta áitiúil a aithint, a chosaint, a bhainistiú agus, nuair is cuí, a fheabhsú agus a chur chun cinn.

Aidhm NH15

Na gníomhartha aitheanta i nGníomhaíocht Bhithéagsúlachta Chontae Loch Garman Plean 2013, nó aon phlean tar éis, i gcomhpháirtíocht le gach páirtithe agus geallshealbhóirí ábhartha.

Aidhm NH16

Is riachtanach cosaint a chinntiú d'oidhreacht nádúrtha ar mhaithe le forbairt an Chomhairle féin, gníomhartha agus modhanna oibriúcháin.

Aidhm NH17

Cinntiú go bhfuil breithniúchán oidhreachta nádúrtha agus bithéagsúlachta lárnach d'ullmhúchán Pleananna an Limistéir Áitiúla agus chun bithéagsúlacht a aithint, a chosaint agus a bhainistiú tríd na Pleananna sin.

Aidhm NH18

Dea-chleachta a chur chun cinn i smachtú speicis ionraigh agus bearta tacaíochta chun speicis ionracha a chosc agus/nó a dhíothú mar is cuí agus de réir is a cheadaíonn deiseanna agus acmhainní.

Aidhm NH19

Iníúchadh a dhéanamh ar speicis ionracha ar fud an chontae agus feasacht níos mó a spreagadh ar bhagairtí féideartha mar thoradh ar speicis ionracha agus conas is féidir leo scaipeadh.

Aidhm NH20

Feasacht a ardú maidir le speicis ionracha, lena n-áirítear feasacht a chur ar úinéirí talún agus forbróirí maidir le rialachas dea-chleachta ag baint le smachtú ar speicis ionracha agus fágáil fúthu cloí leis sin agus, le cinntiú, chomh fada agus is féidir, nach n-eascraíonn tairiscintí forbartha i scaipeadh do speicis ionracha. Cuirfidh an Comhairle eolas chuig úinéirí talún maidir le aon speicis ionracha aimsithe nó tuairiscithe ina gcuid maoine agus iarrfar ar úinéirí talún gníomh cuí a ghlacadh i gcomhréir le treoraíocht dea-chleachtais.

Aidhm NH21

Cinntiú nach n-eascraíonn tairiscintí forbartha i scaipeadh nó tabhairt isteach speicis ionracha. Má mholtar forbairtí ar shuíomhanna ina raibh nó ina bhfuil speicis ionracha i láthair, iarrfar ar an iarratasóir clár smachtaithe agus bainistíochta a sheoladh do na speicis ionracha áirithe sin mar chuid den phróiseas pleanála.

Aidhm NH22

Dea-chleachtas a iarradh agus forbairt a éascú d'áiseanna cuí chun scaipeadh speicis ionracha a íoslaghdú ar feadh rianta gorma agus rianta glasa.

Aidhm NH23

Bainistíocht a chur san áireamh go cúramach agus a chur i bhfeidhm ar speicis ina bhfuil pasáiste, amhail naisc hidreolaíocha le Suíomhanna Eorpacha chun scaipeadh speicis ionracha a chosc go suíomhanna leochaileacha.

Aidhm NH24

Gníomhartha Phlean Uile-Éireann um Phailneoirí 2015-2020 (agus aon Phlean ina dhiaidh) i rith bainistíochta ar ár bpáirceanna, spáis oscailte, corra ar thaobh an bhóthair agus gach fásra ar bhealach a thugann níos mó deiseanna do bhithéagsúlacht le linn a bheith ar an eolas faoin bhgairt ó scaipeadh speicis ionracha.

13.3 Oidhreacht Sheandálaíoch

13.3.1 Oidhreacht Sheandálaíoch

Is acmhainn neamh-inathnuaite í oidhreacht sheandálaíoch a chuidíonn linn tuiscint a fháil ar conas a d'fhorbair cultúir agus sochaithe san aimsir atá thart. Tá sé comhdhéanta le iarsmaí suíomhanna agus séadchomharthaí, chomh maith le déantáin nó oibiachtaí inbhogtha. Tagraíonn 'Séadchomharthaí' ar struchtúir déanta ag daoine nó gnéithe nádúrtha modhnaithe ag daoine, agus bíonn 'suíomhanna' lonnaithe faoin talamh go ginearálta agus d'fhéadfadh siad gan aon ghnéithe infheicthe a bheith acu. Bíonn suíomhanna agus séadchomhartha seandálaíocha an-difriúil i ndáta agus cruth. Áirítear le samplaí créfoirt, tuamaí meigiliteacha, foirgnimh meánaoiseacha, spruadair seandálaíocha uirbigh agus gnéithe faoin uisce amhail báid tite. Ní hamháin go mbíonn ár dtírdhreacha agus bailedhreacha níos saibhre de bharr séadchomharthaí agus suíomhanna a mhaireann, ach bíonn siad riachtanach freisin chun tuiscint a fháil ar an stair.

Tá suíomhanna seandálaíocha agus séadchomharthaí cosanta faoi réir Achtanna Séadchomharthaí

Náisiúnta 1930 -2004. Faoi láthair, tá suíomh nó séadchomhartha cosanta i gceann le ceithre bhealach: –

- De réir taifeadta in [Taifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna](#) (RMP)
- Tá sé ar fáil i dTaifead ar Shéadchomharthaí Stairiúla (RHM)
- Is séadchomhartha náisiúnta é faoi réir ordaithe caomhnaithe (nó ordú caomhnaithe sealadach) Is séadchomhartha náisiúnta in úinéireacht nó coimirce an Aire Chultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta nó Údaráis Áitiúil

Tugann an Taifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna, bunaithe faoi réir Coda 12 Achta Séadchomhartha Náisiúnta (Leasú) 1994, agus tugann sé liosta reachtúil ar gach séadchomhartha seandálaíoch agus suíomhanna dá leithéid aitheanta in Éirinn. Áirítear leis léarscáileanna agus liosta séadchomharthaí agus suíomhanna do gach Contae. Aithnítear iad mar Shéadchomharthaí Taifeadta. Áirítear leis freisin criosanna acmhainneachta seandálaíoch. Is iad sin criosanna i mbailte stairiúla, a bhfuil spruadair seandálaíocha agus iarsmaí seandálaíocha réamh-1700 AD ina seasamh fós laistigh. Tá os cionn 120,000

séadchomhartha ar an Taifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna in Éirinn. Tá timpeall 1,700 díobh sin lonnaithe i gContae Loch Garman. Ní liosta críochnaithe é an RMP ar gach seandálaíocht aitheanta dá bhfuil ann. Cuirtear suíomhanna nua leis ar bhonn leanúnaigh agus d'fhéadfadh siad a bheith liostaithe ar www.archaeology.ie.

Bunaíodh an Taifead ar Shéadchomharthaí Stairiúla faoi réir Coda 5 an Achta Séadchomharthaí Náisiúnta (Leasú) 1987. D'fhéadfadh a bheith séadchomharthaí stairiúla agus limistéir seandálaíoch a raon ar an Taifead. Áirítear le 'Séadchomhartha Stairiúil' séadchomhartha réamhstairiúil agus aon séadchomhartha bainteach le stair tráchtála, cultúrtha, eacnamaíoch, tionsclaíoch, míleata, reiligiúnach nó sóisialta na háite ina bhfuil sé lonnaithe nó na tíre. Áirítear leis freisin séadchomharthaí ó thréimhsí roimh 1700 AD nó dáta níos déanaí eile de réir ceapacháin an Aire ag rialacháin. Tá 57 séadchomhartha stairiúil taifeadta do Chontae Loch Garman. Áirítear an chuid is mó dóibh sin ar an Taifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna.

Faoi láthair tá 17 séadchomhartha ann i Loch Garman liostaithe in úinéireacht/coimirce an Aire agus 7 séadchomhartha/suíomhanna i Loch Garman liostaithe i liosta Ordaithe Caomhnaithe

Chun obair mholta a dhéanamh ar na suíomhanna sin, teastaíonn comhthoil roimh ré ón Aire sula dtosaítear an obair.

Tábla 13.4 Séadchomharthaí Náisiúnta atá faoi réir Orduithe Caomhnaithe

PO Uimh.	Séadchomhartha	Talamh an Bhaile	Dáta Éifeachtach an Ordaithe	SMR Uimh.
7/1956	Dronlíneach	Cúirt Bhaile Éamainn	22/02/1956	WX016-022001-
3/1958	Bearrúin	An Halla	15/10/1958	WX049-015---
1/1979	Ringfort	An Ráth Mór	01/11/1979	WX048-019---
192	Baginbun Earthworks	Baile Ram	18/07/1952	WX050-015001- WX050-015002-
2/1974	Old Ross Motte	Springpark	10/11/1974	WX030-052001-

79/1939	Cnoc Fhiodh na gCaor	Teampall Seanáin	17/01/1939	WX020-032---
3/1968	Caisleán Fhearna	Castleland (Scarawalsh By.)	28/11/1968	WX0-003001-

Tábla 13.5 Séadchomharthaí Náisiúnta faoi Úinéireacht nó Coimirce an Stáit

Uimh.	Séadchomhartha	Talamh an Bhaile	Stádas	SMR Uimh.
516	Caisleán Bhaile Hac	Baile Hac	Úinéireacht	WX044-009001-
375	Motte	Baile an Mhóta Mór	Úinéireacht	WX020-041---
521	Caisleán Fhearna	Castleland	Coimirce	WX015-003001-
665	Séipéal Chluain	Cluain	Úinéireacht	WX015-023001
644	Caisleán Chúil Choll	Cúil Choll	Úinéireacht	WX046-028---
192	Mainistir Dhún Bróithe	Dún Bróithe	Coimirce	WX039-003001-
668	Brú Dhún Canann	Dún Canann	Coimirce	WX044-015001-
457	Muileann Gaoithe Theach Choimseáin	An Fál	Coimirce	WX053-006---
133	Mainistir Fhearna	Diméin Fhearna	Úinéireacht	WX015-003004- WX015-003017- WX015-003018- WX015-003028-
133	Fearna (Séipéal Naomh Pheadair)	Fearna Uachtarach	Úinéireacht	WX015-003005-
133	Ardeaglais Fhearna agus Crosa	Fearna Uachtarach	Úinéireacht	WX015-003002- WX015-003003- WX015-003009- WX015-003010-

				WX015-003011- WX015-003012- WX015-003013- WX015-003014-
443	Eaglais Mhuire	Ros Mhic Thriúin	Coimirce	WX029-013002-
434	Caisleán Ráth Mhach nAodha	Ráth Mhach nAodha Mór	Coimirce	WX042-029001-
229	Caisleán Ráth Omnaí	Ráth Omnaí	Úinéireacht	WX040-028001-
429	Caisleán an tSlaoid	An Slaod	Coimirce	WX054-008001-
392	Muileann gaoithe ar Chnoc Fhiodh na gCaor	Teampall Seanáin	Coimirce	WX020-032---
506	Mainistir Thinteirn (Mainistir Cist. Eaglais agus droichead)	Tinteirn	Úinéireacht	WX045-027001- WX045-028002- WX045-029001-
445	Eaglais Prióireachta St. Selsker (Aug.)	Baile Loch Garman	Coimirce	WX037-032009-

I gcomhréir leis na Rialacháin Pleanála agus Forbartha 2001 (de réir leasaithe) seolfar fógra ar iarratais pleanála ar féidir leo tionchar a imirt ar oidhreacht sheandálaíoch chuig an Aire. Ní mór measúnú seandálaíoch a iniata a chur le aon iarratas forbartha ar féidir leis tionchar a imirt ar shéadchomhartha i ngeall ar a shuíomh, méid nó nádúr. Ní mór don mheasúnú a bheith déanta ag seandálaí cáilithe mar is cuí agus go mbeidh taighde faisnéise chuí agus tochailt sheandálaíoch nó measúnú ar iarsmaí a sheasann. I gcúinsí áirithe b'fhéidir gur cuí monatóireacht sheandálaíoch a dhéanamh. Tá costas ar tochailt sheandálaíoch agus taifeadta mar chuid de chostais na forbartha agus gearrtha ar an bhforbróir.

Ní mór d'fhorbairt nua a bheith deartha chun damáiste a chosc d'oidhreacht sheandálaíoch nuair is féidir. Mura féidir forbairt mholta a athlonnú nó a athdhearadh chun baint suímh nó

séadchomhartha a chosc (nó cuid de), an cur chuige le leanúint ná caomhnú in-situ nó caomhnú de réir taifeadta trí thochailt sheandálaíoch.

13.3.2 Seandálaíocht Mhuirí agus Faoin Uisce

Breathnaíonn seandálaíocht mhuirí ar an stíl maireachtála a bhí ag daoine agus conas ar oibrigh siad ag an gcósta, cén úsáid a bhain siad as acmhainní muirí agus conas ar úsáid siad an fharraige mar bhealach taistil agus gluaiseachta. Áirítear le tírdhreacha muirí na hÉireann lonnaithe ársa ar feadh an chósta agus oileáin, piaraí, calafoirt, gaiste éisc, dramhchairn ar an gcrios idirthaoideach agus báid tite is tírdhreacha faoin uisce ar leaba na farraige. Áirítear le bagairtí ar sheandálaíocht mhuirí athruithe aeráide agus ar leibhéal na farraige, creimeadh an chósta, iascaireacht agus feirmeoireacht sliogéisc, forbairt an chósta agus easchósta. Is féidir leis na gníomhaíochtaí sin eascrú i ndamáiste nó scriosadh ar shuíomhanna seandálaíocha faoin uisce.

Áirítear le Fardal Báid Tite na hÉireann gach bád tite aitheanta do na blianta suas go dtí 1945, é san áireamh. Tá gach bád tite os cionn céad bliana d’aois agus oibiachtaí seandálaíocha faoin uisce cosanta faoi réir Achtanna Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004.

D’fhéadfaí Ordú Oidhreachta Faoin Uisce a dhéanamh ag an Aire maidir le limistéar, in nó faoi bhun leaba na farraige, nó ar talamh clúdaithe ar uisce ina cheaptar go bhfuil bád tite nó oibiacht seandálaíoch agus i ngeall ar a thábhacht stairiúil, seandálaíoch nó ealaíne, is gá é a chosaint.

13.3.3 Láithreacha Chatha

Aithníonn an Comhairle an tábhacht agus luach a ghabhann leis an tírdhreach agus timpeallacht is leithne stairiúil, lena n-áirítear láithreacha chatha (féach Tábla 13.6 agus Léarscáil 2c). Tá an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus na Gaeltachta ag obair ar Thionscadal Láithreacha Chatha na hÉireann faoi láthair. Is aidhm leis an tionscadal cuidiú in aitheantas don chosaint reachtúil ar chóir a shíneadh chuig suíomhanna láithreacha chatha.

Tabharfaidh an Comhairle aird ar an Tionscadal Láithreacha Chatha de réir is a bhíonn sé ar fáil.

Tábla 13.6 Suíomhanna Láithreacha Chatha

Taifead Uimh.	Talamh an bhaile	ITM ag comhordú	Aicme	Liostaithe ar RMP
WX005-021----	Móta Bodhar Páirc (Scarawalsh By.)	704250,663590	Láthair Chatha	Níl
	Baile Eilís (Scarawalsh By.)			
WX006-086----	Baile Ó Gcuilinn (Guaire By. Cill Na Huagha ED)	710475,661575	Láthair Chatha	Níl
WX009-017----	Buaille Phrácáis Bun Clóidí	690980,656290	Láthair Chatha	Níl
WX010-033----	Cluain Fhia Íochtarach	701730,653370	Láthair Chatha	Níl
	Cluain Fhia Uachtarach			
	Cill Thomáis			
WX011-076----	Céin	711980,654400	Láthair Chatha	Níl
	Tobar An Fhearainn Íochtarach			
	Tobar An Fhearainn Uachtarach			
WX020-118----	Teampall Seanáin	698360,640170	Láthair Chatha	Níl
	Cluain Haistin			
	Droim Guail			

WX020-119----	Inis Cóρθaidh	0,0	Láthair Chatha	Níl
WX020-120----	Inis Cóρθaidh	697155,639900	Láthair Chatha	Níl
WX021-044----	Móin An Mhuilinn Uachtarach		Láthair Chatha	Níl
	AN Tabhallort (An Bealach By.)			
	An Chill (An Bealach By.)			
WX029-013077	Insí An Mhéirse	672210,627510	Láthair Chatha	Níl
	Ros Mhic Thriúin			
	Páirceanna An Phóna			
	An Cnoc Theas			
	An Tigh Rua			
	Fearann Vero			
WX029-013077	FEARANN AN Tseomraigh	672210,627510	Láthair Chatha	Níl
	Fearann An Easpaig			
	An Baile Gaelach			
WX030-103----	Baile Ghealbhaird	678800,620830	Láthair Chatha	Níl
	Baile An Bheighigh			
WX037-091	Baile An Doimhnisigh	698630,620830	Láthair Chatha	Níl
	Baile Chóil			
	Coláiste			

	Shelmaliere (Shelburne By.)			
WX037-092----	PÁIRCEANNA AN BHAILE (St Michael's Of Feagh By.)	0,0	Láthair Chatha	Níl
	PÁIRCEANNA AN BHAILE (St Peter's Parish) (Cuid De) LOCH GARMAN			
WX041-068----	Móinéar An Ghiorria	68460,618520	Láthair Chatha	Níl
	Baile An Hóraigh Theas			
WX050-015006	Baile Ram	679940,603230	Láthair Chatha	Níl

Aidhmeanna Oidhreachta Seandálaíoch

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm AH01

Suíomhanna seandálaíoch a chaomhnú agus a chosaint, shéadchomharthaí (lena n-áirítear a lonnaíocht), seandálaíocht faoin uisce agus oibiachtaí lena n-áirítear iad sin liostaithe nó sceidealaithe chun ionchuimsithe ar an Taifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna agus/nó Taifead ar Shéadchomharthaí Stairiúla nó iarsmaí seandálaíoch faoin dromchla aimsithe le déanaí¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Tá liosta iomlán ar na Séadchomharthaí Taifeadta agus iarsmaí faoin dromchla aimsithe le déanaí le feiceáil ag an Roinn Pleanála.

Aidhm AH02

An tábhacht a bhaineann le séadchomharthaí agus suíomhanna a aithint agus carachtar is iomláine na séadchomharthaí agus suíomhanna sin a chosaint nuair is cuí. Rachaidh an Comhairle i gcomhairleoireacht leis an Seirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta nuair a moltar forbairt ar féidir leis tionchar a imirt ar shéadchomhartha seandálaíoch agus/nó suíomh.

Aidhm AH03

Oidhreacht na ngrúpaí séadchomharthaí náisiúnta a chosaint, lena n-áirítear a gcomhthéacs lonnaíochta agus tuiscint orthu, in oibriúchán bainistíochta forbartha.

Aidhm AH04

Breithniúchán iomlán a dhéanamh ar oidhreacht sheandálaíoch le linn forbairt a dhéanamh, a fhaomhadh nó a údarú. Le linn breithniúcháin ar an gcosaint sin, tabharfaidh an Comhairle aird ar an gcomhairle agus moltaí ón Seirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta agus na prionsabail leagtha amach i gCreat agus Prionsabail na hOidhreachta Seandálaíoch (An Roinn Ealaíne, Oidhreachta, Gaeltachta agus na nOileán, 1999).

Aidhm AH05

Measúnú agus/nó imscrúdú seandálaíoch a iarradh ag daoine cáilithe i gcomhair forbartha ar féidir leis, i ngeall ar a mhéid, lonnaíocht nó nádúr, éifeacht shuntasach a imirt ar oidhreacht sheandálaíoch agus bearta cuí a ghlacadh chun an oidhreacht sheandálaíoch sin a chosaint. I ngach cás dá leithéid, déanfaidh an tÚdarás Pleanála comhairleoireacht le Seirbhís Séadchomhartha Náisiúnta sa Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta.

Aidhm AH06

Toimhde a ghlacadh ar son caomhnaithe in-situ iarsmaí in-situ agus suíomhanna le linn deileála le tairiscintí forbartha ar féidir leo tionchar a chur ar shuíomhanna agus/nó gnéithe seandálaíocha. Cé nach féidir caomhnú in-situ a dhéanamh, breathnóidh an Comhairle ar chaomhnú de réir taifid i gcúinsí cuí.

Aidhm AH07

Cosaint a thabhairt do thírdhreacha stairiúla agus seandálaíocha, lena n-áirítear láithreacha chatha, agus rochtain a sholáthar chuig na suíomhanna sin mura gcuireann sé sin bagairt ar an ngné.

Aidhm AH08

Tírdhreacha seandálaíocha, láithreacha chatha agus tírdhreacha stairiúla a chur san áireamh mar chuid de Mheasúnú ar Charachtar Tírdhreacha an Chontae le ullmhú i ndiaidh foilseacháin Measúnaithe ar Charachtar Tírdhreacha Náisiúnta.

Aidhm AH09

Cosaintí uirbseacha a chosaint (ag seasamh agus faoi thalamh) agus gnéithe gaolmhara agus iad a chosaint ó fhorbairt mhíchuí i gcomhréir le Polasaí Náisiúnta ar Chosaintí an Bhaile (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, 2008).

Aidhm AH10

Suíomhanna seandálaíocha a aithint sa chontae ar féidir rochtain poiblí a sholáthar chucu, agus oibriú chun rochtain poiblí a dhaingniú nuair is cuí i gcomhairleoireacht le úinéir an talaimh agus Seirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta, faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus caighdeán bainistíochta forbartha atá in Imleabhar 2.

Aidhm AH11

Leagan amach reatha a choinneáil, mar aon le línte foirgnimh stairiúla agus leithid talaimh traidisiúnta a eascraíonn ó fhoinsé meánaoiseach nó níos luaithe.

Aidhm AH12

Reiligí stairiúla a chosaint laistigh Chontae Loch Garman agus a gothabháil a spreagadh i gcomhréir le prionsabail caomhnaithe dea-chleachtais

Aidhm AH13

Aird a thabhairt ar shuíomhanna Láithreacha Chatha Stairiúla liostaithe i dTábla 13.6 (agus iad sin nach bhfuil liostaithe ann ach atá nó a éiríonn aitheanta) agus le linn measúnaithe ar thairiscintí in aice le Láthair Chatha Stairiúil, cinntiú nach bhfuil aon dochar ar charachtar fisiceach nó lonnaíocht na suíomhanna sin agus nuair a moltar forbairt laistigh na láithreacha chatha aitheanta, d'fhéadfadh measúnú seandálaíoch agus taifead a bheith ag teastáil.

13.4 Oidhreacht Thógtha

Is tábhachtach carachtar ailtireachta agus stairiúil an chontae a chinntiú, agus go bhfuil cáilíocht a thírdhreacha caomhnaithe is cosanta. I ngeall ar ár n-oidhreacht thógtha, bíonn ár saolta níos saibhre agus nasc againn agus bealach le tuiscint a bhaint as ár stair roinnte. Tá dhá phríomh-mheicníocht ann chun oidhreacht ailtireachta an chontae a chosaint de réir leagtha amach in Achtanna Pleanála agus Forbartha 2000 - 2010 (de réir leasaithe) agus ag comhdhéanamh go háirithe an Taifead ar Struchtúir Cosanta agus Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta:

- Má ghlactar leis go bhfuil tábhacht shuntasach ag struchtúr, d'fhéadfadh an Comhairle é a ainmniú mar struchtúr cosanta. Ciallaíonn struchtúr cosanta ceann a bhfuil suim ailtireachta, stairiúil, seandálaíoch, ealaíne, cultúrtha, eolaíoch, sóisialta nó teicniúil ann.
- Má ghlactar leis go bhfuil tábhacht shuntasach ag grúpa foirgnimh, d'fhéadfadh an Comhairle é a ainmniú mar limistéir Caomhnaithe Ailtireachta.

13.4.1 Struchtúir Cosanta

Ciallaíonn Struchtúr Cosanta, de réir an Chomhairle, ceann a bhfuil suim speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíoch, ealaíne, cultúrtha, eolaíoch, sóisialta nó teicniúil ann.

Ó thaobh Struchtúir Cosanta nó Struchtúr Cosanta Molta, áirítear le brí an téarma sin an struchtúr, taobh istigh an struchtúir, an talamh laistigh cúirtealáiste an struchtúir, aon struchtúr eile laistigh cúirtealáiste an struchtúir agus a thaobh istigh, gach daingneáin, suitigh agus gnéithe a chomhdhéanann taobh istigh na struchtúir.

Ullmhaíodh Taifead ar Struchtúir Cosanta (RPS) agus tá sé ar fáil in Imleabhar 5 an Phleain. Faoi láthair, comhdhéanann an RPS os cionn 1400 struchtúr. Maidir leis an bpróiseas bainistíochta ar an RPS, le linn tréimhse ó 2013-2019, bhí 81 struchtúr curtha leis agus 7 struchtúr scriosta uaidh ar bhonn suirbhé agus monatóireachta leanúnaigh.

Is minic gur chuid riachtanach le suim speisialta struchtúir é cúirtealáiste Struchtúir Cosanta. I gcúinsí áirithe, d'fhéadfadh an cúirtealáiste gairdín nó talamh sonraithe go soiléir, ar féidir go raibh sé leagtha amach chun cur le dearadh nó feidhme. D'aineoinn sin, is féidir le cúirtealáiste le struchtúr a bheith costasach freisin agus d'fhéadfadh leis tionchar a fháil ó fhorbairt i bhfad ach d'fhéadfadh leis freisin deis a thabhairt nuair is cuí.

13.4.2 Oibreacha Chothabhála agus Dheisithe

Is aidhm le caomhnú go mbeidh an t-idirghabháil is lú indéanta ar fhabraic stairiúil ó struchtúr. Ba chóir d'oibreacha chaomhnaithe chomh mór agus is gá a dhéanamh, ach chomh beag agus is féidir don fhoirgneamh chun a thodhchaí a chinntiú. Fealsúnacht 'idirghabhála is lú coinneála is mó' agus 'ar bhonn iontamhla' nó deisiúcháin 'macánta' nuair is féidir. Ní mór athchóiriú tuairimeach ar aon chuid den fhoirgneamh a chosc agus gan é a dhéanamh ach nuair a bhíonn cúis mhaith agus nuair is féidir leis na oibreacha a bheith bunaithe ar fhianaise faisnéise iontaofa nó eile.

13.4.3 Riachtanas ar Chead Pleanála d'Athruithe ar Struchtúr Cosanta

Tugann an tAcht Pleanála agus Forbartha agus rialacháin gaolmhara forálacha do chatagóirí áirithe forbartha le bheith díolmhaithe ó riachtanas chun cead pleanála a fháil. Beidh déanamh na n-oibreacha sin ar struchtúr cosanta, nó ar struchtúr cosanta molta, a bheith díolmhaithe amháil mura gcuirfeadh na oibreacha sin éifeacht ábhartha ar charachtar an

(a) struchtúir, nó

(b) Aon eilimint an struchtúir a chuidíonn le suim speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíoch, ealaíne, cultúrtha, eolaíoch, sóisialta nó teicniúil ann.

Beidh cead pleanála ag teastáil ó gach oibreacha eile.

13.4.4 Riachtanais ar Fhaisnéis Bhreise

Beidh Measúnú ar Thionchar Oidhreachta ag teastáil i ngach cás nuair a ghlactar leis go mbaineann an fhorbairt mholta le oibreacha chuimsitheacha nó chasta le acmhainneacht chun tionchar a imirt ar oidhrecht ailtireachta ar chóir go mbeadh breithmheas ar an gcomhthéacs is leithne leis, ar chomhthéacs níos leithne an tsuímh nó struchtúir agus tionchair físiúil. Ba chóir dearadh, foirm, scála, airde, cionroinnt, suí agus ábhair na forbartha nua baint leis agus cuidiú le carachtar an struchtúir mholta. Ní mór caidreamh comhréireach traidisiúnta i scála idir fhoirgnimh, aisfhilleadh, gairdíní agus struchtúir eachlainne a choinneáil, cuideoidh coinneáil tírdhreachú agus crainn (i ndea-staid) le suim speisialta an struchtúir agus beidh siad ag teastáil freisin.

13.4.5 Athrú in Úsáid agus Síneadh ar Struchtúir Cosanta

Tá úsáid stairiúil an struchtúir mar chuid dá shuim speisialta agus go ginearálta beidh an úsáid is fearr don fhoirgnimh sin mar an gcéanna leis an mbun-úsáid más féidir. D'ainneoin sin, beidh athrú ar an úsáid mar an bhealach is fearr chun caomhnú fadtéarmach an struchtúir a dhaingniú.

Athúsáid comhbhraiteach agus cuí agus/nó forbairt ar struchtúir, lena n-áirítear breiseáin deartha mar is cuí ar Struchtúir Cosanta, a mbeidh tacaíocht leo nuair a chinnteoidh siad maireachtáil fadtéarmach an fhoirgnimh.

Is minic gur gá sínte nua a cheadú le Struchtúir Cosanta chun é a chur in oiriúint don saol comhaimseartha nó é a dhéanamh níos inmharthana go heacnamaíoch.

Teastaíonn breithniúchán cúramach ó thairiscintí do struchtúir nó sínte nua agus ba chóir don fhorbairt nua iarracht a dhéanamh chun éifeachtaí díobhálacha ar charachtar an struchtúir a chosc.

Beidh cur chuige deartha comhbhraiteach curtha chun cinn nuair a mholtar sínte ar scála níos mó, nó i gcomhair foirgnimh i gcúirtealáiste Struchtúir Cosanta. Is féidir go n-áirítear le

cur chuige ar dhearadh comhaimseartha stíleanna traidisiúnta, dúchasacha nó nua-aoiseach.

Léiríonn foirgnimh stairiúla i láir bailte deis chun lóistín a sholáthar in urláir uachtaracha, mar shampla os cionn siopaí urláir agus oifigí. Tugann úsáidí measctha éagsúlacht agus beogacht le limistéar agus cosc a chur ar fhoirgneamh ó bheith tréigthe.

Nuair a fhaightear úsáid optamach indéanta do struchtúir cosanta, is féidir le polasaithe ar úsáid talún agus caighdeáin forbartha an tsuímh eile a bheith curtha ar leataobh chun caomhnú fadtéarmach a bhaint amach. I gcúinsí áirithe, d'fhéadfadh úsáidí fadtéarmacha bealach a thabhairt chun foirgneamh a choinneáil cosanta in aghaidh na haimsire agus ag úsáid réitigh fadtéarmacha ar feitheamh.

13.4.6 Cosaint ar Eilimintí Oidhreachta Ailtireachta

Tá rannpháirtíocht an-dearfach ag gnéithe neamh-struchtúrtha áirithe, amhail gairdíní stairiúla, ballaí cloiche, díoga agus troscán sráide lenár n-oidhreacht thógtha. Is féidir le gnéithe neamh-struchtúrtha cuidiú ar bhealach tábhachtach le carachtar limistéir agus cabhrú chun braistint áite ar leith a chruthú. D'fhéadfadh easpa cúraim agus easpa feasachta eascrú i gcaillteanas na n-eilimintí sin. Bheadh na eilimintí sin coinneáilte agus coimeáda nuair a dhéantar oibreacha feabhsaithe ar an áit.

13.4.7 Bearta Inbhuanaitheachta Aisfheistithe

Ní mór d'úinéirí maoiné aird a thabhairt ar conas is féidir feabhas a chur ar fheidhmíocht chomhshaoil i ngach oibreacha a bhaineann le athrú úsáide, tiontú, síneadh nó athchóiriú eile, lena n-áirítear oibreacha ar shócmhainní oidhreachta mar iarracht chun dul i ngleic le torthaí ó athrú aeráide agus cuidiú i dtreo dícharbónaithe.

I measc feabhais ar fheidhmíocht chomhshaoil ba chóir bearta a bheith ann chun astuithe carbóin a laghdú, feabhas a chur ar éifeachtacht úsáide acmhainní, íoslaghdú ar thruailliú agus dramhaíl (chun bainistíocht ar uisce báistí a chur leis), feabhas ar nascacht dhigiteach agus spreagadh do ghiniúint mhicreafhuinnimh nuair is féidir.

I gcomhair struchtúir stairiúla, is féidir le bearta amhail díon in aghaidh seoidire, trealamh éifeachtach d’fhuinneamh agus uisce, insliú ar dhíon agus oibreacha deisithe agus cothabhála feabhsúcháin suntasacha a chur agus tionchair beaga eile a bheith acu, go físiúil agus ar fhabraic stairiúil agus tógáil traidisiúnta. Ní mór smaoineamh ar na idirghabhálacha beaga sin ar dtús toisc go mbíonn siad neamh-achrannach de ghnáth, seans nach dteastaíonn cead pleanála uathu agus is féidir leo buntáistí suntasacha a thabhairt ag costas íseal. Is féidir teacht ar a thuilleadh moltaí agus comhairle ó Threoir Éifeachtachta Fhuinnimh d’Fhoirgnimh Stairiúla ón Sraith Comhairleach déanta ag DEHLG.

Aidhmeanna Oidhreachta Tógtha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm BH01

Oidhrecht ailtireachta a chosaint do Chontae Loch Garman agus struchtúir a chur leis a bhfuil tábhacht speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíochta, ealaíne, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta nó teicniúil leo i dTaifead ar Struchtúir Cosanta.

Aidhm BH02

Tacú le infheistíocht dhírithé san oidhrecht thógtha inár réigiún lena n-áirítear Scéim Infheistíochta ar Oidhrecht Thógtha agus Ciste Struchtúir Stairiúla chun cuidiú le úinéirí ár sócmhainní oidhreachta tógtha a choinneáil.

Aidhm BH03

Idirghníomhú agus cur chun cinn a dhéanamh ar thionscnaíochtaí athchóirithe ar chroí stairiúil ár mbailte agus sráidbhailte in éineacht le pobail áitiúla, úinéirí maoiné oidhreachta agus geallshealbhóirí eile.

Aidhm BH04

Cosaint a thabhairt dár nOidhrecht Ailtireachta i bhfoirm RPS agus grúpaí tábhachtacha a aithint d’fhoirgnimh/suíomhanna chun ainmnithe mar ACA. Déanfaidh Comhairle Contae

Loch Garman freisin iarracht chun monatóireacht agus athbhreithniú a thabhairt ar an RPS agus ACA agus d'fhéadfadh sin eascrú i moltaí chun bearta scriosta a chur leis agus bearta a úsáid chun tréigeadh a chosc agus tacú le oidhreacht thógtha.

Aidhm BH05

Cosaint a thabhairt ar chúirtealáiste Struchtúir Cosanta nó Struchtúir Cosanta molta ó aon oibreacha a d'fhéadfadh siad cailteanas nó damáiste a spreagadh ar aon struchtúir le luach stairiúil laistigh cúirtealáiste nó talaimh freastalaithe an struchtúir.

Aidhm BH06

Cinntiú go bhfuil forbairt laistigh cúirtealáiste Struchtúir Cosanta comhoiriúnach lena charachtar. Ní chuireann sé sin bac ar dhearadh comhaimseartha nuálaíoch a chur ar aghaidh a léiríonn meas ar chomhthéacs an Struchtúir Cosanta.

Aidhm BH07

Coinneáil a chur chun cinn d'aon fhabraic foirgnimh bunúsach nó luath mar shampla fuinneoga sais adhmaid, obair chloiche, obair bhrící, siúinéireacht, earraí iarainn, moirtéil traidisiúnta, críche aimsire rindreála nó maisithe agus oiriúintí slinn agus dúchasacha (ag baint le Struchtúr Cosanta, nó gan bhaint leis). Sa slí céanna, spreagfaidh an Comhairle athshuiteáil ar ghnéithe traidisiúnta ar bhealach stairiúil agus coinneáil airde iomairí bunaidh de réir mar is cuí.

Aidhm BH08

Cinntiú go mbeidh feidhmeanna a bhaineann le Struchtúir Cosanta i dteannta le Measúnú ar Thionchar Oidhreachta Ailtireachta, nuair a ghactar leis go mbaineann an fhorbairt mholta le oibreacha chasta nó cuimsitheacha ar féidir leo tionchar a imirt ar oidhreacht ailtireachta. Ní mór don tuarascáil sin measúnú a thabhairt ar impleachtaí na forbartha ar charachtar an struchtúir agus an limistéir ina bhfuil sé lonnaithe. Ní mór dó a bheith ullmhaithe ag duine inniúil mar is cuí chun measúnú cáilíochtúil ar thionchar féideartha ó oibreacha ar charachtar agus suim speisialta an struchtúir cosanta agus i gcomhréir le Cosaint

Oidhreacht Ailtreachta - Treoirínite d'Údarás Pleanála (DAHG, 2011) agus aon dréachtaí ina dhiaidh.

Aidhm BH09

Cinntiú go bhfaigheann gach iarratais do Struchtúir Cosanta measúnú, ag glacadh san áireamh an comhairle i dTreoirínite Cosanta Oidhreacht Ailtreachta d'Údarás Pleanála (DAHG, 2011) agus aon treoirínite ina dhiaidh.

Aidhm BH10

Deisiúchán agus coinneáil adhmaid traidisiúnta a spreagadh, tosaigh siopaí agus tithe tábhairne riondráilte agus/nó tílithe, lena n-áirítear iad sin nach bhfuil ina Struchtúir Cosanta. Beidh toimhde ghinearálta in aghaidh athchurtha tosaigh siopaí, le béim ar choinneáil agus ath-insealbhú codanna agus mionsonraí traidisiúnta.

Aidhm BH11

Chun coinneáil foirgnimh níos sine a éascú, tabharfaidh an tÚdarás Pleanála breithniúchán do mhaolú riachtanais páirceála do chairr agus bainistíochta forbartha eile i gcúinsí cuí.

Aidhm BH12

Cinntiú go ndéantar eilimintí oidhreacht ailtreachta an chontae, amhail gairdíní stairiúla, ballaí cloiche nó brící, díoga agus troscán sráide a chuidíonn ar bhealach dearfach d'oidhreacht thógtha, coinneáilte.

Aidhm BH13

Feabhsúcháin a spreagadh in éifeachtacht fhuinnimh i bhFoirgnimh Traidisiúnta, agus carachtar is brí Ailtreachta á gcoinneáil i gcomhréir le Treoirínite um Chosaint Oidhreacht DoAHG d'Údarás Pleanála 2011 agus Treoir Sraithe Comhairle DoEHLG ar Éifeachtacht Fhuinnimh i bhFoirgnimh Traidisiúnta agus aon treoirínite agus comhairle don todhcháí.

Aidhm BH14

Crainn a chosaint agus a bhainistiú i gcúirtealáiste Struchtúir Chosanta nó in aice leis a chuidíonn le carachtar agus lonnaíocht speisialta.

Aidhm BH15

Tacú le forbairt eacnamaíoch ar thithe tuaithe móra ina ról mar áiteanna suime turasóireachta agus úsáidí tráchtála eile chun a gcuid maireachtála leanúnaigh a chinntiú.

Aidhm BH16

I gcás damáiste dóiteáin tubaisteach ní bheidh aththógáil struchtúir cosanta ag teastáil. Tabharfar tacaíocht agus comhairle chun cuidiú le deisiú ar struchtúir cosanta damáistithe chun cothromaíocht a bhaint amach idir oibreacha nua agus bunghnéithe a mhaireann.

13.4.9 Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta

De réir Chuid IV an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe), tá riachtanas ann, nuair a dhearbhaítear é, go mbeidh aidhmeanna san áireamh ag Pleananna Forbartha chun carachtar na n-áiteanna, limistéar, grúpaí struchtúir nó limistéar uirbeacha a chaomhnú a bhfuil:

- a) Leas speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíoch, ealaíne, cultúrtha, sóisialta nó suim teicniúil acu
- b) Cúnamh acu le breithniúchán ar Struchtúir Cosanta.

Déanann Cuid 81(1) d'Acht Pleanála agus Forbartha 2000, de réir leasaithe, cur síos ar Limistéar Caomhnaithe Ailtireachta (ACA) mas “áit, limistéar, grúpa struchtúir nó bailedhreach... A bhfuil suim nó luach speisialta ailtireachta, stairiúil, seandálaíoch, ealaíne, cultúrtha, eolaíoch, sóisialta nó teicniúil acu nó a chuidíonn le breithniúchán ar struchtúir cosanta”.

D'fhéadfaí reachtaíocht ACA a úsáid chun a leanas a chosaint:

- Grúpaí struchtúir a bhfuil tábhacht ar leith nó saibhreas físiúil nó stairiúil acu;

- Socrú ar chuma seachtrach na struchtúr a bhfuil suim speisialta acu, ach nach dteastaíonn cosaint ar a dtaobh istigh;
- Lonnaíocht struchtúir cosanta, áit ina bhfuil sin níos forleathan ná a chúirtealáiste;
- Tírdhreacha deartha ina bhfuil grúpaí struchtúir acu amhail, mar shampla páirceanna uirbeacha, diméinte thithe tuaithe agus grúpaí iarsmaí seandálaíocha agus tionsclaíocha;

Grúpaí struchtúir a chomhdhéanann eintitis aontaithe ach nach bhfuil laistigh talaimh freastalaithe le struchtúr ceannasach amháin cosanta¹⁰¹

13.4.10 Riachtanas do Chead Pleanála in ACA

I ndiaidh ainmnithe, tugtar cosaint do ACA le srianadh ar ghluaiseacht ar féidir a dhéanamh gan chead pleanála agus tríd an bpróiseas iarratais pleanála. Áirítear leis an gcosaint tugtha ag ainmniúchán ACA an taobh seachtrach de struchtúir - airdí, claonta ar dhíon, simléir agus foirgnimh chúirtealáiste. I gcomhréir le Treoirlínte um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta 2011, DAHG beidh feidhmíocht aon oibreacha ar thaobh seachtrach le struchtúr díolmhaithe ón fhorbairt amháin mura gcuirfeadh na oibreacha éifeacht ábhartha ar charachtar an tsuímh. Tá sé sin i dteannta le riachtanas faoi réir Coda 4 (1) (h) an Achta gur chóir d'oibreacha a bheith i gcomhréir leis an gcuma atá ag an struchtúr féin agus struchtúir mórthimpeall ionas go mbeidh siad díolmhaithe. Ní thugann ainmniúchán ACA cosaint do thaobh istigh foirgnimh. Áirítear leis an gcosaint sin fearann poiblí agus gnéithe istigh.

I gcomhréir le Cuid 82 an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe), beidh 'feidhmíocht oibreacha ar thaobh seachtrach le struchtúr lonnaithe i limistéar caomhnaithe ailtireachta díolmhaithe ón fhorbairt amháin mura gcuirfeadh na oibreacha éifeacht ábhartha ar charachtar an tsuímh. Dá bhrí sin, is dócha go mbeidh cead pleanála ag teastáil ó oibreacha áirithe a bheadh díolmhaithe i gnáth-struchtúr nuair a dhéantar é le foirgneamh nó suíomh in ACA. Ní theastaíonn cead pleanála ó oibreacha deisiúcháin déanta i gcomhréir le Treoirlínte d'Údaráis Pleanála agus Sraith Comhairle na Roinne Ealaíne, Oidhreachta agus Gaeltachta; ach chun comhréireacht a chinntiú moltar tuairim a lorg ón Údarás Pleanála.

---

¹⁰¹ Treoirlínte um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta d'Údaráis Pleanála (DAHG 2011).

Sampla oibreacha ar féidir leo carachtar an ACA a athrú agus a dteastaíonn cead pleanála uathu

- Próifíl dín a athrú
- Athrú dín le aon ábhar difriúil ó slinn.
- Críoch a athrú do bhallaí seachtracha
- Simléir a bhaint nó a mhodhnú
- Síneadh a ardú
- Cóireáil an teorann a athrú
- Taobhanna tosaigh siopaí agus comharthaíocht a ardú nó a mhodhnú
- Dearadh, ábhair agus críoch ar fhuinneoga, doirse agus cill a athrú
- Satailítí, aeróga, soilse dín nó fuinneog dhormánta a chur leis.

Ní liosta iomlán é seo agus cuirtear anseo é chun cuspóra treoraíochta amháin. Moltar comhairle a lorg roimh ré chun a fháil amach má theastaíonn cead pleanála.

13.4.11 Scartáil in ACA

Nuair a mholtar struchtúr a scartáil a chuidíonn le carachtar ACA nó scartáil taobh thiar d'aghaidh foirgnimh coinneáilte, beidh an dualgas ar an iarratasóir cás a chruthú ar son scartála, le breithniúcháin ar an éifeacht a imreoidh sé sin ar charachtar an limistéir agus aon struchtúr cosanta tadhach. Nuair a mholtar foirgneamh in ACA a scartáil, ba chóir don athchur gan a bheith ar cháilíocht nó suim níos lú ná an foirgneamh reatha agus níor chóir dó éifeacht a imirt ar charachtar an limistéir. Le linn measúnaithe ar iarratais scartála laistigh ACA, tabharfaidh údarás pleanála aird ar na critéir chuid 3.10 leis na treoirlínte.¹⁰²

13.4.12 Liosta ACA Molta agus Glactha i gContae Loch Garman

Faoi láthair tá ACA i Loch Garman, Inis Córthaidh, Guaire agus Ros Mhic Thriúin. Moltar athrú a chur ar chuid de na ACA sa phlean seo agus molta chun ACA a ainmniú i mBun Clóidí.

---

¹⁰² Treoirlínte um Chosaint Oidhreachta Ailtireachta d'Údarás Pleanála (DAHG 2011).

Tá siad sin aitheanta in Imleabhar 6. Sa chuid seo, is féidir teacht ar aidhmeanna ginearálta a bhaineann le gach ACA, tá a thuilleadh faisnéise agus comhairle in Imleabhar 6.

Baile Loch Garman

- ACA1, No. 1-5
- ACA2, No. 1-4
- ACA3, Avenue de Flandres

Baile Inis Córthaidh

- ACA1 - Lár Stairiúil Bhaile Inis Córthaidh
- ACA2 - Teampall Seanáin
- ACA3 - Cnoc Fhiodh na gCaor agus Timpeallacht

Baile Ros Mhic Thriúin

- ACA1 - Sráid Thuaidh/John Street
- ACA2 - Sráid Theas
- ACA3 - Sráid Theas Íochtarach
- ACA4 - Sráid na Cé/Sráid Mhuire

Baile Ghuaire

- Príomhsráid

ACA Molta:

- The Mall, Bun Clóidí

Aidhmeanna an Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ACA01

Cosaint agus feabhas a chur le carachtar Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta lena n-áirítear radharcanna agus féidearthachtaí i Loch Garman, Inis Córthaidh agus Ros Mhic Thriúin, agus Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta molta i nGuaire agus Bun Clóidí le comhleanúnachas ar gach ainmniúcháin agus aidhmeanna caomhnaithe.

Aidhm ACA02

Athbhreithniú a thabhairt ar ACA reatha le linn ullmhúchán LAP ina dhiaidh, i dteannta le úinéirí agus áitritheoirí agus grúpaí suime, le aidhm chun Scéim Bhainistíochta agus treoraíocht a ullmhú ar chóireáil struchtúir agus réimse poiblí.

Aidhm ACA03

Cinntiú go ndéantar gach forbairtí molta ar na caighdeáin is airde ailtireachta agus uirbigh laistigh Limistéir Caomhnaithe Ailtireachta.

Aidhm ACA04

Cosaint a thabhairt d'fhoirgnimh reatha, struchtúir, grúpaí struchtúir, talaimh adhlactha, suíomhanna, tírdhreacha agus gnéithe amhail crainn, troscán sráide agus pábháil (lena n-áirítear limistéir faoin dromchla) a nglactar leis gur eilimintí bunúsacha iad le carachtar speisialta an ACA, ó scartáil go leagan agus modhnúcháin neamh-thuisceineacha.

Aidhm ACA05

Cinntiú go bhfuil gach clár fógraí, comharthaíocht, díonbhrait, téastair, crainn brataí, brataigh, mias aeróige, crainn, piolóin, soilsíú, ceamraí cctv agus foráil páirceála do chairr laistigh ACA deartha, tógtha agus lonnaithe ar bhealach a chuidíonn le carachtar an ACA.

Aidhm ACA06

Patrúin sráide stairiúla a chaomhnú agus sainiú do choisithe a spreagach do sráideanna tábhachtacha.

Aidhm ACA07

Feasacht a chur chun cinn ar charachtar agus suim speisialta na Limistéar Caomhnaithe Ailtireachta agus cúnamh is treoraíocht a sholáthar chun iad a chaomhnú.

Aidhm ACA08

Cinntiú go mbíonn tionchar ag iarratais maidir le forbairt mholta laistigh ACA a bhaineann le oibreacha cuimsitheacha nó casta le acmhainneacht chun tionchar a imirt ar charachtar na hoidhreachta ailtireachta agus/nó Tírdhreach i dteannta le tuarascáil Measúnaithe Tionchair ar an Tírdhreach agus/nó Measúnú Tionchar ar Oidhreachta. Ní mór don tuarascáil sin measúnú a thabhairt ar impleachtaí na forbartha ar charachtar an limistéir speisialta ina bhfuil sé lonnaithe. Ní mór dó a bheith ullmhaithe ag duine inniúil mar is cuí chun measúnú cáilíochtúil ar thionchar féideartha ó oibreacha ar charachtar agus suim speisialta an struchtúir cosanta agus i gcomhréir le Cosaint Oidhreachta Ailtireachta - Treoiríníte d'Údaráis Pleanála (DAHG, 2011) agus aon dréachtaí ina dhiaidh.

13.4.13 Reiligí

Tá tábhacht shuntasach le suíomhanna adhlactha agus reiligí mar phríomh-fhoinsé fhisiceach do stair an chontae. D'fhéadfadh siad, trí bhainistíocht chúramach, spáis chonláiste éighníomhacha breise chomh maith le cuidiú le acmhainn turasóireacht oidhreachta Chontae Loch Garman.

Tugtar cosaint reachtúil do gach reiligí agus suíomhanna adhlactha réamh-1700 AD faoi réir Achta Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004. Tá liosta iomlán de shuíomhanna agus séadchomharthaí lena n-áirítear reiligí taifeadta ag Suirbhé Seandálaíoch na hÉireann agus is féidir é a íoslódáil ó shuíomh gréasáin na Seirbhíse Séadchomharthaí Náisiúnta ag www.archaeology.ie

Tá riachtanas faoi réir Achta Séadchomharthaí Náisiúnta, go seolfar fógra chuig Seirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta dhá mhí roimh thús a chur le oibreacha ar reilig liostaithe ar Thaifead Séadchomharthaí agus Suíomhanna.

Aithníonn Comhairle Contae Loch Garman an tábhacht a ghabhann le reiligí do phobail áitiúla agus an ról suntasach a imríonn na pobail áitiúla chun na suíomhanna adhlactha a choinneáil. Leanfaidh an Comhairle ag obair i gcomhpháirtíocht le pobail chun oiliúint agus maoiniú a thabhairt agus chun deiseanna maoinithe breise a lorg chun cosaint a thabhairt do thalaimh adhlactha an chontae.

Tá tuilleadh Rialachais agus Faisnéise maidir le cothabháil san áireamh i leabhrán Rialachais um Chúram, Caomhnú agus Taifead ar Reiligí Stairiúla ullmhaithe ag an gComhairle Oidhreachta (2011)

Aidhmeanna Reiligí

Is aidhm leis an gComhairle

Aidhm G01

Reiligí an chontae a chaomhnú agus a fheabhsú trí bhainistíocht fheabhsaithe agus rochtain agus maoirseacht phobail, agus carachtar uathúil gach suímh adhlactha a chur chun cinn.

Aidhm G02

Oideachas agus oiliúint a sholáthar ar chúram agus cothabháil cuí ár reiligí agus suíomhanna adhlactha (lena n-áirítear nósanna imeachta reachtaíochta gaolmhara).

Aidhm G03

Úsáid Pleananna Reilige a chur chun cinn mar bhealach chun brí gach reilige a aithint agus comhordaithe ar oibreacha cothabhála agus caomhnaithe agus na ceada a theastaíonn, chomh maith le aon ghníomhaíochta réamhfhógra inmhianta.

Aidhm G04

Cosaint a thabhairt do na suíomhanna adhlactha aitheanta i dTaifead ar Shéadchomharthaí agus Suíomhanna i gcomhoibríocht le Seirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta leis an Roinn Ealaíne, Oidhreachta agus Gaeltachta.

13.4.14 Oidhreacht Chultúrtha

Tá féiniúlacht shaibhir, éagsúil agus uathúil ag Loch Garman, le bunús ealaíne agus cruthaíoch iomráiteach do hidirnáisiúnta. Léiríonn ealaín agus cultúr Loch Garman go bródúil ár bhféiniúlacht agus imríonn siad ról tábhachtach inár leas sóisialta agus eacnamaíoch. Tugann go leor daoine cuairt ar bhailte, séadchomharthaí, féilte agus suíomhanna stairiúla an chontae gach bliain chun sult a bhaint as eispéiris chultúrtha. Chuir Féile Opera iomráiteach go hidirnáisiúnta atá ar siúil le blianta fada i Loch Garman ní hamháin le clú Loch Garman ach freisin le clú na hÉireann ar son cultúir agus cruthaitheachta.

Sa chontae sin, tá go leor tírdhreacha agus áiteanna tábhachtacha freisin amhail Cnoc Fhiodh na gCaor, Carraig Bhraín agus Cúil Ghréine, atá tábhachtach in éineacht le séadchomharthaí réamhstairiúla, chun ár n-oidhreacht chultúrtha a shainiú.

Bhí go leor infheistíochta ann inár n-oidhreacht chultúrtha le blianta beaga le go leor infheistíocht i leabharlanna, músaem agus amharclanna is ionaid ealaíne. D'imir an Comhairle ról tábhachtach chun soláthar agus éascú a thabhairt ar fhorbairt agus tacú leis an bpobal ealaíne.

Tacaíonn an Plean le forbairt inbhuanaithe ár n-oidhreachta chultúrtha agus spreagfaidh sé forbairt ar úsáidí cultúra talún agus gníomhaíochtaí chun tacú le ealaín agus feasacht áitiúil ardaithe ar ár n-oidhreacht agus féiniúlacht. Tá a thuilleadh mionsonraí ar an oidhreacht chultúrtha in Imleabhar 15.

Aidhmeanna Oidhreachta Chultúrtha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm CH01

Tacú le forbairt agus cur chun cinn inbhuanaithe ar ár n-oidhreacht chultúrtha agus gach infreastruchtúr gaolmhar faoi réir critéir normálta pleanála agus forbartha agus caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm CH02

Cosaint a thabhairt d'oidhreacht chultúrtha an chontae agus éascú d'fhairsingiú agus forbairt ar ghníomhaíochtaí chuí lonnaithe in aice le pointí suime faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm CH03

Cuidiú chun a chinntiú go bhfuil ár n-oidhreacht chultúrtha agus áiseanna gaolmhara inrochtana agus ionchuimsitheacha faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus na caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm CH04

Comhoibriú le Comhairle Oidhreachta, Comhairle Ealaíne, Fáilte Éireann agus comhlachtaí ábhartha eile amhail Seirbhís Pháirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra chun na áiteanna suime ealaíne, cultúrtha agus oidhreachta a chur chun cinn is a fhorbairt ar fud an chontae.

Aidhm CH05

Tacú le seachadadh cláir Éire Chruthaíoch a thabharfaidh spreagadh do ghníomhaíocht chultúrtha agus ceiliúradh ar ár n-oidhreacht mar fhachtóirí tábhachtacha i leas pobail an chontae agus croílár cleachtais déanta áite.

Caibidil 14 Straitéis Sosa agus Spáis Oscailte

14.1 Réamhrá

Tá ról tábhachtach ag an gComhairle, mar Údarás Pleanála, chun timpeallachtaí cónaithe a chruthú a chuireann chun cinn is a éascaíonn sos gníomhach agus éighníomhach, aclaíocht agus ionchuimsiú sóisialta. Leagann an chaibidil seo amach an straitéis agus aidhmeanna chun forbairt spásúil a threorú d'áiseanna spáis oscailte agus sosa sa chontae agus chun a thuilleadh rannpháirtíochta a éascú mar aon le gníomhaíochtaí sosa. Tá na áiseanna sin, cé go gcuidíonn siad le leas fisiceach agus intinne ár gcónaitheoirí, ina spreagthaí tábhachtacha chun fostaíocht agus fiontar a mhealladh chuig an gcontae i bhforbairt turasóireachta sosa, agus beidh an contae ina áit tharraingteach cónaithe, oibrithe nó cuairte.

14.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Sos

Ofrálann spáis sosa agus oscailte go leor deiseanna chun astuithe ceaptha teasa a laghdú agus dul in oiriúint leis an athrú aeráide. Maidir leis sin, déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia:

- Cinntiú go bhfuil áiseanna sosa agus spáis oscailte lonnaithe i lonnaithe reatha, in aice le limistéir tithíochta agus áiseanna eile an phobail chun an riachtanas taistil a laghdú, agus modhanna iompair inbhuanaithe a úsáid le dul ann, m.s iompar poiblí, siúil agus rothaíocht.
- Inrochtaineacht siúil agus rothaíochta a chur in áit tosaíochta d'fhorbairtí reatha agus molta araon.
- Gréasán nasctha rianta glasa a fhorbairt i gcomhair rothaíochta sosa agus siúil.
- Forálacha infreastruchtúir ghlais a chosaint agus a fhairsingiú i bhforbairtí agus spáis reatha agus nua sosa.
- Cosaint agus feabhas a thabhairt do spáis timpeall ár gcainéil abhann, an crios bruachánach, ó fhorbairt ar féidir leis eascrú i laghdú ar a chumas chun uisce tuilte a laghdú agus a scagadh.
- Cinntiú go bhfuil foirgnimh sosa solúbtha don aeráid agus éifeachtach ó thaobh fuinnimh.

14.3 Comhthéacs an Pholasaithe

Ullmhaíodh an chaibidil seo i gcomhréir le straitéisí ábhartha náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla, go háirithe Éire Fholláin, an NPF agus an RSES.

Plean Náisiúnta um Aclaíocht

Is é ‘Get Ireland Active’ an Plean Náisiúnta um Aclaíocht (NPAP) don tír agus eascraíonn sé ó Chreat Éire Fholláin an Rialtais ar son Sláinte agus Leasa Feabhsaithe 2013-2025. Díríonn beart 4 an Phlean ar an timpeallacht nádúrtha agus tógtha agus conas gurb iad cur chun cinn úsáide agus iompair gníomhaigh na bealaí is practiciúla inbhuanaithe chun aclaíocht a mhéadú mar chuid de ghnáthamh na ndaoine. Is féidir leis an mbealach atá an timpeallacht thógtha deartha, pleanáilte agus tógtha gníomhú freisin mar bhac ar ghníomh agus neart a chur le iompair neamhaistreach agus spleáchas ar chairr¹⁰³.

Creatlach Pleanála Náisiúnta

Bíonn cáilíocht shaoil agus áite i gcroílár an NPF. I gcomhréir leis an NPAP, luann NPF go n-imríonn dearadh tionchar ar iompar na ndaoine, agus is féidir leis an áit ina bhfuilimid ag obair, cónaí nó imirt éifeacht a chur ar ár leas fisiceach agus intinne araon. Cuidíonn pobail deartha ar bhealach a thacaíonn le aclaíocht m.s cosáin siúil agus lánaí rothaíochta móra agus áiteanna sosa inrochtana, le cónaitheoirí roghanna folláine a dhéanamh agus saol níos folláine a bheith acu.

Tríd an NSO 8 *Conláistí agus oidhreacht fheabhsaithe*, is mian le NPF a chinntiú go bhfuil bailte agus sráidbhailte tarraingteacha agus gur féidir leo dea-chaighdeán saoil a chur ar fáil. Teastaíonn infheistíocht sa réim poiblí deartha go maith uaidh sin, lena n-áirítear spáis poiblí, páirceanna agus sráideanna chomh maith le infreastruchtúr sosa. Áirítear leis freisin conláistí i gceantair tuaithe amhail páirceanna náisiúnta agus coillte, is rianta amhail rianta glasa, rianta gorma agus rianta móna. Tacaíonn NPO 26 le aidhmeanna pholasaí sláinte poiblí lena n-áirítear Éire Fholláin agus an NPAP, agus díríonn NPO27 ar inrochtaineacht siúil

¹⁰³ Plean Náisiúnta um Aclaíocht - Get Ireland Active d’Éirinn, an Roinn Sláinte agus an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2016, p.23.

agus rothaíochta ar fhorbairtí reatha agus sa todhchaí araon, agus áiseanna aclaíochta a chomhtháthú do gach aois.

Straitéisí Spásúla Réigiúnacha agus Eacnamaíoch don Deisceart

Achoimríonn an RSES an caighdeán atá ag áiseanna sosa agus spóirt ag cuidiú le dea-sláinte fisiceach agus meabhairshláinte agus na buntáistí is leithne sóisialta, cultúrtha is eacnamaíocha do phobail. Luann sé gur chóir d’údaráis áitiúla agus eagraíochtaí chomhphárteacha iarracht a dhéanamh chun réimse áiseanna spáis oscailte, spóirt agus sosa a sholáthar, lena n-áirítear:

- Spáis oscailte foirmiúla (éighníomhach);
- Limistéir neamhfhoirmiúla (gníomhach) spáis oscailte nó áiteanna sosa deartha ar son gluaiseachta fisicigh níos mó agus gníomhaíochtaí spóirt;
- Socrúcháin rochtana agus comhoibríochta d’úsáid spáis oscailte le clubanna agus eagraíochtaí faoi bhainistíocht phríobháideach nó pobail/deonacha;
- Foráil inrochtaineachta iomláine do limistéir agus áiseanna spóirt agus sosa;
- Naisc inbhuanaithe le pobail agus comharsanacht in aice láimhe lena n-áirítear foráil bealaí rothaíochta is siúil nua nó feabhsaithe; agus
- Forbairt rianta glasa, rianta gorma agus bealaigh móna agus lonnaíochtaí a nascadh sa réigiún ar feadh pasáistí an riain ghlais.

Bhí RPO 198 *Eagraíochtaí spóirt agus pobail*, RPO 199 *Tionscadail spóirt níos mó*, RPO 200 *Infrastruchtúr ghlas agus sos*, RPO 201 *Rianta Náisiúnta, bealaigh siúil agus pasáistí riain ghlais* corpraithe isteach sa straitéis.

Plean Eacnamaíoch Áitiúil agus Pobail Loch Garman 2016-2021

Ceann de phríomh-thosaíochtaí le LECP Loch Garman ná an gá chun tacú le leas ginearálta fisiceach agus intinne agus leas saoránaithe an chontae. Is aidhm Ardleibhéil 2 *“tacú le forbairtí pobail inbhuanaithe ionchuimsitheacha go sóisialta agus iad a fhorbairt i gContae Loch Garman agus cinntiú go mbaineann gach saoránaithe leas as sláinte agus sonas optamach”*. Cuireann LECP béim ar an luach a ghabhann le áiseanna pobail, eagraíochtaí spóirt áitiúla agus spás oscailte sosa mar acmhainní tábhachtacha chun sláinte agus leas a

fheabhsú agus meonta folláine a chothú. Tá go leor aidhmeanna agus bearta díreacha agus indíreacha sa LECP chun an aidhm seo a chur i bhfeidhm agus tacaíonn Plean Forbartha an Chontae le LECP ó thaobh sin.

Loch Garman sa Spórt

Is é Loch Garman sa Spórt gréasán náisiúnta le 31 Comhpháirtíocht Spóirt Áitiúil bunaithe faoi réir Spóirt na hÉireann. D'fhoilsigh sé a Phlean Straitéiseach 2017-2021 i Samhain 2017. Is aidhm leis an bPlean leibhéal rannpháirtíochta a mhéadú in aclaíocht ag gach duine i Loch Garman cé is moite d'aois, inscne nó cumas. Díríonn an Plean timpeall trí théama (1) cumhacht a thabhairt do phobail, (ii) ionchuimsiú a chumasú agus (iii) tacú leis an earnáil spóirt. Is fíis ginearálta leis i gcomhair contae ina féidir tacú le gach duine agus tá gach duine in ann páirt a ghlacadh i gcineál éigin aclaíochta, fanacht aclaí go fisiceach thar staideanna saoil agus a n-aidhmeanna a bhaint amach.

14.4 Straitéis Sosa agus Spáis Oscailte

Tá an Comhairle tiomanta chun pobail inbhuanaithe a fhorbairt le dea-cháilíocht saoil agus sláinte is leas pearsanta. Cuideoidh foráil gréasáin agus spáis oscailte ardchaighdeán agus áiseanna sosa leis sin agus beidh an contae ina áit tarraingteach cónaithe, oibre agus cuairte. Leagann an straitéis seo amach an cur chuige pleanála spásúil le haghaidh forbartha spáis oscailte agus áiseanna sosa. Cuireann sé béim ar a chinntiú go bhfuil na spáis agus áiseanna sin pleanáilte ar bhealach straitéiseach chun rochtain a cheadú do phobail uirbeacha agus tuaithe araon ar fud an chontae ar réimse deiseanna spáis oscailte inrochtana, ardchaighdeán agus sábháilte chun feabhas a chur ar a gcaighdeán saoil agus leas.

14.4.1 Sprioc, Aidhmeanna Straitéiseacha agus Cuspóirí

Is sprioc ghinearálta leis a chinntiú gur chontae folláin é Contae Loch Garman le timpeallachtaí fisiceacha, conláistí agus acmhainní do chách, cé is moite dá gcuid aoise nó cumais, ar féidir leis dea-shláinte fisiceach, meabhairshláinte agus leas a chinntiú.

Seo na aidhmeanna straitéiseacha chuige sin:

- Pobail folláine a fhorbairt, ag cur aclaíochta agus saoil gníomhaigh chun cinn mar bhealach chun cur le sláinte, leas agus ionchuimsiú sóisialta.
- Cinntiú go gcuireann forbairtí nua na caighdeáin is airde déanta áite, le comhtháthú go leor úsáidí sosa an spáis amhail spórt, imirt agus úsáideanna éighníomhacha
- Pleanáil, forbairt agus dearadh ár mbailte agus sráidbhailte a chinntiú, ag cur saoil gníomhaigh agus aclaíochta chun cinn le tosaíocht don rothaíocht agus siúil agus forbairt ar spáis sosa áitiúla..
- Forbairt a thabhairt d'áiseanna a chuidíonn le feabhsúchán ar shláinte agus leas chónaitheoirí an chontae agus rannpháirtíocht a éascú ag cách i spórt, sos agus imirt.
- Cinntiú go ndéantar forbairtí spáis oscailte agus sosa agus gníomhaíochtaí ar bhealach inbhuanaithe agus cosaint a chinntiú do cháilíocht an chomhshaoil, oidhreacht nádúrtha agus tógtha agus conláistí tithíochta.
- Cinntiú go mbíonn spáis oscailte deartha mar spáis ilfheidhmeacha ar féidir leo faoiseamh ar thuilte a sholáthar, mar aon le córais draenála uirbeacha inbhuanaithe, seirbhísí bithéagsúlachta agus éiceachórais chomh maith lena bhfeidhmeanna gníomhacha agus éighníomhacha sosa.

Aidhmeanna Straitéiseacha Sosa agus Spáis Oscailte

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS01

Tacú le cur i bhfeidhm Phlean Náisiúnta um Aclaíocht 2015-2020, Get Ireland Active, Plean Eacnamaíoch agus Pobail Loch Garman 2016-2021 agus Plean Straitéiseach Loch Garman sa Spórt 2017-2022, agus aon leagaineacha nuashonraithe de na pleananna sin mar bhealach chun aclaíocht agus saol aclaí a chur chun cinn chun sláinte, leas agus ionchuimsiú sóisialta a fheabhsú faoi réir aidhmeanna Phlean Forbartha an Chontae.

Aidhm ROS02

Tacú le cur i bhfeidhm ar aon Straitéis Sosa don todhchaí don chontae faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS03

Cinntiú go bhfuil rochtain ag pobail uirbeacha agus tuaithe ar réimse spáis oscailte ardchaighdeáin, áiseanna spóirt, sosa agus imeartha cuí i scála agus lonnaíocht. Ní mór do na áiseanna sin a bheith lonnaithe i lonnaíochtaí reatha, gar le ceantair tithíochta agus áiseanna eile an phobail chun leibhéal rannpháirtíochta a uasmhéadú agus an gá chun taisteal a laghdú.

Aidhm ROS04

Comhtháthú ar ailtéarnacha sábháilte áisiúla a chinntiú do charranna i ndearadh pobail, le tosaíocht d'innrochtaineacht siúil agus rothaíochta a chur in áit tosaíochta d'fhorbairtí reatha agus molta araon, agus áiseanna aclaíochta a chomhtháthú do gach aois.

Aidhm ROS05

Cinntiú gur spáis ilfheidhmeacha iad na spáis oscailte agus áiseanna sosa ag corprú bithéagsúlachta, SuDS agus maolú tuile, nuair is cuí.

Aidhm ROS06

Tacú le grúpaí pobail agus eagraíochtaí spóirt i bhforbairt páirceanna, spáis, gairdíní pobail, leithroinnt agus gairdíní pobail, áiseanna spóirt agus áiseanna imeartha faoi réir conláiste tithíochta agus forbairt pleanála agus inbhuanaithe cuí.

14.5 Spás Oscailte

14.5.1 An Ról le Spás Oscailte

Soláthraíonn páirceanna inrochtana, spáis oscailte agus rianta glasa ardchaighdeáin buntáistí don sláinte agus is comhphárteanna tábhachtacha iad i bhforbairt ar thimpeallachtaí uirbeacha agus tuaithe ardchaighdeáin. Is féidir le spás oscailte a bheith ann ar go leor bealaí, agus bíonn feidhmeanna difriúla ann, lena n-áirítear sos, sos gníomhach, imirt, conláiste físiúil, éiceolaíoch, rialú draenála agus fiú riachtanais sócheacnamaíocha (áiteanna cruinnithe, leithroinnt agus carnabhail taistil).

Go ginearálta, tá trí chatagóir forála spáis oscailte ann - poiblí, leath-phoiblí nó spáis chlub spóirt agus spás oscailte príobháideach. Is eilimint riachtanach é spás oscailte poiblí i

gcruthaíocht thimpeallachta uirbigh ardchaighdeán, ag ofráil deiseanna don sos éighníomhach agus gníomhach, ag cuidiú le cáilíocht saoil le pobail agus féiniúlacht bhailte nó sráidbhailte, ag ofráil freisin buntáistí comhshaoil agus éiceolaíocha. Is eilimint riachtanach é foráil spáis oscailte don chonláiste tithíochta, ag cur deis ar fáil don chónaitheoir i gcomhair sosa sábháilte agus príobháideach.

Tá ról lárnach ag clubanna an phobail agus eagraíochtaí spóirt ar mhaithe le forálacha do riachtanais spóirt agus sosa ár bpobail. De ghnáth oibríonn siad ar bhonn ballraíochta. Tá na spáis sin riachtanacha i gcomhair aclaíocht agus tábhachtach freisin le haghaidh féiniúlachta an phobail agus ní mór iad a phleanáil i bhforbairt ár mbailte agus sráidbhailte.

14.5.2 Spás Oscailte i mBailte agus Sráidbhailte

Chun fás comhdhlúite¹⁰⁴, agus comhdhlúthú ar limistéir tógtha reatha inár mbailte agus sráidbhailte trí dhlúis tithíochta méadaithe agus uasmhéadú ar acmhainneacht ar thalaimh gan dóthain forbartha a bhaint amach, teastaíonn breithniúchán cúramach agus ní mór go mbeidh béim mhéadaithe ar sheachadadh spáis oscailte poiblí is príobháideach ardchaighdeán.

Leanann an Comhairle ag fairsingiú a ghréasáin páirceanna poiblí sna príomh-chathracha lena n-áirítear Páirc Min Ryan forbartha le déanaí ag an gCoillín, Baile Loch Garman agus Páirc Bhaile Guaire agus páirc taispeántais. Tugann Páirc na Leabharlainne i lár Bhaile Ros Mhic Thriúin agus Páirc Orchard Peacs i mBaile Inis Córthaidh cúnamh tábhachtach do chonláistí físiúla, tírdhreacha agus sosa sna limistéir sin.

Beidh pleanáil spáis oscailte sa todhchaí laistigh bailte agus sráidbhailte ag tabhairt airde ar líon fachtóirí difriúla lena n-áirítear, inter alia, an leibhéal spáis oscailte reatha, suíomh na limistéir tithíochta reatha agus pleanáilte, an gá chun spáis oscailte ardchaighdeán a sholáthar laistigh siúil giorra ón gcuid is mó áitribh agus na suíomhanna is oiriúnaí i gcomhair spáis oscailte uasghrádaithe.

---

¹⁰⁴ Toradh Straitéiseach Nádurtha Uimhir 1 leis an gCreat Pleanála Náisiúnta

14.5.3 Cliarlathas le Spáis Oscailte Poiblí

Cuirfidh an Comhairle cliarlathas spáis oscailte poiblí i bhfeidhm leagtha amach i dTábla 14-1 agus beidh talaimh creasaithe dá réir i bpleananna an limistéir áitiúla i gcomhair spáis oscailte Leibhéal 1 agus Leibhéal 2. Tá sé sin chun a chinntiú go mbíonn na spáis oscailte sin seachadta ag suíomhanna cuí. Braithfidh an gá do gach trí leibhéal ar nádúr, feidhm agus méid na lonnaíochta.

Ní bheidh plean limistéir áitiúil ag cuid mhaith lonnaíochtaí sa chontae, agus mar sin ní bheidh aon chliarlathas foirmiúil ar spás oscailte. Beidh orainn breithniúchán a thabhairt air sin ar bhonn cás ar chás agus braithfidh sé ar mhéad na lonnaíochta reatha agus tairiscintí chun an lonnaíocht a fhorbairt.

Go ginearálta, beidh Párc Comharsanachta Leibhéal 2 ag teastáil ó Lonnaíochtaí Seirbhíse agus Sráidbhailte Móra, agus is gá dó a bheith comhtháite go hiomlán nó go páirteach le lonnaíochtaí nua. Beidh siad ag teastáil freisin chun go mbeidh cothromaíocht spásúil ag Páirceanna Phóca Leibhéal 3 laistigh forbairtí tithíochta reatha agus nua. D'fhéadfadh Sráidbhailte Beaga, ag brath ar a leibhéal daonra reatha, gan brath ach ar Pháirceanna Phóca Leibhéal 3, ag baineann gach lonnaíochtaí leas ó spáis poiblí do phobail agus tacóidh an Comhairle lena bhforáil. I ngach cás, déanfaidh an Comhairle breithniúchán ar lonnaíocht chúí do Pháirceanna Comharsanachta Leibhéal 2 agus oibreoidh sé le grúpaí pobail áitiúla agus forbróirí scéimeanna tithíochta don todhchaí chun seachadadh spáis oscailte Leibhéal 2 agus Leibhéal 3 araon a chinntiú.

Tábla 14-1 Ciarlathas le Spáis Oscailte Poiblí

Leibhéal	Cur síos	Feidhm
1	Páirc Moil	Is iad sin an leibhéal is airde spáis poiblí agus tugann siad réimse spáis oscailte ardchaighdeáin i gcomhair sosa gníomhaigh agus éighníomhaigh, m.s páirc imeartha oscailte, rianta siúil, rianta páirc, rianta rothaíochta agus áit súgartha ¹⁰⁵ . Beidh na páirceanna sin lonnaithe ag áiteanna straitéiseacha inrochtana laistigh baile.
2	Páirceanna na Comharsanachta	Tá spáis oscailte ardchaighdeáin ann ar chóir dóibh a bheith scaipte ionas go mbeidh an chuid is mó bailte laistigh 10 nóiméad siúil uathu. Ba chóir do mhéid na spáis sin a bheith mór go leor ionas go mbeidh úsáid leo, agus mar sin, ba chóir dó a bheith idir 1ha-2ha. Go ginearálta, beidh 15% ¹⁰⁶ de limistéar iomlán suímh tithíochta leithdháilte don spás oscailte poiblí. Comhdhéanfaidh páirceanna na comharsanachta 10% den leithdháil sin. D'fhéadfadh na páirceanna sin a bheith bainte amach ag cur na spáis reatha le chéile chun spás oscailte úsáideach mór amháin a dhéanamh. Táthar ag súil go gcuirfidh siad páirc imeartha ar fáil, áit súgartha ¹⁰⁷ agus suíomhanna suite.

¹⁰⁵ Féach Cuid 14.6 Áiseanna Imeartha. Táthar ag súil go mbeidh sé sin ar áit súgartha Ceannphointe nó caighdeán coibhéiseach de réir leagtha amach i Straitéis Áite Súgartha an Chomhairle 2017-2022.

¹⁰⁶ Ní oiriúnach beartáin beaga a sholáthar don chomhbháiliú chun 15% spás oscailte poiblí a iarradh. Ní mór íosmhéid 10% a bheith in aon spás úsáideach mór amháin.

¹⁰⁷ Féach Cuid 14.6 Áiseanna Imeartha. Táthar ag súil go n-imreoidh an áit súgartha feidhm Áit Súgartha na Comharsanachta de réir sonraithe i Straitéis Áit Súgartha an Chomhairle 2017-2022.

3	Páirceanna Póca	Comhdhéanfaidh páirceanna póca an 5% eile den leithdháileadh spáis oscailte poiblí sa scéim tithíochta. Is iad sin an leibhéal is ísle spáis oscailte poiblí ach is comhpháirteanna an-tábhachtach iad le comharsanachta rathúla. Soláthraíonn na spáis sin feidhmeanna tábhachtacha físiúla agus sóisialta agus limistéir imeartha do pháistí beaga. Ní mór do pháirceanna póca a bheith lonnaithe laistigh forbartha, le maoirseacht agus cosaint chuí ó thrácht na feithicle.
---	-----------------	--

14.5.4 Seachadadh Spáis Oscailte Poiblí

Beidh an mheicníocht chun seachadta gach trí leibhéal sonraithe i bplean an limistéir áitiúil ábharthaigh nó mar a leanas san ócáid agus níl aon phlean limistéir áitiúil i bhfeidhm.

Páirc Moil

Beidh seachadadh Páirc Moil déanta ag an gComhairle le tacaíocht ag an Scéim Chabhair Forbartha nó i dteannta le forbairt ar thalaimh tithíochta agus talaimh eile.

Páirceanna na Comharsanachta

Déanfaidh forbróirí na páirceanna sin a sheachadadh mar chuid dá dtairiscint forbartha ginearálta. Dá bharr sin ba chóir an pháirc a chur laistigh sonraíochtaí iomlán dearaidh an tsuímh agus ní mór leagan amach na páirce a sheoladh leis an iarratas pleanála. Tugtar faoi deara gur chóir do na páirceanna sin gan bheartáin úinéirí talún a léiriú. Nuair a bhíonn dhá úinéireacht nó níos mó ag baint le páirceanna na comharsanachta, ní mór tairiscint a sheoladh leis an iarratas pleanála chun dul i ngleic leis. D'fhéadfadh an seachadadh a bheith céimnithe nuair is cuí.

Mura bhfuil aon bheartán Pháirc na Comharsanachta aitheanta/creasaithe i limistéar na forbartha mholta, d'fhéadfadh 10% de spás oscailte pháirc na comharsanachta a sholáthar mar a leanas:

- D'fhéadfadh sé a bheith seach-churtha in aghaidh páirceanna eile na comharsanachta soláthraithe roimhe ag an bhforbróir nuair a bhíonn sé 10% níos mó ná an suíomh forbartha roimhe agus a oibreoidh mar fhorbairt mholta. Ní mór do Pháirc na Comharsanachta sin a bheith laistigh siúil 5 nóiméad ón bhforbairt mholta. Chun leas a bhaint as sin, beidh sé riachtanach an spás oscailte a aithint san iarratas pleanála is luaithe, na talaimh a fhreastalaíonn sé a fháil amach agus an spás a dhearadh ionas go bhfreastalaíonn sé don dá fhorbairt i dtéarmaí limistéir, cáilíochta, naisc agus áiseanna imeartha.
- Tugtar an 10% laistigh na scéime chónaithe mar spás singil.
- D'fhéadfadh an forbróir cuidiú le ranníocaíocht speisialta le bheith úsáidte ag an gComhairle i bhforáil páirc na comharsanachta sa limistéar.

Páirceanna Póca

Beidh siad sin seachadta ag an bhforbróir mar chuid den tairiscint fhorbartha ginearálta.

Diallas ón gCaighdeán Cáinníochtúil

I gcásanna nuair nach gceadaíonn an dlús riachtanach nó topagrafaíocht an tsuímh nó cumraíocht na caighdeáin cáinníochtúla thuas, glacfaidh an tÚdarás Pleanála le ardú i gcaighdeáin cáilíochta an tsuímh in ionad na ranníocaíochta forbartha speisialta don Údarás Pleanála. I gcásanna mar sin, beidh an dualgas ar an iarratasóir chun a chruthú go mbeidh an fhorbairt nua ar ardchaighdeán. Ní mór don fhorbróir, ar a laghad, infheistíocht a dhéanamh ar luach airgeadais coibhéseach ón easnamh i 15% d'fhorbairtí ar cháilíocht na scéime. Ní mór don fhorbróir luacháil a sheoladh ar an easnamh agus cur leis costas an "tírdhreachaithe caighdeánaigh" (oibreacha an tsuímh agus féar/cosáin/plandáil). Ní mór do na feabhsuithe glan a bheith ar a laghad coibhéseach le costas an tsuímh agus costais an tírdhreachaithe. Ní mór do chostas an talaimh a bheith bunaithe ar luach reatha léirithe an mhargaidh agus costas an tírdhreachaithe (caighdeánach agus molta araon) agus soláthraithe ag ailtire tírdhreachaithe nó suirbhéir cáinníochta. Nuair a ghactar le laghdú dá leithéid i gcandamach an spáis glactha, iarrfaidh an tÚdarás Pleanála go mbeidh an dearadh molta ar cháilíocht sármhaithe. I measc samplaí ar cháilíochta fheabhsaithe, beidh limistéir

réim poiblí pábháilte ar ardchaighdeán, feabhsúcháin bithéagsúlachta, trealamh imeartha nó spórtlainne allamuigh, limistéir suite/lasmuigh ardchaighdeán.

I ngach cás, beidh sonraíochtaí iomláine um phábháil, tírdhreachú, plandáil, srl ag teastáil le seoladh leis an iarratas pleanála chun gur féidir leis an Údarás Pleanála measúnú iomlán a dhéanamh ar cháilíocht an spáis.

14.5.5 Spás Conláiste an Phobail i bhForbairtí Árasáin

Tá foráil agus cothabháil cuí an todhchaí ar spás conláiste an phobail deartha go maith tábhachtach chun cloí le riachtanais conláiste na n-áitritheoirí. Bíonn spás inrochtana, slán, inúsáidte allamuigh go háirithe ina ardtosaíocht do theaghlaigh le páistí óga agus do sheandaoine le níos lú soghluaisteachta. Tá an t-íosmhéid limistéir riachtanacha do spás conláiste poiblí don phobal leagtha amach i dTithíocht Uirbeach Inbhuanaithe-Caighdeán Dearaidh i gcomhair Treoirínite Árasáin Nua d'Údarás Pleanála (2018) agus Tábla 14-2.

Tábla 14-2 Íosmhéid Limistéir an Urláir i gcomhair Spáis Conláiste an Phobail

Cineál Árasáin	Spás Conláiste an Phobail
Stiúideo	4m ²
Seomra leapa amháin	5m ²
Dhá sheomra leapa (triúir)	6m ²
Dhá sheomra leapa (ceathrar)	7m ²
Trí sheomra leapa	9m ²

Áit ina n-eascróidh na caighdeán sin i níos lú ná 15% á thabhairt, iarrfaidh an tÚdarás Pleanála feabhsúchán ar cháilíocht na scéime i gcomhréir leis na critéir achoimrithe i gCuid 14.5.4. I gcás forbairtí árasáin, tá cáilíocht an spáis oscailte tábhachtach go háirithe toisc go bhfuil spás conláiste príobháidigh i bhfad níos lú agus ní mór don chostáil 'tírdhreach caighdeánach' oibreacha an tsuímh agus pábháil a chomhdhéanamh. Go ginearálta, dá airde an dlús, is airde is cóir don sonraíocht a bheith i gcomhair spáis poiblí.

Iarrfar ar iarratasóirí réitigh nuálaíocha a chur san áireamh amhail gairdíní dín, aclaíochtaí allamuigh, áiseanna imeartha, agus dromchlaí pábháilte ardchaighdeáin deartha go hiomlán le gnéithe tírdhreacha agus troscáin sráide ardchaighdeáin. Ní mór béim a chur ar ardchaighdeán agus éascaíocht chothabhála.

14.5.6 Spáis Oscailte Poiblí a Mheascadh is a Nascadh

Is bealach iontach é spás oscailte chun forbairtí nua agus níos sine a chomhtháthú, ag cur spáis oscailte nua le spás oscailte reatha. Spreagfaidh an Comhairle forbairtí nua chun cumasc le forbairt reatha nuair is féidir. Beidh buntáiste aige sin don dá pháirtí, ag soláthar spáis atá mór go leor le bheith in úsáid, ag méadú freisin an tréscailteacht agus pobail comhtháite. D'fhéadfadh an cur chuige seo foráil naisc tarraingteach, sábháilte do choisithe a éascú le forbairt nua tadhlach, ag méadú tréscailteachta agus ag déanamh siúil agus rothaíochta níos éasca, agus is féidir é a bhaint amach trí chomhairleoireacht rathúil leis an bpobal.

14.5.7 Dearadh Spáis Oscailte Poiblí

Ní mór do spáis oscailte a bheith ainmnithe agus leagtha amach ar an gcaighdeán is airde agus ní mór béim a chur ar cháilíocht agus inbhuanaitheacht fadtéarmach an spáis oscailte. Ní mór spáis poiblí a bheith maoirsithe ó gach taobh agus deartha chun a chinntiú go bhfuil acmhainneacht d'iompar neamh-shóisialta íoslaghdaithe trí fhaireachas éighníomhach.

Cuirfidh an Comhairle Forbairt Tithíochta Inbhuanaithe i bhfeidhm i Limistéir Uirbeacha-Treoirínte d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Pobail Áitiúil, 2009) a thugann rialachas mionsonraithe maidir le foráil spáis oscailte i bhforbairtí tithíochta nua. Ní mór d'iarratais pleanála ar fhorbairt tithíochta a bheith i dteannta le plean tírdhreachaithe mionsonraithe, ullmhaithe ag gairmí tírdhreachaithe cáilithe, a shonraíonn gach tírdhreachú molta (crua agus bog araon). Déileáiltear le cothabháil ar spáis oscailte ag an gcoinníoll ceada pleanála.

Suíomh agus Leagan Amach Spáis Oscailte

Ba chóir suíomh agus leagan amach spáis oscailte a bheith i measc an chéad bhreithniúchán i ndearadh scéime. Ní mór spáis oscailte a bheith lonnaithe ionas go bhfuil siad inrochtana

ag an líon is mó daoine sa scéim. Ba chóir an spás a chur san áireamh ar dtús, go háirithe conas a úsáidfear na foirgnimh chun é a shonrú. Ba chóir go mbeidh caidreamh dearfach sonraithe idir na foirgnimh agus spáis agus deiseanna chun cruth uirbeach suimiúil a chruthú amhail cearnóga agus corráin a ghlacadh nuair is cuí. Cruthaíonn na caidrimh dearfacha sin braistint clóis agus compord, úinéireacht ag na cónaitheoirí, agus méadaíonn sé luach na háite agus cáilíocht na scéime.

Úsáid Gnéithe Reatha

Ní mór do dhearadh na scéime optamú a thabhairt ar ghnéithe reatha agus topografaíocht an tsuímh, ní mór gnéithe amhail aibhneacha, sruthanna, lomáin cloiche, crainn agus fál sceach a bheith coinneáilte i ngeall ar a luach bithéagsúlachta ach freisin toisc go gcuireann siad le braistint áite ar bhealach nach féidir le gnéithe deartha. Ní mór spáis a bheith treoraithe chun an leas is mó a bhaint as solas na gréine agus am úsáide a shíneadh. Ní mór do spáis poiblí a bheith inúsáidte go hiomlán agus ní ghlacfaidh an tÚdarás Pleanála le suíomhanna atá ró-chlaonta nó gan úsáid ar bhealach eile chun na riachtanais cáinníochta spáis a chomhlíonadh.

Bithéagsúlacht i Spáis Oscailte

Ofrálann ár spáis oscailte deis chun bithéagsúlacht a mhéadú inár mbailte agus sráidbhailte. Ní mór glacadh le bithéagsúlacht sa chéad chéim a bheith san áireamh ar scála na comharsanachta. Ba chóir don dearthóir iarracht a dhéanamh chun na spáis oscailte agus gnéithe tírdhreacha a nascadh agus plandáil le gnéithe reatha sa chomharsanacht is leithne. Ceadáíonn an nascadh sin le scaipeadh éagsúlachta planda agus ainmhí ar feadh ár mbailte agus sráidbhailte, agus tá na pasáistí agus céimeanna sin rí-thábhachtach don fiadhúlra.

An chéad chéim eile ná smaoineamh ar bithéagsúlacht an tsuímh agus cén deiseanna atá ann chun gnéithe reatha a choinneáil is a fheabhsú. Ní mór deiseanna chun gnéithe reatha a choinneáil a optamú. Áirítear leis na gnéithe sin aibhneacha, sruthanna, bogaigh, crainn, iomáin cloiche agus ballaí cloiche. D'fhéadfadh coinneáil agus cóireáil na gnéithe sin a bheith seach-churtha i gcásanna áirithe in aghaidh caighdeáin cáinníochta do spás oscailte.

Ní mór bithéagsúlacht a chur san áireamh freisin i ndearadh na scéime. Ní féidir an tábhacht le nascacht d'fhiadhúlra uirbeach a mheas faoina luach. Ní mór don dearadh a chinntiú go bhfuil pasáistí glasa ag nascadh spáis sa scéim trí fhoráil fál sceach nua, plandáil agus crainn sráide.

Ní mór speicis crainn dúchasacha a úsáid i bplandáil na scéime go príomha. D'fhéadfadh éisceacht air seo a bheith ann do chrainn sráide ina bhfuil cineálacha eile níos tábhachtaí i ngeall ar a n-acmhainn trasnaíochta le foirgnimh nó éifeacht aeistéitiúil drámatúil. Ní mór don scéim pailneoirí a chomhtháthú freisin ó amanna bláthacha difriúla ar feadh na scéime. Molfaidh an tÚdarás Pleanála forbairt ar éiceatóin¹⁰⁸ agus grádú cuí ar ghnáthóga. Ní mór ceadú d'áiteanna in aice le imill agus fálú fás ar leibhéal a éascóidh siad gluaiseacht agus dídean do mhamaigh beaga.

Spreagfaidh an tÚdarás Pleanála freisin úsáid as bearta deartha go sonrach chun feabhas a chur le fiadhúlra i scéimeanna tithíochta amhail boill ar bhallaí teorann chun a cheadú do ghráinneoga, ialtóga agus sionnaigh siúil idir gaidríní.

Córais Draenála Inbhuanaithe, Criosanna Maolaithe Tuile agus Bruachánacha i Spáis Oscailte

Ní mór do dhearadh scéimeanna comhtháthú do chórais draenála inbhuanaithe (SuDS) a chur san áireamh, mar aon le maolú tuile agus cosaint do chúrsaí uisce agus a gcriosanna bruachánacha.

Tabharfaidh an tÚdarás Pleanála aird ar chomhtháthú SuDS nuair is féidir agus cuí i spáis oscailte poiblí, agus amháin nuair a chuidíonn sé le dearadh agus cáilíocht an spáis oscailte.

Nuair a bhíonn cúrsa uisce laistigh nó tadhlaigh leis an suíomh, ní mór maolú tuile agus an tábhacht le crios bruachánach le haghaidh sin agus bithéagsúlacht araon a chur san áireamh agus a chaomhnú. Sa chaoi sin, iarrfar ar dhearthóirí aird a thabhairt ar na Treoirínte

---

¹⁰⁸ Ciallaíonn éiceatón limistéar a ghníomhaíonn mar theorann nó aistriú idir dhá éiceachóras.

Pleanála i gcomhair Cúrsaí Uisce i bhForbairt Uirbeach (lascaigh Réigiúnacha na Sionainne in Éirinn) agus cinntiú go gcloítear le treoraíocht maidir le feidhm, leithead, targaid fásra agus úsáideanna incheadaithe do gach fo-chrios (crios thaobh na srutha, crios láir agus crios seachtrach).

Leithroinnt agus Gairdíní an Phobail mar Spáis Oscailte

Ofrálann leithroinnt agus gairdíní an phobail deis chun oideachas a sholáthar i ngairneoireacht chomh maith le luach inbhuanaithe táirgthe bia sa bhaile. Is gníomhaíocht sosa folláin é oibriú i leithroinnt nó gairdín pobail do gach aoisghrúpa agus tugann sé deis teagmhála sóisialta agus idirghníomhaithe do dhaoine le baill eile an phobail. D'fhéadfadh go n-áireofar le áiseanna a theastaíonn chun soláthair uisce a thabhairt, páirceáil, stóras sa láthair, áiseanna múirínithe agus leithris.

Smaoineoidh an tÚdarás Pleanála freisin ar fhoráil leithroinnte/gairdíní pobail mar chuid d'fhoráil spáis oscailte i scéim tithíochta. Ní mór don áis a bheith lonnaithe mar is cuí laistigh na scéime, ag ceadú rochtana éasca do chónaitheoirí, agus ag cinntiú freisin go bhfuil conláistí na gcónaitheoirí agus físiúla sa scéim cosanta.

Aidhmeanna Spáis Oscailte

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS07

Tacú le infheistíocht i gcothabháil agus feabhsú leanúnach ar áiseanna spáis oscailte poiblí agus tacú le forail páirceanna poiblí nua, pasáistí spáis ghlais agus spáis oscailte eile i dteannta le fás pleanáilte an daonra chun lonnaithe sláintiúla glasa a chruthú ar fud na tíre.

Aidhm ROS08

Cinntiú go bhfuil réimse spáis oscailte inrochtana soláthraithe i mbailte agus sráidbhailte chun go mbeidh rochtain ag cónaitheoirí ar chineálacha éagsúla spáis oscailte agus cinntiú

go bhfuil spáis oscailte nua comhtháite le dea-nasc coisithe agus rothaithe agus tugann siad rochtain do gach duine cé is moite dá n-aois nó cumais.

Aidhm ROS09

Cinntiú go gcuireann gach Pleananna Limistéir Áitiúil cliarlathas spáis oscailte poiblí leagtha amach i gCuid 14.4.3 i bhfeidhm nuair is ábhartha agus cuí agus achoimriú ar an meicníocht chun seachadta gach leibhéal spáis oscailte. Déanfaidh an tÚdarás Pleanála freisin iniúchadh ar thalaimh tearcúsáidte le linn ullmhúchán pleananna an limistéir áitiúil chun talaimh a aithint ar féidir leo a bheith creasaithe i gcomhair spóirt, úaidí pobail agus sosa agus gníomhaíochtaí chun infhaighteacht an ruda céanna a mhéadú do phobail áitiúla.

Aidhm ROS10

Foráil spáis oscailte ardchaighdeán, inrochtana, dea-shuite agus feidhmiúla a iarradh i bhforbairtí cónaithe nua i gcomhréir leis an treoraíocht sa chaibidil seo, caighdeán Forbartha Tithíochta Inbhuanaithe i Limistéir Uirbeacha- Treoirínite d'Údaráis Pleanála agus a cháipéis chompánach Lámhleabhar Deartha Uirbí (An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil, 2009) agus nuair is cuí, na caighdeán i gCaighdeán Deartha Tithíochta Uirbigh Inbhuanaithe do Threoirínite Árasáin Nua d'Údaráis Pleanála (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, 2018) agus aon leagan sa todhchaí de na cáipéisí treoirínite seo, seachas má iarrtar a mhalairt ag aidhmeanna agus caighdeán bainistíochta forbartha an Phleain seo.

Aidhm ROS11

Iarradh ar spáis oscailte poiblí caidrimh dearfacha sonraithe a chruthú idir foirgnimh agus spáis i bhfoirmeacha uirbeacha suimiúla amhail cearnóga agus corráin, ag cuidiú le braistint clóis agus compoird a chruthú, luach na háite agus cáilíocht agus úinéireacht ag cónaitheoirí.

Aidhm ROS12

Forbairt a éascú do leithroinnt agus gairdíní pobail ag suíomhanna cuí agus ar shuíomhanna oiriúnacha atá inrochtana ó limistéir tógtha sa chontae ag glacadh san áireamh an éileamh ar na áiseanna sin agus faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil lena n-áirítear

tionchair féideartha ar chonláistí tithíochta agus físiúla. Aithneoidh an tÚdarás Pleanála talamh i gcomhair úsáide mar leithroinnt agus gairdíní pobail i mbailte níos mó agus sráidbhailte le linn ullmhúcháin pleananna an limistéir áitiúil. Smaoineoidh an tÚdarás Pleanála freisin ar fhoráil leithroinnte agus gairdíní pobail mar chuid d'fhoráil spáis oscailte poiblí i scéimeanna tithíochta nua faoi réir suí, deartha agus leagan amach cuí, cosaint ar chonláistí tithíochta agus físiúla agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS13

Cumasc agus nascadh a éascú trí chomhairleoireacht agus rannpháirtíocht, do spáis oscailte reatha le spáis oscailte nua mar mheicníocht chun spáis oscailte poiblí níos úsáideacha a sholáthar, ag feabhsú tréscailteachta agus ag cur comhtháthú sóisialta chun cinn.

Aidhm ROS14

Cailteanas spáis oscailte sosa príobháidigh agus áiseanna a chosc, mura gcuirtear áiseanna sosa ailtéarnacha ar fáil ar shuíomh cuí.

Aidhm ROS15

Cinntiú go bhfuil plean mionsonraithe tírdhreachaithe don tírdhreachú crua agus bog araon, ullmhaithe ag ailtire tírdhreacha cáilithe mar is cuí, i dteannta le gach iarratais pleanála móra do scéimeanna tithíochta 10 nó níos mó teach agus forbairtí tionsclaíoch agus tráchtála glanspáis urláir 1000m² nó níos mó.

Aidhm ROS16

Foráil spáis oscailte poiblí a iarradh chun cloí le caighdeáin cáinníochta leagtha amach i gCuid 14.5.4. Nuair nach féidir é sin a dhéanamh ar chúiseanna lena n-áirítear dlús agus topografaíocht an tsuímh, smaoineoidh an tÚdarás Pleanála ar imeacht ó na caighdeáin cáinníochta sin ar son arduithe i gcáilíocht an spáis oscailte chun cloí leis na bearta leagtha amach freisin i gCuid 14.5.4. Ní ghlacfaidh an t-údarás pleanála le talaimh spáis oscailte atá ró-chlaonta nó nach bhfuil inúsáidte i gcomhlíonadh riachtanais cáinníochta nó cáilíochta spáis.

Aidhm ROS17

Cinntiú go ndéanann dearadh ar scéimeanna tithíochta, lena n-áirítear spáis oscailte, optamú ar ghnéithe reatha agus topografaíocht an tsuímh amhail aibhneacha, sruthanna, lomáin cloiche agus fál sreach, agus cinntiú go smaointear is déantar comhtháthú ar bhithéagsúlacht agus infreastruchtúr glas go hiomlán i scéimeanna.

Aidhm ROS18

Úsáid a spreagadh as bearta deartha go sonrach chun feabhas a chur le fiadhúlra i scéimeanna tithíochta amhail boill ar bhallaí teorann chun a cheadú do ghráinneoga, ialtóga agus sionnaigh siúil idir gaidríní.

14.6 Áiseanna Igeartha

Tá Straitéis áit súgartha 2017-2022 bunaithe ar fhís go dtabharfar “deis do gach páistí imirt le chéile i dtimpeallachtaí dúshlánacha spraoiúla, cé is moite dá gcúlraí sóisialta nó leibhéal cumais”. Tugann an Straitéis cliarlathas d’áiteanna súgartha agus treoraíocht ar a suíomh agus scála. Tá sin leagtha amach i dTábla 14-3.

Tábla 14-3 Cliarlathas Contae Loch Garman d’Áiteanna Súgartha

Cineál Súgartha	Áit	Gnéithe
Ceann Scríbe		Tá áit súgartha Bardais mór lonnaithe in ionad an daonra le rochtain ar leithris agus inrochtana le páirceáil do charranna. Beidh sé ag freastal ar gha daonra 20km. Is spás nó áis níos mó é ina féidir le páistí nó daoine óga leas a bhaint as oideachas neamhfhoirmiúil lena gcairde agus réimse eispéiris imeartha. Tá spáis súgartha Cheann Scríbe i bPáirc Bhaile Guaire, Páirc Bhaile Ros Mhic Thriúin, an Promenade, Baile Inis Córthaidh, Páirc Redmond, Loch Garman. Moltar freisin áit súgartha Cheann Scríbe a fhorbairt ag Páirc Min Ryan i mBaile Loch Garman.
Pobal		Tá áit súgartha an phobail/sráidbhaile ann agus feidhmeoidh sé chun

	freastal ar gha daonra 10km. Tá spáis níos mó ann do pháistí atá ag taisteal go neamhspleách nó le cairde den chéad uair agus le cosáin do dhaoine fásta le páistí beaga chun siúil ann go héasca.
Comharsanacht	Tá áit súgartha áitiúil ann agus beidh sé ag freastal ar dhaonraí laistigh ga 1km. Spás áitiúil atá ann ina féidir le páistí imirt go sábháilte in éineacht le duine fásta.

Tabharfaidh an Comhairle áiteanna súgartha Cheann Scríbe agus cuideoidh sé le grúpaí pobail áiteanna súgartha an Phobail agus na Comharsanachta a fhorbairt, le maoiniú tríd an bPolasaí Forbartha Áit Súgartha agus Athchóirithe. Tabharfar áiseanna do mhíchumais do gach áit súgartha agus aisfheistithe ag an staid dearaidh. Leagann an Straitéis amach freisin dearadh ginearálta agus aidhmeanna luacha imeartha ar chóir do na áiteanna súgartha/aisfheistithe nua cloí leo.

Áiseanna Imeartha i Scéimeanna Tithíochta

Iarrfaidh an Comhairle foráil limistéir imeartha tírdhreachaithe agus deartha mar is cuí i scéimeanna tithíochta nua ar féidir le teaghlaigh cónaí iontu. Ba chóir d'áiteanna súgartha a bheith lonnaithe áit ina féidir leo a bheith maoirsithe ag áitribh ach nach gcuirfidh siad fadhbanna suaite do chónaitheoirí. Ní mór do na áiseanna sin a bheith ionchuimsitheacha agus inrochtanach do gach páistí. Ba chóir riachtanais gach páistí a chur san áireamh mar chuid de spás conláiste an phobail laistigh scéimeanna árasáin. Leagann na Treoirlínte Árasáin d'Údaráis Pleanála na caighdeáin i gcomhair limistéir imeartha do pháistí.

Baineann aidhmeanna ROS21 le áiseanna imeartha i scéimeanna tithíochta (tithe nó meascán tithe agus árasáin) agus baineann Aidhm ROS22 go háirithe le áiseanna i scéimeanna árasáin nó tithíochta amháin.

Aidhmeanna d'Áiseanna Imeartha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS19

Cinntiú go mbeidh réimse deiseanna imeartha ar fáil do gach páistí, go háirithe páistí ar imeall na sochaí, faoi mhíbhuntáiste nó le riachtanais speisialta.

Aidhm ROS20

Straitéis Áit Imeartha Chomhairle Contae Loch Garman 2017-2022 a chur i bhfeidhm mar aon le aon leagan nuashonraithe den straitéis seo ullmhaithe le linn saolré an Phleain.

Aidhm ROS21

Riachtanas a thabhairt d'áiseanna imeartha ardchaighdeáin dea-thírdhreachaithe a bheith mar chuid de scéimeanna tithíochta nua i mbailte agus sráidbhailte. Le haghaidh scéimeanna tithíochta le 99 áitreabh nó níos lú tabharfar limistéir tírdhreachaithe chun imirt cruthaíoch agus cluichí a spreagadh. Cuirfidh an tÚdarás Pleanála san áireamh aon cheann nó comhdhéanamh de na roghanna a leanas do scéimeanna tithíochta¹⁰⁹ a chomhdhéanann tithe amháin nó meascán tithe agus árasáin agus a mholann 100+ aonad (i scéimeanna forbartha céimnithe le níos lú ná 50 aonad beidh a leanas i bhfeidhm nuair a bhaintear amach teorainn 50+ aonad).

- D'fhéadfadh an forbróir áis imeartha a mholadh mar chuid den scéim ag ráta 4m² an aonaid tithíochta. Tabharfar íosmhéid píosa amháil trealaimh imeartha do gach 50m² áit súgartha suas go uasmhéid ocht bpíosa. I scéimeanna tithíochta níos mó nó céimnithe (>100 aonad tithíochta), ba chóir d'áiseanna imeartha tairiscintí a chorprú i gcomhair limistéir imeartha níos mó (páirceanna imeartha, cúirteanna, MUGA srl).
- Nuair a áirítear árasáin leis an scéim tithíochta, iarrfar ar an bhforbróir méid coibhéiseach a leithdháileadh leis an riachtanas iomlán ginearálta chun áir súgradh tiomnaithe a sholáthar don eilimint árasáin le béim ar leith ar riachtanais imeartha na bpáistí beaga (< 6 bhliana d'aois). Déanfar an limistéar súgartha a sholáthar ag ráta 4m² do gach árasán le dhá sheomra leapa ar a laghad. Ní mór don eilimint sin a bheith deartha i gcomhréir le Treoirínite Árasáin.

---

¹⁰⁹ Leagann Aidhm ROS22 amach na caighdeáin d'áiseanna imeartha a bhainfidh le scéimeanna tithíochta nach molann ach árasáin.

- D'fhéadfadh an forbróir tairiscint tírdhreachaithe ardchaighdeán nuálaíoch a sholáthar le limistéir áise imeartha/nádúrtha nó luach imeartha coibhéiseach do threalamh imeartha daingean.

Aidhm ROS22

Riachtanas gur chóir foráil do riachtanais imeartha na bpáistí i bhforbairtí árasáin amháin i gcomhréir le forálacha na Tithíochta Uirbí Inbhuanaithe: Caighdeán Deartha do Threoirlínte Árasáin Nua le haghaidh Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, 2018) seachas do na imeachtaí a leanas:

- Ba chóir do scéimeanna ag soláthar 50 nó 2 aonad sheomra leapa limistéir imeartha a sholáthar freisin do pháistí níos sine (>6 bhliana d'aois agus déagóirí óga) ag ráta 4m² an aonaid.

D'fhéadfadh an tÚdarás Pleanála riachtanais áise imeartha laghdaithe a chur san áireamh nuair a bhíonn an suíomh lonnaithe in aice nó laistigh faid siúil sábháilte ó áit súgartha poiblí nó páirc poiblí le áit súgartha. D'fhéadfadh an tÚdarás Pleanála ranníocaíocht forbartha speisialta a chur san áireamh freisin in ionad luach airgeadais coibhéiseach ar na áiseanna imeartha riachtanacha. Ní mór don fhorbróir costáil na n-áiseanna imeartha riachtanacha a sheoladh, ullmhaithe ag suirbhéir chun faisnéis a thabhairt do luach airgeadais an ranníocaíochta speisialta.

14.7 Áiseanna Spóirt agus Sosa

Aithníonn an Comhairle gur chomhpháirt tábhachtach é spórt le saol laethúil, ag imirt luacha speisialta, cultúrtha agus eacnamaíoch, agus ag tabhairt spraoi do dhaoine, saol oibre do dhaoine áirithe agus ag cur stíl saoil folláin chun cinn. Tá an Comhairle tiomanta chun feabhas a chur ar réimse agus cáilíocht na n-áiseanna spóirt inrochtana sa chontae, ag éascú forbartha ar réimse áiseanna ó pháirceanna GAA, rugbaí, sacar agus haca go clubanna dornálaíochta, rianta siúil, rianta reatha, áiseanna spóirt laistigh, seoltóireacht agus tumadóireacht agus ag cinntiú go bhfuil rochtain poiblí réasúnta ar spóirt. Déileáiltear le gníomhaíocht sosa allamuigh i gCaibidil 7 Turasóireacht.

Ní mór d'áiseanna spóirt a bheith lonnaithe ag suíomhanna inrochtana go héasca, cuidiú le féiniúlacht an phobail áitiúil agus ionchuimsiú sóisialta, ag soláthar deiseanna chun casadh le chéile. Ní mór d'fhorbairt ar áiseanna spóirt a bheith déanta le infreastruchtúr cuí lena n-áirítear páirceáil do charranna, páirceáil rothair agus seomraí feistis.

Ciallaíonn áiseanna tráchtála iad sin á rith ar bhonn brabúis agus áirítear leo pictiúrlanna, ionaid siamsaíochta teaghlaigh amhail babhláil, ionaid imeartha laistigh do pháistí, ionaid aclaíochta, linnte snámha, srl. Ní mór do na áiseanna sin a bheith lonnaithe i bpríomh-bhailte agus ionaid turasóireachta chun mais criticiúil a mhealladh chun go mbeidh siad inmharthana. Glactar le ráschúrsaí capaill agus áiseanna spóirt eachaí chomh maith le spóirt páirfc amhail GAA, rugbaí, sacair agus spóirt eile mar spóirt oiriúnacha i gceantair tuaithe faoi réir giniúna tráchta agus critéir normálta sábháilteachta agus pleanála.

Aidhmeanna Spóirt agus Áiseanna Sosa

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS23

Earnáil spóirt bríomhar a éascú le leibhéal rannpháirtíochta níos mó, áiseanna inbhuanaithe ardchaighdeáin cuí i scála agus suíomh agus a thugann deiseanna do dhaoine ról gníomhach a imirt i spórt.

Aidhm ROS24

Tacú le fí agus aidhmeanna ó áiseanna spóirt náisiúnta lena n-áirítear oibriú le comhpháirtíochtaí spóirt áitiúla, clubanna, pobail agus comhpháirtíochtaí laistigh agus níos leithne ná spórt chun leibhéal spóirt agus aclaíochta a mhéadú.

Aidhm ROS25

Tacú le infheistíocht i bhforbairt inbhuanaithe tionscadail spóirt níos mó faoi réir Ciste Infreastruchtúir Spóirt ar Scála Mór faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS26

Tacú le grúpaí an phobail áitiúil agus spóirt chun áiseanna spóirt a fhorbairt agus forbairt na n-áiseanna sin a chur san áireamh ag suíomhanna cuí sa chontae. Más féidir, ba chóir do na áiseanna sin a bheith carntha laistigh áiseanna pobail eile amhail ionaid pobail agus spáis oscailte chun moil pobail ilchéime a chruthú. Cinnteoidh an tÚdarás Pleanála go bhfuil go leor talaimh creasaithe i bpleananna an limistéir áitiúil chun clubanna spóirt agus eagraíochtaí an phobail a éascú. Cinnteoidh an Comhairle go bhfuil talamh ar fáil chun tairiscintí a chur san áireamh ar a thuilleadh fairsingthe clubanna i socruithe uirbeacha agus i limistéir ina bhfuil talamh creasaithe. Nuair a bhíonn suíomh glasáilte amach ó lár baile nó sráidbhaile, áireofar é sin ar a thuilleamas féin agus conas a bheadh an suíomh inrochtana ag siúil nó ag rothaíocht. Ní mór don fhorbairt a bheith oiriúnach dá shuíomh agus tá sé faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS27

Cinntiú go bhfuil forbairt ar áiseanna nua spóirt a bheith inrochtana do chách agus in éineacht le infreastruchtúr cuí lena n-áirítear páirceáil do charranna, páirceáil rothair agus seomraí feistis.

Aidhm ROS28

Forbairt ar Limistéir Cluichí II-Úsáideoir (MUGAS) a spreagadh ag áiteanna cuí sa chontae agus cinntiú go bhfuil áiseanna pobail nua mar spáis oscailte deartha chun solúbthacht a cheadú ina n-úsáid.

Aidhm ROS29

Úsáid talaimh scoile agus áiseanna sosa gaolmhara a spreagadh lasmuigh uaireanta scoile ag gach ball an phobail mura dtéann sé sin i gcoimhlint le seachadadh na seirbhíse oideachais.

Aidhm ROS30

Cinntiú go bhfuil an chuid is mó forbairtí sosa tráchtála lonnaithe sna príomh-bhailte agus go bhfuil roghnú an tsuímh bunaithe ar an gcur chuige seichimh le tosaíocht i lár an bhaile. Ní

bheidh na áiseanna sin ceadaithe ar thalaimh creasaithe i gcomhair úsáidí bainteach le fostaíocht, ina mbeadh an fhorbairt ag cur isteach ar an gcumas chun freastal ar ghníomhaíochtaí dian fostaíochta amhail déantúsaíocht, tionscal, oifig agus fiontar. Giníonn na áiseanna sosa tráchtála ardleibhéal gluaiseachta agus bíonn siad lonnaithe níos fearr in áiteanna a ofrálann an leibhéal is airde inrochtaineachta ar réimse modhanna iompair, lena n-áirítear siúil, rothaíocht agus iompar poiblí.

Aidhm ROS31

Forbairt a spreagadh do spóirt eachaí lena n-áirítear a thuilleadh forbartha ar ráschúrsaí ar fud an Chontae a sholáthraíonn freisin úsáideanna ailtéarnacha an phobail agus spóirt.

Aidhm ROS32

Cosaint a thabhairt d'áiseanna spóirt reatha amhail cúirteanna liathróide láimhe, ar chóir a choinneáil. Ní bheidh an scartáil scartáil sin éascaithe ach má dhéantar foráil ailtéarnach.

14.8 Bealaí Siúil agus Rothaíochta

Tá go leor rianta siúil agus bealaí rothaíochta ar fud an chontae a sholáthraíonn deiseanna sosa agus conláiste do chónaitheoirí agus cuairteoirí agus tá deiseanna ann chun an gréasán seo rianta agus bealaí a fhairsingiú níos mó. Déantar plé ar shiúil agus rothaíocht ar an gcaibidil seo, Caibidil 7 Turasóireacht agus Caibidil 8 Iompar.

Áirítear le rianta siúil rianta foraoise bunaithe, ceada sléibhe radhairc, bealaí an chósta agus siúlóidí oidhreachta. Téann Bealach Chósta Loch Garman (Slí Charman), bunaithe in 1993, ar feadh 221km ó Rinn Chill Mhichíl i gcearn Oirthuaiscirt an chontae go Baile Hac san Iardheisceart agus is sócmhainn suntasach sosa agus turasóireachta é don chontae.

Coinníonn na Oifigigh Riain Náisiúnta Taifead ar Rianta Náisiúnta, le liosta ar gach riain le slí marcáilte lena n-áirítear rianta creidiúnaithe a chloíonn le caighdeáin bainistíochta áirithe, rianta nua atá faoi réir forbartha agus rianta reatha atá á bhforbairt go forleathan. Faoi

láthair tá daichead a haon riain siúil/fánaíochta sa chontae - tá 21 áit, agus go leor roghanna bhealach riain ag cuid acu¹¹⁰. Tá 7 riain Slí na Sláinte sa chontae.

Tá na Rianta Siúil Loch Garman (WWT) mar chuid de Bhranda Riain Loch Garman¹¹¹. Is gréasán rianta siúil é ar fud an chontae. Bunaithe faoi réir an chláir oiliúna d’Fhorbairt Áitiúil Loch Garman, chomhoibrigh an gréasán leis an gComhairle, Comhpháirtíochtaí Spóirt Áitiúla, Fáilte Éireann, Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge, Páirceanna Náisiúnta agus Seirbhísí Fiadhúlra, Oifig Rianta Náisiúnta agus Coillte. Cuirfidh a thuilleadh forbartha ar an ngréasán riain sin béim ar fheabhas a chur ar an eispéireas cuairteora agus feacht a ardú ar cháilíocht, éagsúlacht agus lonnaíocht ár gcuid rianta. Ní féidir ach leis na rianta a bhfuil faomhadh agus clarúchán ó Oifig Rianta Náisiúnta éirí ina bhail. Tá na bealaigh siúil ar fáil le feiceáil ag www.wexfordwalkingtrails.ie

Is aidhm leis an gCreat Rothaíochta Náisiúnta (2009) gréasáin rothaíochta tuaithe ainmnithe a sholáthar do chuairoteoirí agus rothaíocht sosa. Tugann Fáilte Éireann faoi deara go léiríonn turasóireacht ar rothar deighleog luachmhar an mhargaidh do cheantair tuaithe toisc go dtugann sé deiseanna forbartha do chíos rothair agus oibriúcháin sosa rothaíochta. Tá 3 bhealach rothaíochta lúbtha faofa Fáilte Éireann sa chontae: Bealach 1 Slaney (53km), Bealach 2 Cósta (35km) agus Bealach 3 Deisceart Loch Garman (78km).

Tá dhá rian rothaíochta faofa ag Rianta Rothaíochta Loch Garman- bealach Eurovelo 1 forbartha i ndeisceart an chontae. Tosaíonn an bealach, atá 120km ar fhad, ag Europort Ros Láir agus leanann sé bealaigh ciúin, álainn an chósta faoin tuath agus sráidbhailte ag críochnú ag bád fartha Bhaile Hac go Contae Loch Garman. Is é Lúb na Naoi gCloch é an dara riain ag tuaisceart an Chontae. Téann an Riain trasna Chontae Loch Garman don chuid is mó, ach téann sé isteach i gcodanna de Chontae Cheatharlaigh agus Contae Chill Mhantáin freisin. Is bealach 118km rothaíochta ar iomlán é an lúb rothaíochta, le crainn comharthaí.

¹¹⁰ www.irishtrails.ie (Márta 2020)

¹¹¹ Áirítear le Rianta Loch Garman eile Craft Trail, Wexford Garden Trail, Wexford Heritage Trail agus Wexford Cycling Trail.

Cuirfidh na rianta glasa molta sa chontae freisin le rogha bealaigh rothaíochta. Déantar plé ar na rianta glasa sin i gCaibidil 7 Turasóireacht agus Caibidil 8 Iompar le deiseanna chun tacú le forbairt rianta glasa faoi réir go leor forálacha lena n-áirítear comhréireacht leis an Treoir Gnáthóga agus níor chóir don úsáid cosc a chur ar athoscailt línte iarnróid sa todhcháí.

Tá rothaíocht amach ón bhóthar i bhfoirm rothaíocht sléibhe ag fás freisin i gcáil. Aithníonn Straitéis Rothaíochta Amach ón Bhóthar Coillte (2012) go dtabharfadh forbairt ar ghréasán riain rothaíochta ardchaighdeáin, amach ón bhóthar, tacaíocht don turasóireacht, rannpháirtíocht ghníomhach a mhéasú i spórt do shaoránaithe agus sruth ioncaim a fhorbairt chun bainistíocht agus cothabháil ar rianta a mhaoiniú. Aithníonn an Straitéis suíomhanna féideartha i gcomhair forbartha ar rianta rothaíochta amach ón bhóthar thar an deich mbliana le teacht atá faoi úinéireacht Coillte. I gContae Loch Garman, aithnítear Sliabh Fhothart mar shuíomh féideartha i gcomhair ionaid rothaíochta amach ón bhóthar ar scála réigiúnach¹¹² agus aithnítear Bree Hill agus Páirc na bhFianna/Chill Bhreatnais mar rianta féideartha an chlub.¹¹³ Aithníonn an Straitéis seo acmhainn an phobail nó rianta teaghlaigh, ar féidir a fhorbairt i gcomhpháirtíocht le comhlachtaí forbartha áitiúla, grúpaí pobail nó údaráis áitiúla, le forála do sos áitiúil agus an phobail.

Aidhmeanna Siúil agus Rothaíochta

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS33

Sos allamuigh a éascú i bhfoirm siúil agus rothaíocht ag áiteanna cuí sa chontae agus acmhainn sosa agus turasóireachta a uasmhéadú do bhealaigh siúil agus rothaíochta faoi

---

¹¹² Go ginearálta bíonn ionad rothaíochta amach ón bhóthar déanta le rianta le marcáil slí 20-30km ar fhad le ar a laghad dha lúb neamhspleách le marcáil slí. Go príomha is ceann scríbe lae do mhargaí náisiúnta an chineál sin ionaid le áiseanna bunúsacha do chuirteoirí agus acmhainn i gcomhair forbairtí breiseáin amhail cíos rothair agus foráil beagán bia mar chuid den ionad.

¹¹³ Is limistéir iad na suíomhanna ina raibh leibhéal rianta tógtha ag úsáideoir nó ina n-úsáideann clubanna áitiúla go gníomhach coillte do ghníomhaíochtaí nó ócáidí.

réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhreacht nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe, conláistí pobail óstála agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS34

Iarracht a dhéanamh chun rochtain ar limistéir tuaithe a chur chun cinn lena n-áirítear limistéir an talaimh uachtaraigh, coillte, limistéir an chósta agus forbairt ar bhealaigh siúil reatha, bealaigh d'oilithrigh, rianta sléibhe agus nádúir i dteannta le comhlachtaí poiblí eile, gníomhaireachtaí léiritheacha agus grúpaí pobail faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, foráil oidhreachta nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe agus conláistí le pobail óstála. Áireofar leis sin bealaigh reatha a aithint agus a chosaint, mar aon le cosáin siúil agus cead slí poiblí.

Aidhm ROS35

Idirghníomhú le comhlachtaí léiritheacha, grúpaí áitiúla, úinéirí talún agus nuair is ábhartha údaráis áitiúla tadhlacha chun tacú le forbairt inbhuanaithe ar bhealaigh siúil agus rothaíochta.

Aidhm ROS36

Tacú le branda Rianta Siúil Loch Garman agus fairsingiú a chur chun cinn agus a éascú don ghréasán riain siúil faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhreacht nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe agus conláistí na bpopal óstála agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS37

Forbairt agus úsáid a éascú do Slí Chósta Loch Garman (Slí Charman) mar áis sosa agus turasóireachta faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhreacht nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe, conláistí pobail óstála agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS38

Pointí rochtana an chósta nua a sholáthar agus cinn eile a choinneáil, mar aon le ceada slí faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS39

Forbairt a éascú ar bhealaigh siúil ar thaobh na habhann, ag cosaint limistéir le luach éiceolaíoch agus ag cinntiú go n-aithníonn aon fhorbairt aidhmeanna agus cuspóirí na Treorach Chreat Uisce, agus cinntiú go ndéantar gach forbairt i gcomhréir leis an Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhreacht nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe agus concláistí na bpobal óstála agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS40

Forbairt a éascú ar iarnróid gan úsáid chun cuspóirí concláiste, lena n-áirítear forbairt ar bhealaigh siúil, bealaigh rothaíochta nó bealaigh capaill, mura bhfuil an úsáid i gcoimhlint le nó ag déanamh dochair do ath-oscailt na línte iarnróid sa todhchaí agus faoi réir comhréireachta le aidhmeanna ábhartha i gCaibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 8 Iompar, Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhreacht nádúrtha, carachtar na gceantar tuaithe agus concláistí na bpobal óstála, critéir normálta pleanála agus comhshaoil agus caighdeáin bainistíochta forbartha in Imleabhar 2.

Aidhm ROS41

Tacú le infheistíocht ar fhorbairt áiseanna siúil agus rothaíochta agus rianta glasa agus acmhainn chun naisc phasáiste rian glas a imscrúdú idir lonnaíochtaí chun rianta glasa idir-réigiúnacha a chruthú ag cloí leis na aidhmeanna ábhartha i gCaibidil 7 Turasóireacht, Caibidil 8 Iompar, Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS42

Forbairt a éascú don Ghréasán Rothaíochta Náisiúnta sa chontae, feabhas a chur le bealaigh rothaíochta le comharthaíocht níos fearr, dromchlaí bóithre níos fearr agus sábháilteacht

níos mó don rothaí agus chun a chinntiú go bhfuil infreastruchtúr nua bóthair agus bearta bainistíochta tráchta deartha le bheith cabhrach do rothaithe.

Aidhm ROS43

Idirghníomhú le Coillte ina imscrúdú ar oiriúnacht rianta rothaíochta amach ón bhóthar a fhorbairt ag Sliabh Fhothart, Bree Hill agus Páirc na bhFianna/Cill Bhreatnais i gcomhréir le Straitéis Rothaíochta Amach ón Bhóthar Coillte (2012), mura gcuireann siad droch-thionchar ar chonláiste tithíochta, tírdhreach, oidhreacht nó comhshaol agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

14.9 Ceada Slí Poiblí

Comhdhéanann ceada slí poiblí conláiste tábhachtach agus is sócmhainn eacnamaíoch iad. Ceadaíonn siad sult a bhaint as tírdhreacha ardchaighdeáin an chontae agus oidhreacht chultúrtha agus tá siad tábhachtach d'fhorbairt turasóireachta agus sos. Ciallaíonn cead slí poiblí an cead a bhíonn ag duine dul trasna bóthair nó cosáin, fiú mura bhfuil an bóthair nó cosán faoi úinéireacht phoiblí. Is féidir leo a bheith cruthaithe ag úsáid ó am cianaosta (an aimsir chaite a théann níos faide ná cuimhne nó taifead), de réir reachta nó ag úinéir an talaimh.

Déileáiltear leis an bpróiseas foirmiúil chun ceada slí a shainniú i gCuid 14 de Acht Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2000. Chuir an Acht Pleanála agus Forbartha (Leasú) 2010 tús le riachtanas nua go gcuirfidh Pleananna Forbartha aidhm leo chun ceada slí poiblí a chaomhnú, ag tabhairt rochtana ar an bhfarraige, sléibhte, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó áis sosa. Ní mór na ceada slí poiblí sin a bheith aitheanta, á marcáil ar a laghad ar cheann de na léarscáileanna a chomhdhéanann an Plean Forbartha agus ag léiriú a suíomh ar liosta a théann leis an bPlean Forbartha. Déanfaidh an Comhairle iarracht chun ceada slí poiblí a liostáil agus a léarscáiliú le linn saolré an Phlean seo.

Aithníonn Comhairle Contae Loch Garman na ceada dlíthiúla le gach úinéirí talún agus ní féidir na ceada rochtana ar a dtalaimh a fháil ach lena gceada nuair nach mbíonn cead slí reatha ann. Molann an Comhairle freisin polasaí 'rochtana oscailte' Coillte agus aithníonn sé nach bhfuil an polasaí sin mar an gcéanna le cead slí poiblí.

Aidhmeanna le Ceada Slí Poiblí

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS44

Ceada slí a choinneáil, a thugann rochtan ar an gcladach, sléibhte, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó gníomhaíochta sosa. Ní mór na ceada slí poiblí sin a bheith aitheanta, á marcáil ar a laghad ar cheann de na léarscáileanna a chomhdhéanann an Plean Forbartha agus ag léiriú a suíomh ar liosta a théann leis an bPlean Forbartha le linn saolré an Phleain agus beidh Plean Forbartha an Chontae difreáilte dá réir.

Aidhm ROS45

Ceada slí reatha a aithint, a thugann rochtan ar an gcladach, sléibhte, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó gníomhaíochta sosa ag úsáid na modheolaíochta a leanas:

- Fógra a chur ar pháipéir áitiúla, ag lorg iarratais ón phobal chun ceada slí a aithint, a thugann rochtan ar an gcladach, sléibhte, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó áis sosa.
- Ceada slí reatha a aithint, agus pointí rochtana ar an gcladach, sléibhte, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó gníomhaíochta sosa.
- Pointí rochtana a aithint chuig an gcladach, sliabh, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó gníomhaíochta sosa, coinneáilte nó deisithe ag an gComhairle chun ceada slí poiblí a aithint.
- Anailís deisce a dhéanamh ar thaifid poiblí, léarscáileanna, grianghraif ón aer agus cuntais i nuachtáin chun clú cheada slí poiblí a aithint.

- I ndiaidh an liosta a chríochnú, a fhógairt agus a thaispeáint ar an liosta molta le ceada slí poiblí. Beidh cuireadh ar an bpobal chun iarratais a dhéanamh ar bhailíocht cheada slí poiblí.
- Iarracht a dhéanamh chun ceada slí poiblí a fhíorú agus a liostáil agus tús a chur leis an bpróiseas foirmiúil chun ceada slí a ainmniú faoi réir Coda 14 an Achta Pleanála agus Forbartha 2000 (de réir leasaithe).
- An Plean a mhodhnú chun an liosta agus léarscáil a chur leis, ag taispeáint ceada slí poiblí.

Aidhm ROS46

Cinntiú nach gcuireann forbairt isteach ar bhealaí siúil poiblí agus ceada slí poiblí, go háirithe iad sin sa chladach, sliabh, cladach abhann, bruach abhann nó áiteanna eile áilleachta nádúrtha nó gníomhaíochta sosa.

14.10 Conláistí Nádúrtha

Tá réimse conláistí nádúrtha ag Contae Loch Garman ar féidir leas a bhaint astu i gcomhair sosa. Lena líne chladaigh fada, sléibhrte agus bruach aibhneacha, tá acmhainn ann chun gníomhaíochtaí allamuigh a fhorbairt agus úsáid ár dtimpeallachtaí nádúrtha a uasmhéadú, ag cinntiú ag an am céanna cosanta ar an timpeallacht. Bainfidh an Comhairle triail as cáilíocht na gconláistí nádúrtha sin a choinneáil amhail tráanna, dumhcha agus taobhanna sléibhe i gcomhair cáilíochta sosa.

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm ROS47

Úsáid limistéir conláiste nádúrtha a éascú sa chontae chun cuspóirí sosa, ag cinntiú cosanta ar limistéir álainn agus leochaileacha sa chomhshaol lena n-áirítear, ach gan a bheith teoranta, ar shuíomhanna Natura 2000.

Aidhm ROS48

Foráil rochtana chuig limistéir conláiste a éascú, amhail tránna, bealaigh uisce intíre, coillte agus suíomhanna oidhreachta i gcomhoibríocht le úinéirí talún agus leanúint ag coinneáil agus ag feabhsú rochtana, faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga, cosaint ar oidhrecht nádúrtha, carachtar na limistéar tuaithe agus conláistí pobail óstála agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS49

Coillte a éascú i gcosaint ar shuíomhanna conláiste foraoise breise reatha agus forbartha agus cosáin faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm ROS50

Tacú le forbairt conláistí agus acmhainn sosa le hAbhainn Slaney agus An Bhearú i gcomhoibríocht le Seirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra, Uiscebhealaí Intíre, Údaráis Áitiúla tadhlaigh, Máistir Cuain agus gach údaráis ábhartha eile. Ní mór gach forbairt dá leithéid a bheith déanta i gcomhréir le Airteagail 6 agus Airteagal 10 na Treorach Gnáthóga.

Aidhm ROS51

Tránna a aithint laistigh an chontae ar féidir leo freastal níos fearr ar riachtanais na ndaoine le míchumais agus inrochtaineacht is áiseanna deartha go domhanda a fheabhsú ar na tránna sin i gceangal le grúpaí ionadaithe ar mhíchumais agus faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Caibidil 15 Pobail Inbhuanaithe agus Straitéis d’Infreastruchtúir Sóisialta

15.1 Réamhrá

Tá forbairt na bpobal inbhuanaithe i gceantair uirbeacha agus tuaithe na tíre i gcroílár na físe don chontae. Is áiteanna iad na pobail inbhuanaithe ina mian le daoine cónaí agus oibriú, anois agus sa todhchaí. Cloíonn siad le riachtanais éagsúla cónaitheoirí reatha agus sa todhchaí, tá siad airdeallach ar a dtimpeallacht agus cuidíonn siad le ardchaighdeán saoil. Tá siad sábháilte ionchuimsitheach, dea-phleanáilte, tógtha agus rite, ofrálann siad comhionannas deiseanna agus seirbhísí mhaithe do chách¹.

Tá ról suntasach ag an gComhairle, mar údarás pleanála, le himirt in éascú ar fhorbairt pobail inbhuanaithe. Cinntíonn pleanáil spáis go mbeidh forbairtí fisiceacha ar ardchaighdeán, dea-phleanáilte, inrochtana do chách agus sábháilte. Is féidir leis an Údarás Pleanála a chinntiú freisin go mbíonn áiseanna fostaíochta, miondíola, sosa, sóisialta agus pobail forbartha sna áiteanna cearta a chuidíonn le forbairt do phobail inbhuanaithe, ionchuimsitheacha.

Cuireann agus tacaíonn an ról seo le freagrachtaí feabhsaithe an Chomhairle chun forbairt áitiúil agus pobail a chur chun cinn. Cuidíonn forbairt pobail, trína luachanna lárnaigh ionchuimsithe sóisialta, comhionannais agus measa don éagsúlacht, pobail láidir, inbhuanaithe agus ionchuimsitheacha a thógáil.

Leagann an chaibidil seo amach an straitéis pleanála spásúil agus aidhmeanna chun forbairt a bhaint amach ar phobail inbhuanaithe agus áiseanna pobail a threorú chuig suíomhanna cuí sa chontae, go díreach ag an gComhairle nó ag gníomhaireachtaí ábhartha an Stáit nó grúpaí forbartha pobail áitiúla.

---

¹ Lámhleabhar do Phleananna an Limistéir Áitiúil - Cáipéis chompánach leis na Treoirínte d'Údarás Pleanála, (An Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil agus an Roinn Ealaíne, Oidhreachta agus Gaeltachta, 2013, leathanach i).

15.2 Gníomhaíocht ar son na hAeráide agus Pobail Inbhuanaithe

Is féidir le pleanáil spásúil ar ár bpobail ról suntasach a imirt i ngníomhaíocht ar son na haeráide. Maidir leis sin, déanfaidh an tÚdarás Pleanála, inter alia:

- Cinntiú go bhforbraítear áiseanna chúram leanaí, oideachais, cúraim sláinte, tithíochta speisialaithe agus pobail i lonnaithe chun astuithe gáis ceaptha teasa a laghdú, ag ceadú do dhaoine taisteal chuig na áiseanna sin le modhanna iompair inbhuanaithe nuair is féidir m.s. lompar poiblí, siúil agus rothaíocht.
- Seachaint na forbairtí leochaileacha sin a lonnú i limistéir ar riosca tuile abhann nó cósta agus/nó creimeadh an chósta.
- Feidhmiú céimneach a iarradh ar an ngréasán luchtaithe EV d'fhorbairtí nua agus aísfheistiú a chur chun cinn ar fhorbairtí reatha.
- Cinntiú go bhfuil na forbairtí nua sin ar chaighdeán NZEB agus cinntiú go dtugann dearadh is leagan amach suíomhanna aird ar thionchair ó athrú aeráide.
- Coinneáil agus fairsingiú infreastruchtúir ghlais a spreagadh sna forbairtí sin.
- Tríd an PPN, feasacht a ardú agus cuidiú lenár bpobail chun éirí solúbtha don aeráid.

15.3 Comhthéacs an Pholasaithe

Thug ullmhúchán na caibidle seo aird ar sraith polasaithe agus treoraíochta náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil.

Tríd an NSO 10, iarrann an NPF rochtain a chinntiú ar chúram leanaí, oideachas agus seirbhísí sláinte ardchaighdeáin. Is gné sainitheach é rochtain maith ar réimse seirbhísí oideachais agus sláinte ardchaighdeáin, maidir le scála baile, comharsanachta nó pobail le áiteanna rathúla iomaíocha. Cumasóidh fás comhdhlúite, cliste i limistéir uirbeacha agus pobail láidir seasmhacha tuaithe foráil feabhsaithe éifeachtach ar réimse seirbhísí inrochtana.

Tá sin neartaithe ag RSES, ina bhfuil sé ina aidhm tábhachtach (Uimh. 10) oideachas, seirbhísí sláinte agus poiblí, agus áiseanna do gach saoránach agus pobal a bhaint amach. Beidh sin indéanta le infheistiú i seirbhísí phoiblí chun dul i ngleic le leagáidí, tacú le fás

pleanáilte sa daonra agus fostaíocht, seirbhísí oideachais, sláinte, iompair, pobail agus sóisialta agus infreastruchtúr a sholáthar.

Maidir le déileáil le leagáidí, cuireann RSES béim ar an nádúr dianseasmhach le easnamh sóisialta in áiteanna trasna an réigiúin, ina n-eascraíonn gnóthacháil oideachais neamhleor, leibhéil arda dífhostaíochta, droch-shláinte agus tithíocht, andúil agus rátaí coire arda in ardleibhéil daoine ina gcónaí i mbochtanas buan, go minic i ndroch-thimpeallacht fhisiceach. Tá an RSES tiomanta chun feabhas a chur ar an gcaighdeán saoil do chách agus cuireann sé tosaíocht ard ar na leagáidí sin trí pholasaithe dírithe lena n-áirítear RPO 175 a thacaíonn le infheistíocht dhírithe in infreastruchtúr shóisialta agus fás poist.

Tacaíonn RSES freisin le seirbhísí sláinte uilíocha le RPO 178 ag lorg seachadta seirbhísí sláinte uilíocha níos fearr lena n-áirítear meabhairshláinte, ag gach leibhéil seachadta seirbhíse. Tacaíonn RPO 179 le réigiún éagsúil agus ionchuimsitheach go sóisialta, ag aithint rannpháirtíocht dhearfach ó imircigh, iarrthóirí tearmainn do phobail ilchultúrtha agus saol eacnamaíoch na háite. Cuireann an polasaí seo paireacht deiseanna in áit tosaíochta freisin mar aon le leas agus caighdeán saoil feabhsaithe do gach saoránaithe sa réigiún.

Cuireann RPO 181 rochtain chun cinn do chách trí dhearadh uilíoch ar rochtain ar iompar poiblí, tithíocht, áiseanna sóisialta, cultúrtha agus sosa, agus sa réim poiblí chun caighdeán saoil a fheabhsú do shaoránaithe cumasacha agus faoi mhíchumas.

Tacaíonn RSES le forbairt pobail aois-bháúla le áiseanna cónaithe agus pobail neamhspleácha. Tacaíonn RPO 182 lenár ndaonra ag dul in aois, go háirithe, Dul in Aois Cliste agus cinntiú go gcloíonn polasaithe pleanála, tithíochta, iompair/inrochtaineachta agus sosa le riachtanais agus deiseanna ó dhaonra ag dul in aois. Cuireann an RSES, trí RPO 183, béim freisin ar an tábhacht a ghabhann le Straitéisí Dhigiteacha an údaráis áitiúil agus teicneolaíochtaí nua a fhorbairt a théann i ngleic le dúshláin atá roimh dhaoine níos sine agus a cheadaíonn rochtain níos mó ar sheirbhísí do gach saoránaithe cé is moite den aois agus inniúlacht sa teicneolaíocht.

Tá béim thábhachtach freisin ar oideachas san RSES, ag aithint an ról suntasaigh a imríonn sé chun ionchuimsiú sóisialta a chur chun cinn, mar aon le sochaí sláintiúil inbhuanaithe, fás eacnamaíoch agus sábháilteacht phoiblí. Tá béim ar fhorbairt do scoileanna nua timpeall an réigiúin (RPO 185), ag forbairt áiseanna tríú leibhéal nua lena n-áirítear forbairt ar an Ollscoil Teicneolaíochta don Oirdheisceart le béim sonrath ar an gcampas i Loch Garman (RPO 148), an tábhacht a ghabhann le foghlaim ar feadh an tsaoil (RPO 186) agus breisoideachas agus oiliúint (RPO 187, 188 agus 189).

Cuireann RSES tús freisin le coincheap Cathracha agus Bailte Cliste le imlonnú teicneolaíochtaí digiteacha. Aithníonn sé gur ghlac Baile Inis Córthaidh na céimeanna tosaigh i dtreo Stádas Baile Cliste a bhaint amach le bunaíocht FAB LAB in 2017, forbairt ar Pháirc Teicneolaíochta do ghnónna cliste agus bunaíocht ionaid oiliúna NZEB.

Tá cur síos ar ról feabhsaithe an Chomhairle i bhforbairt eacnamaíoch agus pobail ina Phlean Eacnamaíochta agus Pobail Áitiúil. Téann LECP 2016-2022 Loch Garman i ngleic le réimse ceisteanna forbartha pobail a d'eascraigh ón anailís socheacnamaíoch déanta le linn ullmhúcháin ar an bPlean. Áirítear leis na ceisteanna oideachas, oiliúint agus scileanna, dífhostaíocht, míbhuntáistí agus eisiámh sóisialta. Is aidhm Ardleibhéal 2 sa LECP *“tacú le forbairtí pobail inbhuanaithe ionchuimsitheacha go sóisialta agus iad a fhorbairt agus cinntiú go mbaineann gach saoránaithe leas as sláinte agus sonas optamach”*.

Tá cuspóirí agus gníomhartha sonracha a bhaineann le ról an Chomhairle mar údarás pleanála chun cuidiú leis an aidhm seo a bhaint amach, lena n-áirítear iniúchadh ar áiseanna sóisialta agus pobail le linn ullmhúcháin pleananna an limistéir áitiúil agus talaimh a chur ar leataobh do na úsáidí sin agus caighdeáin bainistíochta forbartha a bhaineann le foráil na n-áiseanna sin, spáis oscailte agus áiseanna imeartha.

Ní dhéanann an straitéis agus cuspóirí sa chaibidil seo dúbailt orthu sin leagtha amach i LECP Loch Garman. Tugann an chaibidil seo creat pleanála spásúil chun tacú le LECP a bhaint amach.

15.4 Dul i nGleic le Easnamh i gContae Loch Garman

Tá Contae Loch Garman ag fulaingt go mór le easnamh, ag teacht sa cheithre áit leis na údaráis áitiúla is mó faoi mhíbhuntáiste sa tír in 2016 (feabhsú ó áit amháin in 2011). Tá an chuid is mó de dhaonra Loch Garman ina gcónaí i limistéir aicmithe mar 'Faoi Bhun an Mheáin go Lag' (56% nó 84,039), sin leanta ag limistéir 'Os Cionn an Mheáin go Lag' (21.2% nó 31,703), 'Faoi Mhíbhuntáiste' (16.4% nó 24,612), 'Faoi go leor Míbhuntáiste' (4.4% nó 6,651) agus ar deireadh 'Flúirse' (1.8% nó 2,717).

Tá patrún spásúil soiléir ann le dhá limistéar flúirse in aice láimhe le Baile Loch Garman agus Guaire. De ghnáth bíonn limistéir ar thaifead 'Os Cionn an Mheáin go Lag' lonnaithe in agus timpeall lonnaíochtaí uirbeacha móra, ag síniú isteach i gceantair tuaithe. Tá scóir taifeadta aicmithe mar 'Faoi Mhíbhuntáiste go Mór' teoranta do chodanna lonnaíochtaí uirbigh móra áirithe agus lonnaíocht níos lú scaipthe ar fud tuaithe Loch Garman.

Mar a bhí pléite roimhe, tá an Comhairle agus LECP dírithe ar dul i ngleic le easnamh. Imreoidh pleanáil spásúil agus an Plean seo ról tábhachtach air sin, go háirithe, ag éascú forbairtí sóisialta agus pobail lena n-áirítear seirbhísí sláinte agus oideachas, agus forbairtí fostaíochta agus fiontair a éascú i limistéir faoi mhíbhuntáiste/ceantair ard-dífhostaíochta.

15.5 Straitéis

Soláthraíonn an straitéis seo creat pleanála spásúil a chuireann ionchuimsiú sóisialta, dearadh uilíoch agus comhionannas i gcroílár gach forbairtí sa todhchaí sa chontae. Déanfaidh an straitéis forbairt a threorú sa todhchaí ar áiseanna sóisialta agus pobail, ag tacú le seachadadh eilimintí forbartha áitiúla agus pobail le LECP Loch Garman.

15.5.1 Aidhm

Is aidhm leis an gComhairle a chinntiú go bhfuil gréasán láidir pobail inbhuanaithe ionchuimsitheacha ag Loch Garman, ina mbaineann gach cuairteoirí agus cónaitheoirí leas as deiseanna comhionann chun páirt a ghlacadh go hiomlán i saol eacnamaíoch, sóisialta agus cultúrtha an chontae.

15.5.2 Straitéis

Seo na aidhmeanna straitéiseacha chun é a bhaint amach:

- Cinntiú gur áit tharraingteach cónaithe agus oibre é Loch Garman, le gréasán pobail láidir ionchuimsitheacha a bhfuil áiseanna sóisialta, pobail agus cultúrtha inrochtana ann.
- Cinntiú gur féidir úsáid agus leas a bhaint as gach ceantar inár gcontae, uirbeach agus tuaithe araon, chomh mór agus is féidir, ag gach duine cé is moite den aois, cumas nó míchumas.
- Cinntiú go bhfuil na prionsabail forbartha inrochtana, aois-bháúil, ionchuimsithigh agus inbhuanaithe lárnach do phleanáil spásúil agus dearadh na bhforbairtí sa chontae.
- Dul i ngleic le difríochtaí réigiúnacha agus limistéir laistigh an chontae a fhaigheann tionchar ó ardleibhéil easnaimh ina bhfuil gnóthacháil oideachais íseal, ardleibhéil dífhostaíochta, droch-shláinte agus droch-thithíocht, rátaí arda andúil agus coire, agus ina bhfuil droch-thimpeallacht fisiceach le feiceáil go soiléir.
- Oibriú le soláthraithe seirbhíse tábhachtacha chun pobail folláin a chur chun cinn agus rochtain comhionann a éascú ar sheirbhísí sláinte do gach saoránaithe is againne.
- Seachadadh a éascú d'infreastruchtúr sóisialta agus pobail chun cloí le riachtanais daonra reatha agus don todhchaí an chontae.
- Oibriú le gníomhaireachtaí tábhachtacha an Stáit agus geallshealbhóirí áitiúla lena n-áirítear an LCDC, an PPN agus grúpaí forbartha pobail chun freagracht roinnte a fhorbairt d'fhorbairt shóisialta, phobail agus chultúrtha sa chontae.

Aidhmeanna Straitéiseacha

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm SC01

Forbairt a éascú do phobail inbhuanaithe folláin ina féidir le daoine cónaí, oibriú agus leas a bhaint as rochtain ar réimse leathan áiseanna pobail, sláinte agus oideachais do gach aois, riachtanas agus cumas.

Aidhm SC02

Pleanáil le haghaidh sochaí níos éagsúil agus ionchuimsitheach go sóisialta a dhíríonn ar chomhionannas deiseanna agus cáilíocht shaoil níos mó dár saoránaithe go léir, trí chomhtháthú feabhsaithe agus inrochtaineacht níos mó i seachadadh pobail inbhuanaithe agus foráil seirbhísí gaolmhara.

Aidhm SC03

Cur i bhfeidhm a éascú do Phlean Eacnamaíoch Áitiúil agus Pobail Loch Garman 2016-2021, agus aon leagan nuashonraithe an Phleain sin.

Aidhm SC04

Dul i ngleic le éagsúlachtaí réigiúnacha agus limistéir laistigh an chontae a fhaigheann tionchar ó ardleibhéil easnamh. Bainfear é sin amach trí go leor cur chuige lena n-áirítear infreastruchtúr sóisialta agus pobail a sholáthar, fás poist a éascú agus cúnamh eacnamaíoch a sholáthar, oibriú le soláthraithe seirbhíse eile chun díriú ar chláir oideachais agus oiliúna, foráil tacaíochtaí riachtanacha sóisialta amhail cúram leanaí chun rannpháirtíocht a éascú in oideachas agus fostaíocht agus cur chun cinn chúram sláinte agus leasa.

Aidhm SC05

Foráil cothromaithe agus cothromais a chinntiú d'áiseanna sóisialta agus pobail lena n-áirítear seirbhísí oideachais agus sláinte ar fud an chontae agus cinntiú go bhfuil na áiseanna sin lonnaithe i limistéir arbh éasca iad a fháil le iompar poiblí nó príobháideach, agus inrochtana go huilíoch.

15.6 Ionchuimsiú Sóisialta

Baineann ionchuimsiú sóisialta le cinntiú go bhfuil deiseanna comhionann ag gach duine chun páirt a ghlacadh agus cuidiú le saol pobail cé is moite dá gcuid aoise, cumais, náisiúntacht, reiligiún agus aon cheann eile de na gnéithe go léir a chuidíonn le éagsúlacht inár bpobail agus sochaí agus a imríonn ról tábhachtach ag dul i ngleic le leagáidí agus easnamh. Mar údarás pleanála, tá ról suntasach ag an gComhairle le himirt chun timpeallachtaí tógtha a chruthú a chuireann ionchuimsiú sóisialta chun cinn is a éascaíonn é,

go háirithe, i réimsí tithíochta, fostaíochta, iompair poiblí, turasóireachta agus áiseanna sóisialta agus pobail.

15.6.1 Grúpaí le Riachtanais Dearaidh/Pleanála Sonracha

Tá go leor grúpaí ann le riachtanais dearaidh agus pleanála sonracha a dteastaíonn uathu a bheith curtha san áireamh i bpleanáil agus dearadh na timpeallachta tógtha agus i suíomh na n-áiseanna sóisialta agus pobail. Áirítear leis na grúpaí sin páistí agus daoine óga, daoine le míchumais, sean-daoine, mionlaigh eitneacha agus na lucht Siúil.

Páistí agus Daoine Óga

Léiríonn Daonáireamh 2016 go bhfuil daonra réasúnta óg ag an gcontae le 27.5% den daonra faoin aois 18. Mhéadaigh sé sin 6.1% (2,364 duine) ar an líon taifeadta i nDaonáireamh 2011. Nuair a bhíonn an daonra óg, teastaíonn áiseanna chúram leanaí, scoileanna, áiteanna súgartha do pháistí, áiteanna sosa do dhaoine óga, áiseanna spóirt agus bealaigh sábháilte siúil agus rothaíochta.

Seandaoine

Tá daonra an chontae ag dul in aois. In 2016, bhí 21,985 duine 65 bliain d'aois nó níos sine (14.7% de dhaonra an chontae). Mhéadaigh sé sin ó 11.6% i nDaonáireamh 2011. Is féidir feabhas a chur ar an gcaidheán saoil do sheandaoine trí phleanáil agus dearadh ar an timpeallacht thógtha, go háirithe áiseanna tithíochta, pobail agus cúraim, iompar inrochtana lena n-áirítear iompar poiblí agus cosáin siúil.

Is aidhm le Straitéis Aoisbháúil Chontae Loch Gorman 2017-2021 a chinntiú gur áit iontach é an contae chun dul in aois ann. Tá an straitéis bunaithe ar 9 dtéama: spáis agus foirgnimh allamuigh, iompar, tithíocht, rannpháirtíocht shóisialta, meas agus sóisialú, rannpháirtíocht shibhialta agus fostaíocht, cumarsáid agus faisnéis, tacaíocht an phobail agus seirbhísí sláinte agus slándáil is sábháilteacht.

Tugann na straitéisí agus aidhmeanna sa chaibidil seo an creat pleanála spásúil chun tacú le cur i bhfeidhm na Straitéise Aois-Bháúla.

Daoine le Míchumas

In 2016, bhí míchumas ag 22,650 daoine sa chontae (15.1% den daonra). Ba é sin an dara ráta is airde sa Stát agus i bhfad níos airde ná meán an Stáit ag 13.5%. Áirítear leis na fadhbanna pleanála a bhaineann le daoine a bhfuil míchumas orthu an gá chun saol, rochtain agus soghluaisteacht neamhspleách a éascú. Ós rud é go bhfuil go leor daoine faoi mhíchumas in aois fostaíochta, tá riachtanas ann chun rochtain a chinntiú dóibh ar dheiseanna fostaíochta.

Grúpaí Mionlaigh Eitneacha

Tá Contae Loch Gorman ag éirí níos éagsúil ó thaobh cultúir de. I gceantair áirithe an chontae, tá daonra níos éagsúla ó thaobh cúlra eitnigh ná i gcinn eile agus ní mór d'fhoráil seirbhíse agus áiseanna coiteann sna ceantair sin riachtanais éagsúla an phobail a léiriú.

Na Lucht Siúil

I nDaonáireamh 2016, bhí 1,508 de dhaonra an chontae mar bhall den Lucht Siúil. Comhdhéanann sin 1% den daonra iomlán, agus tá sé os cionn meáin an Stáit ag 0.7%. Tá patrúin spásúla éagsúla ann ar fud an chontae. I gCluain an Róistigh, tháinig 20.5% den daonra áitiúil ó na lucht Siúil. I dTeach Munna, is baill den Lucht Siúil iad 14.1% den daonra agus i mBun Clóidí comhdhéanann na Lucht Siúil 11.1% den daonra áitiúil. I Ros Mhic Thriúin agus Baile Inis Córthaidh tá pobal na lucht Siúil i bhfad níos lú agus comhdhéanann sé 3.5% agus 2.5% den daonra áitiúil. Ní mór d'fhoráil seirbhíse agus áiseanna pobail sna ceantair sin riachtanais difriúla phobail na lucht Siúil a léiriú.

15.6.2 Rochtain Uilíoch agus Dearadh

Is tábhachtach go ndéantar dearadh ar ár dtimpeallacht thógtha chun timpeallacht inrochtana a chruthú do gach duine sa phobal, ag cinntiú rochtana agus úsáide éasca do chách, go háirithe grúpaí le riachtanais sonracha pleanála agus deartha. Is féidir é sin a bhaint amach má bhaintear/déantar dearadh amach ar na baic féideartha fisiceacha ar rochtain agus gluaiseacht agus cruthaítear timpeallacht shábháilte.

Maidir leis sin, iarrfaidh an Comhairle go gcuirfear dearadh uilíoch i bhfeidhm ar gach forbairtí. Ciallaíonn dearadh uilíoch an dearadh agus ceapadóireacht ar thimpeallacht ionas

gur féidir leis an gcuid is mó indéanta daoine rochtain, tuiscint agus úsáid a bhaint as, cé is moite d’aois, méid, cumas nó míchumas. Ní mór do thimpeallacht (nó aon fhoirgneamh, táirge, nó seirbhís sa timpeallacht sin) a bheith deartha chun cloí le riachtanais gach duine ar mian leo é a úsáid. Ní riachtanas speisialta é sin, chun leasa an chuid is mó daoine. Is coinníoll bunúsach é le dearadh maith. Baineann gach duine tairbhe as timpeallacht atá inrochtana, inúsáidte, áisiúil agus tarraingteach le úsáid.

Dá bhrí sin, ní mór do gach eilimintí forbartha a bheith curtha san áireamh i bpróiseas deartha lena n-áirítear:

- Rochtain do dhaoine le míchumas, seandaoine agus daoine eile ar féidir leo a bheith lagaithe go sealadach, a chorprú i ndearadh foirgnimh, spáis poiblí, páirceáil do charranna, cosáin siúil agus áiseanna is seirbhísí ginearálta.
- Taisteal ‘deireadh go deireadh’, is é sin, ó dhoras áitribh inrochtana tríd go páirceáil, sráid, réim poiblí agus foirgneamh cheann scríbe. Tá rochtain ar sheirbhísí amhail cúram leanaí, áiseanna an phobail agus iompair poiblí riachtanach freisin agus ní mór do dhearadh foirgnimh poiblí bearta a chorprú leis chun inrochtaineacht a chinntiú.
- Foráil ‘Áiseanna do Shuíomhanna a Athrú’. Ní chloíonn leithris inrochtana caighdeánacha le riachtanais gach duine le míchumas. Is minic a theastaíonn trealamh agus spás breise ó dhaoine áirithe chun gur féidir leo leithris a úsáid go sábháilte compordach. Is féidir na riachtanais sin a chomhlíonadh le áiseanna do Shuíomhanna ag Athrú². Beidh foráil na n-áiseanna sin ag teastáil in aon fhorbairt nua ar fhoirgneamh mór tógthana ***nuair a bhíonn rochtain ag an bpobal in uimhreacha agus/nó nuair a d’fhéadfadh an pobal fanacht ar feadh tréimhsí níos faide, mar shampla***, foirgnimh poiblí, áiseanna sláinte, ionaid sibhialta, leabharlanna poiblí, foirgnimh cultúrtha, seirbhísí mótarbhealaigh, áiseanna spóirt agus sosa, lena n-áirítear óstáin móra.

²Bíonn áiseanna Áiteanna ag Athrú difriúil ó leithris inrochtana caighdeánacha (nó “leithris do mhíchumais”) agus ní mór iad a sholáthar sa bhreis le leithris inrochtana. Tugann Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha a thuilleadh mionsonraí ar an gcineál foirgnimh ina bhfuil áiseanna d’Áiteanna ag Athrú le bheith soláthraithe agus mionsonraí dearaidh.

- Bíonn áiseanna friothála ar naíonáin agus fothaithe tábhachtach freisin agus ní mór iad a chorprú i ndearadh foirgnimh agus leagan amach forbairtí ina féidir a bheith ag súil le daoine le leanaí óga iontu.
- Leithris teaghlaigh aoninsneacha a cheadaíonn do leanaí dul isteach le tuismitheoir/caomhnóir den inscne eile ar mhaithe le dínit agus sábháilteachta leanaí³.

Iarrfar ar gach tairiscintí forbartha aird a thabhairt ar:

- Fhorálacha cáipéise an Údaráis Náisiúnta Míchumais ar ‘Fhoirgnimh do Chách: Cur Chuige Dearaidh Uilíoch’ (2012).
- Cuid M de Rialacháin Tógála agus an riachtanas do Theastais Rochtana Míchumais (DAC).
- Forbairt Tithíochta Inbhuanaithe i Limistéir Uirbeacha: Treoirlínte d’Údaráis Pleanála agus a cháipéis chuidithe Lámhleabhar Dearaidh Uirbigh (DECLG agus DAHG, 2009).
- Lámhleabhar Dearaidh do Bhóithre agus Sráideanna Uirbeacha (An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt, 2019).
- Aon athbhreithnithe nó leagaineacha nua den treoraíocht thuasluaite ar féidir leo éirí ar fáil le linn saolré an Phleain seo.

Ní mór d’iarratais i gcomhair forbartha suntasaí a bheith i dteannta le Ráiteas Rochtana freisin déanta i gcomhréir le Aguisín 6 Foirgnimh do Chách: A Cur Chuige Dearaidh Uilíoch (An tÚdarás Náisiúnta Míchumais, 2012).

Aidhmeanna Ionchuimsithe Sóisialta

Is aidhm leis an gComhairle:

---

³ Cosúil le áiseanna d’Áiteanna ag Athrú, ní mór áiseanna friothála agus fothaithe naíonáin agus leithris teaghlaigh aoninsneacha a sholáthar nuair **atá rochtain ag an bpobal in uimhreacha agus/nó nuair is féidir a bheith ag súil go gcaithfidh an pobal tréimhsí fada ann**. Áirítear a thuilleadh mionsonraí dearaidh agus cineálacha foirgnimh inár chóir na áiseanna sin a sholáthar in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

Aidhm SC06

Tacú le teidlíocht do gach baill an phobail leas a bhaint as timpeallacht chónaithe ardchaighdeán agus tacú le pobail áitiúla, na Údaráis Sláinte agus comhlachtaí eile bainteach le foráil áiseanna do ghrúpaí le riachtanais dearaidh/pleanála sonracha.

Aidhm SC07

Cur i bhfeidhm a éascú do Straitéis Aois-Bháúil Loch Garman 2017-2022, agus aon leagan nuashonraithe an Phleain sin.

Aidhm SC08

Riachtanas a thabhairt do Dhearadh Uilíoch agus Tithíocht Saolré i gcomhréir le dea-chleachtas agus polasaithe is prionsabail atá i bhFoirgnimh do Chách: Cur Chuige Dearaidh Uilíoch (An tÚdarás Náisiúnta Míchumais, 2012) agus Forbairt Tithíochta Inbhuanaithe i Limistéir Uirbeacha: Treoirlínte d'Údaráis Pleanála agus a cháipéis chuidithe Lámhleabhar Dearaidh Uirbigh (An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil, 2009).

Aidhm SC09

Ráiteas Rochtana a iarradh, le seoladh le iarratais pleanála i gcomhair forbairtí suntasacha i gcomhréir le Aguisín 6 Foirgnimh do Chách: Cur Chuige Dearaidh Uilíoch (An tÚdarás Náisiúnta Míchumais, 2012), ag cruthú conas a bhí rochtain do chách curtha san áireamh laistigh na forbartha molta.

Aidhm SC10

Leanúint ag déanamh forbairtí ar an réim poiblí chun timpeallacht sábháilte saor ó bhaic a chruthú ar féidir le gach baill an phobail rochtain a fháil air.

Aidhm SC11

Foráil áiseanna cúraim a éascú do ghrúpaí le riachtanais pleanála agus dearaidh difriúla, lena n-áirítear seandaoine, daoine le míchumais fisiceacha agus intinne. Áirítear leis na áiseanna sin roghanna cónaithe neamhspleách, tithíocht le dídean, áiseanna chúram lae, tithe altranais agus aonaid chúram speisialaithe. Bíonn an suíomh is fearr don chineál sin

forbartha laistigh, nó in aice láimhe, le bailte agus sráidbhailte agus tá sé faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm SC12

Foráil áiseanna pobail a éascú do dhaoine le riachtanais pleanála agus dearaidh sonracha, amhail ionaid acmhainne teaghlaigh, ionaid acmhainne Siúil, ionaid óige agus caféanna óige ag suíomhanna cuí i mbailte agus sráidbhailte agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm SC13

Riachtanais dearaidh do sheandaoine agus daoine le míchumais a éascú in áiseanna an phobail, spáis oscailte poiblí agus áiteanna súgartha.

Aidhm SC14

Riachtanais dearaidh do leanaí agus daoine óga, lena n-áirítear daoine óga le míchumais a éascú in áiseanna an phobail, spáis oscailte poiblí agus áiteanna súgartha.

Aidhm SC15

Riachtanas a chur ann chun go dtabharfar ‘áiseanna d’Áiteanna ag Athrú’ in aon fhorbairt tógála mór ina bhfuil rochtain ag an bpobal in uimhreacha, agus/nó ina bhfuiltear ag súil go mbeidh an pobal ag caitheamh tréimhsí níos faide, i gcomhréir le critéir agus caighdeáin deartha leagtha amach in Imleabhar 2 Lámhleabhar Bainistíochta Forbartha.

15.7 Forbairtí Pobail

Bíonn seirbhísí áitiúla amhail scoileanna, ionaid chúram sláinte agus pobail tábhachtach, ní hamháin i dtéarmaí seirbhísí a sholáthraíonn siad ach freisin toisc gur féidir leo a bheith tábhachtach d’idirghníomhú agus gníomhaíocht shóisialta sa phobal, go háirithe dóibh sin i gceantair tuaithe. Is fachtóir tábhachtach é infhaighteacht sheirbhísí poiblí agus áiseanna pobail ar leibhéal áitiúil chun tacú le dea-cháilíocht saoil. Leis sin, de réir luaite sa NPF, tá pleanáil straitéiseach agus infheistíocht i bhforáil chúram leanaí, oideachais agus oiliúna lárnach chun neart a chur le seachadadh pobail inbhuanaithe, ag cur chun cinn

ionchuimsithe agus ag tabhairt rogha agus inrochtaineachta ar ardchaighdeán oideachais agus fostaíochta. Maidir leis sin, tá gá ann chun an daonra a bhfuiltear ag pleanáil is ag díriú air a ailíniú, mar aon le fás fostaíochta le infheistíocht in oideachas⁴.

15.7.1 Áiseanna Chúram Leanaí

Le foráil áiseanna chúram leanaí, is féidir le tuismitheoirí páirt a ghlacadh san fhórsa saothair agus cuidiú ar bhealach suntasach le forbairt mhothúchánach agus oideachais leanaí i luath-aoiseanna a gcuid saoil. Glactar leis go gciallaíonn chúram leanaí chúram an lae ar fad, áiseanna sheisiúin agus seirbhísí, don réamhscoil agus iarscoil araon. Tá réimse leathan áiseanna chúram leanaí ann i limistéar an phleain, oibrithe go príobháideach agus poiblí araon.

Leanfaidh an Comhairle ag cinntiú go soláthraítear go leor áiseanna chúram leanaí ar feadh scéimeanna tithíochta agus go bhfuil áiseanna nua lonnaithe mar is cuí, ar ardchaighdeán agus ionchuimsitheach do gach leanaí, lena n-áirítear páistí le riachtanais speisialta. Déanfar measúnú ar iarratais pleanála do na áiseanna sin i gcomhréir le Treoirlínte um Chúram Leanaí d'Údaráis Pleanála (An Roinn Comhshaoil 2001) agus aon nuashonruithe sa todhchaí ar na treoirlínte sin.

Leanfaidh an Comhairle ag tacú le Coiste Chúram Leanaí Chontae Loch Gorman ag freagairt le riachtanais an sochaí atá ag athrú i dtéarmaí éilimh chúram leanaí agus seirbhísí. Tá sé tábhachtach go háirithe a chinntiú gur féidir le baill an phobail faoi mhíbhuntáiste nó leochaileacha rochtain a fháil ar sheirbhísí chun tacú le ionchuimsiú sóisialta agus chun a cheadú do thuismitheoirí rochtain a fháil ar dheiseanna oideachais nó fostaíochta.

Aidhmeanna d'Áiseanna Chúram Leanaí

Is aidhm leis an gComhairle;

---

⁴NPF, leathanach 90

Aidhm SC16

Foráil áiseanna chúram leanaí tógtha don chuspóir a iarradh i bhforbairtí tithíochta nua i gcomhréir le Áiseanna Chúram Leanaí: Treoirlínte d'Údaráis Pleaála (An Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2001), agus 'Is Maith Linn an Áit Seo: Treoirlínte Dea-Chleachtais i nDearadh Áiseanna Chúram Leanaí' (Cumann Naíolainne Náisiúnta, 2002) agus aon nuashonrú sa todhchaí ar na treoirlínte sin. Is áis chúram leanaí é an caighdeán tascach, ag freastal ar 20 leanaí, i gcomhair timpeall 75 áitreabh. D'fhéadfadh an caighdeán seo a bheith modhnaithe in aon chás ar leith ina bhfuil cúiseanna chuige sin. Áirítear le critéir ar féidir a chur san áireamh i measúnú dá leithéid dáileachán geografach reatha ar áiseanna chúram leanaí agus próifíl déimeagrafach ag teacht chun cinn sa limistéar.

Aidhm SC17

Chun foráil áiseanna chúram leanaí a éascú i gcomhréir le Áiseanna Chúram Leanaí: Treoirlínte d'Údaráis Pleaála (An Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil, 2001), agus aon nuashonrú sa todhchaí ar na treoirlínte sin.

- (a) Beidh forbairt ar áiseanna chúram leanaí tógtha chun cuspóra éasca ar shuíomhanna dea-shuite laistigh nó in aice le limistéir tógtha reatha lena n-áirítear laistigh áiteanna reatha nó nua oibre, foirgnimh oideachais, ionaid cathracha, sráidbhailte tuaithe agus in aice le nóid iompair poiblí. Nuair a mholtar go mbeidh na áiseanna chúram leanaí sin lonnaithe laistigh limistéir tithíochta bunaithe, tabharfaidh measúnú ar iarratais chun na úsáidí sin aird ar an éifeacht dhóchúil ar chonláistí le maoine tadhlacha, infhaighteacht spáis páirceála amach ón sráid agus/nó pointí leagtha istigh agus bailiúcháin agus spás imeartha allamuigh.
- (b) I gcás athrú in úsáid áitribh reatha laistigh eastát tithíochta d'áis chúram leanaí, ní ghlacfar leis an tairiscint ach amháin nuair a bhíonn an teach áitribh scoite, ina bhfuil faid scartha cuí idir an teach áitribh agus tithe áitribh eile in aice láimhe, áit nach gcuirfidh úsáid mar áis chúram leanaí isteach ó chonláistí tithíochta an eastáit, áit nach dtabharfaidh an fhorbairt guais thráichta agus nuair a thugtar riachtanais páirceála cairr don áis chúram leanaí sa bhreis ar riachtanais páirceála do chairr an

eastáit tithíochta. Ní bhainfidh sé sin le úsáid áitreabh reatha um fheighlí linbh⁵ i gcomhréir le forálacha forbartha díolmhaithe le Airteagal 10(5) na Rialachán Pleanála agus Forbartha (de réir leasaithe).

- (c) Glacfar le forbairt ar áiseanna chúram leanaí cuí tuaithe ar scála beag bainteach le teach reatha (ina gcoinnítear príomh-úsáid mar theach an oibreora) ag áiteanna lasmuigh de sráidbhailte tuaithe ar bhonn cás ar chás ag tabhairt airde ar lonnaíocht an tsuímh, nádúr an bhóthair ag freastal don suíomh agus sábháilteacht thráchtá, conláiste tithíochta agus machnaimh comhshaoil.

15.7.2 Oideachas

Bíonn foráil áiseanna oideachais ardchaighdeáin i gcroílár pobail inbhuanaithe. Feabhsaíonn sé tarraingteacht le limistéar do theaghlaigh agus is féidir leis spreagadh do ghnónna agus fostaíocht a bheith lonnaithe in aon áit amháin.

Chuir ullmhúchán LECP Loch Garman béim ar an scéal é go bhfuil an contae faoi bhun meáin gnóthachain oideachais i gcomhair leibhéil oideachais bunscoile, iarbhunscoile agus tríú leibhéil. Tá patrúin soiléir spásúla ann le ceantair imeallacha, tuaithe agus gach príomh-cheantair láir uirbeacha le leibhéal íseal gnóthachain agus ‘réimsí buairte’. Mar thoradh, is é Aidhm Ardleibhéil 1 LECP *‘cultúr gnóthachain agus foghlama ar feadh an tsaoil a chothú i gContae Loch Gorman agus deiseanna a thabhairt d’fhorbairt scileanna oideachais agus fhórsa saothair, chun feabhas a chur ar ullmhacht don obair agus rochtain ar fhostaíocht’*. Tá sraith cuspóirí agus gníomhartha timpeall na haidhme sin agus go leor geallshealbhóirí agus comhpháirtithe bainteach. Tá ról an oideachais chun dul i ngleic le leagáidí i ngeall ar easnamh aitheanta freisin mar phríomh-idirghabháil san RSES.

Mar Údarás Pleanála, is ról leis an gComhairle forbairt a éascú d’áiseanna oideachais ag suíomhanna cuí agus cinntiú go bhfuil na áiseanna sin inrochtana do chách chun ionchuimsiú sóisialta a bhaint amach.

---

⁵ Ciallaíonn feighlí linbh an gníomhaíocht a bhaineann le aire a thabhairt do níos mó ná 6 leanaí, lena n-áirítear páistí, más ann, leis an nduine ag tabhairt cúraim, i dteach an duine sin, i gcomhair brabúis nó gnóthaithe.

Tríú Leibhéal, Breisoideachas agus Oideachas Aosach

Ceann de na réimsí buairte a bhfuil béim orthu in LECP Loch Gorman ná an leibhéal íseal gnóthachain tríú leibhéal sa chontae. Ghlacadh le easnamh Ollscoile i réigiún an Oirdheiscirt agus easnamh deiseanna fostaíochta oiriúnacha mar phríomh-fhachtóir agus d'eascraigh sé i gcéimithe Loch Garman ag cónaí áiteanna eile sa Stát. Tacaíonn RSES (RPO 184) go hiomlán le bunaíocht Ollscoile Teicneolaíoch don Oirdheisceart lena n-áirítear forbairt ar Champas Loch Garman agus comhoibríochtaí eile idir institiúidí tríú leibhéal chun feabhas níos mó a chur ar cháilíocht oideachais réigiúnaigh agus feabhas a chur leis an gcumas chun ardoideachas a sholáthar chun forbairt réigiúnach a thiomáint.

Ofrálann Campas Loch Garman le IT Cheatharlaigh réimse cúrsaí lán agus páirt-aimsire ó Ard-Diplóma do Leibhéal Máistreacht. Rinne IT Cheatharlaigh infheistíocht shubstainteach in áiseanna do mhic léinn i gCampas Loch Garman, agus tacaíonn an Comhairle lena thuilleadh forbartha.

Tá infhaighteacht breisoideachais agus ionaid oideachais aosach tábhachtach mar uirlis chun spreagadh agus éascú do dhaoine fásta idirghníomhú arís le foghlaim, scileanna saoil agus scileanna nua a fhoghlaim chun dul isteach san fhórsa saothair don chéad uair nó dul isteach ann arís. Tá go leor de na ionaid sin ann ar fud an chontae, a chuireann réimse cúrsaí oideachais agus oiliúna ar fáil.

Ofrálann printíseachtaí ailtéarnach ar oideachas lán-aimseartha agus tugann siad deis do phrintísigh airgead a fháil agus iad ag foghlaim agus ag tógáil scileanna réidh don obair luachmhara ina rogha poist. Is iad SOLAS, an t-údarás ceannasach in oideachas agus oiliúint, an ghníomhaireacht cheannasach do phrintíseachtaí agus oibríonn siad le grúpaí faoi cheannas an tionscail chun scéimeanna printíseachta a fhorbairt agus a dhearadh. Tá printíseachtaí ar fáil thar réimse scileanna lena n-áirítear tógáil, leictreach, innealtóireacht, airgeadais, mótar agus fáilteachas, agus seachadta trí réimse soláthraithe comhoibríochta lena n-áirítear Boird Oideachais agus Oiliúna agus Institiúidí Teicneolaíochta.

Aithníonn an Comhairle an tábhacht a bhaineann le oideachas tríú-leibhéal chun cuidiú le seachadadh daonra le go leor scileanna agus bunaithe ar nuálaíocht agus ag leagadh bunchlocha i gcomhair leasa agus dea-cháilíochta saoil. Dá réir, leanfaidh an Comhairle ag

éascú forbartha ar thríú-leibhéal inrochtana, áiseanna breisoideachais agus oideachais aosaigh ag suíomhanna oiriúnacha sa chontae. Ní mór do na áiseanna sin a bheith lonnaithe ar feadh pasáistí iompair inbhuanaithe in áiteanna arbh éasca teacht orthu le iompar poiblí, ag siúil nó rothaíocht. Tá riachtanas ann freisin chun a chinntiú go bhforbraítear córais iompair poiblí idir-chontae chun a cheadú do mhic léinn tríú leibhéal taisteal go héasca chuig áiseanna tríú leibhéal i gcontaetha eile.

Is comhpháirt thábhachtach í foráil lóistín ardchaighdeáin do mhic léinn le oideachas tríú leibhéal freisin. Tá plé níos mionsonraithe air sin i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

Scoileanna Bunscoile agus Iarbhunscoile

Tá gréasán ann le os cionn céad bunscoileanna ar feadh an chontae ag dul ó scoileanna móra sna príomh-chathracha go dtí scoileanna an-bheag i sráidbhailte agus lonnaíochtaí tuaithe. Imríonn gach aon cheann de na scoileanna sin ról luachmhar ina bpobal/comharsanacht agus leanfaidh an Comhairle ag éascú na scoileanna sin i bhfeabhsú agus/nó síneadh ar na áiseanna scoile agus cúnta reatha.

Tá dhá iarbhunscoil is fiche sa chontae. Tá an chuid is mó dóibh sin lonnaithe sna príomh-bhailte: baile Loch Garman (5), Baile Inis Córthaidh (4), Baile Ghuaire (2), Baile Ros Mhic Thriúin (5) agus Bun Clóidí (2). Tá an chuid eile de na scoileanna lonnaithe i Maigh Arnaí, Cill Mhucraise, Baile an Droichid agus An Ghráinseach agus freastalaíonn gach ceann acu do barcheantar mór tuaithe.

Le tamall fada, baineann an contae leas as infheistíocht shuntasach in infreastruchtúr oideachais le réimse scoileanna bunscoile agus iarbhunscoile seachadta ar fud an chontae. D'aithin an Roinn Oideachais agus Scileanna an gá i gcomhair scoile bunscoile nua i mBaile Loch Garman agus iarbhunscoil nua i mBaile Inis Córthaidh. Oibreoidh an Comhairle leis an Roinn chun suíomhanna oiriúnacha a aimsiú do na scoileanna sin agus aon scoileanna breise a theastaíonn le linn saolré an Phleain seo.

D'ainneoin sin áfach, tá an iomarca clárúcháin ann d'áiteanna i scoileanna iarbhunscoile i mBaile Loch Garman agus Guaire le liostaí feithimh i ngach scoil. D'eascraigh sé i staid ina

bhfuil go leor daltaí sna bailte agus dobarcheantair ag taisteal go bailte eile chun leas a bhaint as áiteanna sna scoileanna. Ní féidir é sin a choinneáil agus tá sé ag cuidiú le strus iomarcach ar thuismitheoirí agus mic léinn. Is tosaíocht é don Chomhairle go ndéileáilfear leis an bhfadhb seo.

Smaoineoidh an Comhairle go cúramach ar na iarratais pleanála i gcomhair tuilleadh forbairtí tithíochta chun éileamh féideartha ar áiteanna i scoileanna de bharr na tairisceana a aithint, mar aon le acmhainn reatha ar scoileanna sa cheantar chun freastal ar an éileamh sin. Más gá, is gá deireadh a chur leis na forbairtí sin i gcomhréir le infhaighteacht áiteanna i scoileanna.

Suíomh na Scoileanna Nua

I gcomhréir le NPO 31 leis an NPF, ba chóir d'fhoráil scoileanna nua agus athchóirithe a bheith ar shuíomhanna dea-shuite laistigh nó in aice le limistéir tógtha reatha. De réir RSES, in RPO 185, is gá go mbeidh suíomhanna scoile molta agus scoileanna reatha inrochtana le rothar/ag siúil ó na príomh-dhobharcheantair agus inrochtana le iompar poiblí.

I gcomhréir le Treoirínite do Limistéir Uirbeacha um Fhorbairt Tithíochta Inbhuanaithe (An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil, 2009), iarrann RPO 185 freisin próiseas rogha stuama chun suíomhanna a roghnú do scoileanna nua, ag glacadh san áireamh gaireacht le ionaid pobail, páirc imeartha agus leabharlanna ionas gur féidir deis chun áiseanna a roinnt a uasmhéadú. Is úsáid inbhuanaithe agus dea-úsáid acmhainní agus infreastruchtúir iad socrúcháin scoile il-champais, m.s 2 nó 3 bunscoil taobh at thaobh, nó bunscoil agus iarbhunscoil sa suíomh céanna, agus molfaidh an Comhairle é sin. Tá cáipéisí threoraíochta teicniúil ag an Roinn Oideachais agus Scileanna freisin chun suíomh a roghnú agus a fhorbairt. Tabharfaidh an Comhairle aird ar na treoirínite agus cáipéisí sin le linn talaimh a chríosú chun úsáide Oideachais i bpleananna don limistéar áitiúil sa todhcháí.

Ilúsáid as Foirgnimh Scoile

Leanfar ag moladh ilúsáide as foirgnimh scoile agus áiseanna lasmuigh uaireanta scoile agus le linn laethanta saoire scoile nuair nach dtéann sé i gcoimhlint le seachadadh seirbhíse

oideachais. Molfaidh an Comhairle dearadh do scoileanna nua agus áiseanna pobail chun dé-úsáid a éascú ón tús.

Aidhmeanna Oideachais

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm SC18

Aird a thabhairt ar 'Fhoráil Scoileanna agus an Córas Pleanála-Treoirínite d'Údaráis Áitiúla (An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus an Roinn Oideachais, 2008) agus aon nuashonrú sa todhchaí ar na treoirínite sin foilsithe le linn saolré an Phleain.

Aidhm SC19

Gach soláthraithe oideachais a éascú, lena n-áirítear an Roinn Oideachais agus Scileanna, an tÚdarás Ardoideachais, Bord Oideachais agus Oiliúna Loch Garman agus Port Láirge, SOLAS, TÚS agus Forbairt Áitiúil Loch Garman i seachadadh áiseanna oideachais agus oiliúna ardchaighdeáin, lonnaithe mar is cuí ar fud an chontae.

Aidhm SC20

Cinntiú go bhfuil talaimh oiriúnach agus dóthanacha creasaithe le húdáid Oideachais i bpleananna an limistéir áitiúil sa todhchaí.

Aidhm SC21

Iarradh ar iarratais pleanála ar fhorbairtí tithíochta suntasacha measúnú ar scoileanna reatha sa limistéir agus a n-acmhainneacht a chur leo, i gcomhréir le Aidhm SC34.

Aithneoidh an measúnú éileamh féideartha ar áiteanna i scoileanna de bharr na tairisceana a aithint, mar aon le acmhainn reatha ar scoileanna sa cheantar chun freastal ar an éileamh sin. Más gá, beidh tairiscintí leis chun áiseanna scoile nua a sholáthar i dteannta le forbairt tithíochta nó ranníocaíocht speisialta a dhéanamh chun na áiseanna sin a sholáthar.

Aidhm SC22

Srian a chur ar fhorbairtí nua in aice le scoileanna reatha ina mbeadh an fhorbairt mholta i gcoimhlint le úsáid oideachais nó ag cur baic ar fhairsingiú na scoile sin.

Aidhm SC23

Ilúsáid as foirgnimh agus áiseanna scoile a spreagadh, mura dtéann sé i gcoimhlint le seachadadh seirbhíse oideachais.

Aidhm SC24

Forbairt ar áiseanna oideachais Tríú Leibhéil a éascú ag suíomhanna cuí sa chontae, faoi réir critéir normálta pleanála agus comhshaoil. Ní mór do gach ceann de na áiseanna sin a bheith éasca le sroicheadh ag mic léinn, lonnaithe go ginearálta i mbailte agus ar feadh nó in aice le pasáistí iompair poiblí.

Aidhm SC25

Tacú le tuilleadh forbartha ar Champas Loch Garman le IT Cheatharlaigh faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm SC26

Suíomh a aithint do Champas Loch Garman le Ollscoil Teicneolaíochta don Oirdheisceart.

Aidhm SC27

Tacú le forbairt champais oideachais Tógála Inbhuanaithe ar feadh an Ionaid Bairr Feabhais i dTógáil Inbhuanaithe i mBaile Inis Córthaidh, faoi réir comhréireachta leis an Treoir Gnáthóga agus gach critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

15.7.3 Áiseanna Chúram Sláinte

Bíonn áiseanna chúram sláinte rí-thábhachtach chun a chinntiú go bhfuil rochtain ag gach cónaitheoirí an chontae ar an gcúram a theastaíonn uathu. Tugtar chúram sláinte ag réimse soláthraithe seirbhíse catharnachta an Stáit, príobháideacha, agus pobail. Leiríonn cur chuige pholasaí an Fheidhmeannaigh Seirbhíse Sláinte aistriú amach ó chúram traidisiúnta bunaithe ar ospidéal i dtreo cúraim níos bunaithe ar phobal le béim níos mó ar chloí le riachtanais na ndaoine ag leibhéal áitiúil laistigh foirne bhunchúraim. Ceadáíonn seirbhísí chúram sláinte do dhaoine níos sine, go háirithe, leanúint ina gcónaí ina bpobail, trí réimse tacaíochtaí chúram phríomhúil agus shóisialta.

Éascóidh an Comhairle foráil agus fairsingiú ar áiseanna chun a chinntiú go bhfuil seirbhísí inrochtana chúram sláinte comhtháite i bpobail ar fud an chontae. Ba chóir do na áiseanna sin, go hidéalach, a bheith soláthraithe laistigh bailte agus sráidbhailte agus ba chóir rochtain éasca a bheith orthu le réimse roghanna iompair. Cuirfear ionaid/clinicí liachta agus ionaid chúram sláinte a chloíonn le riachtanais agus a bhfuil rochtain éasca orthu ag úsáideoirí seirbhísí áitiúla, san áireamh i gcomhair suíomhanna tógtha reatha agus ionaid comharsanachta mura n-imríonn siad tionchar ar chonláiste tithíochta agus má bhíonn infhaighteacht pháirceála cuí acu. Spreagfar d'ionaid chúram liachta príomhúil aonstaid agus GP ag suíomhanna le rochtain éasca do gach baill den phobal is leithne lena n-áirítear ag iompar poiblí.

Éascóidh an Comhairle freisin forbairt ar áiseanna chúraim ardchaighdeáin amhail tithe altranais, cúram lae agus aonaid chúram speisialaithe do dhaoine níos sine agus daoine le míchumais ag suíomhanna oiriúnacha sa chontae. Tá na áiseanna sin oiriúnach do bhailte agus sráidbhailte toisc gur éasca rochtain a fháil orthu le carr agus, i gcásanna áirithe, iompar poiblí, tá naisc reatha nó beartaithe leis an mbaile nó sráidbhaile, in aice le seirbhísí chúnata lena n-áirítear siopaí, oifig an phoist agus an séipéal áitiúil agus deiseanna chun casadh le baill eile an phobail áitiúil. Pléitear maireachtáil neamhspleách, tithíocht le dídean/tithe altranais/sráidbhailte scoir le níos mó mionsonraí i gCaibidil 4 Tithíocht Inbhuanaithe.

Aidhmeanna d'Áiseanna Chúram Sláinte

Is aidhm leis an gComhairle:

Aidhm SC28

Forbairt a éascú d'áiseanna chúram liachta nua agus fairsingthe inrochtana ag suíomhanna cuí sa chontae. Ní mór rochtain éasca a bheith ar na áiseanna sin ag daoine a bhaineann leas as an seirbhís, agus dá bhrí sin, ba chóir dóibh go ginearálta a bheith lonnaithe laistigh bailte agus sráidbhailte agus limistéir forbartha tithíochta suntasaí. Go ginearálta, ní ghlacfar ceantair tuaithe san áireamh, seachas nuair a chruthaítear go dteastaíonn suíomh mar sin ag nádúr na háise, agus ar mhaithe le conláiste a chosaint don phobal óstála.

Aidhm SC29

Forbairt a éascú d'ospidéal nua nó fairsingthe, tithe altranais, áiseanna chúram sláinte do dhaoine níos sine nó daoine le míchumais, ospís, áiseanna chúram faoisimh nó áiseanna dóibh sin le tinnis fadtréimhseacha ag suíomhanna cuí sa chontae faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil. Ba chóir do na áiseanna sin go ginearálta a bheith lonnaithe laistigh bailte agus sráidbhailte agus limistéir forbartha tithíochta suntasaí.

Aidhm SC30

Forbairt a éascú do shínte údaraithe ar ospidéal, tithe altranais, áiseanna chúram sláinte do dhaoine níos sine nó daoine le míchumais, ospís, áiseanna chúram faoisimh nó áiseanna dóibh sin le tinnis fadtréimhseacha i mbailte, sráidbhailte agus ceantair tuaithe faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

15.7.4 Áiseanna Pobail

Tugann áiseanna pobail deiseanna do ghníomhaíochtaí, spóirt agus ócáidí sosa, idirghníomhú sóisialta agus spáis cruinnithe, gach ceann dóibh ag baint leasa as an bpobal áitiúil agus ag cuidiú le ionchuimsiú sóisialta. Feidhmíonn ionaid pobail go háirithe feidhm thábhachtach ag tabhairt deiseanna don sos gníomhach laistigh amhail babhláil, damhsa, gleacaíocht agus Pilates, spáis cruinnithe do ghrúpaí pobail éagsúla, lena n-áirítear Scor Gníomhach, ICA agus grúpaí óige.

Ba chóir do dhearadh na n-áiseanna soláthair don ilúsáideoir chun infheistíocht a uasmhéadú agus buntáistí a shíneadh do gach duine sa phobal.

Éascóidh an Comhairle seachadadh ar áiseanna pobail trí go leor meicníochtaí lena n-áirítear:

- Talamh a chreasú i gcomhair úsáide pobail i bpleananna an limistéir áitiúil chun forbairt a éascú ar áiseanna nua nó sínte. Aithneofar na talaimh sin i ndiaidh iniúchadh a dhéanamh ar áiseanna reatha i limistéar an phleain, an gá aitheanta d'áiseanna bhreise agus suíomh comharsanachtaí beartaithe.

- Iarradh ar fhorbairtí cuidiú le costas chun áiseanna pobail a sholáthar trí chur i bhfeidhm na Scéime Ranníocaíochta Forbartha infheidhmithe.
- Príomh-gheallshealbhóirí agus soláthraithe seirbhíse a éascú i seachadadh áiseanna pobail nua.

Measúnuithe ar Infreastruchtúr Sóisialta

Le haird ar thargaidí daonra pleanáilte don todhchaí, is rí-thábhachtach go soláthraítear áiseanna oiriúnacha an phobail i dteannta le forbairt nua, nuair is féidir. Maidir leis sin, is riachtanas an Chontae é go ndéantar iarratais pleanála d'fhorbairtí iolracha (i.e 100 aonad tithíochta nó níos mó) le Measúnú ar Infreastruchtúr Sóisialta (SIA) déanta ag an bhforbróir, chun a shonrú más leor acmhainní sa limistéar chun soláthar i gcomhair riachtanais na gcónaitheoirí sa todhchaí (le gach cohórt aoise) agus nuair a aithnítear easnaimh, beidh tairiscintí ag teastáil chun an t-easnamh a choigeartú (trí fhoráil díreach nó ranníocaíochtaí forbartha) nó an fhorbairt a theorannú nó a chéimniú mar is cuí i gcomhréir le acmhainn na seirbhísí reatha nó pleanáilte. Ba chóir don mheasúnú áiseanna bhallraíochta agus neamhbhallraíochta a cheadaíonn rochtain do gach grúpaí. Nuair a ghlactar leis go bhfuil áiseanna ag teastáil, ní mór na bealaí chun cloí leis an riachtanas seo a dhearbhu ag an Údarás Pleanála tríd an bpróiseas Bainistíochta Forbartha.

Aidhmeanna d'Áiseanna Pobail

Is aidhm leis an gComhairle;

Aidhm SC31

Áiseanna phobail a fhorbairt, nó tacú lena gcuid forbartha ag áiteanna chuí ar fud an chontae agus iarradh ar gach áiseanna phobail a bheith inrochtana do chách agus deartha chun réimse úsáidí/úsáideoirí a éascú.

Aidhm SC32

Forbairt ar áiseanna phobail fairsingthe nua a fhorbairt ar scála oiriúnach agus suíomh cuí laistigh bailte, sráidbhailte agus lonnaíochtaí tuaithe, cinntiú go bhfuil na áiseanna sin oiriúnach chun cloí le riachtanais na bpobal a fhreastalaíonn siad, go bhfuil siad comhtháite go fisiceach le limistéir tithíochta agus fostaíochta agus go bhfuil siad soláthraithe i

dteannta, nuair is féidir, le forbairt tithíochta nua agus faoi réir comhréireachta le critéir normálta pleanála agus comhshaoil.

Aidhm SC33

Dul i gcomhairle le grúpaí pobail áitiúla agus geallshealbhóirí tábhachtacha le linn ullmhúcháin ar phleananna an limistéir áitiúil agus sráidbhailte chun a dheimhniú má tá aon easnaimh reatha i bhforáil áiseanna pobail agus riachtanais agus dul i ngleic, nuair is féidir agus cuí, sa phlean limistéir áitiúil ábhartha.

Aidhm SC34

Iarradh go dtiocfaidh gach iarratais pleanála tithíochta 100 aonaid nó níos mó ar thalaimh creasaithe le Measúnuithe ar Infreastruchtúr Sóisialta (SIA) chun a dheimhniú más leor áiseanna sóisialta agus pobail sa limistéar chun soláthar do riachtanais na gcónaitheoirí sa todhchaí (ar gach cohórt aoise). Ní mór go n-áireofar leis sin mionsonraí maidir leis na áiseanna riachtanacha a leanas: Áiteanna súgartha, páirceanna agus spáis glasa eile, oideachas, cúram leanaí, sláinte agus eile amhail siopaí, oifigí an phoist, seomraí cruinnithe an phobail/áiseanna ionaid agus sosa. Ba chóir don mheasúnú áiseanna bhallraíochta agus neamh-bhallraíochta a cheadaíonn rochtain do gach grúpaí. Nuair a aithnítear easnaimh, iarrfar go mbeidh tairiscintí i dteannta leis an iarratas Pleanála chun dul i ngleic leis an easnamh.

15.7.5 Ealaín, Cultúr agus Seirbhísí Leabharlainne

Imríonn seirbhísí ealaíne, seirbhísí leabharlainne agus áiseanna chultúrtha ról tábhachtach le cuidiú le pobail áitiúla chun a bheith ina n-áiteanna níos fearr cónaithe, nuair a bhraitheann daoine nasctha agus mar chuid den phobal is leithne. Tacaíonn an Comhairle le forbairtí na nEalaíon, de réir sainráite i bPlean Ealaíne an Chomhairle 2018-2022, agus tá sé tiomanta chun deiseanna a sholáthar do gach duine atá ina gcónaí, ag obair nó ar cuairt ar an gcontae. Tá réimse leathan seirbhísí agus áiseanna Ealaíne agus cultúrtha ar fud an chontae lena n-áirítear an tÁras Náisiúnta Ceoldrámaíochta agus Ionad Ealaíne Loch Garman i mBaile Loch Garman, Amharclann St Michael's i mBaile Ros Mhic Thriúin, Amharclann Beag Ghuaire agus an Athenaeum i mBaile Inis Córthaidh. Oibríonn gach ceann de leabharlanna poiblí an Chontae mar phríomh-asraonta ealaíne agus cultúrtha sa chontae.

Aidhmeanna Ealaíne, Cultúir agus Seirbhísí Leabharlainne

Is aidhm leis an gComhairle;

Aidhm SC35

Forbairt a éascú do sheirbhísí ealaíne an chontae, seirbhísí leabharlainne agus áiseanna chultúrtha agus éascú do na aidhmeanna leagtha amach i bPlean Ealaíne Chomhairle Contae Loch Garman 2018-2022 agus aon leagaineacha nuashonraithe.

Aidhm SC36

Ról ceannasach a ghlacadh i bhforbairt áiseanna cultúrtha sa chontae, mar shampla, athfhorbairt Teach Margaidh Ghuaire agus Ionad Ealaíne Loch Gorman.

